Kapitono Hatero nuotykiai

JULES VERNE

JULES VERNE

Kapitono Hatero nuotykiai

Iš prancūzų kalbos vertė
Jonas Stukas

Alma littera
VILNIUS / 2008

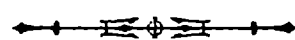
UDK 840-93
Ve-177

Versta iš:
Aventures du capitane Hatteras
de Jules Verne

ISBN 978-9955-38-088-7

Pirmoji dalis

ANGLAI ŠIAURĖS AŠIGALYJE

I

„Forvardas“

„RYTOJ, PRASIDĖJUS ATOSLŪGIUI, brigas „Forvardas“, vadovaujamas kapitono K. Z. ir jo padėjėjo Ričardo Šandono, išplauks iš Naujųjų Princo dokų nežinoma kryptimi.“

Tokią žinutę buvo galima perskaityti „Liverpul Herald“ laikraštyje 1860 metų balandžio 5 dieną.

Didžiausiame prekybiniame Anglijos uoste paprasto brigo išplaukimas nėra jau toks svarbus įvykis. Kas tokį brigą galėtų pastebėti tarp daugybės visokio dydžio ir įvairioms tautoms priklausančių laivų, kurie vos sutelpa milžiniškuose dokuose, turinčiuose dvi mylias ilgio?

Bet vis dėlto balandžio 5 dieną jau iš pat ryto didžiulė smalsuolių minia užplūdo Naujųjų Princo dokų krantinę, tarytum čia būtų susirinkusi kone visa gausi Liverpulio jūrininkų korporacija. Aplinkinėse laivų statyklose krovikai metė darbą, komersantai paliko niūrias kontoras, pirkliai – ištuštėjusias krautuves. Palei dokus einą įvairių spalvų omnibusai į krantinę nuolat atveždavo vis naujus smalsuolių būrius; atrodė, visas miestas nieko daugiau netroško, tik pasižiūrėti, kaip išplauks brigas „Forvardas“

„Forvardas“ buvo šimto septyniasdešimt registrinių tonų talpos sraigtinis brigas ir turėjo šimto dvidešimt arklio jėgų galingumo mašiną. Pažiūrėti jis mažai kuo tesiskyrė nuo kitų uoste stovinčių brigų. Tačiau taip atrodė tiktai paprastai publikai, o žinovai jame pastebėjo tam tikrų ypatingų savybių, dėl kurių jūrininkas niekuomet neapsiriks.

Antai „Nautiliaus“ laive, kuris netoliese stovėjo išmetęs inkarą, keletas jūrininkų visaip spėliojo, kokia brigo paskirtis.

– Ir kuriam galui jam reikalingi tokie stiebai? klausė vienas jūrininkas. Kur matyta, kad garlaivis turėtų tiek daug burių?

– Turbūt brigas labiau pasikliauja vėju, nei savo mašina, – atsakė plačiaveidis raudonskruostis bocmanas, – viršutinės jo burės tokios didelės, kad apatinės dažnai gali būti niekam nereikalingos. Esu tikras, kad „Forvardas“ išplaukia į šiaurines ar pietines poliarines jūras, kur ledkalniai dažnai sulaiko vėją, o tuomet laivui gana sunku plaukti.

– Taip, jūsų tiesa, misteri Kornhili, – pritarė trečias jūrininkas. – O ar pastebėjote, koks statmenas jo forštevenis*?

– Be to, – pridūrė Kornhilis, – jis dar su plienine, aštria kaip skustuvas, briauna, kuri gali pusiau perskrosti bet kokį trijų denių laivą, jeigu „Forvardas“ ant jo užlėktų visu greičiu.

– Nėra jokios abejonės, – patvirtino Mersio upe plaukiojantis locmanas, – juk šis brigas sraigto varomas lekia po keturiolika mylių per valandą. Kad jūs būtumėte matę, kaip jis plaukė prieš srovę išbandymo metu, – tiesiog gražu pažiūrėti! Galiu jus užtikrinti, kad šis laivas yra puikus plaukikas.

---

* Forštevenis – priekinis laivo galas, kuriuo jis skrodžia vandenį (čia ir toliau – *vert. past.*).

– Bet jis ir vienomis burėmis nepadarys sau gėdos, – kalbėjo Kornhilis: – Jis lengvai plaukia prieš vėją ir puikiai klauso vairo. Ne aš būsiu, jei brigas nedums į poliarines jūras! Tiesa, štai dar kas! Ar pastebėjote, koks platus jo helmportas*, pro kurį eina vairo galvutė?

– Kas tiesa, tai tiesa, – pritarė Kornhilio bičiuliai. – Bet ką gi visa tai reiškia?

– Ogi tą, mano mieli, – išdidžiai ir su panieka atšovė Kornhilis, – kad jūs akių kaktoj neturite ir nieko neišmanote. Tai reiškia, jog vairui palikta daug laisvos vietos, kad prireikus būtų galima lengvai jį nuimti ir vėl uždėti. Patys žinote, kad tarp ledų gana dažnai taip daroma.

– Teisybė! – vienu balsu sušuko „Nautiliaus" jūrininkai.

– Ir pats brigo krovinys rodo, kad misteris Kornhilis sako tiesą, – pridūrė vienas jūrininkas. – Sužinojau iš Kliftono, kuris paskubom parsisamdė į tą brigą, kad „Forvardas" pasiėmė penkeriems ar šešeriems metams maisto ir didžiules atsargas anglies. Visą jo krovinį ir sudaro anglis bei maistas, be to, dar vilnoniai drabužiai ir ruonių kailiai.

– Na, tuomet nėra ko nė abejoti, – tarė Kornhilis. – Bet jeigu tu, vyruti, pažįsti Kliftoną, tai gal jis tau sakė, kur plauks laivas?

– Nieko nesakė, nes ir pats to nežino. Taip pasamdyta ir visa įgula. Kur plaukia laivas, kiekvienas sužinos tik nuvykus į vietą.

– Kaipgi, sužinos! Velniui į nasrus – štai kur! – pasakė vienas skeptikas.

– Bet užtat koks atlyginimas, – karštai sušuko Kliftono bičiulis, – koks puikus atlyginimas! Penkis kartus didesnis negu

* Helmportas – anga užpakalinėje laivo dalyje, pro kurią eina vairo ašis.

paprastai! Jei ne toks atlyginimas, Ričardas Šandonas nebūtų pasamdęs nė vieno žmogaus. Ir iš tikrųjų: kažkoks keistas laivas, plaukia dievai žino kur ir, matyt, nelabai ketina grįžti! Ne, aš jokiu būdu nesutikčiau!

– Ar sutiktum, drauguži, ar nesutiktum, – atkirto Kornhilis, – tavęs vis tiek nepriimtų į „Forvardą“

– O kodėl?

– Kadangi tu neatitinki reikalaujamų sąlygų. Man sakė, kad vedusieji į brigą nepriimami, o tu juk iš tokių. Todėl tau nėra ko riesti nosies, ji ir taip jau užsirietusi.

Visi nusikvatojo, net ir užkabintasis jūrininkas.

– Ir pats brigo pavadinimas pernelyg jau drąsus, – vėl prašneko Kornhilis. – „Forvard“ – „Pirmyn“! Tačiau iki kurios vietos? Be to, niekas nežino, kas jo kapitonas.

– Kaipgi nežinos – žino, – tarė jaunas gana naivaus veido jūrininkas.

– Ką tu sakai? Argi žino?

– Taip, žino.

– Klausyk, vaikine, – tarė Kornhilis, – ar tik nemanai, kad Šandonas yra brigo kapitonas?

– Betgi... – pradėjo jaunasis jūrininkas.

– Na, tai žinok, kad Šandonas tėra tik kapitono padėjėjas, ir daugiau nieko. Jis šaunus ir drąsus jūrininkas, banginių medžiotojas, puikiai užsirekomendavęs, patikimas žmogus, tikrai sugebąs vadovauti laivui. Bet vis dėlto brigui jis nevadovauja; jis toks pat kapitonas, kaip tu arba aš, tebūnie leista man tatai pasakyti. O apie tą žmogų, kuris po Dievo turi būti vyriausias laive, nieko nežino nė pats Šandonas. Kai bus reikalinga, tikrasis kapitonas prisistatys, tik nežinau, kada ir kurioje pakrantėje – ar Naujajame, ar Senajame pasaulyje. Ričardas

Šandonas nieko nesakė, be to, ir neturi teisės sakyti, kur pasuks brigą.

– Tačiau galiu jus užtikrinti, misteri Kornhili, – atkirto jaunasis jūrininkas, – kad brige kai kas paskelbtas kapitonu; jis paminėtas laiške, kurį gavo Šandonas ir kuriame jam buvo siūloma kapitono padėjėjo vieta.

– Kaip! – suraukęs kaktą šūktelėjo Kornhilis. – Ar tik nenori pasakyti, kad brige yra pats kapitonas?

– Be abejonės, misteri Kornhili.

– Ir kam tu tai sakai? Man?

– Žinoma, nes taip man sakė brigo bocmanas Džonsonas.

– Misteris Džonsonas?

– Taip, jis pats man sakė.

– Pats Džonsonas?

– Ne tik sakė, bet ir parodė kapitoną.

– Parodė kapitoną? – paklausė priblokštas Kornhilis.

– Taip, parodė!

– Ir tu jį matei?

– Savo akimis.

– Tai kas jis toks?

– Šuo.

– Kaip – šuo?..

– Šuo keturiomis kojomis?

– Taip!

„Nautiliaus“ jūrininkai didžiai nustebo. Kitokiomis aplinkybėmis jie būtų tik nusikvatoję. Šuo kapitonas, vadovaująs šimto septyniasdešimt tonų brigui! Tiesiog plyšk iš juoko! Bet „Forvardas“ buvo toks keistas laivas, kad prieš juokiantis ar ką nors neigiant reikėjo gerokai pagalvoti. Netgi pats Kornhilis nebesijuokė.

– Ir Džonsonas tau parodė tą keistą kapitoną – šunį? – paklausė jis jaunojo jūrininko. – Ir tu jį matei?

Mačiau, lygiai kaip dabar jus matau, neužsigaukite dėl mano žodžių.

– Na, ką pasakysite? – paklausė jūrininkai Kornhilio.

– Nieko nepasakysiu, – atšovė šis, – ničnieko, nebent tai, kad „Forvardui“ vadovauja pats šėtonas arba bepročiai, kuriuos reikėtų uždaryti į pamišėlių namus.

Jūrininkai tylėdami žiūrėjo į brigą, kuris buvo baigiamas ruošti į kelionę. Niekam nė į galvą neatėjo, kad bocmanas Džonsonas galėjo iš jauno jūrininko pasijuokti.

Gandas apie šunį jau aplėkė visą miestą, ir smalsuolių minioje daug kas ieškojo akimis to keisto šuns kapitono, tardami jį esant beveik antgamtiška būtybe.

Beje, „Forvardas“ jau seniai traukė visų dėmesį. Neįprasta jo konstrukcija, kelionės paslaptingumas, kapitono inkognito, tas būdas, kuriuo Ričardui Šandonui buvo pasiūlyta prižiūrėti brigo statybą, kruopštus įgulos parinkimas, nežinoma, daug kam vargu net ar numanoma laivo paskirtis – visa tai atrodė labai keista ir paslaptinga.

Niekas taip nejaudina svajotojo, poeto, ypač filosofo, kaip besiruošiąs išplaukti laivas. Jų vaizduotė skrieja paskui laivą, kai jis grumiasi su bangomis ir vėju, kai drąsiai leidžiasi į tolimas keliones, ne visada ramiai pasibaigiančias uoste. Bet vos tik pasitaiko kokia nors nepaprasta aplinkybė, ir laivas jau iškyla fantastišku pavidalu net labai nepaslankios vaizduotės žmonėms.

Taip buvo ir su „Forvardu“ Žinoma, dauguma žiūrovų negalėjo reikšti apie jį tokių autoritetingų pastabų kaip Kornhilis, tačiau kiekvienas pasakydavo savo nuomonę, ir per tris mėne-

sius pasklido nemaža visokiausių gandų; mieste tik ir buvo šnekama apie „Forvardą“

Brigas buvo statomas Bekenhedo laivų statykloje, Liverpulio priemiestyje, kuris buvo kairiajame Mersio upės krante ir turėjo nuolatinį susisiekimą su uostu, nes čia į abi puses be paliovos plaukiojo gariniai kateriai.

Brigo statytojai „Skotas ir Ko“ – viena geriausių Anglijos laivų statybos firmų – gavo iš Šandono sąmatą ir smulkų projektą, kuriame kuo tiksliausiai buvo nurodytas laivo tonažas ir visi dydžiai, taip pat pridėti kruopščiai nubraižyti laivo brėžiniai. Viskas rodė, kad projektą darė įžvalgus ir prityręs inžinierius. Šandonas savo žinioje turėjo didelių lėšų; darbai tučtuojau buvo pradėti ir, kaip to reikalavo nežinomasis laivo savininkas, vyko sparčiais tempais.

Laivas buvo nepaprastai tvirtos konstrukcijos. Matyt, buvo statomas taip, kad galėtų atlaikyti didžiulę spaudimo jėgą, nes jo liemuo, padarytas iš indiško ąžuolo, pasižyminčio be galo dideliu kietumu, buvo dar sustiprintas geležiniais španhautais* Kai kurie jūrininkai stebėjosi: kodėl laivo liemuo nedaromas vien iš geležies kaip daugelio garlaivių, o tik apkaustomas visais tais sustiprinimais? Atsakymas tebuvo vienas: paslaptingasis inžinierius taip darydamas, matyt, turėjo svarbių priežasčių.

Pamažu laivų statykloje brigas įgijo aiškią formą, ir jo tvirtumas bei daili išvaizda žavėjo visus laivininkystės žinovus. Kaip pastebėjo „Nautiliaus“ jūrininkai, brigo forštevenis, sudaręs su kiliu statų kampą, turėjo ne bangolaužį, o plieninę briauną, nulietą Hotorno dirbtuvėse Niukasle. Tas forštevenis brigui teikė

* Španhautai – laivo liemens griaučiai.

nepaprastą išvaizdą, nors neturėjo nieko bendro su karo laivais. Vis dėlto jame ant škancų* stovėjo šešiolikos svarų patranka; įtaisyta ant vertikalios ašies, ji lengvai sukiojosi į visas puses. Tačiau nepaisant patrankos ir savotiško forštevenio, brigas tikrai nebuvo panašus į karo laivą.

1860 metų vasario 5 dieną tas keistas laivas buvo sėkmingai nuleistas į vandenį. Pasižiūrėti šio reginio suplaukė didžiulė minia žmonių.

Bet jeigu brigas nebuvo nei karinis, nei prekybinis laivas, nei pramoginė jachta – juk niekas neplaukia pasivažinėti prisikrovęs į triumus šešeriems metams maisto! – tai kas gi pagaliau jis buvo?

Gal jis plaukė ieškoti sero Džono Franklino ir jo laivų – „Erebuso“ ir „Teroro“? Bet juk praėjusiais 1859 metais leitenantas Maklintokas grįžo iš ekspedicijos, iš poliarinių jūrų, ir pateikė nesugriaunamų įrodymų, kad nelaimingoji Franklino ekspedicija žuvo.

O gal „Forvardas“ ketino dar kartą pabandyti atrasti garsųjį Šiaurės vakarų kelią? Bet juk kapitonas Makliuras jį atrado jau 1853 metais, o jo leitenantui Kresveliui pirmajam teko garbė apiplaukti Amerikos žemyną nuo Beringo sąsiaurio iki Deivio sąsiaurio. Tik nusimanantiems žmonėms nekėlė abejonių, kad „Forvardas“ vyksta į poliarines jūras. Gal jis kartais pasiryžęs keliauti į Pietų ašigalį ir nuplaukti toliau negu banginių medžiotojas Vedelis, toliau negu kapitonas Džeimsas Rosas? Bet kokį tikslą turėdamas?

Nors daug ką buvo galima atspėti iš brigo konstrukcijos, tačiau kiek sklido visokių keisčiausių spėliojimų!

---

* Škancai – viršutinio denio dalis tarp vidurinio ir užpakalinio stiebo.

Nuleidus brigą į vandenį rytojaus dieną iš Niukaslo, iš Hotorno dirbtuvių, į laivą buvo atgabenta garo mašina.

Toji šimto dvidešimties arklio jėgų mašina su svyruojančiais cilindrais užėmė nedaug vietos. Tokio jos pajėgumo visiškai užteko šimto septyniasdešimt tonų laivui, kuris dar turėjo daug burių ir pasižymėjo greitumu.

Brigas puikiai išlaikė bandymus, ir bocmanas Džonsonas ta proga rado reikalą pasakyti Kliftono bičiuliui:

– Kai „Forvardas" tuo pat metu plaukia su burėmis ir su garo mašina, su burėmis jis plaukia greičiau.

Iš teisybės Kliftono bičiulis nelabai suvokė šios sentencijos prasmę, bet jam atrodė, kad iš tokio laivo, kuriam vadovauja šuo, galima visko tikėtis.

Įrengus laive mašiną, buvo pradėtos krauti maisto atsargos. Šis darbas užtruko gana ilgai, nes brigas ėmėsi maisto ištisiems šešeriems metams. Maistą sudarė sūdyta ir džiovinta mėsa, rūkyta žuvis, džiūvėsiai ir miltai; sukrovus maišus kavos bei dėžes arbatos, triume išaugo tikri kalnai. Ričardas Šandonas pats rūpestingai prižiūrėjo, kaip kraunamos tos gėrybės. Viskas buvo kuo griežčiausiai suskirstyta, klijuota etiketėmis ir sunumeruota. Į laivą taip pat buvo prikrauta daug indėniško pemikano*, kompaktinio produkto, kuriame yra labai daug maistingųjų medžiagų.

Toks maisto atsargų parinkimas aiškiai rodė, kad numatoma ilga kelionė. Pamatęs statinaites citrinų sulčių, paketus garstyčių, kalcio preparatus, rūgštynių sėklas ir krienažoles**, – žodžiu,

* Pemikanas – džiovintos mėsos milteliai.

** Krienažolė *(Cochlearia)* – kryžmažiedžių šeimos augalas, paplitęs arktinėje zonoje, vartojamas kaip vaistas nuo skorbuto.

išvydęs didelę daugybę priemonių nuo skorbuto, taip reikalingų plaukiojant pietinėse bei šiaurinėse poliarinėse jūrose, nuovokus žmogus iš karto galėjo atspėti, kad „Forvardas“ iškeliauja į amžinų ledynų sritis. Be abejo, Šandonui buvo pavesta į šiuos krovinius atkreipti ypatingą dėmesį, nes jis rūpinosi jais ne mažiau kaip vaistine.

Brige ginklų buvo nedaug, ir bailiuosius žmones tatai šiek tiek ramino; bet užtat parako kamera buvo kupina, o tai nežadėjo nieko gero. Vienintelė patranka, stovinti laivo denyje, tiek daug parako sunaudoti negalėjo, taigi čia buvo pagrindas rimtiems apmąstymams.

Brige taip pat buvo milžiniškų pjūklų, įvairių galingų mechanizmų, svertų, švininių kūjų, rankinių pjūklų, didžiulių kirvių ir kitko, taip pat daugybė cilindrų su sprogstamąja medžiaga, kuria būtų buvę galima išsprogdinti Liverpulio muitinę. Visa tai buvo labai keista ar net baisu. Savaime suprantama, brige netrūko raketų, signalinių aparatų ir žibintų.

Gausūs žiūrovai, susirinkę dokų krantinėse, taip pat gėrėjosi ilgu raudonmedžio velbotu, gutaperčia padengta skardine piroga ir pripučiamomis valtimis: tai buvo guminiai maišai, kuriuos lengvai galėjai pripūsti ir taip paversti nedidelėmis baidarėmis.

Tą dieną žiūrovus vis labiau kamavo smalsumas ir netgi nerimas, nes prasidėjus atoslūgiui „Forvardas“ turėjo išplaukti į paslaptingą kelionę.

II

Netikėtas laiškas

ŠTAI KOKĮ LAIŠKĄ GAVO Ričardas Šandonas prieš aštuonis mėnesius:

„Aberdinas, 1859 m. rugpjūčio 2 d.

Ričardui Šandonui

Liverpulis

Gerbiamas pone!

Šiuo laišku pranešu jums, kad į Markvarto ir Ko banką Liverpulyje perduota šešiolika tūkstančių svarų sterlingų. Čia pridedami mano pasirašyti orderiai įgalins jus disponuoti nurodyta suma.

Jūs manęs nepažįstate, bet tai ir nesvarbu. Aš jus pažįstu, tai svarbiausia.

Siūlau jums kapitono padėjėjo vietą „Forvarde“, kuris plauks, galimas daiktas, į pavojingą ir ilgą kelionę.

Jeigu atsisakysite, tuomet visas reikalas atkrinta. O jeigu sutiksite, tai kasmet gausite po penkis šimtus svarų sterlingų; be to, po kiekvienų metų per visą kelionės laiką jūsų atlyginimas vienu dešimtadaliu bus didinamas.

Brigas „Forvardas“ dar neegzistuoja. Jūs turėsite rūpintis jo statyba su tokiu išskaičiavimu, kad 1860 metais, pirmosiomis balandžio mėnesio dienomis, jokiu būdu ne vėliau, jis galėtų išplaukti į jūrą. Prie šito laiško pridedamas smulkus projektas ir sąmata, kurių jūs turėsite griežtai laikytis. Brigas bus statomas Skoto ir Ko laivų statykloje, su kuria ir sudarysite sutartį.

Ypač atkreipiu jūsų dėmesį į „Forvardo“ įgulą. Ją sudarys aš – kapitonas, jūs – kapitono padėjėjas, antrasis padėjėjas, boc-

manas, du mechanikai, poliarinis locmanas, aštuoni jūrininkai ir du kūrikai – iš viso aštuoniolika žmonių, tarp jų ir daktaras Klobonis, kuris jums prisistatys reikiamu laiku.

Pageidautina, kad asmenys, kurie plauks „Forvardu", būtų anglai, savarankiški žmonės, be šeimų, nevedę, pasiryžę viską nuveikti ir viską ištverti, kad jie būtų santūrūs, nes brige nebus leidžiama vartoti svaigiųjų gėrimų, net alaus. Parinkdami įgulą pirmenybę teikite sangviniško temperamento žmonėms, pasižymintiems didele energija.

Jūs pasiūlysite jiems penkis kartus didesnį atlyginimą negu paprastai; po kiekvienų tarnybos metų jis bus padidintas vienu dešimtadaliu. Pasibaigus kelionei visiems jūreiviams bus išmokėta po penkis šimtus, jums – du tūkstančiai svarų sterlingų. Šie pinigai bus įnešti į anksčiau minėtą Markvarto ir Ko banką.

Kelionė užtruks ilgai ir bus sunki, tačiau atneš jums garbę, taigi jūs, misteri Šandonai, galite nesvyruoti!

Atsakykite šiuo adresu: Geteborgas (Švedija), iki pareikalavimo K. Z.

P. S. Vasario 15 dieną jūs gausite didelį danų veislės dogą nukarusiomis lūpomis, tamsiai rudos spalvos, su skersiniais juodais dryžiais. Paimkite jį į laivą ir įsakykite maitinti miežine duona ir riebia jautienos tyre. Kai gausite šunį, teikitės pranešti į Livorną (Italija) anksčiau nurodytais inicialais.

„Forfardo" kapitonas atvyks reikiamu laiku. Išplaukdami gausite naujas instrukcijas.

„Forvardo" kapitonas K. Z."

III

Daktaras Klobonis

RIČARDAS ŠANDONAS buvo tikras jūrininkas; ilgą laiką jis vadovavo banginių medžiojimo laivams arktinėse jūrose ir turėjo gerą reputaciją visame Lankasteryje. Toks laiškas Šandoną, aišku, nustebino, bet jis buvo daug ko matęs žmogus, todėl apsvarstė blaiviai ir šaltakraujiškai.

Šandonas atitiko visas reikalaujamas sąlygas: jis neturėjo nei žmonos, nei vaikų, nei giminių – buvo laisvas paukštis. Pasitarti nebuvo su kuo, taigi jis tučtuojau išvyko į Markvarto ir Ko banką.

„Jeigu pinigai ten yra, – galvojo jis, – visa kita savaime susitvarkys."

Banke jis buvo sutiktas su pagarba, kaip ir pridera sutikti žmogų, kuriam kasoje priklauso šešiolika tūkstančių svarų sterlingų. Išsiaiškinęs dėl pinigų Šandonas pareikalavo lakšto popieriaus ir plačiu jūrininko braižu parašė nurodytu adresu laišką pareikšdamas, kad sutinka priimti pasiūlymą.

Tą pačią dieną jis sudarė sutartį su Bekenhedo laivų statytojais, o po dvidešimt keturių valandų „Forvardo" kilis jau gulėjo ant statyklos stapelio*

Ričardas Šandonas turėjo apie keturiasdešimt metų ir buvo stiprus, energingas, narsus vyras. Šios trys savybės būtinos kiekvienam jūrininkui, nes jos žadina pasitikėjimą, suteikia drąsos ir šaltakraujiškumo. Buvo manoma, kad jis yra pavydus ir nesugyvenamas žmogus; jūrininkai jo labiau bijojo, negu mylėjo.

---

* Stapelis – pagrindas, ant kurio statomas laivas.

Tačiau tokia reputacija Šandonui nė kiek nekliudė sėkmingai verbuoti įgulą, nes visi žinojo, kad jis moka išsipainioti iš bet kokios keblios padėties.

Šandonas tik būgštavo, kad jūrininkų neatbaidytų kelionės paslaptingumas.

„Geriausia laikyti liežuvį už dantų, – tarė jis sau. Visada atsiras jūros vilkų, kurie norės sužinoti visas paslaptis: kam, girdi, ir kodėl; kadangi aš pats nieko gerai nežinau, tai nelengva bus jiems atsakyti. Tasai K. Z. turbūt yra koks nors keistuolis; tačiau jis pažįsta mane ir pasikliauja mano patyrimu, ir to visiškai užtenka. O laivą padarysime puikų, ir aš būsiu ne Ričardas Šandonas, jei brigas neplauks į poliarines jūras. Tik tegu viskas lieka paslaptyje tarp manęs ir mano padėjėjų.

Paskui Šandonas ėmė verbuoti įgulą laikydamasis kapitono reikalavimų dėl šeimyninės jūrininkų padėties ir sveikatos būklės.

Jis pažino vieną puikų vyruką, labai patikimą ir prityrusį jūrininką – Džeimsą Volą, kuris turėjo apie trisdešimt metų ir ne kartą jau buvo plaukiojęs šiaurinėse jūrose. Šandonas jam pasiūlė antrojo padėjėjo vietą. Džeimsas Volas nė trupučio nesvyravo, nes karštai mėgo savo amatą ir troško tik kuo greičiausiai išplaukti į jūrą. Šandonas jam papasakojo visa, ką pats žinojo; viską papasakojo taip pat ir tokiam Džonsonui, kuris stojo tarnauti į brigą bocmanu.

– Ką gi, – tarė Volas, – pabandysime laimę. Ar ne vis tiek, kur plaukti? Jei galvojama net apie Šiaurės vakarų kelią... ką gi, grįždavo žmonės ir iš tenai!

– Galima drąsiai pasakyti, – kalbėjo Šandonas, kad mūsų kelionės sąlygos yra kuo palankiausios. „Forvardas“ – puikus laivas ir su savo mašina gali toli nuplaukti. Aštuoniolika žmonių įgulos – daugiau mums ir nereikia.

– Aštuoniolika žmonių! – tarė Džonsonas. – Kaip tik tiek buvo amerikiečio Keino laive, kai jis rengė garsiąją ekspediciją į Šiaurės ašigalį.

– O vis dėlto keista, – vėl prašneko Volas, – kad dar atsirado žmogus, pasiryžęs nuplaukti iš Deivio sąsiaurio į Beringo sąsiaurį. Ekspedicijos, pasiųstos ieškoti admirolo Franklino, Anglijai atsiėjo daugiau kaip septynis šimtus šešiasdešimt tūkstančių svarų sterlingų, o jokios praktinės naudos nedavė. Po velnių, įdomu žinoti, kas ryžtasi tokiam reikalui rizikuoti savo turtais?

– Pirmiausia, Džeimsai, čia yra tik spėjimas, – atsakė Šandonas. – Kur mes plauksime – į šiaurės ar į pietų jūras, – ir pats nežinau. Galbūt turima galvoje nauji atradimai. Beje, šiomis dienomis turi atvykti kažkoks daktaras Klobonis, kuris tikriausiai žino daugiau už mus ir viską paaiškins. Pagyvensim – pamatysim.

– Ką gi, pamatysim, – atsakė Džonsonas. – O aš tuo tarpu pasistengsiu surasti patikimų vyrukų. Kad jie energingi, kaip pageidauja kapitonas, tai jums iš anksto garantuoju. Čia galite manimi visiškai pasitikėti.

Džonsonas buvo tiesiog neįvertinamas žmogus, įgijęs didelį patyrimą plaukiodamas arktinėse jūrose. Jis tarnavo bocmanu „Fenikso“ laive, kuris dalyvavo ekspedicijose, 1853 metais vykusiose ieškoti Franklino. Drąsusis jūrininkas lydėjo prancūzų leitenantą Belo, kai šis keliavo per ledynus, ir buvo jo mirties liudytojas. Džonsonas pažinojo kone visus Liverpulio jūrininkus, taigi tučtuojau ėmė verbuoti įgulą.

Šandonas, Volas ir Džonsonas veikė taip sėkmingai, jog pirmosiomis gruodžio mėnesio dienomis jau buvo pasamdyta visa įgula. Sunkumų vis dėlto nebuvo išvengta: daug ką viliojo didelis atlyginimas, bet kartu ir baugino ekspedicijos likimas. Vienas kitas jūrininkas drąsiai priėmęs pasiūlymą, po keleto dienų

atsiimdavo savo žodį ir grąžindavo rankpinigius, nes draugai juos atkalbinėjo, kad nedalyvautų paslaptingoje ekspedicijoje. Ir visi kaip vienas stengėsi įspėti paslaptį, neduodami ramybės savo klausimais Šandonui, kuris juos kiekvieną kartą siųsdavo pas Džonsoną.

– Ką gi aš tau galiu pasakyti, mano mielas? – visuomet atšaudavo Džonsonas. – Aš ir pats ne daugiau už tave žinau. Šiaip ar taip, tu būsi geroje draugijoje, su narsiais vyrukais, o tatai šį tą reiškia! Vadinasi, nėra ko ilgai svarstyti: sutinki ar ne?

Ir dauguma jūrininkų sutikdavo.

– Suprask gi pagaliau, – pridurdavo kartais bocmanas, – aš turiu didelį pasirinkimą. Tokio atlyginimo dar niekuomet negavo nė vienas jūrininkas. O kai sugrįši, papildomai gausi apvalią sumelę. Tai, broliuk, gardus kąsnelis!

– Ką čia kalbėti, gardus kąsnelis, – pritardavo jūrininkas. Būsi apsirūpinęs visam gyvenimui!

– Neslėpsiu nuo tavęs, – aiškindavo Džonsonas, – kad kelionė bus ilga, sunki ir pavojinga. Mūsų instrukcijose taip ir pasakyta. Vadinasi, privalai iš anksto pagalvoti, kam ryžtiesi. Matyt, teks dirbti iš visų jėgų, o gal ir dar daugiau. Taigi jei tau neužtenka drąsos, jei nesi perėjęs per ugnį ir vandenį, jei neturi velniškos ištvermės, jei nesi viskam pasiryžęs – žodžiu, jei drebi dėl savo kailio, tai apsisukęs žygiuok sau ir užleisk vietą drąsesniems vyrukams.

– Betgi, misteri Džonsonai, – klausdavo priremtas prie sienos jūrininkas. – Ar jūs pažįstate kapitoną?

– Kol kas mūsų kapitonas – Ričardas Šandonas.

Reikia pasakyti, kad taip galvojo ir pats Šandonas; širdies gilumoje jis tikėjosi, kad paskutinę akimirką bus gautos tikslios instrukcijos, nurodančios kelionės maršrutą, ir jis liks „Forvar-

do“ kapitonu. Jis ne kartą užsiminė apie tai kalbėdamasis su savo padėjėjais arba bičiuliais Bekenhedo laivų statykloje, nuvykęs pasižiūrėti, kaip statomas brigas, kurio španhautai tarsi banginio griaučiai jau riogsojo ant stapelių.

Šandonas ir Džonsonas griežtai laikėsi instrukcijos dėl jūreivių parinkimo. Pasamdytieji jūrininkai buvo tvirti vyrai ir turėjo tiek energijos, kad būtų įstengę varyti „Forvardo“ mašiną. Viskas rodė, kad jie galės atsispirti smarkiausiems šalčiams. Tai buvo pasitikį savimi, energingi, ryžtingi, tvirto sudėjimo žmonės. Tačiau ne visi atrodė žaliūkai. Kai kuriuos iš jų, pavyzdžiui, jūrininkus Griperį, Garį ir žeberklininką Simpsoną, Šandonas iš pradžių nelabai norėjo priimti, nes šie jam pasirodė truputį per liesi. Bet buvo tvirti, drąsūs ir stiprūs vyrai, taigi galų gale juos priėmė.

Visą įgulą sudarė tos pačios krypties protestantai. Ekspedicijose bendra malda ir Biblijos skaitymas suvienija įvairaus būdo žmones ir stiprina juos liūdesio valandomis; laive negalima leisti skirtingos galvosenos tikėjimo klausimais. Šandonas iš patyrimo žinojo, kokie naudingi yra tokie susirinkimai ir kaip jie pakelia įgulos nuotaiką; todėl ilgų poliarinių ekspedicijų metu jie laivuose visuomet praktikuojami.

Pasamdę visą įgulą, Šandonas, Džonsonas ir Volas ėmė ruošti maisto atsargas griežtai laikydamiesi kapitono instrukcijų, kurios buvo tikslios, aiškios, smulkiai nurodančios įvairių produktų kiekį ir kokybę. Naudodamasis turimais orderiais Šandonas už viską mokėjo grynaisiais su aštuonių procentų nuolaida, kurią jis kiekvieną kartą sąžiningai pažymėdavo.

1860 metų sausio mėnesį viskas buvo galutinai parengta: įgula, maistas ir krovinys. Brigo statyba ėjo į pabaigą. Šandonas kasdien lankėsi Bekenhede.

Sausio 23 dienos rytą Šandonas kaip paprastai stovėjo denyje, viename iš tų plačių garinių katerių, kurie turi vairą priešakyje ir užpakalyje, kad galėtų išvengti staigių posūkių; tie kateriai nuolatos plaukioja tarp abiejų Mersio upės krantų. Upę gaubė čia įprastas tirštas rūkas, ir jūrininkai buvo priversti naudotis kompasu, nors kiekvienas reisas trukdavo ne ilgiau kaip dešimt minučių.

Kad ir koks tirštas buvo rūkas, Šandonas vis tiek pastebėjo žemutį, gana storą, protingo, linksmo veido ir malonių akių žmogelį. Jis priėjo prie Šandono, sugriebė jį už abiejų rankų ir ėmė jas kratyti, kaip pasakytų prancūzas, su „grynai pietietišku“ įkarščiu, guvumu ir familiarumu.

Bet šis žmogus, kad ir kaip keista, buvo gimęs ne Pietuose; jis berte bėrė žodžius ir smarkiai mostagavo rankomis; atrodė, jeigu jo mintys nepasireikš žodžiais ir mostais, jos gali susprogdinti kiaušą. Mažutės, protingos jo akys ir didelė judri burna buvo nelyginant apsauginiai vožtuvai, per kuriuos išeidavo vidinės energijos perteklius; jis kalbėjo tiek daug ir taip greitai, jog Šandonas nieko negalėjo suprasti.

Ir nors jis nė karto nebuvo matęs šio žmogaus, bet tuojau suprato, su kuo turi reikalą; nutaikęs progą, kada nepažįstamasis akimirką nutilo, Šandonas skubiai paklausė:

– Daktaras Klobonis?

Tas pats, kaip mane matote! Jau daugiau kaip ketvirtį valandos visur jūsų ieškau, visur klausinėju. Supraskite mano nekantrumą! Dar penkios minutės – ir būčiau išėjęs iš proto! Taigi jūs esate kapitono padėjėjas Ričardas Šandonas? Vadinasi, jūs iš tikrųjų esate? Jūs ne mitas? Duokite ranką, duokite ranką! Leiskite man dar kartą ją paspausti! Taip, čia Ričardo Šandono ranka! Bet jeigu yra Ričardas Šandonas, tai yra ir brigas „For-

vardas“, kuriam jis vadovauja; o jeigu jis vadovauja brigui, tai plauks į jūrą; o jeigu plauks į jūrą, tai kartu paims ir daktarą Klobonį!

– Taip, daktare, aš esu Ričardas Šandonas, brigas „Forvardas“ iš tiesų yra ir tikrai plauks į kelionę.

– Visai logiška, – smarkiai atsikvėpęs atsakė daktaras, – visai logiška. Aš labai džiaugiuosi, jaučiu didžiausią palaimą! Kaip seniai laukiau šitokios progos, kaip seniai norėjau leistis į tokią kelionę! Esu tikras, kad su jumis...

– Atleiskite... – nutraukė Šandonas.

– Esu tikras, – kalbėjo toliau daktaras neklausydamas Šandono, – kad su jumis toli nukeliausime ir nesitrauksime nė žingsnio...

– Tačiau... – prieštaravo Šandonas.

– Juk esate įrodę savo patyrimą, aš žinau visas jūsų keliones. Taip, jūs puikus jūrininkas!

– Jeigu jūs...

– Argi galima nors akimirksnį abejoti jūsų drąsa, jūsų narsumu, jūsų sumanumu! Kapitonas paskyręs jus savo padėjėju neapsiriko, užtikrinu jus!

– Bet juk ne tai svarbu, – tarė Šandonas nebetekęs kantrybės.

– O kas gi? Dėl Dievo, nekankinkite manęs!

– Po velnių, betgi jūs neleidžiate man nė žodžio pasakyti! Pirmiausia, daktare, kas jus paskatino dalyvauti „Forvardo“ ekspedicijoje?

– Laiškas, labai malonus laiškas, – štai tas geriausiojo kapitono laiškas, labai lakoniškas, bet visai įtikinamas!

Taip sakydamas daktaras padavė Šandonui tokio turinio laišką:

„Invernesas, 1860 m. sausio 22 d.

Daktarui Kloboniui

Liverpulis

Jei, daktare Kloboni, pageidautumėte plaukti „Forvardu" į tolimą kelionę, tai galite prisistatyti kapitono padėjėjui Ričardui Šandonui, kuris šiuo reikalu yra gavęs atitinkamus nurodymus.

„Forvardo" kapitonas K. Z."

Laiškas gautas šį rytą, ir aš pasirengęs šiandien pat kraustytis į „Forvardą"

– Ar žinote, daktare, bent jau šios ekspedicijos tikslą? – paklausė Šandonas.

– Nė kiek! Tačiau tai neturi jokios reikšmės, svarbiausia – kur nors keliauti. Kalbama, jog aš mokytas žmogus. Tai netiesa, sere, aš ničnieko neišmanau, o jei ir parašiau kokių knygelių, kurios turi neblogą pasisekimą, tai vis dėlto man nevertėjo to daryti. Tiesiog per daug jau atlaidi publika, jeigu jas perka. Sakau jums, kad nieko nežinau, išskyrus tai, jog esu didžiausias nemokša. O dabar man suteikiama galimybė papildyti arba, tikriau sakant, patikslinti savo medicinos, chirurgijos, istorijos, geografijos, botanikos, mineralogijos, konchiologijos, geodezijos, chemijos, fizikos, mechanikos ir hidrografijos mokslų žinias. Na ką gi, aš sutinku ir užtikrinu jus, kad ilgai manęs prašyti nereikės!

– Vadinasi, jūs nežinote, kur plauks „Forvardas"? – paklausė Šandonas nusivylęs.

– Priešingai, žinau! Jis plauks tenai, kur galima ko nors išmokti, ką nors atrasti, palyginti, kur galima užtikti kitus kraštus ir kitokius papročius, tyrinėti kitas tautas ir jų gyvenimo būdą, – žodžiu, brigas plauks tenai, kur man dar niekados neteko būti.

– Bet sakykite tiksliau! – sušuko Šandonas.

Galiu ir tiksliau, atsakė daktaras. Girdėjau brigas plauksiąs į Šiaurės jūrą. Ką gi, jei į šiaurę, tai į šiaurę!

– Bet ar jūs pažįstate brigo kapitoną? – paklausė Šandonas.

– Neturiu nė mažiausio supratimo! Bet, patikėkite, jis puikus žmogus!

Kai juodu išlipo Bekenhede, Šandonas paaiškino daktarui, kaip viskas iš tikrųjų yra, ir kelionės paslaptingumas tučtuojau uždegė Klobonio vaizduotę. Pamatęs brigą jis tiesiog susižavėjo. Nuo tos dienos daktaras jau nebesiskyrė su Šandonu ir kas rytą apžiūrėdavo „Forvardo“ korpusą.

Beje, jam buvo pavesta įrengti brige vaistinę.

Klobonis buvo gydytojas, ir geras gydytojas, bet mažai tesivertė praktika. Turėdamas dvidešimt penkerius metus jis, kaip ir daugelis, tapo medicinos daktaru, o sulaukęs keturiasdešimties – jau tikru mokslininku, žinomu visame mieste; jis buvo pasižymėjęs Liverpulio literatūrinės ir filosofinės draugijos narys. Daktaras turėjo nedidelį turtą, todėl galėjo veltui gydyti ligonius, tačiau jo patarimai dėl to nė kiek nenustodavo vertės. Visų mylimas kaip malonus ir lipšnus žmogus, jis niekados nekenkė nei kitiems, nei sau. Šiaip jis buvo gyvas, gal kiek plepus, bet atviros širdies ir dosnus žmogus.

Kai tik mieste pasklido žinia, kad daktaras persikėlė į brigą, draugai visaip mėgino jį atkalbėti nuo tos ekspedicijos, bet tatai dar labiau sustiprino mokslininko pasiryžimą: jeigu jau daktaras suleisdavo kur nors šaknis, ne taip lengva būdavo išjudinti jį iš vietos.

Nuo to laiko visokios šnekos, spėliojimai, prielaidos ir būgštavimai ėmė gausėti ne dienomis, bet valandomis; tačiau tai nė kiek nesukliudė 1860 metų vasario 5 dieną nuleisti „Forvardą“

į vandenį. O po dviejų mėnesių brigas jau buvo pasiruošęs išplaukti į jūrą.

Vasario 15 dieną, kaip rašė kapitonas savo laiške, Edinburgo geležinkeliu į Liverpulį, Ričardo Šandono adresu, buvo atvežtas danų veislės dogas. Šuo atrodė piktas, baikštus ir niaurus, keistomis akimis. Variniame jo antkaklyje buvo išgraviruotas žodis „Forvardas“ Tą pačią dieną Šandonas priėmė šunį į laivą ir apie tai pranešė tokiu adresu: „Livornas, K. Z.“

„Forvardo įgulą sudarė:

1. Kapitonas K. Z.;
2. Ričardas Šandonas, kapitono padėjėjas;
3. Džeimsas Volas, antrasis padėjėjas;
4. Klobonis, daktaras;
5. Džonsonas, bocmanas;
6. Simpsonas, žeberklininkas;
7. Belas, dailidė;
8. Brantonas, pirmasis mechanikas;
9. Ploveris, antrasis mechanikas;
10. Strongas (negras), virėjas;
11. Fokeris, poliarinis locmanas;
12. Volstenas, artileristas;
13. Boltonas, jūrininkas;
14. Garis, jūrininkas;
15. Kliftonas, jūrininkas;
16. Griperis, jūrininkas;
17. Penas, jūrininkas;
18. Vorenas, kūrikas.

Neskaitant kapitono, įgula buvo pilnos sudėties.

IV

Šuo kapitonas

PAGALIAU ATĖJO balandžio 5 diena, ir „Forvardas“ turėjo išplaukti. Tai, kad brige buvo daktaras, žmones šiek tiek ramino: nors ir kur garbingasis mokslininkas keliautų, buvo galima drąsiai paskui jį sekti. Tačiau didžioji jūreivių dalis vis dėlto jautė nerimą, ir Šandonas bijodamas, kad kai kurie nepabėgtų, skubėjo kuo greičiau išplaukti: dingus iš akių krantui jūreiviai noromis nenoromis turės atsiduoti savo likimui.

Daktaro Klobonio kajutė buvo viršutiniame denyje ir užėmė visą užpakalinę brigo dalį. Kapitono ir jo padėjėjo kajutės su langais į denį buvo įrengtos viena priešais kitą. Kapitono kajutė, aprūpinus ją, kaip buvo nurodyta smulkiame sąraše, įvairiais prietaisais, baldais, kelionės drabužiais, knygomis, rakandais ir baltiniais, buvo gerai užrakinta. Šios kajutės raktas, kaip to reikalavo paslaptingasis kapitonas, buvo išsiųstas į Liubeką; vadinasi, į ją tegalėjo įeiti tiktai pats kapitonas.

Ši aplinkybė nedavė Šandonui ramybės, nes šansai vadovauti brigui visai sumažėjo. O savo paties kajutę jis puikiai įsirengė, nes gerai žinojo poliarinių ekspedicijų sąlygas.

Volo kajutė buvo šalia kubriko, kuris jūrininkams atstojo miegamąjį. Ten buvo labai erdvu, ir vargiai jie būtų galėję rasti kuriame nors kitame laive patogesnę patalpą. Jais čia buvo rūpinamasi kaip vertingu kroviniu; vidury kubriko stovėjo didelė krosnis.

Daktaras Klobonis, užėmęs savo kajutę vasario 6-ąją – rytojaus dieną, kai tik brigas buvo nuleistas į vandenį, – tuoj įsitraukė į darbą.

„Jeigu sraigė galėtų pagal savo norą įsirengti kriauklę, ji būtų visų laimingiausias gyvūnas, – samprotavo jis. – Todėl aš pasistengsiu būti protinga sraigė.

Iš tikrųjų daktaro kajutė kaip kriauklė, kurioje jam buvo lemta išbūti ilgą laiką, pamažu įgijo labai jaukią išvaizdą. Tvarkydamas savo mokslinį bagažą Klobonis džiaugėsi kaip mažas vaikas ar kaip mokslininkas. Jo knygos, herbarai, tikslieji mechanizmai ir fizikos prietaisai, termometrų, barometrų, hidrometrų, lietmačių, žiūronų, kompasų, sekstantų, žemėlapių bei planų kolekcijos, įvairūs milteliai, stiklinaitės ir buteliukai, kurie sudarė gana turtingą kelioninę vaistinę, – viskas buvo taip pavyzdingai tvarkoma, kad tokios tvarkos galėjo pavydėti Britų muziejus. Ir visi šie nesuskaičiuojami turtai buvo sutalpinti kajutėje, turinčioje šešias pėdas* ilgio ir tiek pat pločio. Daktarui tereikėjo tik ištiesti ranką, ir jis galėjo bematant pasidaryti mediku, matematiku, astronomu, geografu, botaniku ar konchiologu.

Tiesą sakant, jis didžiavosi savo ūkiu ir jautėsi laimingas toje plaukiojančioje šventovėje, kurioje vargiai būtų galėję išsitekti vos trejetas liesiausių jo bičiulių. Beje, netrukus pasirodė ir bičiuliai, ir tiek jų prisirinko, jog net nuolankusis daktaras nebeištvėrė ir perfrazuodamas garsųjį Sokrato posakį pagaliau pareiškė:

– Mano namas nedidelis, bet, duok Dieve, kad jis niekuomet nebūtų pilnas draugų.

Norėdami išsamiai aprašyti „Forvardą“, dar pridursime, kad didelio danų veislės dogo būda buvo kaip tik ties paslaptingosios kapitono kajutės langu, bet piktas būdos šeimininkas labiau mėgo slampinėti po apatinį denį ir triumą. Matyt, ne-

---

* Pėda – ilgio matas, lygus 1/7 sieksnio, arba 30,5 centimetro.

buvo jokios galimybės jo prijaukinti; ničniekas neįstengė suvaldyti to niauraus šuns, paveikti jo keisto būdo. Naktimis laivo viduje klaikiai aidėdavo gūdus jo kauksmas.

Gal šuo ilgėjosi savo šeimininko? O gal instinktyviai jautė būsimosios kelionės pavojus? Arba gal pranašavo artėjančias nelaimes? Jūrininkai labiau buvo linkę tikėti pastaruoju spėjimu. Tiesa, kai kurie šaipėsi iš to, bet širdyje visi laikė šunį velnio išpera.

Jūrininkas Penas, labai šiurkštus žmogus, kartą puolė šunį norėdamas jį apkulti, bet suklupo, parkrito ant špilio ir prasiskėlė galvą. Suprantama, dėl šio atsitikimo taip pat buvo apkaltintas nelabasis šuo.

Kliftonas, prietaringiausias žmogus iš visos įgulos, pastebėjo, kad šuo, būdamas jute*, visą laiką slankioja vėjo pusėje; vėliau, kai brigas jau buvo jūroje ir jam teko laviruoti, keistasis gyvulys po kiekvieno posūkio pereidavo į kitą vietą, atkakliai laikydamasis vėjo pusės, tarytum tikras kapitonas.

Daktaras Klobonis, kuris savo romumu ir lipšnumu, rodos, būtų galėjęs sutramdyti net tigrą, veltui darbavosi ir gaišo laiką, stengdamasis laimėti šuns palankumą.

Kadangi šuo neatsiliepdavo nė į vieną šunišką vardą, jūrininkai pagaliau ėmė jį vadinti „Kapitonu“, nes jis puikiai pažino visą laivo tvarką ir, matyt, jau ne kartą buvo plaukiojęs jūrose.

Dabar aišku, kodėl taip juokingai bocmanas atsakė Kliftono bičiuliui, ir nenuostabu, kad dauguma jūrininkų jo žodžius rimtai priėmė. Tiesa, kai kurie, prisiminę bocmano atsakymą, šypsojosi, bet slapta vis laukė, jog vieną gražią dieną šuo virs žmogumi ir brige nuskambės garsi kapitono komanda.

---

* Jutas – laivo viršutinio denio užpakalinė dalis.

Nors Ričardas Šandonas tos prietaringos baimės nejautė, bet vis dėlto ir jis nebuvo visiškai ramus. Vakare, prieš išplaukiant, jis sėdėjo bendroje kajutėje draugiškai šnekučiuodamasis su daktaru, Volu ir Džonsonu.

Visi keturi jau baigė tuštinti po dešimtą stiklinę grogo ilgam laikui atsisveikindami su šiuo gėrimu, nes pagal instrukcijas, išdėstytas laiške iš Aberdyno, kelionėje visa įgula, pradedant kapitonu ir baigiant kūriku, neturėjo gauti nei vyno, nei alaus. Stiprūs gėrimai galėjo būti duodami tik ligoniams ir tiktai gydytojo nurodymu.

Jau gerą valandą jie kalbėjosi apie išplaukimą. Jeigu bus įvykdyti visi kapitono nurodymai, tai rytojaus dieną Šandonas turi gauti laišką su paskutinėmis instrukcijomis.

– Jei tame laiške, – kalbėjo Šandonas, – ir nebus pasakyta, kas yra kapitonas, tai bent turi būti nurodytas brigo maršrutas. Antraip kur mums plaukti?

– O aš išplaukčiau nelaukdamas laiško, – atsakė nekantrusis daktaras. – Garantuoju, tas laiškas pasivys mus kelionėje.

– Jūs taip manote, daktare? Tad įdomu žinoti, kurgi jūs pasuktumėte laivą?

– Suprantama, Šiaurės ašigalio linkui! Dėl to visai netenka abejoti.

– Netenka abejoti? – prieštaravo Volas. – Bet kodėl ne į Pietų ašigalį?

– Į Pietų? – šūktelėjo daktaras. – Niekuomet! Nejaugi kapitonas būtų sumanęs plaukti per visą Atlanto vandenyną? Pagalvokite apie tai, mielas drauge.

– Daktaras visada randa ką atsakyti, – tarė Volas.

– Na, tegu ir į šiaurę, – prašneko vėl Šandonas. – Bet sakykite tuomet, daktare: į Špicbergeną, Grenlandiją, Labradorą ar

pagaliau į Bafino įlanką? Jeigu visi keliai eina į tą pačią vietą, į nepralaužiamus ledus, tai, šiaip ar taip, tų kelių yra labai daug, ir man būtų gana sunku pasirinkti vieną ar kitą. Ar jūs galite į tai atsakyti visai aiškiai?

Ne, – atsiliepė Klobonis pykdamas pats ant savęs, kad negali nieko pasakyti. – Bet kaip jūs vis dėlto pasielgsite, jei negausite laiško?

– Ogi niekaip: lauksiu.

Neplauksite? – sušuko daktaras smarkiai kratydamas stiklinę.

– Žinoma, ne.

Taip bus protingiausia, ramiai prašneko Džonsonas, tuo tarpu daktaras, nenustygdamas vietoje, susijaudinęs ėmė vaikščioti aplink stalą. – Taip užvis protingiausia, nors per ilgas laukimas taip pat gali turėti nemalonių pasekmių. Visų pirma, dabar yra palankiausias metų laikas, ir jeigu mes iš tikrųjų keliausime į šiaurę, tai reikia pasinaudoti tuo laikotarpiu, kada tirpsta ledai, ir perplaukti Deivio sąsiaurį. Antra, įgula kasdien vis labiau nerimauja; draugai kursto mūsų jūrininkus palikti brigą, ir jie gali mums iškrėsti piktą pokštą.

– O be to, – pridūrė Džeimsas Volas, – jei tarp jūrininkų kils panika, tai jie išbėgios visi iki vieno, ir kaip jūs tuomet surinksite naują įgulą?

– Tai ką gi daryti! – sušuko Šandonas.

– Laukti, kaip kad jūs sakėte, – prašneko daktaras, – bet laukti tiktai iki rytojaus ir nenusiminti. Iki šiol kapitonas visus savo pažadus tesėjo nepaprastai tiksliai, todėl nėra jokio pagrindo būgštauti, kad tada, kai reikės, galime negauti nurodymų, kur turi plaukti brigas. Aš pats nė kiek neabejoju, kad rytoj būsime jau Airijos jūroje, todėl, mieli bičiuliai, siūlau išgerti

paskutinę stiklinę grogo už laimingą mūsų kelionę. Tiesa, ji prasideda keistokomis aplinkybėmis, tačiau su tokiais jūrininkais kaip jūs yra tūkstantis šansų, kad ji gerai baigsis!

Ir visi keturi paskutinį kartą susidaužė.

– O dabar, – kreipėsi Džonsonas į Šandoną, – leiskite duoti jums patarimą: pasiruoškite išplaukti. Įgula turi būti įsitikinusi, kad jūs nė trupučio neabejojate savo veiksmais. Ar gausite rytoj laišką, ar negausite, vis tiek pakelkite inkarą. Garo mašinos nekurkite; vėjas, rodos, nusistovėjo, taigi išplaukti į jūrą bus visiškai nesunku. Paimkite locmaną, atoslūgio metu išplaukite iš doko ir išmeskite inkarą už Bekenhedo kyšulio: mūsų jūreiviai tokiu būdu bus atkirsti nuo kranto, o jeigu tam velniškam laiškui yra lemta patekti mums į rankas, tai, patikėkite, jis suras mus už kyšulio ne blogiau kaip bet kur kitur.

– Protingai pasakyta, mano šaunusis Džonsonai! – sušuko daktaras paduodamas senajam jūrininkui ranką.

– Tebūnie, kaip jūs sakote! – sutiko Šandonas.

Po to kiekvienas nuėjo į savo kajutę. Tą naktį mintys apie kelionę nedavė jiems ramybės ir miegant.

Kitą dieną su pirmuoju paštu Ričardas Šandonas negavo jokios žinios.

Tačiau jis vis tiek uoliai ruošėsi išplaukti. Gandas apie tai pasklido po visą Liverpulį, ir, kaip jau žinome, prie Naujųjų Princo dokų krantinės suplūdo didžiulė žiūrovų minia.

Daugelis ėjo tiesiai į brigą: vieni – paskutinį kartą apkabinti draugo, kiti – patarti bičiuliui, kad nedalyvautų paslaptingoje ekspedicijoje, treti – pažiūrėti keistojo laivo, ketvirti – norėdami sužinoti kelionės tikslą. Daug kam nepatiko, kad Šandonas tą dieną buvo dar tylesnis ir santūresnis negu visuomet.

Bet tam jis turėjo rimtų priežasčių.

Štai išmušė dešimt valandų, paskui vienuolika... Apie pirmą valandą turėjo prasidėti atoslūgis. Šandonas stovėjo ant tiltelio ir nerimaudamas žvalgėsi į minią ieškodamas žmogaus, kuris išblaškytų jo abejones. Tuščios viltys! Jūrininkai tyliai vykdė kapitono padėjėjo įsakymus nenuleisdami nuo jo akių ir įtemptai laukė kokios nors žinios. Bet jokios žinios nebuvo.

Džonsonas baigė paskutinius pasiruošimus išplaukti. Diena buvo rūškana; jūra smarkiai bangavo, pūtė gana stiprus pietryčių vėjas, bet išplaukti iš Mersio upės nebuvo jokių sunkumų.

Dvylikta valanda. O laiško vis dar nėra. Daktaras Klobonis neramus vaikščiojo po denį, žvalgėsi, mostagavo rankomis ir, kaip jis savotiškai moksliškai ir elegantiškai pareiškė: „trośko jūros" Jis buvo smarkiai susijaudinęs, nors ir stengėsi valdytis. Šandonas iki kraujo kramtė lūpas.

Tuo metu priėjo Džonsonas.

– Jeigu norite pasinaudoti atoslūgiu, – tarė jis, – tai nebėra ko delsti. Kol išplauksime iš dokų, sugaišime ne mažiau kaip valandą.

– Plaukite! – tarė jis škiperiui.

– Ei jūs visi, marš iš laivo! – šūktelėjo Džonsonas įsakydamas pašaliniams pasitraukti nuo „Forvardo" denio.

Minia sujudo, visi nubėgo prie laiptelių. Tuo tarpu jūrininkai baigė atrišti paskutinius lynus.

Kilo sambrūzdis, nes jūrininkai be jokios atodairos stūmė nuo denio smalsuolius; tarp minios klegesio girdėjosi šuns urzgimas. Staiga dogas įnirtingai ėmė spraustis per tirštą minią. Jis dusliai urzgė.

Minia prasiskyrė; dogas liuoktelėjo į jutą, ir tada visi išvydo neįtikėtiną dalyką: šuo kapitonas dantyse turėjo įsikandęs laišką. Tatai galėjo paliudyti šimtai žmonių.

– Laiškas! – suriko Šandonas. – Vadinasi, kapitonas yra brige?

– Be abejonės, buvo, bet dabar jau nebėra, – atsakė Džonsonas rodydamas į ištuštėjusį denį, kur nebeliko nė vieno dykinėjančio smalsuolio.

– Kapitone, Kapitone, eik šen! – šaukė daktaras norėdamas paimti laišką, bet šuo liuoksėjo dideliais šuoliais ir laiško jam nedavė. Atrodė, norėjo įteikti jį tik pačiam Šandonui.

– Šen, Kapitone! – pašaukė jūrininkas.

Šuo priėjo. Šandonas paėmė iš jo laišką, tada Kapitonas tris kartus garsiai sulojo suardydamas gilią tylą brige ir krantinėje.

Šandonas laikė laišką neatplėšdamas.

– Nagi, skaitykite! – nekantriai šūktelėjo daktaras.

Šandonas pažvelgė į voką. Jame nebuvo nei datos, nei adreso, tiktai parašyta:

„Kapitono padėjėjui Ričardui Šandonui, brigas „Forvardas“

Šandonas atplėšė laišką ir perskaitė:

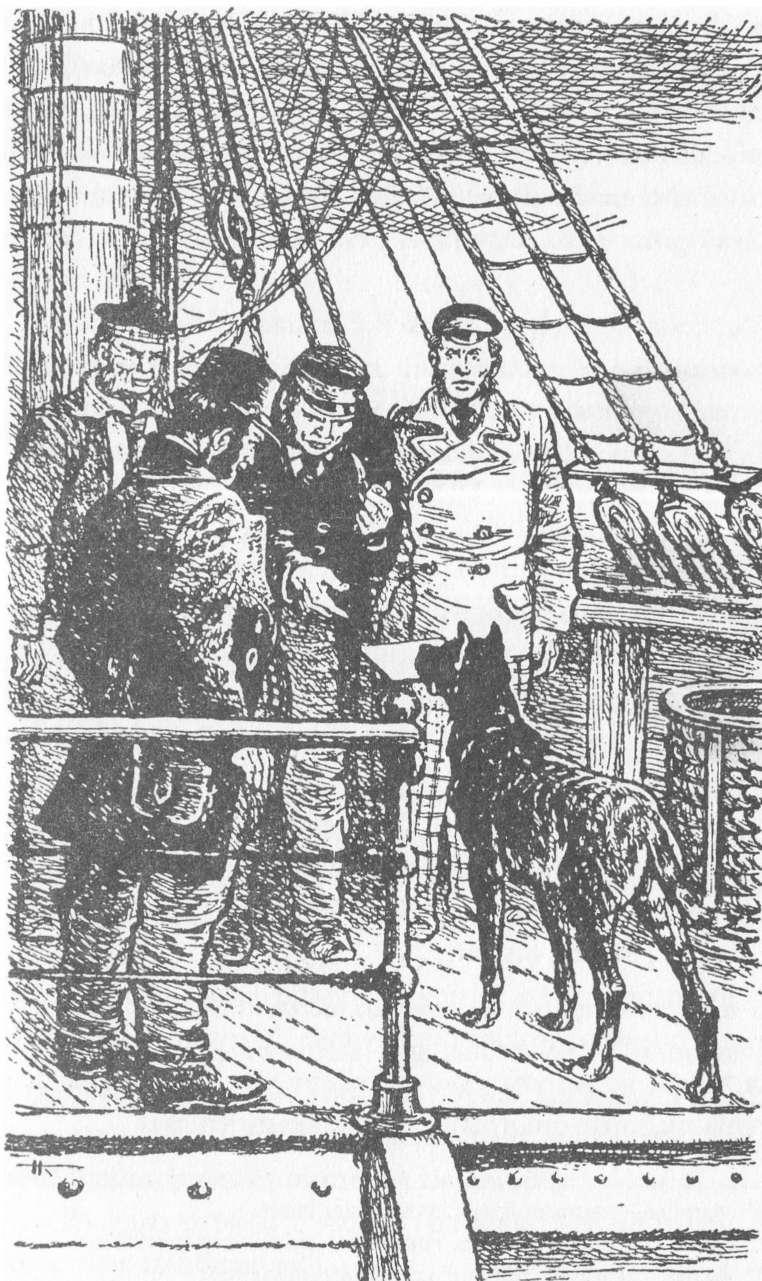
– „Plaukite prie Farvelo kyšulio*, ten nuvyksite balandžio 20 dieną. Jei kapitonas nepasirodys, perplauksite Deivio sąsiaurį ir Bafino įlanka pasieksite Melvilio įlanką.

„Forvardo“ kapitonas K. Z.

Šandonas rūpestingai sulankstė šį lakonišką laišką, įsidėjo į kišenę ir įsakė išplaukti. Jo balsas stūgaujant rytų vėjui skambėjo itin iškilmingai.

Netrukus „Forvardas“ išplaukė iš doko ir vedamas Liverpulio locmano, kurio maža valtelė yrėsi netoliese, pasuko į Mersio

* Farvelo kyšulys – pietinis Grenlandijos kyšulys.

upės farvaterį. Minia siūbtelėjo į išorinę Viktorijos dokų krantinę, norėdama paskutinį kartą pažvelgti į paslaptingąjį laivą. Bematant buvo iškelti marseliai*, fokas**, bizanis***, ir „Forvardas“, visiškai vertas savo vardo, sparčiai aplenkęs Bekenhedo kyšulį, visu greičiu išnėrė į Airijos jūrą.

V

Atviroje jūroje

PŪTĖ SMARKUS, gūsingas, bet palankus vėjas. „Forvardas“ sparčiai skrodė bangas; jo sraigtas nesisuko.

Trečią valandą jis sutiko garlaivį, plaukiojantį tarp Liverpulio ir Meno salos. Garlaivio kapitonas šūktelėjo brigą, ir tatai „Forvardo“ įgulai buvo paskutinis „sudie“

Penktą valandą locmanas perdavė brigo vadovybę Ričardui Šandonui, o pats persėdo į savo valtį, kuri vikriai laviruodama dingo pietvakariuose.

Vakarop brigas aplenkė kyšulį pietiniame Meno salos pakraštyje. Naktį jūra ėmė smarkiai banguoti, bet „Forvardas“ sėkmingai plaukė tolyn. Šiaurės vakaruose jis paliko Eiro kyšulį ir pasuko į Šiaurės sąsiaurį.

Džonsonas spėjo teisingai: atviroje jūroje jūreiviškas instinktas nugalėjo visokius būgštavimus. Matydami, koks puikus yra brigas, jie pamiršo, kad ši kelionė tokia nepaprasta. Laive greitai nusistovėjo normalus jūreiviškas gyvenimas.

---

* Marseliai – antrosios iš apačios tiesiosios burės.

** Fokas – burė ant fokstiebio. Fokstiebis – priekinis laivo stiebas.

*** Bizanis – apatinė įstriža burė ant užpakalinio stiebo.

Daktaras mėgaudamasis alsavo jūros oru. Kilus viesului jis žvaliai vaikštinėjo po denį; kaip mokslo žmogus, laive jis gana tvirtai laikėsi ant kojų.

– Kad ir ką sakytumėte, o jūra – puikus dalykas, – tarė kartą Klobonis Džonsonui po pusryčių lipdamas į denį. – Aš vėlokai su ja susipažinau, bet pasistengsiu dabar atsigriebti už prarastą laiką.

– Jūsų teisybė, daktare. Už dalelę vandenyno galėčiau atiduoti visus žemynus. Sakoma, jūrininkams greitai nusibostąs jų amatas, bet aš jau keturiasdešimt metų plaukioju jūra, o ji vis taip pat man patinka, kaip ir tuomet, kada pirmą kartą į ją išplaukiau.

– Kaip smagu, kai po kojomis jauti tvirtą laivą, o kiek aš galiu spręsti, „Forvardas" toks ir yra.

Jūs neapsirikote, daktare, pasakė Šandonas prieidamas. – „Forvardas" – puikus brigas, ir turiu jums pasakyti, kad dar niekuomet joks laivas, skirtas plaukiojimui poliarinėse jūrose, nebuvo taip gerai įrengtas ir aprūpintas. Tai man primena, kaip prieš trisdešimt metų kapitonas Džeimsas Rosas keliaudamas ieškoti Šiaurės vakarų kelio...

– Jis plaukė „Viktorija", – gyvai nutraukė daktaras, – kuri buvo beveik tokios pat talpos kaip „Forvardas" ir taip pat su mašina.

– Kaip? Jūs tatai žinote?

– Kaip matote, – atsakė daktaras. – Anuomet mašinos dar tebegyveno kūdikystės amžių, taigi toji mašina „Viktorijai" tik sudarė daugybę visokių kliūčių. Ir veltui kapitonas Džeimsas Rosas taisė vieną jos dalį po kitos; viskas baigėsi tuo, kad jis išardė mašiną ir paliko pirmojoje žiemovietėje.

– Po šimts pypkių! – sušuko Šandonas. – Kaip matau, jūs žinote visas smulkmenas!

– Kas gi čia nepaprasta! – atsiliepė daktaras. – Esu skaitęs Pario, Roso, Franklino rašinius ir Makliuro, Kenedžio, Keino, Maklintoko pranešimus, – taigi šis tas ir įstrigo į atmintį. Galiu dar pridurti, kad tasai Maklintokas plaukdamas „Foksu“, panašiu į mūsiškį sraigtiniu brigu, daug lengviau ir sėkmingiau pasiekė savo tikslą negu jo pirmtakai.

– Tikra tiesa, – tarė Šandonas. – Maklintokas – drąsus jūrininkas: man yra tekę su juo plaukioti. Galite taip pat dar pridurti, kad balandžio mėnesį ir mes, panašiai kaip jis, būsime Deivio sąsiauryje; ir jeigu mums pavyks prasiskverbti tarp ledų, tai mes pasistūmėsime toli į šiaurę.

– Jeigu tik jau pirmaisiais metais mūsų nesuspaus ledai Bafino įlankoje, – pridėjo daktaras, – ir jeigu mes nebūsime priversti ten žiemoti tarp vientiso ledo, kaip tatai atsitiko „Foksui“ tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt septintais metais.

– Tikėsimės, mums labiau seksis, misteri Šandonai, – atsakė Džonsonas. – Jeigu jau tokiu laivu kaip „Forvardas“ negalima nuplaukti kur nori, tai belieka tik ranka į viską numoti.

– Be to, – vėl prašneko daktaras, – jeigu atsiras kapitonas, tai jis geriau žinos, ką daryti; juk laiškas toks lakoniškas – jokiu būdu neatspėsi, koks mūsų ekspedicijos tikslas.

Užtenka jau to, – guviai atsakė Šandonas, – kad žinome, kuria kryptimi keliauti. Manau, visą mėnesį galime apsieiti be nepažįstamojo instrukcijų ir antgamtinio jo įsikišimo. Beje, mano nuomonė šiuo klausimu jums jau žinoma.

– Taip! Aš maniau, kaip ir jūs, – pasakė daktaras, – kad tas žmogus paliks jums brigo vadovybę, o pats visai nepasirodys, bet...

– Bet kas? – truputį nepatenkintas paklausė Šandonas.

– Kada jūs gavote antrąjį laišką, pradėjau manyti kitaip.

– Kodėl, daktare?

– Ogi todėl, kad ir nurodyta laiške, kuria kryptimi turime plaukti, tačiau jame dar nieko nepasakyta, koks mūsų kelionės tikslas; tuo tarpu reikia žinoti, kur būtent mes keliaujame. Dabar esame atviroje jūroje, ir aš jūsų klausiu: ar yra kokia nors galimybė gauti trečią laišką? Grenlandijoje paštas pavyzdinga tvarka nepasižymi. Taigi matote, Šandonai? Mano manymu, kapitonas mūsų laukia kurioje nors danų gyvenvietėje, Holsteiborge arba Upernavike. Galbūt jis ten nuvyko apsirūpinti ruonių kailiais, šunimis bei rogėmis – žodžiu, visu tuo, kas būtina poliarinėms ekspedicijoms. Ir todėl aš nė kiek nenustebsiu, jeigu vieną gražų rytą kapitonas išeis iš savo kajutės ir lyg niekur nieko pradės vadovauti brigui.

– Gali būti, – šaltai atsakė Šandonas. – Tačiau vėjas eina smarkyn, ir tokiu oru neverta rizikuoti bramseliais*

Šandonas paliko daktarą ir įsakė nuleisti viršutines bures.

– Jis atkakliai laikosi savo nuomonės, – tarė daktaras bocmanui.

– Taip, – atsakė Džonsonas, – ir tatai itin nemalonu, daktare, nes, matyt, vis dėlto jūsų teisybė.

Šeštadienio vakare „Forvardas“ aplenkė Galovėjaus kyšulį, kurio švyturys tvieskė šiaurės rytuose. Naktį brigas praplaukė Kentairo kyšulį, paskui Fero kyšulį rytiniame Airijos krante. Trečią valandą nakties jie aplenkė Ratlino salą ir Šiaurės sąsiauriu išplaukė į vandenyną.

Buvo sekmadienis, balandžio 8 diena.

Anglai, ypač jūrininkai, pedantiškai švenčia sekmadienius. Todėl iš ryto visi kalbėjo maldas ir klausėsi Biblijos, kurią skaityti mielai apsiėmė daktaras.

---

* Bramselis – trečioji burė iš apačios.

Vėjas virto tikru uraganu, ir atrodė, kad nubloks brigą prie Airijos kranto; kilo didžiulės bangos, laivą smarkiai supo. Jei daktaras ir nesusirgo jūros liga, tai tik todėl, kad stengėsi jai nepasiduoti.

Vidudienį pietuose iš akių dingo Melinhedo kyšulys. Tai buvo paskutinis drąsiųjų jūrininkų matytas Europos plotelis; daugeliui iš jų nebebuvo lemta vėl išvysti tėvynės, jie ilgai lydėjo akimis horizonte dingstančią žemę.

Su sekstantu ir chronometru buvo nustatyta brigo padėtis: 55° 57' platumos ir 7° 40' ilgumos.

Devintą valandą vakaro uraganas nurimo; „Forvardas“ vis tokiu pat greičiu plaukė į šiaurės vakarus. Toji diena aiškiai parodė, kokiais jūriniais privalumais pasižymi brigas; Liverpulio žinovai neapsiriko: „Forvardas“ buvo puikus burlaivis.

Keletą dienų brigas sparčiai lėkė į šiaurės vakarus; vėjas dabar pūtė iš pietų; jūra smarkiai bangavo; „Forvardas“ plaukė iškėlęs visas bures. Viršum juto būriais skraidė audrašaukliai ir mormonai. Daktaras labai mikliai vieną audrašauklį nušovė, ir paukštis nukrito ant denio.

Žeberklininkas Simpsonas jį paėmė ir padavė Kloboniui.

– Prastas paukštis, daktare, – pasakė Simpsonas.

– Tačiau iš jo galima pagaminti puikų patiekalą.

– Kaip? Jūs valgysite šitą šlykštynę?

– Ir jūs neatsisakysite, mano mielas, – tarė Klobonis.

– Brr! – susiraukė Simpsonas. – Šio paukščio mėsa karti ir atsiduoda žuvimi kaip ir visų jūrinių paukščių.

– Tai niekis! – tarė daktaras. – Aš gerai moku gaminti šią paukštieną, ir jeigu jūs paskui atspėsite, kad čia jūros paukštis, aš sutinku visą gyvenimą nebenušauti nė vieno audrašauklio.

Vadinasi, daktare, jūs dar esate ir virėjas? paklausė Džonsonas.

– Mokslininkas turi apie viską po truputį nusimanyti.

– Na, tada saugokis, Simpsonai, – tarė bocmanas, – Daktaras – apsukrus žmogus; ko gero, jis privers mus patikėti, kad tai ne audrašauklis, o puiki kurapka!

Klobonis anaiptol nesigyrė. Jis sumaniai nulupo audrašaukliui poodinį taukų sluoksnį, itin storą kulšyse, ir taip pašalino kartoką skonį ir šleikštų žuvies kvapą. Paragavę taip pagaminto audrašauklio, visi, net ir pats Simpsonas, pripažino, kad jo mėsa labai skani.

Praėjusio uragano metu Ričardas Šandonas galėjo puikiai įvertinti savo įgulos privalumus. Jis stebėjo kiekvieną jūreivį atskirai, nes taip visuomet turi daryti protingas laivo viršininkas, norįs išvengti nenumatytų keblumų ateityje. Dabar jis žinojo, kuo gali pasikliauti.

Džeimsas Volas, visa siela ir kūnu atsidavęs Šandonui, labai gerai išmanė savo darbą ir uoliai vykdė įsakymus, tačiau jam stigo iniciatyvos. Kaip antraeilis pareigūnas, jis buvo visiškai nepakeičiamas.

Džonsonas įgijęs didelį patyrimą beplaukiodamas šiaurės jūrose, pasižymėjo šaltakraujiškumu ir drąsa.

Žeberklininkas Simpsonas ir dailidė Belas buvo patikimi, drausmingi ir pareigingi žmonės. Daug ekspedicijai galėjo pasitarnauti poliarinis locmanas Fokeris, išauklėtas Džonsono mokykloje.

Iš jūrininkų geriausi turbūt buvo Garis ir Boltonas. Boltonas, linksmas ir šnekus vyrukas, garsėjo kaip pašaipūnas; Garis, kokių trisdešimt penkerių metų vyras, buvo energingas, bet atrodė pablyškęs ir šiek tiek susimąstęs.

Jūrininkai Klitonas, Griperis ir Penas buvo, matyt, ne tokie energingi ir ryžtingi, kai kada linkę ir pamurmėti. Prieš pat iš-

plaukiant, Griperis net norėjo pasitraukti iš brigo ir tik iš gėdos nuo to susilaikė. Kada viskas gerai seksis, nebus reikalo lįsti į labai didelius pavojus ir per daug sunkiai dirbti, šiais trim jūrininkais bus galima visiškai pasitikėti. Reikėjo tik gerai juos maitinti, nes kelias į jų širdį ėjo, taip sakant, per pilvą. Sunku jiems buvo ištverti ir be svaigiųjų gėrimų; per pietus jie visuomet ilgėdavosi degtinės ar džino ir stengdavosi atsigauti nors arbata ar kava, kurios galėjai gerti iki valiai.

O abudu mechanikai Brentonas ir Ploveris bei kūrikas Vorenas iki šiol ničnieko neveikė, tik vaikštinėjo po denį arba sėdėjo sunėrę ant krūtinės rankas.

Taigi Šandonas apie savo pavaldinius žinojo visa, ko jam reikėjo.

Balandžio 14 dieną „Forvardas" perplaukė didžiąją Golfo srovę, kuri eina palei rytinius Amerikos krantus iki Niufaundlendo, paskui pakrypsta į šiaurės rytus prie Norvegijos krantų. Brigas buvo 51° 37' platumos ir 22° 58' ilgumos, per du šimtus mylių nuo Grenlandijos. Darėsi šalta; termometras nukrito iki +32 ° Farenheito, taigi pasiekė užšalimo tašką.

Daktaras dar nenešiojo žieminių drabužių ir vilkėjo taip, kaip ir visi jūrininkai. Gražu buvo pažiūrėti į jį su aukštais batais, į kuriuos, taip sakant, jis visas tilpo, plačia klijuotės skrybėle ir tokiomis pat kelnėmis bei švarku. Kai smarkiai lydavo arba kai bangos risdavosi per denį, daktaras atrodydavo panašesnis į ruonį. Reikia pasakyti, kad šis panašumas nepaprastai glostė jo savimylą.

Dvi dienas jūra siautėjo: šiaurės vakarų vėjas gerokai trukdė brigui plaukti. Nuo balandžio 14 iki 16 dienos vis šniokštė didžiulės bangos, bet staiga pirmadienį smarkiai palijo ir jūra bematant nurimo.

Šandonas atkreipė daktaro dėmesį į šią aplinkybę.

– Ką gi, – tarė daktaras, – tai patvirtina įdomius stebėjimus, kuriuos darė banginių medžiotojas Skorsbis, priklausąs Liverpulio karališkajai draugijai, kurios nariu korespondentu ir aš turiu garbės būti, pažymi, kad lyjant bangavimas nurimsta net ir smarkiam vėjui pučiant. Priešingai, kada sausas oras, jūra banguoja ir nuo silpno vėjo.

– Bet kaipgi, daktare, aiškinamas šis reiškinys?

– Labai paprastai: jis niekaip neišaiškinamas.

Tuo metu poliarinis locmanas, ėjęs sargybą ant salingo*, už kokių penkiolikos mylių nuo laivo, dešinėje pusėje, pastebėjo plaukiant pavėjui didžiulį ledo luitą.

Ledkalnis šioje geografinėje platumoje! šūktelėjo daktaras.

Šandonas pažvelgė pro žiūroną nurodyta kryptimi ir patvirtino locmano žodžius.

– Tai graži istorija! – sušuko daktaras.

– Jus tatai stebina? – juokdamasis paklausė Šandonas. – Nejaugi mums taip pasisekė, kad galime jus kuo nors nustebinti?

Iš pradžių tai mane nustebino, nors, tiesą sakant, čia nėra ko stebėtis, – šyptelėjęs atsakė daktaras. – Juk tūkstantis aštuoni šimtai tryliktais metais brigas „En de Pulis“ iš Grispondo įstrigo tarp ledų keturiasdešimt ketvirtame laipsnyje aurės platumos, ir kapitonas Deimentas ten suskaičiavo šimtus ledkalnių.

Vadinasi, – pareiškė Šandonas, – ir šiuo atžvilgiu galima iš jūsų šio to pasimokyti?

* Salingas – tam tikri rėmai ant laivo stiebo, padaryti iš skersinių ir išilginių sijų ir naudojami viršutinėms virvėms geriau pritvirtinti.

– Labai nedaug, – kukliai atsakė daktaras. – Galiu tik pridurti, kad ledkalnių yra pasitaikę aptikti ir labiau į pietus.

– Aš tą gerai žinau, mielas daktare: tarnaudamas junga kanonieriniame laive „Flajus“

– Tūkstantis aštuoni šimtai aštuonioliktais metais, kovo mėnesio pabaigoje, – tęsė daktaras, – jūs praplaukėte tarp dviejų milžiniškų plaukiojančių ledo salų keturiasdešimt antrame laipsnyje šiaurės platumos.

– Na, to jau per daug! – sušuko Šandonas.

– Tačiau tai tikra tiesa. Vadinasi, nėra ko stebėtis, kad „Forvardas“ aptiko ledo kalną dviem laipsniais toliau į šiaurę.

– Daktare, – tęsė Šandonas, – jūs tikras mokslingumo šaltinis, iš kurio belieka tik semtis išminties.

– O, aš išseksiu daug greičiau, negu jūs manote. Bet jeigu man pavyktų iš arti stebėti tą įdomų reiškinį, būčiau laimingiausias iš visų daktarų.

– Galiu tatai įsivaizduoti... Džonsonai, – kreipėsi Šandonas į bocmaną, – rodos, vėjas pradeda stiprėti?

– Taip, – atsakė bocmanas. – Bet mes plaukiame labai lėtai, ir netrukus parodys savo galią Deivio sąsiaurio srovė.

– Jūsų tiesa, Džonsonai. Jeigu norime balandžio dvidešimtą dieną būti prie Farvelo kyšulio, reikia plaukti su garo mašina, antraip mus nuneš prie Labradoro krantų... Volai, įsakykite paleisti garą!

Šandono įsakymas buvo įvykdytas; po valandos garas pasiekė reikiamą spaudimą, ir burės buvo nuleistos. Ėmė suktis sraigtas sparnais plakdamas vandenį, ir brigas nuplaukė prieš šiaurės vakarų vėją.

VI

Didžioji poliarinė srovė

NETRUKUS PASIRODĖ didžiuliai pulkai audrašauklių ir mormonų, besiveisiančių šiose nykiose vietose; tai buvo ženklas, kad nebetoli Grenlandija. „Forvardas“ greitai lėkė į šiaurę užpakaly palikdamas ilgą juodų dūmų juostą.

Antradienį, balandžio 17 dieną, apie vienuoliktą valandą ryto, locmanas pirmą kartą pastebėjo danguje ledinį atspindį. Ledo laukas turėjo būti bent už dvidešimties mylių į šiaurę. Nors buvo gana apsiniaukę, horizontas baltai, tiesiog akinamai švytėjo. Prityrę jūrininkai negalėjo apsirikti dėl šio reiškinio: spręsdami iš šviesos ryškumo, jie nustatė, kad tą blizgesį sukelia platus ledų laukas, esąs už matomumo ribų, per kokias trisdešimt mylių nuo brigo.

Vakarop ėmė pūsti palankus pietų vėjas; Šandonas įsakė iškelti bures ir sustabdyti mašiną, kad nebūtų be reikalo eikvojamas kuras. Iškėlęs marselius, kliverį ir foką „Forvardas“ greitai leidosi link Farvelo kyšulio.

Balandžio 18 dieną, trečią valandą, jūrininkai pastebėjo ledų srautą; jūros paviršiuje, dangaus fone, aiškiai buvo matyti siaura ryškiai balta juosta. Matyt, srautas ėjo ne iš Deivio sąsiaurio, o nuo rytinių Grenlandijos krantų, nes ledai daugiausia telkiasi vakarinėse Bafino įlankos pakrantėse. Po valandos „Forvardas“ jau slinko tarp ledo lyčių; tose ledų srauto vietose, kur lyčių buvo net iršta, jos siūbavo ant bangų, nors šios tarpusavyje buvo kietai sušalusios.

Rytojaus dieną auštant budėtojas išvydo kažkokį laivą: tai buvo danų korvetas „Valkirija“ plaukęs kontrhalsu Niufaund-

lendo link. Jau buvo smarkiai jaučiama sąsiaurio srovė; norint jai atsispirti, teko iškelti daugiau burių.

Šandonas, daktaras, Džeimsas Volas ir Džonsonas stovėjo jute stebėdami srovės greitį ir kryptį.

– Ar įrodyta, – paklausė daktaras, – kad Bafino įlankoje teka pastovi srovė?

– Žinoma, – atsakė Šandonas, – juk garlaiviai gana sunkiai prieš ją tegali plaukti.

– Juo labiau, – pridūrė Džeimsas Volas, – kad srovė aptinkama rytinėse Amerikos pakrantėse ir vakarinėse Grenlandijos pakrantėse.

Vadinasi, šis faktas patvirtina jūrininkų nuomonę, – tarė daktaras, – kad turi būti Šiaurės vakarų kelias. Šios srovės greitis – maždaug penkios mylios per valandą, taigi sunku patikėti, kad ji prasidėtų įlankoje.

– Jūsų samprotavimas, daktare, labai įtikinamas, – atsakė Šandonas, – kadangi ši srovė teka iš šiaurės į pietus, o Beringo sąsiauryje yra kita srovė, tekanti iš pietų į šiaurę ir, matyt, duoda pradžią pirmajai.

Vadinasi, ponai, tarė daktaras, reikia manyti, kad Amerika visiškai atskirta nuo poliarinių žemių ir kad Ramiojo vandenyno vandenys aplenkę šiaurinius jos krantus išsilieja į Atlanto vandenyną. Tiesą sakant, Ramiojo vandenyno lygis aukštesnis, todėl vandenys iš ten turi plūsti į Europos jūras.

– Bet, – atkirto Šandonas, – juk turi būti kokių nors faktų tokiai teorijai patvirtinti. O jeigu jų yra, – pridūrė jis truputį su ironija, – tai visa žinantis mūsų mokslininkas turi juos žinoti.

– Kaip galima nežinoti! Ir jeigu jums tai įdomu, – maloniai atsiliepė daktaras, – galiu pasakyti, kad banginius, sužeistus Deivio sąsiauryje, po kurio laiko yra pavykę nukauti Rytų

Azijos pakrantėse, jų kūnuose dar tebesmygsojo europietiški žeberklai.

– Jeigu jie neapiplaukė Horno kyšulio arba Gerosios vilties kyšulio, tai būtinai turėjo apsukti aplink šiaurinius Amerikos krantus. Tatai nenuginčijama, daktare, – atšovė Šandonas.

– Norėdamas galutinai jus įtikinti, mielas Šandonai, – šypsodamasis tarė Klobonis, – aš galiu pateikti ir daugiau faktų. Pavyzdžiui, Deivio sąsiauryje randama daug plaukiančių medžių: drebulių, maumedžių bei kitų šiltųjų kraštų augmenų. Aišku, Golfo srovė šių medžių į sąsiaurį nepraleistų, o jeigu jų ten randama, matyt, jie pateko tik per Beringo sąsiaurį.

Jūs mane įtikinote, daktare; beje, sunku būtų nepatikėti tokiais jūsų argumentais.

– Beje, – įsiterpė Džonsonas, – antai plaukia toks daiktas, kuris mums daug ką paaiškins. Jūroje matau gana didelį medį, ir jeigu misteris Šandonas leis, mes jį įkelsime į laivą ir pažiūrėsime, iš kurio krašto jis atkeliavęs.

– Puiku! – šūktelėjo daktaras. – Pirmiau taisyklė, paskui ją patvirtinantis faktas.

Šandonui įsakius brigas pasuko prie pastebėto medžio, kurį jūreiviai gana sunkiai įkėlė į laivą.

Tai buvo raudonmedžio kamienas, iki pat šerdies išvarpytas kirminų ir dėl to plūduriuojąs viršum vandens.

– Štai puikiausias įrodymas! – entuziastingai sušuko daktaras. – Šis medis negali būti atneštas į Deivio sąsiaurį Atlanto vandenyno srovių; antra vertus, ir Šiaurės Amerikos upės negalėjo jo atplukdyti į poliarinį baseiną, nes raudonmedis auga tiktai prie pusiaujo. Aišku kaip dieną, kad jis čia pateko tiesiai per Beringo sąsiaurį. Pažiūrėkite, ponai, į šituos kirminus: jie veisiasi tik šiltuosiuose kraštuose.

– Iš tikrųjų tai suduoda smūgį tiems mokslininkams, kurie neigia, kad yra garsusis jūrų kelias, – pridūrė Volas.

Tai tiesiog nuginkluoja juos! – atsakė daktaras. – Pasistengsiu jums nubrėžti šio medžio maršrutą. Į Ramųjį vandenyną jį nunešė kuri nors Panamos sąsmaukos arba Gvatemalos upė; paskui srovė jį nuplukdė palei Amerikos krantus iki Beringo sąsiaurio, ir medis norint nenorint pateko į poliarines jūras. Atsižvelgiant į tą aplinkybę, kad medis dar gana tvirtas ir neišakijęs, galima manyti, jog jis neseniai paliko savo gimtinę ir laimingai perplaukęs visus sąsiaurius pateko į Bafino įlanką. Pagautas šiaurinės srovės medis išplaukė Deivio sąsiauriu ir pagaliau pakliuvo į „Forvardą", o tuo labai džiaugiasi daktaras Klobonis ir prašo poną Šandoną, kad leistų pasilaikyti atminimui gabalėlį šio medžio.

– Labai prašom, – tarė Šandonas. – Bet leiskite man savo ruožtu pasakyti, kad ne jūs vienas turėsite šitokį radinį. Danų valdomos Disko salos gubernatorius...

Neginčiju, mielas Šandonai, – nutraukė jį daktaras. Grenlandijoje yra stalas, padarytas iš raudonmedžio, kuris išgriebtas iš jūros tokiomis pat aplinkybėmis. Bet šiaurės didžiūnui aš nepavydžiu, jeigu nebūtų taip sunku graibyti tuos medžius, galėčiau jais išdailinti visą miegamąjį, – juk čia jų tiek daug.

Visą trečiadienio naktį pūtė smarkus vėjas. Plaukiojančių medžių pasitaikydavo vis dažniau. Artintis prie kranto buvo pavojinga, nes tuo metų laiku būna daug ledo lyčių, todėl Šandonas įsakė nuleisti dalį burių, ir „Forvardas" ėmė plaukti kiek lėčiau, su foku ir stakseliu.

Temperatūra nukrito žemiau nulio. Šandonas įsakė išduoti įgulai šiltus drabužius: vilnonius švarkus bei kelnes, flanelinius

vatinukus ir šiltas kojines, kokias mūvi norvegų valstiečiai. Kiekvienas jūrininkas taip pat gavo neperšlampamus jūreiviškus aulinius batus.

O Kapitonas tenkinosi įgimtais savo kailiniais. Matyt, jis buvo nelabai jautrus temperatūros svyravimams; galimas daiktas, jam ne kartą jau buvo tekę taip vargti. Be to, kaip danų veislės dogas, jis neturėjo nė teisės būti per daug reiklus. Jį retai kas matė, nes beveik visą laiką jis lindėjo tamsiausiuose laivo užkampiuose.

Vakarop rūko prošvaistėje pasirodė Grenlandijos krantai – 37° 2' 7" ilgumos. Daktaras pasiėmęs žiūroną keletą minučių stebėjo grandinę viršukalnių, kurias buvo užgriozdę ledynai; bet netrukus kalnus uždengė tirštas rūkas, tartum teatro uždanga, nusileidusi įdomiausioje pjesės vietoje.

Balandžio 20 dienos rytą „Forvardas" atsidūrė netoli ledo kalno, turinčio šimtą penkiasdešimt pėdų aukščio, jis nuo neatmenamų laikų buvo čia užplaukęs ant seklumos. Atlydžiai nieko negalėjo padaryti, išsaugodami keistas jo formas. Jį matė jau Snou; 1829 metais Džeimsas Rosas nupiešė jo kontūrus, 1851 metais jį visai aiškiai galėjo įžiūrėti prancūzų leitenantas Belo, plaukęs laivu „Princas Albertas" Suprantama, daktaras pageidavo turėti to nuostabaus kalno atvaizdą ir labai vykusiai jį nupiešė.

Visai nenuostabu, kad ledkalniai kartais užplaukia ant seklumos ir tvirtai nugula ant jūros dugno; iš vandens paprastai būna iškilusi maždaug trečioji dalis ledkalnio tūrio, taigi minėtasis ledkalnis buvo įstrigęs jūros dugne kokių aštuoniasdešimt jūros sieksnių gylyje.

Kai jūrininkai pagaliau išvydo Farvelo kyšulį, temperatūra vidudienį neprašoko +12° (–11 °C), dangus buvo rūškanas, ap-

sitraukęs migla. Į paskirtą vietą „Forvardas“ atplaukė nustatytu laiku, ir jeigu paslaptingasis kapitonas būtų užsimanęs tokiu velnišku oru prisistatyti, tai nebūtų galėjęs skųstis Šandono nerūpestingumu.

„Tat štai jis, – pagalvojo daktaras, – tas garsusis, taip taikliai pavadintas kyšulys* Daug kas, kaip ir mes, praplaukė pro jį, bet nedaugeliui buvo lemta vėl jį išvysti. Nejaugi čia reikia amžinai atsisveikinti su Europoje likusiais draugais? Jūs keliavote pro čia – Frobišeris, Naitas, Barlou, Vogemas, Skrogsas, Barencas, Hadsonas, Blosvilis, Franklinas, Krozjė, Belo, tačiau jums nebebuvo lemta vėl išvysti gimto židinio, ir šis kyšulys jums iš tikrųjų buvo Atsisveikinimo kyšulys.“

Islandijos jūrininkai Grenlandiją atrado dar 970 metais. Sebastianas Kabotas 1498 metais nuplaukė iki 56° šiaurės platumos; Gasparas ir Mišelis Kotrealiai 1500–1502 metais pasiekė 60°, Martinas Frobišeris 1576 nuplaukė iki įlankos, kuri ir dabar vadinama jo vardu.

Džonui Deiviui teko garbė 1585 metais atrasti sąsiaurį; po dvejų metų išvykęs į trečiąją ekspediciją tas drąsusis jūrininkas ir pagarsėjęs banginių medžiotojas pasiekė septyniasdešimt trečiąją lygiagretę, esančią tik per septyniolika laipsnių nuo ašigalio.

1596 metais Barencas, 1602 metais Veimutas, 1605 ir 1607 metais Džeimsas Holas, 1610 metais Hadsonas, kurio vardu pavadinta plati įlanka, giliai įsiskverbusi į Amerikos žemyną, 1611 metais Džeimsas Pulis daugiau ar mažiau pasistūmėjo sąsiauriu, ieškodami Šiaurės vakarų kelio, kuris turėjo gerokai sutrumpinti susisiekimą tarp Naujojo ir Senojo pasaulio.

---

* Farewell – lik sveikas, sudie (*angl.*).

1616 metais Bafinas atrado jo vardu vadinamoje įlankoje Lankasterio sąsiaurį; 1619 metais jo pėdomis iškeliavo Džeimsas Mankas, 1719 metais – Naitas, Barlou, Vogemas ir Skrogsas, jie dingo be žinios.

1776 metais leitenantas Pikersgilis, išsiųstas pasitikti kapitono Kuko, mėginusio prasiskverbti tolyn į šiaurę per Beringo sąsiaurį, pasiekė 68°; kitais metais Jungas turėdamas tokį pat tikslą nuplaukė iki Moterų salos.

1818 metais Džeimsas Rosas apkeliavo Bafino įlankos pakrantes ir ištaisė hidrografines savo pirmtakų klaidas.

Pagaliau 1819 ir 1820 metais garsusis Paris išplaukė į Lankasterio sąsiaurį; nugalėjęs daugybę kliūčių jis pasiekė Melvilio salą ir gavo penkių tūkstančių svarų sterlingų premiją, parlamento paskirtą tam anglų jūrininkui, kuris perkirs šimtas septyniasdešimtąjį dienovidinį aukščiau septyniasdešimt septintosios lygiagretės.

1826 metais Bičis pasiekė Šamiso salą; Džeimsas Rosas nuo 1829 iki 1833 metų žiemojo Princo Regento sąsiauryje ir, be daugelio kitų svarbių tyrinėjimų, atrado magnetinį polių.

Tuo tarpu sausumoje Franklinas ėmė tyrinėti šiaurinius Amerikos krantus nuo Makenzio upės iki Ternageimo (Grįžimo) kyšulio. Nuo 1823 iki 1835 metų jo pėdomis keliavo kapitonas Bekas, kurio tyrinėjimus 1839 metais papildė Dizas, Sompsonas ir daktaras Rėjus.

Pagaliau 1845 metais iš Anglijos dviem laivais, „Erebusu“ ir „Teroru“ išplaukė seras Džonas Franklinas atrasti Šiaurės vakarų kelio. Franklinas prasiskverbė į Bafino įlanką, praplaukė pro Disko salą, ir nuo to laiko žinių apie jį negauta.

Ieškoti Franklino buvo pasiųsta daug ekspedicijų; jos atrado Šiaurės vakarų kelią ir nuodugniai ištyrė poliarines žemes, kurių krantai nepaprastai raižyti.

Drąsiausi Anglijos, Prancūzijos ir Jungtinių Valstijų jūrininkai keliavo į tuos atšiaurius kraštus, ir jų pastangomis ankstesnį supainiotą ir klaidų pilną poliarinio žemyno žemėlapį dabar galima pamatyti tiktai Londono karališkosios geografinės draugijos archyve.

Maždaug taip daktaras įsivaizdavo įdomią poliarinių kraštų istoriją, kai stovėjo atsirėmęs į turėklus ir akimis sekė ilgą juostą, brigo paliekamą jūros paviršiuje. Jo atmintyje spietėsi drąsiųjų jūrininkų vardai, ir jam atrodė, kad po vaiskiais ledkalnių skliautais šmėkščioja blyškūs šešėliai tų žmonių, kurie nebegrįžo į tėvynę.

VII

Deivio sąsiauris

VISĄ DIENĄ „FORVARDAS" lengvai skynėsi kelią tarp sudužusių ledo lyčių. Vėjas buvo palankus, bet temperatūra labai žema; nuo ledo laukų dvelkė žvarbus šaltis.

Naktį buvo imtasi didžiausių atsargumo priemonių, nes siaurame praėjime telkėsi nepaprastai daug ledkalnių; neretai akiratyje buvo galima jų priskaityti ištisus šimtus. Atsiskyrę nuo stačių krantų jie tirpo arba grimzdo į vandenyno gelmes naikinami bangų ir balandžio saulės spindulių. Teko taip pat saugotis susidūrimų su dideliais plaukiojančių medžių telkiniais. Tam tikslui fokstiebio viršūnėje buvo įstatyta statinė su judamu dugnu, vadinamoji „varnos gūžta", kurioje sėdėdamas poliarinis locmanas, iš dalies apsaugotas nuo vėjo, stebėdavo jūrą, pranešdavo, kada artinasi ledai, o prireikus ir nurodinėdavo brigui kelią.

Naktys ėjo trumpyn. Dėl refrakcijos saulė pasirodė jau sausio 31-ąją; diena po dienos ji vis ilgiau laikėsi virš horizonto. Tačiau smarkiai drėbė sniegas, ir dėl to buvo daug sunkiau plaukti.

Balandžio 21 dieną pro tirštą rūką išniro Nevilties kyšulys. Įgula baigė visai nusikamuoti. Įplaukus brigui į ledų sritį jūrininkai neturėjo nė valandėlės poilsio; norint praskinti „Forvardui" kelią tarp daugybės susigrūdusių ledų teko paleisti į darbą garo mašiną.

Daktaras ir Džonsonas šnekučiavosi brigo užpakalyje, Šandonas nuėjo į savo kajutę keletą valandų pamiegoti. Klobonis mėgo pasikalbėti su senuoju jūrininku, kuris iš daugelio savo kelionių buvo pasisėmęs įdomių ir pamokomų dalykų. Daktaras pradėjo jausti jam didelę simpatiją, ir bocmanas atsilygino tuo pačiu.

– Iš tiesų, – kalbėjo Džonsonas daktarui, – juk šis kraštas nepanašus į kitus? Jis pavadintas Žaliąja Žeme*, tačiau savo vardą pateisina vos keletą savaičių per metus.

– Kaip čia pasakius, mielas Džonsonai, – atsiliepė daktaras. – Gal dešimtame amžiuje šis kraštas turėjo pilną teisę taip vadintis. Žemės rutulyje įvyko nemaža visokių perversmų, ir aš manau, kad jūs gerokai nustebsite sužinojęs, jog prieš aštuonis ar devynis šimtus metų, pasak Islandijos metraštininkų, šiame žemyne buvo apie du šimtus gyvenviečių.

– Tikrai, aš taip nustebęs, daktare, jog net sunku patikėti. Per daug jau nykus kraštas toji Grenlandija.

– Kad ir koks nykus, tačiau vis dėlto teikia prieglobstį savo gyventojams ir net civilizuotiems europiečiams.

---

* Grenlandija – žalioji žemė (nuo *Green Land*).

– Be abejonės. Disko saloje ir Upernavike mes sutiksime žmonių, pasiryžusių apsigyventi tose niūriose vietose. Bet man visuomet atrodo, kad jie ten gyvena ne tiek savo noru, kiek iš būtino reikalo.

– Mielai tikiu. Tačiau žmogus prie visko pripranta, ir grenlandiečiai, mano manymu, ne tokie verti pasigailėjimo kaip didelių mūsų miestų darbininkai. Galbūt jie ir nelaimingi, bet, šiaip ar taip, nėra skriaudžiami. Aš sakau – nelaimingi, tačiau šis žodis ne visai išreiškia mano mintį. Iš tikrųjų jeigu jie ir nesinaudoja gėrybėmis, kurių apstu vidutinės klimato juostos šalyse, tai tokie žmonės, apsipratę su atšiauriu klimatu, turi savo malonumų, kurių mes negalime nė įsivaizduoti.

– Reikia manyti, kad tikrai taip, nes dangus yra teisingas. Bet aš gana dažnai plaukiojau Grenlandijos pakrantėmis, ir kas kartą, vos tik pamatydavau tas niūrias dykumas, man suspausdavo širdį. Reikėtų nors truputėlį pagražinti visus tuos kyšulius, ragus ir įlankas, pavadinti malonesniais vardais, nes Atsisveikinimo ar Nevilties kyšulys vargu ar gali privilioti jūrininkus.

– Ir man tatai buvo atėję į galvą, – atsakė daktaras. – Tačiau šie pavadinimai turi geografinę reikšmę, kurios negalima nepaisyti. Jei greta Deivio, Bafino, Hadsono, Roso, Pario, Franklino, Belo vardų aš užtinku Nevilties kyšulį, tai netrukus taip pat randu Gailestingumo įlanką; Apvaizdos kyšulys kaip tik pritinka Sielvarto uostui; Neprieinamoji įlanka mane nuveda prie Edeno kyšulio; aš palieku Grįžimo kyšulį, kad galėčiau pailsėti Prieglobsčio įlankoje. Prieš mano akis praslenka ištisa virtinė pavojų, kliūčių, nesėkmių, laimėjimų bei negandų, kurie susiję su didžiųjų mano tėvynainių vardais, ir šie pavadinimai, nelyginant senovinių medalių kolekcija, atgaivina visą poliarinių jūrų istoriją.

– Tikra teisybė, daktare, ir duok Dieve, kad mes šioje kelionėje užtiktume daugiau Pasisekimo įlankų ir mažiau Nevilties kyšulių.

– Aš pats nuoširdžiai to trokštu, Džonsonai. Bet sakykite, ar įgula nors kiek susiprotėjo, užmiršo savo baimę?

– Gal truputį ir užmiršo. Tiesą sakant, kai įplaukėme į sąsiaurį, jūrininkai vėl pradėjo šnekėti apie fantastiškąjį kapitoną. Jie vis laukė, kad jis atvyks į brigą Grenlandijos pakrantėse, bet jo iki šiol dar nėra... Tarp mūsų kalbant, daktare, ar jums tai neatrodo šiek tiek keista?

– Iš teisybės, taip.

– Ir jūs tikite, kad tas kapitonas iš tikrųjų yra?

– Na, žinoma!

– Tai kodėl jis taip keistai elgiasi?

– Atvirai sakant, Džonsonai, manau, jog tas žmogus norėjo kuo toliau nuvesti įgulą, kad grįžti atgal būtų nebeįmanoma. Jeigu jis būtų buvęs brige prieš kelionę, kiekvienas būtų norėjęs sužinoti, kur plaukia laivas, o tatai kapitoną būtų pastatę į keblią padėtį.

– Kodėl?

– Sakysim, jis nori atlikti kokį nors žygį, viršijantį žmogaus jėgas, gal nori, pavyzdžiui, prasiskverbti ten, kur dar niekas nėra buvęs, – kaip jūs manote, ar tokiomis sąlygomis jis būtų įstengęs suverbuoti įgulą? O jau išplaukus į jūrą galima nuklysti taip toli, jog tolesnė kelionė pasidarys neišvengiama.

– Gali būti, daktare. Aš pažinau daug drąsių avantiūristų, kurių vien vardas visiems keldavo siaubą ir kurie niekuomet nebūtų radę žmonių, pasiryžusių kartu su jais leistis į pavojingas ekspedicijas...

– Išskyrus mane, Džonsonai! – šūktelėjo daktaras.

– Ir mane taip pat, – atsakė Džonsonas. – Taigi manau, kad mūsų kapitonas priklauso kaip tik tokiems avantiūristams. Pagaliau pamatysime patys. Man rodos, Upernavike arba Melvilio įlankoje tas šaunuolis kuo ramiausiai prisistatys į brigą ir praneš mums, kur jo vaizduotė ketina pasukti laivą.

– Aš irgi taip manau, Džonsonai. Tačiau nuplaukti iki Melvilio įlankos mums vis dėlto bus sunkoka. Tik pažiūrėkite: ledai supa iš visų pusių, ir „Forvardas" vos slenka į priekį. Pažvelkite į šią begalinę ledo lygumą.

– Mes, banginių medžiotojai, daktare, tokią lygumą vadiname ledo lauku.

– O štai anoje pusėje tas laukas suskilęs. Ar matote ilgas ledo lytis, prisišliejusias viena prie kitos? Kas tai?

– Tai pakas – tokie ledujai; jeigu susigrūdę ledai yra apvalios formos, juos vadiname tiesiog paku, jei pailgos – strimu.

– O kaip vadinamos atskirai plaukiojančios lytys?

– Tai dreifuojantys ledai; jeigu jie būtų kiek aukštesni, tuomet juos vadintume aisbergais, arba ledkalniais. Su jais susidurti labai pavojinga, todėl laivai rūpestingai jų vengia. Pažvelkite į aną aukštumą, atsiradusią dėl ledų spaudimo, – anakur, tame ledo lauke, – tatai mes vadiname ledujais; jeigu jų pagrindas būtų užlietas vandeniu, toji aukštuma vadintųsi ledo rifas. Norint poliarinėse jūrose lengviau orientuotis, įvairiems ledams reikėjo duoti tam tikrus pavadinimus.

Koks nepaprastai įdomus reginys! – šūktelėjo daktaras žiūrėdamas poliarinių jūrų stebuklus. Koks keistas, įvairus gamtovaizdis, kaip jis veikia vaizduotę!

– Be abejonės, – pritarė Džonsonas. – Kartais ledai įgyja tiesiog fantastiškas formas, ir jūrininkai savaip jas aiškina.

– Pasigrožėkite, Džonsonai, šitų ledo masių panorama! Tarytum koks įstabus Rytų miestas su minaretais ir mečetėmis,

nužertas blyškios mėnulio šviesos! O va ten, kiek toliau, – ilga eilė gotiškų arkų, panašių į Henriko VII varpinę arba į parlamento rūmus.

– Taip, daktare, čia kiekvienas gali ką nors rasti pagal savo skonį. Tačiau gyventi šiuose miestuose ir šventovėse pavojinga, prie jų neverta net artintis. Kai kurie iš šių minaretų svyruoja ant savo pagrindo, ir mažiausias iš jų lengvai galėtų sutriuškinti tokį laivą kaip „Forvardas"

O juk atsirado žmonių, kurie išdrįso čionai leistis be garo mašinos! – kalbėjo Klobonis. – Argi galima patikėti, kad buriniai laivai įstengė skverbtis tarp visų šitų plaukiojančių ledo uolų?

– Ir vis dėlto jie skverbėsi, daktare! Kai imdavo pūsti priešinis vėjas, kaip ne kartą ir man teko patirti, tuomet į vieną tokią ledo lytį būdavo numetamas inkaras, ir laivas kartu su ja klajodavo po jūrą, laukdamas tinkamos progos leistis toliau. Tiesa, taip keliaujant reikėdavo sugaišti ištisus mėnesius, kol laivas nuplaukdavo tokį kelią, kurį mes lengvai įveikiame per keletą dienų.

Man rodos, – pareiškė daktaras, – kad temperatūra vis krinta.

– Tai būtų labai nemalonu, – atsakė Džonsonas. – Norint, kad ledų masės suirtų ir išplauktų į Atlanto vandenyną, reikalingas atlydys. Deivio sąsiauryje ledų pasitaiko daug daugiau, nes tarp Volsingemo ir Holsteinborgo kyšulių krantai smarkiai suartėja. Bet už šešiasdešimt septinto laipsnio gegužės ir birželio mėnesiais rasime laivams labiau prieinamas vietas.

– Taip, bet pirmiau reikia perplaukti sąsiaurį.

– Aišku, daktare. Birželio ar liepos mėnesį mes būtume radę laisvą nuo ledų praėjimą, kaip dažnai jį randa banginių medžiotojų laivai; tačiau mūsų instrukcijos labai tikslios: mums

įsakyta čia būti jau balandžio mėnesį. Jei neapsirinku, mūsų kapitonas – ne iš bailiųjų, kuriam į galvą tvirtai įstrigusi kokia nors mintis. Dėl to jis anksčiau ir išplaukė į jūrą, kad galėtų toliau nukeliauti. Na, bet pagyvensim – pamatysim.

Daktaras neapsiriko – temperatūra iš tikrųjų nukrito; vidudienį termometras rodė +6° (–14 °C). Šiaurės vakarų vėjas išblaškė debesis ir padėjo srovei užgriozti kelią didžiuliais plaukiojančiais ledais. Bet ne visos ledo lytys slinko į vieną pusę; daugelis aukščiausių lyčių, varomų povandeninės srovės, judėjo priešinga kryptimi.

Visa tai labai apsunkino plaukimą. Mechanikai neturėjo nė valandėlės poilsio. Mašina buvo valdoma nuo denio tam tikrais svertais; budinčio karininko įsakymu brigo greitis būdavo čia padidinamas, čia sumažinamas. Kartais tekdavo skubėti, kad būtų galima prasmukti tarp ledo lyčių, kartais eiti lenktynių su ledkalniu, grasinančiu užtverti vienintelį laisvą praėjimą. Neretai pasitaikydavo, kad kuri nors ledo lytis, netikėtai nugriuvusi į jūrą, priversdavo brigą greitai trauktis atgal, antraip jam grėsė neišvengiama pražūtis. Šiaurinė srovė varė begales ledų, kurie susibrukę užgriozdė visą sąsiaurį; šalčio sukaustyti, jie būtų virtę brigui neįveikiama užtvara.

Tose vietose nuolat pasitaikydavo išvysti didžiausius pulkus paukščių: skardžiai klykaudami skraidė audrašaukliai ir žuvėdros; ilgais sparnais raižydami orą, nepaisydami audros sukeltų sniego sūkurių, nardė storagalviai kirai trumpais kaklais ir plokščiais snapais. Visi tie sparnuočiai šiek tiek gyvino niūrų ledų viešpatijos gamtovaizdį.

Pasroviui plaukė daugybė medžių, kurie trinksėjo daužydamiesi vieni į kitus. Dažnai prie pat brigo prisiartindavo kašalotai didžiulėmis, storomis galvomis, bet niekas nė nemanė

jų persekioti, nors žeberklininkas Simpsonas ir labai to norėjo. Vakarop tarp didelių plaukiojančių ledų buvo pastebėta ruonių, kurie plaukė iškišę iš vandens apskritas galvas.

Balandžio 22 dieną temperatūra dar labiau nukrito. „Forvardas“ ėmė plaukti greičiau, skubėdamas patekti į laisvesnius vandenis; priešinis šiaurės vakarų vėjas galutinai nusistovėjo, ir bures teko nuleisti.

Sekmadienį įgulai pasitaikė laisva diena. Šį kartą maldas ir Šventąjį Raštą skaitė Šandonas. Paskui jūrininkai ėmė medžioti audrašauklius ir nemažai jų prišaudė. Pagaminti daktaro Klobonio metodu tie paukščiai buvo skanus papildomas patiekalas.

Tądien trečią valandą „Forvardas“ priplaukė Kin de Selį ir Sukertopo kalną; jūra smarkiai bangavo; retkarčiais iš ūkanoto dangaus nusileisdavo tirštas rūkas. Vis dėlto vidudienį pavyko tiksliai nustatyti laivo padėtį. Brigas buvo 65° 20’ platumos ir 54° 22’ ilgumos; vadinasi, norint pasiekti laisvą nuo ledų jūrą, kur būtų palankesnės sąlygos plaukti, reikėjo nukeliauti dar du laipsnius.

Balandžio 24, 25 ir 26 dieną teko be paliovos grumtis su ledais; manevruoti darėsi vis sunkiau, nuolat reikėjo čia staigiai mažinti greitį, čia duoti daugiau garo, kuris švilpdamas verždavosi pro vožtuvus.

Rūkas buvo toks tirštas, jog apie ledkalnių artėjimą būdavo galima numanyti tiktai iš duslaus dundesio jiems susidūrus. Brigui nuolat grėsė pavojus atsitrenkti į gėlo vandens ledkalnius, kurie buvo nuostabiai skaidrūs ir kieti kaip granitas. Ričardas Šandonas nepraleisdavo progos papildyti gėlo vandens atsargų ir kasdien į brigą įkeldavo keletą tonų tokio ledo.

Daktaras niekaip negalėjo priprasti prie optinių apgaulių, kurias šiose geografinėse platumose dažnai sukelia šviesos spin-

dulių lūžimas. Ledkalnis už dešimties ar dvylikos mylių nuo brigo jam atrodydavo tiktai maža lytis, plūduriuojanti visai netoliese. Klobonis atkakliai stengėsi pripratinti akis prie šio keisto reiškinio, kad paskui sugebėtų greitai orientuotis.

Kartais laivą tekdavo traukti virve išilgai ledo laukų arba kartimis atstumti nuo jo pavojingas lytis, – visa tai galutinai nukamavo įgulą, o penktadienį, balandžio 27 dieną, „Forvardas“ vis dar nebuvo perplaukęs speigiračio.

VIII

Jūrininkų šnekos

VIKRIAI SKVERBDAMASIS laisvomis protakomis „Forvardas“ vis dėlto spėjo šiek tiek pasistūmėti į šiaurę. Bet netrukus teko skinte skintis kelią. Artinosi kelių mylių ilgio ledo laukai, o kadangi tų slenkančių masių spaudimo jėga dažnai esti lygi dešimčiai milijonų tonų, tai atsidurti tarp jų buvo labai pavojinga. Jūrininkai į denį atnešė pjūklus ledui pjauti, kad prireikus būtų po ranka.

Dalis jūrininkų, kad ir sunkiai dirbdami, buvo ištvermingi, tačiau kiti murmėjo, nors atvirai priešintis ir nedrįso. Garis, Boltonas, Penas ir Griperis statydami denyje ledo pjūklus šnekučiavosi.

– Po velnių! – linksmai šūktelėjo Boltonas. – Nežinau kodėl, bet man dabar dingtelėjo mintis, kad Vandens gatvėje yra puiki smuklė, kurioje smagu būtų išmesti inkarą tarp stiklinės džino ir butelio porterio. O tau, Griperi, ar nesivaidena čia smuklė?

– Teisybę sakant, man ničniekas nesivaidena, – atsakė Griperis, kuris buvo gana niūraus būdo.

– Bet juk aš tik šiaip, drauguži, pasakiau. Aišku kaip diena, kad šiuose ledo miestuose, kuriais taip žavisi daktaras, nerasi nė vieno rūsio, kur šaunus jūrininkas galėtų bent pinta* degtinės praplauti sau gerklę.

– Dėl to gali būti tikras, Boltonai. Dar pridėk, kad čia nėra kuo net kaip reikiant pasistiprinti. Na, ar ne kvailas sumanymas: neduoti svaigiųjų gėrimų žmonėms, plaukiojantiems poliarinėse jūrose!

– O argi tu užmiršai, Griperi, ką sakė daktaras? – paklausė Garis. – Jeigu nori būti sveikas ir toliau nuplaukti, reikia susilaikyti nuo svaigalų.

– Bet aš, Gari, neturiu jokio noro toli plaukti. Man rodos, jau užtenka, kad mes čionai atsidanginome. Ir ko taip užsispyrus veržtis tolyn, jeigu čia pats velnias gali koją nusilaužti?

– Na ką gi, ir neplauksime! – sušuko Penas. – Kai pagalvoji, kad užmiršai net džino skonį, graužia maudulys!

– Atsimink, ką tau sakė daktaras! – tarė Boltonas.

– Ar maža kas sakoma? – storu balsu atšovė Penas. – Gal apie sveikatą šnekama tik akims apdumti, o iš tikrųjų norima sutaupyti svaigiuosius gėrimus.

– Kas žino, gal ir to velnio Peno teisybė, – pritarė Griperis.

– Gana! – atkirto Boltonas. – Argi galima su tokia raudona nosimi sveikai samprotauti? Jeigu Peno nosis nuo blaivumo šiek tiek pabals, iš tiesų neverta dėl to sielotis.

– Ko tau užkliuvo mano nosis? – įsižeidęs atrėžė Penas. – Jai visiškai nereikalingi tavo patarimai, ir ji neprašo jų. Nekišk savo nosies kur nereikia!

---

* Pinta – skysčių saikas Anglijoje, apie 0,5 litro.

– Na, nepyk, Penai. Nežinojau, kad tavo nosis tokia opi. Aš ir pats mielai išmesčiau stikliuką viskio, ypač kai taip spigina šaltis; bet jeigu iš to yra daugiau žalos negu naudos, galiu apsieiti be viskio.

– Tu gal ir apsieisi, – tarė kūrikas Vorenas prisidėdamas prie bendros kalbos, – tačiau kiti galbūt neapsieis.

– Ką nori tuo pasakyti, Vorenai? – įdėmiai žiūrėdamas į jį paklausė Garis.

– Ogi tą, kad brige, šiaip ar taip, yra stipriųjų gėrimų, ir man rodosi, jog laivugalyje neatsisakoma išlenkti taurelę džino.

– Iš kur žinai? – paklausė Garis.

Vorenas nieko neatsakė; jis tik šiaip plepėjo norėdamas ką nors pasakyti.

– Juk tu matai, Gari, – kreipėsi į jį Boltonas, – kad Vorenas nieko nežino.

– Ką čia daug šnekėti! – tarė Penas. – Imsime ir paprašysime Šandoną porcijos džino, – atrodo, to nusipelnėme. Pažiūrėsime, ką jis sakys.

– Nepatariu, – pridūrė Garis.

– Kodėl? – sušuko Penas ir Griperis.

– Ogi todėl, kad jums vis tiek neduos. Stodami į brigą žinojote Šandono sąlygas. Reikėjo anksčiau apie tai galvoti.

– O be to, – pritarė Boltonas Gariui, kurio būdas jam patiko, – Ričardas Šandonas nėra tikrasis brigo šeimininkas; jis pats pavaldus kitam, lygiai kaip ir mes.

– Kam taip? – paklausė Penas.

– Kapitonui!

– Na ir įsikando tą patį: kapitonas ir kapitonas! – šūktelėjo Penas. – Argi nemanote, kad tarp šių ledų nėra nei smuklių, nei kapitonų? Jie tik sugalvojo, kaip mandagiai galėtų neduoti mums to, ko reikalauti turime visišką teisę.

– Kapitonas yra, – pareiškė Boltonas. – Kertu iš dviejų mėnesių algos, kad netrukus mes jį pamatysim!

– Ir labai puiku! – atsiliepė Penas. – Aš baisiai norėčiau pasakyti jam porą meilių žodelių.

– Kas čia kalba apie kapitoną? – paklausė dar vienas į pašnekesį įsiterpęs jūrininkas.

Tai buvo Kliftonas, gana prietaringas, be to, pavydus žmogus.

– Gal sužinojote ką nors nauja apie kapitoną? – paklausė jis.

– Ne! – sutartinai atsakė jūrininkai.

– Paminėsite mano žodį: vieną gražų rytą jis pasirodys besąs savo kajutėje, ir niekas nežinos, iš kur ir kaip jis atsirado.

– Gana niekus taukšti! – atsakė Boltonas. – Ką gi, tavo manymu, Kliftonai, mūsų kapitonas yra koks vilkolakis ar girinis, kokių nemaža Škotijos kalnuose?

– Juokis kiek tik patinka, bet aš nepakeisiu savo nuomonės. Eidamas pro kajutę, kasdien pasižiūriu pro rakto skylutę ir kurią nors dieną, turbūt papasakosiu jums, į ką panašus kapitonas ir kaip jis atrodo.

– Po šimts pypkių! – burbtelėjo Penas. – Nagi, turbūt atrodo taip kaip ir visi. Ir jeigu jis ketina mus velniaižin kur nudanginti, tai mes jam išdėsime teisybę kaip pridera.

– Oho! Penas dar nepažįsta kapitono, bet jau nori su juo kivirčytis, – tarė Boltonas.

– Kaip tat nepažįsta? – paklausė Kliftonas su tokia išraiška, tartum jam būtų kas žinoma. – Tai dar klausimas – ar jis pažįsta jį, ar ne!

– Ką, po velnių, tu nori pasakyti? – paklausė Griperis.

– Tiek to! Kaip kas nori, taip tegu supranta.

– Bet tavęs mes nesuprantame.

– O argi Penas su juo dar nesusivaidijo?

– Su kapitonu?

– Žinoma! Su šunimi kapitonu, juk tai tas pat.

Jūrininkai susižvalgė, bet nieko neatsakė.

– Ar jis žmogus, ar šuo, – sumurmėjo Penas pro dantis, – tačiau patikėkite, kad šiomis dienomis su juo bus susidorota!

– Klausyk, Kliftonai, – rimtai tarė Boltonas, – juk Džonsonas pajuokavo. Nejaugi tu iš tiesų manai, kad tas šuo yra tikras kapitonas?

– O kaipgi? – įsitikinęs atsakė Kliftonas. – Jeigu jūs turėtumėte nuovokos, kiek aš, tai būtumėte pastebėję, kokie keisti to šuns įpročiai.

– O kokie jo įpročiai? Papasakok!

– Argi nepastebėjote, kaip išdidžiai jis vaikšto po jutą ir žvalgosi į bures, nelyginant koks budėtojas?

– Tikra tiesa, – patvirtino Griperis. – Aš net pats savo akimis mačiau, kaip vieną vakarą tas prakeiktas dogas kojomis buvo atsirėmęs į šturvalą!

– Negali būti! – sušuko Boltonas.

– Arba štai dar kas, – vėl prabilo Kliftonas: – Argi naktimis jis nepasišalina iš brigo ir neslampinėja po ledą, visai nepaisydamas nei šalčio, nei lokių?

– Teisybė, – pritarė Boltonas.

– O ar jūs bent sykį matėte, kad tas šuo, kaip pridera geram šuniui, ieškotų žmogaus draugijos, slankiotų apie virtuvę arba nenuleistų akių nuo Strongo, kai tasai neša Šandonui kokį nors gardų kąsnelį? O naktimis, kai dogas nueina porą ar trejetą mylių nuo brigo, argi negirdite jo taip staugiant, kad net šiurpas nukrečia, tarsi nuo žvarbaus vėjo? Pagaliau, ar matėte kada nors tą šunį ėdant? Kad ir kas jam ką duotų, jis neima nė kąsnio, ėdalas visuomet lieka nepaliestas, ir jeigu

tik kas nors slapta jo nešeria, tai galiu tiesiai pasakyti, kad jis nieko neėda. Ir tegu aš būsiu visiškas kvailys, jei tas šuo ne šėtono veislės!

– Labai gali būti, – sutiko dailidė Belas, įtikintas Kliftono argumentų.

Tačiau kiti jūrininkai tylėjo.

– Bet kurgi mes plaukiame? – paklausė Boltonas.

– Nežinau, – atsakė Belas. – Kai reikės, Ričardas Šandonas gaus papildomų instrukcijų.

– Bet per ką?

– Taigi, per ką?

– Ir kokiu būdu? – vėl klausė Boltonas.

– Nagi sakyk, Belai! – kamantinėjo jūrininkai.

– Per ką ir kokiu būdu? O iš kur aš žinau? – atsakė priremtas prie sienos dailidė.

– Ogi per šunį kapitoną! – šūktelėjo Kliftonas. – Vienąkart jis jau parašė laišką, taigi gali parašyti ir dar kartą. Jei aš žinočiau nors pusę to, ką žino tas šuo, tai man būtų vieni juokai tapti pirmuoju admiraliteto lordu!

– Vadinasi, tu laikaisi savo nuomonės, – vėl pradėjo Boltonas, – ir tau atrodo, kad tas šuo yra kapitonas?

– Savaime aišku.

– Tokiu atveju, – pusbalsiu prabilo Penas, – jeigu jis nenori padvėsti šuns kailyje, tegu skuba pasiversti žmogumi, nes prisiekiu jums, kad nusuksiu jam sprandą.

– Kodėl? – paklausė Garis.

– O kad man taip patinka, – šiurkščiai atrėžė Penas. – Darau, kaip noriu, ir niekam neketinu aiškintis!

– Gana plepėti, vyručiai! – šūktelėjo Džonsonas, pasirodęs kaip tik tuo akimirksniu, kai pokalbis pradėjo krypti į blogą-

ją pusę. – Prie darbo! Greičiau paruoškite pjūklus! Reikia perplaukti susigrūdusius ledus.

– Dar ko užsimanys! Kitąmet! – burbtelėjo Kliftonas gūžčiodamas pečiais. – Patikėkite manimi, kad perplaukti speigiratį ne taip jau lengva!

Šiaip ar taip, visos jūrininkų pastangos tą dieną buvo tuščios. „Forvardas" visu greičiu varomas prieš ledus neįstengė jų pralaužti; naktį teko nuleisti inkarą.

Šeštadienį, pakilus rytų vėjui, temperatūra dar labiau nukrito, oras pragiedrėjo; į visas puses, kiek tik akys aprėpia, plytėjo ledo lygumos, akinamai nužertos poliarinės saulės spindulių. Septintą valandą ryto termometras rodė +8° (–21 °C).

Daktarui labai norėjosi ramiai pasėdėti savo kajutėje ir paskaityti apie arktines keliones, bet jis, kaip jau buvo įpratęs, pats savęs paklausė: kas šiuo metu jam būtų nemaloniausia? Ir tučtuojau atsakė sau, kad tokiame šaltyje išeiti į denį ir prisidėti prie įgulos darbo – nelabai viliojantis dalykas. Taigi ištikimai laikydamasis visam amžiui nusistatytos taisyklės Klobonis išėjo iš šiltos kajutės ir atsistojo prie jūrininkų padėdamas virve traukti laivą.

Žali akiniai, apsaugantieji akis nuo kenksmingo atsimušusių šviesos spindulių veikimo, teikė daktarui labai geraširdišką išvaizdą. Su tais akiniais jis nesiskyrė visą ekspedicijos laiką: jie saugojo akis nuo uždegimo, kurį poliariniuose kraštuose labai lengva gauti.

Visa įgula uoliai dirbo, o Šandonas sumaniai išnaudojo nors ir menkiausią palankią aplinkybę, todėl iki vakaro „Forvardas" pasistūmėjo keletą mylių į šiaurę. Vidunaktį brigas perkirto šešiasdešimt šeštąją lygiagretę. Svambalas parodė dvidešimt tris sieksnius gylio, taigi kapitono padėjėjas iš to padarė išvadą,

kad „Forvardas“ yra netoli seklumos, ant kurios kadaise buvo užplaukęs „Jos didenybės“ laivas „Viktorija“ Krantas buvo už trisdešimties mylių į rytus.

Staiga ledų masė, iki tol buvusi nejudri, suskilo į dvi dalis ir pradėjo slinkti; netrukus ledkalniai užgriuvo iš visų pusių, ir brigas atsidūrė tarp plaukiojančių kalnų, kurie lengvai galėjo jį sutriuškinti. Valdyti laivą pasidarė taip sunku, jog prie šturvalo buvo pastatytas Garis, geriausias vairininkas. Atrodė, ledkalniai tuoj už brigo susiglausdavo. Būtinai reikėjo prasiskverbti per šį ledų labirintą; protas ir pareiga reikalavo plaukti tiktai pirmyn! Padėtį dar labiau sunkino tą aplinkybė, kad buvo neįmanoma nustatyti laivo krypties: tarp visų tų judančių ledo masių buvo sunku orientuotis.

Įgula pasidalijo į dvi grupes ir išsirikiavo prie dešiniojo ir kairiojo borto. Kiekvienas jūrininkas pasiėmęs ilgą kartį su geležiniu antgaliu stumdė nuo laivo pavojingas lytis. Netrukus „Forvardas“ įplaukė į tokią siaurą protaką tarp dviejų aukštų kalnų, jog rėjų galais pradėjo kliudyti ledines, kietas kaip akmuo, kanalo sienas. Po kurio laiko brigas atsidūrė vingiuotame tarpeklyje, kur siautėjo sniego pūga, o plaukiojantys ledai, grėsmingai dundėdami, atsitrenkdavo vieni į kitus ir subyrėdavo.

Netrukus paaiškėjo, kad iš to tarpeklio nėra kur išplaukti; į kanalą patekusi milžiniška lytis sparčiai skriejo tiesiai į „Forvardą“; atrodė, nebuvo jokios galimybės nuo jos išsisukti arba grįžti atgal ledų užgrioztu keliu.

Šandonas ir Džonsonas stovėdami brigo pirmagalyje neramiai sekė artėjantį ledkalnį. Šandonas dešine ranka nurodinėjo vairininkui, kurios krypties reikia laikytis, kairiąja signalizavo Džeimsui Voliui, kuris jo įsakymus tučtuojau perduodavo mašiną valdančiam mechanikui.

– Kuo visa tai baigsis? – paklausė daktaras Džonsoną.

– Kaip Dievas duos, – atsakė bocmanas.

Tuo tarpu didžiulis šimto pėdų ledkalnis, buvęs tik per vieną kabeltovą* nuo „Forvardo“, slinko vis artyn ir grėsė jį sutriuškinti.

– Prakeikimas! – šūktelėjo Penas ir dar bjauriau nusikeikė.

– Tylėt! – suriko kažkas galingu balsu, bet per pūgą sunku buvo jį pažinti.

Ledo milžinas, atrodė, bemat užgrius brigą; visus apėmė neapsakomas siaubas. Numetę kartis ir nebeklausydami Šandono įsakymų jūrininkai puolė į užpakalinį laivo galą.

Staiga kažkas baisiai padrioksėjo. Milžiniška banga pametėjo brigą aukštyn, per denį praūžė tikras vandens viesulas. Įgula iš siaubo suriko, bet Garis stovėdamas prie vairo vedė brigą reikiama kryptimi, nors „Forvardą“ smarkiai mėtė į šalis.

Praslinko keletas kankinamų akimirkų, ir kai jūreivių žvilgsniai vėl nukrypo į ledo kalną, jo niekur nebesimatė, praėjimas buvo laisvas, o toliau nutviekstas įžambesnių saulės spindulių tyvuliavo ilgas kanalas, taigi brigas be jokių kliūčių galėjo plaukti pirmyn.

– Ar negalėtumėte, daktare, paaiškinti man šio nuostabaus reiškinio? – paklausė Džonsonas.

– Tai labai paprasta, mano mielas, – atsakė daktaras, – taip atsitinka gana dažnai. Plaukiojančios ledų masės per atlydžius suskyla į luitus, kurie išlaikydami pusiausvyrą klaidžioja po jūrą. Pamažu ledai slenka į pietus, kur vanduo, palyginti, yra šiltesnis. Jų pagrindas, krečiamas susidūrimų su kitais ledais,

* Kabeltovas – dešimtoji dalis jūrų mylios, lygi 185,2 metro; kabeltovais matuojami nedideli atstumai jūroje.

pradeda tirpti ir trupėti; pagaliau ateina toks laikas, kai tų ledų luitų svorio centras pakeičia savo vietą, ir jie apvirsta. Jeigu šis kalnas būtų apvirtęs pora minučių vėliau, krisdamas, aišku, būtų sutriuškinęs brigą...

IX

Naujiena

PAGALIAU BALANDŽIO 30 DIENĄ, vidudienį, „Forvardas" netoli Holsteinborgo kyšulio perplaukė speigiratį. Rytuose dunksojo vaizdingi kalnai. Jūra atrodė laisva, arba, tikriau sakant, buvo galima lengvai išvengti ledų. Vėjas ėmė pūsti iš pietryčių, ir brigas iškėlęs foką, bizanį, marselius bei bramselius įplaukė į Bafino įlanką.

Diena pasitaikė rami, ir įgula galėjo keletą valandų atsikvėpti. Aplink laivą skraidė ir plaukiojo daugybė paukščių. Tarp jų daktaras pastebėjo į krykles panašius juoduosius narus juodais kaklais, sparnais bei nugaromis ir baltais gurkliais. Jie vikriai nardė ir dažnai išbūdavo po vandeniu daugiau kaip keturiasdešimt sekundžių.

Toji diena nebūtų buvusi kuo nors žymi, jeigu brige nebūtų atsitikęs vienas nepaprastai keistas dalykas.

Šeštą valandą ryto, po budėjimo įėjęs į savo kajutę, Šandonas ant stalo rado laišką su tokiu užrašu:

„Forvardo" kapitono padėjėjui Ričardui Šandonui, Bafino įlanka.

Šandonas tiesiog netikėjo savo akimis. Dar neatplėšęs voko ir neperskaitęs to keisto laiško jis pasikvietė daktarą, Džeimsą Volą su Džonsonu ir parodė jiems laišką.

– Keista, – tarė Džonsonas.

„Stebėtina“, – pagalvojo daktaras.

– Na, – sušuko Šandonas, – pagaliau mes sužinosime paslaptį!..

Jis skubiai atplėšė laišką ir perskaitė:

„Forvardo“ kapitonas patenkintas jūrininkų, jūsų padėjėjų ir jūsų paties šaltakraujiškumu, sumanumu bei drąsa, parodyta sunkiomis aplinkybėmis, ir prašo jus pareikšti įgulai padėką.

Plaukite tiesiai į šiaurę, Melvilio įlankos link, o iš ten stenkitės prasiskverbti į Šmito sąsiaurį.

„Forvardo“ kapitonas K. Z.

Pirmadienis, balandžio 30 diena,
netoli Holsteinborgo kyšulio.

– Ir daugiau nieko? – sušuko daktaras.

– Nieko, – atsakė Šandonas.

Laiškas iškrito jam iš rankų.

– Tas fantastiškas kapitonas, – tarė Volas, – net nemini, ar jis ketina atvykti į brigą. Iš to aš sprendžiu, kad mes niekuomet jo nepamatysime.

– Bet kaip čia pateko šis laiškas? – paklausė Džonsonas.

Šandonas tylėjo.

– Misteris Volas sako tiesą, – atsiliepė daktaras paėmęs laišką ir žiūrėdamas jį iš visų pusių. – Kapitonas neatvyks į brigą dėl labai paprastos priežasties...

– Dėl kokios būtent priežasties? – gyvai paklausė Šandonas.

– Ogi dėl to, kad jis jau yra brige, – ramiai atsakė daktaras.

– Brige? – šūktelėjo Šandonas. – Ką norite tuo pasakyti?

Džonsonas pritardamas linktelėjo galvą.

– Bet tai neįmanoma! – energingai atkirto Šandonas. – Aš pažįstu visą įgulą; jeigu tikėsime jumis, galima pagalvoti, kad kapitonas yra tarp jūrininkų nuo pat kelionės pradžios. Tai neįmanoma, sakau jums! Per pastaruosius dvejus metus aš bent šimtą kartų esu kiekvieną iš jų sutikęs Liverpulyje. Jūsų spėjimas, daktare, nelogiškas.

– Tai ką gi jūs, Šandonai, apie tai manote?

– Ką norite, bet tik ne šitai. Sutinku, kad kapitonas arba jam atsidavęs žmogus, pasinaudojęs tamsa, rūku – kuo tik pageidaujate, galėjo prasigauti į brigą. Mes netoli nuo kranto; kas nors galėjo eskimų kajaku nepastebimai prasiirti tarp ledų, priplaukti prie brigo ir palikti laišką... Tirštas rūkas buvo palankus tokiam planui...

...ir kliudė įžiūrėti brigą, – pridūrė daktaras. Jei mes nepastebėjome lipant į laivą nepažįstamojo, tai kaip jis galėjo pamatyti „Forvardą“, kada toks rūkas?

– Aišku, negalėjo, – pritarė Džonsonas.

– O aš vis dėlto neatsisakau savo spėjimo, – tęsė daktaras. Ką jūs, Šandonai, apie tai manote?

– Aš sutinku su viskuo, išskyrus tai, kad tas žmogus yra brige, – karštai atsakė Šandonas.

– Galimas daiktas, – pridūrė Volas, – kad tarp jūrininkų yra žmogus, gavęs iš kapitono instrukcijas.

– Gali būti, – tarė daktaras.

– Bet kas gi toks? – paklausė Šandonas, – Aš jau seniai pažįstu visus savo jūrininkus.

– Kad ir kas jis būtų, – atsakė Džonsonas, – ar žmogus, ar nelabasis, bet jis bus priimtas su pagarba. Tačiau jo laiške galima įžiūrėti kitokio pobūdžio įsakymą, arba, tikriau sakant, nurodymą.

– Kokį? – paklausė Šandonas.

– Ogi tai, kad mes turime plaukti ne tik į Melvilio įlanką, bet ir į Šmito sąsiaurį.

– Tikrai, – patvirtino daktaras.

– Į Šmito sąsiaurį... – nesąmoningai pakartojo Šandonas.

– Vadinasi, – toliau kalbėjo Džonsonas, – kad „Forvardas“ vyksta visai ne Šiaurės vakarų kelio ieškoti, nes kairėje paliksime Lankasterio sąsiaurį, o juo vienu tegalima į tą pusę nuplaukti. Tuomet mūsų laukia pavojinga kelionė neištirtomis jūromis.

– Taip, Šmito sąsiauris yra tas kelias, kuriuo tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt trečiais metais plaukė amerikietis Keinas, – tarė Šandonas. – Ir su kokiais pavojais buvo susijusi jo kelionė! Ilgą laiką buvo manoma, kad Keinas tuose atšiauriuose kraštuose žuvo... Bet pagaliau, jeigu jau reikia ten keliauti, ką gi – keliausime! Tačiau įdomu žinoti, ligi kurios vietos? Nejaugi iki pat ašigalio?

– O kodėl ne? – šūktelėjo daktaras.

Vien tik pagalvojęs apie tokį beprotišką žygį Džonsonas gūžtelėjo pečiais.

Bet grįžkime prie mūsų kapitono, – pradėjo Džeimsas Volas. – Jeigu jis iš tikrųjų yra, tai gali mūsų laukti tiktai Disko saloje arba Upernavike, Grenlandijos pakrantėse. Tiesą sakant, po kelių dienų tatai paaiškės.

– Ar jūs pranešite įgulai šio laiško turinį? – paklausė daktaras Šandono.

– Man regis, neverta to daryti, – tarė Džonsonas.

– Kodėl? – nustebo Šandonas.

– O kad čia viskas taip paslaptinga ir fantastiška, tai gali labai prislėgti jūrininkus. Jie ir taip jau susirūpinę, kuo baigsis ši keista ekspedicija. O jeigu dar prisidės kas nors antgamtiška, tai

kritišku momentu mes visiškai negalėsime pasikliauti įgula... Ką jūs į tai pasakysite, pone Šandonai?

– O jūs, daktare, kaip manote? – paklausė Šandonas.

– Man rodos, Džonsonas sako tiesą, – atsakė daktaras.

– O jūs, Džeimsai?

– Man nieko daugiau nebelieka, – tarė Volas, – kaip tik prisidėti prie šių ponų nuomonės.

Šandonas truputį pagalvojo, paskui atidžiai perskaitė laišką.

– Ponai, – tarė jis, – nors jūsų nuomonė labai pagrįsta, bet aš negaliu jos priimti.

– Kodėl gi, Šandonai? – paklausė daktaras.

– Nes laiške išdėstytos instrukcijos yra nepaprastai tikslios. Man įsakyta pareikšti įgulai kapitono padėką. Iki šiol aš aklai vykdžiau visus jo įsakymus, nepaisydamas to, kaip juos gaudavau, todėl ir šį kartą negaliu...

– Tačiau... – nutraukė Džonsonas būgštaudamas, kad toks pranešimas gali blogai paveikti jūrininkus.

– Aš gerai suprantu, mielasis Džonsonai, kodėl jūs toks atkaklus, – nutraukė jį Šandonas, – bet malonėkite perskaityti: „...ir prašo jus pareikšti įgulai padėką.

– Tuomet vykdykite gautąjį įsakymą, – nusileido Džonsonas, kuris apskritai griežtai žiūrėjo drausmės. – Ar įsakysite sušaukti įgulą?

– Taip, malonėkite, – tarė Šandonas.

Žinia apie kapitono laišką greitai pasklido visame brige. Jūrininkai tučtuojau susirinko denyje, ir Šandonas garsiai perskaitė paslaptingąjį laišką.

Įgula jo išklausė niūriai tylėdama ir išsiskirstė spėliodama šimtus įvairiausių dalykų. Kliftonas davė valią prietaringai savo vaizduotei. Tardamas, kad prie to yra prisidėjęs šuo kapitonas, dabar jį susitikęs atiduodavo pagarbą.

– Na, ar aš jums nesakiau, kad šitas šuo moka rašyti? – kartojo jis jūrininkams.

Niekas jam neprieštaravo; netgi dailidė Belas nežinojo, ką į tai atsakyti.

Bet vis dėlto visiems buvo aišku: nors pats kapitonas ir nesirodo, tačiau brige yra jo šešėlis arba jo dvasia. Protingesnieji jūrininkai nuo to laiko pradėjo vengti bet kokių spėliojimų.

Gegužės 1 dieną, vidudienį, buvo nustatyta, kad brigas yra 68° platumos ir 56° 32' ilgumos. Oras atšilo, termometras rodė +25° (–4 °C).

Daktaras susirado pramogą: žiūrėjo, kaip ant pakrantės ledo, pačiame pakraštyje, krečia išdaigas baltoji lokė ir du lokiukai. Lydimas Volo ir Simpsono, Klobonis buvo sumanęs iš valties juos pamedžioti, bet lokė, matyt, nepasižymėjo narsumu ir su jaunikliais vikriai pasišalino, taigi daktarui teko medžioklės atsisakyti.

Pučiant palankiam vėjui naktį brigas praplaukė pro Čidlio kyšulį, ir netrukus horizonte iškilo aukšti Disko kalnai; Godhauno įlanka, kur buvo danų generalgubernatoriaus rezidencija, pasiliko kairėje. Šandonas nerado reikalo sustoti, ir „Forvardas" užpakalyje paliko eskimų luotelius, kurie norėjo priplaukti prie brigo.

Disko sala taip pat dar vadinama Banginio sala. 1845 metų liepos 12 dieną seras Džonas Franklinas iš čia pasiuntė admiralitetui paskutinį pranešimą. Prie šios salos 1859 metų rugpjūčio 27 dieną, grįždamas į Angliją, taip pat buvo sustojęs kapitonas Maklintokas, atgabenęs neabejotinus įrodymus, kad Franklino ekspedicija žuvo.

Daktaras atkreipė dėmesį į šių dviejų faktų sutapimą; jį užplūdo liūdni prisiminimai. Tačiau netrukus Disko kalnai dingo iš akių.

Pakrantėse buvo susigrūdę didžiuliai ledkalniai, kurių net atlydžiai neįstengia atplėšti nuo žemyno; jų viršūnės kuo keisčiausių formų.

Kitą dieną, apie trečią valandą, šiaurės rytuose pasirodė Sanderson Haupas; žemynas liko į dešinę nuo brigo, už penkiolikos mylių. Kalnai buvo nusidažę tamsiai raudonu atspalviu. Vakare tarp plaukiojančių ledų nardė finvalų šeimos banginiai, su pelekais ant nugaros, švirkšdami vandens fontanus.

Naktį iš gegužės 3 dienos į 4-ąją daktaras pirmą kartą pamatė, kad spinduliuojantis saulės skritulys vidunaktį tik užkliudė akiračio liniją, bet nenusileido. Danguje apskriejamas saulės lankas ėmė didėti jau nuo sausio 31 dienos, ir štai dabar ji švietė ištisą parą.

Toji nuolatinė šviesa neįpratusius žmones stebina, net vargina. Sunku įsivaizduoti, kaip nakties tamsa reikalinga akims. Daktaras be galo kentėjo nuo tos nesiliaujančios šviesos, kurią dar labiau sustiprino saulės spinduliai, atsimušę nuo ledo lygumų.

Gegužės 5 dieną „Forvardas“ perkirto septyniasdešimt antrąją lygiagretę. Dviem mėnesiais vėliau jis čia būtų sutikęs daug laivų, šiose atšiauriose platumose medžiojančių banginius, bet dabar sąsiauris dar nepakankamai buvo išsivadavęs nuo ledų, ir banginių medžiotojų laivai negalėjo prasiskverbti į Bafino įlanką.

Kitą dieną aplenkęs Moterų salą brigas priplaukė Upernaviką – toliausiai šiaurėje esančią danų gyvenvietę Grenlandijos pakrantėje.

X

Pavojingas plaukiojimas

ŠANDONAS, DAKTARAS KLOBONIS, Džonsonas, Fokeris ir virėjas Strongas susėdo į valtį ir išplaukė į krantą.

Gubernatorius, jo žmona ir penketas vaikų, visi grynakraujai eskimai, svečius mandagiai pasitiko. Daktaras būdamas šioks toks filologas truputį mokėjo kalbėti daniškai, ir to visiškai užteko draugiškiems santykiams su čiabuviais užmegzti. Be to, Fokeris – ekspedicijos vertėjas, o kartu ir poliarinis locmanas – mokėjo apie dvidešimt žodžių eskimų kalba, o su dvidešimčia žodžių apsukrus žmogus gali toli nueiti.

Gubernatorius gimė Disko saloje ir niekur nebuvo išvykęs iš savo krašto. Keliautojams jis aprodė visą miestą: jame buvo tik trys mediniai nameliai, kuriuose gyveno gubernatorius it liuteronų pastorius, be to, dar buvo mokykla ir sandėliai, iš kur imdavo maistą avarijos ištikti laivai. Visi kiti miesto pastatai buvo ledinės lūšnos, į kurias eskimai šliaužte įšliaužia pro vienintelę angą.

Beveik visi gyventojai suplūdo pasižiūrėti „Forvardo“; daugelis čiabuvių išplaukė į vidurį įlankos savo apie penkiolikos pėdų ilgio ir ne daugiau kaip dvi pėdos pločio kajakais.

Daktaras žinojo, kad žodis „eskimas“ reiškia „valgantis žalią žuvį“, bet jam taip pat buvo žinoma, kad tas žodis šiame krašte laikomas pravardžiavimu, todėl čiabuvius jis vadino grenlandiečiais.

Tačiau taukų prisigėrę drabužiai, ruonių odos batai, blizgantys ir nešvarūs, tiesiog keistai panašūs vyrų bei moterų veidai iškalbingai bylojo, kokį maistą vartoja šie žmonės. Be to,

juos, kaip ir visas padermes, mintančias vien tik žuvimi, kamavo odos ligos, tačiau jie vis tiek buvo žvalūs ir jautėsi gerai.

Liuteronų pastorius ir jo žmona, su kuriais Klobonis norėjo pasikalbėti jį dominančiais klausimais, buvo išvykę į Proveną, į pietus nuo Upervinako; tad daktarui beliko pasišnekėti su gubernatoriumi ir tuo pasitenkinti. Tačiau tas aukštas pareigūnas buvo ne itin išsilavinęs: truputėlis mažiau išsilavinimo – ir jis būtų buvęs tikras asilas; – truputėlis daugiau – ir jis būtų buvęs raštingas.

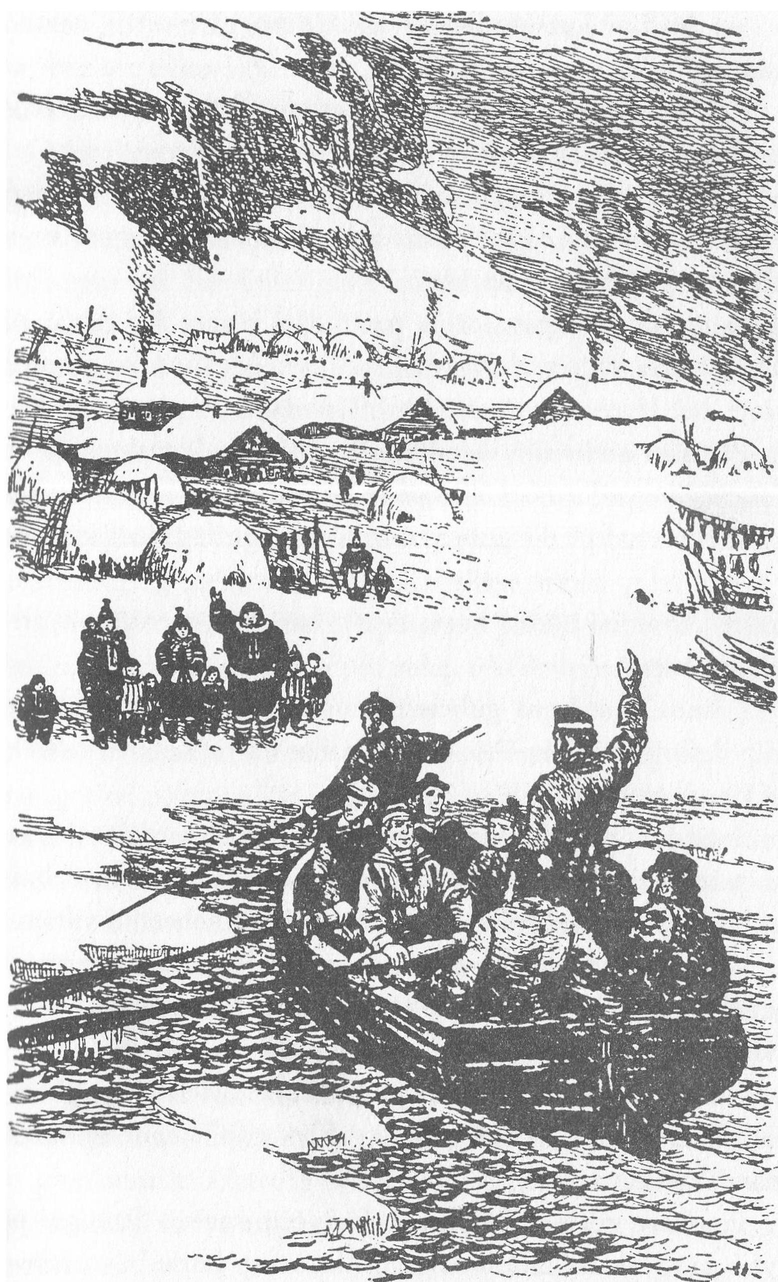
Daktaras gestų kalba klausinėjo gubernatoriaus apie eskimų gyvenimą ir papročius, apie prekybą ir sužinojo, kad Kopenhagos rinkoje ruonis kainuoja apie keturiasdešimt svarų; už lokeną paprastai mokama keturiasdešimt daniškų talerių, už melsvos šiaurinės lapės kailį – keturi, už baltosios – du ar trys taleriai.

Norėdamas geriau pažinti eskimų gyvenimą, Klobonis taip pat pageidavo apsilankyti jų namelyje. Sunku net įsivaizduoti, kam gali ryžtis mokslininkas, trokštąs ką nors nauja patirti! Tačiau ledinio namelio anga buvo tokia siaura, jog uolusis daktaras niekaip neįstengė pro ją prasisprausti.

Jo laimė, kad jis ten nepakliuvo! Nėra nieko šlykščiau, kaip Grenlandijos eskimų būstas, kur be jokios tvarkos guli paskersti gyvuliai ir taukuoti drabužiai, kur nepakenčiamai dvokia ruoniena, supuvusia žuvimi ir neplautu žmogaus kūnu; galima tiesiog užtrokšti nuo tos smarvės, kadangi nėra nė vieno lango, tiktai skylė lubose, pro kurią išeina dūmai.

Fokeris visas tas pasibaisėtinas smulkmenas papasakojo daktarui. Tačiau mokslo vyras vis tiek keikė savo apkūnumą: jis pats norėjo patirti, kokie yra tie savotiški kvapai.

– Esu tikras, – pareiškė jis, – kad ir prie tos smarvės galima priprasti.

Šie žodžiai kuo geriausiai apibūdino garbingąjį daktarą Kloboni!

Kol Klobonis buvo užsiėmęs etnografiniais tyrinėjimais, Šandonas vykdydamas instrukcijas rūpinosi priemonėmis, reikalingomis keliaujant po ledynus. Jam teko sumokėti keturis svarus sterlingų už roges ir šešis šunis, kuriuos tik vargais negalais pavyko iš eskimų išprašyti.

Šandonas taip pat norėjo pasamdyti Hansą Kristianą, sumanų šaunų varovą, dalyvavusį kapitono Maklintoko ekspedicijoje, bet Hansas tuo metu buvo Grenlandijos pietuose.

Pagaliau atėjo eilė išsiaiškinti svarbiausią klausimą: ar yra Upernavike koks nors europietis, kuris būtų laukęs atplaukiant „Forvardo"? Ar gubernatoriui teko girdėti, kad kas nors iš svetimšalių, tiksliau sakant – anglas, būtų apsigyvenęs šiame krašte? Ar seniai į uostą buvo užsukę banginių medžiotojų arba kitokių laivų?

Į šiuos klausimus gubernatorius atsakė, kad jau daugiau kaip dešimt mėnesių šioje Grenlandijos dalyje nebuvo išsikėlęs nė vienas svetimšalis.

Šandonas paprašė parodyti sąrašą banginių medžiotojų, kurie pastaruoju metu čia lankėsi, tačiau nė vienas iš jų nebuvo jam pažįstamas. Dėl to buvo galima visiškai nebetekti vilties.

– Prisipažinkite, daktare, kad čia ničnieko neįmanoma suprasti, – kalbėjo kapitono padėjėjas. – Prie Farvelo kyšulio – nieko! Disko saloje – nieko! Upernavike – nieko!

– Po kelių dienų man dar pakartokite: „Melvilio įlankoje – nieko", ir aš jus pasveikinsiu kaip „Forvardo" kapitoną, mielas mano Šandonai.

Pavakare valtis grįžo į brigą. Iš šviežio maisto Strongui pavyko gauti tik keliasdešimt gagų kiaušinių, kurie buvo žalsvos

spalvos ir dvigubai didesni už vištų kiaušinius. To buvo mažoka, bet vis dėlto šioks toks paįvairinimas: sūdyta mėsa įgulai buvo jau gerokai nusibodusi.

Kitą dieną pūtė palankus vėjas, tačiau Šandonas nedavė įsakymo išplaukti. Sąžinei nuraminti jis nusprendė dar dieną palūkėti, tikėdamasis, kad per tą laiką į brigą atvyks kelyje užtrukęs kapitonas. Šandonas įsakė kas valandą šaudyti iš patrankos. Šūviai griaudėjo tarp ledo kalnų ir tik gąsdino kirus, albatrosus ir kurapkas. Naktį iš brigo be paliovos buvo leidžiamos raketos, tačiau viskas veltui! Teko plaukti toliau.

Gegužės 8 dieną, šeštą valandą ryto, „Forvardas" iškėlė marselius, foką ir grotbramselį; netrukus iš akių dingo Upervinakas ir pakrantėje šmėkšančios kartys, ant kurių buvo iškabinėti šlykštūs jūros vėplių viduriai ir elnių skrandžiai.

Pūtė pietryčių vėjas, temperatūra pakilo iki +32° (0 °C). Saulės spinduliai skverbėsi pro rūką, ir ledo lytys nuo jų pamažu jau pradėjo irti.

Tačiau nepakenčiamas ledų blizgėjimas ir sniegynų baltumas greitai pakenkė jūreivių akims. Artileristas Volstenas, Griperis, Kliftonas ir Belas susirgo akių uždegimu. Poliariniuose kraštuose ši liga labai paplitusi, ir eskimai nuo jos dažnai apanka. Ligoniams, taip pat ir visiems savo bendrakeleiviams daktaras patarė užsidengti veidus permatomu žaliu šydu.

Šunys, kuriuos Šandonas pirko Upernavike, buvo gana laukinio būdo; tačiau Kapitonas su naujaisiais savo draugais gyveno gražiuoju ir, rodės, žinojo jų įpročius. Kliftonas pirmutinis pastebėjo, kad dogas, matyt, jau ir anksčiau buvo draugavęs

grenlandiškais savo giminaičiais. Žemyne visiškai išbadėję grenlandiški šunys brige greitai sustiprėjo, nes čia jie buvo gerai maitinami.

Gegužės 9 dieną „Forvardas“ už kelių kabeltovų praplaukė pro pačią vakarinę Bafino salą. Įlankoje tarp žemyno ir salų daktaras pastebėjo keletą uolų, kurios vadinamos Raudonosiomis uolomis; jas dengė tamsios karmino spalvos sniegas. Daktaras Keinas tą sniego spalvą laikė esant grynai augalinės kilmės. Klobonis labai norėjo šį įdomų reiškinį ištirti iš arti, bet ledai sukliudė priplaukti laivui prie kranto. Nors kasdien darėsi vis šilčiau, nesunku buvo pastebėti, kad šiaurinėje Bafino įlankos dalyje pasitaiko vis daugiau ledkalnių ir ledo laukų.

Už Upervinako krantai atrodė visai kitaip: pilkšvame dangaus skliaute aiškiai buvo matyti milžiniškų ledynų kontūrai. Gegužės 10 dieną „Forvardas“ dešinėje paliko Hingstono įlanką, esančią beveik 74° šiaurės platumos; vakaruose pasirodė kelių šimtų mylių ilgio Lankasterio sąsiauris.

Šis didžiulis vandens plotas dabar buvo apsitraukęs ledo danga, virš kurios šen bei ten stūksojo taisyklingos formos ledujai, panašūs į gigantiškus kristalus. Šandonas įsakė paleisti garą, ir „Forvardas“ iki gegužės 11 dienos plaukė vingiuotais kanalais savo kelią nužymėdamas juoda dūmų juosta danguje.

Netrukus brigas susidūrė su naujomis kliūtimis: plaukiojančios ledų masės vis labiau užgriozdė neužšalusias protakas, taigi bet kurią akimirką brigo priekyje galėjo nebelikti laisvo vandens. Patekus į ledo gniaužtus „Forvardui“ būtų buvę nelengva ištrūkti. Visi tatai žinojo ir buvo ne juokais susirūpinę.

Laivas su beprotišku užsispyrimu veržėsi į šiaurę, į nežinomą tikslą, bet jame jau pasirodė svyravimo požymiai. Jūrų vilkai dažnai užmiršdavo, kokią naudą gali turėti iš tos kelionės, ir jau pradėjo gailėtis, kad taip toli nuklydo. Brige ėmė reikštis demoralizacija. Prietaringasis Kliftonas užkrėsdavo draugus

savo nuogąstavimais, o kurstytojai Penas, Griperis ir Volstenas savo kalbomis dar įpildavo aliejaus į ugnį.

Varginantis darbas dar labiau pakirto moralines įgulos jėgas. Gegužės 12 dieną brigas buvo visiškai suspaustas ledų, nieko nebegalėjo padėti net mašina. Teko didžiausiomis pastangomis skintis kelią tarp ledo laukų. Darbas su pjūklais buvo be galo sunkus: ledas siekė šešias septynias pėdas storio. Jame reikėdavo daryti du lygiagrečius pjūvius iki šimto pėdų ilgio, o ledą tarp jų išlaužti kirviais bei handšpugais* Paskui į dideliu grąžtu išgręžtą skylę būdavo nuleidžiamas inkaras: jūrininkai plušėdavo prie suktuvo ir laivą traukdavo rankomis. Sunkiausia buvo nuvalyti laivui kelią ir sugrūsti po ledu sudaužytas lytis; jūrininkai jas atstumdavo ilgomis kartimis su geležiniais antgaliais.

Visas šis darbas pjūklais, suktuvu, kartimis, laivo tempimas rankomis, tas nuolatinis, skubus ir pavojingas darbas tirštame rūke, drebiant sniegui, šaltame ore, be to, akių ligos ir baimė dėl ateities mažino „Forvardo“ jūreivių energiją ir blogai veikė jų nuotaiką.

Jeigu jūrininkai leidžiasi į kelionę su energingu, drąsiu, įsitikinusiu žmogumi, gerai žinančiu, ko jis nori, kur veržiasi, kokio tikslo siekia, tai kapitono pasitikėjimas suteikia jėgos ir įgulai. Jūrininkai dvasiškai suartėja su savo viršininku, semiasi iš jo stiprumo ir ramybės. Tačiau brige visi jautė, kad Šandonas nepasitiki savimi, kad jis svyruoja, nes nežino nei ekspedicijos tikslo, nei to, kur plaukia „Forvardas“

Kapitono padėjėjas iš prigimties buvo ryžtingas žmogus, bet neretai ir jis atsidurdavo keblioje padėtyje: pasitaikydavo,

* Handšpugas – tam tikras svertas sunkumams kilnoti, naudojamas banginių medžioklėje.

kad jis atšaukdavo savo įsakymus, duodavo nelabai tikslius nurodymus, ir jo svyravimas bei svarstymai nepraslysdavo pro jūrininkų akis.

Be to, Šandonas nebuvo brigo kapitonas – aukščiausias laivo valdovas. To visiškai užteko, kad jo įsakymai būtų svarstomi. O nuo svarstymų iki nepaklusnumo – tik vienas žingsnis!

Nepatenkintiesiems greitai pavyko į savo pusę palenkti vyresnįjį mechaniką, kuris iki tol aklai klausė pareigos balso.

Gegužės 16 dieną, praslinkus šešioms dienoms, kai „Forvardas“ atsidūrė prie ledo laukų, Šandonas nepasistūmėjo į šiaurę nė dviejų mylių. Grėsė pavojus, kad brigą gali suspausti ledai ir jam teks išstovėti iki kitos vasaros. Padėtis darėsi kritiška.

Apie aštuntą valandą vakaro Šandonas ir daktaras kartu su jūrininku Gariu išėjo pasižvalgyti po begalinius ledo laukus. Jie stengėsi nuo brigo per daug nenutolti, nes buvo labai sunku orientuotis tose baltutėlėse dykumose, kurių išvaizda be paliovos keitėsi. Daktarą stebino keisti reiškiniai, čia sukeliami šviesos spindulių lūžimo. Kartais atrodydavo, kad užtenka stryktelėti tiktai vieną pėdą, o iš tikrųjų reikėdavo nušokti net penketą ar šešetą pėdų. Būdavo ir priešingai, tačiau abiem atvejais šuolis baigdavosi nors ir nepavojingai, bet vis dėlto nemaloniai: žmogus parkrisdavo ant kietų ir aštrių kaip stiklas ledo luitų.

Šandonas ir jo draugai bergždžiai ieškojo laivui patogaus kelio. Nuėję trejetą mylių jie gana sunkiai užkopė ant apie tris šimtus pėdų aukščio ledkalnio. Prieš jų akis atsivėrė liūdnas vaizdas – tarytum didžiulio miesto griuvėsiai su išvartytais obeliskais, sugriautais bokštais ir aukštyn apverstais rūmais. Tikras chaosas! Atrodė, saulė vargiai slenka palei laužytą horizonto liniją; jos spinduliai beveik nešildė, tarsi būtų skverbęsi per nematomą, šilumos nepraleidžiančią medžiagą.

Kiek tik akys galėjo aprėpti, jūra visur buvo užšalusi.

– Ir kaip čia galima perplaukti? – paklausė daktaras.

– Nežinau, – atsakė Šandonas, – bet mes vis dėlto perplauksime, nors reikėtų ir kalnus sprogdinti! Aš jokiu būdu neleisiu, kad mus čia suspaustų ledai iki kitos vasaros.

– Kaip vienąkart jau buvo atsitikę brigui „Foksui“ maždaug šitose pat vietose... Taip, – pridūrė daktaras, – mes perplauksime pasitelkę į pagalbą šiek tiek... filosofijos, nes filosofija, kaip pats pamatysite, yra verta visų pasaulio mašinų!

Reikia pasakyti, – atsiliepė Šandonas, kad šie metai mums prasideda nelabai sėkmingai.

Be abejonės! Ir aš pastebiu, Šandonai, kad Bafino įlanka įgyja tokią pat išvaizdą, kaip ji atrodė iki tūkstantis aštuoni šimtai septynioliktų metų.

– Argi jūs, daktare, manote, kad šios įlankos išvaizda tam tikrais laiko tarpais keičiasi?

– Iš tikrųjų taip ir yra, mano mielas Šandonai. Kartkartėmis ledai čia žymiai pakeičia savo vietą, o mokslininkai šio reiškinio net nebando aiškinti. Pavyzdžiui, iki tūkstantis aštuoni šimtai septynioliktų metų ledai buvo užgriozdę visą Bafino įlanką, bet staiga kažkoks baisus kataklizmas nubloškė ledkalnius į vandenyną, ir dauguma jų užplaukė ant seklumos prie Niufaundlendo krantų. Nuo to laiko Bafino įlanka beveik išsivadavo nuo ledų ir tapo banginių medžiotojų susirinkimo vieta.

– Vadinasi, – paklausė Šandonas, – nuo to laiko kelionės į šiaurę pasidarė lengvesnės?

– Kur kas lengvesnės. Tačiau pastebėta, kad jau keletas metų įlanka, rodos, pradeda užšalti ir net gresia ilgam laikui pasidaryti jūrininkams neprieinama. Kaip tik dėl to mes turime kuo toliau pasistūmėti į priekį, nors tuomet esame šiek tiek panašūs

į žmones, einančius nežinomomis galerijomis, kurių durys iš paskos vis užsidaro.

– O gal jūs patarsite man grįžti atgal? – paklausė Šandonas įdėmiai žiūrėdamas daktarui į akis.

– Ne, aš niekuomet nemokėjau trauktis atgal, ir net jeigu mums nebūtų lemta grįžti, aš vis tiek tvirtinčiau, kad reikia plaukti pirmyn. Tačiau turime veikti apdairiai, nes kiekvienas neapgalvotas žingsnis gali mums brangiai atsieiti.

– O jūs, Gari, kaip manote? – paklausė Šandonas jūrininko.

– Aš irgi plaukčiau pirmyn, viršininke! Visiškai sutinku su daktaru; tačiau jūs galite veikti savo nuožiūra. Įsakykite – mes paklusime.

– Bet ne visi taip kalba, Gari, kaip jūs, – tarė Šandonas, – ne visi yra linkę klausyti. O jeigu įgula nebenorės vykdyti mano įsakymų?

– Aš pasakiau savo nuomonę, nes jūs to reikalavote, – šaltai atsakė Garis. – Tačiau jūs galite su manim nesutikti.

Šandonas nieko neatsakė. Jis atidžiai apžvelgė akiratį, paskui visi trys nusileido nuo kalno.

XI

„Velnio pirštas“

IŠĖJUS ŠANDONUI įgula dirbo įvairius darbus, kurių tikslas buvo apsaugoti brigą nuo ledo masių spaudimo. Sunkiai plušo Penas, Kliftonas, Boltonas, Griperis ir Simpsonas; kūrikas ir abu mechanikai padėjo savo draugams; kai nereikėdavo stovėti prie mašinos, jie tapdavo paprastais jūrininkais ir turėdavo kartu su visais dirbti bet kokius darbus.

Bet įsakymus jie vykdė murmėdami.

– Viskas man velniškai įgriso, – kalbėjo Penas. – Jeigu per tris dienas ledas nepajudės, dievaži, aš nuleisiu rankas ir nieko nebedirbsiu!

– Nuleisi rankas? – paklausė Griperis. – Geriau kaip tik smarkiai jomis dirbti, kad galėtume greičiau sugrįžti. O gal manai, kad kas nori čia žiemoti iki kitos vasaros?

– Taip, nekoks būtų žiemojimas, – atsakė Ploveris, juk brigas neapsaugotas nė iš vienos pusės.

– O be to, – pridūrė Brentonas, – kas žino, ar pavasarį jūra išvarys ledus.

– Niekas apie pavasarį ir nekalba, – atšovė Penas. – Šiandien ketvirtadienis, ir jeigu sekmadienio rytą jūra nebus laisva, mes pasuksime į pietus.

– Čia tai puiku! – sušuko Kliftonas.

– Sutinkate? – paklausė Penas.

– Sutinkame! – atsakė draugai.

– Ir teisingai, – tarė Vorenas. – Jeigu jau reikia kamuotis ir tempti brigą už lyno, tai aš manau, kad geriau jį traukti atgal.

– Pažiūrėsime, kas bus sekmadienį, – tarė Volstenas.

– Tegu tiktai man įsakys, – pareiškė Brentonas, – aš tučtuojau paleisiu mašiną.

– Ir be tavęs paleisime, – atsakė Kliftonas.

– O jei kas nors iš vyresnybės norės čia žiemoti – labai prašom, – pridūrė Penas. – Tegu sau lieka; galės pasistatyti ledo trobelę ir gyventi kaip tikras eskimas.

– Ne, šitaip negerai, Penai, – tarė Brentonas. – Palikti nė vieno negalima, ar jūs tai suprantate, ar ne? Be to, man atrodo, kad Šandonas ir taip sutiks; matyt, jis nekaip jaučiasi, ir jei gražiai su juo pasišnekėtume...

– Tai, brolau, dar nežinia, – atkirto Ploveris. – Šandonas yra griežtas ir labai atkaklus žmogus. Žinoma, pašnekinti jį galima, tik atsargiai.

– Pagalvokite, – atsiduso Boltonas, – po mėnesio mes galėtume būti jau Liverpulyje! Pietinę ledų ribą bematant peršoksime. Birželio pradžioje Deivio sąsiauris būna laisvas, ir mes lengvai išplauksime į Atlanto vandenyną.

– Be to, – įsiterpė atsargusis Kliftonas, – jei grįšime kartu su Šandonu, jis už viską prisiims atsakomybę, mes gausime savo pinigus ir dar premiją. O jei grįšime be jo, labai abejotina, kaip viskas susiklostys.

– Išmintingų kalbų malonu ir klausyti, – tarė Ploveris. – Tas velnias Kliftonas šneka kaip koks mokslinčius. Neverta mums pyktis su ponais iš admiraliteto, taigi nieko čia nepaliksime, – taip bus geriau.

– O jei vyresnybė nenorės plaukti atgal? – suktai paklausė Penas, kuris kiekviena proga vis kurstė draugus.

Klausimas buvo gana opus, bet jūrininkai nieko aiškaus neatsakė.

– Apie tai pašnekėsime, kai ateis laikas, – sumurmėjo Boltonas. – Reikia tiktai palenkti į savo pusę Ričardą Šandoną, o tai, man rodos, ne taip jau sunku.

– Bet vis dėlto kai ką aš paliksiu čia, – pasakė Penas ir stipriai nusikeikė, – nors jis man net ranką nukąstų.

– Turbūt šunį?

– Taip, šunį! Aš vis tiek jį nudobsiu!

– Čia tai puiku! – Sušuko Kliftonas grįždamas prie savo mėgstamos temos. – Juk tas prakeiktas padaras dėl visko yra kaltas.

– Jis mus apkerėjo, – tarė Ploveris.

– Atvedė į šias nelemtas vietas! – įsiterpė Griperis.

– Ir mūsų kelyje prigrūdo tokią daugybę ledų, ko niekas niekuomet tokiu laiku čia nėra matęs, – pridūrė Volstenas.

– O man užleido ant akių ligą, – pasiskundė Brentonas.

– Ir uždraudė duoti mums degtinės ir džino, – pridėjo Penas.

– Dėl visko jis vienas tėra kaltas! – šūktelėjo pasipiktinę jūrininkai.

– Negana to, jis dar ir kapitonas! – tarė Kliftonas.

– Nagi palauk tu, nelabasis kapitone! – sušuko Penas baisiai įtūžęs. – Labai jau norėjai čia patekti, taigi galėsi ir pasilikti!

– Bet kaip jį sugauti? – paklausė Ploveris.

– Dabar patogiausias laikas, – atsakė Kliftonas. – Šandono brige nėra; antrasis padėjėjas drybso savo kajutėje; rūkas toks tirštas, nors į akį durk, ir Džonsonas mūsų nepastebės...

– O kur šuo? – paklausė Penas.

– Miega triume prie anglių duobės, – atsakė Kliftonas, – ir jeigu kas nori...

– Tai jau mano reikalas! – įnirtęs suriko Penas.

– Saugokis, Penai! Jam nieko nereiškia perkąsti geležinę siją.

– Tegu tik jis pasijudina, aš jam tuoj perrėšiu pilvą! – išsitraukęs peilį pagrasino Penas.

Ir jis puolė prie durų, paskui išbėgo ir Vorenas norėdamas padėti savo draugui.

Netrukus abu jūrininkai sugrįžo nešdami ant rankų šunį, kuriam virve stipriai buvo surištos kojos ir snukis. Penas ir Vorenas jį užklupo bemiegantį, ir nelaimingas gyvūnas nespėjo išsigelbėti.

– Valio! Vyras, Penai! – sušuko Ploveris.

– O ką dabar tu jam darysi? – paklausė Kliftonas.

– Prigirdysiu! Pažiūrėsim, ar jam pasiseks sugrįžti! – su įžūlia pašaipa atsakė Penas.

Per du šimtus žingsnių nuo brigo lede buvo apskrita anga, kurią ruonis iš apačios pragraužia dantimis. Pro tą angą ruonis išlenda ant ledo pakvėpuoti oru ir neleidžia jai užšalti, nes jo žandikauliai įtaisyti taip, kad jis negali pragraužti angos iš lauko pusės ir kilus pavojui pasislėpti nuo priešų. Penas ir Vorenas nuėjo prie tos angos: nors šuo įnirtingai priešinosi, jie be jokio pasigailėjimo įmetė jį į vandenį, o angą užvertė didele lytimi, tad gyvūnas buvo tvirtai užmūrytas lediniame kalėjime.

– Laimingos kelionės, pone Kapitone! – triumfuodamas sušuko Penas.

Po kelių minučių Penas su Vorenu jau buvo brige. Džonsonas taip nieko ir nesužinojo; rūkas aplink laivą ėjo vis tirštyn, pradėjo smarkiai snigti.

Po valandos Ričardas Šandonas, daktaras ir Garis sugrįžo į „Forvardą“

Šiaurės rytuose jie užtiko laisvą protaką. Šandonas ryžosi ja pasinaudoti ir davė atitinkamus nurodymus. Įgula buvo gana paklusni, matyt, norėdama įtikinti Šandoną, jog toliau keliauti nebeįmanoma. Tiesą sakant, dar tris dienas jūrininkai buvo pasiryžę klausyti.

Beveik kiaurą naktį ir kitą dieną visi sutartinai dirbo pjūklais ir tempė laivą rankomis; „Forvardas“ pasistūmėjo dvi mylias į šiaurę ir gegužės 18 dieną atsidūrė netoli kranto, per penkis ar šešis kabeltovus nuo uolos, kuri dėl keistos savo formos buvo pavadinta „Velnio pirštu“

Čia 1851 metais, ledų suspaustas, keletą savaičių išstovėjo „Princas Albertas“, 1853 metais – Keino laivas „Edvansas“

Keista „Velnio piršto“ forma, tuščia ir nyki aplinka, gausiai susigrūdę ledkalniai, kurių daugelis turėjo per tris šimtus pėdų aukščio, grėsmingai aido atkartojamas ledynų poškėjimas – visa

tai kėlė niūrią nuotaiką. Šandonas suprato, kad „Forvardą“ reikia kuo greičiau išvesti iš tų gūdžių vietų. Jo apskaičiavimu, per parą būtų buvę galima nuplaukti dar bent dvi mylias. Bet ir to buvo per mažai.

Šandonas jautė, kad jį pradeda imti baimė; netikra padėtis, kurioje jis buvo atsidūręs, paralyžiavo energiją. Pagal instrukciją skverbdamasis į priekį, jis statė brigą į nepaprastai didelį pavojų. Lynu traukdama laivą įgula visiškai nusikamavo; norint keturių ar penkių pėdų storio lede iškirsti dvidešimties pėdų kanalą, reikėdavo sugaišti daugiau kaip tris valandas; įgulos jėgos seko. Jūrininkų tylėjimas ir nepaprastas uolumas stebino Šandoną, ir jis būgštavo, kad ši ramybė pranašauja tikrą audrą.

Koks buvo Šandono nustebimas, apmaudas ir netgi neviltis, kai jis pastebėjo, kad naktį iš gegužės 18 dienos į 19-ąją dėl nežymaus ledo laukų slinkimo „Forvardas“ buvo nublokštas atgal visas jūreivių triūsas nuėjo niekais.

Šeštadienio rytą jis buvo dar kritiškesnėje padėtyje ir vėl netoli grėsmingojo „Velnio piršto“ Ledkalnių dar padaugėjo; rūko apgaubti jie plaukė pro šalį tarsi šmėklos.

Šandonas visiškai neteko galvos; šio drąsaus žmogaus širdį sukaustė baimė, kuri apėmė ir visą „Forvardo“ įgulą. Kapitono padėjėjas sužinojo apie šuns dingimą, bet kaltininkų nubausti 'siryžo, bijodamas, kad brige nekiltų maištas.

Visą dieną siautėjo baisi dargana; šėlo pūga, sniego sūkuai gaubė brigą lyg nepermatomas šydas. Retkarčiais uraganas praplėšdavo rūko uždangą, ir tada visas baisingas savo didybe nelyginant koks vaiduoklis iškildavo „Velnio pirštas“

„Forvardas“ numetė inkarą ant didelės ledo lyties, nes daugiau nebebuvo ką daryti. Pasidarė taip tamsu, jog vairininkas negalėjo įžiūrėti net laivo priešakyje budinčio Džeimso Volo.

Šandonas nulipo žemyn į savo kajutę; daktaras tvarkė kelionės užrašus; dalis jūrininkų buvo denyje, kiti – kubrike.

Uraganas ėmė siautėti su dvigubu įniršiu; audringo vėjo blaškomame rūke „Velnio pirštas“ tarytum išaugo iki pasibaisėtino dydžio.

– O Viešpatie! – staiga sušuko Simpsonas ir pasibaisėjęs atšoko atgal.

– Kas atsitiko? – paklausė Fokeris.

Iš visų pusių nuaidėjo šauksmai:

– Mus sutriuškins!

– Galas mums!

– Misteri Volai! Misteri Volai!

– Pražuvome!

Viršininke! Viršininke! beviltiškai klykė budintieji jūreiviai.

Volas puolė į jutą; Šandonas kartu su daktaru išbėgo į denį ir ėmė dairytis.

Rūko prošvaistėje atrodė, kad „Velnio pirštas“ greitai skrieja prie brigo; jis baisiai didėjo, o jo viršūnėje siūbavo kitas apverstas kūgis; stovėdamas ant smailiojo galo, jis suposi iš vienos pusės į kitą ir galėjo kas akimirką griūti ir sutriuškinti laivą.

Reginys buvo siaubingas! Jūreiviai instinktyviai puolė į šalį, keletas žmonių net iššoko iš brigo.

Nė iš vietos! – griežtai šūktelėjo Šandonas. – Nedrįskit palikti savo posto!

– Nebijokite, mano bičiuliai, – ramino jūrininkus daktaras, – nėra jokio pavojaus! Žiūrėkit, Šandonai, žiūrėkit, Volai: tai miražas, – ir daugiau nieko!

– Jūsų teisybė, daktare, – atsakė Džonsonas. – Šie tamsūs žmonės išsigando šešėlio.

Daktaro žodžiai daugumą jūrininkų nuramino. Jie grįžo į savo vietas; jų siaubas virto nustebimu: jie negalėjo atsistebėti tuo keistu reiškiniu, kuris netrukus pranyko.

– Mat kaip! Jie tai vadina miražu! – tarė Kliftonas. – Bet patikėkit, vyručiai, čia nelabasis bus nagus prikišęs!

– Taip ir yra! – pritarė Griperis.

Rūko prošvaistėje Šandonas staiga pastebėjo didelį, laisvą nuo ledų kanalą, apie kurį pirmiau netgi nenumanė. Tuo kanalu brigas galėjo nuplaukti tolyn nuo krantų. Šandonas nutarė pasinaudoti šia aplinkybe: žmones sustatė abipus kanalo, padavė jiems lyną, ir įgula ėmė tempti brigą į šiaurę.

Daugel valandų jūrininkai dirbo uoliai, visiškai tylėdami. Šandonas įsakė paleisti garo mašiną, norėdamas išnaudoti taip laiku atrastą kanalą.

– Mums labai pasisekė, – tarė jis Džonsonui, – ir jeigu pavyks nuplaukti dar keletą mylių, tai visos mūsų negandos pasibaigs... Brentonai, smarkiau pakurkite ugnį; kai tik garas pasieks reikiamą spaudimą, praneškite man. Tuo tarpu įgula turi dvigubai padidinti savo pastangas. Jūrininkai nori kuo toliau nuplaukti nuo „Velnio piršto“ – ir puiku! Pasinaudosime gerais jų norais.

Staiga brigas sustojo.

– Kas atsitiko, Volai? – paklausė Šandonas. – Nejaugi trūko lynai?

– Ne, – atsakė Volas persisvėręs per bortą. – Ėhė! Ogi jūrininkai bėga atgal! Žiūrėkit, jie lipa į brigą! Jie kažko mirtinai persigandę.

Ką tai reiškia? riktelėjo Šandonas bėgdamas į laivo pirmagalį.

– Į brigą, į brigą! – šaukė jūrininkai, ir jų balse skambėjo tikras siaubas.

Šandonas pažvelgė į šiaurę ir nejučiomis krūptelėjo.

Per kabeltovą nuo brigo iš milžiniškų garuojančių nasrų iškišęs liežuvį dideliais šuoliais liuoksėjo kažkoks siaubingas žvėris. Jis turėjo bent dvidešimt pėdų aukščio; jo plaukai buvo pasišiaušę; jis persekiojo jūrininkus, retkarčiais stabtelėdavo ir dešimties pėdų ilgio uodega pasiausdavo ištisus sniego sūkurius. Išvydus tokią baisenybę, net drąsiausius apėmė siaubas.

– Tai lokys! – sušuko vienas jūrininkas.

– Jūros pabaisa!

– Gelmių žvėris!

Šandonas puolė į kajutę atsinešti šautuvo, kurį visada laikė užtaisytą. Daktaras taip pat stvėrė karabiną, rengdamasis šauti į žvėrį, kuris savo didumu buvo panašus į prieštvaninius gyvūnus.

Tuo tarpu pabaisa didžiuliais šuoliais lėkė artyn. Šandonas ir daktaras vienu metu iššovė, ir jų šūviai, sudrebinę atmosferos sluoksnius, padarė netikėtą poveikį.

Daktaras atsidėjęs ėmė žiūrėti ir staiga nusikvatojo.

– Refrakcija*, – tarė jis.

– Miražas! – šūktelėjo Šandonas.

Bet siaubingas riksmas nuaidėjęs denyje nutraukė jų žodžius.

– Šuo! – suriko Kliftonas.

– Šuo kapitonas! – pakartojo jo draugai.

– Šuo! Vėl tas prakeiktas šuo! – riktelėjo Penas.

Tai iš tikrųjų buvo Kapitonas. Jis nutraukė virves, kuriomis buvo surištas, ir pro skylę išlindo ant ledo. Dėl šviesos lūžimo, kaip dažnai atsitinka poliariniuose kraštuose, šuo atrodė milžiniško dydžio; sudrebinus orą tas reginys išnyko. Šiaip ar taip,

* Refrakcija – spindulių lūžimas Žemės atmosferoje, dėl to daiktai atrodo esą aukščiau tikrosios savo padėties.

šis atsitikimas jūrininkams padarė blogą įspūdį, nes jie nelabai norėjo tikėti, kad tas keistas reiškinys galėtų būti išaiškintas grynai fizinėmis priežastimis. „Velnio pirštas“, šuns pasirodymas tokiomis paslaptingomis aplinkybėmis – visa tai juos galutinai pribloškė.

Įgula pradėjo murmėti...

XII

Kapitonas Hateras

GARO MAŠINOS VAROMAS „Forvardas“ sparčiai plaukė pirmyn sumaniai laviruodamas tarp ledkalnių ir ledo laukų. Džonsonas stovėjo prie vairo. Šandonas užsidėjęs apsauginius akinius tylėdamas stebėjo horizontą. Bet neilgai teko jam džiaugtis; netrukus jis pamatė, kad praėjimas uždarytas ledkalnių.

Tačiau grįžti atgal būtų buvę labai sunku, todėl Šandonas nutarė plaukti į priekį.

Šuo bėgo ledu iš paskos, gana atokiai nuo brigo. Kai tik jis pradėdavo atsilikti, pasigirsdavo kažkoks keistas švilpimas, tartum kas būtų šaukęs Kapitoną.

Pirmą kartą išgirdę taip švilpiant jūrininkai susižvalgė. Denyje nieko daugiau nebuvo, tik jie vieni, tačiau švilpimas pasikartojo keletą sykių.

Pirmas sunerimo Kliftonas.

– Ar girdite? – paklausė jis. – Žiūrėkit, kaip liuoksi šuo išgirdęs švilpimą.

– Tiesiog nesinori tikėti! – atsakė Griperis.

– Baigta! – sušuko Penas. – Toliau aš nebeplauksiu!

– Penas sako tiesą, – įsiterpė Brentonas. – Toliau plaukti – tai tik Dievą rūstinti.

– Ne Dievą, o velnią! – pridūrė Kliftonas. – Aš verčiau atsisakysiu viso savo uždarbio, negu žengsiu dar bent žingsnį pirmyn.

Ne, matyt, mes jau nebegrįšime... liūdnai pasakė Boltonas.

Įgula visai nusiminė.

– Vadinasi, nutarta? Toliau nė žingsnio! – šūktelėjo Volstenas.

– Nė žingsnio! – atsakė jūrininkai.

– Tad einam pas Šandoną, – tarė Boltonas. – Aš su juo pakalbėsiu.

Ir jūrininkai visu būriu patraukė į jutą.

„Forvardas“ tuo metu yrėsi į didelį baseiną, turintį apie aštuonis šimtus pėdų pločio; išskyrus tą protaką, kuria plaukė brigas, baseiną iš visų pusių supo ledai, ir kito kelio iš jo nebuvo.

Šandonas suprato esąs pats kaltas, jog pateko į ledų gniaužtus. Ką gi dabar reikėjo daryti? Kaip grįžti atgal? Jis jautė, kaip sunkiai jį slegia atsakomybės našta; jo ranka mėšlungiškai spaudė žiūroną.

Sunėręs ant krūtinės rankas daktaras tylėdamas žiūrėjo į ledines sienas, kurios siekė tris šimtus pėdų aukščio. Viršum prarajos kybojo tiršto rūko skraistė.

Staiga į kapitono padėjėją kreipėsi Boltonas.

– Misteri Šandonai, – susijaudinęs prašneko jis, – toliau plaukti mes negalime!

Kas yra? – paklausė Šandonas, ir kraujas suplūdo jam į veidą.

– Aš sakau, – tęsė Boltonas, – kad mes jau užtektinai patarnavome nematomam kapitonui, todėl nutarėme toliau neplaukti.

– Nutarėte?.. – suriko Šandonas. – Ir jūs, Boltonai, drįstate taip sakyti? Saugokitės!

– Grasinimai nieko nepadės, – burbtelėjo Penas. – Mes vis tiek toliau nebeplauksime!

Šandonas žengė prie maištaujančių jūrininkų, bet tą akimirką priėjo Džonsonas ir pusbalsiu jam pasakė:

– Jeigu norite iš čia ištrūkti, negalima gaišti nė vienos minutės. Prie kanalo artėja ledkalnis. Jis nori užtverti vienintelį išėjimą iš baseino ir mus čia uždaryti kaip kalėjime.

Šandonas tuojau suprato, koks pavojus gresia.

– Su jumis aš paskui atsiteisiu, balandėliai, – šūktelėjo jis maištininkams, – o dabar – klausykit komandos!

Jūrininkai puolė į savo vietas. „Forvardas“ greitai pakeitė kryptį. Krosnies pakura buvo iki viršaus prigrūsta anglies, kad padidėtų garo spaudimas ir laivas spėtų aplenkti plaukiantį ledkalnį. Prasidėjo varžybos tarp brigo ir ledkalnio: brigas lėkė į pietus skubėdamas išplaukti kanalu, ledkalnis slinko priešais ir grėsė uždaryti išėjimą.

– Daugiau garo! – šaukė Šandonas. – Visu greičiu pirmyn! Girdite, Brentonai!

„Forvardas“ lyg paukštis skriejo tarp ledo lyčių trupindamas jas savo foršteveniu; sraigtas taip smarkiai sukosi, jog drebėjo visas laivo liemuo. Manometras rodė milžinišką garo spaudimą; garo pertekliaus švilpimas veržėsi pro apsauginius vožtuvus.

– Prislėkite vožtuvus! – šūktelėjo Šandonas.

Mechanikas įsakymą įvykdė, nors laivui grėsė pavojus išlėkti į orą.

Bet visos pastangos buvo bergždžios: povandeninės srovės varomas ledkalnis sparčiai artėjo į kanalą. Brigas dar buvo per trejetą kabeltovų nuo kanalo žiočių, o ledkalnis staiga lyg pleiš-

tas įsispraudė į laisvą protaką, glaudžiai prisišliejo prie ledinių jos sienų ir uždarė vienintelį išėjimą iš baseino.

– Mes žuvę! – nejučiomis sušuko Šandonas.

– Žuvę! – lyg aidas pakartojo jūrininkai.

– Gelbėkitės, kas galite! – šaukė vieni.

– Nuleiskime valtis! – siūlė kiti.

Vyrai, daužykite degtinės statines! – rėkavo Penas. – Jei mums lemta paskęsti, tai verčiau paskęsime džine!

Jūrininkai nebeklausė įsakymų, kilo didžiausias sąmyšis. Šandonas jautė, kad jam iš po kojų slysta pagrindas; jis norėjo komanduoti, bet neryžtingai kažką tik murmėjo; atrodė, jis neteko žado. Daktaras susijaudinęs vaikštinėjo po denį. Džonsonas susinėręs ant krūtinės rankas šaltakraujiškai tylėjo.

Ir staiga sugriaudėjo kažkieno energingas ir įsakmus balsas:

– Visi į vietas! Vairą dešinėn!

Džonsonas krūptelėjo ir nesąmoningai pasuko šturvalo ratą.

Ir kaip tik laiku: visu greičiu plaukęs brigas būtų jau atsitrenkęs į ledines savo kalėjimo sienas ir sudužęs į šipulius.

Džonsonas instinktyviai paklausė komandos. Tuo tarpu Šandonas, Klobonis ir visa įgula, netgi kūrikas Vorenas palikęs mašiną ir negras Strongas palikęs viryklą susirinko denyje ir staiga pamatė, kad iš kapitono kajutės, kurios raktą turėjo tik pats kapitonas, išėjo vyriškis.

Tai buvo jūrininkas Garis.

– Ką tai reiškia, meldžiamasis! – sušuko išbalęs Šandonas. Gari... tai jūs... Kokią teisę turite čia įsakinėti?

– Dekai! – šūktelėjo Garis, ir tuo pat metu pasigirdo jo švilpimas, kuris anksčiau stebino įgulą.

Tikruoju vardu pašauktas šuo vienu šuoliu stryktelėjo ant tiltelio ir ramiai atsigulė prie šeimininko kojų.

Jūreiviai tylėjo. Raktas, kurį galėjo turėti tiktai kapitonas, jo atsiųstasis šuo, taip sakant, liudijantis jo asmenybę, ir įsakmus tonas, kurio nepripažinti nebuvo galima, – visa tai jūrininkams padarė stiprų įspūdį ir pakėlė Gario autoritetą.

Beje, Garį sunku buvo bepažinti: jis buvo nusiskutęs tankias žandenas, ir jo veidas įgijo dar energingesnę, šaltesnę ir valdingesnę išraišką. Kajutėje spėjęs persirengti, įgulai jis pasirodė su visais kapitono valdžios ženklais.

Staigaus entuziazmo pagauti jūreiviai vienu balsu ėmė šaukti:

– Valio! Valio! Tegyvuoja kapitonas!

Šandonai, tarė kapitonas savo padėjėjui, – sušaukite įgulą apžiūrai.

Šandonas pakluso ir susijaudinusiu balsu davė įsakymą. Jūrininkai išsirikiavo, kapitonas priėjo prie padėjėjų bei jūrininkų ir kiekvienam pasakė keletą žodžių įvertindamas jų elgesį.

Baigęs apžiūrą jis palypėjo ant tiltelio ir ramiu balsu prašneko:

– Karininkai ir jūrininkai! Aš esu toks pat anglas kaip ir jūs visi; savo šūkiu pasirinkau admirolo Nelsono žodžius: „Anglija tikisi, kad kiekvienas atliks savo pareigą.“ Kaip anglas, nenoriu, mes visi nenorime, kad kiti, drąsesni žmonės, apsilankytų ten, kur mes dar nebuvome. Kaip anglas, nepakęsiu, mes visi nepakęsime, kad kitiems atitektų garbė pasiekti kraštutines šiaurės ribas. Jei žmogaus kojai lemta atsistoti ašigalyje, tatai turi būti tiktai anglo koja! Štai mūsų tėvynės vėliava! Aš parengiau šį brigą, tam reikalui paaukojau savo turtą ir esu pasiryžęs paaukoti savo bei jūsų gyvybę, kad tik mūsų vėliava suplevėsuotų Šiaurės ašigalyje! Tikėkite manimi! Nuo šios dienos už kiekvieną laipsnį, nuplauktą į šiaurę, jūs gausite po tūkstantį svarų sterlingų. Dabar esame ties septyniasdešimt antruoju laipsniu, o iš viso jų

yra devyniasdešimt. Taigi paskaičiuokite. Beje, už mane laiduoja mano vardas: jis reiškia – energija ir patriotizmas. Aš – kapitonas Hateras!

– Kapitonas Hateras! – sušuko Šandonas.

Šis puikiai visiems anglų jūrininkams žinomas vardas dusliai nubangavo jūreivių eilėmis.

– O dabar, – kalbėjo Hateras, – numeskite ant ledo lyčių inkarus, užgesinkite mašinoje ugnį, ir kiekvienas tegu imasi savo darbo. Šandonai, norėčiau pasikalbėti su jumis apie brigo reikalus. Užeikite į mano kajutę su daktaru, Volu ir Džonsonu. Džonsonai, paleiskite įgulą.

Ir Hateras, ramus ir šaltakraujis, nulipo nuo tiltelio, o Šandonas įsakė nuleisti inkarus.

Kas gi buvo tasai Hateras ir kodėl jo vardas visiems padarė tokį didelį įspūdį?

Džonas Hateras, 1852 metais mirusio Londono aludario multimilijonieriaus vienturtis sūnus, dar jaunas įstojo į prekybos laivyną, nors jo laukė puiki ateitis. Bet jūrininku tapo visai ne iš palinkimo į prekybą, – ne, jį viliojo geografiniai atradimai. Hateras svajojo apsilankyti ten, kur dar nebuvo žengusi žmogaus koja.

Sulaukęs dvidešimties metų jis jau pasižymėjo tvirtu kūno sudėjimu, kokie paprastai esti liesoki sangviniško temperamento žmonės. Jo veidas buvo energingas, geometriškai taisyklingų nejudrių bruožų; kakta aukšta, stati; akys gražios, bet šaltos; lūpos plonos, šykščios žodžių. Jis buvo vidutinio ūgio, miklus, turėjo geležinius raumenis – žodžiu, iš viso stuomens atrodė tvirto būdo žmogus. Vos tik į jį pažvelgęs galėdavai pasakyti, kad jis yra drąsus vyras; vos tik jo pasiklausęs galėdavai įsitikinti, kad jis šalto, bet kartu ir aistringo temperamento. Tai buvo

natūra, nesitraukianti prieš jokias kliūtis, žmogus, su tokiu pat pasitikėjimu statąs ant kortos ne tik savo, bet ir kitų gyvybę. Trumpai tariant, jis buvo iš tų žmonių, su kuriais galima keliauti tik rimtai apsisprendus.

Džonas Hateras buvo išdidus kaip ir visi anglai.

Kartą vienas prancūzų karininkas norėdamas jam pasakyti komplimentą tarė:

– Jei nebūčiau prancūzas, tai norėčiau būti anglas.

– O jeigu aš nebūčiau anglas, tai norėčiau būti tiktai anglas, – atsakė Hateras.

Iš atsakymo galima buvo spręsti ir apie patį žmogų.

Hateras norėjo žūtbūt įtvirtinti savo tautą tarpe geografinių atradimų monopolio, bet jam teko labai apgailestauti, nes per pastaruosius šimtmečius anglai šioje srityje pernelyg mažai tebuvo nuveikę.

Ameriką atrado genujietis Kristupas Kolumbas, Indiją – portugalas Vasko de Gama, Kiniją portugalas Fernandas d'Andrada, Ugnies Žemę – portugalas Magelanas, Kanadą – prancūzas Žakas Kartjė; Zondo salas, Labradorą, Braziliją, Gerosios Vilties kyšulį, Azorų salas, Maderą, Niufaundlendą, Gvinėją, Kongą, Meksiką, Baltąjį kyšulį, Grenlandiją, Islandiją, Pietų vandenyną, Kaliforniją, Japoniją, Kambodžą, Peru, Kamčiatką, Filipinų salas, Špicbergeną, Horno kyšulį, Beringo sąsiaurį, Tasmaniją, Naująją Zelandiją, Naująją Britaniją, Naująją Olandiją, Luizianą, Jen Majeno salą atrado ispanai, skandinavai, rusai, portugalai, danai, islandai, genujiečiai, olandai. Tarp jų nebuvo nė vieno anglo, ir Hateras baisiai krimtosi, kad jo tautiečiai išskirti iš šlovingosios tų jūrininkų falangos, kurie XV ir XVI amžiuje pagarsėjo tokiais dideliais atradimais.

Naujausieji laikai Haterui teikė šiek tiek paguodos, nes atradimų padarė ir anglai: Stertas, Donal Stiuartas, Barkas, Vilsas Kingas, Girėjus – Australijoje; Palizeris – Amerikoje; Sivilas Grehemas, Vodingtonas, Kamigamas – Indijoje; Bartas, Bertonas, Spikas, Grantas ir Livingstonas – Afrikoje.

Bet Haterui to buvo per maža: visi tie drąsūs keliautojai šioje srityje padarė, taip sakant, tik šiokių tokių patobulinimų, bet nebuvo išradėjai. Hateras svajojo apie didesnį žygį, jis buvo pasiryžęs net išgalvoti naują šalį, kad tik jam tektų garbė ją atrasti.

Taigi per praėjusius šimtmečius anglai ne daug ką atrado, jei neskaitysime Naujosios Kaledonijos, kurią atrado Kukas 1774 metais, ir Sandvičo salų, kurias taip pat atrado Kukas 1778 metais, ten jis žuvo. Vis dėlto žemės rutulyje anglus labai viliojo tam tikra sritis.

Tai buvo kaip tik poliariniai kraštai ir Šiaurės Amerikos jūros.

Štai chronologinė lentelė, kur surašyti anglų atradimai poliariniuose kraštuose:

Naująją Žemę	atrado	Vilobis	1552 metais
Vaigačo salą	atrado	Baru	1556 metais
Vakarinį Grenlandijos krantą	atrado	Deivis	1585 metais
Deivio sąsiaurį	atrado	Deivis	1587 metais
Špicbergeną	atrado	Vilobis	1596 metais
Hadsono įlanką	atrado	Hadsonas	1610 metais
Bafino įlanką	atrado	Bafinas	1616 metais

Pastaruoju metu šiuos mažai žinomus kraštus tyrinėjo Hernas, Makenzis, Džonas Rosas, Paris, Franklinas, Ričardsonas, Bičis, Džeimsas Rosas, Bekas, Dizas, Sompsonas, Re, Ingkfildas, Belčeris, Ostinas, Keletas, Muras, Makliuras, Kenedis ir Maklintokas.

Ir nors šiauriniai Amerikos krantai buvo gerai ištirti, o Šiaurės vakarų kelias beveik atrastas, tačiau tai buvo dar ne viskas; liko svarbesnis uždavinys, kurį Džonas Hateras jau du kartus bandė įgyvendinti ir abu kartus savo lėšomis parengė tam tikslui laivus. Jis norėjo pasiekti ašigalį ir tuo šauniausiu žygiu apvainikuoti visus anglų atradimus.

Pasiekti ašigalį – tatai buvo vienintelis jo gyvenimo tikslas!

Po gana sėkmingų kelionių į pietines jūras Hateras 1846 metais pirmą kartą pamėgino plaukti į šiaurę Bafino įlanka, bet toliau kaip iki septyniasdešimt ketvirto laipsnio prasiveržti neįstengė. Tuomet jis vadovavo laivui „Halifaksas"; jo įgula patyrė tiek baisių vargų, o Hateras būdamas beprotiškai drąsus nuklydo taip toli, jog nuo to laiko jūrininkai pradėjo vengti jo vadovaujamų ekspedicijų.

1850 metais Haterui vis dėlto pavyko pasamdyti į škuną „Farvelą" apie dvidešimt drąsių vyrų, kuriuos daugiausia suviliojo jiems pažadėtas didelis atlyginimas. Daktaras Klobonis taip pat norėjo dalyvauti toje kelionėje ir susirašinėjo su Džonu Hateru, su kuriuo asmeniškai nebuvo pažįstamas. Klobonio laimė, kad laivo gydytojo vieta buvo jau užimta.

Plaukdamas tuo keliu, kurį 1817 metais buvo praskynęs „Neptūnas" iš Aberdino, „Farvelas" pasistūmėjo į šiaurę nuo Špicbergeno ir pasiekė septyniasdešimt šeštą laipsnį platumos. Čia jam teko žiemoti. Jūreiviai tiek prisikentėjo, spigino tokie baisūs šalčiai, jog iš visos įgulos, išskyrus patį Haterą, į Angliją nebegrįžo nė vienas žmogus. Hateras ledynais nuėjo daugiau kaip du šimtus mylių, ir į tėvynę jį pargabeno danų banginių medžiotojų laivas.

Šis įvykis, kada iš visos ekspedicijos begrįžo vienas žmogus, padarė slegiamą įspūdį. Ir kas gi po to būtų drįsęs leistis su Ha-

teru į beprotiškus jo žygius? Bet jis neprarado vilties. Jo tėvas aludaris mirė, ir Hateras paveldėjo milžiniškus turtus, prilygstančius Indijos nabobo turtams.

Tuo tarpu vienas įvykis labai užgavo Hatero ambiciją.

Brigas „Edvansas“ su septyniolikos žmonių įgula, parengtas komersanto Grinelio ir vadovaujamas daktaro Keino, išplaukė ieškoti Džono Franklino. 1853 metais jis per Bafino įlanką prasiskverbė į Šmito sąsiaurį ir perkirto aštuoniasdešimt antrą laipsnį šiaurės platumos, taigi nuplaukė link ašigalio toliau, negu kas nors iš jo pirmtakų.

Ir tas brigas buvo Amerikos laivas, o pats Grinelis ir daktaras Keinas – amerikiečiai!

Nesunku suvokti, kad įprasta anglo panieka jankiams Hatero širdyje virto neapykanta. Jis ryžosi žūtbūt nuplaukti dar toliau negu drąsusis jo varžovas ir pasiekti ašigalį.

Jau dvejus metus jis gyveno Liverpulyje inkognito, kaip jūrininkas. Jis matė, kad Ričardas Šandonas yra kaip tik toks žmogus, kokio jam reikia, ir anoniminiame laiške jam ir daktarui Kloboniui pasiūlė savo sąlygas. „Forvardas“ buvo pastatytas, viskuo aprūpintas ir parengtas į kelionę. Savo vardo Hateras nepasisakė, antraip niekas nebūtų sutikęs su juo keliauti. Hateras nutarė paimti brigo vadovybę į savo rankas tiktai ypatingomis aplinkybėmis arba tada, kai „Forvardas“ nuplauks taip toli, jog grįžti bus per vėlu. Be to, kaip jau matėme, jis galėjo įgulai pažadėti tokias naudingas pinigines sąlygas, kad nė vienas jūreivis nebūtų atsisakęs vykti su Hateru nors į pasaulio kraštą.

O iš tikrųjų Hateras ir norėjo vykti į pasaulio kraštą!

Matydamas brigą tokioje kritiškoje padėtyje Hateras nesvyruodamas pasiskelbė įgulai kas esąs.

Pirmasis šeimininką pažino jo šuo Dekas – ištikimas visų jo kelionių draugas, o netrukus ir visiems paaiškėjo, kad „Forvardo“ kapitonas iš tikrųjų yra Džonas Hateras; drąsieji jūreiviai dėl to apsidžiaugė, bailiai be galo nusiminė.

XIII

Hatero planai

ŠIO DRĄSAUS ŽMOGAUS pasirodymas brige įgulos buvo sutiktas nevienodai. Vieni jūrininkai, suvilioti pinigų, visiškai stojo į Hatero pusę; kiti, drąsesnieji, pritarė jo sumanymams; treti pakluso, bet prieš savo norą, ir buvo pasiruošę pirma patogia proga maištauti. Gyvenimas brige įėjo į savo vėžes. Sekmadienis, gegužės 20 diena, buvo skirta poilsiui.

Kapitono kajutėje į pasitarimą susirinko Šandonas, Volas, Džonsonas ir daktaras.

– Ponai, – tarė kapitonas jam būdingu švelniu, bet kartu ir įsakmiu balsu, – jūs žinote, kad esu pasiryžęs pasiekti ašigalį, todėl norėčiau išgirsti jūsų nuomonę. Ką apie tai manote, Šandonai?

– Man nėra ko galvoti, kapitone, – šaltai atsiliepė Šandonas, – aš privalau tik klausyti.

Atrodė, toks atsakymas Hatero nė kiek nenustebino.

– Aš prašau jus, Ričardai Šandonai, – tokiu pat šaltu tonu kalbėjo kapitonas, – pasakyti savo nuomonę, ar gali būti sėkmingas mūsų žygis.

– Už mane atsakys faktai, kapitone, – tarė Šandonas. – Visi panašūs mėginimai iki šiol buvo nesėkmingi. Norėčiau, kad mes būtume laimingesni.

– Mes ir būsime laimingesni. Kaip jums atrodo, ponai?

– Na, aš manau, – atsakė daktaras, – kad jūsų sumanymas, kapitone, yra vykdomas. Juk kada nors jūrininkai vis tiek turi pasiekti ašigalį, ir aš nematau priežasties, kodėl mes negalėtume to padaryti!

– Mums tatai bus daug lengviau, – pritarė Hateras, – kadangi imtasi visų reikalingų priemonių ir mes galime pasinaudoti savo pirmtakų patyrimu... Beje, Šandonai, dėkoju jums už rūpesčius įrengiant brigą. Tarp jūrininkų yra keletas karštagalvių, bet aš sugebėsiu juos pažaboti. Apskritai galiu jus tiktai pagirti.

Šandonas šaltai nusilenkė. Jo padėtis brige, kuriam jis tikėjosi vadovauti, darėsi labai netikra. Hateras tučtuojau tai suprato ir daugiau jo nebeklausinėjo.

– Kalbant apie jus, ponai, – tarė jis kreipdamasis į Volą ir Džonsoną, – aš esu laimingas, kad užsitikrinau tokių drąsių ir prityrusių žmonių paramą.

– Kiek galėdamas stengsiuosi jums patarnauti, kapitone, – atsakė Džonsonas, – ir nors man atrodo, kad jūsų žygis truputį rizikingas, galite manimi visiškai pasikliauti.

– Ir manimi taip pat, – pridūrė Džeimsas Volas.

– O jus, daktare, aš gerai pažįstu ir žinau, ko esate vertas.

– Na, vadinasi, jūs žinote daugiau negu aš pats, – guviai atsiliepė daktaras.

– Aš manau, ponai, – vėl prašneko Hateras, – kad reikia jums paaiškinti, kokiais nenuginčijamais faktais remiasi mano projektas pasiekti ašigalį. Tūkstantis aštuoni šimtai septynioliktais metais laivas „Neptūnas“ iš Aberdino nuplaukė iki aštuoniasdešimt antro laipsnio į šiaurę nuo Špicbergeno. Tūkstantis aštuoni šimtai dvidešimt šeštais metais garsusis Paris po trečiosios ekspedicijos į poliarines jūras išvyko ant rogių pri-

taisytomis valtimis iš Špicbergeno ir nukeliavo šimtą penkiasdešimt mylių į šiaurę. Tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt antraisiais metais kapitonas Inglfildas Šmito sąsiauryje pasiekė septyniasdešimt aštuonis laipsnius trisdešimt penkias minutes platumos. Tai vis buvo anglų laivai, kuriems vadovavo mūsų tautiečiai – anglai.

Hateras stabtelėjo.

– Turiu pridurti... – sunkiai kalbėjo jis toliau, tarsi kiekvienas žodis būtų reikalavęs didelių pastangų, turiu pridurti, kad tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt ketvirtais metais amerikietis Keinas, vadovavęs brigui „Edvansui“, nuplaukė dar toliau, o jo padėjėjas leitenantas Mortonas, nukeliavęs ledo laukais, iškėlė Jungtinių Valstijų vėliavą už aštuoniasdešimt antro laipsnio platumos. Daugiau prie šio dalyko aš nebegrįšiu. Tačiau reikia žinoti, kad „Neptūno“, „Enterpraizo“, „Izabelės“ ir „Edvanso“ kapitonai nustatė, jog už šių atšiaurių platumų prasideda poliarinis baseinas, visiškai laisvas nuo ledų.

– Laisvas nuo ledų! – šūktelėjo Šandonas nutraukdamas kapitoną. – Negali būti!

– Įsidėmėkite, Šandonai, – ramiai tarė kapitonas, ir jo akys trumpai blykstelėjo, – kad aš pateikiu tikslius faktus ir nurodau tikrus vardus. Dar pridursiu, kad tuo metu, kai kapitonas Penis tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt pirmais metais stovėjo Velingtono sąsiauryje, jo padėjėjas Stiuartas taip pat matė laisvą nuo ledų jūrą, jo parodymus patvirtina seras Edvardas Belčeris, tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt trečiais metais žiemojęs Nortumberlendo įlankoje, septyniasdešimt šeši laipsniai penkiasdešimt dvi minutės platumos ir devyniasdešimt devyni laipsniai dvidešimt minučių ilgumos. Šie faktai nekelia jokių abejonių, ir juos neigti gali tik nesąžiningi žmonės.

– Bet vis dėlto, kapitone, – tarė Šandonas, – šie faktai tokie prieštaringi, jog...

Apsirinkate, Šandonai, apsirinkate! sušuko daktaras Klobonis. – Tie faktai nė kiek neprieštarauja mokslo duomenims. Tikiuosi, kapitonas leis man tatai įrodyti?

– Malonėkite, daktare, – pasakė Hateras.

– Taigi klausykite, Šandonai. Geografiniai duomenys ir izotermos* nenuginčijamai įrodo, kad didžiausių šalčių sritis Žemės rutulyje yra ne aplink ašigalį, bet panašiai kaip magnetinis Žemės polius nukrypusi nuo Šiaurės ašigalio keletą laipsnių. Briusteris, Berghamas ir kiti fizikai tyrinėdami nustatė, kad mūsų pusrutulyje yra du šalčio poliai: vienas Azijoje, septyniasdešimt devyni laipsniai trisdešimt minučių šiaurės platumos ir šimtas dvidešimt laipsnių rytų ilgumos, kitas Amerikoje, septyniasdešimt aštuoni laipsniai šiaurės platumos ir devyniasdešimt septyni laipsniai vakarų ilgumos. Šiuo metu mus domina antrasis šalčio polius, ir kaip matote, Šandonai, jis yra nuo ašigalio per dvylika laipsnių. Taigi kyla klausimas: kodėl jūra prie ašigalio negali būti taip pat laisva nuo ledų, kaip vasarą šešiasdešimt šeštoje lygiagretėje, kur nors pietinėje Bafino įlankos dalyje?

Tikra tiesa, – pritarė Džonsonas. – Daktaras apie šiuos dalykus kalba kaip specialistas.

– Iš tikrųjų taip ir turėtų būti, – sutiko Džeimsas Volas.

Chimeros ir spėliojimai! Grynos hipotezės! spyrėsi Šandonas.

– Pasvarstykime abu atvejus, Šandonai, – tarė Hateras. Jūra arba laisva nuo ledų, arba nelaisva; tačiau ir vienu, ir kitu

* Izotermos – linijos, jungiančios žemėlapyje žemės paviršiaus taškus su vienoda vidutine temperatūra per kurį nors laiko tarpą, pavyzdžiui, per metus.

atveju niekas negali mums sukliudyti pasiekti ašigalio. Jeigu jūra laisva, „Forvardas“ lengvai mus nugabens į tikslą; jeigu ne, pamėginsime nukeliauti į ašigalį rogėmis. Sutikite, toks žygis yra įmanomas. Kada brigu pasieksime aštuoniasdešimt trečią laipsnį, iki ašigalio beliks tik keturi šimtai dvidešimt mylių.

– Ką reiškia tie keturi šimtai dvidešimt mylių! – gyvai įsiterpė daktaras. – Juk žinome, kad kazokas Aleksejus Markovas šunų rogėmis nukeliavo Arkties vandenynu, palei šiaurinius Rusijai priklausančius Azijos krantus, aštuonis šimtus mylių, ir nukeliavo per dvidešimt keturias dienas!

Girdite, Šandonai? tarė Hateras. Dabar sakykite man: ar gali būti, kad anglams nepavyktų padaryti to, ką padarė tas kazokas?

– Žinoma, pavyks! – sušuko karštasis daktaras.

– Pavyks! – pakartojo bocmanas.

– Tai kaip, Šandonai? – paklausė Hateras.

– Kapitone, – šaltai atsakė Šandonas, – galiu tik pakartoti, ką jau sakiau: aš būsiu paklusnus!

– Gerai. Dabar apsvarstykime mūsų padėtį, – kalbėjo toliau Hateras. – Mus suspaudė ledai, ir man atrodo, kad šiais metais į Šmito sąsiaurį nepavyks įplaukti, todėl mums reikia štai ką daryti.

Hateras patiesė ant stalo vieną iš tų puikiųjų žemėlapių, kurie 1859 metais buvo išleisti admiraliteto nurodymu.

– Gal teiksitės, ponai, kartu su manimi pažiūrėti? Jei Šmito sąsiauris bus uždaras, tai Lankasterio sąsiauris vakarinėje Bafino įlankos pakrantėje turi būti laisvas. Aš manau, kad mes turime tuo sąsiauriu plaukti iki Baru sąsiaurio, iš ten – iki Bičio salos. Tuo keliu jau tūkstantį kartų yra plaukioję buriniai laivai, taigi ten prasiskverbti sraigtiniu brigu bus visai nesunku. Pasiekę Bi-

čio salą, Velingtono sąsiauriu pasistūmėsime kuo toliau į šiaurę, į žiotis tos protakos, kuri jungia Velingtono sąsiaurį su Karalienės sąsiauriu, kaip tik į tą vietą, kur buvo pastebėta laisva nuo ledų jūra. Šiandien – gegužės dvidešimtoji, vadinasi, palankiomis aplinkybėmis per mėnesį mes pasieksime tą vietą, o iš ten keliausime į ašigalį. Ką jūs į tai pasakysite, ponai?

– Matyt, tai vienintelis kelias, kuriuo galima plaukti, – atsakė Džonsonas.

Taigi mes plauksime, ir ne vėliau kaip rytoj! Šiandien sekmadienis, tebūnie jis skirtas poilsiui. Šandonai, prašau jus žiūrėti, kad reguliariai būtų skaitoma biblija. Religija sustiprina žmogaus sielą, o jūrininkui reikia visiškai pasitikėti Dievu.

– Klausau, kapitone, – pratarė Šandonas ir kartu su Džonsonu bei Volu išėjo iš kajutės.

– Daktare, – pasakė Hateras, kai juodu liko vieni, – mano padėjėją Šandoną pražudė užgauta ambicija. Daugiau juo pasikliauti nebegaliu.

Kitą dieną, anksti rytą, kapitonas įsakė nuleisti į vandenį valtį, ketindamas apžiūrėti ledines baseino sienas. Baseinas turėjo ne daugiau kaip du šimtus jardų pločio. Hateras pastebėjo, kad dėl nežymaus ledų spaudimo kanalas ėmė siaurėti. Nenorint patekti į ledkalnių gniaužtus, reikėjo pralaužti kanale spragą. Sprendžiant iš to, kaip Hateras ėmėsi šio darbo, buvo galima neapsirinkant pasakyti, kad jis yra energingas žmogus.

Pirmiausia jis liepė iškirsti ledo sienoje laiptelius, įkopė į kalno viršūnę ir įsitikino, kad bus nesunku prasiskinti kelią į pietvakarius. Jam įsakius beveik pačiame ledkalnio centre buvo iškalta skylė minai padėti. Darbas ėjo sparčiai ir pirmadienį buvo jau baigtas.

Sprogstamosios medžiagos cilindrai su aštuoniais ar dešimčia svarų parako tokiai didžiulei ledo masei netiko; jais buvo galima susprogdinti tiktai ledo laukus. Todėl Hateras įsakė padėti į ledus tūkstantį svarų parako; jo sprogimo jėga buvo tiksliai apskaičiuota. Nuo minos į lauko pusę ėjo ilga virvutė su guminiu apdangalu. Kalne iškirstas plyšys buvo užverstas sniegu ir ledo nuolaužomis, kurios ateinančią naktį nuo šalčio turėjo sukietėti kaip granitas. Iš tikrųjų pučiant rytų vėjui oro temperatūra nukrito iki +12° (–11 °C).

Kitą dieną, septintą valandą ryto, „Forvardas" stovėjo su paleista garo mašina, pasiruošęs pasinaudoti pirmu atsiradusiu praėjimu. Susprogdinti miną buvo pavesta Džonsonui. Virvutės ilgis buvo apskaičiuotas taip, kad prieš uždegdama miną virvutė degtų pusę valandos. Vadinasi, Džonsonas turėjo pakankamai laiko sugrįžti į brigą. Ir tikrai uždegęs virvutę po dešimties minučių jis buvo jau savo vietoje.

Visa įgula susirinko denyje. Oras buvo sausas ir gana giedras, nustojo snigti. Hateras stovėdamas ant tiltelio su daktaru ir Šandonu pagal chronometrą žiūrėjo laiką.

Aštuntą valandą trisdešimt penkios minutės pasigirdo duslus sprogimas, bet vis dėlto ne toks smarkus, kokio buvo galima laukti. Ledkalnių profilis bematant pasikeitė tarsi nuo žemės drebėjimo; aukštai į padangę iškilo tirštų baltų dūmų stulpas; ledkalnio šlaitus išvagojo ilgi plyšiai, o jo viršūnė, išblaškyta toli į šalis, luitais krito aplink „Forvardą"

Bet praėjimas vis dėlto nebuvo išvalytas; didžiuliai ledo luitai atsirėmę į gretimus kalnus kabojo ore, ir buvo pagrindas būgštauti, kad krisdami jie gali uždaryti ledų žiedą aplink brigą.

Hateras akimirksniu suprato susidariusią padėtį.

– Volstenai! – sušuko jis.

Artileristas tučtuojau prisistatė.

– Ką įsakysite, kapitone? – paklausė jis.

– Užtaisykite patranką trigubu užtaisu, – tarė Hateras, – ir stipriai jį užkimškite.

Vadinasi, apšaudysime kalną patrankų sviediniais? – paklausė daktaras.

– Ne, – atsakė Hateras. – Tatai nieko nepadės. Sviedinių nereikia, Volstenai, tiktai trigubo parako užtaiso. Vikriau!

Po keleto minučių patranka buvo jau užtaisyta.

– Įdomu žinoti... ką jis čia be sviedinio padarys? – pro dantis iškošė Šandonas.

– Pažiūrėsim, – atsakė daktaras.

– Užtaisyta, kapitone! – pranešė Volstenas.

– Gerai, – atsakė Hateras. – Brentonai! – šūktelėjo jis mechanikui. – Dėmesio! Palengva pirmyn!

Brentonas atidarė vožtuvus, sraigtas ėmė suktis, ir „Forvardas“ pamažu artinosi prie susprogdinto ledkalnio.

– Pasukite patranką tiesiog į praėjimą! – sušuko kapitonas artileristui.

Šis padarė, kas buvo liepta. Kai brigas priplaukė prie kalno per pusę kabeltovo, Hateras sukomandavo:

– Ugnis!

Trenkė skardus šūvis, ir ledo luitai, sukrėsti oro drebėjimo, akies mirksniu suvirto į jūrą.

– Visu greičiu pirmyn, Brentonai! – riktelėjo Hateras. – Tiesiog į praėjimą, Džonsonai!

Džonsonas stovėjo prie vairo; sraigtas gręžė putojančias bangas, ir jo varomas brigas nuskriejo į laisvą protaką.

Vos tik „Forvardas“ spėjo prasmukti, ledinio kalėjimo sienos vėl susiglaudė.

Tai buvo grėsminga akimirka. Ir tik viena rami ir drąsi širdis nesudrebėjo brige – kapitono širdis. Įgula, sužavėta tokio drąsaus manevro, negalėjo susilaikyti nesušukusi:

– Valio! Tegyvuoja kapitonas Džonas Hateras!

XIV

Ekspedicija, pasiųsta ieškoti Franklino

TREČIADIENĮ, GEGUŽĖS 23 DIENĄ, „Forvardas" toliau plaukė pavojingu savo keliu, garo mašinos padedamas sumaniai laviruodamas tarp ledo laukų ir ledkalnių. O kiek jūrininkų, plaukusių į poliarines jūras, neturėjo tos paklusnios jėgos! Brigas tarsi laigyte laigė tarp plaukiojančių ledinių uolų ir kaip koks žirgas, mitraus raitelio valdomas, klausė savo kapitono valios.

Oras ėjo šiltyn: šeštą valandą ryto termometras rodė +26° (–3 °C), šeštą valandą vakaro +29° (–2 °C), o vidunaktį +25° (–4 °C). Pūtė silpnas pietryčių vėjas.

Ketvirtadienį, trečią valandą ryto, „Forvardas" praplaukė pro Valdymo įlanką Amerikos pakrantėje, netoli Lankasterio sąsiaurio. Netrukus pasirodė Bernėjaus kyšulys; brigo link ėmė irtis kajaku keletas eskimų, bet Hateras jų nelaukė.

Bajamo Martino viršukalnės Liverpulio kyšulyje pasiliko kairėje pusėje ir ištirpo vakaro prieblandoje, dėl kurios nebuvo matyti ir Hėjaus kyšulio. Tiesa, šis kyšulys labai žemas ir susilieja su pakrantės ledynais, – ši aplinkybė gerokai apsunkina hidrografinius tyrinėjimus poliarinėse jūrose.

Aplinkui didžiuliais pulkais skraidė mormonai, antys ir baltieji kirai. Stebėjimas parodė 74° 1' platumos, chronometras – 77° 15' ilgumos.

Viršum debesų stūksojo snieguotos Katerinos ir Elizabetos kalnų viršūnės.

Penktadienį, šeštą valandą, brigas aplenkė Vorenderio kyšulį dešiniajame sąsiaurio krante, kairiajame – Admiraliteto įlanką, mažai dar teištirtą jūrininkų, kurie visuomet skuba tolyn į vakarus. Jūra gana smarkiai bangavo, ir bangos dažnai persirisdavo per brigo denį palikdamos jame ledo gabalus. Šiauriniame krante buvo matyti nepaprastas reginys: lygios kaip stalas plokštikalnės atmušė ryškius saulės spindulius.

Hateras norėjo plaukti išilgai šiaurinių krantų ir taip greičiau pasiekti Bičio salą bei Velingtono sąsiaurio žiotis, taigi jį paėmė didelis apmaudas, kada ištisinės ledų virtinės privertė pasukti pietiniais sąsiauriais.

Pagaliau gegužės 26 dieną „Forvardas“ plaukdamas per rūką drebiant sniegui atsidūrė prie Jorko kyšulio, gerai matomo dėl jame stūksančio labai aukšto, beveik stataus kalno. Dangus šiek tiek pragiedrėjo, apie vidudienį keletą akimirkų nušvito saulė, ir pavyko gana tiksliai nustatyti geografinę padėtį. „Forvardas“ buvo 74° 4' platumos ir 84° 23' ilgumos, vadinasi, Lankasterio sąsiaurio gale.

Hateras parodė žemėlapyje daktarui kelią, kuriuo atplaukė „Forvardas“ ir kuriuo jam reikėjo toliau plaukti. Brigo padėtis tuo metu buvo labai įdomi.

– Aš norėčiau būti toliau šiaurėje, – tarė Hateras, – bet jei neįmanoma, tai neįmanoma... Žiūrėkite, dabar esame štai čia.

Ir kapitonas parodė žemėlapyje tašką netoli Jorko kyšulio.

– Mes esame kryžkelėje, atviroje į visas keturias puses; ją sudaro Lankasterio bei Baru sąsiaurių, Velingtono sąsiaurio ir Regento sąsiaurio žiotys. Čia lankėsi visi jūrininkai, plaukusieji į poliarinius vandenis.

– Taip, – atsakė daktaras, – ir, matyt, jie čia jautėsi labai kebliai. Tai iš tikrųjų kryžkelė, kur susikerta keturi dideli keliai, tuo tarpu aš niekur nematau kilometrinių stulpų, rodančių tikrą kelią. Įdomu, kaip veikė Paris, Rosas ir Franklinas?

– Jie nieko neveikė, daktare, tik nusilenkdavo aplinkybėms. Patikėkite, pasirinkimo jie neturėjo. Atsitikdavo, kad Baru sąsiauris vienam kuriam iš jų užsidarydavo, o kitam ateinančiais metais jau būdavo atviras; pasitaikydavo ir taip, kad laivą nunešdavo į Regento sąsiaurį. Taip jūrų labirintas buvo gerai ištirtas.

– Koks nuostabus kraštas! – žiūrėdamas į žemėlapį sušuko daktaras. Jis visas sudarkytas, suskaldytas, išraižytas, matyt, be jokios tvarkos ir logikos. Atrodo, tarytum žemės prie ašigalio, norint jį padaryti sunkiai prieinamą, tyčia taip išraižytos, o Pietų pusrutulyje žemynai baigiasi lygiais, pailgais trikampiais, kaip Horno bei Gerosios Vilties kyšuliai ir Indijos pusiasalis. Galbūt tokie žemynų kontūrai susidarė dėl to, kad Žemės pusiaujas labai greitai sukasi. Galbūt toli nuo pusiaujo esančios žemės besikuriant pasauliui būdamos dar skystos dėl nepakankamai greito sukimosi negalėjo susilieti draugėn.

– Matyt, taip ir yra, nes pasaulyje viskas vyksta pagal logikos dėsnius ir nieko neatsitinka be priežasčių, kurias mokslininkams Dievas kartais leidžia atspėti. Todėl, daktare, naudokitės jo malone.

– Deja, esu priverstas labai atsargiai daryti savo išvadas... Betgi koks baisus vėjas siautėja šiame sąsiauryje! – pridūrė daktaras užsimaukšlindamas kepurę ant ausų.

– Taip, čia itin šėlsta šiaurys, kuris mus nukreipia nuo tiesaus maršruto.

– Tokiu atveju jis turėtų nublokšti ledus į pietus ir išvalyti mums kelią.

– Tikra tiesa, daktare, bet vėjas ne visuomet daro tai, ką jam reikėtų daryti. Pažvelkite, ši ledkalnių virtinė, matyt, nepraeinama. Ką gi, mes pasistengsime pasiekti Grifito salą, paskui aplenksime Kornvalio salą ir įplauksime į Karalienės sąsiaurį, palikę Velingtono sąsiaurį nuošalyje. Bet aš būtinai noriu sustoti prie Bičio salos ir ten apsirūpinti anglimi.

– Apsirūpinti anglimi? – paklausė nustebęs daktaras.

– Žinoma. Admiraliteto įsakymu Bičio saloje buvo paliktos didelės anglies atsargos, skirtos būsimoms ekspedicijoms aprūpinti, ir nors Maklintokas tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt devintų metų rugpjūčio mėnesį dalį anglies paėmė, esu tikras, daktare, kad užtenkamai dar liko ir mums.

– Iš tikrųjų, – tarė Klobonis, – šios sritys buvo tyrinėjamos penkiolika metų, ir kol dar nebuvo nustatyta, kad Franklino ekspedicija žuvo, admiralitetas poliarinėse jūrose nuolat laikė penketą ar šešetą laivų. Jei neapsirinku, Grifito sala, kurią matau štai čia žemėlapyje, yra beveik pačiame šio rajono centre ir tuomet tapo jūrininkų susirinkimo vieta.

– Jūsų teisybė, daktare, nelaimingoji Franklino ekspedicija privertė mus susipažinti su tolimais poliariniais kraštais.

– Tikrai taip, kapitone, nes nuo tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt penktų metų ekspedicijos į poliarines jūras buvo siunčiamos viena po kitos. Tiktai tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt aštuntais metais visuomenei pradėjo kelti nerimą, koks likimas ištiko Franklino vadovaujamus laivus „Erebusą“ ir „Terorą“ Tuomet senas admirolo draugas, daktaras Ričardsonas, nors ir turėdamas jau septyniasdešimt metų, išsiskubino į Kanadą ir Kopermaino upe išplaukė į Arkties vandenyną. O Džeimsas Rosas, vadovavęs laivams „Enterpraizui“ ir „Investigeitoriui“, išplaukė tūkstantis aštuoni šimtai keturiasde-

šimt aštuntais metais iš Upernivako ir atvyko prie Jorko kyšulio, kur mes dabar esame. Kasdien jis metė į jūrą statinaitę su dokumentais, nurodydamas, kurioje vietoje yra laivai; tvyrant ūkanotam orui laivuose buvo šaudoma iš patrankų, naktimis deginamos bengališkos ugnys ir leidžiamos raketos, o laivai visą laiką plaukė iškėlę tik mažąsias bures. Pagaliau tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt aštuntų – keturiasdešimt devintų metų žiemą Džeimsas Rosas praleido Leopoldo uoste. Prigaudęs ten daugybę šiaurės lapių jis uždėjo joms varinius antkaklius juose pažymėdamas, kur yra laivai bei maisto atsargos, ir tas lapes paleido į laisvę. Pavasarį jis su bendrakeleiviais išvyko rogėmis Somerseto salos pakrante; keliaudami jie patyrė daugybę pavojų bei vargo, daugelis susirgo arba nušalo rankas ir kojas. Visu keliu jie statė iš akmenų piramides, jose palikdami varinius cilindrus su reikalingais nurodymais dingusiai ekspedicijai. Išvykus Džeimsui Rosui, jo padėjėjas leitenantas Makliuras ėmė tyrinėti, nors ir nesėkmingai, šiaurinius Baru sąsiaurio krantus. Įsidėmėkite, kapitone, kad Džeimso Roso vadovybėje tuomet buvo du karininkai, kuriems vėliau buvo lemta išgarsėti: Makliuras, perėjęs visą Šiaurės vakarų kelią, ir Maklintokas, suradęs Franklino ekspedicijos liekanas.

– Šiuo metu jie abu yra garbingi, drąsūs kapitonai, tikri anglai. Pasakokite toliau, daktare, jūs taip gerai žinote poliarinių jūrų tyrinėjimo istoriją. Iš pasakojimų apie tuos drąsius žygius visuomet galima pasisemti ką nors naudingo.

– Taigi grįždamas prie Džeimso Roso pridursiu, jog jis bandė iš vakarų priplaukti prie Melvilio salos. Taip vos nepražudė savo laivų, buvo suspaustas ledų ir noromis nenoromis atsidūrė Bafino įlankoje.

– Noromis nenoromis, – suraukęs kaktą pakartojo Hateras.

– Tačiau jis nieko nerado, – kalbėjo toliau daktaras. – Nuo tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimtų metų anglų laivai be atvangos vis raižė poliarines jūras. Buvo pažadėta dvidešimties tūkstančių svarų sterlingų premija tam, kas suras „Erebuso“ ir „Teroro“ įgulą. Dar tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt aštuntais metais kapitonai Keletas ir Muras vadovavę laivams „Heraldui“ ir „Ploveriui“ bandė prasiskverbti į Beringo sąsiaurį. Pridursiu, jog tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimtais ir tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt pirmais metais kapitonas Ostinas žiemojo prie Kornvalio salos; kapitonas Penis plaukiodamas „Asistentu“ ir „Rizolitu“ ištyrė Velingtono sąsiaurį; jau nukaršęs senis Džonas Rosas, magnetinio poliaus didvyris, taip pat neiškentė ir jachta „Feliksu“ išplaukė ieškoti savo draugo; ledi Franklin išrengė brigą „Princas Albertas“, kuris išplaukė į pirmąją ekspediciją. Reikia dar paminėti ir du amerikiečių laivus, vadovaujamus kapitono Heveno, kuriuos pasiuntė Grinelis; ledai juos nunešė iš Velingtono į Lankasterio sąsiaurį. Tais pačiais metais Maklintokas, kapitono Ostino padėjėjas, nuplaukė iki Melvilio salos ir Dandaso kyšulio, tų tolimiausių vietų, kurias tūkstantis aštuoni šimtai devynioliktais metais buvo pasiekęs Paris. Ten, Bičio saloje, buvo rasta pėdsakų, kad tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt penktais metais joje žiemojo Franklinas.

Taip, – tarė Hateras, – ten palaidoti trys jo jūrininkai, laimingesni už savo draugus.

– Tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt pirmais ir tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt antrais metais, tęsė daktaras mostu patvirtindamas kapitono pastabą, „Princas Albertas“ antrą kartą išplaukė į poliarinius vandenis; jam vadovavo prancūzų leitenantas Belo, jis praleido žiemą Bačio

įlankoje, Princo Regento sąsiauryje, tyrinėjo Somerseto pietvakarius ir jo pakrantėmis nukeliavo iki Volkerio kyšulio. Tuo tarpu į Angliją grįžę laivai „Enterpraizas“ ir „Investigeitorius“ patekę Kolinsono ir Makliuro vadovybėn išplaukė į Beringo sąsiaurį susitikti su kapitonais Muru ir Keletu. Kolinsonas sugrįžo žiemoti į Honkongą, o Makliuras leidosi tolyn į šiaurę, kur praleido tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimtų – penkiasdešimt pirmų – penkiasdešimt antrų ir tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt antrų – penkiasdešimt trečių metų žiemas, atrado Šiaurės vakarų kelią, bet nieko nesužinojo, koks likimas ištiko Franklino ekspediciją. Nuo tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt antrų iki tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt trečių metų keliavo dar viena ekspedicija, sudaryta iš trijų burinių laivų – „Asistento“, „Rizoliuto“ bei „Nort Staro“ – ir dviejų garlaivių – „Pionieriaus“ bei „Interpido“; jai vadovavo seras Edvardas Belčeris ir jo padėjėjas, kapitonas Keletas. Seras Edvardas prasiskverbė į Velingtono sąsiaurį, peržiemojo Nortumberlando įlankoje ir apiplaukė jos pakrantes, o Keletas pasiekęs Melvilio saloje Bridportą, nesėkmingai tyrinėjo tą poliarinių žemių dalį. Tuo metu Anglijoje pasklido gandas, kad du tarp ledų palikti laivai buvo pastebėti netoli Naujosios Škotijos krantų. Ledi Franklin tučtuojau parengė į kelionę nedidelį sraigtinį garlaivį „Izabelė“ Kapitonas Ingfildas juo nuplaukė Bafino įlanka iki Viktorijos kyšulio, esančio aštuoniasdešimtoje lygiagretėje, paskui be jokių rezultatų grįžo į Bičio salą. Tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt penktų metų pradžioje amerikietis Grinelis surengė naują ekspediciją, ir daktaras Keinas stengdamasis pasiekti ašigalį...

– Ačiū Dievui, kad jis nepasiekė! – sušuko Hateras. – Ir mes padarysime tai, ko jis neįstengė padaryti!

– Žinau, kapitone, – atsakė daktaras, – ir aš tą faktą paminėjau tik todėl, kad jis susijęs su Franklino ieškojimais. Bet Keino ekspedicija nebuvo sėkminga. Aš vos neužmiršau pasakyti, kad admiralitetas būdamas tos nuomonės, jog Bičio sala yra visų ekspedicijų susirinkimo vieta, tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt trečiais metais pavedė kapitonui Ingfildui garlaiviu „Feniksu" nugabenti į salą maisto atsargų. Ingfildas ten išplaukė su leitenantu Belo ir poliarinėse jūrose neteko to drąsaus karininko, kuris jau antrą kartą dalyvavo anglų ekspedicijose. Apie šią katastrofą galime smulkiai sužinoti, nes jos liudytojas buvo mūsų bocmanas Džonsonas.

– Leitenantas Belo buvo šaunus prancūzas, ir jo atminimą gerbia visa Anglija! – tarė Hateras.

Pamažu Belčerio ekspedicijos laivai pradėjo grįžti atgal, – pasakojo toliau daktaras. – Tiesa, ne visi, kadangi seras Edvardas buvo priverstas tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt ketvirtais metais palikti „Asistentą", lygiai kaip Makliuras tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt trečiais metais paliko „Investigeitorių" Tuo tarpu daktaras Re laiške, datuotame tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt ketvirtų metų liepos dvidešimt devinta diena ir pasiųstame iš Neprieinamosios įlankos, kur buvo nuvykęs iš Amerikos, pranešė admiralitetui, jog Karaliaus Viljamo Žemėje eskimai turi įvairių daiktų iš „Tero-ro" bei „Erebuso" laivų. Po to jau nebebuvo jokių abejonių, koks likimas ištiko ekspediciją. „Feniksas", „Nort Staras" ir Kolinsono laivas grįžo į Angliją, taigi arktinėse jūrose nebeliko nė vieno anglų laivo. Atrodė, jog vyriausybė neteko jokios vilties surasti Frankliną, bet ledi Franklin vis dar nenuleido rankų ir už savo turto likučius parengė laivą „Foksą", kuriam vadovavo Maklintokas. Iškeliavęs tūkstantis aštuoni šimtai penkiasde-

šimt septintais metais Maklintokas praleido žiemą tose vietose, kur jūs, kapitone, mums prisistatėte. Tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt aštuntų metų rugpjūčio vienuoliktą dieną jis priplaukė Bičio salą, antrą kartą peržiemojo Belo sąsiauryje, tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt devintais metais atnaujino savo ieškojimus, gegužės šeštą dieną surado dokumentą, nepaliekantį jokios abejonės, kas ištiko „Erebusą" bei „Terorą", ir tų pačių metų pabaigoje sugrįžo į Angliją... Visa tai įvyko per penkiolika metų, ir nuo to laiko, kai sugrįžo „Foksas", nė vienas laivas nebandė laimės šiose pavojingose jūrose.

– Na, o mes pabandysime! – sušuko Hateras.

XV

„Forvardas" nublokštas į pietus

VAKAROP ORAS PRAGIEDRĖJO, ir krantas aiškiai buvo matyti tarp Sepingo bei Klarenso kyšulių, kurių pastarasis iš pradžių eina į rytus, paskui į pietus, o vakaruose jį su krantu jungia žema sąsmauka.

Įplaukiant į Princo Regento sąsiaurį jūra buvo laisva nuo ledų, bet už Leopoldo uosto užkirsdami „Forvardui" kelią į šiaurę plytėjo nepralaužiami ledo laukai.

Nuslėpęs savo apmaudą Hateras buvo priverstas panaudoti sprogstamuosius užtaisus, kad galėtų įplaukti į Leopoldo uostą. Sekmadienį, gegužės 27 dieną, brigas įplaukė į uostą ir numetė inkarus ant didelių ledkalnių, tvirtų ir kietų kaip uolos.

Lydimas Džonsono, daktaro ir šuns Deko kapitonas tuojau pat išlipo ant ledo ir netrukus jau buvo krante. Dekas šokinėjo

iš džiaugsmo; beje, kai Hateras buvo pripažintas kapitonu, šuo pasidarė labai meilus, romus ir pykdavo tik ant keleto jūrininkų, kurių nelabai mėgo ir pats Hateras.

Užutėkis buvo laisvas nuo ledų, nors gana dažnai jų čia privarydavo rytų vėjai. Didinga, graži, tarsi banguota skardingų kalnų grandinė buvo apnešta sniegu. Džeimso Roso pastatytas namas ir švyturys dar gana gerai tebesilaikė, bet maisto atsargas tikriausiai išgrobstė šiaurės lapės ir lokiai: sniege visur buvo matyti naujos jų pėdos. Be to, ir žmonės prisidėjo prie grobstymo: įlankos pakrantėje dar teberiogsojo eskimų lūšnų liekanos.

Čia buvo palaidoti šeši jūreiviai iš „Enterpraizo“ ir „Investigeitoriaus“ laivų. Jų kapai, pastebimi iš nedidelių žemės kauburėlių, išliko nepaliesti. Žvėrys ir žmonės jų pasigailėjo.

Daktaras susijaudinęs įžengė į poliarinę žemę. Sunku įsivaizduoti, kokie jausmai apima žmogų, kai jis pamato išlikusius namukus, palapines, lūšnas, sandėlius, kuriuos gamta amžino šalčio kraštuose taip stebėtinai išsaugo.

– Štai toji vieta, kurią Džeimsas Rosas pavadino Prieglaudos Stovykla, – pasakė daktaras savo draugams. – Jei Franklino ekspedicijai būtų pavykę čionai atkeliauti, ji būtų išsigelbėjusi. O štai jo palikta mašina. Antai krosnis jo pastatyta ant pamato; prie jos tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt pirmais metais šildėsi „Princo Alberto“ įgula. Viskas išlikę kaip buvo; galima pagalvoti, jog kapitonas Kenedis tik vakar paliko šį svetingą kampelį. Štai valtis, kurioje jis pats ir jo jūreiviai keletą dienų buvo prisiglaudę. Palikęs savo laivą Kenedis buvo tikra to žodžio prasme išgelbėtas leitenanto Belo, kuris nepaisydamas smarkių spalio šalčių išvyko ieškoti kapitono.

– Aš pats pažinau tą drąsų ir garbingą karininką, – tarė Džonsonas.

Kol daktaras su archeologo įkarščiu ieškojo buvusiųjų žiemoviečių liekanų, Hateras rinko maisto ir kuro atsargas; nedidelis jų kiekis buvo užtiktas sandėliuose. Rytojaus dieną tos atsargos buvo pergabentos į brigą. Daktaras darė trumpas ekskursijas per daug nenutoldamas nuo laivo ir piešė įdomiausius vaizdus. Oras pamažu ėjo šiltyn; sniego pusnys pradėjo tirpti. Klobonis suskubo prišaudyti kirų, albatrosų, narų, gagų ir sudarė gana pilną poliarinių paukščių kolekciją. Gagos buvo panašios į namines antis: baltas gurklys ir nugarėlė, melsva papilvė ir tokia pat melsva galvutė, kitos plunksnos baltos kaip sniegas, su žaliais šlakeliais. Daugeliui jų papilvėje buvo jau išpešioti gražūs pūkai, kuriais patelė ir patinėlis iškloja savo lizdą. Daktaras taip pat pastebėjo didelių ruonių, išlendančių ant ledo pakvėpuoti oru, bet jam nepavyko nė vieno nušauti.

Savo ekskursijų metu Klobonis rado akmenį, kuriame buvo išrėžta:

[E I]
1849

Šie ženklai liudijo, kad čia praplaukė „Enterpraizas“ ir „Investigeitorius“ Daktaras nuėjo net iki Klarenso kyšulio, iki tos vietos, kur Džonas ir Džeimsas Rosai 1833 metais taip nekantriai laukė, kada pradės slinkti ledai. Visa žemė čia buvo nusėta gyvulių kaukolėmis ir kaulais, dar gana aiškiai buvo matyti eskimų būstų žymės.

Daktaras norėjo Leopoldo uoste pastatyti iš akmenų nedidelę piramidę ir po ja padėti dokumentą nurodantį, kad čia priplaukė „Forvardas“ ir koks yra ekspedicijos tikslas. Bet Hateras nenorėdamas palikti jokių pėdsakų, kuriais galėtų pasinaudoti

kas nors iš jo varžovų, griežtai tam pasipriešino, ir daktaras, kad ir kokie pagrįsti buvo jo argumentai, vis dėlto turėjo nusileisti. Šandonas taip pat peikė Hatero užsispyrimą, nes tuo atveju, jei ištiktų katastrofa, nė vienas laivas negalėtų atplaukti „Forvardui“ į pagalbą.

Taigi Hateras su daktaro argumentais nesutiko. Pirmadienio vakarą baigęs krauti į laivą atsargas, jis dar kartą bandė veržtis į šiaurę ir praskinti kelią tarp susigrūdusių ledų, bet po keleto rizikingų mėginimų buvo priverstas pasukti į Regento sąsiaurį. Kapitonas jokiu būdu nenorėjo likti Leopoldo uoste, kuris tuo tarpu nors ir buvo laisvas nuo ledų, tačiau bet kurią dieną netikėtai pradėjus slinkti ledo laukams galėjo būti uždarytas, nes poliarinėse jūrose taip neretai atsitinka ir jūrininkai turi labiausiai to saugotis.

Pažiūrėti Hateras atrodė ramus, bet iš tikrųjų buvo smarkiai susirūpinęs. Jis troško prasiveržti į šiaurę, o turėjo trauktis į pietus. Kurgi jis pagaliau nukeliaus? Nejaugi teks grįžti atgal, į Viktorijos uostą, į Butijos įlanką, kur seras Džonas Rosas praleido 1833 metų žiemą? Bet ar šiuo metu Belo sąsiauris bus laisvas nuo ledų ir ar galima apiplaukus Somerseto salą keliauti tolyn į šiaurę Pilo sąsiauriu? O kas bus, jeigu jo laivą keliems metams suspaus ledai, tarp kurių, panašiai kaip jo pirmtakai, jis veltui išeikvos savo jėgas ir maisto atsargas?..

Štai kokios neramios mintys lindo jam į galvą. Reikėjo vis dėlto kam nors ryžtis, ir Hateras pakeitęs kryptį pasuko į pietus.

Beveik visas Princo Regento sąsiauris – nuo Leopoldo uosto iki Adelaidės įlankos – yra vienodo pločio. „Forvardas“ sparčiai stūmėsi tarp ledų; jis buvo laimingesnis už savo pirmtakus, kurių dauguma, išskyrus brigą „Foksą“, sugaišo daugiau kaip mėnesį netgi palankesniu metų laiku, kol perplaukė tą sąsiaurį.

Neturėdami garo mašinos tie laivai daug priklausė nuo nepastovaus, dažnai priešinio vėjo užgaidų.

Įgula matydama, kad brigas pasuko į pietus, ėmė džiūgauti; matyt, mažai kas tepritarė kapitono sumanymui pasiekti ašigalį; jūrininkai būgštavo dėl garbės siekiančių Hatero planų, nes visiems žinoma kapitono drąsa nežadėjo nieko gero. Kapitonas naudojosi mažiausia proga pasistūmėti į priekį, kad ir su kokiais pavojais tai buvo susiję. Poliarinėse jūrose plaukti pirmyn – geras dalykas, bet taip pat reikia išlaikyti iškovotas pozicijas, kurias labai lengva prarasti.

„Forvardas“ plaukė visu greičiu, ir juodi dūmai kamuoliais virsdami iš jo kamino vingiuotai raitėsi aplink spindinčias ledkalnių viršūnes. Oras buvo nepastovus: žvarbų šaltį pakeisdavo speiguotos ūkanos. Brigas negiliai įgrimzdęs į vandenį galėjo plaukti palei pat krantą; Hateras nenorėjo praleisti Belo sąsiaurio žiočių, nes iš Butijos įlankos į pietus eina tik vienas kelias, nepakankamai ištirtas „Fjuri“ ir „Heklos“ laivų. Vadinasi, jei Belo sąsiauris liktų nepastebėtas ar būtų uždarytas ledų, iš šios įlankos nebūtų galima išplaukti.

Vakare „Forvardas“ buvo prie Elvino įlankos, kurią jūreiviai pažino iš aukštų skardingų uolų. Antradienio rytą pasirodė Bačio įlanka, kur 1851 metų rugsėjo 10 dieną „Princas Albertas“ nuleido inkarą ilgam žiemojimui. Daktaras pro žiūroną įdėmiai stebėjo krantus. Iš čia įvairiomis kryptimis keliavo visos ekspedicijos, nustačiusios geografinius Somerseto salos kontūrus. Oras buvo giedras, todėl aiškiai matėsi gilios lomos, iš visų pusių įsirėžusios į įlanką.

Bet šie nykūs kraštai, matyt, domino tiktai daktarą ir Džonsoną. Hateras, amžinai įsikniaubęs į žemėlapį, kalbėjo mažai; brigui plaukiant tolyn į pietus, jis darėsi vis tylesnis. Dažnai jis

palypėdavo į jutą, susinerdavo ant krūtinės rankas ir įsmeigęs akis į tolumą ištisas valandas stebėdavo horizontą. Jo įsakymai buvo trumpi ir griežti. Šandonas taip pat buvo tylus, užsidaręs ir su Hateru kalbėdavo tik tiek, kiek to reikalavo tarnyba. Džeimsas Volas visiškai atsidavęs Šandonui sekė jo pavyzdžiu. Kiti jūreiviai laukė tolesnių įvykių, pasiryžę jais pasinaudoti, jei jiems bus naudinga. Brige jau nebebuvo nei minčių vienybės, nei idėjų bendrumo, taip reikalingo kiekviename dideliame žygyje, ir Hateras tai puikiai žinojo.

Dieną įgula pastebėjo du banginius, sparčiai plaukiančius pietų link, ir baltąjį lokį, į kurį keletą kartų šovė, bet, matyt, nepataikė. Kapitonui buvo brangi kiekviena valanda, todėl žvėries persekioti jis neleido.

Trečiadienio rytą brigas perplaukė Princo Regento sąsiaurį; už stataus iškyšulio vakarinis krantas sudarė gilią užuolanką. Pažvelgęs į žemėlapį daktaras pažino Somerset Hauzo, arba Fjuri, kyšulį.

– Štai toji vieta, – pasakė jis savo bičiuliui, – kur žuvo pirmasis anglų laivas, išplaukęs į poliarines jūras tūkstantis aštuoni šimtai penkioliktais metais, kada įvyko trečioji Pario ekspedicija ašigalio link. Antrą kartą žiemodamas „Fjuri“ taip nukentėjo nuo ledų, jog įgula buvo priversta palikti laivą ir į Angliją grįžo jį lydėjusiu brigu „Hekla“

– Tai aiškiai rodo, kad naudinga turėti apsauginį laivą, – pasakė Džonsonas. – Apie tai reikėtų pagalvoti kiekvienam, kas tik plaukia į poliarines jūras. Bet kapitonas Hateras linkęs išsiversti be palydovų.

– Jūs manote, jis elgiasi neprotingai? – paklausė daktaras.

– Nieko aš nemanau, daktare... Bet kas tai? Ar matote pakrantėje kartis, ant kurių maskatuoja apipuvusios palapinės skutai?

– Taip, Džonsonai, ten Paris iškrovė visas savo atsargas, ir jeigu aš gerai atsimenu, jo pastatytas namelis buvo apdengtas marseliu ir „Fjuri“ laivo takelažu.

– Nuo tūkstantis aštuoni šimtai dvidešimt penktų metų ten turbūt viskas labai pasikeitė.

– Nelabai, Džonsonai. Tūkstantis aštuoni šimtai dvidešimt devintais metais šiame menkame namelyje Džonas Rosas rado prieglaudą savo įgulai, ir tai ją išgelbėjo. Tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt pirmais metais, kai princas Albertas čia atsiuntė ekspediciją, namelis dar tebebuvo; prieš devynerius metus jį pataisė kapitonas Kenedis. Įdomu būtų jame apsilankyti, bet Hateras neketina čia sustoti.

– Be abejonės, jis turi tam savų priežasčių, daktare. Anglijoje laikas – pinigai, o čia laikas – gyvybė. Viena uždelsta diena ar viena valanda gali pražudyti visą ekspediciją. Tegu kapitonas veikia savo nuožiūra.

Penktadienį, birželio 1 dieną, „Forvardas“ įstrižai perplaukė Kresvelio įlanką. Nuo Fjuri kyšulio į šiaurę krantą sudarė stati uolų siena, siekianti tris šimtus pėdų aukščio, bet į pietus krantas buvo kiek žemesnis. Kai kurie kalnai atrodė lyg nupjauti kūgiai, kiti turėjo keisčiausius kontūrus; smailios viršukalnės skrosdamos miglą šaute šovė į padangę.

Oras buvo švelnus, bet ūkanotas. Žemynas dingo iš akių; termometras pakilo iki +32° (0 °C). Bet šen bei ten viršum vandens skraidė jerubės; laukinių žąsų virtinės traukė į šiaurę. Jūreiviams teko nusirengti dalį šiltų drabužių: ir arktiniuose kraštuose buvo jaučiama vasaros įtaka.

Vakarop „Forvardas“ aplenkė Gario kyšulį per ketvirtį mylios nuo kranto, kur buvo nuo dešimties iki dvylikos jūros sieksnių gylio, ir pakrante nuplaukė iki Brentfordo įlankos.

Šioje platumoje yra Belo sąsiauris, apie kurio egzistavimą Džonas Rosas pirmojoje savo ekspedicijoje net nenumanė. Jo sudarytame žemėlapyje pavaizduota nenutrūkstama krantų linija, ir net mažiausius krantų vingius Rosas kruopščiai žymėjo. Matyt, jo tyrinėjimų metu įplaukimas į šį sąsiaurį buvo visiškai ledų uždarytas, ir jo nebuvo galima atskirti nuo kranto.

Belo sąsiaurį atrado kapitonas Kenedis per ekspediciją 1852 metų balandžio mėnesį ir pavadino leitenanto Belo vardu „atminti, – kaip sako Kenedis, – toms svarbiausioms paslaugoms, kurias mūsų ekspedicijai suteikė prancūzų karininkas"

XVI

Magnetinis polius

BRIGUI ARTĖJANT Į SĄSIAURĮ Hatero nerimas vis didėjo. Bet ir buvo ko nerimauti: sprendėsi visos ekspedicijos likimas. Iki šiol Haterui sekėsi labiau negu jo pirmtakams, kurių pats laimingiausias, Maklintokas, tik per penkiolika mėnesių pasiekė šią poliarinių jūrų sritį. Tačiau to buvo dar per mažai: viskas nueitų niekais, jei Haterui nepavyktų greitai pasiekti Belo sąsiaurio. Grįžti atgal jis negalėjo, nes iš visų pusių jį supo ledai, iš kurių vargu ar būtų galima ištrūkti iki kito pavasario.

Kaip tik todėl jis pats norėjo apžiūrėti krantus ir įlipęs į stiebą – „varnos gūžtą", išbuvo joje keletą valandų žvalgydamas apylinkes.

Įgula gerai suprato, kokioje keblioje padėtyje yra brigas; laive viešpatavo niauri tyla, mašina vos sukosi; „Forvardas" laikėsi kaip galima arčiau žemyno, kurio krantai buvo nusėti ledais,

netirpstančiais net šilčiausią vasarą. Norint tarp jų įžiūrėti praėjimą, reikėjo turėti labai prityrusią akį.

Hateras pagal žemėlapį sekė žemyno kontūrus. Vidudienį keletą akimirkų sušvito saulė, ir Hateras pavedė Volui bei Šandonui tiksliai nustatyti geografinę padėtį; stebėjimo rezultatai buvo pranešami kapitonui į stiebą.

Pusė dienos praėjo visiems įtemptai belaukiant. Staiga apie antrą valandą nuo fokstiebio nuaidėjo garsi komanda:

– Į vakarus! Visu greičiu pirmyn!

Brigas akimirksniu klusniai pasuko nurodyta kryptimi; nuo sraigto sparnų ėmė putoti jūra, ir „Forvardas" visu greičiu nuplaukė tarp dviejų ledo laukų.

Kelias buvo surastas. Hateras nulipo nuo stiebo į jutą, locmanas grįžo į savo postą.

– Taigi, kapitone, – tarė daktaras, – pagaliau mes įplaukėme į garsųjį sąsiaurį!

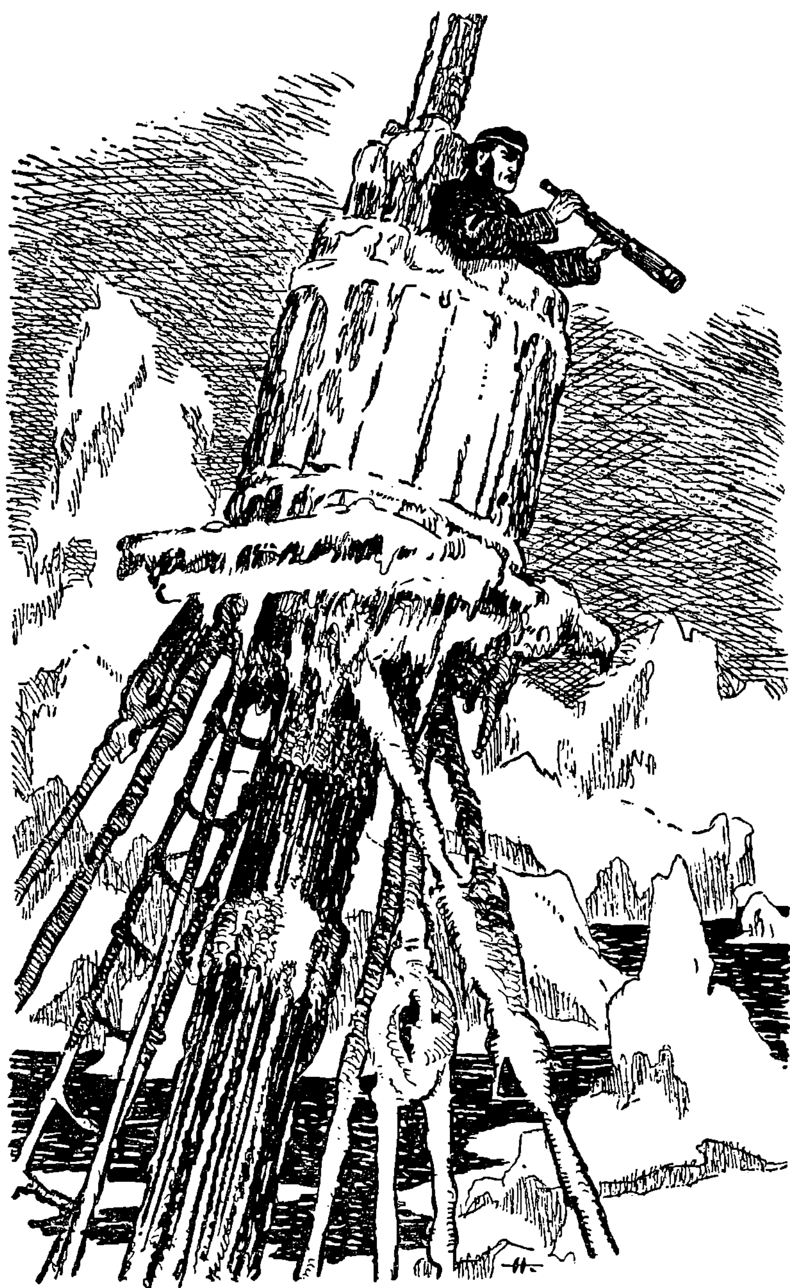
– Taip, – dusliu balsu atsakė Hateras, – bet to per mažai: dar reikia iš jo išplaukti.

Taip taręs Hateras nuėjo į savo kajutę.

„Jo tiesa, – pagalvojo daktaras. Mes atsidūrėme spąstuose. Laivui manevruoti čia labai nedaug vietos. O kas bus, jeigu teks šiame sąsiauryje žiemoti?.. Ką gi, mes ne pirmi ir ne paskutiniai. Kur kiti išsipainiojo iš bėdos, ir mes išsipainiosime.

Daktaras neklydo. Kaip tik šioje vietoje, nedideliame uždarame užutekyje, Maklintoko pavadintame Kenedžio vardu, 1853 metais žiemojo brigas „Foksas" Šiuo metu buvo galima įžiūrėti aukštą granitinių kalnų keterą ir skardingas uolas, stūksančias užutėkio pakrantėmis.

Belo sąsiauris, turįs vieną mylią pločio ir septyniolika mylių ilgio, iš šonų suspaustas didžiulių kalnų, siekiančių tūkstantį

septynis šimtus pėdų aukščio, skiria Somerseto salą nuo Butijos. Suprantama, laivams čia nėra kur manevruoti. Srovės greitis sąsiauryje – nuo šešių iki septynių mylių per valandą. „Forvardas“ plaukė iš lėto ir atsargiai, bet vis dėlto stūmėsi į priekį. Siauroje protakoje dažnai siautėja audros, ir brigui teko patirti jų įniršį. Haterui įsakius, bramrėjos, marso rėjos ir bramstengos buvo nuleistos, tačiau brigą vis tiek smarkiai supo; kartais užlėkdavo viesulas ir prapliupdavo liūtis; dūmai stebėtinai greit skriejo į rytus. Brigas beveik aklai plaukė tarp slenkančių ledų; barometras vis krito. Denyje buvo sunku išsilaikyti ant kojų, ir didžioji įgulos dalis slėpdamasi nuo darganos sėdėjo kubrike.

Nepaisydami sniego ir lietaus, Hateras, Džonsonas ir Šandonas buvo jute. Pridursime, kad daktaras, paklausęs savęs, kas šiuo momentu jam būtų nemaloniausia, tučtuojau užlipo į denį. Bet kadangi nebuvo įmanoma nei girdėti, nei matyti vienam kito, tad daktaras pats sau vienas mąstė.

Hateras stengėsi akimis prasiskverbti pro rūko uždangą, nes, jo paskaičiavimu, šeštą valandą vakaro brigas turėjo būti sąsiaurio gale. Bet išėjimas iš sąsiaurio, atrodė, buvo uždarytas. Haterui teko sustoti ir išmesti inkarus ant ledkalnio. Kiaurą naktį brigas stovėjo su veikiančia garo mašina.

Oras buvo baisus. Kiekvieną akimirką „Forvardas“ galėjo sutraukyti savo grandines; reikėjo bijoti, kad ledkalnis, stipraus vakarų vėjo nublokštas nuo savo pagrindo, nepasijudintų ir nenuneštų su savim brigo. Budėtojai visą laiką buvo budrūs, nes grėsė didžiausias pavojus. Ėmė šėlti pūga, uraganas nuo atitirpusių ledų paviršiaus siauste siautė ledines skeveldras.

Per šią naktį temperatūra gerokai pakilo; termometras rodė +57° (+14 °C). Daktaras labai nustebęs pietuose pamatė blyksint žaibus, po kurių sekė tolimas griaustinio dundėjimas. Šis

faktas, rodės, patvirtino tai, ką liudijo banginių medžiotojas Skrobsis panašų reiškinį pastebėjęs už šešiasdešimt penktosios lygiagretės. Kapitonas Paris 1821 metais taip pat matė šį keistą meteorologinį fenomeną.

Penktą valandą ryto oras nuostabiai greit pasikeitė; temperatūra nukrito iki užšalimo taško, vėjas pasisuko į šiaurę ir nurimo. Vakaruose jau aiškiai buvo galima įžiūrėti išėjimą iš sąsiaurio, bet, deja, jis buvo užsigrūdęs ledais. Hateras tiriamai žiūrėjo į krantus klausdamas pats savęs: ar galima ištrūkti iš sąsiaurio?

Pagaliau brigas pakėlė inkarą ir palengva ėmė stumtis į priekį tarp slenkančių ledų; lytys su trenksmu daužėsi į laivo liemenį. Tuo metu ledas siekė šešetą ar septynetą pėdų storio, ir reikėjo saugotis jo spaudimo: nors brigas jį būtų atlaikęs, vis dėlto grėsė pavojus, kad ledai gali jį kilstelėti ir apversti.

Vidudienį įgula pirmą kartą galėjo pasigrožėti didingu optiniu reiškiniu – spalvotais ratais danguje ir dviem netikrom saulėm. Daktaras nustatė tų ratų dydį. Viršutinio lanko galai buvo pakilę trisdešimt laipsnių nuo horizontalaus skersmens. Abi saulės buvo aiškiai matyti; šviesos ratų spalvos ėjo nuo centro į periferiją tokia tvarka: raudona, geltona, žalia, šviesiai žydra ir pagaliau balta, palengva susiliejanti su dangaus fonu.

Daktaras prisiminė išradingą Tomo Jungo teoriją. Tas fizikas spėja, kad atmosferoje yra debesų, susidedančių iš smulkutėlių ledo prizmių; saulės spinduliai eidami pro tas prizmes lūžta 60–90° kampu. Vadinasi, saulės žiedai negali atsirasti giedrame danguje. Daktaro manymu, toks aiškinimas buvo labai protingas.

Su poliariniais kraštais susipažinę jūrininkai paprastai yra tos nuomonės, kad šis keistas reiškinys pranašauja gausų sniegą.

Jei iš tikrųjų taip atsitiktų, „Forvardo“ būklė taptų labai kebli. Todėl Hateras nusprendė plaukti pirmyn. Visą dieną ir visą ateinančią naktį jis neturėjo nė valandėlės poilsio, be paliovos stebėjo horizontą, vis lipo ant vantų ir visaip stengėsi prisiartinti prie tų sąsiaurio žiočių.

Bet rytą jis buvo priverstas sustoti prieš neįveikiamą ledų užtvarą. Daktaras užlipo į jutą pas kapitoną. Hateras jį nusivedė į laivo galą, kur jie galėjo ramiai šnekučiuotis, nes čia niekas negirdėjo.

– Mes patekome į spąstus, – tarė Hateras. – Toliau plaukti neįmanoma.

– Neįmanoma? – paklausė daktaras.

– Taip, neįmanoma! Net panaudoję visą brige esančią parako atsargą nepasistūmėtume į priekį nė ketvirčio mylios.

– Tai ką gi daryti?

– Nežinau. Prakeikti šie nelemtieji metai prasidėję nepalankiomis aplinkybėmis!

Ką gi, kapitone, jeigu jau būtinai reikia žiemoti, tai ir žiemosime... Ar čia, ar kitur – ar ne vis tiek?

– Suprantama, – nuleidęs balsą atsakė Hateras. – Bet aš nenorėčiau žiemoti nuo birželio mėnesio. Žiemojimas susijęs su fiziniais ir moraliniais sunkumais. Ilgai neturėdama ką veikti ir sunkiai vargdama įgula nusimena. Dėl to aš ir buvau numatęs sustoti kur nors arčiau ašigalio.

– Taip, bet likimas lėmė, kad Bafino įlanka būtų uždaryta...

– Bet kodėl ji buvo atvira kitam, – piktai sušuko Hateras, – tam amerikiečiui, tam...

– Klausykite Haterai, – nutraukė daktaras kapitoną, – šiandien tik birželio penktoji. Taigi nenusiminkime. Kelias mums gali netikėtai atsidaryti. Juk žinote, kad ledai lengvai skeldėja

net tada, kai ramus oras, tarytum ledą sudarančios įvairialytės masės turėtų kokią nors ypatingą ardomąją jėgą. Todėl mes visuomet galime tikėtis, kad rasime laisvą nuo ledų jūrą.

– Kad tik ji išvarytų ledus, ir mes ją perplauksime! Galimas daiktas, už Belo sąsiaurio mums pavyks prasiveržti į šiaurę Pilo sąsiauriu arba Maklintoko protaka, o tada...

– Kapitone, – tarė tuo metu priėjęs Džeimsas Volas, – dėl susidūrimų su ledais mums gresia pavojus netekti vairo.

– Ką gi, rizikuosime vairu, – atsakė Hateras, – tačiau jo nuimti aš neleisiu! Bet kurią valandėlę, naktį ir dieną, mes turime būti visiškai pasiruošę. Stenkitės išsaugoti vairą, Volai, tegu jūrininkai stumia ledo lytis šalin. Bet vairas turi likti savo vietoje. Girdite?

– Tačiau... – buvo bepradedąs Volas.

Jūsų pastabos man nereikalingos, griežtai tarė Hateras. – Galite eiti!

Volas grįžo į savo vietą.

– O! – įpykęs sušuko Hateras. – Aš atiduočiau penkerius metus gyvenimo, kad tik galėčiau pasistūmėti toliau į šiaurę! Pavojingesnio kelio nežinau. O be visų kitų negandų, mes dar esame taip arti magnetinio poliaus, jog kompasas neveikia, strėlė arba visai nejuda, arba blaškosi kaip pašėlusi ir nuolat keičia kryptį!

Tikrai, kapitone, čia plaukioti pavojinga, – tarė daktaras. – Bet juk žmonės, kurie tam ryžosi, iš anksto žinojo, kokie sunkumai jų laukia, todėl niekas neturėtų jiems kelti nepasitenkinimo!

– Ak, daktare, įgulos nuotaika per tą laiką vėl pasikeitė; pats matote, kad padėjėjai pradeda man prieštarauti. Į brigą jie stojo tik dėl to, kad jiems buvo pažadėtos labai naudingos sąlygos.

Bet tai turi ir blogąją pusę, nes jie trokšta kuo greičiau grįžti į tėvynę. Mano žygis, daktare, neranda pritarimo, ir jeigu man nepavyks pasiekti tikslo, tai ne dėl jūrininkų kaltės, su jais visuomet galima susitvarkyti, o dėl to, kad geros valios stinga mano padėjėjams... Bet už tai jie brangiai užmokės!

– Jūs perdedate, Haterai.

– Nė kiek! Gal manote, kad įgula nepatenkinta tomis kliūtimis, su kuriomis aš susiduriu kelionėje? Priešingai! Ji tikisi, kad tai mane privers atsisakyti savo sumanymų. Jūreiviai nemurma ir nemurmės, kol „Forvardas“ plaukia į pietus. Bepročiai! Jie mano, kad artėja prie Anglijos! Bet vos tik aš pasuksiu į šiaurę, pamatysite, kaip pasikeis jų nuotaika. Tačiau prisiekiu jums, niekas pasaulyje neprivers manęs nukrypti nuo užsibrėžto tikslo! Duokite man nors mažiausią praėjimą, nors plyšį, pro kurį galėtų prasisprausti brigas, kad ir netekdamas dalies varinių savo šarvų, – ir aš viską nugalėsiu!

Kapitono troškimas iš dalies išsipildė. Kaip buvo numatęs daktaras, vakare įvyko staigus pasikeitimas: vėjo, srovių ir temperatūros veikiami ledo laukai prasiskyrė, ir „Forvardas“, plieniniu foršteveniu skrosdamas plaukiojančias lytis, drąsiai leidosi pirmyn. Jis plaukė visą naktį ir antradienio rytą, šeštą valandą, išsikasė iš Belo sąsiaurio.

Bet kaip įtūžo Hateras pamatęs, kad kelias į šiaurę užkirstas! Tačiau jis turėjo tiek valios, jog neparodė nusivylimo ir pasuko į Franklino sąsiaurį, tartum tą vienintelį atvirą kelią būtų laikęs geresniu už kitus kelius. Negalėdamas prasiveržti į šiaurę Pilo sąsiauriu Hateras nutarė apiplaukti aplink Velso Princo salą, o paskui leistis į Maklintoko sąsiaurį. Bet jis labai gerai žinojo, kad Volo ir Šandono apgauti negalima, nes šie suprato, kaip viskas iš tikrųjų yra.

Birželio 6 dieną neatsitiko nieko ypatingo; dangus apsitraukė sniego debesimis – matyt, pradėjo pildytis saulės žiedų prognozė.

„Forvardas“ trisdešimt šešias valandas plaukė vingiuotomis Butijos pakrantėmis vis negalėdamas prisiartinti prie Velso Princo salos. Didindamas greitį Hateras negailestingai degino anglį: jis tikėjosi kuro atsargą papildyti Bičio saloje. Ketvirtadienį brigas priplaukė Franklino sąsiaurio žiotis, bet kelias į šiaurę ir čia buvo užkirstas.

Kapitonas visai nusiminė. Atgal grįžti jis nebegalėjo, ledai vertė jį plaukti pirmyn, nes už laivo jie netrukus susiglausdavo, tarytum ten, kur prieš valandą praplaukė brigas, niekuomet nebūtų buvę laisvos jūros.

Tad „Forvardas“ ne tik neįstengė prasiveržti į šiaurę, bet jam nebuvo įmanoma nė valandėlei sustoti, nes galėjo suspausti ledai. Jis skriejo, tarsi audros vejamas.

Penktadienį, birželio 8 dieną, brigas buvo netoli Butijos krantų, kur prasideda Džeimso Roso sąsiauris; šio sąsiaurio reikėjo žūtbūt vengti, nes jis eina tiesiog prie Amerikos žemyno.

Vidudienį atlikti stebėjimai parodė 70° 5’ 17” platumos ir 96° 46’ 45” ilgumos. Daktaras šiuos skaitmenis pažymėjo žemėlapyje ir pamatė, kad brigas atsidūręs toje vietoje, kur yra įsidėmėtinas Žemės rutulio taškas – magnetinis polius, kaip tatai nustatė Džono Roso sūnėnas Džeimsas Rosas.

Krantai čia buvo lėkšti ir tiktai per mylią nuo jūros iškilę apie šešiasdešimt pėdų.

Kadangi reikėjo išplauti „Forvardo“ katilą, kapitonas liepė numesti į ledo lauką inkarą ir leido daktarui su bocmanu išsikelti į krantą. O pats Hateras būdamas abejingas viskam, kas neturėjo tiesioginio ryšio su jo planais, užsidarė savo kajutėje ir tylėdamas rijo akimis poliarinių kraštų žemėlapį.

Daktaras ir jo palydovas lengvai pasiekė krantą. Ketindamas daryti bandymus ir patikrinti Džeimso Roso tyrinėjimus Klobonis pasiėmė kompasą. Jis nesunkiai surado iš kalkakmenių sukrautą piramidę. Skubiai prie jos pribėgęs daktaras pro angą pamatė alavinę dėžutę, kurioje buvo įdėtas protokolas apie Džeimso Roso atradimą. Rodėsi, kad šiose nykiose pakrantėse per pastaruosius trisdešimt metų nebuvo apsilankiusi nė viena gyva būtybė.

Šioje vietoje atitinkamai pakabinta magnetinė strėlė, Žemės magnetizmo veikiama, tučtuojau pakrypo beveik vertikaliai. Vadinasi, traukos šaltinis buvo labai arti, gal net tiesiog po strėle.

Daktaras kruopščiai atliko bandymą.

Džeimsas Rosas neturėdamas tobulų prietaisų nustatė, jog strėlė pakrypsta 89° 59'; taip atsitiko todėl, kad magnetinis polius iš tikrųjų buvo per vieną minutę nuo tos vietos. Daktaras už Rosą buvo laimingesnis: labai patenkintas, netoliese jis surado tokią vietą, kur strėlė pakrypo lygiai 90°

– Vadinasi, šioje vietoje yra magnetinis Žemės polius! – sušuko jis koja treptelėdamas į žemę.

– Ar kaip tik čia? – paklausė Džonsonas.

– Taip, mano mielas, čia!

Vadinasi, – tarė Džonsonas, – reikia atmesti visas kalbas apie magnetinį kalną arba magneto mases.

– Visa tai, brangusis Džonsonai, – šypsodamasis atsakė daktaras, – yra tik nemokšų prasimanymas. Kaip matote, čia nėra jokio kalno, kuris trauktų į save laivus plėšdamas nuo jų visas geležines dalis – inkarą po inkaro, vinį po vinies ir taip toliau. Jūsų batams čia gresia ne didesnis pavojus, negu bet kur kitur.

– Bet kaipgi tuomet paaiškinti tą faktą, kad...

– Dar ne viskas yra išaiškinta, kadangi mes dar nepakankamai žinome. Tačiau matematiškai tiksliai įrodyta, kad magnetinis polius yra kaip tik čia, – tai neabejotinas ir nepaneigiamas faktas!

– Ak, misteri Kloboni! Koks laimingas būtų kapitonas, jei tą patį galėtų pasakyti apie Šiaurės ašigalį!

– Duok Dieve! – atsiliepė daktaras.

Daktaras su savo palydovu magnetiniame poliuje pastatė akmenų piramidę. Tuo tarpu iš brigo signalizavo, kad jie grįžtų; penktą valandą vakaro daktaras ir Džonsonas jau buvo „Forvarde“

XVII

Kaip žuvo Džono Franklino ekspedicija

„FORVARDAS“ VARGAIS NEGALAIS perplaukė Džono Roso sąsiaurį, – teko panaudoti pjūklus ir sprogstamuosius užtaisus. Įgula labai išvargo. Dar laimė, kad buvo pakenčiama temperatūra – trisdešimt laipsnių aukštesnė, nekaip tuo pačiu metų laiku čia rado Džeimsas Rosas. Termometras rodė +34° (+2 °C).

Plaukdamas palei nedidelę poliarinio baseino salą Karaliaus Viljamo Žemę šeštadienį brigas aplenkė Felikso kyšulį šiauriniame jos pakraštyje.

Įgula smalsiai ir liūdnai žiūrėjo į tą salą, kuri visiems jūreiviams padarė slogų įspūdį.

Iš tikrųjų brigas plaukė pro Karaliaus Viljamo Žemę, kur įvyko baisiausia Naujųjų laikų drama: kažkur už keleto mylių į vakarus žuvo „Erebusas“ ir „Teroras“

„Forvardo“ jūreiviai žinojo, kuo baigėsi bandymai surasti admirolą Frankliną, bet katastrofos smulkmenos įgulai nebuvo žinomos. Kloboniui pagal žemėlapį sekant, kur plaukia brigas, priėjo Belas, Boltonas bei Simpsonas ir ėmė jį klausinėti. Netrukus degdami smalsumu susirinko ir kiti jūrininkai. O brigas tuo tarpu skriejo dideliu greičiu, ir krantas su savo kyšuliais bei įlankomis slinko prieš akis tartum milžiniška panorama.

Hateras sparčiai vaikštinėjo po jutą. Daktaras atsisėdo denyje, ir netrukus jį apstojo būrys jūrininkų. Suprasdamas, kad esamomis aplinkybėmis pasakojimas yra ne tik įdomus, bet ir svarbus, daktaras atnaujino dar su Džonsonu pradėtą pokalbį.

Jūs žinote, mano bičiuliai, kad Franklinas pradėjo savo tarnybą panašiai kaip Kukas ir Nelsonas – jis įstojo į laivyną junga. Jaunystę praleidęs didelėse jūrų ekspedicijose tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt penktais metais jis nutarė keliauti į šiaurę ieškoti Šiaurės vakarų kelio. Jo žinioje buvo išbandyti laivai „Erebusas“ ir „Teroras“, kuriems tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimtais metais vykdamas ekspedicijon į Pietų ašigalį vadovavo Džeimsas Rosas. „Erebusas“, kuriuo plaukė pats Franklinas, turėjo septyniasdešimties žmonių įgulą; jam vadovavo kapitonas Ficdžeimsas, tarp įgulos buvo leitenantai Goras ir Leveskontė, bocmanai Devė, Sardžentas bei Kaučas ir gydytojas Stenlis. „Terore“ buvo šešiasdešimt aštuoni žmonės; jam vadovavo kapitonas Krozjė, tarp įgulos narių buvo leitenantai Litlis Hodžsonas bei Irvingas, bocmanai Horsbis bei Tomas ir gydytojas Pedis. Nė vienas šių nelaimingųjų nebeišvydo savo tėvynės; daugumos jų vardais pavadinta poliarinių kraštų įlankos, kyšuliai, sąsiauriai, kanalai bei salos. Iš viso – šimtas trisdešimt aštuoni žmonės. Mes žinome, kad paskutiniai Franklino laiškai, pasiųsti iš Disko salos, buvo datuoti tūkstantis aštuoni šimtai

keturiasdešimt penktų metų liepos dvyliktą dieną. „Tikiuosi, – rašė jis, – šiąnakt išplaukti į Lankasterio sąsiaurį.“ Bet kas atsitiko po to, kai jis išplaukė iš Disko įlankos? Banginių medžiotojų laivų – „Velso Princo“ ir „Enterpraizo“ – kapitonai paskutinį kartą Franklino laivus matė Melvilio įlankoje, ir nuo to laiko apie juos nieko nebuvo girdėti. Tačiau mes galime pasekti, kaip Franklinas keliavo į vakarus. Lankasterio ir Baru sąsiauriais jis priplaukė Bičio salą, kur ir praleido tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt penktų – keturiasdešimt šeštų metų žiemą.

– O kaip buvo sužinotos visos tos smulkmenos? – paklausė dailidė Belas.

– Pirma, šios smulkmenos paaiškėjo tada, kai Ostino ekspedicija tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimtais metais aptiko tris kapus, kuriuose buvo palaidoti trys Franklino jūreiviai, o be to, kai „Fokso“ leitenantas Hobsonas rado dokumentą, datuotą tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt aštuntųjų metų balandžio dvidešimt septintą dieną. Taigi mes žinome, kad „Erebusas“ ir „Teroras“ peržiemoję nuplaukė Velingtono sąsiauriu iki šešiasdešimt septintosios lygiagretės, bet tada, užuot keliavę toliau į šiaurę, nors tiesą sakant, tasai kelias buvo tiesiog neįveikiamas, jie pasuko į pietus...

– Ir tai juos pražudė! – nuskambėjo rūstus balsas. – Išsigelbėjimas buvo šiaurėje!

Visi atsigręžė. Prieš juos atsirėmęs į juto turėklus stovėjo Hateras. Tai jis sviedė įgulai tuos rūsčius žodžius.

– Be abejonės, – pasakojo toliau daktaras, – Franklinas norėjo pasiekti Amerikos krantus. Šiame pražūtingame kelyje jį užklupo audra, o tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt šeštų metų rugsėjo 12 dieną per keletą mylių nuo čia, į šiaurės vakarus nuo Felikso kyšulio, jo laivai buvo suspausti ledų ir

vėliau nublokšti į šiaurės vakarus nuo Viktorijos kyšulio, va tenai, – pridūrė daktaras rodydamas į jūrą. – Bet įgula savo laivus paliko tik tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt aštuntų metų balandžio dvidešimt antrą dieną. Kas atsitiko per tuos devyniolika mėnesių? Ką veikė tie nelaimingieji? Be abejo, jie bastėsi po apylinkes ir kaip įmanydami stengėsi išsigelbėti, nes admirolas buvo energingas žmogus, ir jeigu jam nepasisekė...

...tai galbūt todėl, kad įgula liko jam neištikima, – niūriai įterpė Hateras.

Jūrininkai nedrįso pažvelgti į kapitoną: jo žodžiai lyg sunkus akmuo slėgė jų sąžinę.

– Lemtingas dokumentas mums praneša, kad tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt septintų metų birželio vienuoliktą dieną seras Džonas Franklinas nebeatlaikė visų kančių ir mirė. Pagerbkime jo atminimą! – tarė daktaras nusiimdamas kepurę.

Jūrininkai tylėdami pasekė jo pavyzdžiu.

– Ką gi dešimt mėnesių veikė tie nelaimingieji netekę savo viršininko? Jie gyveno savo laivuose ir juos paliko tik tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt aštuntų metų balandžio mėnesį. Iš šimto trisdešimt aštuonių jūreivių gyvi dar tebebuvo šimtas penki žmonės. Trisdešimt trys mirė! Tuomet kapitonai Krozjė ir Ficdžeimsas Viktorijos kyšulyje sukrovė piramidę ir joje paliko paskutinį pranešimą. Žiūrėkite, mes kaip tik plaukiame pro tą kyšulį. Dar matyti apgriuvusi piramidė, pastatyta, galima sakyti, tolimiausioje vietoje, iki kurios tūkstantis aštuoni šimtai trisdešimt pirmais metais buvo nukeliavęs Džonas Rosas. Antai Džein Franklin kyšulys! Antai Erebuso įlanka, kur buvo rasta valtis, padaryta iš vieno laivo likučių ir uždėta ant pavažų! Ten pat rasta sidabrinių šaukštų, didelis kiekis maisto atsargų, šokolado, arbatos, šventraščių. Šimtas penki žmonės,

kurie buvo išlikę gyvi, kapitono Krozjė vadovaujami iškeliavo prie Didžiosios Žuvų Upės. Ligi kurios vietos jie nuėjo? Ar jiems pavyko pasiekti Hadsono įlanką? Kas juos ištiko? Ar bent vienas liko gyvas?

– Aš galiu papasakoti, kas juos ištiko, – garsiai tarė Džonas Hateras. – Taip, jie stengėsi pasiekti Hadsono įlanką, pasidalijo į kelias grupes ir iškeliavo į pietus. Viename savo laiške daktaras Re rašo, kad tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimtais metais Karaliaus Viljamo Žemėje eskimai sutiko keturiasdešimt žmonių, kurie medžiojo ruonius, ėjo ledu ir tempė valtį. Jie buvo sulysę, išblyškę, nusilpę nuo darbo ir ligų. Vėliau eskimai rado trisdešimt lavonų žemyne ir penkis lavonus gretimoje saloje. Vieni iš jų buvo šiaip taip palaidoti, kiti nepalaidoti; vieni gulėjo po apversta valtimi, kiti – po palapinės skutais; suspaudęs žiūroną ir užtaisytą šautuvą gulėjo karininkas; atokiau kėpsojo katilai su šlykštaus maisto likučiais. Gavęs tokias žinias admiralitetas kreipėsi į Hadsono įlankos bendrovę prašydamas į katastrofos vietą pasiųsti geriausius savo agentus. Šie Beko upe nusileido iki pat jos žiočių, tyrinėjo Monrealio salas, Makonochį ir Oglio kyšulį, tačiau nieko nerado. Visi tie nelaimingieji žuvo nuo vargų, bado ir ligų; stengdamiesi pratęsti apgailėtiną savo egzistenciją jie valgė net žmogieną! Štai kas juos ištiko bekeliaujant į pietus, – tas kelias nusėtas subjaurotais jų lavonais! Na kaip, ar po to jūs norite vykti jų pėdomis?

Stiprus Hatero balsas, energingi mostai, liepsnojantis veidas klausytojams padarė didžiausią įspūdį. Nepaprastai sujaudinta šių fatališkų vietų reginio įgula vienu balsu ėmė šaukti:

– Į šiaurę, į šiaurę!

– Taip, į šiaurę! Ten išsigelbėjimas ir garbė! Į šiaurę! Pats dangus su mumis! Vėjas pasikeitė! Kelias laisvas! Pirmyn!

Jūrininkai puolė į savo vietas. Ledo laukai pamažu pradėjo skirstytis; „Forvardas“ skubiai pakeitė kryptį ir visu greičiu leidosi į Maklintoko sąsiaurį.

Tikėdamasis rasti laisvesnę nuo ledų jūrą Hateras neapsiriko. Jis plaukė tuo keliu, kuriuo, kaip spėjama, keliavo ir Franklinas, – palei gerai jau žinomus Velso Princo salos krantus; tačiau priešingi šios žemės krantai buvo dar neištirti. Matyt, ledai į pietus slinko rytine protaka, nes sąsiauris, rodės, liko visiškai laisvas. Taigi „Forvardas“ galėjo sparčiau pasivaryti už sugaištą laiką. Padidinęs greitį birželio 14 dieną jis praplaukė Osborno įlanką ir tas tolimiausias vietas, iki kurių buvo nukeliavusios 1851 metų ekspedicijos. Sąsiauryje vis dar buvo daug ledo, bet „Forvardui“ plaukti jis nekliudė.

XVIII

Į šiaurę

ĮGULA, MATYT, vėl kaip paprastai tapo drausminga ir paklusni. Darbo buvo nedaug, jis nelabai vargino, ir jūrininkai turėjo užtektinai laisvo laiko. Temperatūra buvo vis aukščiau nulio, ir atlydžiai turėjo pašalinti svarbiausius kelionės sunkumus.

Dekas pasidarė labai meilus ir lipšnus; jis susidraugavo su daktaru, ir dabar juodu gražiai sugyveno. Bet kiekvienoje draugystėje vienas iš draugų visuomet aukojasi kitam, ir kaip tik toks draugas buvo daktaras. Dekas su juo darė visa, ką tik norėjo, o daktaras klausė šuns, kaip kad šuo klauso savo šeimininko. Dekas, matyt, buvo palankus daugumai jūrininkų bei padėjėjų, tačiau instinktyviai vengė Šandono, taip pat

nemėgo – ir dar kaip! – Peno ir Fokerio, kuriems artinantis reikšdavo neapykantą tyliu urzgimu. Bet Fokeris ir Penas nedrįso šuns užkabinėti, nes, anot Kliftono, jis buvo „gerasis Hatero genijus“

Žodžiu, įgulos nuotaika pakilo, ir jūreiviai elgėsi pakenčiamai.

– Man rodosi, – tarė kartą Džeimsas Volas Ričardui Šandonui, – kad mūsų jūrininkai patikėjo kapitono šnekomis ir neabejoja kelionės sėkme.

Jie smarkiai klysta, – atsakė Šandonas. Jeigu jie gerai pagalvotų ir pažiūrėtų blaiviomis akimis, tai pamatytų, kad mes žengiame vieną beprotišką žingsnį po kito.

– Bet juk dabar esame beveik laisvoje jūroje ir plaukiame jau ištirtu keliu... Man atrodo, jūs perdedate, Šandonai.

– Nė kiek, Volai. Gal sakysite, kad jaučiu Haterui neapykantą ir pavydą, – tebūnie taip, bet tie jausmai manęs neapakina. Sakykite, ar jūs žiūrėjote į anglių duobę?

– Ne, – atsakė Volas.

– Tai pažiūrėkite. Pamatysite, kaip greit mažėja kuro atsargos. Iš teisybės reikėtų plaukti vien burėmis, o sraigtą paleisti tiktai būtiniausiais atvejais, veržiantis prieš srovę ar prieš vėją. Kurą reikia taupyti; juk galbūt šiuose kraštuose mums teks išbūti kelis metus. Bet Hateras beprotiškai lekia pirmyn, norėdamas žūtbūt pasiekti neprieinamą ašigalį, ir tokios smulkmenos jam nerūpi. Ar pučia palankus vėjas, ar priešinis, Hateras leidžia garo mašiną visu smarkumu. Jeigu šitaip bus ir toliau, mes atsidursime labai keblioje padėtyje, o gal ir visai žūsime.

– Iš tiesų, Šandonai? Negi jau taip blogai?

– Taip, Volai, labai blogai. Aš turiu galvoje ne tik mašiną, kuri kritišku momentu be kuro nė kiek negalės mums padėti, bet svarbiausia – žiemojimą, nes anksčiau ar vėliau vis tiek to

neišvengsime. O juk reikia imtis priemonių prieš šaltį tokiuose kraštuose, kur termometre dažnai užšąla gyvsidabris.

Jei neapsirinku, Šandonai, kapitonas tikisi kuro atsargą papildyti Bičio saloje. Juk ten turi būti daug anglies.

– Bet argi šiose jūrose visuomet nuplauki ten, kur nori, Volai? Ar gali būti tikras, kad vienas arba kitas sąsiauris bus laisvas nuo ledų? O jeigu mes Bičio salos nepasieksime, jeigu nebus įmanoma prie jos priplaukti – kaip tada?

– Jūsų teisybė, Šandonai. Iš tikrųjų Hateras elgiasi neprotingai. Bet kodėl gi jūs nieko jam apie tai nesakote?

– Ne, Volai, – atkirto Šandonas suirzęs. – Nutariau tylėti; už brigą aš neatsakau. Palauksiu, kaip toliau klostysis; man įsako – aš vykdau, o savo nuomonės reikšti neprivalau.

– Leiskite pastebėti, Šandonai, kad jūs elgiatės neteisingai. Juk čia mūsų visų interesas, – už kapitono neatsargumą mes visi galime brangiai užmokėti.

– Bet argi jis manęs klausys, Volai?

Volas buvo priverstas su tuo sutikti.

Tai gal kapitonas skaitysis su visos įgulos nuomone? – tarė jis.

– Įgulos! – gūžtelėjęs pečiais atšovė Šandonas. – Argi nematote, brangusis Volai, kad įgula dabar apie savo saugumą visai negalvoja? Jūrininkai žino, kad artinasi prie septyniasdešimt antrosios lygiagretės ir kad už kiekvieną laipsnį, nuplauktą į šiaurę nuo tos platumos, jie gaus po tūkstantį svarų sterlingų.

– Jūsų teisybė, Šandonai, – pritarė Volas. – Kapitonas surado patikimiausią būdą, kaip palenkti jūrininkus, kad jie būtų paklusnūs.

– Žinoma, – atsakė Šandonas, – bet tiktai ligi tam tikro laiko.

– Ką jūs norite pasakyti?

Ogi tai, kad viskas gerai klosis, kol darbas nesunkus, pavojai nelabai dideli, o jūra laisva nuo ledų. Hateras nori jūrininkus papirkti, bet visa, kas remiasi tiktai pinigais, yra netvirta. Na, pamatysite, ar jiems berūpės premija, kai atsidursime kritiškoje padėtyje, kai mus užgrius pavojai, vargai, ligos, šalčiai ir visokios baisybės, kurių pasitikti galvotrūkčiais lekiame.

– Vadinasi, jūs manote, kad Haterui nepasiseks?

– Ne, Volai, nepasiseks! Toks atsakingas žygis reikalauja, kad visi viršininkai sutartų ir būtų vieningi. O juk to nėra nė žymės. Pasakysiu tiesiai: Hateras – pamišėlis; tai rodo ir visa jo praeitis. Gal viskas taip susiklostys, kad brigo vadovybę teks pavesti kitam žmogui, ne tokiam papaikusiam kaip mūsų kapitonas.

Bet vis dėlto, tarė Volas su nepasitikėjimu pakraipęs galvą, – jo pusėje visada bus...

– Pirmiausia, – nutraukė Šandonas, – daktaras Klobonis, mokslininkas, vien apie savo mokslą ir tegalvojąs; paskui Džonsonas, senas jūrininkas, kuris nemėgsta svarstyti; be to, gal dar Belas ir Simpsonas, taigi daugiau kaip keturi nesusidarys. O juk brige aštuoniolika žmonių! Ne, Volai, Hateras neturi įgulos pasitikėjimo ir pats gerai tą žino. Jis įsiteikė įgulai pinigais ir gudriai pasinaudojęs Franklino ekspedicijos žuvimo istorija sužadino jūreivių vaizduotę; bet ilgai taip būti negali, ir jeigu jam nepavyks išsikelti Bičio saloje, jis žuvęs.

– Jei įgula tai numatytų...

– Labai prašau jus, – karštai tarė Šandonas, – jūrininkams apie tai nieko nekalbėti! Jie ir patys susiprotės. Tiesą sakant, šiuo metu geriausia keliauti į šiaurę. Bet kas garantuos, kad Hateras plaukdamas ašigalio link iš tikrųjų nesitraukia atgal? Maklintoko sąsiauriu mes išplauksime į Melvilio sąsiaurį, iš ku-

rio eina keletas sąsiaurių į Bafino įlanką. Saugokitės, kapitone Haterai! Į šiaurę ne taip jau lengva prasiveržti, – žiūrėkit, kad neatsidurtumėt rytuose!

Kalbėdamas su Volu Šandonas išsidavė, ko siekia, taigi Hateras ne be pagrindo įtarė jį išdavyste.

Tačiau Šandonas teisingai sakė, kad įgula tik todėl taip gerai nusiteikusi, jog tikisi greit perplaukti septyniasdešimt antrąją lygiagretę. Jūrininkus apėmė troškimas pasipelnyti, kuris teikė drąsos net patiems bailiesiems. Kliftonas visiems savo draugams smulkiai apskaičiavo uždarbį.

Daktarui premija nepriklausė, taigi „Forvarde" ją turėjo gauti šešiolika žmonių. Premija buvo tūkstantis svarų sterlingų, todėl kiekvienam turėjo tekti po šešiasdešimt du su puse svaro už kiekvieną nuplauktą laipsnį. Laivui pasiekus ašigalį, už aštuoniolika laipsnių kiekvienas būtų gavęs po tūkstantį šimtą dvidešimt penkis svarus sterlingų, taigi nemažą turtą. Ši fantazija kapitonui būtų atsiėjusi aštuoniolika tūkstančių svarų sterlingų, bet Hateras buvo gana turtingas ir už kelionę į ašigalį tiek sumokėti galėjo.

Aišku, šie apskaičiavimai nepaprastai sužadino įgulos godumą, ir daugelis jūreivių, prieš dvi savaites džiūgavę, kad brigas pasuko į pietus, dabar karštai troško perplaukti viliojančią „auksinę lygiagretę"

Birželio 16 dieną „Forvardas" aplenkė Avorto kyšulį. Aukštai į padangę stiebėsi balta Rolinsono kalno viršūnė; apsigaubęs sniegu bei migla kalnas atrodė daug didesnis, tiesiog milžiniškas. Temperatūra laikėsi keletu laipsnių aukščiau nulio. Kalno šlaitais čiurleno upeliai, garmėjo kriokliai; dundėdamos lyg sunkiosios artilerijos salvės be paliovos krito sniego lavinos. Tartum baltos ilgos drobulės prieš saulę akinamai blizgėjo le-

dynai. Atbudusi poliarinė gamta pasirodė visa savo grožybe. Brigas plaukė palei pat krantą; ant apsaugotų iš šiaurės uolų stirksojo skurdūs viržiai, kurių rausvi žiedeliai nedrąsiai kalėsi iš po sniego; kur ne kur augo rausvos kerpės, pažeme driekėsi žemaūgių gluosnių krūmeliai.

Pagaliau birželio 19 dieną pasiekęs įžymųjį septyniasdešimt antrą laipsnį platumos brigas aplenkė Minto kyšulį, esantį Omanio įlankos pabaigoje. „Forvardas" įplaukė į Melvilio sąsiaurį, kurį Boltonas praminė „Pinigų jūra" Ta proga linksmasis jūreivis žerte žėrė sąmojus, o geraširdis daktaras iš visos širdies juokėsi.

Nors pūtė smarkus šiaurės rytų vėjas, „Forvardas" plaukė labai sėkmingai ir birželio 23 dieną pasiekė 74° platumos. Brigas dar buvo Melvilio sąsiauryje – viename didžiausių poliarinių baseinų. Pirmąkart šį sąsiaurį perplaukė kapitonas Paris 1819 metų ekspedicijoje, ir jo įgula tuomet gavo Anglijos vyriausybės skirtą premiją – penkis tūkstančius svarų sterlingų.

Kliftonas su pasitenkinimu pasakė, kad nuo septyniasdešimt antrosios lygiagretės jie nuplaukė jau du laipsnius: vadinasi, jam priklauso šimtas dvidešimt penki svarai sterlingų premijos! Bet kiti jam į tai atkirto, kad poliariniuose kraštuose pinigai neturi reikšmės, kad jūrininkas tik tuomet gali jaustis iš tiesų turtingas, kai savo kapitalą gali pragerti. Taigi dar nėra ko džiaugtis ir trinti rankas; reikia sulaukti to laiko, kai bus galima nuvirsti po stalu kurioje nors Liverpulio smuklėje.

XIX

Banginio medžioklė

NORS MELVILIO SĄSIAURIS nebuvo laisvas nuo ledų, jie nelabai kliudė plaukti. Iki pat akiračio plytėjo didžiuliai ledo laukai; vienur kitur pasitaikydavo ledkalnių, kurie stovėjo vietoje, tartum ant inkaro. „Forvardas“ visu greičiu skriejo plačiomis protakomis; manevruoti jose buvo lengva. Vėjas nuolat kaitaliojosi staigiai peršokdamas nuo vieno rumbo prie kito.

Vėjo nepastovumas arktinėse jūrose yra labai stebėtinas reiškinys; neretai per keletą minučių visiškas štilis virsta baisiausia audra. Birželio 23 dieną vidury didžiulio sąsiaurio tai teko patirti ir Haterui.

Pastoviausi ir šalčiausi vėjai paprastai pučia nuo ledynų į atvirą jūrą. Tą dieną oras keliais laipsniais atšilo; vėjas pasisuko į pietus, virš ledo laukų dažnai praūždavo smarkus viesulas, ėmė smarkiai snigti.

Hateras liepė tučtuojau nuleisti bures, kurios iki šiol padėjo sraigtui varyti laivą. Jūrininkai šoko vykdyti komandos, bet tuo akimirksniu vėjo gūsis nuplėšė mažąjį bramselį ir nunešė į jūrą.

Kapitonas įsakinėjo su didžiausiu šaltumu per visą audros laiką nepasitraukdamas nuo denio. Jam teko nuo darganos bėgti į vakarus. Vėjas kėlė milžiniškas bangas, tarp kurių blaškėsi įvairiausios formos ledo lytys, atplėštos nuo pakrantės ledyno. Brigą mėtė į šalis tartum kokį žaisliuką, į bortus trankėsi ledynų nuolaužos. Kartais „Forvardas“ statmenai užlėkdavo ant vandens kalno viršūnės, tada plieninis jo priešakys atmušdamas išsklaidytą šviesą žėrėdavo lyg įkaitintas metalas; čia vėl paknopstomis krisdavo į bedugnę visas paskendęs dūmų kamuo-

liuose. Sraigto sparnai skrosdavo orą ir net kaukdami sukdavosi viršum vandens. Lietus sumišęs su sniegu pylė kaip iš kibiro.

Daktaras, žinoma, pasinaudojo proga ir permirko ligi paskutinio siūlo. Jis stovėjo denyje susijaudinęs ir didžiai sužavėtas, kaip kad žavisi mokslininkas matydamas gamtos gaivalų kovą. Susikalbėti buvo visai neįmanoma, todėl daktaras tylėjo ir tiktai žiūrėjo. Ir čia jam teko savo akimis pamatyti keistą reiškinį, būdingą vien arktiniams kraštams.

Audra siautėjo tik nedideliame jūros plote, vos trejetą ar ketvertą mylių. Pralėkdamas virš ledo platybių vėjas greit nusilpsta ir negali nusiaubti didelių plotų. Retkarčiais pro miglos properšas daktaras išvysdavo giedrą dangų ir ramią jūrą, tyvuliuojančią už ledo laukų. Plaukdamas laisvomis protakomis brigas neišvengiamai turėjo patekti į ramią jūrą. Tiesa, grėsė pavojus susidurti su pasroviui plaukiančiais povandeniniais ledkalniais. Po keleto valandų Haterui vis dėlto pavyko pabėgti nuo audros, kuri dar tebešėlo horizonte keldama didžiules bangas ir rimo tiktai per kelis kabeltovus nuo „Forvardo“

Melvilio sąsiauris dabar atrodė jau visai kitaip. Bangos ir vėjas nuo krantų atplėšė daugybę ledkalnių, kurie grūsdamiesi, užlėkdami vienas ant kito plaukė į šiaurę. Jų galėjai priskaityti keletą šimtų, bet sąsiauris buvo labai platus, todėl brigas lengvai laviravo. Tie plaukiantys kalnai sudarė puikų reginį: jie lėkė nevienodu greičiu, tartum eidami lenktynių didžiuliame hipodrome.

Daktaras buvo sužavėtas. Staiga priėjo žeberklininkas Simpsonas ir atkreipė jo dėmesį į nepaliaujamai besikaitaliojančias jūros spalvas: tai buvo visa spalvų gama, pradedant skaisčiai mėlyna, baigiant gelsvai žalia; įvairiaspalvės juostos tęsėsi iš šiaurės į pietus ir buvo tokios ryškios, jog matėsi iki pat akiračio. Kai kur šviesios vandens juostos ribojosi su tamsiomis.

– Ką jūs apie tai manote, daktare? – paklausė Simpsonas.

– Tą patį, – atsakė daktaras, – ką apie šias taip keistai nudažytas juostas galvojo banginių medžiotojas Skrosbis. Jo nuomone, žaliasis vanduo net perpildytas smulkių paprasčiausių gyvūnėlių bei medūzų, kurių nėra mėlynajame vandenyje. Skrosbis padarė daugybę bandymų, ir aš juo mielai tikiu.

– Taip. Bet tokia jūros spalva ir daugiau ką parodo.

– Būtent?

– Taip, daktare! Patikėkite žeberklininko žodžiu! Jei „Forvardas“ būtų banginių medžiotojų laivas, turėtume daug šansų.

– Bet čia aš nematau jokių banginių, – atsakė daktaras.

– Truputį palaukite, ir užtikrinu, kad greitai juos pamatysime! Tokioje geografinėje platumoje užtikti žalias vandens juostas – radinys banginių medžiotojams!

– O kodėl? – paklausė daktaras, kuris visuomet labai domėjosi specialistų nuomone.

– Todėl, kad žaliuose vandenyse dažniausiai pasitaiko banginių, – atsakė Simpsonas.

– O kodėl, Simpsonai?

– Banginiai čia randa daugiau maisto.

– Ar jūs esate tikras?

– Juk aš pats šimtą kartų tai patikrinau Bafino įlankoje. Reikia manyti, kad taip bus ir Melvilio sąsiauryje.

– Jūsų teisybė, Simpsonai.

– Nagi štai, – šūktelėjo žeberklininkas persisvėręs per turėklus, – pažiūrėkite, daktare!

– Tartum laivo kilio paliktas pėdsakas! – tarė daktaras.

– Tai banginio pėdsakas, – paaiškino Simpsonas, – to gyvūno išmetamas riebiai blizgantis skystis. Vadinasi, ir pats banginis turi būti netoli.

Iš tikrųjų virš jūros pasklido specifinis kvapas.

Daktaras atsidėjęs žvalgė jūros paviršių. Simpsono pranašavimas netrukus išsipildė. Nuo stiebo pasigirdo Fokerio balsas:

– Banginis pavėjui!

Visi pasižiūrėjo nurodyta kryptimi: už mylios žydro dangaus fone aiškiai buvo matyti neaukštas vandens stulpas.

– Antai jis! Antai jis! – sušuko Simpsonas prityrusia akimi greitai įžiūrėjęs banginį.

– Pasislėpė! – atsakė daktaras.

– Jei bus reikalas, mes jį surasime, – tarė Simpsonas, kuriam niežėte niežėjo rankos.

Ir kaip jis nustebo, kada Hateras įsakė nuleisti į vandenį banginių medžiojimo valtį, nors niekas nedrįso to prašyti. Kapitonas mielai suteikė įgulai pramogą, kartu norėdamas gauti keletą statinaičių banginio taukų. Radę progą pamedžioti, visi labai apsidžiaugė.

Dvejetas jūreivių sėdo prie irklų, Džonsonas – prie vairo, o Simpsonas su žeberklu atsistojo priešakyje. Būtinai užsispyręs dalyvauti medžioklėje prie šios ekspedicijos prisidėjo ir daktaras. Jūra buvo gana rami. Valtis greitai nuplaukė ir po dešimties minučių buvo jau per mylią nuo „Forvardo“

Banginis įkvėpęs naują oro atsargą pasinėrė, bet netrukus vėl iškilo ant bangų išmesdamas į penkiolikos pėdų aukštį vandens ir gleivių stulpą.

– Tenai, gyviau! – sušuko Simpsonas, rodydamas į jūrą už aštuonių šimtų jardų nuo valties.

Valtis sparčiai plaukė banginio link; tai pastebėjęs palengva prisiartino ir brigas.

Jūrai banguojant milžiniškas gyvūnas čia pradingdavo, čia vėl pasirodydavo. Vandens paviršiuje iškišdamas tamsią nugarą,

panašią į povandeninę uolą vidury jūros. Banginiai greit plaukia tik persekiojami. Nenujausdamas pavojaus didžiulis gyvūnas tingiai ir nerūpestingai suposi ant bangų.

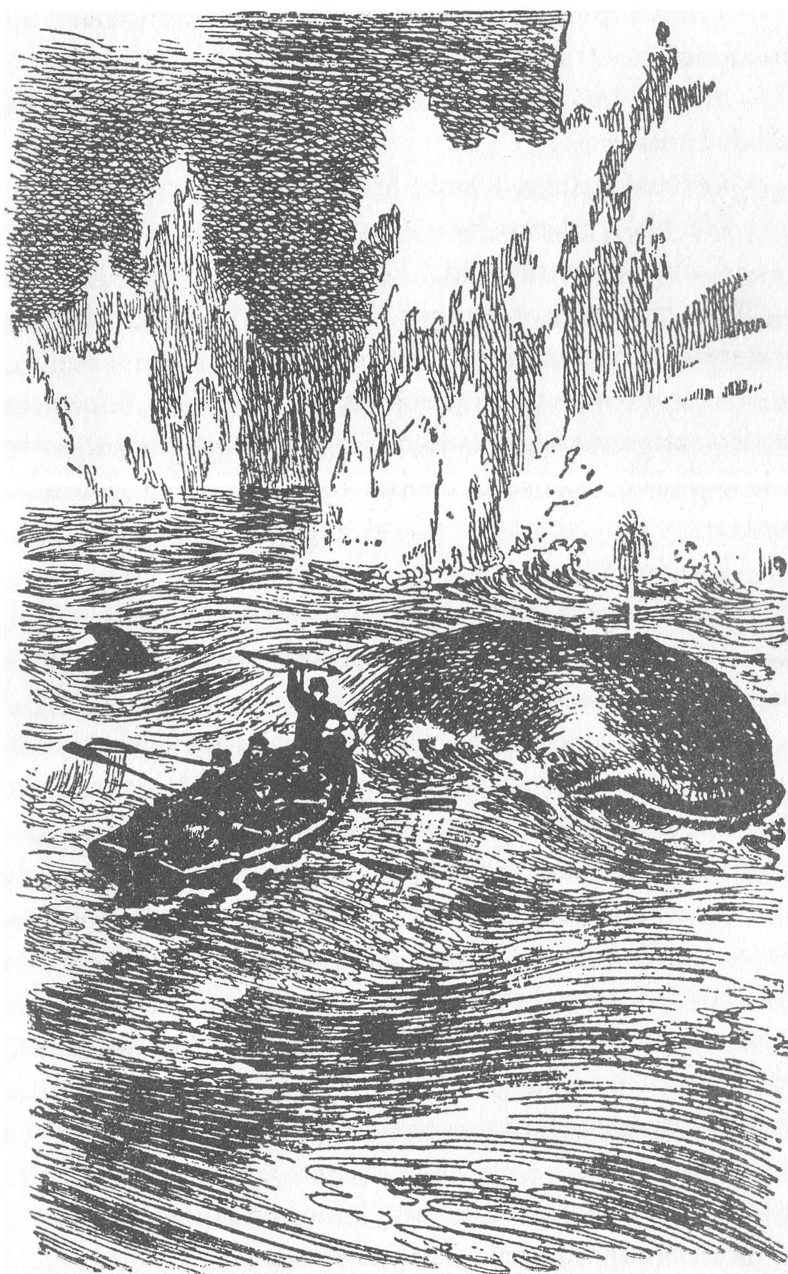
Valtis tyliai sliuogė žalio vandens juosta; vanduo čia buvo neskaidrus ir kliudė banginiui matyti savo priešus. Menkas luotelis, drįstąs pulti jūros pabaisą, – tai nepaprastai jaudinantis vaizdas. Banginis turėjo apie šimtą trisdešimt pėdų ilgio; tarp septyniasdešimt antro ir aštuoniasdešimto laipsnio pasitaiko banginių, turinčių daugiau kaip šimtą aštuoniasdešimt pėdų ilgio. Senovės rašytojai mini net septynių šimtų pėdų banginius, bet tokius tenka priskirti prie „įsivaizduojamųjų" rūšies.

Netrukus valtis prisiartino prie banginio. Simpsonas ranka davė ženklą – irklai sustojo. Smarkiai užsimojęs jis vikriai sviedė žeberklą į banginį. Žeberklas dantimis giliai įsmigo į pabaisos nugarą. Sužeistas banginis pliaukštelėjo uodega ir pasinėrė. Irklai tuojau pakilo aukštyn; prie žeberklo pririšta virvė, kurios didžiulis vytulas buvo valties pirmagalyje, pradėjo baisiu greičiu vyniotis, ir banginis ėmė nešti Džonsono sumaniai vairuojamą valtį.

Vis toldamas nuo brigo gyvūnas gerą pusvalandį nėrė plaukiančių ledų link. Protarpiais teko vilgyti virvę, kad nuo smarkios trinties neužsidegtų. Kai nusilpęs gyvūnas ėmė plaukti lėčiau, jūreiviai pradėjo virvę pamažu traukti ir vynioti. Netrukus banginis vėl išniro į jūros paviršių ir pašėlusiai ėmė mataškuoti didžiule uodega; jo švirkščiami vandens fontanai lyg lietus pylė į greit artėjančią valtį. Simpsonas pačiupo ilgą žeberklą ruošdamasis stoti į dvikovą su jūros milžinu.

Bet staiga banginis greitai nėrė tarp dviejų ledkalnių. Jį persekioti darėsi labai pavojinga.

– Po velnių! – išsprūdo Džonsonui.

– Pirmyn, pirmyn! Drąsiau, vyrai! – šaukė Simpsonas, apimtas medžioklės svaigulio. – Banginis mūsų!

– Argi galima leistis tarp ledkalnių? – abejojo Džonsonas stabdydamas valtį.

– Galima! Galima! – šaukė Simpsonas.

– Ne! Ne! – rėkavo vieni.

– Galima! – tvirtino kiti.

Jiems besiginčijant, banginis įplaukė tarp dviejų ledkalnių; vėjo ir bangų varomi jie artėjo vienas prie kito.

Banginis tempė valtį į pavojingą protaką. Ūmai Džonsonas puolė į valties pirmagalį ir vienu kirvio smūgiu perkirto virvę. Ir kaip tik laiku, nes abu ledkalniai staigiai susidūrė ir sutraiškė banginį.

– Banginis žuvo! – šūktelėjo Simpsonas.

– Bet užtat mes išgelbėti! – atsakė Džonsonas.

– Garbės žodis, buvo verta pažiūrėti į tokią medžioklę! tarė daktaras nė nemirktelėjęs.

Ledkalniai susiduria su baisia jėga. Banginis tapo atsitiktinumo auka, o tokių atsitiktinumų poliarinėse jūrose pasitaiko gana dažnai. Skrosbis sako, kad tik per vieną vasarą Bafino įlankoje taip žuvo trisdešimt banginių. Jis pats matęs, kaip tristiebį laivą vienu akimirksniu sutriuškino dvi didžiulės ledinės sienos, kurios susidūrė baisiai greit ir paskandino laivą su visa įgula. Du kitus laivus jam bežiūrint kiaurai perskrodę tartum ietimis aštrios šimto pėdų ilgio lytys; kiaurai persmeigę laivo liemenį lyčių smaigaliai susijungę.

Po keleto minučių valtis prisiyrė prie brigo ir buvo pakelta į savo vietą.

– Tai gera pamoka neatsargiems žmonėms, drįstantiems plaukti į protakas tarp ledkalnių, – pamokomai pasakė Džonsonas.

XX

Bičio sala

BIRŽELIO 25 DIENĄ „Forvardas“ atsidūrė netoli Dandaso kyšulio, Velso Princo salos šiaurės vakarų pakraštyje. Čia tarp daugybės ledų plaukti pasidarė sunkiau. Šioje vietoje jūra eina siauryn, ir eilė salų – Krozjė, Jango, Dėjaus, Lauterio ir Gareto, kurios išsirikiavusios kaip fortai prieuostyje, – čia padeda susitelkti ledams. Nuo birželio 25 iki 30 dienos brigas nuplaukė tokį kelio galą, kokį kitomis aplinkybėmis būtų galėjęs nuplaukti per vieną dieną. „Forvardas“ čia sustodavo, čia grįždavo atgal, čia laukdavo patogios progos priplaukti prie Bičio salos, eikvojo daug anglies ir sustojęs tik mažiau kūrendavo garo mašiną, bet nesustabdydavo jos nei dieną, nei naktį.

Hateras ne blogiau už Šandoną žinojo, kad anglis baigiasi, tačiau jis tikėjosi pakankamai kuro rasti Bičio saloje, todėl anglies negailėjo. Pasitraukimas į pietus gerokai jį sutrukdė; nors iš Anglijos jis išplaukė balandžio mėnesį, tačiau iki birželio pabaigos nukeliavo ne toliau už savo pirmtakus.

Birželio 30 dieną Velso Princo salos šiaurės rytuose buvo pastebėtas Volkerio kyšulys. Tai tolimiausias punktas, kurį 1852 metų gegužės 3 dieną grįždami iš žygio per Somerseto salą matė Kenedis ir Belo, 1851 metais kapitonui Omaniui, Ostino ekspedicijos dalyviui, čia pasisekė aprūpinti savo būrį maistu.

Šis labai aukštas kyšulys pasižymi tamsiai raudona spalva; kai giedras oras, nuo jo matyti Velingtono sąsiaurio žiotys. Vakarop pasirodė Belo kyšulys, kurį nuo Volkerio kyšulio skiria Makleono užutėkis. Belo kyšulys taip pavadintas prancūzų ka-

rininko garbei. Išgirdę šį vardą jūreiviai pasveikino kyšulį tris kartus sušukdami „valio“

Šioje vietoje krantą sudaro labai gruoblėtos gelsvos kalkinės uolienos. Pakrantėse susigrūdę didžiuliai ledynai, kuriuos čia atvarė šiaurės vėjas. Netrukus kyšulys dingo iš akių, ir „Forvardas“ tarp suaižėjusių ledo lyčių dabar skynėsi kelią per Baru sąsiaurį Bičio salos link.

Nutaręs plaukti tiesiai, kad brigas kokiu nors būdu neaplenktų salos, Hateras kelias dienas nė valandėlės nesitraukė iš savo posto. Jis dažnai lipo į „varnos gūžtą“ ir ieškojo patogaus kelio; kol laivas plaukė sąsiauriu, jis padarė visa, ką gali padaryti sumanus, šaltakraujis, drąsus ir talentingas jūrininkas. Tiesa, aplinkybės jam buvo nepalankios, jūrą dengė ledai, nors tokiu metų laiku paprastai ji esti beveik laisva. Ir vis dėlto nesigailėdamas nei anglies, nei įgulos, nei pats savęs, Hateras pagaliau pasiekė tikslą.

Liepos 3 dieną, vienuoliktą valandą ryto, locmanas pranešė, kad šiaurėje pasirodė žemė. Atlikęs stebėjimus Hateras pažino Bičio salą, kur apsistodavo visi arktinių kraštų tyrinėtojai. Prie šios salos buvo išmetę inkarą beveik visi laivai, kurie tik plaukė į poliarines jūras. Prieš leisdamasis į Velingtono sąsiaurį, čia pirmąkart žiemojo Franklinas. Makliuro padėjėjas Kresvelis nukeliavęs ledais keturis šimtus septyniasdešimt mylių čia sutiko „Feniksą“, kuriuo ir grįžo į Angliją. Paskutinis laivas, apsilankęs Bičio saloje, buvo brigas „Foksas“ 1858 metų rugpjūčio 11 dieną Maklintokas čia apsirūpino maistu ir sutvarkė sandėlius bei gyvenamuosius būstus. Tai buvo tik prieš dvejus metus. Visos šios smulkmenos Haterui buvo gerai žinomos.

Kai Džonsonas išvydo salą, jam smarkiai ėmė plakti širdis: čia jis buvo tuomet, kai tarnavo „Fenikse“ bocmanu. Hateras

ėmė klausinėti Džonsoną, kokie čia krantai, kur galima išmesti inkarą, ar sunku priplaukti prie salos. Oras buvo puikus; termometras rodė +57° (+14 °C).

– Na kaip, Džonsonai, ar pažįstate šią vietą? – paklausė kapitonas.

– Taip, kapitone, tai Bičio sala! Bet mums reikia dar paplaukti kiek toliau į šiaurę, nes ten nuožulnesni krantai.

– O kur namai ir sandėliai? – paklausė Hateras.

– Juos galima pamatyti tik išlipus į krantą. Jie va tenai, už tos aukštumos.

– Ir jūs ten palikote dideles atsargas?

– Dideles, kapitone. Tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt trečiais metais admiralitetas mus čia pasiuntė garlaiviu „Feniksu“, kuriam vadovavo kapitonas Inglfildas; mus lydėjo maistu pakrautas transportinis laivas „Bredalbanas“ Tomis atsargomis būtų galėjusi apsirūpinti visa ekspedicija.

Bet juk daug tų atsargų tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt penktais metais paėmė „Fokso“ kapitonas, – pasakė Hateras.

– Nesirūpinkit, kapitone, – nuramino Džonsonas, – dar užteks ir jums. Šaltyje maistas nuostabiai išsilaiko, ir mes jį rasime tokį pat šviežią, koks jis buvo iškrautas į krantą.

– Svarbiausia man ne maistas, kurio mums užteks keliems metams, bet anglis, – tarė Hateras.

– Saloje mes palikome daugiau kaip tūkstantį tonų anglies, kapitone. Dėl šito galite būti ramus.

– Tada į salą! – tarė Hateras pro žiūroną atidžiai stebėdamas krantus.

– Ar matote aną kyšulį? – paklausė Džonsonas. – Jį apiplaukę atsidursime netoli tos vietos, kur patogu išmesti inkarą.

Tai iš čia mes iškeliavome į Angliją su leitenantu Kresveliu ir dvylika sergančių „Investigeitoriaus“ jūreivių. Mums pasisekė pargabenti į Angliją Makliuro padėjėją, bet prancūzų karininkas Belo, plaukęs su mumis „Feniksu“, taip ir nebeišvydo savo tėvynės! Liūdna tai prisiminti... Aš manau, kapitone, kad inkarą reikėtų išmesti štai čia.

– Gerai, – atsakė Hateras ir davė reikiamą įsakymą.

„Forvardas“ buvo per kabeltovą nuo kranto, nedideliame užutėkyje, apsaugotame nuo šiaurės, rytų ir pietų vėjų.

– Misteri Volai, – tarė Hateras, – paruoškite valtį ir pasiųskite ją į krantą su šešiais irkluotojais: reikės gabenti į brigą anglį.

– Klausau, kapitone, – atsakė Volas.

– Aš su daktaru ir bocmanu vykstu į krantą laiveliu. Misteri Šandonai, ar malonėsite mus palydėti?

– Kàip įsakysite, – atsiliepė Šandonas.

Po keleto minučių daktaras pasiėmęs šautuvą ir mokslinius prietaisus, sėdo su savo draugais į laivelį. Dar po dešimties minučių jie išlipo į gana žemą uolėtą krantą.

Veskite mus, Džonsonai, – tarė Hateras. – Ar pažįstate šią vietą?

– Kuo puikiausiai, kapitone. Tik štai šito paminklo dar nesu čia matęs.

– Aš žinau, kas čia! – šūktelėjo daktaras. – Prieikime arčiau! Šis akmuo pats mums pasakys, kaip jis čia pateko.

Keleiviai priėjo prie paminklo. Daktaras nusiėmęs kepurę tarė:

– Mano bičiuliai, tai paminklas Franklinui ir jo draugams.

Iš tikrųjų 1855 metais ledi Franklin perdavė vieną juodojo marmuro plokštę daktarui Keinui, kitą – 1858 metais – Maklintokui, kad jas nugabentų į Bičio salą. Maklintokas šventai

įvykdė jam pavestą uždavinį ir pastatė plokštę netoli antkapio, kurį Džonas Baru buvo įrengęs leitenanto Belo atminimui.

Plokštėje buvo toks įrašas:

ATMINTI FRANKLINUI, KROZJĖ, FICDŽEIMSUI
ir visiems šauniesiems jų draugams, karininkams bei jūrininkams,
nukentėjusiems ir žuvusiems mokslo labui ir tėvynės šlovei.
Šis paminklas pastatytas netoli tos vietos, kur jie praleido pirmąją arktinę
žiemą ir iškeliavo toliau pasiryžę nugalėti visas kliūtis arba mirti.
Jis liudija, kad jų draugų bei tautiečių širdyse gyvas atminimas ir
pagarba, liudija apie tikėjimo malšinamą žmonos sielvartą, netekus jai
ekspedicijos viršininko asmenyje atsidavusio ir karštai mylimo savo vyro.
Viešpats atvedė juos į uostą, kur visų laukia amžina ramybė.
1855

Šie žodžiai akmenyje, kuris buvo toks vienišas tolimiausios šiaurės pakrantėje, jūrininkams sunkiai suspaudė širdį, o daktaro akyse, kai jis skaitė šį graudų ir liūdną įrašą, pasirodė ašaros. Toje vietoje, kur keliavo Franklinas ir jo draugai, kupini vilčių bei jėgų, nieko daugiau neliko, tik tas marmuro luitas. Vis dėlto, kad ir koks niūrus atrodė likimo įspėjimas, „Forvardas“ buvo pasiryžęs vykti „Erebuso“ bei „Teroro“ pėdsakais.

Hateras pirmas nusikratė sunkių minčių ir ėmė sparčiai kopti į gana aukštą, sniego vos dengiamą kalvą.

– Iš ten pamatysime sandėlius, kapitone, – pasakė Džonsonas eidamas jam iš paskos.

Jiems įkopus į kalvos viršūnę, priėjo Šandonas ir daktaras. Jų akys klaidžiojo po neaprėpiamą lygumą, kurioje nebuvo matyti nė menkiausių žymių, kad čia būtų gyvenę žmonės.

– Kaip keista! – tarė bocmanas.

– Na, kurgi sandėliai? – skubiai paklausė Hateras.

– Nežinau... Nieko nematau... – murmėjo Džonsonas.

– Jūs turbūt apsirikote, – pasakė daktaras.

– Ne, – susimąstęs pratarė Džonsonas, – man rodos, kaip tik čia...

Tai kurgi pagaliau mums eiti? nekantriai nutraukė Hateras.

– Nusileiskime žemyn, – tarė bocmanas. – Gal aš apsirikau... Per septynerius metus nesunku vietovę ir pamiršti.

Ypač kai vietovė tokia baisiai monotoniška, pridūrė daktaras.

– O vis dėlto... – sumurmėjo Džonsonas.

Šandonas nepratarė nė žodžio.

Po kelių minučių Džonsonas sustojo.

– Ne, aš neapsirikau! – sušuko jis.

– Kas yra? – paklausė Hateras dairydamasis.

– Ką jūs norite pasakyti, Džonsonai? – pasiteiravo daktaras.

– Pažvelkite į šį kauburį, – tarė bocmanas statydamas koją ant nedidelės aukštumėlės, kurioje buvo matyti trys vagos.

– O kas čia nepaprasta?

– Tai trijų Franklino jūreivių kapai, – atsakė Džonsonas. Aš esu tuo įsitikinęs. Ne, aš negalėjau apsirikti. Už šimto žingsnių turi būti namukas, o jeigu jo nėra, tai... tai...

Jis nesiryžo pasakyti iki galo. Hateras puolė į priekį; jį apėmė neviltis. Iš tikrųjų ten turėjo būti taip laukti sandėliai su įvairiomis atsargomis, į kurias kapitonas dėjo tiek vilčių. Bet didžiuliai ištekliai, civilizuotų žmonių atgabenti vargstantiems jūrininkams pagelbėti, buvo išplėšti, išgrobstyti, visiškai sunaikinti. Kas gi padarė šį nusikaltimą? Gal šių kraštų žvėrys – vilkai, lokiai ar lapės? Ne, jie būtų sunaikinę tik maisto atsargas,

o juk čia nebebuvo nei palapinės skutelio, nei jokio pagaliuko, nei geležies ar kito metalo gabalėlio ir – kas užvis baisiausia „Forvardo“ įgulai – nė gabaliuko anglies!

Matyt, eskimai, kuriems tekdavo susidurti su europiečiais, pagaliau suprato, kam yra skirti čia palikti daiktai, kurie jiems patiems buvo labai reikalingi. Išplaukus iš čia „Foksui“ jie nuolat grįždavo prie šio gausybės rago ir viską grobstė turėdami aiškų tikslą – nepalikti iš čionykščių sandėlių nė mažiausios žymės. Aplinkui buvo tuščia – iki pat akiračio plytėjo lygūs sniegynai.

Hateras buvo visiškai priblokštas. Daktaras tylėdamas kraipė galvą. Šandonas nepratarė nė žodžio, bet akylas stebėtojas jo lūpose būtų galėjęs įžiūrėti pikto džiaugsmo šypsnį.

Tuo metu atplaukė Volo pasiųsti žmonės. Jie tuojau viską suprato. Šandonas priėjo prie Hatero ir pasakė:

Kapitone, man rodos, nusiminti neverta. Laimė, mes dar esame prie Baru sąsiaurio, kuriuo galime išplaukti į Bafino įlanką.

– Misteri Šandonai, – atsakė Hateras, – laimė, kad mes esame prie Velingtono sąsiaurio, kuriuo keliausime tolyn į šiaurę.

– Bet kaipgi mes plauksime, kapitone?

– Su burėmis, gerbiamasis! Kuro mums užteks dar dviem mėnesiams, o būsimajam žiemojimui daugiau nė nereikia.

– Leiskite pastebėti... – buvo bepradedąs Šandonas.

– Aš jums leidžiu, gerbiamasis, sekti paskui mane į brigą, – atsakė Hateras.

Pasisukęs nugara į savo padėjėją kapitonas grįžo į laivą ir užsidarė kajutėje.

Ištisas dvi dienas pūtė priešinis vėjas; kapitonas visai nesirodė denyje. Daktaras pasinaudojo tuo, kad „Forvardas“ buvo

priverstas stovėti vietoje, ir tyrinėjo Bičio salą. Jis rado šiokių tokių augalų. Vasarą atšilus orui, ant uolų vietomis kalėsi viržių krūmeliai, keletas rūšių kerpių, geltonasis vėdrynas, kažkoks į rūgštynes panašus augalas keleto linijų* pločio lapais ir gana stambios uolaskėlės.

Salos gyvūnija buvo daug turtingesnė už augmeniją. Daktaras matė ilgas virtines žąsų ir gervių, kurios traukė į šiaurę. Užtiko jis ir daugiau paukščių: čia veisėsi kurapkos, juosvai mėlyni narai, poliarinės kryklės smarkiai ištįsusiu liemeniu, labai skanios poliarinės jerubės, juodi albatrosai baltomis dėmelėmis išmargintais sparnais ir raudonomis kaip koralas kojomis bei snapais, pulkai rėksmingų islandiškų kirų ir stambūs baltagurkliai kragai.

Daktarui pasisekė nušauti keletą pilkųjų kiškių, dar nespėjusių persirengti baltais žieminiais kailiniais, ir melsvą šiaurės lapę, kurią labai sumaniai atvarė Dekas. Lokiai žmogaus, matyt, bijojo ir per šūvio atstumą neprisileido; ruoniai taip pat pasidarė labai atsargūs – turbūt dėl tos pat priežasties, kaip ir amžini jų priešai lokiai.

Įlankoje buvo labai daug malonaus skonio moliuskų. Nariuotakojų klasė (dvisparnių šeima) irgi turėjo savo atstovą – paprastą uodą, kurį daktaras, didžiam savo pasitenkinimui, vikriai sugavo, nors uodas jį vis dėlto įgylė. Kaip konchiologas jis buvo ne toks laimingas: terado vos keletą valgomųjų kiaukutų bei gelдučių.

* Linija – senovinis ilgio matas, apie 2,5 milimetro.

XXI

Belo mirtis

LIEPOS 3 IR 4 DIENĄ termometras rodė +57° (+14 °C); tai buvo aukščiausia temperatūra per visą ekspedicijos laiką. Tačiau ketvirtadienį, liepos 5 dieną, ėmė pūsti pietryčių vėjas, pradėjo smarkiai snigti. Per naktį temperatūra nukrito 23° Nepaisydamas to, kad įgula buvo blogai nusiteikusi, Hateras įsakė ruoštis į kelionę. Per trylika dienų, praėjusių nuo to laiko, kai jie praplaukė Dandaso kyšulį, „Forvardas" nepasistūmėjo į šiaurę nė vieno laipsnio.

Dalis jūrininkų, susibūrusių apie Kliftoną, jau pradėjo murmėti, bet Hatero nutarimas plaukti Velingtono sąsiauriu jiems patiko, todėl visi mielai ėmėsi darbo.

Gana sunku buvo iškelti bures, bet naktį jūreiviai pagaliau vis dėlto iškėlė foką, marselius ir bramselius. Hateras drąsiai leidosi plaukti tarp ledų, srovės nešamų į pietus. Laivas plaukė vingiuotomis protakomis, ir įgula baisiai išvargo, nes reikėjo dažnai perstatinėti bures.

Velingtono sąsiauris nelabai platus, ypač suspaustas tarp Šiaurės Devono krantų iš rytų pusės ir Kornvalio salos – iš vakarų. Ši sala anksčiau buvo laikoma pusiasaliu, bet 1846 metais seras Džonas Franklinas grįždamas iš šiaurinės sąsiaurio dalies apiplaukė ją iš vakarų į rytus.

Velingtono sąsiaurį ištyrė 1851 metais kapitonas Penis plaukiodamas banginių medžiotojų laivais „Ledi Franklin" ir „Sofija" Vienas iš jo padėjėjų, Stiuartas, pasiekė Bičerio kyšulį, esantį 76° 20' platumos, ir iš ten matė laisvą nuo ledų jūrą. Laisva jūra! Tai buvo karščiausia Hatero svajonė.

– Ką rado Stiuartas, tą rasiu ir aš, – pasakė kapitonas daktarui, – ir tuomet su burėmis plauksiu į ašigalį.

– Bet ar jūs nebijote, – atsakė daktaras, – kad įgula...

– Kas man įgula! – šiurkščiai atkirto Hateras.

Paskui pritildęs balsą, be galo nustebindamas daktarą sušnibždėjo:

– Vargšai!..

Daktaras pirmą kartą pastebėjo atšiauraus kapitono širdyje tokius jausmus.

– Bet ne! – energingai sušuko Hateras. – Jie turi keliauti su manimi – ir keliaus!

Nors „Forvardui" nebegrėsė pavojus susidurti su dreifuojančiais ledais, plačiai prasiskyrusiais į šalis, tačiau į šiaurę jis stūmėsi vis dėlto labai lėtai, nes priešiniai vėjai priversdavo dažnai sustoti. Vargais negalais brigas aplenkė Spenserio ir Iniso kyšulius, o liepos 10 dieną, antradienį, didžiausiam Kliftono džiaugsmui, pagaliau perplaukė septyniasdešimt penktą laipsnį platumos.

Dabar „Forvardas" buvo toje pačioje vietoje, kur amerikiečių laivai „Reskiu" ir „Edvansas" vadovaujami kapitono Heveno patyrė baisius pavojus. Toje ekspedicijoje dalyvavo ir daktaras Keinas. 1850 metais, rugsėjo pabaigoje, jų laivus suspaudė ledai ir nubloškė į Lankasterio sąsiaurį.

Šandonas apie šią katastrofą papasakojo Džeimsui Volui ir keliems jūrininkams.

– „Edvansą" ir „Reskiu", – kalbėjo jis, – ledai taip smarkiai daužė, blaškė į visas puses ir mėtė aukštyn, jog buvo nutarta laivuose nekūrenti ugnies, nors temperatūra nukrito aštuoniolika laipsnių žemiau nulio. Nelaiminga įgula visą žiemą išbuvo ledų nelaisvėje nuolat pasiruošusi palikti savo laivus.

Tris savaites žmonės miegojo nenusivilkę. Tokiomis baisiomis sąlygomis laivai dreifavo tūkstantį mylių ir buvo nunešti į Bafino įlankos vidurį.

Galima įsivaizduoti, kokį įspūdį šis pasakojimas padarė nusiminusiems jūreiviams!

Kol Šandonas pasakojo, Džonsonas šnekučiavosi apie vieną įvykį, atsitikusį tose vietose. Daktaras pranešė Džonsonui, kad brigas tuo metu buvo 75° 30' platumos.

– Bet juk tai atsitiko čia! Kaip tik čia! – sušuko Džonsonas. – Štai ta nelemtoji žemė!

Ir senojo bocmano akyse sužibo ašaros.

– Jūs kalbate apie leitenanto Belo mirtį? – paklausė daktaras.

– Taip, daktare, apie to kilnaus, narsaus, drąsaus karininko mirtį!

– Ir katastrofa atsitiko kaip tik šioje vietoje?

– Taip, kaip tik čia, šioje Šiaurės Devono pakrantėje! O! Tai buvo lemtis. Reikėjo kapitonui Pulenui šiek tiek anksčiau grįžti į savo laivą, ir viskas būtų buvę gerai.

– Ką norite tuo pasakyti, Džonsonai?

– Išklausykite manęs daktare, ir pamatysite, nuo ko kartais priklauso žmogaus gyvybė. Jūs žinote, kad leitenantas Belo dalyvavo ekspedicijoje, kuri tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimtais metais išvyko ieškoti Franklino?

– Taip, Džonsonai, jis plaukė „Princu Albertu“

– Taigi štai. Tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt trečiais metais atvykęs iš Prancūzijos Belo gavo leidimą plaukti „Feniksu“, kuriame aš tarnavau jūrininku kapitono Inglfildo vadovybėje. Transportiniu laivu „Bredalbanu“ mes atgabenome į Bičio salą maisto atsargas.

– Ar tas, kurių mes, deja, neberadome?

– Tas pačias, daktare. Į Bičio salą atplaukėme rugpjūčio pradžioje, o to paties mėnesio dešimtą dieną kapitonas Inglfildas paliko „Feniksą“ ir iškeliavo ieškoti kapitono Puleno, – šis jau prieš mėnesį buvo palikęs savo laivą „Nort Starą“, ir apie jį nebuvo jokių žinių. Sugrįžęs Inglfildas tikėjosi išsiųsti Velingtono sąsiauryje žiemojusiam serui Edvardui Belčeriui admiraliteto telegramas. Mūsų kapitonui išvykus netrukus į savo laivą grįžo kapitonas Pulenas! Ak, kodėl jis negrįžo prieš išvykstant kapitonui Inglfildui!.. Leitenantas Belo būgštaudamas, kad mūsų kapitonas kelionėje gali ilgai užtrukti, taip pat žinodamas, kad admiraliteto telegramos yra labai skubios, nutarė pats jas nugabenti. Jis paliko kapitoną Puleną vadovauti abiem laivams ir pasiėmęs roges bei guminę valtį rugpjūčio dvyliktą dieną leidosi į kelionę. Kartu su juo iškeliavo „Nort Staro“ bocmanas Harvėjus ir trys jūrininkai – Medenas, Deividas Hukas ir aš. Mes manėme, kad seras Edvardas Belčeris yra kur nors netoli Bičio kyšulio, į šiaurę nuo sąsiaurio, todėl ir iškeliavome į tą pusę rogėmis palei rytinius žemyno krantus. Pirmąją dieną sustojome per tris mylias nuo Iniso kyšulio, o rytojaus dieną – ant ledo lyties, per trejetą mylių nuo Baudeno kyšulio. Naktis buvo šviesi kaip diena, krantas – vos už trejeto mylių, ir leitenantas Belo nutarė pernakvoti žemyne. Jis bandė ten nuplaukti gumine valtimi, bet stiprus pietryčių vėjas du kartus jį nunešė tolyn nuo kranto. Harvėjus ir Medenas buvo už leitenantą laimingesni ir pasiekė žemę. Jie turėjo pasiėmę virvę ir nutiesė ją nuo kranto iki rogių. Ta virve į krantą buvo jau nugabenti trys daiktai, bet ketvirtąjį kartą pajutome, kad mūsų lytis pajudėjo iš vietos. Leitenantas Belo liepė savo draugams paleisti virvę, ir mus visus – leitenantą, Deividą Huką ir mane – bematant nunešė toli nuo krantų. Tuo metu pūtė smarkus pietryčių vėjas, snigo. Bet

didelis pavojus mums dar negrėsė, ir leitenantas tikrai galėjo išsigelbėti, – juk mes išsigelbėjome!

Džonsonas susimąstęs žiūrėjo į tą lemtingąjį krantą, truputį patylėjo, paskui vėl prašneko:

– Dingus iš akių mūsų draugams, bandėme prisiglausti palapinėje, bet nieko iš to neišėjo; tada ėmėm peiliais kirsti lede sau priedangą. Leitenantas dar pasėdėjo kokį pusvalandį kalbėdamas su mumis apie gresiantį pavojų. Aš jam pasakiau, kad nieko nebijau. „Be Dievo valios, – atsakė jis, – nė plaukas nuo galvos nenukris." Tuomet aš jo paklausiau, kelinta valanda. „Maždaug ketvirtis septintos", – atsakė leitenantas. Tai buvo rugpjūčio aštuonioliktą dieną, ketvirtadienio rytą, penkiolika minučių septintos. Surišęs savo knygas Belo pasakė norįs pažiūrėti, kur plaukia ledo lytis. Nepraslinkus nė keturioms minutėms išėjau jo ieškoti; apėjau aplink visą lytį, bet niekur jo neradau. Grįždamas atgal kitapus properšos, kuri turėjo penketą sieksnių pločio, pamačiau jo lazdą; ledas properšoje buvo visas suskeldėjęs. Ėmiau šaukti leitenantą, bet niekas neatsiliepė. Tuo metu pūtė labai smarkus vėjas. Aš dar kartą apėjau visą lytį, bet negalėjau rasti nė menkiausių pėdsakų, kur dingo vargšas leitenantas.

– Kas gi jam atsitiko, kaip manote? – paklausė sugraudintas daktaras.

– Aš manau, kai leitenantas išėjo iš mūsų priedangos, vėjas jį nunešė į properšą. Paltą jis buvo užsisagstęs, taigi plaukti ir iškilti į vandens paviršių negalėjo. O, daktare, tai buvo didžiausias sielvartas mano gyvenime! Tiesiog nesinorėjo tikėti... Tas jaunas karininkas žuvo kaip savo pareigos auka: klausydamas kapitono Puleno įsakymo jis norėjo pasiekti krantą prieš pajudant ledams. Jis buvo garbingas žmogus, laive taip visų my-

limas, toks malonus ir drąsus. Jį apraudojo visa Anglija. Kada iš Paundo įlankos grįžo kapitonas Inglfildas, net eskimai iš jo sužinoję apie leitenanto mirtį verkė, kaip aš dabar verkiu, kalbėjo: „Vargšas Belo, vargšas Belo!“

– Bet kaipgi jums su savo draugu pavyko pasiekti krantą? – paklausė daktaras, didžiai sujaudintas to liūdno pasakojimo.

– Mums pasisekė, daktare. Dvidešimt keturias valandas mes išbuvome ant lyties be ugnies ir maisto. Pagaliau prisiartinome prie ledo lauko, kuris buvo užplaukęs ant seklumos. Greit peršokome ant to ledo ir su vieninteliu mums likusiu irklu prisitraukėme nedidelę lytį, kurią buvo galima vairuoti kaip plaustą. Štai taip ir prisikasėme iki kranto, tačiau... vieni, be garbingojo savo karininko.

„Forvardas“ tuo metu jau praplaukė nelemtą krantą, ir Džonsonas pametė iš akių tą vietą, kur įvyko katastrofa. Rytojaus dieną dešinėje pusėje pasiliko Grifino įlanka, o dar po dviejų dienų – Grinelio ir Helpmano kyšuliai. Pagaliau liepos 14 dieną „Forvardas“ aplenkė Osborno kyšulį, o 15-ąją nuleido inkarą Beringo užutėkyje, sąsiaurio gale. Plaukti buvo nelabai sunku: Hateras čia rado beveik tokią pat laisvą jūrą, kaip ir Belčeris „Pionieriaus“ ir „Asistenso“ laivais nukeliavęs žiemoti kone iki septyniasdešimt septinto laipsnio šiaurės platumos. Tai buvo pirmasis jo žiemojimas – 1852–1853 metais. O kitą žiemą jis praleido Beringo užutėkyje, kur dabar stovėjo išmetęs inkarą „Forvardas“

Išgyvenęs baisiausius vargus, vos išvengęs pražūties Belčeris buvo priverstas palikti „Asistensą“ amžinuose ledynuose.

Šandonas papasakojo demoralizuotai įgulai ir apie šią katastrofą. Ar žinojo Hateras apie savo vyresniojo padėjėjo išdavystę? Sunku pasakyti, – kapitonas apie tai nieko nekalbėjo.

Toje pat geografinėje platumoje kaip Beringo užutėkis yra siauroka protaka, jungianti Velingtono sąsiaurį su Karalienės sąsiauriu. Ten buvo susigrūdę be galo daug ledų. Hateras tuščiai mėgino apiplaukti iš šiaurės Hamiltono salą, – jam sukliudė audringas vėjas. Teko pasukti į sąsiaurį tarp Hamiltono ir Kornvalio salų, kur buvo veltui sugaištos penkios brangios dienos.

Oras tuo tarpu atšalo; liepos 19 dieną temperatūra nukrito iki +26° (–4 °C); tiesa, rytojaus dieną vėl atšilo. Tai buvo pirmieji ženklai, kad nebetoli žiema. Reikėjo skubėti. Nusistovėjęs vakarų vėjas trukdė brigui plaukti, tačiau Hateras stengėsi kuo greičiau pasiekti tą vietą, kur Stiuartas matė laisvą jūrą. Liepos 19 dieną kapitonas nutarė žūtbūt prasiveržti laisva protaka. Vėjas pūtė priešais; paleidus garo mašiną, laivas, aišku, būtų įstengęs grumtis su užlekiančiais sniego viesulais, tačiau reikėjo taupyti kurą. O traukti brigą už lyno jūrininkai negalėjo, nes per plati buvo protaka. Nors įgula jautė didelį nuovargį, Hateras nutarė imtis tokios priemonės, kurią panašiomis aplinkybėmis naudoja banginių medžiotojai. Jis įsakė nuleisti iki pat vandens valtis, pakabintas ant talių* abiejuose brigo šonuose. Valtys buvo gerai pritvirtintos iš priekio ir iš užpakalio; vienų irklai buvo dešinėje pusėje, kitų – kairėje; jūrininkai sėdo prie irklų ir iš visų jėgų yrėsi varydami laivą prieš vėją.

Taip „Forvardas“ palengva stūmėsi protaka. Aišku, toks darbas buvo baisiai sunkus. Įgula pradėjo murmėti. Keturias dienas brigas taip slinko į priekį ir pagaliau liepos 23-ąją priplaukė Karalienės sąsiauryje Beringo salą.

Vėjas visą laiką pūtė priešais. Įgula visiškai nusikamavo. Daktarui rodėsi, kad pradėjo šlyti jūreivių sveikata, kai kuriems

---

* Taliai – skridinių sistema sunkumams pakelti.

išryškėjo skorbuto simptomai. Su šia baisia liga jis ėmė kovoti visomis priemonėmis pasinaudodamas tuo, kad jo žinioje buvo didelė atsarga citrinų sulčių ir kalcio preparatų.

Hateras suprato, kad įgula pasikliauti nebegalima. Įkalbinėjimais dabar jau nieko nelaimėsi. Todėl jis nutarė vadovauti kietai, o prireikus imtis ir kuo griežčiausių priemonių. Labiausiai jis bijojo Ričardo Šandono ir Džeimso Volo, kuris nedrįso atvirai rodyti nepasitenkinimą. Hatero pusėje buvo daktaras, Džonsonas, Belas ir Simpsonas, atsidavę jam kūnu ir siela. Prie svyruojančių jis priskyrė Fokerį, Boltoną, artileristą Volstemą ir vyresnįjį mechaniką Brentoną, jausdamas, kad bet kuriuo momentu jie gali atsisukti prieš jį. O Penas, Griperis, Kliftonas bei Vorenas jau ir dabar garsiai reiškė maištingas savo užmačias norėdami priversti „Forvardo" kapitoną grįžti į Angliją.

Hateras labai gerai žinojo, kad iš nusikamavusių, drąsos netekusių jūreivių nebegalima reikalauti tokio darbo kaip seniau. Dvidešimt keturias valandas jis išbuvo netoli Beringo salos, nepasistūmėjęs nė žingsnio į priekį. Tuo tarpu oras ėjo šaltyn, liepos mėnesį šiose atšiauriose platumose jau reiškėsi artėjančios žiemos įtaka. Liepos 24 dieną termometras nukrito iki +22° (–6 °C). Naktimis jūra užšaldavo, ledas siekdavo šešias aštuonias linijas storio; apsnigtas toks ledas netrukus būtų galėjęs išlaikyti žmogų. Jūra pasidarė blausi, įgijo drumzliną atspalvį, – tai reiškė, kad vandenyje jau atsirado ledo kristalų. Šie grėsmingi ženklai Hateriu kėlė didelį susirūpinimą. Užšalus protakoms jam būtų tekę čia žiemoti – toli nuo tikslo, net akimi nepažvelgus į laisvą jūrą, kuri, jo pirmtakų liudijimu, turi būti kažkur visai netoli. Todėl jis nutarė žūtbūt pasistūmėti keletą laipsnių į šiaurę. Matydamas, kad įgula nebepajėgia irti ir kad priešinis vėjas neleis plaukti su burėmis, Hateras įsakė paleisti garo mašiną.

XXII

Maišto pradžia

ŠIS NETIKĖTAS ĮSAKYMAS „Forvardo“ įgulą be galo nustebino.

– Paleisti mašiną! – šūktelėjo vieni.

– Kuo? – stebėjosi kiti.

– Juk anglies triume bėra vos porai mėnesių! – sušuko Penas.

– O kuo mes kūrensim žiemą? – paklausė Kliftonas.

– Matyt, teks sudeginti brigą iki pat vaterlinijos, – atsakė Griperis.

– Ir krosnis kūrenti stiebais, pradedant bramstenga ir baigiant bugšpritu, – niauriai pridūrė Vorenas.

Šandonas prisispyręs žiūrėjo į Volą. Suglumę mechanikai nesiryžo lipti žemyn.

– Ar girdėjote, ką sakiau? – suirzęs šūktelėjo Hateras.

Brentonas žengė prie liuko, bet priėjęs sustojo.

– Neik, Brentonai! – nuskambėjo kažkieno balsas.

– Kas taip pasakė? – suriko Hateras.

– Aš! – atrėžė Penas eidamas prie kapitono.

– Ką pasakysite? – paklausė kapitonas.

– Aš sakau... aš sakau, – burbtelėjo Penas pridėdamas nešvankų žodelį, – kad jau gana, toliau mes nebeplauksime, kad mes nenorime žiemą pastipti nuo šalčio ir nepakeliamo darbo ir kad katilo niekas nekurs!

– Misteri Šandonai, ramiai tarė Hateras, – įsakykite šį žmogų suimti.

– Bet, kapitone, – atsiliepė Šandonas, – šis žmogus pasakė...

– Jeigu jūs pakartosite, ką jis pasakė, aš ir jus uždarysiu kajutėje, – tarė Hateras. – Suimti jį! Girdite?

Džonsonas, Belas ir Simpsonas žengė prie jūrininko, kuris iš įsiutimo atrodė kaip pamišęs.

– Tik pamėginkit mane paliesti!.. – sušuko Penas. Jis griebė handšpugą ir ėmė grasinamai mosuoti virš galvos.

Priėjo Hateras.

– Penai, – tvirtu balsu tarė kapitonas, – dar vienas judesys – ir aš paleisiu kulką tau į kaktą!

Taip pasakęs, jis atlaužė revolverio gaiduką ir nutaikė į jūrininką.

Pasigirdo murmėjimas.

– Ei jūs ten, nė žodžio, – riktelėjo Hateras, – arba šis žmogus žuvęs!

Džonsonas ir Belas nuginklavo jau nebesipriešinantį Peną ir nuvedė į triumą.

– Eikite, Brentonai, – tarė Hateras.

Mašinistas kartu su Ploveriu ir Vorenu nuėjo į savo postą. Hateras grįžo į jutą.

– Tas Penas – tikras niekšas, – prašneko daktaras.

– Jis buvo per plaukelį nuo mirties, – ramiai atsakė kapitonas.

Netrukus garas pasiekė reikiamą spaudimą. „Forvardas“ pakėlė inkarą ir pakrypęs truputį į rytus, foršteveniu trupindamas ploną ledą nuplaukė link Bičio kyšulio.

Tarp Beringo salos ir Bičio kyšulio yra daugybė salų, tarytum įstrigusių ledo laukuose. Čia gausu neplačių sąsiaurių, kuriuose telkėsi vis daugiau ledų; atšalus orui jie jau pradėjo jungtis į vientisą masę. Vienur kitur atsirado gūbrių, ir buvo gana aišku, kad pirmieji šalčiai tas sunkias, tankiai susigrūdusias lytis tvirtai sukaustys ir sudarys neįveikiamą užtvarą.

Siaučiant pūgai „Forvardas“ labai sunkiai stūmėsi protakomis. Oras buvo nepastovus kaip ir visuomet šiuose kraštuose.

Retkarčiais horizonte sušvisdavo saulė, keletu laipsnių pakildavo temperatūra; tartum kam pamojus stebuklinga lazdele visos kliūtys išnykdavo, ir ten, kur dar neseniai buvo susigrūdę ledai, atsiverdavo žavinga, jūrininko akis glamonėjanti vandens plynuma. Dangus spindėdavo puikiais oranžiniais atspalviais, kur rasdavo sau poilsį amžino sniegynų baltumo išvargintos akys.

Ketvirtadienį, liepos 26 dieną, praplaukęs pro Dandaso salą „Forvardas" pasuko į šiaurę, bet netrukus kelią užstojo aštuonių ar devynių pėdų aukščio vientisas ledas, susidaręs iš atitrūkusių nuo kranto nedidelių ledkalnių. To ledo pakraščiu brigas ilgai plaukė į vakarus. Nepaliaujamas ledų poškėjimas ir gūdus takelažo girgždesys skambėjo tarsi kokia liūdna melodija, lyg atodūsiai ar dejonės. Pagaliau „Forvardas" įplaukė į laisvą protaką ir sunkiai ėmė varytis į priekį. Kartais laivą daugel valandų sulaikydavo milžiniška ledo lytis; rūkas dengė tolumas, ir locmanas vargiai galėjo įžiūrėti kelią. Nesunku išvengti kliūčių, kada matai nors per mylią; bet pūgai siaučiant akiratis dažnai neprašoka vieno kabeltovo.

Brigą smarkiai supo.

Lengvi, permatomi debesys retkarčiais įgydavo keistą atspalvį, tartum atmušdami ledo laukų spindėjimą. Pasitaikydavo ir tokių dienų, kai gelsvi saulės spinduliai negalėdavo prasiskverbti pro tirštą rūko uždangą.

Daugybė paukščių rėksmingais balsais skardeno orą; ant plaukiančių lyčių tingiai gulėjo ruoniai, – jie baikščiai pakeldavo galvas ir atsigręžę akimis lydėdavo laivą. „Forvardas" užkliudydavo plaukiojančius jų būstus ir neretai juose palikdavo gabalus varinių savo šarvų.

Pagaliau rugpjūčio 1 dieną, po sunkios šešių dienų kelionės, šiaurėje pasirodė Bičio kyšulys. Hateras keletą valandų išbuvo

ant bramsalingo. Laisva jūra, kurią 1851 metų gegužės 30 dieną Stiuartas matė 76° 20' platumos, turėjo būti nebetoli, tuo tarpu, kiek tik akys galėjo aprėpti, niekur nesimatė laisvo nuo ledų baseino. Kapitonas tylėdamas nulipo nuo stiebo.

– Ar jūs tikite, kad yra ta laisva jūra? – paklausė Šandonas Volą.

– Pradedu smarkiai abejoti, – atsakė Volas.

– Ar ne mano buvo teisybė, kai tą „atradimą" pavadinau hipoteze ir chimera? Tačiau niekas nenorėjo manimi tikėti, o ir jūs pats, Volai, buvote prieš mane.

– Dabar jumis tikėsime, Šandonai.

– Taip, – atsakė vyresnysis padėjėjas, – bet bus jau per vėlu...

Ir Šandonas nuėjo į savo kajutę, – po kivirčo su kapitonu jis beveik niekada iš jos neišeidavo.

Vakarop ėmė pūsti pietų vėjas. Hateras įsakė iškelti bures ir sustabdyti garo mašiną. Keletą dienų įgulai vėl teko daug dirbti. Vėjas kartais ginte ginė laivą, ir reikėjo nuolat mažinti bures, kad brigas plauktų lėčiau; skridiniai buvo išbrinkę, apledėjusios virvės jais vargiai slankiojo, dėl to darbas buvo dar sunkesnis. Praėjo daugiau kaip savaitė, kol brigas pasiekė Baru kyšulį; per dešimt dienų jis nenuplaukė nė trisdešimties mylių.

Staiga vėjas vėl pasisuko iš šiaurės, ir teko vėl paleisti sraigtą. Hateras vis dar tikėjosi už septyniasdešimt septinto laipsnio šiaurės platumos rasti laisvą nuo ledų jūrą, kurią buvo matęs seras Edvardas Belčeris.

Pagal Penio nurodymus, toji jūros dalis, kur dabar plaukė „Forvardas", turėjo būti laisva, nes Penis pasiekęs ledų ribą valtimi ištyrė Karalienės sąsiaurį iki septyniasdešimt septinto laipsnio platumos.

Nejaugi Penio parodymai klaidingi? O gal poliariniuose kraštuose šiemet anksti prasidėjo žiema?

Rugpjūčio 15 dieną rūkuose iškilo Persio kalnas; jo viršūnę dengė amžini sniegynai; žvarbus vėjas lyg karteče daužė brigą ledo kruša. Kitą dieną saulė pirmą kartą pasislėpė už horizonto. Pasibaigė ilga virtinė dienų, trunkančių dvidešimt keturias valandas. Žmonės pagaliau priprato prie nuolatinės šviesos; nelabai dėl jos jaudinosi ir gyvuliai. Grenlandiški šunys guldavo įprastu laiku, net Dekas užmigdavo kas vakarą, tartum užslinkus nakties tamsai.

Vis dėlto po rugpjūčio 15 dienos naktys buvo dar nelabai tamsios: nors saulė ir nusileisdavo, tačiau dėl refrakcijos būdavo dar gana šviesu.

Rugpjūčio 19 dieną jūreiviai po kruopščių stebėjimų rytiniame krante pamatė Franklino kyšulį, vakariniame – Ledi Franklin kyšulį. Dėkingi admirolo tautiečiai pageidavo, kad tolimiausioje vietoje, iki kurios buvo nukeliavęs tas drąsus jūrininkas, greta jo vardo būtų ir atsidavusios jo žmonos vardas. Jaudinanti nuoširdžios ir amžinos jų meilės emblema!

Daktarą sugraudino šis suartėjimas, šis, taip sakant, moralinis ryšys tarp dviejų žemės sklypelių tolimoje šiaurėje.

Klausydamas Džonsono patarimų daktaras jau pradėjo pratintis prie žemos temperatūros ir kone visą laiką buvo denyje visai nepaisydamas šalčio, vėjo ir sniego. Jis truputį sulyso, bet atšiaurus klimatas jo sveikatai nekenkė. Tiesą sakant, jis buvo pasiryžęs ištverti dar didesnes negandas ir atrodė patenkintas matydamas artėjančios žiemos ženklus.

– Žiūrėkit, – tarė jis kartą Džonsonui, – žiūrėkit: paukščių pulkai išskrenda į pietus! Kaip sparčiai jie lekia, kaip atsisveikindami jie klykauja!

– Taip, daktare, nuojauta jiems pasakė, kad jau laikas skristi, ir jie iškeliauja.

– Man rodos, Džonsonai, kad daugelis iš mūsų mielai pasektų jų pavyzdžiu.

– Tik bailiai, daktare. Po šimts pypkių! Juk paukščiai neturi maisto atsargų, kaip mes, ir jiems noromis nenoromis tenka ieškoti peno. Tuo tarpu jūrininkai jausdami po savo kojomis tvirtą laivą gali keliauti nors į pasaulio kraštą.

– Jūs manote, kad Haterui pavyks įgyvendinti savo planus?

– Pavyks, daktare.

– Ir aš taip manau, Džonsonai, netgi tuomet, jei beliks tik vienas jam ištikimas draugas...

– Mes būsime dviese!

Taip, Džonsonai! – atsakė daktaras, spausdamas doram jūrininkui ranką.

Princo Alberto Žemė, kurios pakrantėmis plaukė „Forvardas“, dar vadinama ir Grinelio Žeme. Hateras neapkęsdamas jankių niekuomet jos nevadino šiuo vardu, nors jis yra visiems žinomas. Toks dvejopas vardas atsirado dėl to, kad anglas Penis ją praminė Princo Alberto Žeme, o „Reskiu“ laivo vadas leitenantas Hevenas beveik tuo pat metu pavadino Grinelio Žeme, pagerbdamas amerikiečių komersantą iš Niujorko, savo lėšomis parengusį ekspediciją.

Aplenkdamas šios žemės krantus „Forvardas“ susidūrė su daugeliu sunkių kliūčių ir plaukė tai su burėmis, tai su garo mašina. Rugpjūčio 18 dieną brigas buvo netoli Britanijos kalno, vos įžiūrimo pro miglą, o rytojaus dieną išmetė inkarą Nortumberlando įlankoje. Iš visų pusių grūdosi ledai.

XXIII

Grumtynės su ledais

HATERAS PATS KOMANDAVO nuleidžiant inkarą, paskui nuėjo į savo kajutę, pasiėmė žemėlapį ir rūpestingai pažymėjo tą vietą, kur dabar buvo brigas: pasirodo, jis stovėjo 76° 57' platumos ir 99° 20' ilgumos, taigi vos per trejetą minučių nuo septyniasdešimt septintosios lygiagretės. Kaip tik šiose vietose seras Edvardas Belčeris „Pionieriaus" ir „Asistenso" laivuose praleido pirmąją arktinę žiemą. Iš čia jis rogėmis ir valtimis darė ekskursijas, kurių metu atrado Stalo salą, Šiaurės Kornvalio, Viktorijos archipelagą ir Belčerio sąsiaurį. Jis pastebėjo, kad už septyniasdešimt aštunto laipsnio krantai krypsta pietryčių link ir, matyt, siekia Džonso sąsiaurį, kuris eina į Bafino įlanką. Bet šiaurės vakaruose, pasak Belčerio, kiek tik akys užmato, tyvuliuoja laisva jūra.

Hateras susijaudinęs žiūrėjo į tą jūrų žemėlapio vietą, kur didele balta dėme buvo pažymėti dar neištirti kraštai, ir jo žvilgsnis nuolat krypo į poliarinį baseiną, kurį jis tikėjosi rasti laisvą nuo ledų.

„Abejoti negalima, – tarė jis sau: – Juk taip liudija Stiuartas, Penis ir Belčeris. Taip ir turi būti! Tie drąsūs jūrininkai patys savo akimis matė laisvą jūrą. Ar galima abejoti jų parodymais? Žinoma, ne! Bet gal tuomet jūra buvo laisva tik dėl to, kad vėlai prasidėjo žiema? Ne, tatai buvo pastebėta keletą kartų, įvairiais metų laikais. Toks baseinas egzistuoja, ir aš jį rasiu! Aš jį pamatysiu!"

Hateras palypėjo į jutą. „Forvardą" gaubė tirštas rūkas: nuo denio vos buvo galima įžiūrėti stiebų viršūnes. Hateras įsakė

locmanui lipti žemyn ir pats užėmė jo vietą „varnos gūžtoje“; jis stengėsi išnaudoti mažiausią prošvaistę ir apžiūrėti horizontą šiaurės vakaruose.

Šandonas ta proga pasakė antrajam padėjėjui:

– Na, Volai, o kur laisva jūra?

– Jūs teisybę tada sakėte, Šandonai, – atsakė Volas. – O juk anglies mums beliko vos šešetui savaičių.

– Daktaras sugalvos kokią nors gudrią priemonę, kaip kūrenti krosnis be anglies, – tarė Šandonas. – Girdėjau, kad naudojant anglį dabar gaminamas dirbtinis ledas; gal jis sugebės iš ledo išgauti ugnį.

Ir Šandonas gūžtelėjęs pečiais nuėjo į savo kajutę.

Kitą dieną, rugpjūčio 20-ąją, rūkas prasisklaidė vos keletui minučių. Hateras, sėdėdamas „varnos gūžtoje“ ilgai ir godžiai žiūrėjo į tolumą, paskui netaręs nė žodžio nulipo ant denio ir įsakė plaukti toliau. Iš jo veido buvo matyti, kad jis nebeteko jokios vilties.

„Forvardas“ pakėlė inkarą ir neryžtingai leidosi tolyn į šiaurę. Dėl smarkaus supimo marso rėjos ir bramrėjos buvo nuleistos su visu takelažu. Buvo nuleistos ir stengos, nes jūrininkai negalėjo pasikliauti nuolat besikeičiančiu vėju, – vingiuotuose kanaluose iš jo beveik nebuvo jokios naudos. Jūroje kai kur jau atsirado didelių balkšvų lopų, panašių į alyvos dėmes, – tai buvo ženklas, kad greit užeis šalčiai. Vos tik vėjui nurimus, jūra beveik akimirksniu užšaldavo, bet šis plonas ledas lengvai lūždavo ir nuo vėjo tuojau suirdavo. Vakarop termometras nukrito iki +17° (–7 °C).

Plaukdamas į ledų užkimštą protaką brigas imdavo veikti nelyginant taranas: visu greičiu lėkdavo tiesiai į kliūtį ir ją sudaužydavo. Kartais jau atrodydavo, kad „Forvardas“ galutinai

pakliuvo į spąstus, bet netikėtas ledynų poslinkis jam atidarydavo naują praėjimą, į kurį brigas tuojau ir pasukdavo. Jam sustojus pro vožtuvus besiveržiąs garas šaltame ore kondensuodavosi ir kaip sniegas krisdavo ant denio. Brigas lėtai plaukė ir dėl kitos priežasties: neretai tarp sraigto sparnų pakliūdavo kieti kaip akmuo ledo gabalai, kurių sudaužyti mašina nepajėgdavo. Tuomet tekdavo brigą pavaryti atgal, o jūrininkai laužtuvais ir handšpugais trupindavo tarp sraigto sparnų įstrigusias lyčių nuolaužas. Kova su šiomis kliūtimis jūrininkus labai vargino; brigui teko nuolat stoviniuoti.

Tokia varginga kelionė truko ištisas trylika dienų; „Forvardas" sunkiai stūmėsi pirmyn Penio sąsiauriu. Įgula murmėjo, bet buvo paklusni, nes suprato, kad grįžti atgal nebėra jokios galimybės, kad plaukti į šiaurę ne taip pavojinga, kaip grįžti į pietus. Reikėjo pagalvoti apie žiemojimą.

Jūrininkai savo tarpe svarstė padėtį, kurioje buvo atsidūręs brigas. Kartą jie ėmė apie tai kalbėti net su Ričardu Šandonu, nes gerai žinojo, kad jis palaiko jų pusę. Nusižengdamas savo pareigai bei drausmei Šandonas leido jūrininkams savo akivaizdoje svarstyti kapitono veiksmus.

– Taigi jūs manote, misteri Šandonai, – paklausė Griperis, – kad grįžti nebegalima?

– Dabar jau per vėlu, – atsakė Šandonas.

Vadinasi, – prašneko kitas jūrininkas, – mums reikia pagalvoti apie žiemojimą?

– Tai vienintelis mūsų išsigelbėjimas! Tačiau manim niekas nenorėjo tikėti...

Kitą kartą mes jumis tikėsime, – atsakė jau paleistas iš triumo Penas.

– Bet juk aš čia ne šeimininkas... – tarė Šandonas.

Tai dar kažin! prieštaravo Penas. Džonas Hateras gali keliauti, kur tik jam patinka, bet kas mums liepia paskui jį sekti?

– Tik atsiminkite pirmąją jo kelionę į Bafino įlanką ir kuo ji pasibaigė, – tarė Griperis.

– Ir kaip jis plaukė „Farvelu“, – pridūrė Kliftonas. – Juk jis pražudė laivą Špicbergeno vandenyse?

– Iš ten tik vienas Hateras ir begrįžo, – įsiterpė Griperis.

– Su savo šunimi, – pridūrė Kliftonas.

– Mes neturime jokio noro rizikuoti savo kailiu, kad įtiktume šiam žmogui! – sušuko Penas.

– Ir netekti premijos, kurią dorai uždirbome, – tarė Kliftonas, kaip visada užsiėmęs gobšiais apskaičiavimais. – Kai perplauksime septyniasdešimt aštuntą laipsnį, kuris jau nebetoli, – pridūrė jis, – tada kiekvienam iš mūsų priklausys po tris šimtus septyniasdešimt penkis svarus sterlingų.

– O jei grįšime be kapitono, ar tada jų neprarasime? – paklausė Griperis.

– Žinoma, ne, jeigu bus įrodyta, kad grįžti būtinai reikėjo, – atsakė Kliftonas.

– Bet juk... kapitonas...

– Nesirūpink, Griperi, – pasakė Penas, – mes turėsime kapitoną, ir dar kokį šaunų kapitoną! Misteris Šandonas jį pažįsta. Jei laivo vadas išeina iš proto, į jo vietą paskiriamas kitas. Ar ne taip, misteri Šandonai?

– Mano bičiuliai, – išsisukinėdamas atsakė Šandonas, – aš visuomet būsiu iš vien su jumis... Lauksime, kas toliau dėsis.

Taigi viršum Hatero galvos tvenkėsi audra. Bet nepalaužiamas, energingas, savimi pasitikįs kapitonas drąsiai veržėsi į priekį. Tiesa, jis negalėjo kiekvieną kartą pakreipti laivo pagal savo

norą, bet reikia pripažinti, kad „Forvardas“ išlaikė bandymą: per penkis mėnesius jis nuplaukė tokį kelią, kokį kiti jūrininkai nuplaukdavo tik per porą ar trejetą metų. Aplinkybės vertė Haterą čia žiemoti, bet ką tai reiškė drąsiems ir ryžtingiems, išbandytiems ir tvirtiems žmonėms, bebaimiams ir užsigrūdinusiems jūrininkams? Argi seras Džonas Rosas ir Makliuras nepraleido arktiniuose kraštuose iš eilės trijų žiemų? Ką jie padarė, tą gali padaryti ir kiti.

– Be abejonės, – samprotavo Hateras, – jei reikės, ir mes peržiemosime. Kaip gaila, – kalbėjo jis daktarui, – kad mums nepavyko įplaukti į Šmito sąsiaurį Šiaurinėje Bafino įlankos dalyje. Dabar tikriausiai būčiau jau netoli ašigalio.

– Tai niekis, – visad atsakydavo daktaras truputį su perdėtu įsitikinimu. – Mes vis tiek pasieksime ašigalį, tik ne septyniasdešimt penktuoju, bet devyniasdešimt devintuoju meridianu. Ar ne vis tiek? Jei visi keliai veda į Romą, tai lygiai taip pat neabejotina, kad visi meridianai eina į ašigalį.

Rugpjūčio 31 dieną termometras rodė +13° (–10 °C). Artėjo navigacijos pabaiga; „Forvardas“ dešinėje paliko Eksmuto salą, o po trijų dienų praplaukė pro Stalo salą, esančią vidury Belčerio sąsiaurio. Šiek tiek anksčiau tuo sąsiauriu būtų buvę galima išplaukti į Bafino įlanką, bet dabar apie tai nebuvo ko nė galvoti. Visas sąsiauris buvo prisigrūdęs ledų, ir „Forvardas“ nebūtų radęs nė sprindžio laisvo vandens. Aplinkui plytėjo begaliniai ledo laukai, kurie dabar aštuonis mėnesius nepajudės iš vietos.

Laimė, dar buvo galima pasistūmėti keletą minučių į šiaurę smarkiai įsibėgėjus daužant nestorą ledą arba sprogdinant jį užtaisais. Kai žema temperatūra, labiausiai reikia bijoti ramaus oro, nes tuomet protakos greitai užšąla. Todėl įgula džiaugėsi net pučiant priešiniam vėjui. Tik viena rami naktis – ir jūra užšaldavo.

Tačiau „Forvardas“ negalėjo žiemoti vidury sąsiaurio, atviroje vietoje, kur iš visų pusių košė vėjas, kur grėsė pavojus susidurti su ledkalniais; be to, jį galėjo nunešti sąsiaurio srovė. Reikėjo pagalvoti apie saugią prieglaudą. Hateras tikėjosi pasiekti Kornvalio krantus ir už Alberto kyšulio rasti pakankamai saugų užutėkį, todėl jis atkakliai veržėsi į šiaurę.

Bet rugsėjo 8 dieną brigui kelią į šiaurę užkirto neįveikiama ledų užtvara; temperatūra nukrito iki +10° (–12 °C). Susirūpinęs Hateras veltui ieškojo kokio nors praėjimo ir šimtą kartų statė į pavojų savo laivą, bet labai sumaniai išsisukdavo iš bėdos. Buvo galima jį apkaltinti, kad jis elgiasi neprotingai, neapgalvotai, apkaltinti beprotiška drąsa ir apakimu, bet vis dėlto jis buvo puikus kapitonas.

„Forvardo“ padėtis pasidarė nepaprastai pavojinga. Jūra užpakaly jo užšalo, ir po keleto valandų ledas taip sutvirtėjo, jog jūrininkai galėjo kuo ramiausiai po jį vaikščioti ir traukti brigą už lyno.

Matydamas, kad kliūčių apiplaukti negalima, Hateras nusprendė jas atakuoti ir tam panaudojo stipriausius užtaisus su aštuoniais ar dešimčia svarų parako. Per visą ledą buvo iškertama skylė ir prigrūdama sniego, įdėjus į jį gulsčią užtaisą, kad sprogimas suardytų kuo didesnį ledo plotą, ir pagaliau uždegamas gutaperčiniu vamzdeliu apsaugotas dagtis.

Taip jūreiviai mėgino susprogdinti ledo lauką; jo pjauti buvo neįmanoma, nes perpjautos dalys ko ne prie pat pjūklo tuojau vėl užšaldavo. Tačiau Hateras vis tiek tikėjosi rytojaus dieną pralaužti sau kelią.

Naktį pakilo smarkus vėjas; ledo pluta siūbavo, tarsi po ja būtų siautėjusi audra. Staiga nuo stiebo pasigirdo išgąstingas locmano balsas:

– Žiūrėkite atgal! Žiūrėkite atgal!

Hateras pažvelgė nurodyta kryptimi. Nakties tamsoje jis išvydo tokį vaizdą, jog nejučiomis sudrebėjo.

Milžiniškas ledo kalnas, vėjo varomas į šiaurę, tarytum kokia lavina greitai skriejo į brigą.

– Visi į viršų! – sukomandavo kapitonas.

Ledkalnis buvo ne toliau kaip per pusmylį nuo „Forvardo" Lytys grūdosi, šliaužė viena ant kitos, maišėsi lyg uragano siaučiamos baisingos smiltys; griausmingas dundėjimas drebino orą.

– Su tokiu baisiu pavojumi, daktare, mums dar nė karto neteko susidurti, – tarė Džonsonas.

– Taip, gana baisu, – ramiai atsakė Klobonis.

– Mums teks atremti tikrą ataką, – vėl tarė bocmanas.

– Iš tiesų! Tai nelyginant banda prieštvaninių siaubūnų, kurie, kaip spėjama, kadaise gyveno prie ašigalio. Žiūrėkit, kaip jie grūdasi! Jie stengiasi vienas kitą aplenkti.

– Kai kurie iš jų ginkluoti smailiomis ietimis, ir aš jums patarčiau jų saugotis, – pasakė Džonsonas.

– Tikras šturmas! – sušuko daktaras. – Ką gi, skubėsime į bastionus!

Ir jis nubėgo į laivagalį, kur įgula, ginkluota kartimis, geležinėmis dalbomis ir handšpugais, ruošėsi atremti grėsmingą puolimą.

Lavina artėjo, pagriebusi nešė aplinkinius ledus ir ėjo vis smarkyn. Hatero įsakymu laivo priekyje stovinti patranka šaudė sviediniais daužydama grėsmingą ledų frontą. Bet ledkalnis atsidūręs jau visai šalia užgriuvo brigą. Kažkas baisiai sutraškėjo, ir ledai nunešė dalį dešiniojo falšborto*

* Falšbortas – išsikišusi laivo borto dalis aukščiau viršutinio denio.

– Nė iš vietos! – sušuko Hateras. – Saugokitės!

Ledo lytys nesulaikomai veržėsi aukštyn, didžiuliai kelių šimtų kilogramų svorio luitai brigo bortais grūdosi į viršų; mažesnės lytys užlėkdavo net iki marso, ir aštrios jų skeveldros krisdamos kapojo vantus bei virves. Besigrumdami su ledų armija, kuri lengvai būtų galėjusi sutriuškinti šimtą tokių laivų kaip „Forvardas“, jūreiviai visiškai nusikamavo. Visi stengėsi atremti ledinių uolų puolimą, ne vienas jūrininkas buvo jau sužeistas. Boltonui smarkiai sutrenkė kairįjį petį. Tuo tarpu dundėjimas ėjo vis stipryn. Dekas kaip pasiutęs lojo. Nakties tamsoje viskas atrodė dar baisiau, nors ledo lytys gana aiškiai buvo matyti, nes baltas jų paviršius atmušė atmosferoje išsisklaidžiusią šviesą.

Vykstant šiai antgamtinei, baisingai, fantastinei žmonių kovai su ledais, nuolat nuskambėdavo Hatero komanda. Nuo milžiniško spaudimo brigas pakrypo ant kairiojo šono, didžiojo stiebo skersinis galu įsirėmė į ledkalnį ir galėjo nulaužti patį stiebą.

Hateras suprato, koks pavojus gresia. Tai buvo baisi akimirka: brigas smarkiai pakrypo, kiekvienu momentu ledai galėjo nunešti jo stiebus.

Staiga prie pat borto pasirodė milžiniškas ledo luitas, ne mažesnis už patį brigą; vis didėdamas, jis nesulaikomai kilo aukštyn ir jau pakibo virš juto. Užgriuvęs ant brigo tas luitas būtų jį visai suplojęs. Štai jis atsistojo statmenai ir grėsmingai siūbuodamas iškilo aukščiau bramrėjų.

Visi iš siaubo suriko. Persigandę jūrininkai puolė prie dešiniojo borto.

Bet tuo metu brigą kažkas pamėtėjo aukštyn. Keletą akimirkų jis kybojo ore, paskui smarkiai pakrypo ir nukrito ant ledo visas braškėdamas.

Kas gi atsitiko?

Besigrūdančių ledų pakylėtas ir iš užpakalio spaudžiamas laivas peršoko nepereinamą užtvarą. Po valandėlės, užtrukusios tarytum visą amžinybę, „Forvardas“ nukrito kitapus užtvaros ant ledo lauko, savo sunkumu jį pralaužė ir atsidūrė įprastoje stichijoje.

– Perėjom! – sušuko Džonsonas stovėdamas laivo priešakyje.

– Ačiū Dievui! – išsprūdo Haterui.

Iš tikrųjų brigas buvo vidury ledinio baseino. Iš visų pusių jį supo ledai, ir nors jo kilis buvo vandenyje, tačiau plaukti brigas negalėjo. Jis įstrigo vietoje, užtat slinko pats ledo laukas.

– Dreifuojam, kapitone! – šūktelėjo Džonsonas.

– Ką gi darysi, – atsiliepė Hateras.

Tiesą sakant, argi buvo įmanoma tam pasipriešinti?

Rytą jūrininkai pastebėjo, kad ledo laukas varomas povandeninės srovės sparčiai slenka į šiaurę. Plaukianti ledų masė kartu nešė ir „Forvardą“, įstrigusį begaliniuose ledynų plotuose. Bijodamas kokios nors nelaimės, kadangi brigas lengvai galėjo būti apverstas ant šono arba ledų spaudimo sutriuškintas, Hateras įsakė išnešti ant denio kuo daugiau maisto atsargų, stovyklos reikmenis, drabužius bei antklodes. Imdamas pavyzdį iš kapitono Makliuro, kuris taip pat buvo atsidūręs tokioje padėtyje, Hateras liepė brigą apjuosti oro pripūstais maišais, kad jie apsaugotų jo liemenį nuo didesnių apgadinimų. Temperatūra buvo +7° (–14 °C), ir netrukus aplink „Forvardą“ prisigrūdo daugybė ledų, kurie jį apsupo iš visų pusių; virš ledų sienos buvo išsikišę tik brigo stiebai.

Taip brigas plaukė septynias dienas. Rugsėjo 10 dieną jūrininkai pastebėjo vakariniame Kornvalio pakraštyje Alberto kyšulį, bet netrukus jis dingo iš akių. Nuo to laiko ledo laukas ėmė slinkti į rytus. Kur jis plaukė? Kur sustos? Kas galėjo atsakyti į šiuos klausimus?..

Įgula nieko neveikė, tiktai laukė tolesnių įvykių. Pagaliau rugsėjo 15 dieną, apie trečią valandą po pietų, ledo laukas turbūt susidūrė su kitu tokiu pat lauku ir staiga sustojo. Brigas smarkiai sudrebėjo. Atlikęs tikslius stebėjimus Hateras pažvelgė į žemėlapį: „Forvardas“ buvo tolimoje šiaurėje – 95° 35’ ilgumos ir 78° 15’ platumos. Niekur nesimatė jokių ženklų, kad arti būtų žemė. Laivas stovėjo pačiame viduryje tos srities, tos neištirtos jūros, kur, geografų nuomone, yra šalčio polius.

XXIV

Pasiruošimas žiemojimui

PIETŲ PUSRUTULYJE tose pat platumose, vidutiniškai imant, yra šalčiau kaip Šiaurės pusrutulyje. Bet Naujojo pasaulio temperatūra net penkiolika laipsnių žemesnė už kitų pasaulio dalių temperatūrą, ir nieko negali būti baisiau už sritį, kuri vadinama šalčio poliumi.

Vidutinė metinė tos srities temperatūra neprašoka –2° (–19 °C). Daktaras Klobonis buvo lygiai tokios pat nuomonės kaip ir mokslininkai, kurie aiškina taip: Amerikos šiaurėje vyrauja gana pastovūs pietvakarių vėjai; pūsdami nuo Ramiojo vandenyno, jie neša vienodą vidutinišką temperatūrą. Bet, kol pasiekia arktines jūras, tie vėjai turi pereiti sniegynų dengiamą didžiulį Amerikos žemyną, dėl to atvėsta ir į tolimosios šiaurės kraštus atneša žvarbų šaltį.

Taigi Hateras buvo prie pat šalčio poliaus, už tų kraštų, kuriuos ištyrė jo pirmtakai. Artinosi atšiauri žiema, – ją reikėjo

praleisti ledų suspaustame laive su maištinga įgula, todėl buvo ko susimąstyti! Bet Hateras, kaip visada energingas, pasiryžo kovoti su visomis negandomis. Jis drąsiai žvelgė į pavojus ir nenuleido galvos.

Poliarinėse kelionėse prityrusio Džonsono padedamas Hateras pirmiausia ėmėsi reikalingų priemonių paruošdamas brigą žiemojimui. Jo apskaičiavimu, „Forvardą" nunešė du šimtus penkiasdešimt mylių nuo paskutinės ištirtos žemės, nuo Kornvalio salos. Ledo laukas suspaudė brigą iš visų pusių tarytum granitinėmis sienomis, ir jokia žmogaus jėga nebūtų įstengusi išvaduoti laivo iš tų gniaužtų.

Arktinės žiemos šaltis sukaustė neaprėpiamus jūros plotus, nebuvo nė lašelio laisvo vandens. Aplinkui plytėjo begaliniai ledo laukai, bet niekur nesimatė lygaus paviršiaus. Tarp sniegynų stūksojo begalė ledkalnių. Iš trijų pusių „Forvardą" saugojo didžiausi ledkalniai, taigi jį galėjo užpūsti tiktai pietryčių vėjas. Įsivaizduokite vietoj ledų – uolas, vietoj sniegynų – žalius krantus; įsivaizduokite, kad jūra įgijo įprastą išvaizdą, – ir tuomet atrodys, kad brigas stovi išmetęs inkarą žavingame, nuo atšiaurių vėjų apsaugotame užutėkyje. Bet čia, poliarinėje platumoje, kaip čia viskas buvo liūdna, kokia nyki gamta, koks gūdus reginys!

Nors brigas negalėjo nė pajudėti, vis dėlto teko jį pritvirtinti inkarais, taip galima buvo apsisaugoti nuo netikėto ledų slinkimo ir jūros bangavimo po ledo pluta. Džonsonas sužinojęs, kad „Forvardas" yra netoli šalčio poliaus, dar kruopščiau ėmė ruoštis žiemojimui imdamasis visų atsargumo priemonių.

– Na ir turėsime vargo! – pasakė jis daktarui. – Ir sekasi gi mūsų kapitonui – įstrigti bjauriausioje Žemės rutulio vietoje! Bet niekis! Pamatysite, kaip nors išsisuksime iš bėdos!

Tačiau daktaras širdies gilumoje džiūgavo. Jis nieku gyvu nebūtų sutikęs keisti esamos padėties. Tik pamanyk, kokia laimė: peržiemoti prie pat šalčio poliaus!

Pirmiausia įgula ėmė tvarkyti brigo išorę. Burės buvo paliktos ant rėjų, nors pirmieji jūrininkai žiemoję poliariniuose vandenyse paprastai jas nuimdavo ir sunešdavo į triumą. „Forvardo“ jūrininkai bures tik suvyniojo ir apmaustė apvalkalais, kurie netrukus apšalo kieta ledo pluta. Nebuvo nuleista netgi bramstenga; „varnos gūžta“ taip pat liko savo vietoje. Jūreiviai nuėmė tik takelažą.

Aplink brigą reikėjo apkapoti ledą, nes „Forvardo“ liemuo buvo apšalęs sunkiais ledo luitais ir vos beatlaikė spaudimą. Laivas įsispraudė į ledus žemiau normalios grimzdos linijos. Prieš akis buvo vargingas ir ilgas darbas. Per kelias dienas nuo povandeninių brigo dalių pagaliau pavyko nudaužyti apšalą; pasinaudoję šia aplinkybe jūreiviai apžiūrėjo kilį. Dėl tvirtos laivo konstrukcijos jis nebuvo nukentėjęs, tik neteko beveik visų varinių savo šarvų. Palengvėjęs brigas iškilo kone devynis colius. Paskui aplink visą laivą pagal jo liemens formą jūrininkai įstrižai iškirto ledą, dėl to jis susijungė po brigo kiliu ir neutralizavo savo spaudimo jėgą.

Daktaras veikliai prisidėjo prie visų darbų; jis puikiai valdė ledkirtį ir savo linksmumu drąsino jūrininkus. Klobonis mokėsi pats ir mokė kitus. Jis labai gyrė, kad buvo imtasi tokių atsargumo priemonių.

– Kaip išmintingai sugalvota! – pasakė jis.

– Be to, laivas jokiu būdu neatlaikytų ledų spaudimo, daktare, – atsiliepė Džonsonas. – O dabar galime drąsiai statyti aplink brigą nors ir dešimties pėdų storumo sniego sieną iki pat denio; medžiagos tam – kiek tik nori.

– Labai gera mintis, – pritarė daktaras. – Sniegas yra blogas šilumos laidininkas, todėl šiluma iš brigo negalės išeiti; užuot sugėręs spindulius sniegas juos atmuša.

– Teisingai, – tarė Džonsonas. – Mes pastatysime tikrą tvirtovę apsiginti nuo šalčio ir laukinių žvėrių, jeigu jie sumanytų pas mus apsilankyti. Pamatysit, kaip puikiai viskas atrodys, kada baigsime darbus. Sniege iškasime dvejus laiptelius: vieni eis į priešakinę brigo dalį, kiti – į užpakalinę; palaistysime juos vandeniu, kuris bematant sušals į kietą kaip akmuo ledą, – ir laiptai bus kaip kokiuose rūmuose!

– Puiku! – atsakė daktaras. – Kokia laimė, kad šaltis padeda atsirasti sniegui ir ledui, tokioms priemonėms, kurios apsaugo nuo šalčio. Antraip atsidurtume labai keblioje padėtyje.

Brigui iš tikrųjų buvo lemta dingti po storu ledo sluoksniu, kuris turėjo sulaikyti šilumą. Viršum denio per visą laivą jūrininkai ištiesė storą dervuotą kiltinį audeklą, – netrukus jis apsiklojo sniegu. Kiltas buvo nukaręs žemyn ir dengė brigo šonus. Taip apsaugotas nuo atmosferos veiksnių, denis virto tikra pasivaikščiojimų vieta. Jis buvo padengtas dviejų su puse pėdų storio sniego sluoksniu; sniegą jūrininkai sumynė ir suplūkė, taigi jis virto kieta, šilumos nepraleidžiančia mase. Paskui aikštelė buvo pabarstyta smėliu; sušalęs su sniegu smėlis sudarė labai tvirtą grindinį.

– Bereikia tik pasodinti čia keletą medžių, – pasakė daktaras, – ir aš pagalvočiau, kad vaikštau Haid Parke arba net kabančiuose Babilono soduose.

Netoli brigo ledo lauke buvo iškirsta apskrita eketė, panaši į tikrą šulinį; kas rytą jūrininkai ją atnaujindavo iškapodami per naktį paviršiuje užsitraukusį ledą. Tas šulinys buvo reikalingas, kad būtų kur pasisemti vandens kilus gaisrui, taip pat

dažnoms vonioms, rekomenduojamomis įgulai higienos sumetimais. Kad mažiau išeikvotų kuro, vandenį sėmė iš jūros gilumos, kur jis ne toks šaltas. Tai buvo daroma su aparatu, išrastu prancūzų mokslininko Fransua Arago. Panardintas į tam tikrą gilumą aparatas prisisemdavo vandens per cilindrą su dvigubu judamu dugnu.

Paprastai žiemojant visi nereikalingi daiktai iš laivo buvo išnešami, kad būtų daugiau laisvos vietos; kur nors krante jiems įrengiami sandėliai. Bet argi įmanoma taip padaryti, kada laivas stovi išmetęs inkarą vidury ledo lauko?

Brigo vidus buvo pritaikytas kovai su dviem pavojingais žmogaus priešais poliarinėse platumose – prieš šaltį ir drėgmę. Paskui pirmąjį neišvengiamai seka ir antrasis. Atsispirti šalčiui dar galima, bet drėgmė žmogų visuomet įveikia. Todėl reikėjo apsisaugoti, kad šis pavojingas priešas nepasirodytų.

„Forvardas“, skirtas plaukioti arktinėse jūrose, buvo puikiai pritaikytas žiemojimui. Labai tikslingai įrengtame didžiuliame kubrike visai nebuvo kampų, kuriuose pirmiausia pasirodo drėgmė. Iš tikrųjų nukritus temperatūrai pertvarose, ypač kampuose, atsiranda ledas, kuris tirpdamas ir skleidžia drėgmę. Geriausia, kada kubrikas yra apvalios formos. Bet ir brige jis atrodė labai patogus gyventi, nes buvo apšildomas didele krosnimi ir gerai vėdinamas. Jo sienos buvo apmuštos ne vilnoniu audeklu, bet elnių kailiais, kadangi audeklas sulaiko garus, kurie kaupdamiesi prisotina orą drėgmės.

Juto apačioje buvo išardytos pertvaros, ir padėjėjai dabar turėjo didelę, šiltą, gerai vėdinamą bendrąją kajutę. Prieš tą kajutę, lygiai kaip ir prieš kubriką, buvo tarytum koks prieškambaris, kad prie gyvenamosios patalpos neprieitų šaltas lauko oras. Taip iš vidaus neišeidavo šiluma, ir žmonės galėjo pamažu pereiti iš

vienokios temperatūros į kitokią. Prieškambariuose jūrininkai palikdavo apsnigtus drabužius, kojas valydavo prie slenksčio į geležines grandykles, kad į vidų neprineštų drėgmės.

Brezentiniais vamzdžiais ateidavo krosnims reikalingas oras, kad besikūrenant būtų trauka; pro kitus vamzdžius išeidavo į lauką vandens garai. Be to, abiejose kajutėse buvo įtaisyti kondensatoriai, kurie sutraukdavo garus neleisdami jiems nusėsti ant sienų. Du kartus per savaitę kondensatoriai būdavo ištuštinami; kai kada juose prisirinkdavo po keletą kibirų vandens. Tai jau šioks toks laimėjimas kovoje su tuo priešu!

Ventiliaciniai vamzdžiai padėjo labai lengvai reguliuoti krosnių kūrenimą. Norint patalpoje palaikyti +50° (+10 °C) temperatūrą reikėjo labai nedaug anglies.

Hateras liepė patikrinti anglies atsargas; paaiškėjo, kad kuro, net griežčiausiai jį taupant, užteks tik porai mėnesių.

Buvo taip pat įrengta drabužių džiovykla, nes juos reikėjo dažnai skalbti. Džiovinti drabužius lauke buvo neįmanoma, nes jie greit sušaldavo ir lengvai lūždavo.

Svarbiausios mašinos dalys buvo atsargiai išardytos ir sunėštos į hermetiškai uždaromą patalpą.

Jūrininkai rimtai apsvarstė, kokio režimo teks laikytis brige. Hateras pats kruopščiai sudarė dienotvarkę ir įsakė iškabinti kubrike. Įgula keldavosi šeštą valandą ryto. Patalynės tris kartus per savaitę buvo vėdinamos; gyvenamųjų patalpų grindys kas rytą šveičiamos karštu smėliu. Po pusryčių, pietų ir vakarienės jūrininkai gerdavo karštą arbatą; maistas kasdien buvo duodamas kaip galima įvairesnis. Jį sudarė duona, miltai, galvijų taukai, razinos pudingams, cukrus, kakava, arbata, ryžiai, citrinų sultys, mėsos konservai, sūdyta mėsa, acte marinuoti kopūstai ir daržovės. Virtuvė buvo izoliuota nuo gyvenamųjų patalpų;

teko atsisakyti jos šilumos, kadangi virtuvė, gaminant joje valgius, yra nuolatinis garų ir drėgmės šaltinis.

Žmogaus sveikata daug priklauso nuo to, kuo jis maitinasi. Poliariniuose kraštuose reikia vartoti kuo daugiau gyvulinių produktų. Svarstant mitybos režimą lemiamą žodį turėjo daktaras.

– Reikia imti pavyzdį iš eskimų, – sakydavo jis, – nes jų įpročius išugdė pati gamta, ir mes šiuo atžvilgiu galime iš jų pasimokyti. Arabai ir afrikiečiai tenkinasi keliomis datulėmis ir sauja ryžių; bet čia reikia valgyti, daug valgyti. Eskimai kasdien suvartoja nuo dešimties iki penkiolikos svarų taukų. Jeigu toks maistas jums nepatinka, tada teks vartoti kitokius produktus, kuriuose gausu cukraus ir riebalų. Žodžiu, mums reikalingi angliavandeniai! Taigi gaminkime angliavandenius! Dar neužtenka pripilti anglies į krosnį, reikia taip pat aprūpinti šiuo kuru tą brangiąją krosnį, kurią mes nešiojamės savyje.

Be to, iš įgulos buvo reikalaujama kuo griežčiausiai laikytis švaros. Kiekvienas turėjo kas antrą dieną maudytis pusiau užšalusiame vandenyje, pasemtame iš šulinio, – tai buvo puiki priemonė išsaugoti natūralią kūno šilumą. Daktaras visiems rodė pavyzdį; iš pradžių jis maudėsi dėl to, kad tai jam buvo labai nemalonu, bet netrukus tokia higieniška maudyklė jam pradėjo teikti tikrą pasitenkinimą.

Jei bedirbant, išėjus medžioti ar pasižvalgyti, spigindavo dideli šalčiai, žmonės labiausiai rūpindavosi, kad nenušaltų veido ir galūnių. Nušalus kraujo apytaka būdavo atgaivinama trinant tą vietą sniegu. Beje, visi nuo galvos iki kojų buvo apsirengę vilnoniais drabužiais, o eidami į lauką dar apsivilkdavo elnenų kailiniais ir užsimaudavo vėjo neperpučiamas jūros vėplio odos kelnes.

Įvairūs darbai ir pertvarkymai brige užtruko apie trejetą savaičių ir iki spalio 10 dienos buvo sėkmingai baigti.

XXV

Senoji Džeimso Roso lapė

TĄ DIENĄ TERMOMETRAS RODĖ –3° (–19 °C). Oras buvo palyginti ramus; vėjas nuščiuvo, todėl įgula gana lengvai pakentė šaltį. Naudodamasis giedru oru Hateras išėjo pasižvalgyti; perėjęs sniegynus, jis užkopė į aukščiausią ledkalnį šiaurėje, bet nieko daugiau pro žiūroną nepamatė, tik begalinius ledo kalnus bei laukus. Niekur nė plotelio žemės; aplinkui viešpatavo nykiausias ledų chaosas. Grįždamas į brigą kapitonas svarstė, kiek laiko teks išbūti jų nelaisvėje.

Medžiotojai, tarp jų daktaras, Džeimsas Volas, Simpsonas, Džonsonas ir Belas, aprūpindavo brigą šviežia mėsa. Paukščiai pradingo – išskrido į pietus, kur ne tokie atšiaurūs kraštai. Vien tik baltosios poliarinės kurapkos nebėgo nuo žiemos šalčių. Kurapkas šaudyti buvo nesunku; jų čia veisėsi tiek daug, jog įgula galėjo tikėtis gausių paukštienos atsargų.

Netrūko taip pat lokių, šiaurės lapių, šermuonėlių ir vilkų. Prancūzų, anglų ar norvegų medžiotojas nebūtų galėjęs skųstis, kad čia maža žvėrių; tačiau žvėrys medžiotojų arti neprisileisdavo. O, be to, tarp akinamai baltų sniegynų buvo sunku juos pastebėti. Prieš užeinant dideliems šalčiams šie žvėrys keičia savo spalvą ir apsitaiso žieminiais drabužiais. Paneigdamas kai kurių gamtininkų nuomonę ir remdamasis savo paties stebėjimais, daktaras teigė, kad ši metamorfozė nėra žymaus atšalimo padarinys, nes

ji įvyksta dar prieš spalio mėnesį. Tad ji neturinti jokios fizinės priežasties ir esanti ypatingo pobūdžio įrodymas, kad apvaizda rūpinasi kūriniais, iš anksto ruošia juos arktinei žiemai.

Dažnai pasitaikydavo ir jūros karvių, jūros šunų, – šie gyvūnai bendrai vadinami ruoniais. Jie buvo itin vertingi ir dėl savo kailių, ir dėl taukų, visiškai tinkamų kūrenimui. Be to, ruonių kepenys prireikus galėjo būti puikus maistas. Šių didžiulių amfibijų čia buvo šimtai, o už dviejų ar trijų mylių į šiaurę nuo brigo visas ledo laukas buvo graižyte išgraižytas eketėmis, pro kurias ruoniai išlenda pakvėpuoti. Tik bėda, kad jie stebėtinu instinktu jautė medžiotojus ir sužeisti greit panerdavo po ledu.

Tačiau spalio 19 dieną Simpsonui pavyko nušauti vieną ruonį per keturis šimtus jardų nuo laivo. Pirmiausia jis vikriai užkišo eketę, todėl gyvūnas atsidūrė visiškoje medžiotojo valdžioje. Ruonis ilgai priešinosi; tik suvarius jam keletą kulkų, pagaliau pavyko jį nudėti. Jis buvo devynių pėdų ilgio, turėjo buldogišką galvą, didžiulius žandikaulius su šešiolika dantų, tvirtus sparnų pavidalo priekinius plaukmenis ir trumpą uodegą su antra pora plaukmenų. Tai buvo puikus ruonis iš jūros šunų šeimos. Daktaras norėdamas išsaugoti ruonio galvą savo zoologinei kolekcijai, o dėl visa ko pasilaikyti ir kailį, savo laimikį preparavo labai paprastu ir pigiu būdu. Išskrostą gyvūną jis panardino į eketę, kur tūkstančiai smulkių jūros vėžiukų švarutėliai nugraužė jo mėsą; per keletą valandų jų darbas buvo baigtas taip mikliai, jog jiems būtų galėjęs pavydėti geriausias garbingosios Liverpulio odininkų korporacijos atstovas.

Rugsėjo 23 dieną saulei praėjus rudens ekvinokcijos tašką prasideda arktinė žiema. Gaivinantis šviesulys krypo vis žemiau prie horizonto, o spalio 23 dieną įžambiais spinduliais nutvieskęs ledkalnių viršūnes visai dingo. Daktaras jam pasakė

paskutinį „sudie“ kaip mokslininkas ir kaip keliautojas – iki vasario mėnesio jis jau nebematys saulės.

Bet nereikia manyti, kad poliarinės nakties metu arktiniuose kraštuose viešpatauja visiška tamsa. Saulę čia atstoja mėnulis; be to, ryškiai spindi žvaigždės ir planetos, neretai švyti šiaurės pašvaistės, o sniego lygumos atmuša šviesą. Būdama labiausiai nukrypusi į pietus gruodžio 21 dieną saulė yra tik trisdešimt laipsnių žemiau horizonto, ir kasdien keletą valandų matyti tarsi prieblanda. Tik rūkas ir pūgos dažnai apgaubia tuos šaltuosius kraštus juodžiausia tamsos skraiste.

Tačiau iki šiol buvo gana gražus oras; vien tiktai kurapkos ir kiškiai galėjo skųstis, nes medžiotojai nedavė jiems ramybės. Buvo paspęsta daug spąstų šiaurės lapėms, bet šie gudrūs žvėreliai į juos nelindo; kartais jie iškasdavo sniegą po spąstais ir kuo ramiausiai suėsdavo jauką. Daktaras siųsdavo juos velniop, vis dėlto labai apgailestaudamas, kad yra priverstas dalyti nelabajam tokias dovanas.

Spalio 25 dieną termometras rodė –4° (–20 °C). Kilo baisi pūga; drėbte drėbė sniegas viską aptraukdamas baltu šydu. Gana ilgą laiką brige buvo nerimaujama dėl Belo ir Simpsono, kurie bemedžiodami nuklydo labai toli. Į laivą jie grįžo tiktai kitą rytą. Visą dieną jie išgulėjo ant ledo susisupę į elnių kailius, o viršuje kaukdama siautėjo pūga, apnešusi juos penkių pėdų storio sniego sluoksniu. Jie vos nesušalo, ir daktarui teko gerokai pasidarbuoti, kol atgaivino normalią jų kraujo apytaką.

Pūga šėlo ištisas aštuonias dienas. Nebuvo galima net nosies į lauką iškišti. Temperatūra paros laikotarpiu svyravo penkiolika ir net dvidešimt laipsnių.

Negalėdami nusitverti jokio darbo jūrininkai laiką leido kiekvienas savaip. Vieni miegojo, kiti rūkė, treti pusbalsiu šnekučia-

vosi; vos tik pamatę Džonsoną arba daktarą jie tuojau nutildavo. Įgulos tarpusavy jau niekas nebesiejo. Žmonės drauge susirinkdavo tik vakarais – bendrai sukalbėti maldos, taip pat sekmadieniais – skaityti biblijos ir išklausyti pamaldų.

Kliftonas apskaičiavo, kad už septyniasdešimt aštunto laipsnio jo premija pasieks tris šimtus septyniasdešimt penkis svarus sterlingų; toji suma, jo manymu, buvo gana padori, ir tai visiškai patenkino jo ambiciją. Kiti jūrininkai buvo lygiai tokios pat nuomonės tikėdamiesi savo malonumui išleisti pinigus, įgytus per tokį vargą ir sunkumus.

Hateras beveik visai nesirodė. Jis nedalyvavo nei medžioklėje, nei pasivaikščiojimuose ir nė kiek nesidomėjo meteorologiniais reiškiniais, kurie taip žavėjo daktarą. Jis gyveno tik viena mintimi, išreiškiama dviem žodžiais: „Šiaurės ašigalis", ir tik laukė tos minutės, kada laisvas „Forvardas" vėl galės leistis į pavojingą kelionę.

Apskritai brige buvo labai slogi nuotaika. Iš tikrųjų sunku įsivaizduoti liūdnesnį dalyką, kaip tas sukaustytas laivas, išplėštas iš įprastos stichijos ir nebetekęs savo pavidalo po storu ledo sluoksniu. „Forvardas" buvo nebepanašus pats į save; užuot plaukiojęs, jis negalėjo pajudėti iš vietos; jis pavirto mediniu namu, sandėliu, nejudamu gyvenamuoju būstu, jis – nepabūgęs nei vėjų, nei audrų. Tokia nenatūrali, absurdiška padėtis jūrininkus nenoromis slėgė ir žadino jiems liūdnas mintis.

Neturėdamas daugiau ko veikti daktaras tvarkė savo kelionės užrašus, kurie čia tiksliai ir atpasakoti. Jis nė valandėlės nesėdėjo be darbo, ir jo niekuomet neapleido gera nuotaika. Pastebėjęs, kad pūga jau baigiasi, jis labai patenkintas ėmė ruoštis į medžioklę.

Lapkričio 3 dieną, šeštą valandą ryto, termometrui rodant –5° (–21 °C), Klobonis išėjo medžioti kartu su Džonsonu ir Belu. Tartum lygi staltiesė aplinkui plytėjo ledo laukai. Per keletą dienų buvo daug prisnigta; nuo šalčio sniegas sukietėjo, ir eiti buvo lengva. Spigino sausas, žvarbus šaltis. Nepaprastai aiškiai švietė mėnulis, nuostabiai žaismingais atšešėliais išmargindamas ledo nelygumus; iš kraštų nušviestos medžiotojų pėdos tiesėsi kaip kokia žibanti juosta, o ant sniego ryškiai atsimušė didžiuliai žmonių šešėliai.

Daktaras pasiėmė ir savo bičiulį Deką visiškai pagrįstai jį vertindamas labiau už grenlandiškus šunis, nes iš jų medžioklėje mažai tėra naudos; matyt, jie ne tokie temperamentingi kaip vidutinės klimato juostos šunys. Dekas lakstė po sniegą uostinėdamas ir retkarčiais staiga sustodavo priešais naujas lokių pėdas. Tačiau, nepaisant viso jo sumanumo, medžiotojai vaikščiojo jau dvi valandas, bet neužtiko nė vieno kiškio.

– Nejaugi visi žvėrys nusikėlė į pietus? – tarė daktaras sustodamas prie vienos kalvelės.

– Labai galimas daiktas, – atsakė Belas.

– O aš kitaip manau, – prieštaravo Džonsonas. – Juk kiškiai, lapės ir lokiai pripratę prie šio klimato. Man rodos, juos išvaikė toji pūga. Bet pamatysit, kai tik vėjas atsisuks iš pietų, jie vėl pasirodys. Kas kita, jei kalbėtume apie elnius arba muskusinius jaučius.

– Ir vis dėlto Melvilio saloje sutinkamos didelės šių gyvulių bandos, – tarė daktaras. – Tiesa, toji sala kiek toliau į pietus. Paris žiemodamas ten visuomet turėjo pakankamą atsargą puikiausios tų gyvulių mėsos.

– Na, bet mes ne tokie laimingi, – atsakė Belas. – Gerai būtų, jei pavyktų apsirūpinti nors lokiena.

– Tai kaip tik užvis sunkiausia, – pasakė daktaras. – Man atrodo, kad lokių čia labai maža, be to, jie tikri laukiniai; jie per daug atsargūs ir dar nėra civilizuoti, kad savo noru lįstų po kulkomis.

– Belas kalba apie lokieną, – tarė Džonsonas, – bet šiuo metu mums daug svarbiau tų gyvulių taukai, o ne mėsa ir kailiai.

– Tavo teisybė, Džonsonai, – atsakė Belas. – Tu vis galvoji apie kurą?

– O kaip negalvosi? Kad ir kaip taupytum, anglies mums užteks ne daugiau kaip trim savaitėms.

– Taip, – tarė daktaras, – ir tai didžiausias pavojus. Dabar tik lapkričio pradžia, o juk poliariniuose kraštuose šalčiausias yra vasario mėnuo. Tačiau, jei pristigsime lokio taukų, galėsime naudoti ruonio taukus.

– Bet irgi neilgai, daktare, – atsakė Džonsonas, – nes greitai ir ruoniai pasislėps nuo mūsų. Užėjus dideliems šalčiams, o gal iš atsargumo, jie nebelįs iš vandens ant ledo.

– Jei taip, – tarė daktaras, – belieka lokiai. Iš teisybės, tai naudingiausi šių kraštų gyvūnai: jie tiekia žmogui visa, kas reikalinga – maistą, drabužius, apšvietimą ir kurą... Girdi, Dekai, – pridūrė daktaras glostydamas šunį; mums reikalingi lokiai; ieškok, mano dravguži, ieškok!

Dekas tuo metu uostė ledą; daktaro paskatintas, jis staiga kaip strėlė šovė į priekį. Šuo garsiai lojo, ir medžiotojai, kad ir toli būdami, jo lojimą aiškiai girdėjo.

Kai temperatūra žema, nepaprastai gerai viskas girdėti, – tai labai įdomus reiškinys, kuriam gali prilygti tiktai ryškus žvaigždžių spindėjimas poliariniame danguje. Šviesos spinduliai ir garso bangos sklinda be galo toli, ypač tolimoje šiaurėje sausomis ir šaltomis naktimis.

Klausydami tolimo lojimo medžiotojai nusekė Deko pėdomis. Nuėję mylią jie vos begalėjo kvapą atgauti, nes plaučiai tokiame šaltyje greitai pavargsta. Dekas buvo per penkiasdešimt žingsnių nuo ledinės aukštumėlės; ant jos keistai krypuodamas stovėjo kažkoks žvėris.

– Mūsų norai išsipildė! – sušuko daktaras atlauždamas šautuvo gaiduką.

– Lokys, ir dar koks didelis! – tarė Belas.

– Tiktai kažkoks keistas, – pridūrė Džonsonas ruošdamasis šauti po savo draugų.

Dekas kaip pasiutęs lojo. Belas priėjo per kokius dvidešimt žingsnių ir šovė, bet, matyt, nepataikė, nes žvėris sunkiai tebemuistė galvą.

Tuo tarpu priėjo Džonsonas. Jis atsidėjęs nutaikė ir paspaudė gaiduką.

– Vėl pro šalį! – sušuko daktaras. – Ak, ta nelemtoji refrakcija! Juk mes dar neprisiartinome per šūvio atstumą... Matyt, niekada prie to nepriprasime! Lokys nuo mūsų daugiau kaip per tūkstantį žingsnių!

– Pirmyn! – šūktelėjo Belas.

Medžiotojai nuskubėjo artyn prie žvėries, kuris šūvių nė kiek nepabūgo. Lokys atrodė milžiniškas; pulti tokį žvėrį buvo gana pavojinga, tačiau medžiotojai jau iš anksto triumfavo. Priėję arčiau jie vėl iššovė; lokys, matyt, mirtinai sužeistas, smarkiai šoktelėjo ir nusirito į pakalnę.

Dekas puolė prie jo.

– Štai lokys, su kuriuo nesunku buvo susidoroti, tarė daktaras.

– Nieko sau lokys! Nukrito po trečio šūvio, – niekinamai atkirto Belas.

– Kaip keista... – sumurmėjo Džonsonas.

– O gal mes atėjome kaip tik tuo metu, kada jis baigė padvėsti iš senatvės, – nusijuokė daktaras.

– Ar senas, ar jaunas, bet vis vien teisėtas mūsų laimikis! – pareiškė Belas.

Taip šnekėdamiesi medžiotojai priėjo aukštumėlę ir be galo nustebo pamatę, kad Dekas taršo... nušautą baltąją lapę!

– Tai gražiausia! – sušuko Belas. – Na, to jau per daug!

– Iš tikrųjų! Šovėme į lokį, o nudėjome lapę! – tarė daktaras.

Džonsonas nežinojo, ką ir besakyti.

– Žinoma! Vėl miražas, amžinai tas miražas! – šūktelėjo Klobonis juokdamasis, bet kartu jausdamas ir šiokį tokį apmaudą.

– Kaip tai, daktare? – paklausė dailidė.

– Nagi taip, mano mielas. Spindulių lūžimas mus suklaidino ne tik dėl atstumo, bet ir dėl žvėries dydžio, ir lapę mes palaikėme lokiu. Tiesą sakant, tokiose sąlygose ir kitiems medžiotojams taip neretai atsitinka. O mes jau kažin ko tikėjomės!

– Na ką gi! Ar lokys, ar lapė – vis tiek suvalgysime, – tarė Džonsonas. – Reikia pasiimti.

Bocmanas jau norėjo užsimesti lapę ant pečių, bet staiga sušuko:

– O kas čia dabar?

– Kas yra? – paklausė daktaras.

– Žiūrėkit, daktare! Lapė su antkakliu!

– Su antkakliu? – pakartojo Klobonis ir pasilenkė prie žvėrelio.

Iš tikrųjų tarp baltų lapės gaurų matėsi apsitrynęs varinis antkaklis; daktarui pasirodė, kad jame išbrėžtas kažkoks įrašas. Daktaras bematant nuėmė antkaklį, kuris buvo uždėtas, matyt, jau seniai.

– Ką tai reiškia? – paklausė Džonsonas.

– Tai reiškia, mano bičiuliai, – atsakė Klobonis, – kad mes nušovėme lapę, turinčią daugiau kaip dvylika metų, vieną iš tų šiaurės lapių, kurias tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt aštuntais metais paleido Džeimsas Rosas!

– Argi gali būti? – šūktelėjo Belas.

Nėra jokios abejonės. Man labai gaila, kad nušovėme nelaimingą gyvūnėlį. Džeimsas Rosas žiemodamas sugalvojo prigaudyti spąstais baltųjų lapių; joms buvo uždėti variniai antkakliai, juose pažymėta, kur yra laivai „Enterpraizas" ir „Investigeitorius", taip pat maisto sandėliai. Lapės ieškodamos maisto nuklysta nepaprastai toli, taigi Džeimsas Rosas tikėjosi, kad bent vienas iš tų gyvūnų paklius į rankas kam nors iš Franklino ekspedicijos. Tai mat kaip viskas buvo! Ir šis vargšas gyvūnėlis, kitados galėjęs išgelbėti gyvybę dviem įgulom, dabar be jokios naudos žuvo nuo mūsų kulkų!

– O ne! Valgyti mes jos nevalgysime, – pareiškė Džonsonas. – Ką ir besakyti – dvylikos metų lapė! Tačiau jos kailį pasilaikysime šio įdomaus nuotykio atminimui.

Džonsonas užsimetė lapę ant pečių, ir medžiotojai, orientuodamiesi pagal žvaigždes, pasuko atgal į brigą. Vis dėlto jų ekspedicija nepraėjo veltui, nes grįždami jie prišaudė gana daug baltųjų kurapkų.

Kada medžiotojams iki brigo beliko valanda kelio, daktarą didžiai nustebino vienas reiškinys: tai buvo tikra to žodžio prasme krintančių žvaigždžių lietus. Tūkstančiai meteorų raižė dangų, nelyginant raketos fejerverko metu. Mėnulio šviesa nublanko. Nebuvo galima atsigrožėti šiuo nuostabiu reginiu, trukusiu keletą valandų. Tokį pat reiškinį matė Moravijos broliai Grenlandijoje 1799 metais. Atrodė, nykiose poliarinėse platumose dangus suruošė žemei šventę.

Sugrįžęs į brigą daktaras visą naktį stebėjo šį didingą reginį, kuris pasibaigė tik septintą valandą ryto viešpataujant visiškai ramybei.

XXVI

Paskutinis anglies gabalėlis

SUMEDŽIOTI LOKIŲ, RODĖS, nebuvo jokios galimybės, užtat lapkričio 4, 5 ir 6 dienomis pavyko nušauti keletą ruonių. Vėjas pasikeitė, keliais laipsniais pakilo temperatūra, ir vėl prasidėjo baisios pūgos. Išeiti iš laivo buvo neįmanoma, darėsi vis sunkiau kovoti su drėgme. Kiekvienos savaitės pabaigoje kondensatoriuose susikaupdavo po keletą kibirų ledo.

Lapkričio 15 dieną oras vėl pasikeitė, termometras nukrito iki –24° (–31 °C). Dar nė karto nebuvo tokios žemos temperatūros. Kai ramus oras, toks šaltis dar pakenčiamas, bet pastaruoju metu ėmė siautėti žvarbus vėjas raižydamas veidą tartum aštriais peiliais.

Daktaras labai apgailestavo, kad buvo priverstas sėdėti laive, nes nuo šalto vėjo ant sniego užsidėjo kieta pluta, ir jis būtų galėjęs leistis kur nors į tolimą ekskursiją.

Tačiau reikia pasakyti, kad bet koks smarkus judėjimas tokiame šaltyje įvaro dusulį. Žmogus tokiomis sąlygomis negali atlikti nė ketvirtos dalies savo įprasto darbo. Naudotis geležiniais daiktais taip pat negalima: kai palieti juos plika ranka, ją deginte nudegina, o ant neatsargiai paimto daikto pasilieka gabalėliai odos.

Taigi įgula buvo uždaryta brige. Žiemotojai kasdien po dvi valandas vaikščiodavo dengtame denyje, kur galėjo rūkyti; kubrike rūkyti buvo draudžiama.

Vos tik ugnis krosnyje susilpnėdavo, ant sienų ir denio suleidimuose tučtuojau pasirodydavo sniegas, o visi metaliniai daiktai – durų rankenos, veržlės, vinys – apšerkšnydavo.

Daktaras tiesiog stebėjosi, kaip greit tai vyksta. Iškvėpuojami vandens garai ore kondensuodavosi ir perėję iš dujinio būvio į kietą iškrisdavo sniego pavidalu. Už keleto žingsnių nuo krosnies jau buvo jaučiamas šaltis, todėl jūreiviai paprastai sėdėdavo susiglaudę prie ugnies.

Bet daktaras jiems patarė pamažu pratintis prie žemos temperatūros, kuri galėjo dar labiau nukristi, – patarė grūdinti odą šaltyje ir pats duodavo pavyzdį visai įgulai. Tačiau tingulys ar sustingimas kiekvieną laikė prikaustęs prie savo vietos, iš kurios niekas nenorėjo pasitraukti, nes labiausiai vertino miegą netgi nesveikoje šilumoje.

Daktaro nuomone, perėjimas iš šilto kambario į šaltį nė kiek nepavojingas ir kenkia tik suprakaitavusiems žmonėms. Patvirtindamas savo žodžius daktaras pateikė daug pavyzdžių, bet jo patarimai beveik visuomet nueidavo niekais.

O Džonas Hateras, matyt, buvo šalčiui visai nejautrus. Jis tylomis vaikščiojo po denį vienodais žingsniais. Nejaugi tvirtas jo organizmas buvo toks atsparus šalčiui? O gal kapitonas turėjo nepaprastai daug tos vidinės energijos, kurios stokojo jo jūreiviai? Gal jis buvo taip pavergtas įsikaltos idėjos, jog darėsi nejautrus išoriniams reiškiniams? Įgula stebėdamasi žiūrėjo, kaip lengvai kapitonas pakelia dvidešimt keturių laipsnių šaltį: gana dažnai Hateras kelioms valandoms išeidavo iš brigo, o kai sugrįždavo, jo veidas nebūdavo nušalęs.

– Nuostabus žmogus, – kartą pasakė daktaras Džonsonui, – jis mane tiesiog stebina! Jis tarsi nešioja savyje įkaitintą krosnį! Tai viena tvirčiausių žmogaus prigimčių, kokią tik man teko kada nors matyti.

– Iš tikrųjų, – atsakė Džonsonas, – jis vaikšto atvirame lauke apsirengęs ne šilčiau kaip birželio mėnesį.

Apsirengimas labai didelės reikšmės neturi, pareiškė daktaras. – Iš tiesų kam šiltai rengti tą, kuris pats neduoda šilumos? Tas pat būtų, jei bandytum sušildyti ledo gabalą, įvyniodamas į vilnonę antklodę. Bet Haterui to nereikia. Tokia jau jo prigimtis, ir aš nė kiek nesistebėčiau, jeigu nuo jo spinduliuotų tokia pat šiluma kaip nuo žarijų.

Džonsonas, kuriam buvo pavesta kas rytą iškapoti eketę, pastebėjo, kad ledas jau siekia daugiau kaip dešimt pėdų storio.

Beveik kas naktį daktaras galėjo stebėti didingą šiaurės pašvaistę. Nuo ketvirtos valandos vakaro dangus šiaurėje pradėdavo nežymiai šviesėti, įgydamas gelsvoką atspalvį. Apie aštuntą valandą dangaus skliautas dar labiau nušvisdavo, ir viršum horizonto išryškėdavo auksaspalvė juosta, galais atsirėmusi į ledo laukus. Palengva pašvaistė kildavo vis aukštyn slinkdama magnetinio meridiano kryptimi. Spinduliuojantį foną perkirsdavo juosvesni ruožai. Paskui iš švytinčios zonos į visas puses imdavo sklisti įvairiaspalviai spinduliai, kurie čia nutviksdavo, čia vėl užgesdavo. Įsiliepsnojus šiaurės pašvaistei, neretai vienas po kito atsirasdavo keletas spinduliuojančių lankų, skendinčių raudonose, geltonose ir žaliose šviesos bangose. Akinantis, puikus reginys! Paskui tie lankai imdavo artėti vienas prie kito, sudarydami spindulių vainikus, žėruojančius nežemiškomis spalvomis. Pamažu jie susiliedavo, švytėjimas imdavo blaustis, spinduliai nublankdavo, spalvos užgesdavo, ir nuostabi pašvaistė nežymiai ištirpdavo pietuose, tarp aptemusių debesų.

Sunku įsivaizduoti, koks žavingas yra tas reginys atšiauriose platumose, per kokius aštuonis laipsnius nuo ašigalio. Šiaurės pašvaistė, kartais matoma vidutinėje klimato juostoje, neduoda

nė menkiausio supratimo apie šį grandiozinį gamtos reiškinį. Galima pamanyti, kad apvaizda, pasigailėjusi nykiosios šiaurės, suteikė jai stebuklingiausią iš visų stebuklų.

Neretai danguje būdavo matyti netikri mėnuliai, kurie sustiprindavo naktinio šviesulio blizgesį. Kartais mėnulį apjuosdavo žiedai, ir tuomet jis skaisčiai spindėdavo žibančių ratilų centre.

Lapkričio 26 dieną po ledais smarkiai šėlo jūra, iš eketės verste vertėsi vanduo. Storas ledo sluoksnis siūbavo nuo bangų ir grėsmingai poškėjo, – vandenų gelmėse vyko baisi kova. Laimė, brigas buvo tvirtai įstrigęs tarp ledų, tiktai jo grandinės smarkiai žvangėjo. Tačiau Hateras būgštaudamas nelaimingo atsitiktinumo įsakė dar stipriau pritvirtinti inkarus.

Kasdien darėsi vis šalčiau; dangų aptraukė tirštos ūkanos; vėjas įnirtingai blaškė sniego pusnis. Sunku buvo suprasti, iš kur pusto – iš viršaus ar iš apačios, nuo ledo laukų. Viską aplinkui uždengė siautėjanti balzgana migla.

Įgula buvo užsiėmusi įvairiais darbais. Svarbiausia, reikėjo paruošti ruonių taukų, kurie tučtuojau sušaldavo į ledą. Tas ledas buvo kapojamas kirviais į gabalus, kietus kaip marmuras. Taip jūreiviai parūpino apie dvylika tonų taukų. Statinių jiems nereikėjo, nes sulydyti taukai dėl staigių temperatūros svyravimų jas vis tiek būtų susprogdinę.

Lapkričio 28 dieną termometras nukrito iki – 32° (–36 °C). Anglies beliko tik dešimčiai dienų, ir visi baisėdamiesi laukė tos valandėlės, kada pasibaigs kuras.

Taupumo sumetimais Hateras įsakė nebekūrenti krosnies bendroje kajutėje, todėl Šandonas, daktaras ir pats kapitonas buvo priversti persikraustyti į kubriką. Dabar Haterui teko nuolat būti tarp jūrininkų, kurie dėbčiodavo į jį niauriais, kai kada ir įniršusiais žvilgsniais. Jis girdėjo jų skundus, priekaiš-

tus ir net grasinimus, tačiau bausti nesiryžo. Atrodė, jis buvo kurčias. Jis nereikalavo sau vietos prie ugnies ir netardamas nė žodžio, susinėręs ant krūtinės rankas sėdėdavo kur nors kampe.

Nepaisydami daktaro patarimų Penas ir jo draugai nesistengė judėti; kiauras dienas jie tūnodavo prie krosnies arba įsisupę į antklodes drybsodavo savo guoliuose. Jų sveikata greit pašlijo; jie net nemanė kovoti su kenksmingu klimatu, todėl nenuostabu, kad brige netrukus pasirodė skorbutas.

Daktaras jau seniai pradėjo kas rytą duoti įgulai citrinų sultis ir kalcio piliules. Bet šie išbandyti vaistai dabar menkai teveikė, liga progresavo, ir netrukus daugeliui pasirodė baisūs jos požymiai.

Liūdnai atrodė iš skausmo besiraitą nelaimingieji. Jų kojos smarkiai ištino, jas išmušė tamsiai mėlynos dėmės; dantenos kraujavo, o sutinusios lūpos ištardavo tik nesuprantamus garsus. Visiškai pakitęs, fibrino netekęs kraujas nebegalėjo rankose ir kojose palaikyti gyvybės.

Pirmiausia šia liga susirgo Kliftonas, netrukus atgulė Griperis, Brentonas ir Strongas. Tie jūrininkai, kurių liga dar nepalietė, buvo priversti žiūrėti į savo draugų kančias, nes kitos šiltos patalpos nebuvo. Visiems teko gyventi drauge, ir netrukus kubrikas pavirto ligonine, kadangi iš aštuoniolikos žmonių trylika per trumpą laiką susirgo skorbutu. Penui, matyt, pavyko ligos išvengti, nes jis buvo nepaprastai tvirtos prigimties. Šandonui jau buvo pasirodę pirmieji skorbuto simptomai, bet tuo viskas ir pasibaigė. Kapitono padėjėjas dažnai eidavo pasivaikščioti, todėl jam pavyko išsaugoti sveikatą.

Daktaras ligonius slaugė su didžiausiu pasiaukojimu, bet jam spausdavo širdį matant kančias, kurių jis negalėjo palen-

gvinti. Jis kaip įmanydamas stengėsi pralinksminti sielvarto prislėgtus jūreivius. Jo paguodos žodžiai, filosofiniai samprotavimai ir linksmi juokai palengvindavo ligoniams taip monotoniškai slenkančias sunkias žiemos dienas. Jis balsu ką nors skaitydavo; Klobonis turėjo stebėtiną atmintį ir žinojo daug įdomių istorijų, – net ir sveikieji jūrininkai susispietę aplink krosnį mielai jų klausydavosi. Bet kartais jo kalbą nutraukdavo ligonių dejonės, skundai, beviltiški šauksmai, tuomet daktaras nebaigęs pasakojimo vėl grįždavo prie savo pareigų kaip rūpestingas ir atsidavęs gydytojas.

Pats daktaras buvo visiškai sveikas ir netgi nesulyso. Nutukęs kūnas jam atstojo šilčiausius drabužius. Anot jo paties, jis buvo labai patenkintas, kad apsirengęs panašiai kaip jūros vėpliai ar banginiai, kurių kūną dengia storas taukų sluoksnis, todėl jie lengvai pakelia arktinius šalčius.

O Hateras, rodės, nejautė nei fizinių, nei moralinių kančių. Įgulos kančios, matyt, mažai jį tejaudino. O gal jis tik mokėjo tvardyti savo jausmus. Atidus stebėtojas kartais būtų galėjęs įžvelgti, kad geležinėje jo krūtinėje plaka karšta širdis.

Daktaras kapitoną nuolat stebėjo, analizavo būdą, bet niekaip negalėjo suprasti nuostabios jo prigimties, antgamtinio jo temperamento.

Tuo tarpu temperatūra dar labiau nukrito. Pasivaikščiojimų vieta denyje ištuštėjo, vien tik grenlandiški šunys ten slankiojo gailiai staugdami.

Prie krosnies visą laiką kas nors budėjo ir kurstė ugnį. Reikėjo žiūrėti, kad ugnis neužgestų: vos tiktai ji susilpnėdavo, į vidų įsiskverbdavo šaltis, sienos apšerkšnydavo, o garai bematant kondensuodavosi ir sniego pavidalu krisdavo ant nelaimingųjų brigo gyventojų.

Kamuojami tokių neapsakomų kančių jie sulaukė gruodžio 8-osios. Rytą daktaras kaip paprastai išėjo į denį pažiūrėti termometro ir pamatė, kad gyvsidabris jo galvutėje užšalęs.

Keturiasdešimt keturi laipsniai šalčio! pasibaisėjo daktaras.

Tą dieną į krosnį buvo įmestas paskutinis anglies gabalėlis!

XXVII

Kalėdiniai šalčiai

ATĖJO DIDŽIAUSIOS NEVILTIES DIENOS. Visu baisumu iškilo mintis, kad teks mirti, sustingti nuo šalčio. Paskutinis anglies gabalėlis degė niauriai spragėdamas, ugnis tuoj tuoj turėjo užgesti; vidaus temperatūra gerokai nukrito. Bet Džonsonas atnešė naujo kuro, gauto iš sumedžiotų ruonių. Jis primetė į krosnį taukų gabalų, pridėjo taukuose sumirkytų pakulų ir gana greit vėl pakankamai prišildė kubriką. Degančių taukų kvapas buvo šlykštus, bet reikėjo kęsti. Džonsonas pripažino, kad naujasis kuras ne kažin koks ir turtinguose Liverpulio namuose, aišku, neturėtų pasisekimo.

– Bet vis dėlto, – tarė jis, – tas nemalonus kvapas gali turėti gerų pasekmių.

– Kokių būtent? – paklausė dailidė.

– Jis privilios lokius, kurie tokį kvapą labai mėgsta.

– O kam mums lokiai? – paklausė Belas.

– Tu žinai, Belai, kad ruonių mums nebėra ko tikėtis! – atsakė Džonsonas. – Jie ilgam laikui pasislėpė, ir jei negausime kuro iš lokių, nežinau, kas bus.

– Tavo teisybė, Džonsonai, mūsų reikalai nekokie... Visiškai prasti! Ir jei nepavyks gauti to kuro... nebežinau, ką ir daryti...

– Vien tik tas ir belieka...

– Kas gi? – paklausė Belas.

– Taip, Belai, blogiausiu atveju... Tačiau kapitonas niekuomet... Bet galbūt teks griebtis tos priemonės.

Džonsonas liūdnai palingavo galvą ir susimąstė, o Belas nenorėjo nutraukti minčių. Jis žinojo, kad tų taip sunkiai įgytų taukų, net ir kažin kaip juos taupant, užteks ne ilgiau kaip aštuonioms dienoms.

Bocmanas neapsiriko. Netoli „Forvardo" buvo pastebėta keletas lokių, kuriuos masino degančių taukų kvapas. Sveikieji jūreiviai šoko jų vytis, bet lokiai nepaprastai greiti ir turi labai gerą uoslę, todėl lengvai išvengia visų medžiotojų gudrybių. Prie lokių nebuvo įmanoma prisiartinti, ir geriausių šaulių paleistos kulkos nuėjo niekais.

Brigo įgulai grėsė pavojus sušalti. Įsiskverbus į kubriką šalčiui, viešpataujančiam ledynų platybėse, žmonės nebūtų ištvėrę nė keturiasdešimt aštuonių valandų. Kiekvienas su pasibaisėjimu matė, kad kuras baigiasi.

Pagaliau gruodžio 20 dieną, trečią valandą po pietų, ugnis užgeso; aplink krosnį sustoję jūreiviai niūriai žvilgčiojo vieni į kitus. Tiktai Hateras nejudėdamas kiūtojo savo kampe; daktaras kaip paprastai susirūpinęs vaikščiojo po kubriką; jis visiškai nežinojo, ką daryti.

Temperatūra kubrike bematant nukrito iki –7° (–22 °C).

Nors daktaras nematė jokios išeities ir nežinojo, ko dabar reikėtų griebtis, tačiau kitiems tatai buvo gana aišku.

Prie Hatero priėjo šaltas ir ryžtingas Šandonas, Penas iš įniršio žibančiomis akimis ir trejetas kitų jūrininkų, kurie dar galėjo paeiti.

– Kapitone! – tarė Šandonas.

Giliai susimąstęs Hateras jo negirdėjo.

– Kapitone! – pakartojo Šandonas ranka paliesdamas jo petį.

Hateras išsitiesė.

– Kas atsitiko? – paklausė jis.

– Kapitone, nebėra kuro!

– Tai ką gi? – atsiliepė Hateras.

– Jeigu norite, kad mes sušaltume, – su pikta ironija pasakė Šandonas, – nuolankiausiai prašom mums tai pranešti!

– Aš noriu, – rūsčiai atsakė Hateras, – kad kiekvienas atliktų savo pareigą iki galo.

– Yra kai kas aukščiau pareigos, kapitone, – atkirto Šandonas, – tai žmonių savisaugos teisė. Kartoju, kad kuras pasibaigė, ir jeigu taip bus dar porą dienų, mes nė vienas neišliksime gyvas!

– Malkų aš neturiu, – dusliai atsakė Hateras.

– Tuomet jų galima prikirsti ten, kur yra! – įniršęs riktelėjo Penas.

Hateras iš pykčio net pabalo.

– Kur taip? – paklausė jis.

– Brige! – įžūliai atšovė Penas.

– Brige? – suspaudęs kumščius ir sužaibavęs akimis pakartojo kapitonas.

– Žinoma, – atsakė Penas. – Kai laivas nebegali plaukti, jis kūrenamas!

Šio sakinio pradžioje Hateras pagriebė kirvį, o pabaigoje kirvis jau buvo iškeltas viršum Peno galvos.

– Niekšas! – šūktelėjo Hateras.

Daktaras puolė prie Peno ir jį atstūmė; kirvis giliai įsmigo į denį. Džonsonas, Belas ir Simpsonas atsistojo šalia Hatero

pasiruošę jį ginti. Bet staiga iš gultų tarytum iš mirties patalo pasigirdo gailūs, kupini širdgėlos, liūdni balsai.

Ugnies! Ugnies! – dejavo ligoniai po savo antklodėmis sustingę ligi kaulų.

Hateras susivaldė ir keletą minučių patylėjęs ramiu balsu tarė:

– Jei sunaikinsime brigą, kaip grįšime į Angliją?

– Galbūt, – atsakė Džonsonas, – galima sukūrenti ne tokias jau svarbias laivo dalis, pavyzdžiui, planširą* ir falšbortą.

Valtys vis dėlto liks, – pritarė Šandonas. – Tiesą sakant, kas mums kliudo pasistatyti nedidelį laivą iš brigo likučių?

– Niekados! – atkirto Hateras.

– Bet vis dėlto... – mėgino prieštarauti kai kurie jūrininkai.

– Mes turime didelę atsargą spirito! – atsakė Hateras. – Sudeginkite jį iki paskutinio lašo.

– Ką gi, jei spiritą, tai spiritą! – tarytum visai nerūpestingai šūktelėjo Džonsonas.

Buvo uždegti spiritu suvilgyti stori dagčiai, ir krosnies sieneles ėmė laižyti blanki liepsna; Džonsonui pavyko keliais laipsniais pakelti kubrike temperatūrą.

Keletą dienų po šios liūdnos scenos pūtė pietų vėjas; oras truputį atšilo; vėl kilo pūga. Dienos metu, kada nebe taip smarkiai snigdavo, kai kurie jūreiviai trumpam išeidavo iš brigo, tačiau didžioji įgulos dalis sirgo akių uždegimu bei skorbutu ir tūnojo laive kaip prirakinta. Be to, nebuvo įmanoma nei medžioti, nei žuvauti.

Bet šalčiai krito tik laikinai. Gruodžio 25 dieną vėjas ūmai pasikeitė, užšalęs gyvsidabris vėl dingo termometro galvutėje, – teko naudotis spiritiniu termometru, kuris neužšąla net per smarkiausius šalčius.

* Planširas – išilginė sija viršum falšborto.

Daktaras pasibaisėjo, pamatęs, kad spiritas termometre nukrito iki –66° (–52 °C). Ar teko žmogui kada nors kęsti tokią temperatūrą?

Ant grindų lyg blausus veidrodis žibėjo ledas; kubrike buvo tirštas rūkas; visi daiktai nuo drėgmės apsitraukė storu šerkšno sluoksniu; žmonės negalėjo įžiūrėti vienas kito; rankos ir kojos greit stingo; galvą spaudė tarytum geležinis lankas; neaiškios, nusilpusios, stingstančios mintys painiojosi ir virto klejonėmis... Baisus simptomas: liežuvis negalėjo ištarti nė žodžio.

Nuo tos dienos, kai įgula pagrasino sudeginti brigą, Hateras kasdien ilgas valandas slankiojo po denį. Jis budėjo ir sekė. Brigo medis – tai jo, Hatero, kūnas! Nukirsdami gabalą medžio jūreiviai būtų nukirtę dalį jo kūno! Kapitonas buvo ginkluotas ir akylai saugojo visai nepaisydamas sniego, ledo ir šalčio, nuo kurio jo drabužiai kietai sustingdavo virsdami nelyginant granitiniais šarvais. Dekas suprato savo šeimininką ir sekiojo jam iš paskos lodamas ir urgzdamas.

Kai gruodžio 25 dieną Hateras įėjo į kubriką, daktaras sukaupęs likusias jėgas žengė jo pasitikti.

– Haterai, – pasakė jis, – mes žūvam be kuro.

– Niekados! – atsakė Hateras, žinodamas, kas slypi už daktaro žodžių.

– Tai būtina, – pusbalsiu pasakė Klobonis.

Niekados! – dar ryžtingiau pakartojo Hateras. Jokiu būdu nesutiksiu!.. Bet jie gali manęs neklausyti.

Šiais žodžiais įgulai buvo suteikta laisvė daryti, ką ji nori. Džonsonas ir Belas išbėgo ant denio. Hateras girdėjo, kaip nuo kirvių smūgių subraškėjo brigo medis. Jis pravirko.

Tą dieną buvo Kalėdos, šeimos iškilmės Anglijoje, vaikų šventė. Ir kaip sunkiai spaudė širdį prisiminus linksmus vai-

kus, susirinkusius aplink kaspinais išpuoštą eglutę! Kam nesivaideno gardus rostbifas, iškeptas iš specialiai nupenėtų bulių mėsos? O tortai, o pyragaičiai su visokiausiu įdaru, iškepti tai dienai, kuri tokia brangi kiekvieno anglo širdžiai! Tuo tarpu čia – sielvartas, neviltis, neapsakomas vargas, o vietoj Kalėdų eglutės – medžio gabalai, atkirsti iš laivo, nuklydusio į begalines ledo dykumų tolybes.

Nuo šilumos jūrininkai greit vėl pasijuto žvalūs ir atgavo jėgas: karšta arbata ir kava trumpam sužadino pasitenkinimą. Viltis žmogaus širdyje taip giliai įleidusi šaknis, jog įgula padrąsėjo ir net ėmė vėl tikėtis. Tokiomis aplinkybėmis pasibaigė nelemtieji 1860 metai, – ankstyva tų metų žiema sužlugdė ambicingo Hatero planus.

1861 metų sausio pirmąją netikėtai buvo padarytas vienas atradimas. Oras truputį atšilo; daktaras vėl ėmėsi įprasto darbo ir skaitė sero Edvardo Belčerio pranešimą apie ekspediciją į poliarines jūras. Staiga daktarą nustebino vieta, kurios anksčiau jis nebuvo įsidėmėjęs; jis porą kartų permetė akimis tas eilutes. Abejonių negalėjo būti.

Seras Edvardas Belčeris savo pranešime rašė, kad priplaukęs Karalienės sąsiaurio žiotis jis radęs pėdsakų, jog ten gyventa žmonių.

„Tai namukų liekanos, rašė jis, – ir tie namukai buvo daug patogesni, nekaip tie, kokius gali pasistatyti nekultūringos klajoklių eskimų giminės. Sienos giliai įleistos į žemę; asla viršum skaldos sluoksnio išgrįsta akmenimis. Ant sniego primėtyta daugybė elnių, ruonių ir jūros vėplių kaulų. Mes ten radome anglies...

Čia daktarui toptelėjo puiki mintis; jis priėjo su knyga prie Hatero ir parodė jam tą pranešimo vietą.

– Anglis! – šūktelėjo kapitonas.

– Taip, Haterai, anglis, galinti išgelbėti mus visus!

– Anglis! Šiame nykiame krante! – kalbėjo Hateras. – Ne, negalimas daiktas!

– Kodėl jūs abejojate, Haterai? Belčeris nebūdamas visiškai tikras ir nematęs pats savo akimis niekuomet nebūtų pranešęs šio fakto.

– Na, o kas toliau, daktare?

– Mes esame tik per šimtą mylių nuo to kranto, kur Belčeris matė anglį. O ką reiškia nukeliauti šimtą mylių? Vieni niekai. Ne kartą žmonės klaidžiojo po ledynus, taip pat ko nors ieškodami ir per tokius pat šalčius. Taigi keliausime, kapitone?

– Keliausime! – sušuko Hateras. Jis bematant apsisprendė. Jo vaizduotė buvo laki, ir jam jau rodėsi, kad nebetoli išsigelbėjimas.

Kapitono nutarimas tučtuojau buvo praneštas Džonsonui; senasis jūrininkas jam pritarė ir linksmą naujieną pasakė savo draugams. Kai kurie apsidžiaugė, kiti į kapitono sumanymą pažiūrėjo visai abejingai.

– Anglis šiuose kraštuose! – sumurmėjo Volas gulėdamas ligos patale.

– Tegu daro, kaip išmano, – paslaptingai šnibžtelėjo jam Šandonas.

Prieš pradėdamas ruoštis į kelionę Hateras norėjo nustatyti „Forvardo“ geografinę padėtį. Aišku, kaip buvo svarbu tai padaryti, kaip tiksliai matematiškai reikėjo nustatyti, kur brigas. Antraip keleiviai nutolę nuo laivo nebūtų galėję jo surasti.

Hateras užlipo ant denio ir keliais veiksmais nustatė mėnulio atstumus ir svarbiausiųjų žvaigždžių aukštį.

Daryti šiuos stebėjimus buvo labai sunku, nes prietaisų stiklai bei veidrodžiai šaltyje nuo Hatero kvapo bematant apsi-

traukdavo ledo sluoksniu. Prisilietęs prie varinių žiūrono aptaisų, kapitonas ne kartą nusidegino akių vokus.

Vis dėlto jis gavo labai tikslius duomenis ir sugrįžo į kubriką jų apskaičiuoti. Baigęs apskaičiavimus kapitonas nustebęs kilstelėjo galvą, kažką pažymėjo žemėlapyje ir pažvelgė į daktarą.

– Kas yra? – paklausė Klobonis.

– Kurioje platumoje mes buvome, kai sustojome žiemoti?

– Septyniasdešimt aštuoni laipsniai penkiolika minučių platumos ir devyniasdešimt penki laipsniai trisdešimt penkios minutės vakarų ilgumos, kaip tik prie šalčio poliaus.

– Tad štai kas. Mūsų ledo laukas dreifuoja, – pusbalsiu pasakė Hateras. – Mes esame dviem laipsniais toliau į šiaurės vakarus, bent už trijų šimtų mylių nuo to anglies sandėlio!

– O tie vargšai to netgi nenumano! – šūktelėjo daktaras.

– Tylėkite! – sušnibždėjo Hateras pridėdamas pirštą prie lūpų.

XXVIII

Pasiruošimas kelionei

APIE SAVO ATRADIMĄ HATERAS įgulai nieko nesakė. Ir teisingai darė. Juk tie nelaimingieji sužinoję, kad juos nesulaikomai neša į šiaurę, būtų gal dar labiau nusiminę. Daktaras suprato Haterą ir jam pritarė.

Hateras širdies gilumoje slapta džiūgavo. Tai buvo pirmoji laiminga minutė per tuos ilgus mėnesius nuolat besigrumiant su gamtos užgaidomis. Brigą nunešė šimtą penkiasdešimt mylių į šiaurę, ir dabar jis buvo tiktai per aštuonis laipsnius nuo ašigalio. Bet Hateras taip giliai paslėpė savo džiaugsmą, jog net

daktaras nieko nenumanė. Tiesa, Klobonis neretai pats save klausdavo, kodėl Hatero akys taip neįprastai žiba, bet jam nė į galvą neatėjo paprasčiausias atsakymas.

Artėdamas prie ašigalio „Forvardas“ drauge tolo nuo anglies telkinių, kuriuos buvo užtikęs Belčeris; norint juos pasiekti, reikėjo nukeliauti į pietus ne šimtą, o net du šimtus penkiasdešimt mylių. Trumpai pasitarę daktaras su Hateru nusprendė, kad toks žygis yra būtinas.

Jei Belčeris sakė tiesą, – o tuo abejoti nebuvo pagrindo, – tai Kornvalio saloje viskas turėjo būti išlikę taip, kaip jis paliko. Po 1853 metų į tolimąją šiaurę nekeliavo nė viena ekspedicija. Toje platumoje beveik nesutinkama eskimų. Taigi Kornvalio pakrantėse negalėjo pasikartoti tokia nesėkmė, kokia ištiko Haterą Bičio saloje. Žemoje temperatūroje puikiausiai išsilaiko negesdamos bet kokios atsargos. Vadinasi, buvo rimtas pagrindas leistis į tą kelionę ledo platybėmis.

Buvo apskaičiuota, kad ekspedicija turi užtrukti ne ilgiau kaip keturiasdešimt dienų, ir Džonsonas ėmė ruoštis kelionei.

Pirmiausia jis pasirūpino rogėmis; jos buvo grenlandiško tipo, turėjo trisdešimt penkis colius pločio ir dvidešimt keturias pėdas ilgio. Eskimai neretai dirba roges, turinčias daugiau kaip penkiasdešimt pėdų ilgio. Abu pavažų galai buvo riesti ir, panašiai kaip lankas, sutraukti tvirtomis virvėmis. Rogėms tai teikia stangrumo, ir galima beveik nebijoti kratymo. Rogės lengvai slysta ledu; sningant, kai sniegas labai purus, rogių viršus pakeliamas, įstatant vertikalius spyrius. Tuomet jos dar lengviau čiuožia, ir nereikia kinkyti daug šunų. Eskimų pavyzdžiu jūreiviai pavažas ištrynė su sniegu sumaišyta siera, ir rogės skriete skriejo per ledą.

Į tokias roges jie kinkė šešetą grenlandiškų šunų. Tie gyvuliai, nors ir sulysę, buvo labai ištvermingi ir lengvai pakentė

atšiaurią žiemą. Jų pakinktai, pasiūti iš elnio odos, atrodė kuo puikiausiai; apskritai reikmenimis, pirktais Upernavike iš grenlandiečių, buvo galima visiškai pasikliauti. Šešetas šunų galėjo nelabai sunkiai vežti du tūkstančius svarų krovinio.

Stovyklai įrengti keliautojai dėl viso ko ėmėsi palapinę, nes pasistatyti ledinį namelį ne visada įmanoma. Taip pat pasiėmė didelį brezentą, kuris patiestas ant sniego neleidžia jam nuo žmogaus kūno tirpti, keletą vilnonių antklodžių, buivolų kailių ir dar pripučiamą valtį.

Maisto buvo penkios dėžės pemikano, kuris svėrė apie keturis šimtus penkiasdešimt svarų; kiekvienam žmogui ir kiekvienam šuniui buvo skiriama po svarą pemikano. Šunų kartu su Deku buvo septyni, o žmonių turėjo keliauti ne daugiau kaip keturi. Buvo taip pat paimta dvylika galonų spirito – iš viso apie šimtą penkiasdešimt svarų, reikalingas kiekis arbatos ir džiūvėsių, nedidelė lauko virtuvė, daug pakulų, dagčių, parako, kulkų ir keturi dvivamzdžiai šautuvai. Kaip siūlo kapitonas Paris, visi ekspedicijos dalyviai ketino apsijuosti tuščiaviduriais guminiais diržais. Į tuos diržus pripilama arbatos, kavos ar vandens, ir skystis nuo žmogaus kūno šilumos ir nuolatinio judėjimo neužšąla.

Džonsonas labai rūpestingai paruošė slides, pririšamas prie kojų dirželiais; jos puikiai šliuožė. Kur sniegas kietai sušalęs, slidės galėjo būti pakeistos elnio kailio mokasinais. Kiekvienas keliautojas turėjo po dvi poras slidžių ir mokasinų.

Visas tas pasiruošimas, užtrukęs net keturias dienas, buvo labai svarbus, nes mažiausia užmiršta smulkmena galėjo pražudyti ekspediciją. Kasdien vidudienį Hateras nustatydavo laivo padėtį; brigas jau nebedreifavo, tačiau reikėjo gerai įsitikinti, kad keliautojai žinotų, kaip į jį sugrįžti.

Hateras rūpinosi, kaip pasirinkti palydovus. Tai buvo esminis klausimas. Kai kurių jūrininkų nebuvo galima imti į kelionę, bet nelabai derėjo jų palikti brige. Kadangi visų išsigelbėjimas priklausė nuo to, kaip pasiseks kelionė, Hateras nusprendė pasirinkti patikimus ir atsidavusius draugus.

Šandonas, aišku, buvo nušalintas; tiesą sakant, jis pats dėl to nė kiek nesigailėjo. Džeimsas Volas sirgo ir taip pat negalėjo dalyvauti ekspedicijoje.

Ligonių būklė nėjo blogyn, ir jų gydymas nesudarė ypatingų sunkumų, nes ligoniai buvo tik nuolat masažuojami ir gaudavo dideles dozes citrinų sulčių, todėl buvo galima apsieiti be gydytojo. Klobonis galėjo prisidėti prie ekspedicijos, ir niekas tam neprieštaravo.

– Džonsonai, aš pasitikiu vien tik jumis! Esate vienintelis žmogus, kuriam galiu pavesti savo laivą. Reikia, kad jūs liktumėte čia ir sektumėte Šandoną bei kitus. Žiema juos prikaustė prie vietos, bet kas žino, į kokius pragaištingus žygius gali pastūmėti pyktis. Aš jums duosiu formalias instrukcijas, ir prireikus jūs paimsite brigo vadovybę į savo rankas. Jūs būsite mano antrininkas. Kelionėje užtruksime keturias ar penkias savaites; aš būsiu ramus, jei žinosiu, kad jūs mane pavaduojate. Jums reikalingos malkos, Džonsonai. Aš tai žinau! Bet, kiek galima, pagailėkite vargšo mano laivo! Suprantate, Džonsonai?

– Suprantu, kapitone, – atsakė Džonsonas, – jeigu taip norite, aš liksiu.

– Dėkoju, – tarė Hateras spausdamas bocmanui ranką. Jeigu mes ilgai negrįšime, – pridūrė kapitonas, – palaukite, kol išeis ledai, ir pasistenkite pasiekti ašigalį. Jei kiti su tuo nesutiktų, apie mus nebegalvokite ir veskite „Forvardą“ į Angliją.

– Ar tokia jūsų valia, kapitone?

– Taip, tikrai tokia! – tarė Hateras.

– Jūsų įsakymas bus įvykdytas, – trumpai atsakė Džonsonas.

Kai buvo taip nutarta, daktaras ėmė gailėtis, kad jam teks išsiskirti su senuoju savo bičiuliu bocmanu, nors ir suprato, kad kapitonas elgiasi protingai.

Į kelionę taip pat turėjo vykti dailidė Belas ir Simpsonas. Pirmasis buvo tvirtas, drąsus, atsidavęs žmogus ir galėjo labai daug padėti įsirengiant ant sniego stovyklą; antrasis, nors ir ne toks ryžtingas, buvo imamas į ekspediciją dėl to, kad galėjo duoti naudos kaip medžiotojas ir žvejys.

Taigi būrį sudarė Hateras, daktaras, Belas, Simpsonas ir ištikimasis Dekas. Maitintis reikėjo keturiems žmonėms ir šerti septynis šunis. Pagal tai buvo apskaičiuotas maisto kiekis.

Pirmosiomis sausio dienomis vidutinė temperatūra buvo –33° (–37 °C). Hateras nekantriai laukė, kada pasikeis oras, ir nuolat žiūrėjo į barometrą, tačiau juo tikėti nebuvo galima. Atšiauriose platumose šis prietaisas nebėra toks tikslus. Gamta poliariniuose kraštuose daugeliu atžvilgių nukrypsta nuo bendrųjų taisyklių: pavyzdžiui, kai giedras dangus, ne visada atšąla oras, o kai sninga, nebūtinai pakyla temperatūra. Daugelis poliarinių keliautojų yra pastebėję, kad barometras neretai krinta pučiant šiaurės ir rytų vėjams; jam nukritus, būna gražus oras, o kai jis pakyla, pradeda lyti arba snigti. Žodžiu, tikėti jo parodymais nepatariama.

Pagaliau sausio 5 dieną vėjas pasisuko iš rytų, ir oras truputį atšilo – termometras pakilo iki – 18° (–28 °C). Hateras nusprendė iškeliauti rytojaus dieną; jis negalėjo žiūrėti, kaip jo akivaizdoje griaunamas laivas. Visas juto antstatas buvo jau sukūrentas.

Taigi sausio 6 dieną, nors šėlo pūga, kapitonas įsakė keliauti. Daktaras davė paskutinius nurodymus ligoniams; Belas ir

Simpsonas tylėdami paspaudė rankas savo draugams. Hateras norėjo atsisveikindamas pasakyti įgulai keletą žodžių, bet susilaikė, nes pastebėjo, kad iš visų pusių į jį nukreipti nedraugiški žvilgsniai. Jam net pasirodė, kad Šandono lūpomis nuslinko ironiška šypsena. Kas žino, galbūt žiūrėdamas į tokį brangų jo širdžiai „Forvardą“ Hateras keletą akimirkų svyravo nesiryždamas išvykti.

Bet pakeisti savo nutarimo jis nebegalėjo: ledo lauke keliautojų laukė pakrautos rogės ir į jas pakinkyti šunys. Belas leidosi žygiuoti pirmutinis, kiti sekė iš paskos. Bent ketvirtį mylios keliautojus lydėjo Džonsonas; paskui Hateras paprašė jį grįžti į brigą, ir senasis jūrininkas pamojavęs išvykstantiems ranka pasuko atgal.

Tuo metu Hateras atsigręžęs paskutinį kartą pažvelgė į brigą, – jo stiebai jau tirpo balzganuose pūgos sūkuriuose.

XXIX

Ledo laukais

NEDIDELIS BŪRELIS keliavo į pietryčius. Simpsonas valdė šunis. Žeberklininkui uoliai padėjo Dekas; matyt, jis nelabai stebėjosi savo giminaičių amatu. Hateras ir daktaras ėjo užpakalyje, o Belas geležiniu lazdos antgaliu baksnodamas ledą tyrė kelią.

Oras atšilo, ir tai buvo ženklas, kad greit pradės snigti. Iš tikrųjų netrukus sniegas ėmė drėbti didžiuliais tumulais. Pūga dengė tolumas ir gerokai sunkino žygį. Keliautojai dažnai išklysdavo iš tiesaus kelio ir žygiavo pamažu, per valandą nueidami vidutiniškai po tris mylias.

Ledo paviršius nuo smarkių šalčių ir vėjų buvo pasidaręs grublus ir duobėtas. Roges kratė, nelygiose vietose jos smarkiai pakrypdavo į šoną. Bet tuo tarpu viskas sekėsi gerai.

Hateras ir jo draugai buvo apsigūmoję grenlandiškai pasiūtais kailiniais. Tiesa, jie nepasižymėjo gražumu, bet užtat buvo labai gerai pritaikyti klimato sąlygoms. Veidą dengė siauras gobtuvas, apsaugąs nuo vėjo bei sniego, ir matėsi tiktai akys, burna ir nosis. Tačiau šias veido dalis dengti nuo speigo neverta, nes stačios apykaklės bei kaklajuostės baisiai nepatogios ir nuo šalčio greit sustingsta į ledą, – vakare jį reikėtų kapoti kirviu, o toks nusirengimo būdas labai nemalonus netgi arktiniuose kraštuose! Reikia, kad kvapas galėtų laisvai išeiti, nes kvėpuojant garai sutikę kliūtį tuoj sušąla.

Kiek tik akys aprėpia, plytėjo nykiai vienoda lyguma. Aplinkui buvo susigrūdusios ledo lytys ir įvairiausių formų ledujai, kurie apsipratus atrodė visiškai vienodi: ledo luitai buvo tarsi nulieti pagal vieną pavyzdį; neretai pasitaikydavo ir ledkalnių, tarp kurių vingiavo slėniai. Keliautojai žygiavo su kompasu rankose ir tik retkarčiais šnektelėdavo vieną kitą žodį. Prasičiaupti tokiame šaltyje – tikra kankynė, nes tarp lūpų akimirksniu atsiranda aštrių kristalų, netirpstančių net nuo šilto kvapo. Kiekvienas lazda bandė sau kelią. Belas puriame sniege mynė gilias pėdas, o kiti ėjo iš paskos; kur praeidavo Belas, ten galėjo praeiti ir kiti.

Į visas puses nuolat susikryžiuodamos vingiavo lokių ir šiaurės lapių pėdos, bet pirmąją dieną keliautojai nematė nė vieno žvėries. Juos medžioti būtų buvę pavojinga ir nenaudinga, nes rogės buvo sunkiai prikrautos ir nevertėjo dar labiau jas apsunkinti.

Paprastai tokiame žygyje keliautojai dalį maisto atsargų palieka pakeliui ir tas vietas sniegu užmaskuoja nuo laukinių žvė-

rių, o grįždami maistą pasiima, – tokiu būdu jiems nereikia visą laiką vežiotis didelio krovinio.

Bet Hateras negalėjo griebtis tokios priemonės, nes keliavo, matyt, slenkančiais ledo laukais. Sandėlius galima įrengti sausumoje, bet ne ledo laukuose, be to, kapitonas nebuvo tikras, kad grįš tuo pačiu keliu.

Vidudienį keliautojai ledkalnio priedangoje sustojo pailsėti. Pusryčiams buvo pemikanas ir karšta arbata; gaivinantis skystis greit visiems pakėlė nuotaiką, todėl daugiausia arbatą ir gėrė.

Valandą pailsėję būrelis iškeliavo toliau. Pirmąją dieną nuėjo apie dvidešimt mylių. Iki vakaro žmonės ir šunys visai nusikamavo.

Kad ir kaip pavargę keleiviai turėjo nakvynei pasistatyti sniego namelį, nes palapinės tam buvo per mažai. Namelio statyba užtruko pusantros valandos. Labai sumanus statytojas buvo Belas; keleiviai sukietėjusį sniegą peiliais kapojo į luitus ir sparčiai krovė juos vieną ant kito; kai iškilo sienos, buvo pradėtas statyti kupolas. Viršutinis luitas gerai uždarė skliautą, ir visas namukas buvo gana tvirtas. Minkštas sniegas atstojo kalkes, užpildė visus plyšius tarp luitų ir kietėdamas tvirtai juos surišo.

Į tą improvizuotą olą buvo galima patekti pro siaurą angą, tačiau tik ropomis; daktaras vargais negalais įšliaužė į vidų, paskui jį sulindo ir kiti. Vakarienė greitai buvo pagaminta spiritu kūrenamoje lauko virtuvėje. Temperatūra sniego namelyje buvo visiškai pakenčiama, o lauke siautėjantis vėjas negalėjo įsiskverbti.

– Valgyti patiekta! – linksmai paskelbė daktaras.

Keliautojai pasistiprino paprastu ir vienodu, bet maistingu valgiu. Po vakarienės visi tegalvojo apie miegą; ant sniego buvo patiestas brezentas, kuris saugojo nuo drėgmės. Prie lauko

virtuvės keliautojai išsidžiovino kojines bei apavą, paskui visi trys susivyniojo į vilnones antklodes ir sugulė; ketvirtasis saugojo trobelės angą, kad neužpustytų. Toks atsargumas buvo reikalingas, antraip jie galėjo būti gyvi palaidoti.

Dekas buvo kartu su žmonėmis, grenlandiški šunys liko lauke. Paėdę jie įsikasė į sniegą, ir netrukus juos storai užpustė.

Nuvargę keleiviai greit užmigo. Trečią valandą ryto daktaras pakeitė budėtoją. Naktį šėlo pūga. Ir kokia baisi buvo tų žmonių būklė: vienui vieni begalinėje ledo dykumoje, gyvi palaidoti sniego kape, kurio sienas vis storiau dengė pusnys!

Kitą dieną, šeštą valandą ryto, būrelis vėl iškeliavo. Aplinkui buvo vis toks pat slegiantis vienodas vaizdas: tokios pat lygumos, tokie pat ledkalniai; orientuotis visiškai neįmanoma! Oras vėl atšalo, ir sniegas apsitraukė kieta pluta, todėl keliautojai galėjo žygiuoti daug sparčiau. Neretai pasitaikydavo nedidelių aukštumėlių, labai panašių į sukrautas piramides arba eskimų slaptavietes; daktaras sąžinei nuraminti vieną tokią kalvelę iškapojo, bet nieko daugiau ten neužtiko, tik vientisą ledą.

– O ką jūs tikėjotės čia rasti, Kloboni? paklausė Hateras. – Juk prieš mus šioje Žemės rutulio vietoje žmogaus koja dar nėra žengusi!

– Labai galimas daiktas, – atsakė daktaras, – bet vis dėlto ką gali žinoti?

Negaiškime laiko tuštiems ieškojimams, tęsė kapitonas. – Mes turime kuo greičiau sugrįžti į laivą, jeigu net mums nepavyktų rasti taip reikalingo kuro.

– Aš tvirtai tikiu, kad rasime, – pasakė daktaras.

– Ak, daktare! Be reikalo aš pasitraukiau iš laivo, tai klaida, – nuolat kartojo Hateras. – Kapitonas turi būti savo laive – daugiau niekur!

– Ten liko Džonsonas.

– Taip, bet... Tačiau skubėkime! Skubėkime!

Visi sutartinai žygiavo. Šaltame ore aidėjo Simpsono šūksmai: jis ragino šunis. Sniegas švytėjo kaip fosforas, ir šunys bėgo tarytum per liepsnojančią žemę, o iš po pavažų žiro debesys šaltų kibirkščių. Norėdamas ištirti šį savotišką reiškinį daktaras buvo beeinąs į priekį, bet staiga, peršokęs ledujus, dingo draugams iš akių. Paskui daktarą ėjęs Belas pribėgo prie ledujų.

– Kur jūs, daktare? – sunerimęs pašaukė Belas.

Tuo tarpu priėjo Hateras ir Simpsonas.

– Daktare! – šūktelėjo Hateras.

– Aš čia! Duobėje! – atsakė ramus balsas. – Numeskite man virvę, ir aš tuoj išlipsiu į Žemės rutulio paviršių.

Pasirodo, daktaras buvo įkritęs į kokių dešimties pėdų gylio plyšį; jam nuleido virvę, jis apsirišo apie juosmenį, ir draugai vargais negalais jį ištraukė.

– Ar neužsigavote? – paklausė Hateras.

– Nė kiek! Ką man tai reiškia! – atsakė Klobonis valydamas sniegą nuo malonaus savo veido.

– Kaip jums čia atsitiko?

– Tai vis kalta refrakcija, – juokdamasis atsakė daktaras. Amžinai toji refrakcija! Man atrodė, kad reikia peršokti plyšį, turintį gal kokią pėdą pločio, ir nulėkiau tiesiai į duobę, kuri bus bent dešimties pėdų gylio. Oi, tos optinės apgaulės! Tiesą sakant, mano mieli, tai vienintelės man likusios iliuzijos. Tačiau jų atsikratyti bus gana sunku! Atsiminkite, kad neištyrus kelio negalima žengti nė vieno žingsnio, nes šiame krašte pasikliauti pojūčiais būtų labai neišmintinga. Akys čia mato ne tą, kas iš tiesų yra, o ausys girdi kažin ką. Nėra ko sakyti, malonus kraštas!

– Ar galime toliau keliauti? – paklausė kapitonas.

– Keliaujam, Haterai, keliaujam! Tas mažytis kritimas man davė daugiau naudos nekaip žalos.

Būrelis vėl traukė tolyn į pietryčius. Vakare nuėję dvidešimt penkias mylias keliautojai sustojo. Visi buvo be galo išvargę, tačiau Belas ėmė statyti sniego namelį, o daktaras tuo tarpu įkopė į ledkalnio viršūnę.

Giedrame danguje skaisčiai spindėjo beveik pilnas mėnulis. Ryškiais spinduliais žaižaravo didelės žvaigždės. Nuo ledkalnio viršūnės prieš akis atsivėrė neaprėpiamos ledo platybės. Mėnulio spindulių nutvieksti blizgėjo chaotiškai po lygumą išsimėtę fantastiškiausių formų ledo kauburiai, aiškiai matomi dangaus fone; jie metė ilgus tamsius šešėlius. Savo kontūrais tie ledujai buvo panašūs čia į didingas kolonas, čia į paslaptingos šventovės griuvėsius, čia į antkapius, stūksančius milžiniškose beribėse kapinėse, kur joks medelis neauga, kur taip liūdna ir tylu, kur amžinu miegu miega dvidešimt žmonijos kartų...

Užmiršęs šaltį ir nuovargį daktaras ilgai stebėjo šį vaizdą, kol draugai jį šiaip taip atitraukė. Reikėjo pagalvoti apie poilsį. Sniego namelis buvo jau pastatytas, taigi keliautojai sulindo į jį kaip kurmiai ir tuojau sumigo.

Artimiausiomis dienomis neatsitiko jokio ypatingesnio nuotykio. Kelias buvo tai lengvesnis, tai sunkesnis, žygiavo tai sparčiau, tai lėčiau, nelygu koks oras, kuris būdavo čia žvarbus ir šaltas, čia drėgnas ir darganotas. Keleiviai ėjo apsiavę mokasinais arba šliuožė slidėmis – kaip kur patogiau.

Atėjo sausio 15 diena. Mėnulio delčia tik trumpam pasirodė danguje. Nors saulė dar nepatekėdavo, tačiau kasdien šeštą valandą skleisdavo silpną blandžią šviesą. Tiesa, tokioje šviesoje

buvo gana sunku įžiūrėti kelią, todėl kaip ir anksčiau teko keliauti pagal kompasą. Belas ėjo priekyje, paskui jį – Hateras, galiausiai – daktaras ir Simpsonas. Jie stengėsi eiti tiesia linija, kad matytų tiktai Haterą, tačiau, nepaisant visų pastangų, keleiviai dažnai nukrypdavo nuo tiesaus kelio bent trisdešimt ar net keturiasdešimt laipsnių ir tuomet turėdavo vėl patikrinti kryptį kompasu. Hatero apskaičiavimu, sausio 15-ąją, sekmadienį, būrelis jau buvo nukeliavęs į pietus apie šimtą mylių. Rytmetį visi taisė drabužius ir stovyklos reikmenis. Taip pat trumpai sukalbėjo maldas.

Vidudienį vėl leidosi į kelionę. Šaltis buvo smarkus, dangus giedras; termometras rodė –32° (–36 °C).

Nebuvo jokių ženklų, pranašaujančių oro permainą. Bet staiga nuo sniegynų paviršiaus ėmė kilti tirštas speiguotas rūkas. Viską uždengdamas jis kilo vis aukščiau. Pasiekęs devyniasdešimties pėdų aukštį rūko šydas sustingo vietoje. Keliautojai pametė iš akių vienas kitą. Rūkas kabinosi prie drabužių ir lipo prie kailių ilgais aštriais kristalais.

Šis keistas fenomenas keliautojus užklupo netikėtai. Pirmiausia jiems dingtelėjo mintis susirinkti draugėn. Tučtuojau pasigirdo šauksmai:

– Ei, Simpsonai!

– Belai, eik šen!

– Kloboni!

– Daktare!

– Kapitone, kur jūs?

Visi keturi atkišę rankas klydinėjo po tirštą nepermatomą rūką ieškodami vienas kito. Labiausiai jie nerimavo dėl to, kad į šauksmus niekas neatsiliepė. Buvo galima pagalvoti, kad tas rūkas nepraleidžia garsų.

Tuomet kiekvienam į galvą atėjo mintis iššauti ir tokiu būdu duoti signalą kitiems, kad susirinktų. Balsas buvo per silpnas, o šūviai, priešingai, padrioksėjo labai smarkiai; jų aidas ilgai dundėjo viršum sniego lygumos, ir nebuvo įmanoma suprasti, iš kur sklinda neaiškus gausmas.

Tada kiekvienas ėmė veikti pagal savo būdą: Hateras sustojo, susinėrė ant krūtinės rankas ir nutarė laukti; Simpsonas nieko daugiau nedarė, tik sustabdė pakinkytus šunis, – tiesa, tai jam gana sunkiai pavyko. Belas pasuko atgal ranka rūpestingai apčiuopdamas savo pėdas. Daktaras kliūdamas už ledo luitų griuvinėjo, kėlėsi, klaidžiojo iš vienos pusės į kitą, vėl grįždavo savo pėdomis ir pagaliau visai susipainiojo.

Po penkių minučių jis tarė pats sau:

„Vis dėlto nekas, blogi reikalai! Keistas klimatas! Per daug jau visokių staigmenų! Net nežinai, ko galima tikėtis! O kaip skaudžiai bado tos aštrios ledinės prizmės, kad jas kur galas!“

– Ūū! Ūū! Kapitone! – vėl sušuko jis.

Bet niekas neatsiliepė. Daktaras dėl viso pikto vėl užtaisė šautuvą, tačiau jo vamzdis net pro storas pirštines nusvilino jam rankas. Tuo metu Kloboniui pasirodė, kad už keleto žingsnių slenka kažkoks didžiulis neaiškus šešėlis.

– Na, pagaliau! – šūktelėjo jis. – Haterai! Simpsonai! Belai! Ar čia jūs? Atsiliepkit gi!

Kažkas dusliai suriaumojo.

– „Ėhė! O kas čia dabar“, – pagalvojo geraširdis daktaras.

Didžiulis šešėlis slinko artyn; sumažėjęs jis įgijo aiškesnius kontūrus. Daktarui į galvą šovė baisi mintis.

„Lokys!“ – tarė jis pats sau.

Lokys buvo, matyt, labai didelis. Paklydęs rūke jis šleivinėjo į visas puses rizikuodamas susidurti su keliautojais, nors visai nenumanė, kad jų čia esama.

„Tai jau blogiau!“ – pamanė daktaras sustodamas.

Kartais ant veido jis pajusdavo žvėries kvapą, bet po keleto akimirkų lokys vėl dingdavo rūke; kai kada jis prieidavo kone prie pat daktaro ir mosuodamas letenomis baisiais nagais drėksdavo jam kailinius. Tuomet Klobonis traukdavosi atbulas, ir judantis milžinas išnykdavo tartum šešėlis.

Traukdamasis nuo priešo daktaras staiga pajuto, kad prasideda įkalnė; rankomis kabindamasis už smailių iškyšulių, jis užkopė ant ledo luito, paskui ant kito ir lazda ėmė tirti aplink save sniegą.

„Ledkalnis! – tarė jis sau vienas. – Jei tik man pavyks įkopti į jo viršūnę, būsiu išsigelbėjęs!“

Ir daktaras stebėtinai vikriai užkopė aukštyn beveik aštuoniasdešimt pėdų; jis iškėlė galvą virš sustingusios rūko jūros, kurios viršutiniai sluoksniai ryškiai skyrėsi nuo dangaus fono.

– Puiku! – tarė daktaras ir apsidairęs pamatė, kad visi trys jo draugai vienas po kito išniro iš rūko.

– Haterai!

– Kloboni!

– Belai!

– Simpsonai!

Tie keturi šūksmai pasigirdo beveik tuo pačiu metu. Danguje tviskėjo žavinga pašvaistė, ir blyškūs jos spinduliai sidabrino sustingusį speiguotą rūką; ledkalnių viršūnės žaižaravo lyg ištirpintas sidabras. Keliautojai stovėjo rūke, sudarydami kokių šimto pėdų pločio ratą. Viršutiniai oro sluoksniai buvo skaidrūs, spigino smarkus šaltis, todėl balsas girdėjosi nepaprastai aiškiai, ir keliautojai galėjo kalbėtis stovėdami ant įvairių ledo uolų. Negavę jokio atsakymo į šūvius visi pasistengė užlipti aukščiau rūko.

– Kur rogės? – šūktelėjo Hateras.

– Apačioje, už aštuoniasdešimties pėdų, – atsakė Simpsonas.

– Ar viskas gerai?

– Taip!

– O lokys? – paklausė daktaras.

– Koks lokys? – nustebo Belas.

– Nagi tas, kurį aš sutikau. Kad kiek jis būtų suknežinęs man galvą.

– Lokys! – sušuko Hateras. – Lipkime žemyn!

– Nereikia, – prieštaravo daktaras, – nes vėl nuklysime kas sau, ir tuomet pradėk viską iš naujo!

– O kas bus, jei lokys užpuls šunis?.. – paklausė Hateras.

Tą akimirką keliautojai aiškiai išgirdo, kaip kažkur rūke ėmė loti Dekas.

– Tai Dekas! – šūktelėjo Hateras. – Turbūt kas nors atsitiko. Aš lipu žemyn!

Pro rūką buvo girdėti įvairiais balsais urzgiant, lojant ir stūgaujant – tarytum koks baisingas koncertas. Dekas ir grenlandiški šunys kaip pasiutę lojo. Tas triukšmas buvo panašus į skardų gaudesį, – taip susilieja visi garsai kambaryje, kurio sienos išklotos čiužiniais. Nepermatomoje migloje vyko grumtynės; rūkas bangavo kaip jūra, kada joje kaunasi vandens pabaisos.

– Dekai! Dekai! – riktelėjo kapitonas norėdamas jau nerti žemyn į rūką.

– Palaukit, Haterai! Palaukit! – sušuko daktaras. – Atrodo, rūkas pradeda sklaidytis.

Rūkas ne sklaidėsi, bet palengva slūgo žemyn, kaip slūgsta tvenkiny nuleidžiamas vanduo. Atrodė, garai grįžta į sniegynų paviršių, iš kur jie buvo pakilę. Spindinčios ledkalnių viršūnės ėjo didyn; kiti ledkalniai, kurie iki tol buvo paskendę migloje, dabar kilo iš rūko tartum naujai atsiradusios salos. Dėl len-

gvai paaiškinamos optinės apgaulės keliautojams, stovintiems ant ledo uolų, atrodė, kad jie kyla aukštyn, bet iš tikrųjų tiktai leidosi žemyn rūkas.

Netrukus pasirodė viršutinė rogių dalis, paskui pakinkyti šunys, po to gauja kažkokių nežinomų žvėrių, pagaliau bruzdantys didžiuliai gyvūnai ir aplink juos šokinėjantis Dekas, kurio galva čia pranykdavo sustingusiame rūko sluoksnyje, čia vėl išnerdavo.

– Lapės! – riktelėjo Belas.

– Lokiai! – sušuko daktaras. – Vienas, trys, penki!

– Mūsų šunys! Mūsų maistas! – aimanavo Simpsonas.

Šiaurės lapių ir lokių gauja supuolusi prie rogių naikino maisto produktus. Alkis subūrė visus žvėris; šunys įnirtingai lojo, bet plėšikai jų nė kiek nepaisė ir toliau sau šeimininkavo.

– Ugnis! – suriko kapitonas šaudamas į žvėris.

Draugai pasekė jo pavyzdžiu. Vos tik padrioksėjus šūviams, lokiai pakėlė galvas ir juokingai kriuktelėjo, – tai buvo signalas atsitraukti. Jie leidosi bėgti ristele, tačiau daug sparčiau negu arklys šuoliais; paskui juos nurūko lapių gauja, ir netrukus visi žvėrys dingo šiaurėje, tarp ledų chaoso.

XXX

Piramidė

TAS POLIARINIAMS KRAŠTAMS būdingas fenomenas truko tris ketvirčius valandos, taigi lokiai ir lapės galėjo užtektinai pasisotinti. Atšiaurią žiemą tie žvėrys buvo išbadėję, ir maisto atsargos kaip tik laiku juos sustiprino. Tvirtais nagais sudraskytas

rogių brezentas, sudaužytos pemikano dėžės su išmuštais dugnais, ištuštinti džiūvėsių maišai, ant sniego išbarstyta arbata, statinaitė su įlaužtais šulais, iš kurios buvo išbėgęs toks brangus spiritas, suplėšyti ir netvarkingai išmėtyti stovyklos reikmenys – viskas rodė, kokie įnirtę ir nepasotinamai godūs buvo laukiniai žvėrys.

Kokia nelaimė! – sušuko Belas žiūrėdamas į šį liūdną vaizdą.

– Ir, matyt, nepataisoma, – pridūrė Simpsonas.

– Pirmiausia reikia pažiūrėti, kiek čia žalos padaryta, – tarė daktaras, – o paskui jau pasišnekėsime.

Hateras netardamas nė žodžio rankiojo išmėtytas dėžes ir maišus. Keliautojai surinko pemikaną ir maistui tinkamus džiūvėsius. Labai didelis buvo nuostolis, kad išbėgo visa statinaitė spirito, nes be spirito nebus ir karštų gėrimų – nei arbatos, nei kavos. Daktaras apskaičiavo likusias atsargas ir nustatė, kad pražuvo du šimtai svarų pemikano ir šimtas penkiasdešimt svarų džiūvėsių. Vadinasi, jeigu jie keliaus toliau, turės tenkintis perpus mažesnėmis porcijomis.

Visi ėmė tartis, ką toliau daryti. Gal grįžti į brigą ir suruošti naują ekspediciją? Bet ar negaila grįžti, nukeliavus šimtą penkiasdešimt mylių? Jeigu jie sugrįš be išganingo kuro, jūreivius tatai visiškai prislėgs. Ir kas po to besiryš leistis į naują žygį ledo laukais?

Taigi protingiausia buvo keliauti pirmyn, nepaisant jokių sunkumų.

Daktaras, Hateras ir Belas laikėsi tos nuomonės, jog reikia žygiuoti toliau, bet Simpsonas patarė grįžti į brigą. Jo sveikata sunkioje kelionėje pairo, ir kasdien jis vis labiau silpo; bet kadangi jo nuomonei niekas nepritarė, Simpsonas tylėdamas atsistojo priešais roges, ir būrelis vėl iškeliavo.

Kitas tris dienas, nuo sausio 15 iki 17-osios, kelionė buvo vis tokia pat monotoniška. Būrelis žygiavo lėtai, keliautojai greit pavargdavo ir jausdavo, kad silpsta kojos; šunys sunkiai tempė roges. Maisto aiškiai neužteko, todėl ir žmonės, ir gyvuliai greit ėjo silpnyn. Oras vis buvo nepastovus, stiprų šaltį staigiai pakeisdavo drėgnos, smelkiančios ūkanos.

Sausio 18 dieną gamtovaizdis smarkiai pasikeitė. Prieš akis iškilo daugybė piramidiškų kalnų; smailios jų viršūnės stiebėsi į padangę. Kai kur iš po sniego juodavo žemė; dirvožemį, matyt, sudarė gneisas, skalūnai ir putnagas, o vietomis tarp jų ėjo klinties klodai. Keliautojai pagaliau įžengė ant tvirtos žemės. Iš visko sprendžiant, tai buvo Kornvalio sala.

Daktaras iš pasitenkinimo net treptelėjo koja į žemę; iki Belčerio kyšulio beliko tik šimtas mylių. Bet keliauti šia raižyta vietove buvo daug sunkiau: nuolat pasitaikydavo smailių uolų, stačių pakriaušių, plyšių ir prarajų. Reikėjo prasiskverbti į salos gilumą, perkopti pakrantės kalnagūbrį ir skintis kelią siaurais tarpekliais, kur sniegas siekė trisdešimt ar keturiasdešimt pėdų gylio.

Dabar keliautojai ėmė gailėtis, kad pasibaigė gana lygus ir lengvas kelias ledo laukais, kur taip patogu važiuoti rogėmis. Teko įtempti paskutines jėgas. Nusikamavę šunys jau nebeįstengė vieni pavežti rogių; į jas įsikinkydavo žmonės ir padėdami gyvuliams įsirėžę tempdavo iš paskutiniųjų. Kartais reikėdavo net iškrauti iš rogių produktus, kad būtų galima užvažiuoti ant stataus kalno, kurio apledėjusiuose šlaituose nebūdavo už ko užsikabinti. Kai kada per valandą pavykdavo pasistūmėti vos dešimtį pėdų. Tad pirmąją dieną žeme buvo nukeliauta tik penkios mylios, – Kornvalis buvo visiškai tinkamas pavadinimas šiai salai, nes čia tokie pat nelygumai, smailios viršukalnės, statūs kalnagūbriai ir chaotiškos uolos kaip ir Anglijos pietvakariuose.

Kitą dieną keliautojai įkopė į kalnagūbrio viršūnę. Jie buvo visai nusikamavę ir nepajėgė pasistatyti sniego namelio; teko nakvoti palapinėje, įsisupus į buivolų kailius ir ant krūtinės džiovinti šlapias kojines. Netrukus pasirodė ir tokių „higieniškų“ sąlygų pasekmės. Termometras naktį nukrito iki – 44° (–42 °C), ir gyvsidabris užšalo.

Simpsono sveikata visiškai pašlijo: smarkus peršalimas, aštrus reumatas, nepakenčiami skausmai visame kūne jį galutinai palaužė, ir jam teko gultis į roges, kurių jis nebegalėjo valdyti. Jo vietą užėmė Belas; jis taip pat negalavo, bet dar laikėsi ant kojų. Netgi daktaras pradėjo jausti sunkios kelionės pasekmes ir atšiaurios žiemos įtaką, tačiau niekada tuo nesiskundė. Pasiramsčiuodamas lazda ir rodydamas kelią jis žingsniavo priekyje ir kaip visada pirmas puldavo padėti draugams. Hateras, tvirtabūdis, nesuvokiamas, nejautrus šalčiui, sveikas kaip ir pirmąją kelionės dieną, tylėdamas ėjo paskui roges.

Sausio 20 dieną spigino toks baisus šaltis, jog keliautojus alsino net mažiausias judėjimas. Kelias pasidarė dar sunkesnis. Nuo smarkaus trankymosi sulūžo rogių priešakys, ir teko jį taisyti. Taip buvo gaištama kasdien po keletą kartų.

Keliautojai žygiavo gilia dauba iki juosmens brisdami per sniegą, apsipylę prakaitu, nors buvo smarkus šaltis. Visi tylėjo. Staiga Belas eidamas šalia daktaro išsigandęs pažvelgė į jį, nieko nesakydamas čiupo saują sniego ir ėmė trinti jam veidą.

– Na, ką jūs, Belai! – šaukė daktaras gindamasis.

Tačiau Belas iš visų jėgų tebetrynė jam veidą.

– Klausykit, Belai! – plyšte praplyšo Klobonis, kuriam sniegu buvo užlipdyta burna, nosis ir akys. – Ar jūs iš proto išsikraustėt?! Kas yra?

– Ogi tas, – atsakė Belas, – jeigu jūsų nosis dar sveika, tai turite būti dėkingas man.

– Nosis? – pakartojo daktaras čiupinėdamas veidą.

– Taip, daktare, dar kiek ir ji būtų jau nušalusi. Žiūriu – jūsų nosis balta kaip kreida. Jei nebūčiau iš visų jėgų jos trynęs, tikriausiai būtumėt netekę to papuošalo; nors poliarinėje kelionėje jis nelabai patogus, bet gyvenant vis dėlto reikalingas.

Iš tikrųjų dar keletas minučių, ir daktaras būtų nušalęs nosį. Tačiau Belas, energingai trindamas, laiku atgaivino kraujo apytaką, ir nosis buvo išgelbėta.

– Ačiū, Belai, – pasakė daktaras. – Aš neliksiu jums skolingas.

– Tikėsiuos, daktare, – atsiliepė dailidė. – Duok Dieve, kad mums dar blogiau kas nors neatsitiktų.

– Taigi, Belai, – tarė daktaras, – jūs turite galvoje Simpsoną! Tas vargšas baisiai kenčia!

– Jūs bijote dėl jo? – guviai paklausė Hateras.

– Taip, kapitone, – atsakė daktaras.

– O ko bijote?

– Aštraus skorbuto. Jam jau tinsta kojos, ant dantenų atsiranda opos. Vargšelis guli rogėse po antklodėmis pusiau sušalęs, ir kratymas kas akimirką jam kelia baisų skausmą. Man jo gaila, bet aš niekuo negaliu padėti.

– Vargšas Simpsonas! – sumurmėjo Belas.

– Reikėtų mums vieną kitą dienelę sustoti, – tarė daktaras.

– Sustoti! – šūktelėjo Hateras. – Tuo metu, kai aštuoniolikos žmonių gyvybė priklauso nuo mūsų grįžimo!

– Tačiau... – buvo bepradedąs daktaras.

– Klausykit, daktare, ir jūs, Belai, maisto mums beliko tik dvidešimčiai dienų! Ar galima gaišti bent minutę?

Daktaras ir Belas nieko neatsakė, ir rogės po trumpo sustojimo traukė toliau.

Vakare keliautojai sustojo prie ledo kalvos. Belas joje greitai iškirto olą, kur visi ir prisiglaudė. Daktaras kiaurą naktį nesi-

traukė nuo ligonio; jau reiškėsi pražūtingas skorbuto veikimas, skausmai buvo baisūs, ligonio lūpos ištino, ir jis nuolat dejavo.

– Oi, daktare, daktare!..

– Nenusiminkit, mano mielas! – ramino jį Klobonis.

– Galas man ateina, jaučia mano širdis. Nebėra jėgų! Geriau jau mirti...

Girdėdamas šiuos beviltiškus žodžius daktaras be atvangos plušėjo apie ligonį. Per visą dieną nusikamavęs naktį jis ruošė raminamąjį gėrimą. Bet citrinų sultys jau nebeveikė, o trynimas nebegalėjo sustabdyti ligos plitimo.

Kitą dieną draugai nelaimingąjį paguldė į roges, nors jis maldavo, kad jį paliktų oloje vieną ir leistų ramiai numirti. Tačiau būrelis vėl išžygiavo į pavojingą kelionę nugalėdamas vis naujas kliūtis.

Žvarbi migla skverbėsi keleiviams iki kaulų; sniegas ir kruša čaižė veidą; žmonės dirbo kaip kokie gyvuliai ir visą laiką buvo alkani.

Dekas, panašiai kaip ir jo šeimininkas, kad ir pavargęs, visuomet buvo žvalus ir instinktyviai rasdavo patogiausią kelią, todėl žmonės pasikliovė stebėtina jo nuojauta.

Sausio 23 dienos rytą viešpatavo nepermatoma tamsa: buvo jaunas mėnuo. Dekas nubėgo į priekį. Keletą valandų jis nesirodė, ir Hateras jau pradėjo nerimauti, ypač dėl to, kad sniege buvo daugybė lokių pėdų. Jis nežinojo, ką daryti, bet staiga pasigirdo skardus lojimas.

Hateras paragino šunis ir netrukus žemai dauboje išvydo ištikimąjį savo Deką.

Šuo stovėjo kaip įbestas ir garsiai lojo prie piramidės, sukrautos iš apledėjusių klinties luitų.

– Šį kartą, – tarė daktaras atsirišdamas slidžių dirželius, – mes neapsirikome – čia tikra piramidė!

– O kas mums darbo? – atšovė Hateras.

– Jeigu čia piramidė, Haterai, joje gali būti koks nors svarbus dokumentas. Gal ten paslėpta maisto produktų. Jau vien dėl to verta piramidę rūpestingai apžiūrėti.

– Bet kas gi iš europiečių galėjo čia užklysti? – gūžtelėjęs pečiais paklausė Hateras.

– Jeigu čia nebuvo europiečių, – atsakė daktaras, – tai argi eskimai negalėjo įrengti slapto podėlio ir jame palikti savo laimikio po sėkmingos medžioklės arba žūklės? Kiek žinau, jie dažnai taip daro.

– Na tai išardykite piramidę, Kloboni. Tik bijau, kad jūsų darbas bus bergždžias.

Daktaras ir Belas pasiėmę kirtiklius nuėjo prie piramidės. Dekas įnirtingai tebelojo. Ledo kietai sukaustyti klinties luitai nuo kelių kirtiklio smūgių subyrėjo į gabalus.

– Turbūt čia kas nors yra, – tarė daktaras.

– Ir aš taip manau, – atsakė Belas.

Jie greitai išardė piramidę ir netrukus užtiko slaptavietę, kur buvo padėtas lapas permirkusio popieriaus. Daktarui smarkiai pradėjo plakti širdis. Jis čiupo tą popierių, bet pribėgęs Hateras jį ištraukė jam iš rankų ir perskaitė:

– „Altam... „Porpoizas“, 1860 m. gruod... 13 d. 12..° ilg... 8.. plat...

– „Porpoizas“! – sušuko daktaras.

– „Porpoizas“! – lyg aidas pakartojo Hateras. – Aš niekad negirdėjau, kad toks laivas būtų plaukiojęs šiose jūrose.

– Tačiau nėra abejonės, – tarė daktaras, kad prieš kokį mėnesį čia praėjo keliautojai arba galbūt avarijos ištikti jūrininkai.

– Matyt, taip ir yra, – sutiko Belas.

– Ką gi mums dabar daryti? – abejojo daktaras.

Žygiuoti toliau, – šaltai atsakė Hateras. – Aš nežinau, koks laivas yra tas „Porpoizas“, bet žinau, kad mūsų laukia brigas „Forvardas“

XXXI

Simpsono mirtis

BŪRELIS VĖL LEIDOSI Į KELIONĘ; kiekvienam galvoje spietėsi naujos, netikėtos mintys: juk bet koks radinys poliariniuose kraštuose turi labai svarbią reikšmę. Hateras sunerimęs raukė kaktą.

„Porpoizas“? – klausė jis pats savęs. – Koks tai laivas? Ir ko jam reikia taip arti ašigalio?“

Taip pagalvojus šiurpuliai nukrėsdavo jam nugarą. Daktaras ir Belas svarstydami, kokių pasekmių gali turėti dokumento radimas, priėjo išvadą, kad arba jiems teks gelbėti kitus, arba kitiems gelbėti juos pačius.

Bet kelionės sunkumai, kliūtys ir nuovargis netrukus juos privertė galvoti tiktai apie labai apverktiną savo pačių būklę.

Simpsono sveikata ėjo vis blogyn, ir pro daktaro akis negalėjo praslysti artimos mirties ženklai. Bet ligoniui padėti Klobonis neįstengė; jis pats kentėjo nuo smarkios oftalmijos, kuri galėjo pasibaigti apakimu, jei daktaras nebūtų ėmęsis reikalingų priemonių. Poliarinės sutemos teikė pakankamai šviesos, ir ši atsimušusi šviesa tiesiog žlibino akis. Nuo to apsisaugoti buvo sunku, nes akinių stiklai apšaldavo ir pro juos nieko nebūdavo matyti. Tuo tarpu reikėjo akylai stebėti net mažiausias kliūtis ir jas pamatyti kiek galint dar iš tolo. Norom nenorom teko

oftalmijos nepaisyti. Daktaras ir Belas prisidengę akis gobtuvu pasikeisdami valdė roges.

Nusitrynusios pavažos nelabai šliuožė, roges traukti darėsi vis sunkiau, o kelias buvo vis toks pat blogas, nes būrelis žygiavo vulkaninės kilmės žeme, kur stūksojo daugybė smailių uolų ir stačių kalnagūbrių. Norint pereiti kalnus, kartais tekdavo kopti aukštyn tūkstantį penkis šimtus pėdų. Spigino baisus šaltis; siautėjo vėtros ir pūgos. Nelaimingieji keleiviai baigė visai nusikamuoti.

Žmones taip pat kankino aplink žėrinti baltuma. Sniegynų blizgesys žadino šleikštulį, savotišką svaigimą, alpulį. Atrodė, žemė slysta iš po kojų. Begaliniuose sniego plotuose – nė vieno įsidėmėtino taško! Žmogus jautėsi taip, kaip jaučiasi smarkiai supant laivą, kada denis slysta iš po kojų. Keliautojai niekaip negalėjo prie to priprasti. Po kiek laiko jiems pradėdavo svaigti galva. Rankos ir kojos stingdavo, apimdavo snaudulys, ir neretai žmonės eidavo tartum miegodami. Nuo staigaus krestelėjimo netikėtai įvažiavę į duobę ar parkritę jie pabusdavo iš sustingimo, bet po kelių minučių ir vėl imdavo snūduriuoti.

Sausio 25 dieną būrelis ėmė leistis stačiu apledėjusiu šlaitu. Reikėjo įtempti visas jėgas; vienas neatsargus žingsnis, ir keliautojai galėjo stačia galva nudardėti į bedugnę, į tarpeklį.

Pavakare snieguotuose kalnuose kilo baisi pūga. Nebuvo įmanoma išsilaikyti ant kojų; teko gulti ant žemės, bet šaltis buvo toks smarkus, jog žmonėms grėsė pavojus greit sušalti.

Belas su Hateru vargais negalais pastatė sniego namelį, kuriame nelaimingieji keleiviai ir prisiglaudė. Kiekvienas suvalgė po saują pemikano ir išgėrė po keletą gurkšnių karštos arbatos. Beliko vos keturi galonai spirito, su kuriuo būdavo gaminami karšti gėrimai. Nereikia manyti, kad sniegas gali atstoti vandenį: tose platumose pirmiausia jį būtina ištirpdyti. Vidutinėje klima-

to juostoje, kur termometras retai nukrinta žemiau nulio, sniegą drąsiai galima vartoti vietoj vandens, bet už speigračio yra visiškai kitaip: sniegas ten toks šaltas, jog paliesti jį ranka taip pat pavojinga, kaip paimti baltai įkaitintą geležį, nors sniegas ir blogas šilumos laidininkas. Skirtumas tarp jo temperatūros ir žmogaus kūno temperatūros yra toks didelis, jog nurijęs sniego gali tuojau uždusti. Eskimai geriau kenčia didžiausią troškulį, bet sniegu jo nemalšina, nes sniegas jokiu būdu negali atstoti vandens, – jis greičiau ne sumažina, bet padidina troškulį. Taigi keliautojams tekdavo sniegą tirpdyti, o tam reikėdavo deginti spiritą.

Trečią valandą ryto, per patį pūgos siautulį, daktaras stojo budėti. Prisišliejęs trobelės kampe jis norėjo snustelėti, bet staiga jo dėmesį patraukė Simpsono dejavimas. Daktaras pašoko ant kojų ir smarkiai trenkėsi galva į ledinį skliautą; visai pamiršęs skausmą jis pasilenkė prie Simpsono ir ėmė trinti ištinusias ir pamėlusias jo kojas. Po ketvirčio valandos jis norėjo atsistoti, bet vėl sudavė galva į lubas, nors tuo metu buvo atsiklaupęs ant kelių.

– Keista, – tarė jis pats sau.

Jis pakėlė ranką viršum galvos: trobelės lubos buvo gerokai įdubusios.

– Dieve mano! – šūktelėjo daktaras. – Kelkitės, mano bičiuliai!

Belas ir Hateras greitai pašoko ir taip pat atsitrenkė į lubas. Trobelėje buvo visiškai tamsu.

Tuojau mus sutriuškins! suriko daktaras. Laukan! Greičiau laukan!

Visi trys skubiai ištempė iš trobelės Simpsoną. Ir kaip tik laiku, nes blogai sukrauti luitai su trenksmu suvirto ant žemės.

Nelaimingieji keliautojai atsidūrė be pastogės tarp šėlstančių viesulų, spiginant smarkiam šalčiui. Hateras bandė pastatyti

ɔalapinę, bet nebuvo įmanoma jos pritvirtinti: vėtra būtų ją ;udraskiusi į skutus. Keliautojai prisiglaudė po brezentu, kurį ɪetrukus storai apsnigo; nors tas gerai, kad sniegas sulaikė šilumą apsaugodamas žmones nuo sušalimo.

Pūga aprimo tik kitą dieną. Kinkydamas alkanus šunis Be.as pastebėjo, kad trejetas gyvulių jau pradėjo graužti šikšninius ;avo pakinktus. Du šunys buvo, matyt, visai nusilpę ir vos beɔavilko kojas.

Tačiau būrelis šiaip taip keliavo toliau. Iki tikslo buvo dar ;ešiasdešimt mylių.

Sausio 26 dieną Belas ėjęs priekyje staiga pašaukė savo drauȝus. Jie tuoj pribėgo, ir dailidė stebėdamasis parodė jiems šau:uvą, atremtą prie ledo lyties.

– Šautuvas! – sušuko daktaras.

Hateras paėmė šautuvą; jis buvo užtaisytas ir nė kiek ne;ugedęs.

– „Porpoizo" įgula turbūt kur nors netoli, – tarė daktaras.

Apžiūrėdamas šautuvą Hateras pastebėjo, kad jis yra ameri‹ietiškos gamybos. Jo rankos sudrebėjo ir mėšlungiškai suspaudė apledėjusį vamzdį.

– Pirmyn! Pirmyn! – dusliai sušvokštė jis.

Būrelis vėl ėmė leistis kalnų šlaitais. Simpsonas, rodės, buvo ɔe sąmonės ir tiek nusilpęs, jog nebegalėjo net dejuoti.

Pūga nesiliovė; rogės šliaužė vis lėčiau. Per parą būrelis nu‹eliaudavo tik keletą mylių. Maisto atsargos, kad ir kaip griež:ai taupomos, sparčiai mažėjo. Jų dar būtų užtekę grįžti atgal, ɔet Hateras atkakliai tebežygiavo į priekį.

Sausio 27 dieną keliautojai po sniegu rado sekstantą ir skardinę, kurioje buvo degtinės ar, tikriau sakant, gabaliukas ledo; ʼidury to ledo visas spiritas buvo susikaupęs kaip sniego rutulėlis. Degtinė niekam nebetiko.

Matyt, Hateras ėjo kažkokios katastrofos pėdsakais, vieninteliu įmanomu keliu, rinkdamas avarijos liekanas. Daktaras bergždžiai ieškojo, ar kur neužtiks naujų piramidžių.

Jam į galvą skverbėsi liūdnos mintys. Iš tikrųjų, jeigu jis sutiktų tuos nelaiminguosius, kokią pagalbą galėtų jiems suteikti? Jis ir jo draugai patys visko stokojo: jų drabužiai buvo suplyšę, maistas jau baigėsi. O jeigu avarijos ištiktų žmonių būtų daug, visi mirtų badu. Hateras, matyt, norėjo to lemtingo susitikimo išvengti. Bet ar ne teisingai jis elgėsi? Jo pareiga buvo gelbėti savo įgulą. Ar jis turėjo teisę parsivesti į brigą pašalinius žmones? Juk tuomet reikėtų juos maitinti ir sumažinti maistą saviesiems!

Bet tie pašaliniai vis dėlto yra žmonės, mūsų artimieji ir galbūt tautiečiai! Argi galima jiems atimti paskutinę viltį išsigelbėti, kad ir kokia menka būtų toji viltis? Daktaras norėjo sužinoti, ką apie tai mano Belas, bet šis nieko neatsakė: jo širdis nuo kančių buvo sudiržusi. Nedrįsdamas to paties klausti Hatero Klobonis viską paliko apvaizdos valiai.

Sausio 27 dienos vakarą atrodė, kad Simpsoną apleido paskutinės jėgos. Ištinusios ir sustingusios jo rankos bei kojos, nelygus kvėpavimas, aplink galvą garų pavidalu besikondensuojąs kvapas, konvulsiški trūkčiojimai – viskas rodė artimą galą. Ligonio veide slypėjo siaubas ir neviltis; su bejėgišku įniršiu jis žvilgčiojo į kapitoną. Jo akyse galėjai įžiūrėti nebylius, bet iškalbingus ir galbūt teisingus priekaištus.

Hateras prie mirštančiojo nesiartino, visaip jo vengė ir kaip niekuomet buvo tylus, susikaupęs ir paskendęs savo mintyse.

Kita naktis buvo baisi; vėtra ėmė siautėti su dvigubu įniršiu ir tris kartus nuplėšė palapinę; pūga nešė ant nelaimingųjų keliautojų sniegą, lipdė jiems akis, stingdė ir badė smailiomis adatomis, kurias vėjas siautė nuo aplinkinių ledo lyčių. Šunys gailiai staugė. Simpsonas gulėjo atvirame lauke kentėdamas nuo

žvarbaus speigo. Belui pavyko vėl pastatyti palapinę; nors šalčio ji nesulaikė, vis dėlto saugojo nuo sniego. Tačiau įnirtingas vėjo gūsis ketvirtą kartą apvertė palapinę ir grėsmingai kaukdamas nunešė į sniego laukus.

– Oi, kokia kankynė! – sudejavo Belas.

– Nenusiminkite, nenusiminkite! – drąsino daktaras įsikibdamas į dailidę, kad nenukristų į tarpeklį.

Simpsonas gargaliavo. Staiga jis iš paskutiniųjų jėgų kilstelėjo, ištiesė sugniaužtą kumštį į Haterą, kuris įdėmiai žiūrėjo į mirštantįjį, šiurpiai suriko ir krito nebegyvas, neįstengęs ištarti savo grasinimo.

– Mirė! – šūktelėjo daktaras.

– Mirė! – pakartojo Belas.

Prie lavono priėjo ir Hateras, bet vėjas jį nubloškė atgal.

Taigi Simpsonas pirmas iš jo įgulos tapo baisaus klimato auka, pirmas rado sau mirtį toli nuo tėvynės; iškentėjęs neapsakomas kančias jis pirmas užmokėjo gyvybe už nepalenkiamą kapitono atkaklumą. Mirusysis Haterą laikė savo žudiku, bet šis net tokio sunkaus kaltinimo slegiamas nenuleido galvos. Tačiau kapitonui iš akių išriedėjo ašara ir sustingo ant blyškaus skruosto.

Belas ir daktaras baimingai žiūrėjo į Haterą. Jis stovėjo pasirėmęs ilga lazda, plakamas siautulingo vėjo bei sniego, ir atrodė tartum koks tolimųjų šiaurės kraštų genijus, sustingęs ir dėl to baisus.

Nejudėdamas iš vietos jis stovėjo iki pat aušros – drąsus, atkaklus, nepalaužiamas, tarytum šaukdamas į kovą aplink stūgaujančias vėtras.

XXXII

Grįžimas į brigą

PŪGA NURIMO šeštą valandą ryto. Vėjas staiga atsisuko iš šiaurės ir išblaškė debesis; termometras rodė –33° (–37 °C). Pirmieji apyaušrio atšvaitai pasidabrino horizontą; po keleto dienų tie atšvaitai turėjo įgyti auksinį atspalvį.

Hateras priėjo prie nusiminusių draugų ir švelniu, liūdnu balsu tarė:

– Mano bičiuliai, mums liko dar šešiasdešimt mylių iki tos vietos, kurią mini Edvardas Belčeris. Maisto mums užteks tiktai grįžti atgal. Toliau keliaudami, eitume į tikrą pražūtį, ir iš to nebūtų jokios naudos kitiems. Taigi teks grįžti.

– Čia jūs, Haterai, protingai nutarėte, – pasakė daktaras. Aš pasiryžęs keliauti su jumis, kur tik mus vestumėte, tačiau jėgos kasdien vis labiau senka. Mes vos bepavelkame kojas. Todėl džiaugiuosi, kad ketinate grįžti į brigą.

– Jūs, Belai, žinoma, neprieštarausite? – paklausė Hateras.

– Ne, kapitone, – atsakė dailidė.

– Jei taip, – tarė Hateras, – mes čia dvi dienas pailsėsime. Tai nelabai daug, nes roges reikia iš pagrindų pataisyti. Manau, pirmiausia turime pasistatyti namelį, kad galėtume kaip reikiant pailsėti.

Taip nutarę keliautojai uoliai stvėrėsi darbo. Belas ėmėsi visų priemonių, kad šį kartą statinys būtų tvirtas, ir netrukus slėnyje iškilo gana pakenčiamas namelis.

Tik po smarkios vidinės kovos Hateras ryžosi nutraukti kelionę. Kiek vargo bei kančių – ir viskas perniek! Tas nesėkmingas žygis išplėšė vienam žmogui gyvybę! Ir dar tenka grįžti

į brigą neradus nė gabalėlio anglies! Kas bus su įgula? Ką dar iškrės Ričardo Šandono kurstomi jūreiviai? Tačiau Hateras jau nebegalėjo kovoti.

Taigi jis kuo stropiausiai ėmė ruoštis kelionei atgal. Rogės buvo pataisytos; gerokai sumažėjęs krovinys besvėrė tik du šimtus svarų. Keliautojai susilopė drabužius, kurie buvo nudėvėti, suplyšę ir nuo šalčio sukietėję. Vietoj senų, nebetinkamų mokasinų bei slidžių jūreiviai pasiėmė naujas. Visas tas pasiruošimas užtruko ištisą sausio 29-ąją ir 30-osios rytą. Tiesą sakant, keliautojai nelabai skubėjo, stengėsi prieš kelionę sukaupti jėgų.

Kai tik jie čia atvyko, Dekas visą laiką buvo tartum nesavas; neįprastas jo elgesys labai stebino daktarą. Šuo be atvangos lakstė ratu, ir atrodė, kad visi tie ratai turėjo bendrą centrą: tai buvo susigrūdusių ledų aukštumėlė ar kauburys. Bėgdamas ratu aplink tą vietą Dekas tyliai lodavo, nekantriai viksnodavo uodegą ir žvilgčiodavo į savo šeimininką, tartum kažko jo klausdamas.

Daktaras manė, kad šuniui nerimą kelia numirėlis, kurio draugai dar nebuvo palaidoję.

Taigi jis nutarė tą pačią dieną atlikti tas liūdnas apeigas, nes rytojaus dieną auštant jie turėjo iškeliauti.

Pasiėmę kirtiklius Belas ir daktaras nusileido į daubos apačią. Deko aptiktas kauburys buvo tinkama vieta kapui. Bet lavoną reikėjo užkasti giliau, kad jo nesudraskytų lokiai.

Daktaras ir Belas greit nukasė viršutinius puraus sniego sluoksnius ir ėmė kirtikliais kapoti ledą. Daktarui smogus trečią kartą, jo kirtiklis atsitrenkė į kažkokį kietą daiktą, kuris išlakstė šipuliais. Jis surinko skeveldras: tai buvo stiklinio butelio šukės. O Belas rado sušalusį maišą su šviežių džiūvėsių likučiais.

– Kas čia? – sumurmėjo daktaras.

– Ką visa tai reiškia? – metęs darbą savo ruožtu paklausė Belas.

Daktaras pašaukė Haterą, kuris tučtuojau atėjo.

Dekas garsiai lojo ir letenomis kasė storą ledo sluoksnį.

– Nejaugi užtikome maisto sandėlį? – šūktelėjo daktaras.

– Galimas daiktas, – atsakė Belas.

– Kaskite toliau, – tarė Hateras.

Netrukus jie rado šiek tiek produktų ir ketvirtadalį dėžės pemikano.

– Jei čia sandėlis, – tarė Hateras, – tikriausiai jau anksčiau jį bus aptikę lokiai. Kaip matyti, šiuo maistu jau naudotasi!

– Taip, – atsakė daktaras, – ir reikia bijoti, kad...

Jis nebaigė kalbėti: jo žodžius nutraukė Belo šūksmas. Numetęs į šalį gana didelį luitą Belas parodė sustingusią žmogaus koją, išlindusią iš po ledo lyčių.

– Lavonas! – sušuko daktaras.

– Čia ne slaptavietė, o kapas, – atsiliepė Hateras.

Prieš juos gulėjo kokių trisdešimties metų jūreivio lavonas; jis buvo gerai išsilaikęs. Jo drabužiai buvo tokie, kokiais vilki jūrininkai poliariniuose kraštuose. Daktaras negalėjo nustatyti, ar jis seniai miręs.

Netrukus Belas rado antrą lavoną; tai buvo kokių penkiasdešimties metų vyriškis, kurio veide dar matėsi priešmirtinių kančių žymės.

– Šių lavonų niekas nepalaidojo! – sušuko daktaras. – Mirtis nelaiminguosius užklupo taip, kaip mes juos čia radome.

– Jūsų teisybė, daktare, – atsakė Belas.

– Kaskite, kaskite toliau! – tarė Hateras.

Tačiau Belas svyravo. Kas galėjo pasakyti, kiek dar lavonų yra po tuo lediniu kauburiu?

– Šitie žmonės žuvo nuo nelaimingo atsitikimo, kuris vos nepražudė mūsų pačių, – tarė daktaras: – Juos užgriuvo sniego namelis. Pažiūrėkim, gal kuris iš jų liko gyvas.

Toji vieta buvo greit nuvalyta, ir Belas rado dar vieną kokių keturiasdešimties metų vyriškį. Jis dar nebuvo sustingęs, kaip kiti, ir neatrodė panašus į numirėlį. Daktaras pasilenkė prie nepažįstamojo ir pastebėjo jame šiokių tokių gyvybės ženklų.

– Jis gyvas! Jis gyvas! – sušuko Klobonis.

Belas ir daktaras tą vyrą nunešė į sniego namelį, o Hateras stovėjo nejudėdamas ir žiūrėjo į sugriuvusio būsto nuolaužas.

Iš po ledų atkastą vyrą daktaras nurengė nuogai. Jo kūne nebuvo matyti jokių smurto žymių. Belo padedamas Klobonis nelaimingąjį ėmė trinti spiritu suvilgyta vata ir netrukus pastebėjo, kad jis pradeda atgauti gyvybę. Tačiau ligonis buvo visiškai nusilpęs ir negalėjo kalbėti: jo liežuvis buvo tartum prišalęs prie gomurio.

Daktaras iškratė jo kišenes. Jos buvo tuščios. Jokių dokumentų! Paprašęs Belą toliau trinti ligonį jis pats sugrįžo pas Haterą.

Kapitonas buvo jau ištyręs namelio griuvėsius, kruopščiai apžiūrėjęs grindis ir dabar ėjo pasitikti Klobonio rankoje laikydamas apdegusią voko skiautę, kurioje buvo galima įskaityti tokius žodžius:

...tamontas,
...orpoizas“
...iujorkas.

– Altamontas! – sušuko daktaras. – Atplaukęs „Porpoizu“! Iš Niujorko!

Hateras nejučiomis krūptelėjo:

– Amerikietis!

– Aš jį išgelbėsiu! – pareiškė daktaras. – Garantuoju! Ir tuomet mes atspėsime tą baisią mįslę.

Jis sugrįžo prie paslikai gulinčio Altamonto, o Hateras giliai susimąstęs liko šalia sniego namelio griuvėsių. Daktaras rūpestingai slaugė ligonį, ir nelaimingajam amerikiečiui grįžo gyvybė, nors jis dar neatgavo sąmonės; jis nieko nematė, nieko negirdėjo ir nekalbėjo, bet, šiaip ar taip, buvo gyvas.

Kitą rytą Hateras pasakė daktarui:

– Jau laikas keliauti!

– Galime keliauti, Hateri. Rogėse yra daug laisvos vietos, į jas paguldysime tą vargšą ir pargabensime į brigą.

– Tai galite daryti, – atsakė Hateras. – Bet pirmiau palaidokime numirėlius.

Dviejų nežinomų jūreivių lavonus jie paguldė po sniego namelio griuvėsiais; Simpsoną palaidojo toje vietoje, kur buvo rastas Altamontas. Visi trys trumpai pasimeldė už savo draugą ir septintą valandą ryto leidosi į kelionę.

Du šunys nugaišo, todėl Dekas savo noru leidosi įkinkomas į roges; naujas pareigas jis ėjo uoliai ir ištvermingai kaip ir grenlandiški šunys.

Ištisas dvidešimt dienų, nuo sausio 31-osios iki vasario 19-osios, keliautojai žygiavo atgal, susidurdami su tokiais pat sunkumais ir kliūtimis, kaip ir keliaudami į priekį. Juos neapsakomai kamavo šalčiai, tik laimė, nebesiautėjo nei pūgos, nei vėjai.

Saulė pirmą kartą pasirodė sausio 31 dieną ir dabar kasdien vis ilgiau švietė virš horizonto. Belas ir daktaras visiškai nusiplūkė; jie beveik apako ir, be to, apšlubo; dailidė be ramentų nebegalėjo paeiti.

Nors Altamontas buvo gyvas, bet vis dar neatgavo sąmonės. Keleiviai būgštavo dėl jo gyvybės. Tačiau rūpestingas slaugymas ir tvirta prigimtis nugalėjo mirtį. O garbingajam daktarui ir pačiam jau reikėjo gydytis, nes pernelyg dideli sunkumai pakirto jo sveikatą.

Hateras visą laiką galvojo apie „Forvardą", apie savo brigą. Kokį jį ras? Kas per tą laiką atsitiko laive? Ar Džonsonas įstengė suvaldyti Šandoną ir jo bendrininkus? Spigino smarkūs šalčiai. Nejaugi nelaimingasis laivas bus jau sukūrentas? Galėjo pasigailėti bent jau korpuso ir stiebų.

Taip galvodamas Hateras ėjo būrelio priekyje, tartum norėdamas jau iš tolo pirmas pamatyti savo „Forvardą"

Vasario 24 dienos rytą jis staiga sustojo. Per tris šimtus žingsnių sužėrėjo rausva atošvaistė, o viršum jos siūbavo milžiniškas stulpas juodų dūmų, besisklaidančių pilkšvame ūkanotame danguje.

– Dūmai! – šūktelėjo Hateras.

Jo širdis ėmė taip smarkiai plakti, jog, rodės, tuoj sprogs.

– Žiūrėkite! Štai ten! Dūmai! – tarė jis priėjusiems draugams. – Mano laivas dega!

– Bet juk mes esame dar per tris mylias nuo brigo, – atsakė Belas. – Ten dega ne „Forvardas"

– Ne, „Forvardas", – prieštaravo daktaras. – Dėl refrakcijos laivas mums atrodo arčiau.

– Bėkim! – suriko Hateras aplenkdamas draugus.

Jo bendrakeleiviai palikę roges saugoti Dekui šoko bėgti paskui.

Po valandos jie išvydo brigą. Siaubingas reginys! Degantis brigas plūduriavo tarp tirpstančių ledų. Liepsna buvo apėmusi visą jo liemenį. Pūtė pietų vėjas, ir Hateras girdėjo grėsmingą traškesį.

Per penkis šimtus žingsnių nuo liepsnojančio laivo beviltiškai iškėlęs į dangų rankas stovėjo kažkoks žmogus; jis atrodė toks bejėgis prieš gaisrą, kurio liepsnos naikino „Forvardą“

Tas vienišas žmogus buvo senasis bocmanas. Prie jo pribėgo Hateras.

– Mano brigas! Mano brigas! – nesavu balsu šaukė jis.

– Čia jūs, kapitone?! – atsiliepė Džonsonas. – Sustokite! Toliau nė žingsnio!

– Kas atsitiko? – grasinamai paklausė Hateras.

– O, tie niekšai! – šūktelėjo Džonsonas. – Prieš dvi dienas jie padegė brigą ir išėjo.

– Prakeikimas! – suriko Hateras.

Staiga trenkė baisus sprogimas; sudrebėjo žemė; ledo laukuose sudubo ledkalniai; į padangę iškilo dūmų stulpas, ir „Forvardas“, sprogus parako atsargoms, išlakstė į visas puses ir dingo ugnies sūkuriuose.

Daktaras ir Belas priėjo prie Hatero. Nevilties apimtas kapitonas staiga pasipurtė.

– Mano bičiuliai! – tarė jis tvirtu balsu. – Bailiai pabėgo, bet drąsūs žmonės laimės! Džonsonai ir Belai, jūsų dvasia tvirta! Daktare, jums teikia stiprybės mokslas! O man – tikėjimas! Štai ten yra Šiaurės ašigalis! Į žygį! Į žygį!

Hatero draugai išgirdę drąsius kapitono žodžius tartum naujai atgimė.

Bet tokioje baisioje padėtyje atsidūrę keturi keliautojai ir mirštantis jų draugas, palikti likimo valiai, be jokių reikmenų ir maisto, netoli aštuoniasdešimto laipsnio šiaurės platumos, poliarinės dykynės gilumoje!..

Antroji dalis

LEDO DYKUMA

I

Daktaro inventorizacija

HATERAS BUVO SUMANĘS drąsų žygį – pasiekti tolimiausią šiaurės tašką: jis norėjo atrasti Šiaurės ašigalį ir tuo išgarsinti savo tėvynę Angliją. Tas bebaimis jūrininkas padarė visa, ką tik žmogus gali padaryti. Devynis mėnesius jis grūmėsi su srovėmis, pūgomis ir vėtromis, trupino ledo užtvaras, laužė ledo laukus, kovojo su žvarbiais poliarinės žiemos šalčiais; savo ekspedicija jis tartum susumavo pirmtakų žygius, praktiškai patikrino ir, taip sakant, atgaivino poliarinių atradimų istoriją; „Forvardu" prasiskverbęs į dar neištirtas jūras, jau buvo savo uždavinį pusiau atlikęs – ir staiga drąsūs jo planai sužlugo! Jūreiviai nepakėlė sunkių mėginimų, ir dėl jų išdavystės arba, tikriau sakant, dvasios silpnybės, taip pat dėl nusikalstamos jų vadovų beprotybės Hateras atsidūrė beviltiškoje padėtyje: iš aštuoniolikos žmonių, išplaukusių brigu, beliko tik ketvertas, o ir tie patys buvo be jokių daiktų, be laivo, už pustrečio tūkstančio mylių nuo tėvynės!

Kada „Forvardas" keliautojų akivaizdoje išlėkė į orą, jie nebeteko paskutinių gyvenimo priemonių.

Tačiau net ši baisi katastrofa nepalaužė Hatero tvirtybės. Su juo likę draugai buvo patikimiausi žmonės iš visos įgulos, tikri

didvyriai. Hateras šaukėsi daktaro Klobonio energijos ir išminties, Džonsono ir Belo atsidavimo, savo tikėjimo sumanyto žygio sėkme; tokioje baisioje padėtyje jis išdrįso kalbėti apie viltį, ir šaunūs draugai išgirdo jo balsą. Tų ryžtingų žmonių praeitis buvo laidas, kad ir ateityje jie nepraras drąsos.

Paskatintas energingų kapitono žodžių daktaras nusprendė išsiaiškinti esamą padėtį ir, palikęs savo draugus, sustojusius už penkių šimtų žingsnių nuo brigo, nuėjo į katastrofos vietą.

„Forvardas", tas puikus, taip rūpestingai pastatytas laivas, buvo žuvęs. Koks stiprus buvo sprogimas, rodė suskilusios ledo lytys, sudarkytos, pajuodusios, apanglėjusios medžio nuolaužos, sulankstytos geležinės sijos, tartum patrankų dagčiai rusenantys lynų galai ir ledo laukuose vinguriuojančios dūmų srovelės. Denio priekyje stovėjusi patranka buvo nusviesta už keleto tuazų* ir riogsojo ant lyties kaip ant kokio lafeto. Aplinkui per šimtą tuazų buvo sėte prisėta visokiausių nuolaužų; iš po ledo krūvos kyšojo laivo kilis. Nuo gaisro aptirpę ledkalniai vėl sukietėjo kaip granitas.

Tik dabar daktaras prisiminė savo nuostolius: sudegė jo kajutė, žuvo kolekcijos, sudaužyti ir suniokoti brangūs prietaisai, knygos virto skutais ir pelenais. Kiek turto žuvo! Su ašaromis akyse jis žiūrinėjo baisios katastrofos vietą ir galvojo nebe apie ateitį, o apie išlikusią nepataisomą nelaimę.

Netrukus priėjo Džonsonas. Senojo jūrininko veide buvo matyti neseniai patirtų kančių žymės. Jam teko kovoti su maištaujančiais draugais ir ginti jo apsaugai patikėtą laivą.

Daktaras padavė ranką, ir Džonsonas liūdnai ją paspaudė.

– Kas dabar bus, mano bičiuli? – prašneko Klobonis.

---

* Tuazas – senovinis prancūzų ilgio matas, lygus 1 m 94,9 cm.

– O kas gali pasakyti? – atsiliepė Džonsonas.

– Svarbiausia, – tarė daktaras, – nereikia nusiminti. Būkime vyrai!

– Jūsų teisybė, daktare, – atsakė senasis jūrininkas, – didžių nelaimių momentais reikia ryžtis didiems žygiams. Taip, mes pakliuvome į bėdą! Tačiau pasistengsime iš jos išsipainioti.

Vargšas laivas! – atsiduso Klobonis. – Aš buvau prie jo prisirišęs, pamilau jį kaip gimtąjį židinį, kaip namus, kuriuose išgyvenau visą savo gyvenimą. O dabar jo nebeliko nė žymės!

– Kas būtų patikėjęs, daktare, kad visas tas medis ir ta geležis buvo taip brangūs mūsų širdžiai!

– O kur valtis? – paklausė Klobonis dairydamasis. – Taip pat žuvo?

– Ne, daktare. Ją pasiėmė Šandonas ir jo draugai.

– O piroga?

– Išlakstė šipuliais! Ar matote tuos dar neatšalusius skardos lapus? Tai visa, kas iš jos liko.

– Vadinasi, mums beliko tik pripučiama valtis?

– Taip, todėl, kad buvote ją pasiėmę.

– To maža, – tarė daktaras.

– Prakeikti išdavikai pabėgo! – sušuko Džonsonas. – Tenubaudžia juos dangus, kaip jie to nusipelnė!

– Džonsonai, – švelniai atsiliepė daktaras, nereikia užmiršti, kiek jie iškentėjo. Nelaimėje tik geriausieji žmonės lieka tvirti ir nesvyruoja, o silpnieji negali atsispirti. Verčiau pagailėkime savo nelaimės draugų ir nekeikime.

Daktaras keletą minučių tylėjo ir su nerimu žvalgėsi aplink.

– O kas atsitiko rogėms? – paklausė Džonsonas.

– Jos stovi už mylios.

– Jas saugo Simpsonas?

– Ne, mano mielas! Vargšas Simpsonas nepakėlė kančių.

– Mirė? – sušuko bocmanas.

– Mirė! – atsakė daktaras.

Vargšelis! – tarė Džonsonas. – Tačiau kas žino, ar mums neteks pavydėti jo likimo?

Bet vietoj mirusio mes parsivežėme mirštantį, tarė Klobonis.

– Mirštantį?

– Taip, kapitoną Altamontą.

Ir daktaras keliais žodžiais papasakojo bocmanui, kas atsitiko.

– Amerikietis! – susimąstęs pasakė Džonsonas.

– Taip, matyt, Jungtinių Valstijų pilietis. Bet įdomu žinoti, koks laivas tas „Porpoizas“, kurį tikriausiai ištiko avarija, ir ko jis čia atplaukė.

– Į savo pražūtį, – atsakė Džonsonas. – Jis vežė savo įgulą į tikrą mirtį. Toks likimas laukia beveik visų drąsuolių, atklystančių į šias nelemtas vietas. Bet jūs, daktare, ar pasiekėte kelionės tikslą?

– Ar akmens anglies telkinius? – paklausė Klobonis.

– Taip.

Daktaras liūdnai papurtė galvą.

– Vadinasi, nieko?

– Nieko! Mums neužteko maisto ir išseko jėgos. Mes net nenukeliavome iki to kranto, kurį mini Edvardas Belčeris.

– Taigi mes be kuro, – tarė Džonsonas.

– Taip.

– Ir be maisto?

– Taip.

– Be to, neturime laivo grįžti į Angliją...

Abu nutilo. Norint tiesiai pažvelgti į tokią nelaimę, reikėjo turėti nepaprastai daug drąsos.

– Gerai, kad bent išaiškėjo mūsų padėtis, – tarė Džonsonas. – Dabar žinome, ko galime tikėtis. Pradėsime nuo to, kas būtiniausia. Spigina baisus šaltis, todėl pasistatykime sniego namelį.

Kartu su Belu tai nesunku padaryti, atsakė daktaras. – Paskui nueisime rogių, parvešime amerikietį ir tarsimės su Hateru.

– Vargšas kapitonas! – sušuko Džonsonas užmiršdamas savo likimą. – Turbūt jis baisiai kenčia.

Daktaras ir Džonsonas grįžo pas savo draugus.

Hateras stovėjo sustingęs, savo papratimu susinėręs ant krūtinės rankas, įsmeigęs žvilgsnį į tolumą, tartum stengdamasis atspėti, kas jų laukia ateityje. Jo veidas vėl buvo įgijęs nepalaužiamo tvirtumo išraišką. Ką mąstė tas nuostabus žmogus? Ar jis galvojo apie pasibaisėtiną savo būklę ir sudužusias viltis? O gal jam atėjo į galvą, kad reikia grįžti, nes aplinkybės, žmonės ir stichijos stojo prieš jį...

Niekas negalėjo atspėti jo minčių. Jo veidas buvo nesuvokiamas. Ištikimasis Dekas stovėjo šalia kapitono, visai nepaisydamas trisdešimt dviejų laipsnių šalčio (–36 °C).

Belas nejudėdamas gulėjo ant ledo; atrodė, kad jis buvo netekęs sąmonės. Grėsė pavojus jo gyvybei, nes jis galėjo sušalti.

Džonsonas išjudinęs draugą ėmė skubiai trinti jam veidą sniegu ir vargais negalais jį atgaivino.

Nagi, Belai, judinkis! – murmėjo senasis jūrininkas. Negalima, brolau, ištižti! Kelkis! Reikia pasišnekėti apie mūsų reikalus ir įsirengti kokią nors prieglaudą. Argi tu užmiršai,

kaip statomi sniego namai? Einam, padėk man, Belai. Antai tas ledkalnis prašyte prašosi, kad mes jį pakrapštytume! Prie darbo! Kai pradėsi dirbti, tuojau pažvalėsi ir atgausi drąsą, o be to, čia pražūsi.

Šių žodžių šiek tiek padrąsintas Belas žengė paskui Džonsoną.

– Tuo tarpu daktaras, – tęsė bocmanas, – nueis rogių ir parveš jas kartu su šunimis.

– Tučtuojau einu, – tarė Klobonis, – grįšiu po valandos.

– Ar jūs eisite su daktaru, kapitone? – paklausė Džonsonas priėjęs prie Hatero.

Kapitonas stovėjo giliai susimąstęs, tačiau išgirdo Džonsono žodžius ir švelniu balsu atsakė:

Ne, mano bičiuli, manau, daktaras ir vienas įstengs tai padaryti... Reikia jau šiandien ką nors nuspręsti. Aš turiu likti vienas ir kai ką apgalvoti. Eikite! Tvarkykitės, kaip jums atrodo reikalinga, o aš pamąstysiu, ką toliau daryti.

Džonsonas priėjo prie daktaro.

– Kaip keista! – tarė bocmanas. – Rodos, kapitonas jau nebepyksta. Dar niekuomet jis nekalbėjo tokiu maloniu balsu.

– Taip! Jis atgavo šaltą kraują, – atsakė daktaras. – Patikėkit, Džonsonai, šis žmogus gali mus išgelbėti.

Taip taręs Klobonis iki pat akių užsimaukšlino gobtuvą, pasiėmė lazdą su smailiu antgaliu ir per miglos debesis, silpnai nušviestus mėnulio spindulių, nužingsniavo rogių link.

Džonsonas ir Belas tučtuojau ėmėsi darbo. Senasis jūrininkas krėtė juokus ir drąsino dailidę, o šis dirbo tylėdamas. Statyti namelio nereikėjo, užteko tik iškirsti ledkalnyje olą. Kietą ledą kirsti labai sunku, bet užtat toks būstas nepaprastai tvirtas. Netrukus Džonsonas ir Belas darbavosi jau iškirstoje oloje mėtydami į lauką atskeltus ledo luitus.

Hateras sparčiai vaikštinėdamas į vieną ir į kitą pusę retkarčiais sustodavo; matyt, jis nenorėjo artintis prie tos vietos, kur žuvo nelaimingas jo brigas.

Daktaras, kaip ir buvo žadėjęs, greit sugrįžo. Jis parvežė Altamontą, kuris gulėjo rogėse apklotas palapine. Grenlandiniai šunys, sulysę, išvargę, alkani, vargais negalais tempė roges ir graužė šikšninius savo pakinktus. Reikėjo pavalgydinti žmones, pašerti gyvulius ir leisti jiems pailsėti.

Kol Džonsonas ir Belas kirto lede olą, daktaras surado nedidelę, nuo sprogimo beveik nenukentėjusią ketaus krosnelę; sulankstytą jos vamzdį buvo lengva ištiesinti. Po trijų valandų ledinis namas buvo jau įrengtas; keliautojai pastatė krosnelę, primetė į ją skiedrų, ir ji smagiai ėmė ūžti skleisdama gaivinančią šilumą.

Amerikietį įnešė į vidų ir paguldė ant patiestų antklodžių, o keturi anglai susėdę prie ugnies ėmė stiprintis iš rogių paimtais maisto likučiais, – suvalgė po saują džiūvėsių ir išgėrė karštos arbatos. Hateras nieko nekalbėjo, ir visi į jį žiūrėjo su pagarba.

Po pietų daktaras ženklu paprašė Belą išeiti iš namelio.

– Dabar, – tarė jis, – darysime likusio turto inventorizaciją. Reikia tiksliai žinoti, kaip atrodo visur išmėtytos mūsų gėrybės. Turime jas surinkti, nes bet kuriuo momentu gali pradėti snigti, ir tuomet neberasime nė mažiausių brigo likučių.

– Taip, gaišti negalima, – sutiko Džonsonas. – Svarbiausia mums yra produktai ir medis.

– Na, tai pradėkime abu ieškoti, – tarė Klobonis, – ir ištirsime visą sprogimo židinį, pirmiausia patį centrą, o paskui pamažu prieisime prie kraštų.

Džonsonas ir daktaras tuojau nuėjo į tą vietą, kur anksčiau stovėjo „Forvardas“ Blankioje mėnulio šviesoje abu atidžiai

ėmė žiūrinėti laivo likučius, paskui karštai įniko ieškoti. Daktaras ieškojo beveik su malonumu ar net su medžiotojo įkarščiu, ir jam smarkiai plakdavo širdis, vos tik pavykdavo rasti kokią nors apysveikę dėžę. Tik visa bėda, kad dauguma dėžių buvo tuščios, o jų nuolaužos plačiai išmėtytos po ledo lauką.

Sprogimo jėga buvo triuškinanti. Iš laivo beliko tik nuolaužos ir pelenai. Tai vienur, tai kitur riogsojo stambios mašinų dalys, visos sudarkytos ir iškraipytos; sraigto sparnai, nublokšti dvidešimt tuazų nuo brigo, buvo giliai įsmigę į sušalusį sniegą, cilindrai sudarkyti ir išplėšti iš guolių; sutrupintas, per visą ilgį sprogęs kaminas su nukarusių grandinių galais kyšojo iš po didžiulės ledo lyties; vinys, kabliai, geležinės vairo sąvaržos, varinių laivo šarvų lapai – metalinės dalys tartum kartečė buvo išblaškytos į visas puses.

Bet šis metalas, kuris būtų galėjęs praturtinti visą eskimų giminę, dabar neturėjo jokios reikšmės. Labiausiai buvo reikalingi produktai, o daktaras jų rado mažiausiai.

„Prasti reikalai, – kalbėjo jis sau vienas. – Matyt, sprogimas visiškai sunaikino sandėlį, buvusį šalia sprogstamųjų medžiagų kameros. Kas nesudegė, tą sudaužė į šipulius. Bjauru!.. Jei Džonsonas nebus laimingesnis už mane, tiesiog nežinau, kas mūsų laukia.

Daktaras ieškodamas ėjo vis tolyn ir pagaliau jam pavyko surinkti pemikano likučius, apie penkiolika svarų; paskui jis rado keturis sveikus molinius butelius, toli nublokštus į purų sniegą, kuriuose buvo penkios ar šešios pintos degtinės.

Taip pat jis rado du paketus krienažolių sėklos, – ji turėjo atstoti citrinų sultis, nes buvo neblogas vaistas nuo skorbuto.

Po dviejų valandų daktaras ir Džonsonas susitiko ir pranešė vienas kitam, kaip sekėsi ieškoti. Deja, buvo išlikęs tik menkas

maisto kiekis: truputis sūdytos mėsos, apie penkiasdešimt svarų pemikano, trys maišai džiūvėsių, keletas plytelių šokolado, šiek tiek degtinės ir gal pora svarų kavos, po kelias pupeles surankiotas ant ledo.

Nebuvo rasta nei antklodžių, nei lovų, nei drabužių: matyt, visa tai sunaikino sprogimas.

Maisto, kurį surinko daktaras ir Džonsonas, taupant galėjo užtekti vos trim savaitėm, tačiau to buvo per mažai, kad nusikamavę žmonės atgautų jėgas. Taip nelemtai susidėjus aplinkybėms Haterui pirma neužteko kuro, o dabar grėsė pavojus mirti badu.

Surinkus brigo liekanas, stiebų ir korpuso nuolaužas, kuro taip pat turėjo užtekti maždaug trim savaitėms. Bet prieš kūrenant daktaras paklausė Džonsoną, ar iš tų beformių nuolaužų nebūtų galima pastatyti nedidelio laivo ar bent valties.

– Ne, daktare, – atsakė Džonsonas, – apie tai nėra ko ir galvoti. Čia nerasi nė vieno medgalio, iš kurio būtų galima ką nors padaryti. Šitas šlamštas duos mums keletą dienų šilumos, o paskui...

– O kas bus paskui? – paklausė daktaras.

– Kaip Dievas duos, – atsakė Džonsonas.

Baigę inventorizaciją daktaras ir Džonsonas nuėjo prie rogių, pakinkė nelaimingus, išvargusius šunis ir grįžo į sprogimo vietą. Sukrovę į roges menkus brangių daiktų likučius jie viską nuvežė prie ledo namelio; paskui pusiau sustingę susėdo šildytis prie židinio šalia bendros nelaimės ištiktų savo draugų.

II

Pirmieji Altamonto žodžiai

AŠTUNTĄ VALANDĄ VAKARO dangus prasigiedrijo, sniego ūkanos išsisklaidė; skaisčiai spindėjo žvaigždės, smarkiau paspaudė šaltis.

Naudodamasis oro permaina Hateras pasiėmė prietaisus ir nė žodžio netaręs išėjo iš ledo namelio, – norėjo pagal žvaigždes nustatyti paskutinę brigo stovėjimo vietą ir sužinoti, ar nebeslenka ledo laukas.

Po pusvalandžio jis sugrįžo, atsigulė kampe ir taip gulėjo tarytum sustingęs, bet, matyt, nemiegojo.

Kitą dieną gausiai pasnigo. Daktaras galėjo pasidžiaugti, kad ieškojimus pradėjo iš vakaro, nes ledo lauką netrukus apklojo balta danga ir visi sprogimo pėdsakai dingo po storu trijų pėdų sniego sluoksniu.

Ištisą dieną nebuvo įmanoma nė nosies į lauką iškišti; laimė, ledo namelis buvo jaukus ar bent išvargusiems keliautojams atrodė jaukus. Nedidelė krosnelė gerai kūrenosi, tik retkarčiais vėjo gūsis į vidų privarydavo dūmų. Ant krosnelės žmonės virėsi karštą arbatą ir kavą, kuri per tokius smarkius šalčius juos labai stiprino.

Avarijos ištikti keliautojai, kaip drąsiai juos galima pavadinti, po daugelio varganų dienų vėl jautėsi gana gerai: jie tegalvojo tik apie dabartinę savo būklę ir apie gaivinančią šilumą, užmiršdami ateitį ir beveik visai ja nesirūpindami, nors jiems grėsė artima pražūtis.

Amerikietis jau nebe taip kentėjo ir pamažu pradėjo atsigauti. Jis jau atsimerkdavo, bet kalbėti dar neįstengė. Jo lūpos,

ant kurių buvo matyti skorbuto žymės, negalėjo ištarti nė žodžio, tačiau klausa nebuvo nukentėjusi, ir keliautojai jam pranešė, kur jis atsidūręs. Sužinojęs, kad jį ištraukė iš sniego kapo, amerikietis padėkojo galvos linktelėjimu. Išmintingasis daktaras jam nepasakė, kad mirtis atitolinta neilgam, nes po dviejų, daugiausia po trijų savaičių turėjo pasibaigti maistas.

Apie vidudienį Hateras pabudo iš sustingimo ir priėjo prie daktaro, Džonsono ir Belo.

– Mano bičiuliai, – tarė jis, – mes turime bendrai nuspręsti, ką toliau daryti. Bet pirmiausia aš paprašysiu Džonsoną papasakoti, kaip įvyko mus pražudžiusi išdavystė.

– O kam reikia tai žinoti? – paklausė daktaras. – Rezultatus matome, ir ką čia dar aiškintis!

– Aš negaliu apie juos negalvoti, – atsakė Hateras. – Bet kai Džonsonas papasakos, pasistengsiu visam laikui tai užmiršti.

– Taigi štai kaip buvo, – pradėjo Džonsonas. – Aš pats kiek galėdamas stengiausi, kad šis nusikaltimas neįvyktų...

– Esu tikras tuo, Džonsonai, juo labiau kad maišto kurstytojai jau seniai to siekė.

– Ir aš taip manau, – tarė daktaras.

– Aš taip pat, – kalbėjo Džonsonas. – Jums iškeliavus, kapitone, jau kitą dieną tas niekšas Šandonas, kuris jūsų taip nekentė, paėmė brigo vadovybę į savo rankas, tiesą sakant, visiems kitiems su tuo sutikus. Aš prieštaravau, bet viskas buvo veltui. Nuo to laiko kiekvienas darė, ką tik norėjo; Šandonas niekam nekliudė siekdamas įgulai parodyti, kad sunkūs darbai ir vargas pasibaigė. Niekas nieko nebetaupė: krosnį pleškinte pleškino, brigą negailestingai kūreno. Maisto atsargos, taip pat romas ir degtinė buvo atiduota visų žinion. Galite įsivaizduoti, kaip be jokio saiko girtavo žmonės jau seniai at-

pratę nuo svaigalų! Taip buvo nuo sausio septintos dienos iki penkioliktosios.

Vadinasi, – paklausė Hateras, – Šandonas aiškiai kurstė įgulą kelti maištą?

– Taip, kapitone!

– Daugiau jo nebeminėkite! Pasakokite, Džonsonai.

– Sausio dvidešimt ketvirtą ar dvidešimt penktą dieną kažkas pasiūlė palikti brigą. Buvo nutarta keliauti iki vakarinės Bafino įlankos pakrantės, o toliau plaukti valtimi ir ieškoti banginių medžiotojų arba pasiekti gyvenvietes rytiniame įlankos krante. Maisto buvo pertektinai, ligoniai atgavo viltį vėl išvysti tėvynę ir pasijuto smagiau. Visi ėmė ruoštis į kelionę, pasidarė roges maistui, kurui ir valčiai vežtis; tas roges paeiliui turėjo tempti patys žmonės. Visas tas darbas užtruko iki vasario penkioliktos dienos. Aš vis tikėjausi, kapitone, kad jūs tuoj sugrįšite, nors, antra vertus, ir būgštavau dėl to. Jūs vis tiek jūreiviams nieko nebūtumėt padaręs, nes jie greičiau būtų jus užmušę, negu pasilikę brige. Pajutę laisvę jūrininkai tiesiog apsvaigo. Aš šnekėjausi su kiekvienu atskirai, kreipiausi į jų sąžinę, įkalbinėjau, stengiausi išaiškinti, kokia pavojinga tokia ekspedicija, gėdinau, prikaišiojau už išdavystę. Tačiau net geriausiųjų nė kiek negalėjau paveikti. Iškeliauti buvo numatyta vasario dvidešimt antrą dieną. Šandonas nekantravo. Roges ir valtį jūreiviai iki viršaus prikrovė gėrimų ir maisto, pasiėmė didelę atsargą kuro, – dešinysis brigo bortas buvo jau nuardytas iki pat vaterlinijos. Galų gale prasidėjo tikra orgija; jūreiviai viską daužė, viską naikino; tuo metu Penas ir dar du ar trys jūrininkai įkaušę padegė brigą. Aš bandžiau juos sulaikyti jėga, bet mane partrenkė ir primušė. Paskui tie niekšai Šandono vedami iškeliavo į rytus ir dingo iš akių. Aš likau vienas. Ar galėjau užgesinti ugnį, kuri apėmė visą

brigą? Eketė buvo užšalusi, neturėjau nė lašo vandens. „Forvardas“ degė ištisas dvi dienas; visa kita jau žinote.

Džonsonui baigus pasakoti ledo namelyje gana ilgai viešpatavo tyla. Avarijos ištiktų jūreivių vaizduotėje atkakliai stovėjo niūrus gaisro vaizdas, jie tarsi matė, kaip žūva brangus jų brigas. Keliautojai suprato, kad nebegalės grįžti į tėvynę. Jie nedrįso pažvelgti vienas į kitą bijodami kurio nors veide pastebėti nevilties išraišką. Buvo tik girdėti, kaip sunkiai kvėpuoja ligonis.

– Ačiū, Džonsonai, – tarė pagaliau Hateras, – jūs kiek galėdamas stengėtės išgelbėti mano laivą. Bet vienas lauke ne karys. Dar kartą ačiū! Užmiršime šią katastrofą ir visi bendromis jėgomis stengsimės kaip nors išsigelbėti. Mes keturiese, mus visus sieja draugystė, kiekvieno gyvybė yra brangi. Kiekvienas tegu pasako savo nuomonę, ką toliau daryti.

– Mielai, kapitone, – atsakė daktaras. – Mes visi esame jums atsidavę ir atvirai pasisakysime. Bet pirmiausia ar jūs turite kokį aiškų planą?

– Aš negaliu turėti jokio ypatingo plano, – liūdnai atsakė Hateras. – Mano norai jums gali atrodyti savanaudiški. Pirmiausia aš norėčiau žinoti, ką jūs manote.

– Kapitone, – tarė Džonsonas, – prieš pasakydamas savo nuomonę tokiomis sunkiomis aplinkybėmis, aš norėčiau paklausti vieno svarbaus dalyko.

– Klauskite, Džonsonai!

Vakar buvote išėjęs nustatyti, kurioje vietoje esame. Ar ledo laukas dreifuoja, ar tebėra kur buvęs?

– Jis nepajudėjo iš vietos, kaip ir prieš mūsų kelionę, tebestovi aštuoniasdešimt laipsnių penkiolika minučių šiaurės platumos ir devyniasdešimt septyni laipsniai trisdešimt penkios minutės vakarų ilgumos.

– Ar toli artimiausia jūra rytuose? – vėl paklausė Džonsonas.

– Maždaug už šešių šimtų mylių, – atsakė Hateras.

– O kuri tai jūra?..

– Šmito sąsiauris.

– Ar tas pats, kurio negalėjome perplaukti balandžio mėnesį?

– Tas pats!

– Vadinasi, kapitone, mūsų padėtis dabar aiški, ir mes turėdami viską prieš akis galime ką nors nuspręsti.

– Kalbėkite, – tarė Hateras nuleisdamas galvą ant rankų.

Taip jis galėjo klausytis savo draugų, į juos nežiūrėdamas.

Na, Belai, tarė daktaras, – kaip manai, ką geriausia būtų daryti?

– Čia nėra ko ilgai galvoti, – atsakė dailidė. – Aiškus daiktas, reikia, negaištant nė vienos dienos, nė vienos valandos, keliauti į pietus arba į vakarus ir pasiekti artimiausią krantą... nors tektų eiti du mėnesius.

– Maisto mums beliko vos trim savaitėms, – nepakeldamas galvos pasakė kapitonas.

Vadinasi, tą kelią reikia nueiti per tris savaites, tarė Džonsonas, tai vienintelis mūsų išsigelbėjimas. Žūtbūt turime pasiekti krantą per dvidešimt penkias dienas, nors į galą reikėtų šliaužti visomis keturiomis.

– Ši poliarinio žemyno dalis dar neištirta, – prieštaravo Hateras. – Mes galime susidurti su kliūtimis, kelią gali užkirsti kalnai ir ledynai.

– O kodėl mums neišmėginti laimės? – tarė daktaras. – Ką ir bekalbėti, kelionė bus labai sunki. Reikės labai taupyti maistą, nebent tik medžioklė...

– Mums beliko tik pusė svaro parako, – nutraukė jį Hateras.

– Aš suprantu, Haterai, kokie pagrįsti jūsų prieštaravimai, – tarė daktaras, – ir nepuoselėju neįgyvendinamų vilčių. Bet, man rodos, aš atspėju jūsų mintis. Ar turite kokį nors planą?

– Ne, – kiek pasvyravęs atsakė kapitonas.

– Mūsų drąsa galite neabejoti, – vėl prašneko daktaras. – Jūs žinote, kad mes pasiryžę paskui jus bet kur eiti. Tačiau keliauti į ašigalį dabar nėra ko nė galvoti. Išdavystė suardė jūsų planus. Jūs galėjote kovoti su gamtinėmis kliūtimis, galėjote jas įveikti, bet prieš žmonių niekšybę ir klastą esate bejėgis. Jūs padarėte visa, kas tik buvo įmanoma, ir aš neabejoju, kad būtumėt laimėjęs, jeigu ne toji išdavystė. Bet dabartinėje padėtyje ar neverta laikinai atidėti mūsų žygio ir grįžti į Angliją, o paskui vėl jį pakartoti?

– Ką pasakysite, kapitone? – paklausė Džonsonas atkakliai tylinčio Hatero.

Kapitonas kilstelėjo galvą ir pro dantis iškošė:

– Ir jūs esate tikri, kad pasieksite sąsiaurio krantus? O kur jūsų jėgos ir kuo maitinsitės?

– Anaiptol nesu tikras, – atsakė daktaras, bet juk pats krantas pas mus neateis, reikia jo paieškoti. Galbūt pietuose sutiksime eskimų, su kuriais nesunku bus susitarti.

– Pagaliau, – tarė Džonsonas, – ar negalime sąsiauryje užtikti kokio nors žiemojančio laivo?

Blogiausiu atveju, – ledu perėję sąsiaurį galime pasiekti vakarinius Grenlandijos krantus, o iš ten keliaudami Prudho žeme arba per Jorko kyšulį prieiti danų gyvenamas vietas. O čia, ledo laukuose, tikrai nieko nesutiksime, Haterai! Kelias Anglijon eina į pietus, o ne į šiaurę!

– Taip, – tarė Belas, – daktaras kalba visiškai teisingai. Reikia keliauti, kuo greičiausiai keliauti. Iki šiol mes per mažai tegalvojome apie tėvynę ir savo artimuosius.

– Ir jūs taip pat manote, Džonsonai? – vėl paklausė Hateras.

– Taip, kapitone!

– O jūs, daktare?

– Ir aš taip pat, Haterai!

Hateras nutilo, bet jo veide nejučiomis atsispindėjo suaudrinti jausmai. Nuo to, kaip jis apsispręs, priklausė visa jo ateitis. Jeigu jis sugrįš į Angliją, drąsūs jo planai amžinai sužlugs: apie antrą tokią ekspediciją nėra ko nė galvoti.

Matydamas, kad Hateras tyli, daktaras pasakė:

– Turiu pridurti, Haterai, kad negalima gaišti nė minutės. Reikia pakrauti į roges maisto atsargas ir pasiimti kuo daugiau malkų. Žinoma, nueiti šešis šimtus mylių mums bus labai sunku, ir toks žygis atrodys be galo ilgas, bet vis dėlto jis įmanomas. Mes turėsime nukeliauti po dvidešimt mylių per dieną, vadinasi, po mėnesio, tai yra kovo dvidešimt šeštą dieną, jei viskas gerai seksis, galėsime pasiekti trokštamą krantą...

– Ar negalima palaukti dar keletą dienų? – tarė Hateras.

– Ko gi jūs tikitės? – paklausė Džonsonas.

– Nežinau... Kas gali numatyti ateitį? Dar keletą dienų!.. Tiesą sakant, mums visiems reikia sustiprėti. Jau po antro žygio nuvirsite iš silpnumo; jums neužteks jėgų net ledo nameliui pasistatyti.

– Bet čia mūsų laukia kankinama mirtis! – šūktelėjo Belas.

– Mano bičiuliai, – maldaujamai pasakė Hateras, – dar per anksti nusiminti! Jeigu aš jums pasiūlyčiau ieškoti išsigelbėjimo šiaurėje, atsisakytumėte su manim keliauti! O juk visiškai galimas daiktas, kad prie ašigalio, lygiai kaip ir Šmito sąsiauryje, gyvena eskimai. Laisva jūra, kuri neabejotinai yra, turi skalauti žemynų krantus. Gamtoje viskas vyksta logiškai. Todėl galima spėti, kad ten, kur nebėra smarkių šalčių, įsigali

augmenija. Šiaurėje mūsų laukia pažadėtoji žemė, o jūs norite nuo jos bėgti!

Susižavėjęs savo paties žodžiais Hateras kalbėjo vis karščiau. Suaudrinta jo vaizduotė piešė nuostabią šalį, nors dar buvo abejotina, ar ji tikrai yra.

– Dar vieną dieną, dar valandą! – maldavo jis.

Jautrus ir į nuotykius linkęs daktaras nenoromis susijaudino ir jau norėjo nusileisti, bet Džonsonas, santūresnis ir labiau viską apsvarstąs, priminė jam išmintingumą ir pareigą.

– Einam tvarkyti rogių, Belai, – tarė jis.

– Einam! – atsakė Belas.

Ir abu žengė prie namelio angos.

– Kaip, Džonsonai! Jūs? Jūs? – suriko Hateras. – Ką gi, keliaukite! O aš lieku! Lieku!

– Kapitone!.. – nejučiomis šūktelėjo Džonsonas ir sustojo.

– Aš lieku, sakau jums! Keliaukite! Ką gi, palikite mane vieną, kaip paliko ir kiti! Eik šen, Dekai! Mudu liksime čia!

Ištikimasis šuo priėjo prie savo šeimininko ir sulojo. Džonsonas dvejodamas žiūrėjo į daktarą, kuris taip pat nežinojo, ką daryti. Pirmiausia reikėjo nuraminti Haterą ir dėl jo paaukoti vieną dieną. Daktaras jau ketino nusileisti, bet staiga kažkas palietė jam ranką.

Jis atsigręžė. Amerikietis pakilęs iš savo guolio šliaužė žeme; bet štai jis priklaupė ant kelių; žaizdotos jo lūpos krutėjo, jis kažką vapaliojo.

Be galo nustebęs daktaras tylėdamas žiūrėjo į jį. Hateras priėjo arčiau ir įsmeigė akis į ligonį stengdamasis suvokti neaiškius jo žodžius. Po penkių minučių vargšui labai sunkiai pavyko ištarti:

– „Porpoizas“

– „Porpoizas“! – šūktelėjo kapitonas.

Amerikietis linktelėjo galvą.

– Ar šiose jūrose? – nutirpusia širdimi paklausė kapitonas.

Ligonis vėl linktelėjo.

– Šiaurėje?

– Taip! – atsakė amerikietis.

– Ar žinote, kurioje vietoje?

– Taip!

– Tiksliai?

– Taip! – pakartojo Altamontas.

Įsivyravo tyla. Šios netikėtos scenos liudytojus ėmė krėsti drebulys.

– Klausykite, – tarė pagaliau kapitonas, – mums reikia žinoti, kur yra jūsų laivas. Aš balsu skaičiuosiu laipsnius: kai reikės, jūs mane ženklu sustabdysite.

Amerikietis linktelėjo galvą.

Taigi pirmiausia ilgumos laipsniai. Šimtas penki? Ne! Šimtas šeši? Šimtas aštuoni? Vakarų ilgumos?

– Taip, – atsakė amerikietis

Toliau. Šimtas devyni? Šimtas dešimt? Šimtas dvylika? Šimtas keturiolika? Šimtas šešiolika? Šimtas aštuoniolika? Šimtas devyniolika? Šimtas dvidešimt?..

– Taip, – tarė Altamontas.

– Šimtas dvidešimt laipsnių ilgumos? – dar kartą paklausė Hateras. – O kiek minučių? Aš skaičiuosiu...

Hateras pradėjo nuo pirmos minutės. Kai jis ištarė „penkiolika“, Altamontas ženklu jį sustabdė.

– Taip. O dabar platumos laipsniai, – tarė Hateras. – Ar jūs mane supratote? Aštuoniasdešimt? Aštuoniasdešimt vienas? Aštuoniasdešimt du? Aštuoniasdešimt trys?

Amerikietis vėl sustabdė Haterą.

– Gerai! O kiek minučių? Penkios? Dešimt? Penkiolika? Dvidešimt? Dvidešimt penkios? Trisdešimt? Trisdešimt penkios?

Altamontas vėl davė ženklą ir silpnai nusišypsojo.

– Vadinasi, – pasakė Hateras, – „Porpoizas" yra šimtas dvidešimt laipsnių penkiolika minučių ilgumos ir aštuoniasdešimt trys laipsniai trisdešimt penkios minutės platumos?

– Taip, – paskutinį kartą pratarė Altamontas ir parkrito ant daktaro rankų.

Nuo didelių pastangų jis visai nusilpo.

– Taigi, mano bičiuliai, – sušuko Hateras, – jūs matote, kad išsigelbėjimas šiaurėje, tiktai šiaurėje!

Bet po šių džiaugsmingų žodžių Haterą, rodos, sukrėtė kažkokia baisi mintis. Jo veidas pasikeitė: pavydo gyvatė įgėlė jam į širdį!

Vadinasi, kitas – ir dar amerikietis! – trimis laipsniais toliau už jį pasistūmėjo ašigalio link! Kam? Kokį tikslą turėdamas?..

III

Septyniolika dienų kelionėje

PIRMIEJI ALTAMONTO ŽODŽIAI gerokai pakeitė avarijos ištiktų jūrininkų padėtį. Iki tol jie negalėjo tikėtis jokios pagalbos, maža tebuvo vilties pasiekti Bafino įlanką, nes išsekusiems žmonėms tokia kelionė būtų buvusi per daug ilga ir sunki, galėjo neužtekti maisto, – ir staiga paaiškėjo, kad už keturių šimtų mylių nuo ledo namelio yra laivas su visokiausiomis atsargomis, kuriuo jie galbūt galės tęsti drąsią savo kelio-

nę į ašigalį! Hateras, Džonsonas, daktaras ir Belas, kurie buvo jau visiškai nusiminę, vėl atgavo viltį ir negalėjo atsikvošėti iš džiaugsmo! Tačiau jie buvo dar labai mažai iš Altamonto tesužinoję. Kai ligonis keletą minučių atsikvėpė, daktaras vėl pradėjo jaudinantį pašnekesį klausinėdamas taip, kad amerikietis galėtų atsakyti galvos linktelėjimu ar akies mirksniais.

Netrukus daktaras sužinojo, kad „Porpoizas" yra amerikietiškas tristiebis laivas iš Niujorko; jį suspaudė ledai, bet jame daug kuro ir maisto. Nors „Porpoizas" parvirtęs ant šono, tačiau ledai jo, matyt, nesutriuškino, ir bus galima išgelbėti krovinį.

Altamontas ir jo įgula paliko „Porpoizą" prieš du mėnesius. Pasiėmę ant rogių uždėtą valtį jie ketino pasiekti Šmito sąsiaurį, tikėdamiesi ten sutikti banginių medžiojimo laivą ir juo grįžti į Ameriką. Bet pamažu nelaimingi keliautojai silpo nuo ligų bei nuovargio ir kelionėje vienas po kito mirė. Pagaliau iš trisdešimties žmonių įgulos liko tiktai kapitonas ir du jūreiviai, bet jūreiviai žuvo, o pats Altamontas tik per stebuklą išliko gyvas.

Hateras norėjo sužinoti, kodėl „Porpoizas" taip toli šiaurėje.

Altamontas davė suprasti, kad laivą į šiaurę nunešė ledai.

Hateras su nerimu paklausė Altamontą, koks jo kelionės tikslas.

Altamontas atsakė, kad jis ketinęs perplaukti Šiaurės vakarų keliu.

Hateras daugiau nebesispyrė ir liovėsi klausinėjęs. Tada prašneko daktaras.

– Dabar, – tarė jis, – mes turime žūtbūt surasti „Porpoizą" Užuot spėtinai keliavę prie Bafino įlankos, galime trumpesniu keliu – tas kelias trumpesnis net trečdaliu! – pasiekti laivą, kuriame rasime visa, ko tik reikia žiemojimui.

– Nieko kito mums ir nebelieka, – atsakė Belas.

– O aš dar pridursiu, – įsiterpė bocmanas, – kad negalima gaišti nė minutės. Reikia numatyti, kiek dienų išbūsime kelionėje, ir tiksliai apskaičiuoti, kiek produktų galime kasdien suvartoti, nors paprastai taip ir nedaroma. Ir kuo greičiau į kelionę!

Jūsų teisybė, Džonsonai, – atsakė daktaras. – Jeigu iškeliausime rytoj, vasario dvidešimt šeštą dieną, laivą turime pasiekti kovo penkioliktąją, antraip mums gresia pavojus mirti badu. Ką pasakysite, Haterai?

– Tuojau pat pradėsime ruoštis, ir kuo greičiau į kelionę! – pareiškė kapitonas. – Galbūt keliauti teks ilgiau, nekaip manome.

– Kodėl? – paklausė daktaras. – Altamontas, rodos, tiksliai žino, kur yra jo laivas.

– O jei „Porpoizas“, panašiai kaip „Forvardas“, dreifavo kartu su ledais? – paklausė Hateras.

– Iš tikrųjų labai galimas daiktas! – sutiko daktaras.

Džonsonas ir Belas neginčijo, kad taip galėjo būti, nes iš savo patyrimo žinojo, ką reiškia dreifas.

Altamontas, atidžiai klausęs viso pokalbio, ženklu parodė daktarui, kad nori kažką pasakyti. Klobonis priėjo jam padėti. Ketvirtį valandos truko visokie klausinėjimai, kol pagaliau daktaras įsitikino, kad „Porpoizas“ netoli kranto užplaukęs ant seklumos, vadinasi, negalėjo nuslinkti nuo akmeninio savo pagrindo.

Šita žinia keliautojus nuramino, nors ir atėmė jiems paskutinę viltį sugrįžti į Europą, nebent tik Belas būtų sugebėjęs iš „Porpoizo“ likučių pastatyti nedidelį laivą. Šiaip ar taip, pirmiausia reikėjo keliauti į avarijos vietą.

Daktaras uždavė amerikiečiui paskutinį klausimą: ar aštuoniasdešimt trečiame laipsnyje platumos jis rado laisvą nuo ledų jūrą?

– Ne, – atsakė Altamontas.

Tuo visa kalba ir pasibaigė. Keliautojai tučtuojau šoko ruoštis į žygį. Belas ir Džonsonas pirmiausia ėmė tvarkyti roges, nes reikėjo iš pagrindų jas pataisyti. Medžio buvo užtektinai, todėl jis kur kas sustiprino rogių viršų. Išnaudodami patyrimą, įgytą žygyje į pietus, keliautojai dabar sugebėjo geriau pasiruošti. Kadangi buvo galima tikėtis daug sniego ir gilių pusnynų, rogių viršus buvo gerokai pakeltas.

Belas rogėse įtaisė Altamontui nelyginant kokį gultą, o ant jo patiesė palapinės brezentą. Produktų buvo nedaug, ir jie nelabai apsunkino roges, taigi jos pilnos pilnutėlės buvo prikrautos medžio.

Tvarkydamas maisto atsargas daktaras rūpestingai sudarė jų sąrašą. Jo paskaičiavimu, per visą trijų savaičių kelionę kiekvienas keliautojas turėjo gauti po tris ketvirčius davinio. Pilnas davinys buvo numatytas duoti tiktai keturiems kinkomiesiems šunims. Dekas taip pat turėjo teisę gauti pilną davinį, bet tik tuomet, jei bus įkinkytas į roges.

Tačiau visą ruošą teko nutraukti. Septintą valandą vakaro keliautojus pradėjo imti miegas. Bet prieš guldami jie susirinko aplink krosnį; malkų nebuvo gailima, ir vargšai galėjo kiek tinkami mėgautis šiluma, nuo kurios jau seniai buvo atpratę. Pemikanas, truputis džiūvėsių ir keletas puodukų kavos pakėlė jiems nuotaiką; be to, dabar juos stiprino viltis.

Septintą valandą ryto visi vėl kibo į darbą ir iki trečios valandos viską baigė.

Jau pradėjo temti. Nors saulė nuo sausio 31 dienos jau pakildavo virš horizonto, bet dar silpnai tešviesdavo ir neilgai būdavo danguje. Laimė, šeštą valandą vakaro patekėdavo mėnulis; kai dangus būdavo giedras, jis gerai apšviesdavo kelią. Pastarosiomis dienomis oras atšalo. Termometras rodė –33° (–37 °C).

Atėjo laikas išvykti. Altamontas džiaugėsi kelione, nors kratymas turėjo padidinti jo kančias. Daktarui jis paaiškino, kad „Porpoize“ yra vaistų nuo skorbuto, reikalingų jam išgydyti. Amerikietis buvo nuneštas į roges ir kaip galima patogiau paguldytas. Paskui buvo pakinkyti šunys, taip pat ir Dekas. Keliautojai paskutinį kartą apžvelgė ledo lauką, kur pirmiau stovėjo „Forvardas“ Hatero veidą trumpą akimirką iškreipė pyktis, bet jis tučtuojau susitvardė. Nedidelis būrelis iškeliavo šiaurės šiaurvakarių kryptimi, guviai žygiuodamas miglos dengiama lyguma.

Kiekvienas užėmė įprastą vietą: Belas – vilkstinės priešakyje, daktaras ir Džonsonas žingsniavo greta rogių sekdami, kaip jos čiuožia, ir prireikus padėdami šunims, o Hateras ėjo iš paskos. Jis tikrino kryptį, žiūrėjo, kad visi eitų tiesia linija vienas paskui kitą.

Keliavo gana sparčiai; smarkus šaltis buvo išlyginęs, tartum nuglaistęs sniegynų paviršių, ir rogės lengvai slydo; penki šunys nesunkiai vežė krovinį, sveriantį ne daugiau kaip devynis šimtus svarų. Tačiau žmonės greit pavargdavo ir dažnai sustodavo atsikvėpti.

Septintą valandą vakaro iš miglos išniro didelis rausvas mėnulis. Blyškūs jo spinduliai tarsi žiežirbomis nužėrė ledo paviršių. Ledo laukas plytėjo į šiaurės vakarus lyg neapžvelgiama balta marška. Nei kalnelio, nei susigrūdusių lyčių. Atrodė, ši jūros dalis buvo užšalusi ramiai, tartum koks ežeras.

Tai buvo begalinė dykuma, lygi ir vienoda. Daktaras savo įspūdžius pasipasakojo Džonsonui.

– Iš tiesų, daktare, – pasakė senas jūrininkas, – tai tikra dykuma, bet čia mums negresia pavojus mirti troškuliu.

– Tai neabejotina teigiamybė! – atsakė daktaras. – Bet šios dykumos nė galo nematyti, o tai rodo, kad esame labai toli

nuo žemyno. Paprastai arti krantų pasitaiko ledkalnių, o čia jų nematyti.

– Horizontas apsitraukęs migla, – tarė Džonsonas.

– Tai tiesa, bet nuo pat kelionės pradžios mes einame lygiu ledo lauku, o prieš akis vis tokia pat lyguma.

– O ar žinote, daktare, kad mūsų žygis labai pavojingas? Prie to kažkaip pripranti ir negalvoji, bet juk mes einame ledo pluta, o po ja – bedugnė gelmė.

– Tikra teisybė, mano mielas, bet mums nėra pavojaus įlūžti. Trisdešimt septynių laipsnių šaltyje ledas pasidaro nepaprastai tvirtas. Įsidėmėkite dar ir tai, kad ledo pluta kasdien vis storėja, nes poliariniuose kraštuose devynias dienas iš dešimties sninga, ir sninga balandžio, gegužės ir net birželio mėnesį; mano paskaičiavimu, ledo laukas siekia trisdešimt ar keturiasdešimt pėdų storio.

– Tai didelis padrąsinimas, – tarė Džonsonas.

Taip, mes nepanašūs į tuos čiuožėjus ant Serpentaino upės, kurie čiuožinėja plonu ledu ir gali kas akimirką įlūžti. Mums toks pavojus negresia.

– Ar žinoma, koks yra ledo atsparumas? – paklausė senasis jūrininkas, kuris visada stengdavosi iš daktaro ko nors pasimokyti.

– Kur nebus žinoma! – atsakė Klobonis. – Šiais laikais žmonės jau moka viską matuoti, išskyrus savo pačių garbės troškimą! Iš tikrųjų, argi ne garbės troškimas mus traukia į Šiaurės ašigalį, kurį žmogus stengiasi žūtbūt pasiekti? Grįždamas prie mūsų temos, galiu jums štai ką pasakyti. Dviejų colių storumo ledas išlaiko žmogų, pusketvirto colio – arklį su raiteliu, penkių colių – aštuonsvarį pabūklą, aštuonių colių – lauko artileriją su arkliais, o dešimties colių – visą armiją! Šičia, kur mes dabar einame, būtų galima drąsiai pastatyti rūmą, tokį kaip Liverpulio muitinė arba Londono parlamentas.

– Sunku net įsivaizduoti tokią stiprybę, – tarė Džonsonas. Jūs, daktare, ką tik sakėte, jog devynias dienas iš dešimties čia sninga. Žinoma, tai tiesa, ir aš nemanau ginčytis. Tačiau iš kur randasi tokia galybė sniego? Juk užšalusios jūros negali duoti tiek garų, iš kurių susidaro debesys.

Visiškai teisinga pastaba, Džonsonai. Mano manymu, didžioji dalis čia iškrintančio sniego ir lietaus susideda iš vandens, išgaruojančio vidutinės klimato juostos jūrose. Toji snaigė, kurią matote, galbūt yra vandens lašas iš kurios nors Europos upės, – tas lašas pakilo į atmosferą garų pavidalu, įėjo į debesų sudėtį ir iškrito šiame lauke. Labai galimas daiktas, kad malšindami troškulį šiuo sniegu mes geriame savo tėvynės upių vandenį.

– Gali būti ir taip, – sutiko Džonsonas.

Jų pokalbį nutraukė šūksmas: tai Hateras jiems rodė teisingą kelią. Rūkas ėjo tirštyn, todėl buvo sunku išlaikyti tiesią kryptį.

Pagaliau aštuntą valandą vakaro, nužygiavę penkiolika mylių, keliautojai sustojo pailsėti. Oras buvo sausas. Pasistatę palapinę ir užkūrę krosnį visi pavakarieniavo; naktis praėjo ramiai.

Oras keliautojams buvo palankus. Keletą dienų jie žygiavo be jokių sunkumų, nors pleškino toks speigas, jog termometre užšaldavo gyvsidabris. Pakilus vėjui keliautojai tokio šalčio nebūtų ištvėrę. Ta proga daktaras konstatavo, kokie tikslūs yra Pario stebėjimai, kuriuos jis darė keliaudamas į Melvilio salą. Tas garsusis jūrininkas tvirtina, kad šiltai apsirengęs žmogus, jei tik nebus vėjo, gali drąsiai pakelti kuo smarkiausius šalčius. Tačiau dideliame šaltyje net silpnas vėjas degina veidą, sukeldamas aštrų skausmą; pradeda stipriai skaudėti galvą, ir žmogus gali greitai mirti. Daktaras dėl to labai nerimavo: vos tik papūtus vėjui keliautojai būtų sustingę iki pat kaulų.

Kovo 5 dieną Klobonis stebėjo vieną reiškinį, kurį galima pamatyti tik poliariniuose kraštuose. Giedrame danguje spindėjo žvaigždės, bet staiga ėmė smarkiai snigti, nors nebuvo matyti nė mažiausio debesėlio. Žvaigždės mirguliavo pro sniego dribsnius, kurie darniai ir ritmingai sukdamiesi krito ant ledo. Snigo apie dvi valandas, paskui netikėtai nustojo. Daktarui nepavyko nuodugniai išsiaiškinti šio reiškinio.

Mėnulio delčia jau baigė nykti; septyniolika valandų per parą viešpatavo juodžiausia tamsa. Reikėjo visiems susirišti ilga virve, kad nenuklystų vienas nuo kito. Eiti tiesia kryptimi buvo beveik neįmanoma.

O drąsieji keliautojai jau pradėjo jausti nuovargį. Geležinė valia juos stūmė į priekį, bet jie žingsniavo gana sunkiai. Vis dažniau teko ilsėtis, nors nebuvo galima gaišti nė minutės: maistas sparčiai mažėjo.

Hateras pagal mėnulį ir žvaigždes retkarčiais tikrino, kur yra būrys.

Slinko diena po dienos, o kelionės galo nebuvo matyti. Hateras kai kada klausdavo pats savęs: „ar „Porpoizas“ tikrai yra? Galbūt amerikietis nuo ligos pamišo? O gal jis neapkęsdamas anglų ir galvodamas, kad mirties jam vis tiek nepavyks išvengti, sumanė juos nuvesti į tikrą pražūtį?

Savo spėliojimus Hateras pasakė Kloboniui, bet šis juos ryžtingai atmetė. Beje, daktaras seniai suprato, kad abu kapitonus, anglą ir amerikietį, skiria nemalonus rungtyniavimas.

„Šitie du nesugyvens, – nutarė jis. – Sunkoka man bus juos taikyti.“

Kovo 14 dieną, po šešiolikos dienų kelionės, keliautojai pasiekė tik aštuoniasdešimt antrą laipsnį šiaurės platumos. Jų jėgos greitai seko, tuo tarpu iki laivo buvo dar šimtas mylių; be

visų kitų bėdų, žmonėms dabar buvo pradėta duoti tiktai po ketvirtį maisto davinio, kad šunys galėtų gauti pilną porciją.

Visa nelaimė, kad nebuvo ko tikėtis iš medžioklės, nes beliko tik septyni parako užtaisai ir šešios kulkos. Baltųjų kiškių ir šiaurės lapių pasitaikydavo labai retai, ir nieko nepavyko nušauti.

Tačiau penktadienį, kovo 15 dieną, daktarui pasisekė užklupti ant ledo gulintį ruonį. Klobonis jam suvarė keletą kulkų, ir kadangi sužeistas ruonis negalėjo panerti į užšalusią savo eketę, keliautojai jį tuoj apsupo ir užmušė. Tai buvo stambus gyvūnas. Džonsonas mikliai jį sukapojo į dalis, bet ruonis buvo labai liesas, ir iš jo mažai tebuvo naudos, nes keliautojai negalėjo, kaip kad eskimai, vartoti maistui ruonio taukų.

Daktaras siurbtelėjo to lipnaus skysčio, bet tuojau pat turėjo išspjauti. Pats nežinodamas kam, tikriausiai paskatintas medžiotojo instinkto, jis pasiliko ruonio kailį ir įdėjo į roges.

Kitą dieną, kovo 16-ąją, horizonte pasirodė ledo kalnai ir kauburiai. Gal tai buvo ženklas, kad nebetoli krantai? O gal tik susigrūdę luitai vidur ledo lauko? Sunku buvo pasakyti.

Priėję ledkalnius, keliautojai vienoje oloje ledkirčiais iškirto olą. Trejetą valandų atkakliai padirbėję visi sugulė prie karštos krosnelės.

IV

Paskutinis parako užtaisas

DŽONSONUI TEKO PRIGLAUSTI ledo namelyje nusikamavusius grenlandiškus šunis. Kai smarkiai sninga, sniegas juos apkloja storu sluoksniu, ir jiems esti šilta kaip po dukno-

mis. Bet kai giedras oras ir spigina keturiasdešimties laipsnių šaltis, jiems visai riesta.

Džonsonas, prityręs šunų prižiūrėtojas, pamėgino juos šerti juosva ruonio mėsa, kurios keliautojai negalėjo valgyti. Jis be galo nustebo, kai šunys godžiai supuolė prie ruonienos. Senasis jūrininkas nudžiugęs pranešė tai daktarui.

Klobonis nė kiek nenustebo. Jis žinojo, kad Amerikos šiaurėje arkliai daugiausia minta žuvimi, o tai, kas tinka maitintis arkliams, žolėdžiams gyvūnams, kuo puikiausiai gali tikti ir šunims, kurie viską ėda.

Nors keliautojams, nuėjusiems ledais penkiolika mylių, labai reikėjo poilsio ir juos ėmė miegas, tačiau daktaras nusprendė tą vakarą su draugais apsvarstyti susidariusią padėtį, neslėpdamas nuo jų žiaurios tiesos.

– Mes esame dar tik aštuoniasdešimt antroje lygiagretėje, – tarė jis, – o maistas greit pasibaigs.

– Todėl negalima gaišti nė minutės! – pareiškė Hateras. Pirmyn! Sveikieji veš silpnuosius.

– Bet ar mes rasime laivą nurodytoje vietoje? – paklausė Belas, kuris iš nuovargio jau pradėjo netekti vilties.

– Tuo galima neabejoti, – atsakė Džonsonas. – Amerikietis išsigelbės tik tada, jei mes patys išsigelbėsime.

Norėdamas visiškai įsitikinti daktaras dar kartą išklausinėjo Altamontą. Šis jau kalbėjo gana lengvai, nors dar silpnu balsu. Altamontas patvirtino visa, ką jau anksčiau buvo sakęs, ir pakartojo, kad laivas ištiktas avarijos ant granitinių uolų, negalėjo pajudėti iš vietos ir turi būti 120° 15’ ilgumos ir 83° 35’ platumos.

– Nėra pagrindo abejoti jo žodžiais, – pasakė daktaras. Sunkiausia mums bus ne surasti „Porpoizą“, bet iki jo nueiti.

– Kelioms dienoms mums dar užteks produktų? – paklausė Hateras.

– Daugiausia trims, – atsakė daktaras.

– Tad mes turime per tris dienas nueiti iki laivo! – ryžtingai pareiškė kapitonas.

– Jūsų teisybė, – pritarė daktaras, – ir jeigu mums tai pavyks, bus didelė laimė! Tiesa, oras mums iki šiol palankus. Jau penkiolika dienų nesninga, rogės lengvai čiuožia per kietą ledą. O, jeigu mūsų rogėse būtų bent du šimtai svarų produktų! Mūsų šunys lengvai pavežtų tokį krovinį! Bet viskas susidėjo kitaip, ir nieko čia nepadarysi!

– Kad nors mums pavyktų sėkmingai sunaudoti paskutinius parako užtaisus! – tarė Džonsonas. – Jei pakliūtų lokys, maisto mums užtektų visai kelionei.

– Tikra tiesa, – atsakė daktaras, – tik visa bėda, kad lokių retai tepasitaiko ir žmogaus jie nelabai prisileidžia. Be to, vien tik pagalvojus, kad paleidi paskutinę kulką, tau apraibs akys ir sudrebės ranka.

– Tačiau jūs esate taiklus šaulys, – tarė Belas.

– Taip, bet tik ne tada, kai nuo mano taiklumo priklauso keturių žmonių pietūs. Vis dėlto, jei reikia, aš stengsiuosi kiek galėdamas. O tuo tarpu, mano bičiuliai, pasitenkinsime šia menka vakariene, pemikano likučiais, ir pamėginsime užmigti, o rytoj rytą – vėl į kelionę.

Po keleto minučių visi jau kietai miegojo: nuovargis įveikė neramias jų mintis.

Šeštadienį, anksti rytą, Džonsonas pažadino savo draugus. Jie pakinkė šunis, ir būrelis vėl išžygiavo į šiaurę.

Dangus buvo giedras, oras nepaprastai tyras ir šaltas. Patekėjusi saulė turėjo pailgos elipsės formą; dėl refrakcijos ji atro-

dė horizontaliai ištįsusi. Ryškūs, bet šalti jos spinduliai tvieskė neaprėpiamas ledo platybes. Šilti orai buvo dar toli, bet dienos šviesa visus džiugino.

Nepaisydamas šalčio daktaras su šautuvu išsiruošė į medžioklę ir nuėjo nuo draugų bent porą mylių. Prieš tai jis patikrino, kiek dar turi parako ir švino. Jam buvo likę keturi užtaisai ir trys kulkos. To buvo maža, nes tokį stiprų ir gajų žvėrį, kaip poliarinis lokys, galima nudėti tik dešimčia ar dvylika šūvių.

Tiesą sakant, daktaras neketino medžioti tokio didelio žvėries ir būtų buvęs labai patenkintas, jeigu jam būtų pavykę nušauti nors keletą kiškių ar lapių ir tuo papildyti menkas maisto atsargas. Ilgai jis klaidžiojo po sniegynus. Per visą laiką užėjo tik vieną kiškį, bet refrakcija daktarą suklaidino, ir jis tuščiai paleido kulką ir išeikvojo parako užtaisą. Tuo visa medžioklė ir pasibaigė.

Išgirdę šūvį draugai iš džiaugsmo net krūptelėjo, bet kai pamatė, kad daktaras grįžta nuleidęs galvą, nepratarė nė žodžio. Vakare prieš guldami jie atidėjo į šalį du ketvirčius normalaus davinio, skiriamus dviem ateinančioms dienoms.

Rytojaus dieną kelionė išvargusiems žmonėms atrodė sunki kaip niekuomet. Jie vargais negalais brido per sniegynus, o išbadėję šunys suėdė net ruonio vidurius ir jau pradėjo graužti šikšninius pakinktus.

Tolumoje prabėgo keletas šiaurės lapių; jas persekiodamas daktaras vėl tuščiai išeikvojo užtaisą ir paskui jau nebesiryžo rizikuoti paskutine kulka ir priešpaskutiniu parako užtaisu.

Vakare keliautojai sustojo pailsėti anksčiau negu paprastai, nes vos pavilko kojas; nors puiki šiaurės pašvaistė apšvietė kelią, jie nebeturėjo jėgų toliau eiti.

Liūdnai praslinko sekmadienio vakare paskutinė vakarienė apledėjusioje palapinėje. Vargšai suprato, kad jiems gresia ne-

išvengiama pražūtis, jeigu dangus neatsiųs pagalbos. Hateras tylėjo, Belas jau nieko nebegalėjo suvokti. Džonsonas paniuręs kažką mąstė, bet daktaras vis dar neprarado vilties.

Džonsonui atėjo į galvą mintis paspęsti nakčiai spąstus; tiesa, jis nelabai tikėjosi ką nors sugauti, nes nebuvo masalo. Iš tikrųjų nuėjęs rytą apžiūrėti duobių aplinkui pamatė lapių pėdas, bet nė vienas žvėrelis nebuvo įkliuvęs į žabangus.

Džonsonas grįžo atgal prislėgtas, bet staiga daugiau kaip už penkiasdešimties tuazų išvydo didžiulį lokį, kuris, matyt, pajuto žmones ir uostė orą. Senasis jūrininkas nusprendė, jog pati apvaizda siunčia jam tą žvėrį. Nepažadinęs draugų jis stvėrė daktaro šautuvą ir nuskubėjo į tą vietą, kur buvo matęs lokį.

Prisiartinęs per šūvio atstumą jūrininkas nutaikė. Bet tą akimirką, kai jis jau norėjo spausti gaiduką, jam sudrebėjo ranka; storos odinės pirštinės jam kliudė. Jis greitai jas nusimovė ir plika ranka čiupo šautuvą.

Staiga Džonsonas suriko iš skausmo: pirštų oda prišalo prie ledinio vamzdžio. Jis išmetė iš rankų šautuvą, kuris atsitrenkęs iššovė paleisdamas į orą paskutinę kulką.

Išgirdęs šūvį tuojau atbėgo daktaras. Jis viską suprato. Lokys neskubėdamas šleivojo tolyn. Džonsonas visai nusiminė ir jau nebegalvojo apie skausmą.

– Aš tikra boba! – aimanavo senasis jūrininkas. – Blogiau už mažą vaiką! Negalėjau iškęsti tokio menko skausmo. Tai kad apsijuokiau senatvėje!

– Einam, Džonsonai, – tarė daktaras, – nes nušalsite rankas, jos jums jau pabalo. Einam! Einam!

– Iš tiesų, daktare, aš nesu to vertas, kad jūs manimi rūpintumėtės! – atsakė bocmanas. – Palikite mane čia! Taip man ir reikia!

– Nagi einam! Koks užsispyrėlis! Einam, nes bus blogai!

Daktaras parvedė senąjį jūrininką į palapinę ir liepė jam įkišti rankas į puodelį šalto vandens, kuris neužšalo tik todėl, kad stovėjo prie pat krosnelės. Vos tik Džonsonas įkišo rankas, vanduo tuojau pradėjo šalti.

– Matote! – pasakė daktaras. – Laiku parėjome! Jei dar kiek, man būtų reikėję amputuoti.

Daktarui vargais negalais pavyko išgelbėti Džonsonui rankas. Teko ilgai ir energingai trinti, kol pirštuose buvo atgaivinta kraujo apytaka. Po valandos pavojus jau praėjo. Klobonis patarė Džonsonui rankas laikyti toliau nuo krosnies, kad karštis nepakenktų nušalusiems pirštams.

Tą rytą keliautojai nepusryčiavo: nebuvo nei pemikano, nei mėsos, nei džiūvėsių. Beliko tik apie pusę svaro kavos; reikėjo pasitenkinti tuo karštu gėrimu, o paskui būrelis vėl leidosi į kelionę.

– Viskas baigta! – beviltiškai šūktelėjo Belas.

– Nebėra ko daugiau tikėtis, tik Dievo malonės, – pratarė Džonsonas. – Jis vienas begali mus išgelbėti.

Oi, tas kapitonas Hateras! Koks pamišėlis! Tiesa, jam pavyko sugrįžti iš ankstyvesnių savo ekspedicijų, bet iš šitos jis nieku būdu nebegrįš! Ir mums nebėra lemta išvysti savo tėvynės!

– Būkite tvirtas, Belai! Aš sutinku, kad kapitonas beprotiškai drąsus, bet greta jo yra dar ir kitas labai sumanus žmogus.

– Daktaras Klobonis? – paklausė Belas.

– Tas pats! – atsakė Džonsonas.

– O ką jis gali padaryti, kai mus ištiko tokia nelaimė? – gūžtelėjęs pečiais atkirto Belas. – Ar jis pavers tuos ledus mėsos gabalais? Bene jis Dievas, kad galėtų daryti stebuklus?

Ką gali žinoti? – atsakė bocmanas. – Aš vis dėlto juo pasitikiu.

Belas abejodamas pakraipė galvą. Daugiau jis nebepajėgė nei kalbėti, nei galvoti ir vėl paniuręs tartum sustingo.

Tą dieną keliautojai vos nuėjo tris mylias. Vakare jie nieko nevalgė; šunys buvo pasirengę suryti vienas kitą; žmonės baisiai kentėjo nuo bado. Bekeliaudami jie neaptiko nė vieno žvėries. Be to, žvėrys jų ir nebedomino. Argi galima medžioti vien su peiliu? Tačiau Džonsonas pavėjui už mylios pastebėjo tą patį didžiulį lokį, kuris sekė paskui nelaimingąjį būrį.

„Jis tyko mūsų, – pagalvojo Džonsonas, – ir yra tikras, kad anksčiau ar vėliau pakliūsime jam į letenas.

Bet draugams Džonsonas nieko nesakė. Vakare būrelis kaip paprastai sustojo pailsėti; vakarienės buvo tiktai kava. Nelaimingiesiems keleiviams temo akys, galvą spaudė tarytum geležiniai lankai; bado kančios buvo tokios didelės, jog nepavyko nė valandos užmigti. Juos kamavo niūrūs, košmariški reginiai.

Atėjo antradienio rytas. Nelaimingieji buvo nevalgę jau trisdešimt šešias valandas, – tokiame krašte, kur organizmas reikalauja ypač daug maisto! Bet juos stiprino nežmoniška energija, ir jie iškeliavo toliau patys įsikinkę į roges, kurių šunys jau nebegalėjo patraukti nė iš vietos.

Po dviejų valandų visi galutinai nusilpę parkrito ant sniego, tik vienas Hateras dar laikėsi. Kapitonas norėjo eiti toliau. Jis prašė, įkalbinėjo, maldavo draugus, bet jie nepajėgė atsistoti ant kojų.

Džonsono padedamas Hateras šiaip taip iškapojo ledkalnyje olą. Atrodė, jie kerta sau kapą...

– Aš sutinku mirti badu, – pasakė Hateras, – bet nenoriu sušalti!

Kai ola pagaliau buvo iškirsta, keliautojai sulindo į ją ir ėmė šildytis.

Taip praslinko diena. Vakare visi penki tartum sustingę gulėjo ledinėje savo prieglaudoje. Staiga Džonsonas pradėjo kliedėti. Jis nuolat minėjo kažkokį didelį lokį.

Tie žodžiai patraukė daktaro dėmesį. Atsikvošėjęs Klobonis paklausė Džonsoną, apie kokį lokį jis kalba.

– Apie tą lokį, kuris seka paskui mus, – atsakė Džonsonas.

– Seka paskui mus? – pakartojo daktaras.

– Jau dvi dienos!

– Dvi dienos! Jūs jį matėte?

– Taip, jis seka pavėjui, per vieną mylią!

– Ir man nepasakėte, Džonsonai!

– O kam?

– Tai tiesa, – sutiko daktaras. – Mes nebeturime nė vienos kulkos.

– Nei gabalėlio švino, nei gabalėlio geležies, netgi nei vienos vinies! – atsakė senasis jūrininkas.

Daktaras nutilo ir susimąstė, paskui paklausė Džonsoną:

– Ar jūs tikras, kad lokys seka paskui mus?

– Taip, daktare. Jis tikisi pasmaguriauti žmogiena. Juk jis žino, kad mes nuo jo nepaspruksime...

– Ką jūs, Džonsonai! – sušuko daktaras. Jis išsigando, kad draugo žodžiuose nuskambėjo tokia neviltis.

– Pietūs jam užtikrinti, – pasakė Džonsonas, vėl pradėdamas kliedėti. – Matyt, jis išalkęs. Kam mes jį verčiame laukti?

– Nusiraminkite, Džonsonai!

– Klausykite, daktare, juk mes vis tiek žūsime, tai kam dar kankinti vargšą žvėrį? Lokys juk taip pat nori ėsti. Dievas jam pasiuntė žmones. Ką gi, tai jo laimė!

Atrodė, senis visai pamišo. Jis veržte veržėsi į lauką, ir Klobonis vos begalėjo jį sulaikyti. Paveikė tik daktaro žodžiai, pasakyti ryžtingu balsu:

– Rytoj aš nudėsiu lokį!

– Rytoj! – pakartojo Džonsonas tartum pabudęs iš sunkaus košmaro.

– Taip, rytoj.

– Jūs neturite kulkos.

– Aš padarysiu kulką!

– Jūs neturite švino.

– Užtat turiu gyvsidabrio.

Taip taręs daktaras paėmė termometrą, kuris viduje rodė +50° (+10 °C), išėjo į lauką ir padėjo jį ant ledo. Gyvsidabris nukrito iki –50° (–47 °C). Palikęs termometrą ant ledo, daktaras sugrįžo į namelį.

– Labanakt, – tarė jis Džonsonui. – Pasistenkite užmigti, palauksime saulėtekio.

Naktis praslinko besikankinant iš bado; tik daktaras ir bocmanas dar neprarado vilties.

Kitą dieną, sušvitus pirmiesiems saulės spinduliams, daktaras ir Džonsonas išėjo į lauką, puolė prie termometro ir pamatė, kad visas gyvsidabris susikaupęs jo galvutėje kaip tvirtas cilindras. Klobonis sudaužė termometrą ir pirštinėta ranka išėmė luistelį nepaprastai kieto metalo. Tai buvo tikra kulka!

– Na ir stebuklai! – sušuko Džonsonas. – Koks jūs apsukrus, daktare!

– Ne, mano mielas, – atsakė daktaras, – aš tik turiu gerą atmintį ir esu daug skaitęs.

– Kaip tai?

– Aš prisiminiau vieną faktą, kurį mini kapitonas Rosas aprašydamas savo kelionę. Jis sako, kad iš šautuvo, užtaisyto gyv-

sidabrio kulka, pramušęs colinę lentą. Jei aš turėčiau migdolų aliejaus, tai su juo būtų galima pasiekti tokį pat rezultatą, nes Rosas tvirtina, kad migdolų aliejaus kulka pramuša stulpą ir nesusiplojusi nukrinta ant žemės.

– Tiesiog sunku patikėti!

– Bet taip iš tikrųjų yra, Džonsonai! Šis metalo gabalėlis gali mums išgelbėti gyvybę! Tegu jis dar pabūna šaltyje, o mes eisime pasižiūrėti, ar nepasišalino lokys.

Tuo metu iš namelio išėjo Hateras. Parodęs kapitonui gabalėlį gyvsidabrio daktaras jam papasakojo, ką ketina daryti. Hateras tylėdamas paspaudė jam ranką; medžiotojai išėjo apsižvalgyti.

Oras buvo labai giedras. Priešakyje ėjęs Hateras pirmas pastebėjo lokį mažiau kaip už šešių šimtų tuazų.

Lokys tupėjo ant ledo ir ramiai lingavo galvą; atrodė, jis pajuto artinantis neįprastus atėjūnus.

– Antai jis! – šūktelėjo kapitonas.

– Tyliau! – sustabdė jį daktaras.

Išvydęs medžiotojus didžiulis žvėris net nepajudėjo. Jis žiūrėjo į juos be jokios baimės ir įniršio. Tačiau prie jo prisiartinti buvo nelengva.

– Mano bičiuliai, – tarė Hateras, – čia yra ne šiaip kokia pramoga, nuo to priklauso mūsų išsigelbėjimas. Būkime apdairūs!

– Tiktai taip, – atsakė daktaras, – juo labiau kad beturime vieną užtaisą. Paleisti lokio jokiu būdu negalima. Jeigu jis nuo mūsų paspruks, teks visam laikui su juo atsisveikinti, nes jis bėga sparčiau už kurtą.

– Tad reikia tiesiog jį pulti, – pareiškė Džonsonas. – Žinoma, galima užmokėti gyvybe, bet argi tai svarbu? Aš esu tam pasiryžęs!

– Tai padarysiu aš! – šūktelėjo daktaras.

– Ne, aš! – ramiai pasakė Hateras.

– Bet argi jūs ne reikalingesnis visam būriui, kaip aš, toks senis? – sušuko Džonsonas.

– Ne, Džonsonai, – prieštaravo Hateras. – Palikite tai man. Aš nerizikuosiu gyvybe daugiau, negu reikia. Bet galbūt man bus reikalinga ir jūsų pagalba.

– Vadinasi, jūs pulsite lokį, Haterai? – paklausė daktaras.

Jei būčiau tikras, kad jį nudėsiu, pulčiau rizikuodamas, nors jis man ir galvą sutriuškintų. Bet jei aš artinsiuos, jis tikrai paspruks. Tai toks gudrus žvėris! Bet pasistenkime kaip nors jį apgauti.

– Ką jūs manote daryti?

– Noriu prisiartinti prie jo per dešimtį žingsnių, bet taip, kad jis manęs nepastebėtų.

– Kaip tai?

– Aš sugalvojau vieną rizikingą, bet paprastą priemonę. Ar tebėra nudobto ruonio kailis?

– Taip, jis rogėse.

– Gerai. Einam jo atsinešti, o Džonsonas telieka čia ir tesaugo.

Bocmanas pasislėpė už susigrūdusių ledų.

Lokys tebetupėjo ant ledo lyties, kažkaip keistai linguodamas ir prunkšdamas.

V

Ruonis ir lokys

HATERAS IR DAKTARAS grįžo į ledo namelį.

– Jūs žinote, – tarė kapitonas, – kad poliariniai lokiai medžioja ruonius, tai pagrindinis jų maistas. Kiauras dienas lokys tyko ruonio prie eketės krašto ir, vos tik ruonis pasirodo ledo paviršiuje, čiumpa jį ir pasmaugia savo glėbyje. Todėl pamatęs ruonį lokys neišsigąs. Kaip tik...

– Aš jau numanau, ką ketinate daryti. Tai labai pavojingas sumanymas, – tarė daktaras.

– Užtat, jei pasiseks, lokys bus mūsų! – atsakė kapitonas. Būtinai reikia taip padaryti! Aš užsivilksiu ruonio kailį ir šliaušiu sniegu. Tik negaiškime. Užtaisykite šautuvą ir duokite man.

Daktaras neprieštaravo: jis ir pats mielai būtų taip padaręs. Pasiėmęs du kirvius – vieną sau, kitą Džonsonui, jis su Hateru nuėjo prie rogių.

Ten Hateras užsimovė kailį ir pasivertė ruoniu.

Tuo tarpu daktaras užtaisė šautuvą, sunaudodamas paskutinį paraką ir gabalėlį gyvsidabrio, kuris buvo kietas kaip geležis ir sunkus kaip švinas; paskui jis padavė šautuvą Haterui, o šis jį paslėpė po kailiu.

– Eikite pas Džonsoną, – tarė kapitonas, – o aš keletą minučių palauksiu, kad priešas nieko nesuprastų.

– Drąsiau, Haterai! – pasakė Klobonis.

– Manimi nesirūpinkite, o svarbiausia – nesirodykite, kol išgirsite šūvį.

Daktaras nuskubėjo prie susigrūdusių ledų, už kurių stovėjo Džonsonas.

– Na kaip? – paklausė bocmanas.

– Pažiūrėsim, kas bus! Hateras aukojasi, norėdamas mus išgelbėti.

Be galo susijaudinęs daktaras stebėjo lokį, kuris pradėjo nerimauti; atrodė, jis jautė gresiantį pavojų.

Po ketvirčio valandos ruonis jau šliaužė sniegu į tą pusę, kur tupėjo lokys. Stengdamasis nesukelti žvėriui jokių įtarimų jis šliaužė kreiva linija, tartum slapstydamasis už ledo kauburių. Jis buvo prisiartinęs jau per penkiasdešimt tuazų, kai lokys jį pastebėjo. Žvėris visas susitraukė; matyt, norėjo pasislėpti nuo ruonio.

Hateras nepaprastai sumaniai pamėgdžiojo ruonio judesius. Jei daktaras nebūtų buvęs įspėtas, tikriausiai būtų patikėjęs, kad tai ruonis.

– Taip, taip! Lygiai taip! – pašnibždomis kartojo Džonsonas.

Artėdamas prie lokio ruonis jo, rodos, visai nematė, – jis tarytum ieškojo eketės norėdamas pasinerti į gimtąją savo stichiją.

O lokys slapstydamasis už ledųjų palengva sėlino prie ruonio. Jo akys godžiai blizgėjo. Turbūt jau seniai jis badavo, o čia pasitaikė laiminga proga pačiupti tikrą grobį.

Ruonis buvo jau per dešimtį žingsnių nuo savo priešo. Staiga lokys išsitiesė, šoko didelį šuolį ir apstulbęs sustingo už trijų žingsnių nuo Hatero, kuris nusimetė ruonio kailį, pritūpė ant vieno kelio ir nutaikė tiesiai žvėriui į krūtinę.

Trenkė šūvis, lokys nuvirto ant sniego.

– Pirmyn! Pirmyn! – sušuko daktaras.

Ir kartu su Džonsonu nubėgo pas Haterą.

Didžiulis žvėris atsistojo ant užpakalinių kojų. Viena letena jis mėšlungiškai mostagavo, o kita sugriebė gniūžtę sniego ir mėgino užsikimšti žaizdą.

Hateras taikliai paleido kulką: žvėris buvo mirtinai sužeistas. Keletą akimirkų kapitonas laukė su peiliu rankoje. Nutaikęs progą jis suvarė peilį iki pat koto lokiui į krūtinę. Kai atskubėjo daktaras ir Džonsonas, žvėris gulėjo nebegyvas.

– Pergalė! – džiaugsmingai riktelėjo Džonsonas.

Valio! Valio! – šaukė daktaras.

Hateras, kaip visada šaltas, susinėręs rankas ant krūtinės, žiūrėjo į nudėtą pabaisą.

– Dabar mano eilė, – pareiškė Džonsonas. – Nuversti tokį žvėrį – pagirtina, bet negalima leisti jam sušalti, nes jis pasidarys kaip akmuo, o tuomet jo neįveiksi nei dantimis, nei peiliu.

Ir senasis jūrininkas ėmė skubiai lupti baisingą žvėrį, kuris buvo ne mažesnis už jautį. Jis turėjo devynias pėdas ilgio ir šešias pėdas aplink juosmenį. Iš jo nasrų kyšojo dvi didžiulės trijų colių iltys.

Džonsonas lokį išskrodė ir jo pilve nieko daugiau nerado, tik vandens. Matyt, žvėris jau seniai nieko nebuvo ėdęs. Bet vis dėlto jis buvo labai riebus ir svėrė daugiau kaip tūkstantį penkis šimtus svarų. Žvėrį medžiotojai sukapojo į keturias dalis ir iš kiekvienos dalies gavo po du šimtus svarų mėsos. Lokieną nugabeno prie ledinio namelio, neužmiršdami pasiimti ir širdies, kuri virpėjo dar geras tris valandas po to, kai žvėris nusibaigė.

Daktaro draugai buvo bepuolą valgyti žalią lokieną, bet Klobonis juos sulaikė žadėdamas netrukus mėsą iškepti.

Įėjęs į ledo namelį daktaras nustebo, kad jame labai šalta. Jis prisiartino prie krosnies: ugnis buvo užgesusi. Dėl rytinės medžioklės ir patirtų išgyvenimų Džonsonas užmiršo savo pareigas.

Daktaras norėjo įpūsti ugnį, bet tarp ataušusių pelenų nerado nė vienos žarijėlės.

– Kantrybės! – tarė jis pats sau.

Jis nuėjo prie rogių atsinešti pinties ir paprašė Džonsoną skiltuvo.

– Užgeso krosnis, – pasakė jis.

– Tai aš kaltas, – atsiliepė Džonsonas.

Bocmanas įkišo ranką į kišenę, kurioje visada nešiojosi skiltuvą, ir labai nustebo, nes ten jo nerado.

Tada jis ėmė ieškoti kitose kišenėse, bet taip pat nesėkmingai. Sugrįžęs į ledo namelį iškratė antklodę, ant kurios naktį miegojo, – skiltuvo ir ten nebuvo.

– Na, ką? – šūktelėjo daktaras.

Džonsonas priėjo prie draugų ir tylėdamas, sumišęs žiūrėjo į juos.

– Gal jūs, daktare, turite skiltuvą? – paklausė jis.

– Neturiu, Džonsonai!

– O jūs, kapitone?

– Neturiu, – atsakė Hateras.

– Bet juk skiltuvą jūs visą laiką turėjote, – pasakė daktaras.

– Taip... Bet dabar nebeturiu... – išbaldamas atsiliepė senasis jūrininkas.

– Kaip nebeturite? – nejučiomis krūptelėjęs sušuko daktaras.

Kito skiltuvo nebuvo; jį pametę keliautojai galėjo atsidurti labai keblioje padėtyje.

– Gerai paieškokite, Džonsonai, – patarė daktaras.

Džonsonas nubėgo prie ledo lyties, už kurios pasislėpęs saugojo žvėrį, paskui nuėjo į grumtynių vietą, kur kapojo lokį į dalis, bet skiltuvo niekur nerado. Jis sugrįžo visai nusiminęs. Hateras tiktai pažiūrėjo į Džonsoną, bet nė vienu žodžiu nepriekaištavo.

– Blogi reikalai, – tarė jis daktarui.

– Netgi labai blogi, – atsakė Klobonis.

– Kaip tyčia, neturime jokio optinio prietaiso, net žiūrono, o su stikliniu lęšiu galėtume užkurti ugnį.

– Žinau, – tarė daktaras, – ir juo pikčiau, kad saulės spinduliai dabar jau taip smarkiai kaitina, jog tikrai galėtų uždegti pintį.

– Ką gi, – pasakė Hateras, – teks papietauti žalia mėsa. Paskui leisimės į kelionę ir pasistengsime kuo greičiau pasiekti laivą.

– Taip, – susimąstęs pratarė daktaras. – Galbūt ir pavyks. O kodėl ne? Galima pabandyti...

– Ko taip susimąstėte? – paklausė Hateras.

– Man atėjo į galvą viena mintis...

– Mintis? – sušuko Džonsonas. – Jums atėjo į galvą mintis? Tada mes išgelbėti!

Bet dar klausimas, ar pavyks ją įgyvendinti, pridūrė daktaras.

– Ką sumąstėte? – paklausė Hateras.

– Mes neturime lęšio, taigi pasistengsime jį padaryti.

– O kaip? – pasiteiravo Džonsonas.

– Iš ledo.

– Kaip? Jūs taip manote?..

– O kodėl ne? Juk svarbu tik sutelkti saulės spindulius į vieną židinį, o ledas kuo puikiausiai gali atstoti padegamąjį stiklą.

– Argi tai įmanoma? – paklausė Džonsonas.

Visiškai įmanoma, tiktai būtų geriau gėlo vandens ledas. Jis yra skaidresnis ir kietesnis už jūros vandens ledą.

– Jei neklystu, – tarė Džonsonas rodydamas išsišovusią ledo lytį už kokių šimto žingsnių, – antai tas tamsiai žalias ledas bus visiškai tinkamas...

Visi trys nuėjo prie tos lyties: tai iš tikrųjų buvo gėlo vandens ledas.

Daktaras liepė atskelti nedidelį ledo gabalėlį ir ėmė iš pradžių tašyti jį kirviu, o paskui paviršių nulygino peiliu ir pamažu nugludino ranka. Taip jis padarė skaidrų optinį lęšį, tarsi nulietą iš geriausio stiklo.

Paskui paėmė gabalėlį pinties ir pradėjo daryti bandymą.

Saulė švietė gana skaisčiai; daktaras atstatė prieš ją ledinį lęšį ir sutelktus spindulius nukreipė į pinties gabalėlį.

Po keleto sekundžių pintis užsidegė.

Valio! Valio! – sušuko Džonsonas netikėdamas savo akimis. – Tai bent daktaras!..

Senasis jūrininkas nesitvėrė džiaugsmu ir lyg pamišęs puldinėjo į visas puses.

Daktaras įėjo į ledo namelį; po kelių minučių ėmė ūžti krosnis, ir gardaus kepsnio kvapas pažadino iš niūraus sustingimo Belą.

Lengva įsivaizduoti, su kokiu džiaugsmu keliautojai ėmė pietauti; tačiau daktaras patarė po badavimo mažiau valgyti ir pats mažai tevalgė.

– Šiandien pasitaikė laiminga dienelė, – tarė jis. – Dabar maisto mums užteks iki kelionės galo. Tačiau negalima ilsėtis ant laurų. Reikia kuo greičiau keliauti tolyn.

– Iki „Porpoizo“ mums beliko tik keturiasdešimt aštuonios valandos kelio, – įsiterpė Altamontas.

Tikiuosi, ten rasime skiltuvą, šypsodamasis pasakė daktaras.

– Žinoma, – atsakė amerikietis.

– Tiesa, dabar mano ledinis lęšis veikia gerai, – kalbėjo daktaras, – tačiau ūkanotomis dienomis iš jo nebus jokios naudos. O tokių dienų esti gana daug tose vietose, kur iki ašigalio mažiau kaip septyni laipsniai.

Taip, mažiau, kaip septyni laipsniai, – atsidusęs pasakė Altamontas. – Mano laivas yra ten, kur dar niekas nebuvo nuplaukęs.

– Keliaujam! – staiga sukomandavo Hateras.

– Keliaujam! – pakartojo daktaras su nerimu pažvelgdamas į abu kapitonus.

Keliautojai buvo jau atgavę jėgas; sotūs šunys bėgo guviai, ir būrelis sparčiai traukė į šiaurę.

Daktaras bandė iš Altamonto sužinoti, kas jį privertė nuklysti tokią tolybę, tačiau amerikietis į jo klausimus atsakinėjo išsisukinėdamas.

– Juodu reikia akylai sekti, – sušnibždėjo daktaras Džonsonui į ausį.

– Taip, – linktelėjo galvą bocmanas.

– Hateras niekuomet nepakalbina amerikiečio, o tas ne per daug rodo savo dėkingumą. Laimė, kad aš visada šalia jų.

– Žinote, daktare, – pasakė Džonsonas, – dabar, kai tas jankis pradėjo atgyti, jis vis mažiau man bepatinka.

– Jei neapsirinku, – atsakė daktaras, – jis nuvokia, koks yra kapitono tikslas.

– Ar tik nemanote, kad amerikiečio tokie pat planai, kaip ir Hatero?

– Ką gali žinoti, Džonsonai? Amerikiečiai yra drąsūs ir veiklūs žmonės; jeigu anglas ryžosi leistis į tokį žygį, tai kodėl negalėtų ryžtis ir amerikietis?

– Taigi jūs manote, kad Altamontas...

– Nieko aš nežinau, – atsakė daktaras, – bet tai, kad jo laivas yra pakeliui į ašigalį, verčia susimąstyti.

– Tačiau Altamontas sako, kad į šiaurę jį nunešę ledai!

– Sužiūrėsi, ką jis sako!.. Bet aš pastebėjau, kad tuomet jis kažkaip keistai šypsosi.

– Tegu juos šimts, daktare! Būtų labai bjauru, jei tokio būdo žmonės pradėtų rungtyniauti.

– Duok Dieve, kad aš būčiau apsirikęs, Džonsonai. O jeigu jie susikivirčys, tai gali blogai pasibaigti ir net mus visus pražudyti.

– Tikiuosi, Altamontas neužmirš, kad mes išgelbėjome jam gyvybę.

– Bet argi jis savo ruožtu negelbsti mums gyvybės? Žinoma, jei ne mes, jo jau nebebūtų gyvo, tačiau kas būtų nutikę mums, jei ne jis, jei ne jo laivas ir visos tos atsargos, kurios ten yra?

– Šiaip ar taip, daktare, bet jūs esate su mumis, ir aš tikiuosi, kad jums padedant viskas susitvarkys.

Keliautojai toliau žygiavo be ypatingų nuotykių. Lokienos buvo daug, ir visi valgė sočiai. Nedidelis būrelis buvo žvaliai nusiteikęs: žmones linksmino daktaro pokštai ir džiugi filosofija. Tas garbingas žmogus savo moksliniame bagaže visada turėjo kokią nors pamokomą istoriją arba įdomų faktą. Jis kaip visuomet buvo sveikas, ir draugai iš Liverpulio tuojau būtų pažinę tą džiugiai nusiteikusį, geraširdį storulį.

Šeštadienio rytą vietovės pobūdis smarkiai pasikeitė. Susprogusios lytys, nuolat pasitaikąs pakas, chaotiškai susigrūdę ledujai – viskas rodė, kad ledo laukas tose vietose smarkiai suspaustas. Matyt, ledai buvo taip susigrūdę sąsiauriuose, kur juos spaudė nežinomo žemyno ir šalia jo esančių salų krantai. Dažnai pasitaikydavo didžiuliai gėlųjų vandenų ledo luitai, ir tai buvo ženklas, kad nebetoli krantas.

Taigi arti buvo nežinoma žemė, ir daktaras labai nekantravo trokšdamas praturtinti Šiaurės pusrutulio žemėlapį. Sunku įsivaizduoti, kaip smagu tyrinėti niekam dar nežinomus krantus ir pieštuku braižyti juos popieriuje. Toks ir buvo daktaro tikslas, panašiai kaip kad Hateras turėjo užsibrėžęs uždavinį įžengti

į Šiaurės ašigalį. Daktaras iš anksto džiaugėsi galvodamas, kaip pavadins naujojo žemyno jūras, sąsiaurius, įlankas, mažiausius krantų vingius. Aišku, tame garbingame vardų sąraše jis nepamirš nei savo draugų, nei „maloningosios karalienės“, nei karališkosios šeimos; taip pat jis negalėjo pamiršti nei pats savęs ir su teisėtu pasitenkinimu jau vaizdavosi ateityje kokį nors Klobonio kyšulį.

Tokios mintys sukosi jo galvoje visą dieną. Vakare keliautojai kaip paprastai pasistatė palapinę, ir kiekvienas iš eilės tą naktį budėjo – taip netoli nuo nežinomo žemyno.

Rytojaus dieną, sekmadienį, po maistingų pusryčių, prisivalgę virtos lokio kulšies, jie vėl iškeliavo į šiaurę, truputį sukdami vakarų link. Kelias ėjo vis sunkyn, bet būrelis žygiavo sparčiai.

Sėdėdamas rogėse Altamontas su godžiu dėmesiu buvo įsmeigęs akis į horizontą; jo draugai taip pat nejučiomis pradėjo nerimauti. Paskutiniai astronominiai stebėjimai parodė 83° 35’ platumos ir 120° 15’ ilgumos; kaip tik šiose vietose turėjo būti amerikiečių laivas, vadinasi, gyvybės ar mirties klausimas turėjo išsispręsti tą pačią dieną.

Pagaliau apie antrą valandą dienos Altamontas staiga atsistojo rogėse visu ūgiu ir garsiai šūktelėjęs sustabdė draugus; pirštu rodydamas į kažkokią baltą masę, kurios niekas kitas nebūtų atskyręs nuo aplinkinių ledkalnių, jis džiaugsmingai sušuko:

– „Porpoizas“!

VI

„Porpoizas“

KOVO 24 DIENĄ buvo didelė šventė – Verbų sekmadienis; tą dieną Europos miestų ir kaimų gatvės nubertos gėlėmis ir išsprogusiomis šakelėmis; linksmai tilindžiuoja varpai, oras pakvipęs žiedų aromatais.

O šiame niauriame krašte – koks liūdesys, kokia mirtina tyla! Ūžauja ledinis žvarbus vėjas, niekur nepamatysi net sudžiūvusio lapelio ar žolelės...

Tačiau šis sekmadienis keliautojams buvo džiaugsmingas, nes jie pagaliau surado maisto atsargas, be kurių jiems grėsė neišvengiama mirtis.

Keliautojai vis sparčiau žygiavo, šunys bėgo guviau nei paprastai, Dekas iš džiaugsmo lojo, ir netrukus būrelis priėjo amerikiečių laivą.

„Porpoizas“ buvo palaidotas po sniegu. Neišliko nei jo stiebų, nei rėjų, nei lynų: visas takelažas žuvo per katastrofą. Laivas buvo įstrigęs tarp rifų, kurių dabar nesimatė. Nuo stipraus smūgio „Porpoizas“ buvo apvirtęs ant šono, ir gyventi įlaužtame laivo korpuse, matyt, buvo neįmanoma.

Kapitonas, daktaras ir Džonsonas tuo įsitikino, kai vargais negalais įsiskverbė į laivo vidų. Norint prieiti prie liuko, reikėjo nukasti sniego sluoksnį, kuris turėjo bent penkiolika pėdų storio; bet visi labai nudžiugo, kad laukiniai žvėrys, nors aplinkui ledo lauke vingiavo daugybė jų pėdų, nebuvo palietę brangaus maisto sandėlio.

– Čia mums užteks maisto ir kuro, bet laive gyventi, matyt, negalima, – pasakė Džonsonas.

– Ką gi, teks pasistatyti ledo namelį, – atsiliepė Hateras, – ir patogiau įsikurti tvirtoje žemėje.

– Suprantama, – tarė daktaras. – Tačiau nėra ko skubėti, būkime apdairūs. Blogiausiu atveju galėsime laikinai prisiglausti laive, tačiau reikia pasistatyti namą apsaugai nuo šalčio ir žvėrių. Aš būsiu architektas; pamatysite, kaip man seksis darbas!

– Neabejoju, daktare, jūsų talentais, – atsakė Džonsonas. Įsikursime kaip reikiant, o paskui padarysime laivo inventorizaciją. Deja, aš čia nematau nei valties, nei jokio laivelio, o iš šitų nuolaužų vargu ar pavyks pasidirbti kokį laiviūkštį.

Ką gali žinoti! – atsakė daktaras. – Galbūt ilgainiui ką nors sugalvosime. Dabar reikia rūpintis ne tuo, kaip plauksime, o kaip pasistatyti nuolatinį būstą, todėl kol kas neužsibrėžkime jokių kitų tikslų, – viskam bus laikas!

– Išmintingai pasakyta! – įsiterpė Hateras. – Pirma padarysime tai, kas būtiniausia.

Keliautojai išlipo iš laivo, sugrįžo prie rogių ir papasakojo savo planus Belui ir Altamontui. Belas pasisakė galįs tuojau pradėti darbą. Amerikietis, išgirdęs, kad jo laivas niekam nebetinka, tylėdamas papurtė galvą. Tačiau tokiu momentu ne ginčai rūpėjo. Visi nutarė laikinai prisiglausti laive ir pradėti erdvaus būsto statybą ant kranto.

Iki ketvirtos valandos po pietų keliautojams pavyko šiaip taip įsitaisyti kubrike. Iš atsarginio rangauto ir stiebų nuolaužų Belas įdėjo beveik horizontalias grindis; kubrike buvo pastatytos apledėjusios lovos, ir šiltoje patalpoje jos greitai atitirpo. Altamontas atsirėmęs į daktaro ranką nuėjo į jam skirtą kampelį. Įžengęs į savo laivą jis lengviau atsiduso; Džonsono manymu, tai nežadėjo nieko gero.

„Jis jaučiasi šeimininkas ir tartum kviečia mus į svečius“, – pagalvojo senasis jūrininkas.

Likusią dienos dalį visi ilsėjosi. Pūtė vakarų vėjas, ir oras keitėsi; termometras rodė –26° (–32 °C).

„Porpoizas“ buvo gana atokiai nuo šalčio poliaus, palyginti ne tokiose šaltose platumose, nors ir toliau į šiaurę.

Tą dieną keliautojai suvalgė lokienos likučius su nedideliu kiekiu džiūvėsių, kuriuos rado sandėlyje, išgėrė po keletą puodukų arbatos ir iš nuovargio netrukus kietai sumigo.

Kitą dieną Hateras ir jo draugai pabudo gana vėlai. Jų mintys dabar pakrypo kita linkme: jiems nebekėlė nerimo nepasitikėjimas rytojumi, jie rūpinosi vien tuo, kaip patogiau įsikurti. Jie jautėsi lyg išeiviai, atvykę į naują gyvenamąją vietą, ir užmiršę kelionės sunkumus stengėsi užsitikrinti pakenčiamą ateitį.

– O! – sušuko daktaras saldžiai raivydamasis. – Kokia laimė, kad nebereikia galvoti, kur vakare atsigulsi ir ką kitą dieną valgysi!

– Pirmiausia surašysime laivo turtą, – pasiūlė Džonsonas.

„Porpoizas“ buvo puikiai įrengtas ir aprūpintas didelėmis maisto atsargomis, skirtomis tolimam plaukiojimui.

Inventorizacija parodė, kad laive yra toks maisto kiekis: šeši tūkstančiai šimtas penkiasdešimt svarų miltų, riebalų ir razinų pudingams; du tūkstančiai svarų sūdytos mėsos ir kumpio; tūkstantis penki šimtai svarų pemikano; septyni šimtai svarų cukraus ir tiek pat šokolado; pusantros dėžės arbatžolių, iš viso devyniasdešimt šeši svarai; penki šimtai svarų ryžių; kelios statinaitės marinuotų vaisių ir daržovių; didelis kiekis citrinų sulčių, krienažolių sėklų, rūgštynių ir salotų; trys šimtai galonų romo ir degtinės. Sprogstamųjų medžiagų sandėlyje buvo gana daug parako, kulkų ir švino; taip pat buvo užtektinai anglies ir mal-

kų. Daktaras rūpestingai surinko įvairius fizikos ir jūreivystės prietaisus, rado stiprų Bunzeno aparatą, paimtą turbūt daryti bandymams su elektra.

Visų šių atsargų penkiems žmonėms, netgi sočiai valgant, lengvai galėjo užtekti dvejiems metams. Taigi keliautojams nebegrėsė nei bado mirtis, nei sušalimas.

– Dabar mes viskuo apsirūpinę, – kreipėsi daktaras į kapitoną, – ir mums niekas netrukdys keliauti į ašigalį.

– Į ašigalį? – krūptelėjęs pakartojo Hateras.

– Na, žinoma, – kalbėjo daktaras. – Kodėl vasarą nenukeliauti ten žemynu!

– Žemynu galima. Na, o jei prieisime jūrą?

– Argi negalima iš laivo lentų pasidirbti valties?

– Amerikietiškos valties! – niekinamai atšovė Hateras. – Ir jai vadovaus amerikietis, ar ne taip?

Daktaras suprato, kodėl taip suirzo kapitonas, ir daugiau nebesispyrė skubiai pakeisdamas kalbą.

– Dabar, kai žinome, kiek yra maisto, – tęsė jis, – reikia pastatyti jam sandėlį, o sau – namą. Statybinės medžiagos užtenka, ir mes galime gana patogiai įsikurti. Na, Belai, – kreipėsi jis į dailidę, – tikiuosi, mano mielas, kad nepadarysite sau gėdos! Be to, aš mielai jums padėsiu patarimais.

– Ką gi, aš pasiruošęs, daktare, – atsakė Belas. – Jei reikės, galiu iš šitų ledų jums pastatyti nors ir visą miestą!

– Na, to mums per daug! Imsime pavyzdį iš Hadsono bendrovės agentų, statančių fortus apsaugai nuo laukinių žvėrių ir indėnų. Tai ir viskas, ko mums reikia. Būtina gerai įsitvirtinti: iš vienos pusės – namas, iš kitos – sandėliai, dengiami tvirtos sienos ir dviejų bastionų. Šia proga pasistengsiu prisiminti visa, ką žinau apie sustiprintų stovyklų statybą.

– Dievaži, – tarė Džonsonas, – aš nė kiek neabejoju, daktare, kad jūsų vadovaujami pastatysime kokius nors puikius rūmus.

Tad štai, mano bičiuliai! Svarbiausia yra parinkti vietą. Geras inžinierius visų pirma turi ištirti, kur jis statys. Ar jūs, Haterai, eisite su mumis?

– Aš visiškai pasitikiu jumis, daktare, – atsakė kapitonas. Dirbkite savo darbą, o aš tuo tarpu apžiūrėsiu krantus.

Altamontas buvo dar per silpnas ir negalėjo dirbti, todėl buvo paliktas laive, o keturi anglai išlipo į krantą.

Oras buvo apsiniaukęs ir rūškanas. Vidudienį termometras rodė –11° (–23 °C), tačiau toks šaltis be vėjo buvo visai pakenčiamas.

Sprendžiant iš kranto kontūrų, į vakarus, kiek tik akys aprėpia, plytėjo ledais nuklota jūra. Keliautojai buvo ant įlankos kranto. Rytinę pakrantę buvo smarkiai išraižiusios upių žiotys; už poros šimtų jardų nuo paplūdimio vietovė staigiai kilo aukštyn. Gana didelėje įlankoje buvo pilna grėsmingų uolų, į kurias sudužo „Porpoizas“ Tolumoje stūksojo kalnas; daktaras nustatė, kad jis turi maždaug penkis šimtus tuazų aukščio. Šiaurėje, pamažu eidamas žemyn, toli į jūrą buvo išsišovęs kyšulys. Per tris mylias nuo kranto tarp ledų dunksojo nedidelė salelė. Įlankoje būtum galėjęs rasti nuo vėjų apsaugotą vietą laivui sustoti, bet įplaukti į ją buvo nepaprastai sunku. Kranto linkis sudarė laivams patogų užutėkį. Tik nežinia, ar ši poliarinio vandenyno dalis kada nors išvarydavo ledus. Tiesa, sprendžiant iš Belčerio ir Penio pranešimų, vasaros mėnesiais visa šita jūra turėjo būti laisva nuo ledų.

Kalno atšlaitėje daktaras pastebėjo tarytum apskritą aikštelę maždaug dviejų šimtų pėdų skersmens. Toji aikštelė buvo aukštai virš įlankos, iš vienos pusės prigludusi prie stačios uolos,

turinčios dvidešimt tuazų aukščio. Į aikštelę buvo galima įkopti tiktai iškirtus lede laiptelius. Ta vieta atrodė tinkama tvirtiems namams statyti, nes ją buvo nesunku sustiprinti. Viską padarė pati gamta, reikėjo tik protingai išnaudoti natūralias sąlygas.

Daktaras, Belas ir Džonsonas kirviais kirsdami lede laiptelius įkopė į aikštelę. Ji buvo visiškai lygi. Įvertinęs gerus vietos savitumus daktaras nutarė čia įsikurti. Pirmiausia reikėjo nuo aikštelės nukasti sušalusį sniegą, kuris siekė bent dešimt pėdų storio; namą ir sandėlius būtina buvo pastatyti ant tvirto pagrindo.

Pirmadienį, antradienį ir trečiadienį visi dirbo be atvangos valydami nuo aikštelės sniegą. Pagaliau pasiekė žemę. Gruntas buvo susidėjęs iš labai kieto grūdėto granito, pasižyminčio aštriu kaip stiklo lūžiu; į granitą buvo įsiterpę putnago ir stambių lauko špato kristalų, kurie trupėjo nuo kirtiklio smūgių.

Daktaras apskaičiavo ledinio namo dydį ir sudarė planą; namas buvo numatytas statyti keturiasdešimties pėdų ilgio, dvidešimties pėdų pločio ir dešimties pėdų aukščio; jame turėjo būti trys kambariai: svetainė, miegamasis ir virtuvė. Daugiau nieko ir nereikėjo. Kairėje buvo nuspręsta įrengti virtuvę, dešinėje – miegamąjį, viduryje – svetainę.

Penkios dienos praėjo įtemptai dirbant. Statybinės medžiagos buvo užtenkamai. Ledinės sienos turėjo būti gana storos, kad jų neįveiktų atlydys, nes namas galėjo būti reikalingas ir vasarą.

Namas augo labai dailus. Jame buvo keturi langai: du svetainėje, vienas virtuvėje ir vienas miegamajame. Eskimų papročiu, vietoj stiklų į rėmus buvo įstatytos nudailintos ledo plokštės, kurios lyg matinis stiklas praleido blandžią šviesą.

Iš svetainės į lauką ėjo ilgas koridorius, kurio gale buvo įtaisytos tvirtos durys, atgabentos iš „Porpoizo“

Pagaliau statyba buvo baigta. Daktaras tiesiog žavėjosi savo kūriniu. Sunku pasakyti, kokio architektūrinio stiliaus buvo tas rūmas, nors statytojas pretendavo į anglų gotikos stilių, labai paplitusį jo tėvynėje. Kadangi svarbiausia, kad namas būtų tvirtas, daktaras fasadą sutvirtino galingais kontraforsais*, gremėzdiškais kaip romaniški stulpai. Labai nuožulnus stogas rėmėsi į granitinę uolą, kuri laikė ir dūmtraukius.

Baigę svarbiausius darbus keliautojai ėmė rūpintis vidaus apdaila ir kambarių apstatymu. Į miegamąjį iš „Porpoizo" atnešė lovas ir sustatė aplink didelę krosnį. Suolus, kėdes, krėslus, stalus, spintas sunešė į svetainę, kuri atstojo ir valgomąjį. Pagaliau virtuvėje pastatė laivo viryklą su visokiausiais virtuviniais rakandais. Ant žemės vietoj kilimų patiesė bures, iš jų padarė vidinėms durims portjeras.

Namo sienos turėjo penkias pėdas storio, langai buvo panašūs į tvirtovės šaudomąsias angas.

Pats namas buvo nepaprastai tvirtas, ir atrodė, kad daugiau nebėra ko norėti. Tačiau, jei pasiklausytum daktaro, ko tik nebuvo galima padaryti iš sniego, kuriam taip lengva suteikti bet kokią formą! Daktaras ištisas dienas kūrė visokius fantastinius planus, kurių visai neketino vykdyti, bet, šiaip ar taip, išradingomis savo išmonėmis giedrino draugams gyvenimą ir palengvindavo darbą.

Be kita ko, daktaras buvo bibliofilas ir kadaise skaitė gana retą Krafto knygą, pavadintą: „Ledinio namo, pastatyto Sankt Peterburge 1740 metų sausio mėnesį, ir visų jame buvusių daiktų smulkus aprašymas." Visa, kas buvo aprašyta toje kny-

* Kontraforsas – vertikali išsikišusi sienos dalis, atsverianti skliautų skėtimo jėgą.

goje, išmoningam daktarui žadino įkvėpimą. Vieną vakarą jis net papasakojo draugams apie tų ledo rūmų stebuklus.

– O mes argi negalime padaryti to, kas buvo padaryta Sankt Peterburge? – klausė jis draugų. – Ko mums trūksta? Užteks ir medžiagos, ir kūrybinės vaizduotės!

– Turbūt ten buvo labai gražu? – paklausė Džonsonas.

– Pasakiškai gražu, drauguži! Imperatorės Anos įsakymu pastatytas ledinis namas, kuriame ji tūkstantis septyni šimtai keturiasdešimtais metais kėlė vieno savo juokdario vestuves, buvo ne didesnis už mūsų namą. Priešais jo fasadą ant lafetų stovėjo šešios ledinės patrankos, iš kurių ne kartą buvo šaudoma tuščiais ir koviniais sviediniais, bet patrankos nesprogo. Ten pat stovėjo mortyros, galinčios šaudyti šešiasdešimties svarų bombomis. Vadinasi, prireikus ir mes galėtume įsitaisyti artileriją: pabūklinė „bronza“ yra čia pat šalimais, pati krinta iš dangaus. Bet menas ir puikus skonis visu puikumu pasireiškė to namo frontone, kuris buvo papuoštas nuostabiomis ledo statulomis. Prieangyje stovėjo iš ledo padarytos vazos su gėlėmis ir apelsinmedžiais. Dešinėje pusėje buvo didžiulis dramblys, kuris dienos metu iš straublio švirkšdavo vandenį, o naktį – degančią naftą. O, kokį puikų žvėryną mes galėtume čia įsiveisti, jei tik panorėtume!

– Žvėrių čia ir taip, kiek tik nori, – įsiterpė Džonsonas. Tiesa, jie ne lediniai, bet vis dėlto labai įdomūs!

– Mes sugebėsime nuo jų apsiginti, – pareiškė karingai nusiteikęs daktaras. – Grįždamas prie Sankt Peterburgo namo dar pridursiu, kad jame buvo stalų, tualeto staliukų, veidrodžių, sietynų, žvakių, lovų, čiužinių, priegalvių, užuolaidų, kėdžių, sieninių laikrodžių, kortų, spintų – žodžiu, įvairiausių daiktų bei baldų, ir viskas buvo dailiai ištašyta, nukalta, išpjaustinėta iš ledo.

– Tai ten buvo tikri rūmai? – paklausė Belas.

– Puikiausi rūmai, kaip ir pridera carienei! O, tasai ledas! Kokia laimė, kad apvaizda jį sukūrė, nes iš ledo galima ne tik padaryti tokius stebuklus, jis daug padeda ir avarijos ištiktiems žmonėms!

Ledinio namo įrengimas užtruko iki kovo 31 dienos, iki pat Velykų. Toji diena buvo skirta poilsiui; keliautojai ją praleido svetainėje, kur meldėsi ir skaitė bibliją. Visi greitai įvertino tikslingą naujojo būsto konstrukciją.

Kitą dieną pradėjo statyti sandėlius ir parako rūsį. Čia keliautojai dirbo dar savaitę, nors per tą laiką iškrovė ir „Porpoizą“, o tai buvo gana sunku, nes per smarkius šalčius atvirame lauke ilgai dirbti negalima. Pagaliau balandžio 8 dieną visas maistas, kuras, parakas ir švinas buvo jau sausumoje, saugioje vietoje. Sandėliai stovėjo šiaurinėje aikštelės pusėje, o parako rūsys – pietinėje, per kokius šešiasdešimt žingsnių nuo namo. Šalia sandėlių buvo įrengta grenlandiškiems šunims nelyginant kokia būda, daktaro praminta „šunų rūmais“ Dekas buvo laikomas namie.

Paskui daktaras ėmėsi fortifikacinių darbų. Jo vadovaujami keliautojai aplink aikštelę sukrovė ledinį pylimą, kuris saugojo nuo visokių užpuolimų. Pasidarė tarytum koks natūralus eskarpas*, todėl fortas buvo puikiai apsaugotas.

Statydamas tą įtvirtinimų sistemą, daktaras atrodė kaip Sterno pavaizduotas garbingasis dėdulė Tobis, į kurį jis taip pat buvo panašus savo geraširdiškumu ir ramiu būdu. Reikėjo pažiūrėti, kaip rūpestingai daktaras apskaičiavo vidaus šlaito kampą, valgango** nuožulnumą arba banketo*** plotį. Darbas ėjo lengvai,

* Eskarpas – įtvirtinimų išorinio griovio šlaitas prie pylimo arba sienos.

** Valgangas – žemesnė pylimo dalis vidaus pusėje.

*** Banketas – pakilimas vidinėje žemesnėje pylimo pusėje, kur stovi šauliai.

nes statybinė medžiaga buvo nekietas sniegas. Sumaniam inžinieriui pavyko pastatyti net septynių pėdų storio ledinį pylimą. Aikštelė buvo iškilusi viršum įlankos, todėl nereikėjo nei išorinio šlaito, nei kontreskarpo*, nei glasio** Ledinis parapetas*** aplink aikštelę šliejosi prie abiejų šoninių namo sienų. Fortifikaciniai darbai buvo baigti iki balandžio 15 dienos. Tvirtovė atrodė tikrai puiki, ir daktaras labai didžiavosi savo kūriniu.

Iš tikrųjų fortas būtų galėjęs ilgai atlaikyti eskimų apgultį, jeigu tik toje platumoje būtų pasitaikę tokių priešų; bet šie krantai buvo visiškai negyvenami: darydamas įlankos pakrantės hidrografines nuotraukas Hateras nepastebėjo nė mažiausių žymių, kad čia būtų stovėjusios eskimų lūšnos, kurių paprastai užtinkama tose vietose, kur klajoja grenlandiečių gentys. Matyt, žmonės iš avarijos ištiktų „Forvardo“ ir „Porpoizo“ laivų pirmieji prasiskverbė į šią sritį.

Bet jeigu nebuvo reikalo būgštauti žmonių, visuomet galėjo užpulti žvėrys, ir fortas turėjo ginti nuo jų atakų savo nedidelę įgulą.

VII

Kartografinis ginčas

PER TAS KELIAS SAVAITES Altamontas visai pasveiko ir atgavo jėgas; jis net galėjo kartu su visais iškrauti laivą. Tvirtas

* Kontreskarpas – įtvirtinimų išorinio griovio laukujis šlaitas.

** Glasis – nuožulnus pylimas priešais išorinį įtvirtinimų griovį.

*** Parapetas – pylimas nuo priešo šūvių apsisaugoti.

organizmas pagaliau paėmė viršų, ir išblyškusiame veide pasirodė sveikas nuoraudis.

Altamontas iš naujo atgimė. Jis buvo šviesaus proto, tvirtos valios, stiprus sangviniško temperamento vyras, tipiškas amerikietis, energingas, veiklus, drąsus, viskam pasiryžęs. Altamontas pasipasakojo, kad jis gimęs Niujorke ir nuo pat jaunystės plaukiojęs jūromis. Jo „Porpoizą" parengė ir išsiuntė į poliarinę sritį turtinga amerikiečių prekybinė bendrovė, kurios priešakyje stovėjo gerai žinomas Grinelis.

Altamontas ir Hateras turėjo nemaža bendrų bruožų, buvo gana panašaus būdo žmonės, bet vienas kitam nejautė nė mažiausios simpatijos! Panašūs bruožai šių dviejų žmonių anaiptol nesuartino, ir atidus stebėtojas greit būtų įžvelgęs, kad jie daug kuo skiriasi. Pažiūrėti ekspansyvus Altamontas iš tikrųjų buvo ne toks nuoširdus kaip Hateras; jis buvo nuolaidesnis, bet toli gražu nepasižymėjo tokiu tiesumu kaip kapitonas; jo būdas nežadino tokio pasitikėjimo, kaip atšiaurus Hatero temperamentas. Vieną kartą pasakęs savo mintį, Hateras vien tik ja ir tegyvendavo. Amerikietis kalbėdavo daug, bet kai kada nebūdavo galima suvokti jo minčių.

Tokias išvadas padarė daktaras ilgą laiką stebėjęs Altamontą, Klobonis ne be pagrindo nuogąstavo, kad tarp „Forvardo" ir „Porpoizo" kapitonų gali kilti nesantaika arba net neapykanta.

Suprantama, iš dviejų kapitonų vadovauti turėjo tiktai vienas. Be abejo, Hateras būdamas vyresnis, ir stipresnis, turėjo rimtą pagrindą reikalauti, kad Altamontas jo klausytų. Bet pirmasis vadovavo savo įgulai, o antrasis buvo savo laive. Ir tai jau buvo juntama.

Kažkokiais sumetimais ar gal instinktyviai Altamontas suartėjo su daktaru, kuriam turėjo būti dėkingas už gyvybę; tačiau šiam garbingam vyrui jis jautė greičiau simpatiją nekaip dėkingumą.

Taip jau daktarui visada būdavo: draugai augdavo aplink jį kaip saulės spindulių gaivinamos varpos. Sakoma, jog kai kurie žmonės neriasi iš kailio norėdami įsigyti priešų, bet daktarui ir tas nieko nebūtų padėję.

Naudodamasis Altamonto palankumu daktaras stengėsi sužinoti, koks yra tikrasis jo poliarinės kelionės tikslas. Bet amerikietis, daug prišnekėjęs, iš esmės nieko nepasakė ir grįžo prie savo pamėgtos temos – Šiaurės vakarų kelio.

Daktaras įtarė, kad Altamonto ekspedicija turėjo visiškai kitą tikslą, kaip tik tą, kurio taip bijojo Hateras. Todėl jis nusprendė neleisti, kad tarp varžovų kiltų ginčai šia opia tema. Tačiau jam ne visuomet tai sekėsi. Nekalčiausias pokalbis galėjo bet kuriuo momentu nukrypti į šalį, ir kiekvienas žodis galėjo sukelti varžovų susidūrimą.

Netrukus toks susidūrimas ir įvyko. Kai buvo baigta namo statyba, daktaras nutarė tai atšvęsti ir suruošti iškilmingus pietus; jam atėjo į galvą puiki mintis atgaivinti poliariniame žemyne europietiškus papročius ir pramogas. Belas kaip tik laiku nušovė keletą kurapkų ir baltąjį kiškį, pirmą artėjančio pavasario pranašą.

Puota įvyko balandžio 14 dieną, pirmą sekmadienį po Atvelykio. Oras buvo giedras, nesnigo ir šaltis nedrįso skverbtis į ledinio namo vidų: linksmai ūžiančios krosnys bematant jį būtų įveikusios.

Visi sočiai papietavo: su pasigardžiavimu valgė šviežieną vietoj įgrisusio pemikano ir sūdytos mėsos; du kartus į sceną buvo iškviestas daktaro pagamintas nuostabus pudingas. Mokytas virėjas su prijuoste ir su peiliu prie diržo būtų galėjęs įtikti pačiam lordui kancleriui.

Po pietų buvo paduota vyno. Altamontas blaivybės draugijai nepriklausė, todėl nė negalvojo atsisakyti taurelės džino

ar degtinės. Kiti puotautojai, šiaip nuosaikūs žmonės, galėjo be jokios žalos truputį nukrypti nuo taisyklių. Taigi, daktarui leidus, tų linksmų pietų pabaigoje kiekvienas galėjo su draugais susidaužti stikliukais. Kai buvo keliami tostai Jungtinių Valstijų garbei, Hateras atkakliai tylėjo.

Po pietų daktaras palietė vieną įdomų klausimą.

– Mano bičiuliai, – tarė jis, – mes laimingai perplaukėme sąsiaurius, įveikėme ledkalnius, perėjome ledo laukus ir pagaliau atsikraustėme į šią vietą. Bet tai dar ne viskas. Siūlau duoti pavadinimą tam svetingam kraštui, kuriame išsigelbėjome ir radome poilsį. Taip nuo seno daro viso pasaulio jūrininkai, ir nė vienas iš jų niekuomet nepamiršo to, atsidūręs tokioje padėtyje kaip mes. Greta hidrografinio krantų aprašymo mes turime duoti vardus šio krašto kyšuliams, įlankoms ir viršukalnėms. Tai būtina!

– Gerai sugalvota! – šūktelėjo Džonsonas. – Reikia tik pavadinti žemę kokiu nors žinomu vardu, ir ji tau atrodo nebe tokia svetima, ir jautiesi nebe toks vienišas ir pradingęs nežinomame krašte!

– O be to, – pridūrė Belas, – tada bus lengviau duoti nurodymus kelionėje ir atlikti uždavinius. Eidami kur nors į žygį arba medžiodami, mes galime nuklysti į skirtingas puses, o norint surasti kelią, reikia žinoti, kaip jis vadinasi.

– Taigi, – pareiškė daktaras, – mano pasiūlymas priimtas. Dabar pasistengsime susitarti dėl vardų ir neužmiršime nei savo tėvynės, nei savo draugų. Žiūrėdamas į žemėlapį aš visuomet džiaugiuosi, kai matau savo tėvynainio vardą, prie kurio nors kyšulio, salos ar vidury jūros. Tatai, taip sakant, draugystės įsikišimas į geografiją.

– Teisybę sakote, daktare, – įsiterpė Altamontas. – Be to, jūsų kalbėjimo būdas teikia dar daugiau vertės jūsų žodžiams.

– Tad pradėsime iš eilės, – atsakė daktaras.

Hateras prie bendros kalbos nesidėjo: jis sau vienas kažką įtemptai svarstė; tačiau pastebėjęs, kad į jį nukrypo draugų žvilgsniai, kapitonas atsistojo ir tarė:

– Aš siūlau, tikėdamasis, kad niekas neprieštaraus, – ir Hateras pažvelgė į Altamontą, – mūsų namams duoti sumanaus jų statytojo, iš mūsų visų garbingiausio žmogaus vardą ir pavadinti juos „Daktaro namais“

– Gerai pasakyta! – sušuko Belas.

– Puikiai! – pritarė Džonsonas. – Daktaro namai!

– Geriau ir nesugalvosi! – pasakė Altamontas. – Tegyvuoja daktaras Klobonis!

Visi tris kartus sušuko „valio“, o Dekas pritarė džiugiu lojimu.

– Taigi, – tarė Hateras, – tegu mūsų namai ir bus taip vadinami, tikėsimės, jog po kurio laiko mūsų bičiulio vardu pavadinsime kokį nors naują žemyną.

– Ak! – sušuko Džonsonas. – Jei žemės rojus dar neturėtų pavadinimo, daktaro vardas kaip tik jam tiktų!

Sujaudintas Klobonis iš kuklumo dar bandė atsisakyti tos garbės, bet, deja, nepavyko. Teko nusileisti. Taigi buvo iškilmingai paskelbta, kad tie linksmi pietūs įvyko Daktaro namų didžiojoje svetainėje, kad jie buvo pagaminti Daktaro namų virtuvėje ir kad visa linksmai nusiteikusi draugija eis ilsėtis į Daktaro namų miegamąjį.

– O dabar, – pareiškė Klobonis, – pereisime prie esmingesnių mūsų atradimų.

– Pirmiausia, – atsakė Hateras, – aplink mus tyvuliuoja didžiulė jūra, kurios bangų dar nėra skrodęs nė vienas laivas.

– Kaip tai nė vienas laivas? – atkirto Altamontas. – Man rodos, nereikia užmiršti „Porpoizo“ Juk jis čia neatplaukė sausumos keliu, – pašaipiai pridūrė amerikietis.

– Iš tikrųjų taip ir galima pagalvoti žiūrint į uolas, ant kurių jis parvirtęs! – įgėlė Hateras.

– Jūsų teisybė, kapitone, – atsakė opiai užgautas Altamontas. – Bet tai vis dėlto geriau, negu išlėkti į orą, kaip išlėkė jūsų „Forvardas“!

Hateras jau norėjo atšauti, bet į kalbą įsikišo daktaras.

– Mano bičiuliai, – priminė jis, – mes kalbame ne apie laivus, o apie naują jūrą...

– Šita jūra visai nėra nauja, – prieštaravo Altamontas. – Ji pažymėta visuose poliarinių kraštų žemėlapiuose ir vadinasi Arkties vandenynas, todėl aš nematau jokio pagrindo keisti pavadinimą. Jei kada nors suseksime, kad čia tiktai įlanka ar sąsiauris, tada ir pagalvosime, kaip jį pavadinti.

– Tebūnie taip! – sutiko Hateras.

– Klausimas išspręstas, – tarė daktaras jau pradėdamas gailėtis, kad palietė tokią opią temą, kuri žadino tautinį rungtyniavimą.

– Bet grįžkime prie tos žemės, kurioje esame dabar, – vėl prašneko Hateras. – Kiek žinau, ji nebuvo pažymėta net naujausiuose žemėlapiuose.

Taip sakydamas jis prisispyręs žiūrėjo į Altamontą; šis ramiai atlaikė jo žvilgsnį ir atsakė:

– Ir šį kartą klystate, Haterai!

– Klystu? Kaip? Šis neištirtas kraštas, ši nauja žemė...

– Jau turi pavadinimą, – ramiai atsakė Altamontas.

Hateras nutilo. Jo lūpos drebėjo.

– Kokį gi? – paklausė daktaras, šiek tiek suglumintas tokių amerikiečio žodžių.

– Brangusis daktare, – atsakė Altamontas, – visų šalių jūrininkai turi paprotį, o gal net ir teisę, duoti pavadinimą tam

kraštui, į kurį jie atplaukia pirmieji. Man rodos, šiuo atveju aš galėjau ir net privalėjau pasinaudoti ta neginčijama teise...

– Tačiau... – buvo bepradedąs Džonsonas, kuriam nepatiko atžarus Altamonto būdas.

– Man rodos, – kalbėjo toliau amerikietis, – sunku paneigti tą faktą, jog „Porpoizas“ atplaukė prie šitų krantų, nors jis būtų plaukęs ir sausuma, – pridūrė jis dėbtelėjęs į Haterą. – Čia nėra ko ginčytis!

– Tokios pretenzijos neleistinos! – griežtai, nors ir valdydamasis, atšovė Hateras. – Norint duoti žemei pavadinimą, reikia ją bent jau atrasti, o šito, mano manymu, jūs nepadarėte. Jūs reiškiate kažkokias teises, o kur dabar būtumėte, jeigu ne mes? Aštuonių pėdų gilumoje po sniegu!

– O jeigu ne aš, gerbiamasis, – kandžiai atkirto amerikietis, – jeigu ne mano laivas, kas būtų jums nutikę? Visi jau seniai būtumėte išmirę badu ir nuo šalčio.

– Mano bičiuliai, – buvo bemėginąs įsikišti daktaras, – nusiraminkite, visa tai galima sutvarkyti. Paklausykite manęs!

Misteris Hateras, kalbėjo Altamontas rodydamas į kapitoną, – gali duoti pavadinimus visoms kitoms žemėms, kurias jis atras, – jeigu tiktai jis atras, – bet šita žemė priklauso man! Aš net negaliu leisti, kad ji turėtų du pavadinimus, panašiai kaip Grinelio žemė, kuri dar vadinama ir Princo Alberto Žeme, nes ją beveik tuo pat metu atrado amerikietis ir anglas. Bet šiuo atveju viskas yra kitaip. Aš turiu neginčijamą pirmenybės teisę! Prieš mane dar nė vienas laivas neraižė šių vandenų ir žmogaus koja nebuvo įžengusi į šitą žemyną. Aš jam daviau vardą, kuris ir liks!

– Kokį vardą? – paklausė daktaras.

– Naujoji Amerika! – atsakė Altamontas.

Hateras mėšlungiškai sugniaužė kumščius, bet prisivertęs nutylėjo.

– Ar galite įrodyti, – vėl prašneko Altamontas, – kad anglas įžengė į šį žemyną pirmiau negu amerikietis?

Belas ir Džonsonas tylėjo, nors išdidus Altamonto pasitikėjimas savimi juos erzino ne mažiau už patį kapitoną. Bet jie neturėjo kaip atsikirsti.

Keletą minučių viešpatavo slegianti tyla, pagaliau daktaras prabilo:

– Mano bičiuliai, aukščiausias žmonių įstatymas yra teisingumas; jis apima visus kitus įstatymus. Taigi būkime teisingi ir neduokime valios blogiems jausmams! Altamonto pirmenybė, man rodos, yra aiški. Ilgiau ginčytis neverta. Mes sulauksime atpildo ateityje, ir Anglijai teks nemaža mūsų būsimų atradimų. Tad palikime šiai žemei Naujosios Amerikos vardą. Bet Altamontas, taip ją pavadinęs, manau, dar nedavė vardų jos įlankoms, kyšuliams bei viršukalnėms, ir, tikiuosi, jog niekas mums nesutrukdys, pavyzdžiui, štai šį užutėkį pavadinti Viktorijos užutėkiu.

– Niekas, – atsakė Altamontas, – bet su sąlyga, kad anas kyšulys bus pavadintas Vašingtono kyšuliu.

– Jūs galėtumėte parinkti kitą vardą, – šūktelėjo įtūžęs Hateras, – ne tokį nemalonų anglo ausiai!

Bet negalėčiau rasti vardo, malonesnio amerikiečio ausiai, – išdidžiai atkirto Altamontas.

– Klausykite, ponai, – tarė daktaras, iš visų jėgų stengdamasis sutaikyti varžovus, – prašau jūsų nesiginčyti tokiomis temomis. Tegu amerikiečiai didžiuojasi savo tėvynės didžiais žmonėmis. Pagerbkime genijų, kaip pridera, vis tiek, kur jis būtų gimęs! Altamontas jau pasakė savo pageidavimą, dabar mūsų eilė. Tegu mūsų kapitono garbei...

– Ne, daktare! Kadangi čia amerikietiška žemė, aš nenoriu, kad su ja būtų susietas mano vardas.

– Ar tai galutinis jūsų sprendimas? – paklausė daktaras.

– Galutinis! – atsakė Hateras.

Klobonis daugiau nebesispyrė.

– Dabar mūsų eilė, – kreipėsi jis į bocmaną ir Belą. – Paliksime čia savo apsilankymo pėdsakus. Siūlau mūsų bocmano garbei tą salą už trijų mylių pavadinti Džonsono sala.

– Ką jūs, daktare! – droviai sumurmėjo senasis jūrininkas.

– O aną kalną vakaruose, jei mūsų dailidė neprieštaraus, pavadinsime Belo kalnu.

– Per daug man garbės, – pratarė Belas.

– Jūs to tikrai nusipelnėte, – pasakė daktaras.

– Puiku! – įsiterpė Altamontas.

– Dabar mums belieka duoti vardą tiktai fortui, – kalbėjo toliau Klobonis, – ir čia ginčytis nereikės. Jeigu mes jame radome prieglobstį, tai turime būti dėkingi ne jos didenybei ir ne Vašingtonui, bet tiktai Dievui, kuris reikiamu momentu mus visus suvedė draugėn ir išgelbėjo iš pražūties. Taigi šis fortas tegu bus vadinamas Apvaizdos fortu.

– Gera mintis! – sušuko Altamontas.

– Apvaizdos fortas – kaip gražiai skamba! – šūktelėjo Džonsonas. Vadinasi, grįždami iš šiaurės, iš savo ekskursijų, mes keliausime link Vašingtono kyšulio, paskui įsuksime į Viktorijos užutėkį, o iš ten drošime tiesiai į Apvaizdos fortą ir Daktaro namuose galėsime pailsėti bei pasistiprinti.

Taigi reikalas sutvarkytas! – tarė daktaras. Vėliau, kai bus naujų atradimų, mums ir vėl reikės duoti pavadinimus, bet, tikiuosi, jog daugiau tai nebesukels ginčų. Mano bičiuliai, čia turime vienas kitą mylėti ir vienas kitam padėti. Šiame

nykiame krante mes juk esame vieninteliai žmonių padermės atstovai. Tad neįsileiskime į savo širdį tų baisių aistrų, kurios drasko žmonių visuomenę, sutelkime savo jėgas, kad bendromis pastangomis, drąsiai ir ištvermingai galėtume pakelti visas negandas. Kas žino, kokius pavojus ir kokias kančias dangus mums dar pasiųs, kol mes išvysime tėvynę! Tad būkime visi penki kaip vienas ir atsižadėkime bet kokio rungtyniavimo, kurio apskritai tarp žmonių neturėtų būti, o juo labiau čia! Girdite, Altamontai, ir jūs, Haterai!

Hateras ir Altamontas nieko neatsakė, bet daktaras dėjosi to nematąs.

Paskui keliautojai pakeitė kalbą ir ėmė šnekėtis apie medžioklę. Reikėjo papildyti mėsos atsargas: artinosi pavasaris, ir netrukus turėjo pasirodyti kurapkos, kiškiai, lapės ir lokiai. Taigi buvo nutarta pirmą gražią dieną eiti pasižvalgyti po Naujosios Amerikos žemyną.

VIII

Ekskursija į šiaurę nuo Viktorijos užutėkio

KITĄ DIENĄ ANKSTI RYTĄ Klobonis nutarė užkopti ant uolos, prie kurios buvo prisišliejęs Daktaro namai. Gana sunkiai jis įlipo pakopomis į pačią viršūnę. Nuo čia prieš jo akis atsivėrė platus vaizdas. Aplinkui toli toli žemės paviršius buvo sudarkytas vulkaninių jėgų. Sniegas lyg begalinė balta marška dengė žemyną ir jūrą, todėl buvo sunku juos vieną nuo kito atskirti.

Vos tiktai Klobonis įsitikino, kad uola, ant kurios jis stovi, aukščiausiai iškilusi tarp aplinkinių lygumų, jam į galvą atėjo viena mintis, kuri, tiesą sakant, nebūtų nustebinusi nė vieno daktaro pažįstamo.

Jis įtemptai galvojo, visais atžvilgiais apsvarstydamas ir įvertindamas tą idėją; sugrįžęs į ledo namus, jis galėjo savo draugams pranešti jau visiškai jo galvoje subrendusį planą.

– Man atėjo mintis, – pareiškė jis, – ant uolos šalia mūsų namų pastatyti švyturį.

– Švyturį? – vienu balsu sušuko jo draugai.

– Taip, švyturį! Jis bus naudingas dviem atžvilgiais: kai mes naktį grįšime iš tolimų ekskursijų, jis rodys mums kelią, o ilgais žiemos mėnesiais apšvies aikštelę.

– Be abejo, – atsakė Altamontas, – toks aparatas mums būtų labai naudingas. Bet kaip jį padaryti?

– Reikia tam paimti vieną „Porpoizo“ žibintą.

– Puiku! Bet kas tame žibinte degs? Nejau ruonio taukai?

– O ne! Ruonio taukai skleidžia per silpną šviesą, kuri migloje vargu ar būtų matyti.

– Tai gal jūs ketinate iš akmens anglies gauti šviečiamąsias dujas?

– Ir šis apšvietimo būdas šiuo atveju netinkamas; be to, mes negalime eikvoti kuro.

– Tuomet, – tarė Altamontas, – aš jau nežinau...

– Na, o aš manau, – pareiškė Džonsonas, – jog nėra pasaulyje tokio dalyko, kurio daktaras negalėtų padaryti! Kai jis padarė gyvsidabrio kulką, ledinį lęšį ir pastatė Apvaizdos fortą, aš...

– Bet sakykite, kaip manote įrengti švyturį? – įsiterpė Altamontas.

– Labai paprastai, – atsakė daktaras. – Aš įrengsiu elektrinį švyturį!

– Elektrinį švyturį?

– Žinoma! Juk „Porpoize“ yra Bunzeno baterija, ir manau, ji nesugedusi?

– Taip, – atsakė Altamontas.

– Turbūt ją pasiėmėte kokiems nors bandymams su elektra; juk čia yra viskas, ko tik reikia: ir izoliuoti laidai, ir elementams būtina rūgštis. Vadinasi, nesunku gauti elektros šviesą. Ir šviesu mums bus, ir ne toks jau sudėtingas čia darbas.

– Puiku, – sušuko Džonsonas, – ir juo greičiau...

– Ką gi, medžiagos mes turime, – pasakė daktaras, – ir per kokią valandą pastatysime dešimties pėdų aukščio ledinį stulpą. To mums visiškai pakanka.

Daktaras išėjo į lauką; draugai paskui jį užkopė ant uolos; užvirė darbas, ir netrukus ant stulpo jau buvo įtaisytas iš „Porpoizo“ atneštas žibintas.

Paskui daktaras pritaisė prie žibinto laidus, kurių kitas galas buvo prijungtas prie baterijos, pastatytos ledinio namo svetainėje, kur jai negalėjo pakenkti šaltis. Iš ten laidai ėjo iki pat švyturio.

Viskas buvo padaryta labai greitai, ir keliautojai laukė tiktai vakaro, norėdami pasigėrėti nauju efektu. Kai sutemo, jie suartino du anglies strypus, įtaisytus žibinto viduje per tam tikrą atstumą vienas nuo kito, – ir iš žibinto tvykstelėjo ryškus spindulių pluoštas nušviesdamas visą apylinkę. Šita šviesa nesilpnėjo ir negeso nuo vėjo. Nuostabus reginys buvo tie elektros spinduliai, tokie pat balti, kaip ir sniegynai; visos aukštumos, kalvos ir ledujai metė ryškius šešėlius.

Džonsonas iš džiaugsmo ėmė ploti rankomis.

– Mūsų daktaras toks gudrus, jog padarė saulę! – sušuko jis.

Reikia visko po trupučiuką mokėti, kukliai atsakė Klobonis.

Tačiau šaltis buvo gana smarkus ir greit padarė galą jų džiūgavimams. Visi grįžo namo sušilti po antklodėmis.

Gyvenimas ledo name slinko pamažu. Nuo balandžio penkioliktos iki dvidešimtos dienos oras buvo nepastovus. Temperatūra smarkiai svyravo: per keletą valandų ji kartais pašokdavo arba nukrisdavo dvidešimt laipsnių; protarpiais imdavo snigti ir pustyti, ir vėl spigindavo sausi šalčiai, todėl kiekvieną kartą, einant iš namų, reikėdavo turėti galvoje, kad oras gali pasikeisti.

Bet šeštadienį vėjas nurimo, ir keliautojai galėjo leistis į ekskursiją; buvo nutarta tą dieną medžioti ir taip papildyti maisto atsargas.

Altamontas, daktaras ir Belas, ginkluoti dvivamzdžiais šautuvais, pasiėmę užtektinai parako, nedidelį kirvį ir ledkirtį, jeigu kartais prireiktų įsirengti prieglaudą, rūškaną rytmetį leidosi į kelionę.

Kol jie medžios, Hateras turėjo apžiūrėti krantus ir padaryti kai kurias hidrografines nuotraukas. Daktaras neužmiršo užžiebinti švyturio, kurio šviesa sėkmingai rungėsi su saulės spinduliais. Iš tikrųjų vien tik elektros šviesa, lygi trijų tūkstančių žvakių arba trijų šimtų dujų ragelių šviesos stiprumui, gali varžytis su saulės šviesa.

Oras buvo sausas, šaltas ir tykus. Medžiotojai pasuko į Vašingtono kyšulį; kieta sniego pluta eiti buvo nesunku. Per pusę valandos jie nužygiavo tris mylias: tiek kelio buvo nuo Apvaizdos forto ligi kyšulio. Dekas linksmai šokinėjo apie keleivius.

Kranto linija krypo į rytus; aplink Viktorijos įlanką stūksantys kalnai į šiaurę žemėjo. Tuo remiantis buvo galima spėti,

kad Naujoji Amerika yra sala. Tačiau šį kartą keliautojai neturėjo užsibrėžę tikslo nustatyti jos kontūrų.

Medžiotojai sparčiai žingsniavo pakrante niekur neužtikdami jokių žymių, kad čia būtų gyvenę žmonės. Jie keliavo per nepramintą žemę, kur dar žmogaus koja nebuvo žengusi.

Per pirmąsias tris valandas medžiotojai nužygiavo apie penkiolika mylių; eidami jie užkandžiavo. Atrodė, jiems nebuvo lemta sėkmingai pamedžioti. Iš tikrųjų užtiko tiktai kiškių, lapių ir vilkų pėdų. Kai kur jau skraidė snieginės startos, pavasario pranašai.

Medžiotojai pasuko į šalį aplenkdami gilius tarpeklius ir stačias uolas, prisišliejusias prie Belo kalno. Be reikalo sugaišę keletą valandų, jie vėl sugrįžo į pakrantę. Ledas buvo dar nepajudėjęs. Kiek tik akys aprėpia, jūra visur atrodė sukaustyta, bet iš ruonių pėdsakų buvo matyti, kad šie gyvūnai jau išlenda į ledo paviršių pakvėpuoti oru. Sprendžiant iš didžiulių pėdsakų sniege ir iš ekečių, keletas ruonių buvo išlindę ant kranto visai neseniai.

Šie gyvūnai labai mėgsta saulę ir mielai išlenda į sausumą pasimėgauti jos gaivinančiais spinduliais.

Daktaras į šią aplinkybę atkreipė draugų dėmesį.

– Gerai įsidėmėkite šitą vietą, – pasakė jis, – galimas daiktas, kad vasarą čia rasime šimtus ruonių. Mažai gyvenamose vietose prie jų labai lengva prisiartinti, be to, juos ir šaudyti nesunku. Tik nereikia jų baidyti, nes tuomet ruoniai dingsta lyg užkerėti ir nebepasirodo. Kai kada neprityrę medžiotojai, užuot pavieniui šaudę ruonius, užpuola juos visu būriu, triukšmaudami ir šūkaudami, todėl laimikis nuo jų pasprunka.

– Ar ruoniai medžiojami tik dėl kailių ir taukų? – paklausė Belas.

– Europiečiai medžioja tik dėl to, bet eskimai ruonius valgo, nors krauju ir taukais aptekusi žalia ruoniena anaiptol nėra gardi. Tačiau viskas priklauso nuo mokėjimo, ir aš apsiimu pagaminti nuostabius ruonienos kotletus, kuriais nepasišlykštės net didžiausias smaguris, jei tik nepabūgs juosvos jų spalvos.

– Tad ko gi betrūksta? – tarė Belas. – Pamėginkime. Duodu žodį, kad suvalgysiu tiek ruonienos kotletų, kiek tik jums patinka. Girdite, daktare?

– Brangusis Belai, jūs turbūt norite pasakyti – kiek tik galėsite suvalgyti. Tačiau kad ir kaip stengtumėtės, rajumu vis tiek neprilygsite grenlandiečiui, kuris kasdien suvalgo nuo dešimties iki penkiolikos svarų ruonienos.

– Penkiolika svarų! – sušuko Belas. – Nieko sau pilvas!

– Poliarinis pilvas, – atsakė daktaras, – nuostabus pilvas: jis pagal norą išsiplečia ir susitraukia, gali pakelti ilgą badavimą ir maisto perteklių. Pietų pradžioje eskimas liesas, o pabaigoje jo nebepažinsi – taip jis sustorėja! Tiesa, neretai eskimas pietauja visą dieną.

– Matyt, toks rajumas būdingas tiktai šaltųjų kraštų gyventojams, – tarė Altamontas.

– Turbūt, – atsakė daktaras. – Arktiniuose kraštuose reikia daug valgyti; tai būtina ne tik jėgoms, bet ir pačiai gyvybei palaikyti. Todėl Hadsono įlankos bendrovė kasdien kiekvienam žmogui skiria aštuonis svarus mėsos, arba dvylika svarų žuvies, arba du svarus pemikano.

– Tiek suvalgęs, kur nebūsi stiprus! – pareiškė Belas.

– Ne tiek jau daug jėgų teikia toks maitinimasis, kaip jūs manote, mielasis: indėnas suvartojęs tiek daug maisto atlieka ne daugiau darbo kaip anglas suvalgęs svarą jautienos ir išgėręs pintą alaus.

Vadinasi, viskas į gera, daktare!

– Suprantama. Tačiau eskimų pietūs gali bet ką nustebinti. Seras Džonas Rosas žiemodamas Butijos žemėje nuolat stebėjosi savo palydovų rajumu. Beje, jis pasakojo, kad du eskimai, – įsidėmėkite, tiktai du, – vieną rytą suvalgė visą ketvirtį muskusinio jaučio. Jie pjaustė mėsą ilgomis juostomis ir kimšo į burną; paskui kiekvienas prie pat lūpų nurėždavo į burną netilpusią tos juostos dalį ir paduodavo savo draugui. Kartais tie rajūnai mėsos juostas iškabindavo tokiu būdu, kad jos karodavo iki pat žemės, ir pamažu jas rydavo, o paskui gulėdami ant žemės virškindavo kaip smauglys prarytą jautį.

– Brrr! Koks šlykštus vaizdas! – sušuko Belas.

– Kiekvienas pietauja savaip, – filosofiškai įterpė Altamontas.

– Laimė, kad iš tiesų yra taip! – atsakė daktaras.

– Taip, – tarė Altamontas, – matyt, poliariniuose kraštuose maisto poreikiai nepaprastai dideli. Nenuostabu, kad poliariniai keliautojai savo aprašymuose nuolat mini valgį.

– Jūsų teisybė, – sutiko Klobonis, – aš pats tai pastebėjau! Taip yra ne tik dėl to, kad poliariniuose kraštuose žmogui reikia daugiau maisto, bet dar ir dėl to, kad ten kartais labai sunku jo gauti. Noromis nenoromis nuolat galvoji apie valgį, o apie ką galvoji, apie tą ir kalbi.

– Tačiau, kiek atsimenu, – tarė Altamontas, – Norvegijos šiaurėje valstiečiai nereikalauja tokio stipraus maisto ir tenkinasi nedideliu kiekiu pieno, kiaušinių, duonos su beržo tošies priemaiša, kartais lašišomis. Mėsos jie niekuomet nevalgo, o kad jūs pamatytumėt, kokie jie tvirti!

– Viskas priklauso nuo fizinių sąlygų, – atsakė daktaras, – ir aš neapsiimu to išaiškinti, bet manau, jeigu norvegai persikeltų į Grenlandiją, tai antroji arba trečioji jų karta pradėtų maitintis

taip, kaip grenlandiečiai. Jeigu ir mums būtų lemta ilgai pasilikti šiame palaimingame krašte, tai ir mes, bičiuliai, panašiai kaip eskimai, turbūt taptume tikrais besočiais.

– Daktaras tiek daug kalbėjo apie maistą, jog aš net įsinorėjau valgyti, – pasakė Belas.

– Žinot, ne, – tarė Altamontas, – man po jūsų kalbų net šlykštu pagalvoti apie ruonieną. Aha! Nagi štai, rodos, yra proga save išmėginti, – žiūrėkite, antai ant ledo kažkoks didelis gyvūnas!

– Tai jūros vėplys! – sušuko Klobonis. – Tyliau! Pirmyn!

Iš tikrųjų per du šimtus jardų nuo medžiotojų ant ledo gulėjo didžiulis jūros vėplys; jis mėgaudamasis raivėsi ir vartėsi nuo vieno šono ant kito šildydamasis blyškiuose poliarinės saulės spinduliuose.

Medžiotojai nuėjo į skirtingas puses, norėdami apsupti jūros vėplį ir užkirsti jam kelią pasitraukti. Slapstydamiesi už ledujų jie prisiartino per keletą tuazų ir trenkė salve.

Jūros vėplys nuvirto, bet jėgų dar neprarado ir stengėsi pralaužti ledą norėdamas pasprukti nuo medžiotojų. Altamontas jį puolė su kirviu ir keletą kartų jam smogė. Gyvulys įnirtingai gynėsi, bet keli šūviai jį pribaigė, ir nebegyvas vėplys išsitiesė ant krauju aptaškyto ledo.

Tai buvo stambus gyvūnas, nuo snukio iki uodegos turįs penkiolika pėdų ilgio; iš jo būtų galima gauti keletą statinaičių taukų.

Geriausias vėplio mėsos dalis daktaras išpjovė, o visa kita paliko varnoms, kurios jau skraidė viršum ledų.

Temo. Metas buvo grįžti į Apvaizdos fortą; dangus nusigiedrino; mėnulis dar netekėjo, ir skaisčiai spindėjo žvaigždės.

– Eikime! – tarė daktaras. – Jau vėlus laikas. Šiandien mums nelabai sekėsi. Vis dėlto, jei medžiotojas vakarienei prišaudė

žvėrienos, tai neturi teisės skųstis. Grįšime trumpiausiu keliu ir pasistengsime nepaklysti. Žvaigždės mums rodys kryptį.

Tačiau ne taip lengva orientuotis pagal Šiaurės žvaigždę tokiame krašte, kur ji spindi stačiai viršum keliautojo galvos. Iš tikrųjų, kada šiaurė yra zenite, kitas pasaulio šalis sunku nustatyti. Laimė, kad surasti kelią daktarui padėjo mėnulis ir didieji žvaigždynai.

Norėdamas sutrumpinti kelią daktaras nusprendė eiti ne vingiuota pakrante, o tiesiai forto link. Taip buvo arčiau, bet rizikinga, – ir tikrai, nepraėjo nė keletas valandų, o medžiotojai visiškai pasiklydo.

Jie jau buvo begalvoją pernakvoti ledo namelyje, o rytą grįžti į pakrantę ir eiti ledo lauku. Bet daktaras žinojo, kad Hateras ir Džonsonas nerimaus, todėl reikalavo keliauti toliau.

– Mus ves Dekas, – pasakė jis, – o Dekas negali paklysti. Jis turi gerą instinktą, ir jam nereikalingas nei kompasas, nei žvaigždės. Eikime paskui jį.

Dekas tipseno priekyje; keliautojai visiškai pasitikėjo jo nuojauta. Ir neapsiriko, nes netrukus horizonte pasirodė šviesa; tai negalėjo būti žvaigždė, nes pro tirštą rūką jokiu būdu nebūtum galėjęs jos įžiūrėti.

– Tai mūsų švyturys! – sušuko daktaras.

– Jūs taip manote? – suabejojo Belas.

– Esu tikras! Einam!

Keliautojams artėjant šviesa darėsi vis ryškesnė. Netrukus jie įžengė į švytinčių dulkių ruožą ir toliau ėjo milžiniško spindulio nutvieksti; užpakaly ant spindinčio sniego driekėsi didžiuliai ryškūs jų šešėliai.

Keliautojai paspartino žingsnį ir po pusvalandžio jau kopė šlaitu į Apvaizdos fortą.

IX

Šiluma ir šaltis

HATERAS IR DŽONSONAS nerimaudami laukė draugų. Medžiotojai labai nudžiugo, kai pagaliau parėjo į šiltą jaukų kampelį. Vakare temperatūra smarkiai nukrito, ir termometras rodė –23° (–31°C).

Nusikamavę, sušalę medžiotojai visai nebeturėjo jėgų. Laimė, kad gerai kūrenosi krosnys ir virykla buvo pakurta. Daktaras ėmėsi virėjo pareigų ir iš jūros vėplio mėsos iškepė keletą kotletų. Devintą valandą vakaro visi penki sėdo valgyti sočios vakarienės.

– Dievaži, – tarė Belas, tegu mane vadina eskimu, bet turiu pripažinti, kad valgis poliarinio žiemojimo metu yra svarbus. Jei tau pakliuvo geras kąsnis, kimšk, kiek telpa!

Visi valgė pilna burna, ir nė vienas negalėjo Belui iš karto atsakyti. Bet daktaras pritardamas linktelėjo galvą.

Jūros vėplio kotletai buvo tikrai skanūs. Tiesa, jų niekas negyrė, bet sparčiai juos šveitė, o tai tolygu pagyrimui.

Vaišių pabaigoje daktaras kaip paprastai pagamino kavos. Klobonis niekam neleisdavo virti šio puikaus gėrimo, pats jį gamindavo čia pat ant stalo, užkaitęs kavinuką ant spiritinės lempelės, ir patiekdavo dar verdantį. Jei kava jam neplikindavo liežuvio, daktaras nesiteikdavo jos gerti. Tą vakarą jis gėrė tokią karštą kavą, jog niekas negalėjo pasekti jo pavyzdžiu.

– Juk jūs išsiplikysite burną, daktare, – pasakė Altamontas.

– Niekuomet, – atsiliepė jis.

– Tai bene jūsų gomurys alavuotas? – paklausė Džonsonas.

– Visai ne, mano bičiuliai. Patariu jums imti pavyzdį iš manęs. Kai kurie žmonės, tarp jų ir aš, geria kavą, turinčią šimtą trisdešimt vieną laipsnį temperatūros (+55 °C).

– Šimtą trisdešimt vieną laipsnį! – sušuko Altamontas. – Bet juk tokios temperatūros net ranka negali išlaikyti!

Suprantama, Altamontai, kadangi ranka pakenčia ne aukštesnę temperatūrą kaip penkiasdešimt laipsnių. Tačiau gomurys ir liežuvis yra ne tokie jautrūs ir pakenčia tokį karštį, kokio negali pakęsti ranka.

– Jūs mane stebinate, – tarė Altamontas.

– Ką gi, pasistengsiu jus įtikinti.

Daktaras paėmė termometrą, įkišo į karštą kavą, palaukė, kol gyvsidabris nukrito iki penkiasdešimt penkių laipsnių, o tada su aiškiu malonumu išgėrė tą gaivinantį skystį.

Belas norėjo pasekti daktaro pavyzdžiu, bet nusiplikino liežuvį ir suriko nesavu balsu.

– Mat jūs nepripratęs, – nusišypsojo Klobonis.

– Gal pasakytumėt, daktare, – paklausė Altamontas, – kokią temperatūrą žmogus gali išlaikyti!

– Mielai, – atsakė daktaras. – Buvo atlikti tam tikri bandymai, reikia pasakyti, labai įdomūs. Galiu pateikti keletą įsidėmėtinų faktų. Jie jums įrodys, kad galima prie visko priprasti, net prie tokios temperatūros, kurioje kepa bifšteksas. Yra žinoma, kad Prancūzijoje, Larošfuko mieste, visuomeninėje kepykloje dirbusios merginos dešimt minučių išbuvo krosnyje, įkaitintoje iki trijų šimtų laipsnių (+132 °C), taigi temperatūra buvo aštuoniasdešimt aštuoniais laipsniais aukštesnė už vandens virimo temperatūrą. Šalia jų krosnyje kepė obuoliai ir jautiena.

– Tai bent merginos! – sušuko Altamontas.

– O štai ir kitas neabejotinas faktas. Aštuoni mūsų tautiečiai – Fordaisas, Benksas, Solanderis, Blagdinas, Homas, Nutas, lordas Sifortas ir kapitonas Filipsas – tūkstantis septyni šimtai septyniasdešimt ketvirtais metais išlaikė dviejų šimtų devynias-

dešimt penkių laipsnių temperatūrą (+128 °C) tokioje krosnyje, kur tuo metu kepė rostbifas ir virė kiaušiniai.

– Ir jie buvo anglai? – pasididžiuodamas paklausė Belas.

– Taip, Belai, anglai, – atsakė daktaras.

– O, amerikiečiai dar ne taip būtų padarę, – pareiškė Altamontas.

– Jie būtų iškepę, – nusijuokė Klobonis.

– O kodėl? – atkirto amerikietis.

– Šiaip ar taip, jie nebandė to padaryti, todėl aš apsiribosiu savo tautiečiais. Paminėsiu dar vieną faktą, kuris atrodo tiesiog neįtikimas, tačiau jo liudytojų negalima įtarti melagyste. Raguzos hercogas ir daktaras Jungas, prancūzas ir austras, patys savo akimis matė, kaip vienas turkas pasinėrė į vonią, kurios temperatūra siekė šimtą septyniasdešimt laipsnių (+78 °C).

– Man rodos, – pasakė Džonsonas, – kad tai anaiptol ne toks didelis žygdarbis, kaip tas, kurį padarė visuomeninės kepyklos tarnautojos ir mūsų tautiečiai.

– Atleiskite, – tarė daktaras, – bet vienas dalykas yra iškęsti karštą orą, o kitas pasinerti į karštą vandenį. Karštame ore žmogus prakaituoja, ir tai apsaugo kūną nuo nudegimo, o karštame vandenyje mes neprakaituojame, taigi nudegame. Todėl rekomenduojama, kad vonios temperatūra būtų ne aukštesnė kaip šimtas septyni laipsniai (+42 °C). Matyt, tas turkas turėjo nepaprastą organizmą, jei galėjo iškęsti tokią aukštą temperatūrą.

– Sakykite, daktare, – paklausė Džonsonas, – kokia apskritai yra gyvūnų temperatūra?

– Įvairios gyvūnų klasės turi skirtingą temperatūrą, – atsakė Klobonis. Pavyzdžiui, aukščiausia temperatūra pasižymi paukščiai, ypač vištos ir antys. Jų kūno temperatūra prašoka

šimtą dešimt laipsnių (+43 °C), tuo tarpu apuoko temperatūra ne aukštesnė kaip šimtas keturi laipsniai (+40 °C). Po to seka žinduoliai ir žmonės; anglų kūno temperatūra yra šimtas vienas laipsnis (+37 °C).

Esu tikras, kad Altamontas ir čia įrodinės amerikiečių pranašumą, – nusijuokė Džonsonas.

– Taip, tarp mūsiškių yra labai karštų žmonių, – tarė Altamontas, – bet kadangi man neteko matuoti jų temperatūros nei po pažastimi, nei burnoje, aš nedrįstu ko nors tvirtinti.

– Skirtingų rasių žmonės, – kalbėjo toliau daktaras, – būdami tokiomis pat sąlygomis, nepasižymi dideliu temperatūros skirtumu; maisto pobūdis taip pat neturi ypatingos reikšmės. Galiu net pasakyti, kad žmogaus kūno temperatūra ties pusiauju ir ašigalyje yra tokia pat.

– Vadinasi, – paklausė Altamontas, – mūsų kūno šiluma yra vienoda ne tik čia, bet ir Anglijoje?

Beveik vienoda, – atsakė daktaras. – O kitų žinduolių temperatūra yra truputį aukštesnė už žmogaus temperatūrą. Šiuo atžvilgiu artimiausi žmogui yra arklys, kiškis, dramblys, delfinas ir tigras; katė, voverė, žiurkė, pantera, avis, jautis, šuo, beždžionė, ožys, ožka turi šimtą tris laipsnius temperatūros, bet kiaulė pralenkia juos visus, nes jos temperatūra prašoka net šimtą keturis laipsnius (+40 °C).

– Žmonėms dėl to tiesiog apmaudu, – pasakė Altamontas.

– Po to galiu paminėti ir žuvis, kurių temperatūra keičiasi priklausomai nuo vandens temperatūros. Gyvatės temperatūra – tiktai aštuoniasdešimt šeši laipsniai (+30 °C), varlės – septyniasdešimt (+25 °C); ryklio temperatūra maždaug tokia pat, kaip varlės. Pagaliau vabzdžiai turi, matyt, tokią temperatūrą, kaip aplinkinis oras ar vanduo.

– Visa tai labai įdomu, – staiga prašneko Hateras, kuris iki tol nesikišo į pokalbį, – ir aš be galo dėkingas daktarui, kad jis noriai pasakoja mums ką žinodamas. Bet mes taip ilgai kalbame apie aukštą temperatūrą, jog gali pagalvoti, kad mūsų laukia baisūs karščiai. Man rodos, labiau tiktų pakalbėti apie šaltį ir sužinoti, kokia yra buvusi žemiausia temperatūra.

– Tai tikrai būtų pravartu, – įsiterpė Džonsonas.

– Gerai, – atsakė Klobonis. – Galiu jums ir apie tai papasakoti.

– Aišku! – sušuko Džonsonas. – Jūs geriausiai apie tai žinote!

– Mano bičiuliai, aš žinau tiktai tą, ko išmokau iš kitų, ir kai jums papasakosiu, jūs žinosite ne mažiau už mane. Taigi štai ką galiu jums pasakyti apie šalčius Europoje. Priskaičiuojama nemažai atmintinų žiemų; matyt, žiauriausios žiemos pasikartoja kas keturiasdešimt vieneri metai, ir tai sutampa su tuo laikotarpiu, kada atsiranda didžiausias skaičius saulės dėmių. Galiu paminėti tūkstantis trys šimtai šešiasdešimt ketvirtų metų žiemą, kada Rona buvo užšalusi iki pat Arlio; tūkstantis keturi šimtai aštuntų metų žiemą, kada Dunojus buvo ledo sukaustytas nuo ištakų iki žiočių ir vilkai ledu pereidavo Kategatą; tūkstantis penki šimtai devintų metų žiemą, kada Adrijos ir Viduržemio jūros buvo užšalusios ties Venecija, Setu ir Marseliu, o Baltijos jūra balandžio dešimtą dieną dar nebuvo laisva nuo ledų; tūkstantis šeši šimtai aštuntų metų žiemą, kada Anglijoje žuvo visi gyvuliai; tūkstantis septyni šimtai aštuoniasdešimt devintų metų žiemą, kada Temzė buvo užšalusi iki pat Greivsendo, šešios mylios žemiau Londono; tūkstantis aštuoni šimtai tryliktų metų žiemą, apie kurią prancūzai dar tebeturi tiek baisių prisiminimų, ir pagaliau tūkstantis aštuoni šimtai dvidešimt devintų metų žiemą, ankstyviausią ir ilgiausią iš visų devyniolikto šimtmečio žiemų. Taip buvo Europoje.

– O čia, už speigiračio, iki kurio laipsnio nukrinta temperatūra? – paklausė Altamontas.

Po šimts pypkių, – tarė daktaras, rodos, mums teko pakelti didžiausius šalčius, kokie tik kada yra buvę žemėje, nes spiritinis termometras kartą rodė minus septyniasdešimt du laipsnius (–58 °C). Jei neklystu, iki šiol poliariniams keliautojams teko stebėti Melvilio saloje minus šešiasdešimt vieną laipsnį, Felikso uoste – minus šešiasdešimt penkis, Vilties forte – minus septyniasdešimt (–56,7 °C).

– Taip, – šūktelėjo Hateras, – mus labai ne laiku sutrukdė atšiauri žiema.

– Sutrukdė žiema? – paklausė Altamontas įdėmiai žiūrėdamas į kapitoną.

– Kelyje į vakarus, – skubiai pridūrė daktaras.

– Vadinasi, – tęsė Altamontas grįždamas prie nutraukto pokalbio, – žmogus gali išlaikyti maždaug dviejų šimtų laipsnių temperatūrų skirtumą?

– Taip, – atsakė daktaras. – Atvirame lauke termometras, apsaugotas nuo atsimušusių spindulių veikimo, niekuomet nepakyla aukščiau kaip iki šimto trisdešimt penkių laipsnių (+57 °C), spiginant baisiausiam šalčiui, nenukrinta žemiau kaip iki septyniasdešimt dviejų (–58 °C). Taigi, mano bičiuliai, mes galime prisitaikyti prie bet kokios temperatūros.

– O kas būtų, jei saulė imtų ir užgestų? – paklausė Džonsonas. – Turbūt žemė bematant sušaltų?

– Saulė neužges, – atsakė daktaras, – o jeigu net ir užgestų, temperatūra tikriausiai nenukristų žemiau tos ribos, kurią minėjau.

– Tai įdomu!

– Jūs žinote, seniau mokslininkai spėjo, kad kosminėje erdvėje už Žemės atmosferos ribų viešpatauja kelių tūkstančių

laipsnių šaltis; tačiau tą skaičių teko gerokai sumažinti, kada prancūzų mokslininkas Furjė padarė bandymus. Jis įrodė, kad jeigu kosminėje erdvėje, kurioje skrieja Žemė, viešpatautų toks baisus speigas, tai ašigaliuose būtų daug šalčiau negu dabar, o tarp dieninės ir naktinės temperatūros būtų didžiulis skirtumas. Vadinasi, už keleto milijonų mylių nuo Žemės yra ne šalčiau kaip arktiniuose kraštuose.

– Sakykite, daktare, – paklausė Altamontas, – ar tiesa, kad Amerikos temperatūra žemesnė už kitų šalių temperatūrą?

Be abejonės, tačiau tik nesumanykite tuo didžiuotis, – nusišypsojo daktaras.

– Kuo tai paaiškinama?

– Iki šiol įtikinamo paaiškinimo dar nerandama. Pavyzdžiui, Halėjus spėjo, jog kadaise Žemę užkliudžiusi pro šalį lekianti kometa ir nuo smūgio pakrypusi Žemės ašis, drauge ir ašigaliai. Jo nuomone, Šiaurės ašigalis, kadaise buvęs Hadsono įlankoje, pasislinko į rytus, o toje srityje, kur seniau buvo ašigalis, iki šiol išsilaikė žemesnė temperatūra, nors ją daugel amžių šildo saulė.

– Bet jūs šios hipotezės nepripažįstate?

– Nė trupučio. Ji patvirtinta rytinių Amerikos krantų atžvilgiu, bet visiškai nepagrįsta vakarinės pakrantės atžvilgiu, nes ten temperatūra gerokai aukštesnė. Ne, reikia daryti prielaidą, kad egzistuoja nuo lygiagrečių nepriklausomos izoterminės zonos, ir viskas!

– Ar ne tiesa, daktare, – pasakė Džonsonas, – labai smagu kalbėtis apie šaltį sėdint šiltoje patalpoje.

– Teisybė, seni! Mes net galime savo teorijas patikrinti praktiškai. Poliariniai kraštai yra milžiniška laboratorija, kur galima daryti įdomius bandymus, kaip naudoti žemą temperatūrą. Tik reikia būti atsargiems ir protingiems: jei kuri nors kūno dalis jums pradeda šalti, kuo greičiau ją trinkite sniegu, kad atgaivin-

tumėte kraujo apytaką. Be to, būkite atsargesni ir tuomet, kai sėdite prie ugnies, kadangi galima nejučiomis smarkiai nusideginti rankas arba kojas. Tuomet jas reikėtų amputuoti, o poliariniuose kraštuose mes neturime palikti nė mažiausios savo kūno dalelės. O dabar, mano bičiuliai, būtų neblogai keletą valandų pailsėti.

– Su mielu noru, – atsiliepė daktaro draugai.

– Kas šiandien budi prie krosnies?

– Aš, – atsakė Belas.

– Tad žiūrėkite, kad ugnis krosnyje neužgestų, nes šiandien velnioniškas šaltis.

– Nesirūpinkite, daktare! Šaltis tai šaltis, bet pažvelkite – visas dangus liepsnoja.

Taip, – tarė daktaras prieidamas prie lango, – nuostabi šiaurės pašvaistė! Koks puikus reginys! Negaliu atsižiūrėti.

Daktaras visada gėrėdavosi tuo meteorologiniu reiškiniu, į kurį jo draugai nekreipdavo ypatingo dėmesio. Jis pastebėjo, kad prieš pasirodant šiaurės pašvaistei kiekvieną kartą blaškosi magnetinė strėlė, ir tuo klausimu jau galvojo rašyti straipsnį į „Oro knygą“

Belas atsisėdo budėti prie krosnelės, o jo draugai sugulė lovose ir netrukus kietai užmigo.

X

Žiemojimo pramogos

GYVENIMAS POLIARINIUOSE kraštuose slegiamai vienodas. Žmogus yra priverstas nusilenkti oro užgaidoms, nes, žiūrėk, čia siautėja pūga, čia vėl svilina šaltis. Didžiąją laiko dalį

negalima nė nosies į lauką iškišti ir reikia sėdėti ledo namelyje. Ilgi mėnesiai slenka nieko neveikiant, žiemotojai tūno kaip kurmiai savo urvuose.

Rytojaus dieną keliais laipsniais nukrito temperatūra ir pakilo smarki pūga. Pro balzganą miglą nieko negalėjai įžiūrėti. Daktaras noromis nenoromis sėdėjo namie ir beveik neturėjo ką veikti; reikėjo tiktai kone kas valandą valyti koridorių, nes jį bematant pripustydavo, ir šluostyti ledines sienas, ant kurių nusėsdavo kūrenant atsiradusi drėgmė. Bet pats ledinis namas buvo pastatytas tvirtai, o pūga storai apipustydama sienas darė jį dar stipresnį.

Sandėliai taip pat buvo puikiai įrengti; iš laivo atgabentus daiktus keliautojai kuo tvarkingiausiai sukrovė „intendantūroje“, taip pasakė daktaras. Nors sandėliai stovėjo per kokius šešiasdešimt žingsnių nuo namo, tačiau per pūgą buvo beveik neįmanoma iki jų nusikasti. Todėl dalį produktų kasdieniam vartojimui keliautojai laikė virtuvėje.

„Porpoizas“ buvo laiku iškrautas. Ledai palengva, nepastebimai spaudė laivą ir galėjo pamažu jį sutriuškinti. Buvo aišku, kad iš laivo nuolaužų nieko doro negalima pastatyti. Vis dėlto daktaras tikėjosi šiaip taip padirbti nedidelę valtį grįžti į Angliją. Tačiau apie tai buvo dar anksti galvoti.

Ilgas dienas žiemotojai leido negalėdami nusitverti jokio darbo. Hateras amžinai susimąstęs kiaurą dieną gulėdavo lovoje, Altamontas gerdavo arba miegodavo, o daktaras nė nemanydavo blaškyti jiems to snūdulio, bijodamas kokių nors naujų nemalonių susidūrimų. Abu kapitonai retai tesikalbėdavo.

Per pietus apdairusis daktaras stengdavosi taip pakreipti kalbą, kad nebūtų paliestos opios ir keblios temos, ir sumaniai jas aplenkdavo. Klobonis kaip įmanydamas siekė kuo nors

sudominti savo draugus, mokydavo juos ir linksmindavo. Jis arba tvarkydavo savo kelionės užrašus, arba šnekučiuodavosi su draugais istorinėmis temomis, pasakodamas apie meteorologinius reiškinius arba apie keliones ir pateikdamas labai pamokomų faktų. Jis kalbėdavo patraukliai, kartais įsileisdamas į filosofiją ir darydamas įdomias išvadas, atrodytų, iš menkiausių faktų. Jo atmintis buvo tiesiog neišsenkama ir visados gerai jam tarnavo. Klobonis puikiai prisitaikydavo prie savo klausytojų ir pateikdavo jiems daugybę įdomių faktų, teoriją papildydamas sąmojingomis pastabomis.

Šis garbingas žmogus, tikra to žodžio prasme, buvo nedidelės draugijos siela, nuoširdumo ir teisingumo įsikūnijimas. Draugai daktaru visiškai pasitikėjo; jis kėlė pagarbą net Hateriui, kuris jį labai mylėjo. Jis visiems duodavo pavyzdį ir žodžiais, ir darbais, ir jo dėka tų penkių žmonių gyvenimas ledo dykumoje per šešetą laipsnių nuo ašigalio įėjo į normalias vėžes. Kai daktaras kalbėdavo, būdavo galima pagalvoti, kad jis samprotauja sėdėdamas savo darbo kabinete Liverpulyje.

Tačiau koks nepanašus buvo mūsų keliautojų likimas į tų jūrininkų likimą, kurių sudūžta laivas Ramiajame vandenyne ir kurie išmetami į negyvenamą salą, į likimą tų robinzonų, kuriems skaitytojai neretai pavydi jų nuotykių. Iš tikrųjų derlinga atogrąžų žemė ir klestinti gamta palengvina žmogui gyvenimą. Tuose puikiuose kraštuose, turint šiek tiek nuovokos ir nepagailėjus trupučio jėgų, galima apsirūpinti visais būtinais dalykais. Gamta ten žmogui labai palanki: iš medžioklės ir žūklės jis gauna visa, ko tik reikia; medžiai jam teikia vaisių, olose jis randa saugią prieglaudą, upeliuose – gėrimui vandens; ūksmingi medžiai saugo nuo svilinančių spindulių, žiemą negresia šalčiai: į derlingą žemę nerūpestingai numesti grūdai po kelių mėne-

sių duoda gausų derlių – žodžiu, ten galima toli nuo žmonių mėgautis nedrumsčiama laime. Be to, tos nuostabios salos, tos klestinčios žemės esti kaip tik prie jūros kelių. Avarijos ištiktas žmogus gali visuomet tikėtis, kad jį paims koks nors laivas, ir, džiaugdamasis gyvenimu ramiai sau laukti, kol jį kas išvaduos.

Bet čia, Naujosios Amerikos pakrantėse, – kokia priešingybė! Dažnai daktarui ateidavo į galvą toks palyginimas, tačiau draugams tų minčių jis nepasakodavo ir tik keikdavo, kad yra priverstas dykinėti.

Klobonis nekantriai laukė atlydžių, norėdamas vėl leistis į ekskursijas, bet kartu būgštavo, kad pavasarį tarp Hatero ir Altamonto nekiltų naujų rimtų susidūrimų. Kuo baigsis šių dviejų žmonių rungtyniavimas, jeigu jiems pavyks kada nors pasiekti ašigalį?

Reikėjo varžovus pamažu paveikti, kad jie pradėtų vienas kitą suprasti ir pasitikėtų vienas kitu. Tačiau koks sunkus uždavinys – sutaikyti anglą ir amerikietį, tokius žmones, kurie užsikrėtę tautine nesantaika, išdidų britą ir veiklų, drąsų, šiurkštoką Naujojo Pasaulio sūnų!

Mąstydamas apie negailestingą kovą dėl būvio ir apie tautinę konkurenciją daktaras niekuomet su panieka negūžčiodavo pečiais, bet nuoširdžiai sielodavosi dėl žmonių silpnybių.

Neretai jis ta tema šnekučiuodavosi su Džonsonu. Senasis jūrininkas ir daktaras gerai vienas kitą suprato. Jie abu suko galvas: kokio manevro griebtis kapitonams sutaikyti? Dėl jų priešiškumo ateityje galėjo kilti rimtų nemalonumų ir painiavų.

Tuo tarpu oras vis dar nesitaisė, ir nebuvo ko nė galvoti nors ir trumpam laikui išeiti iš Apvaizdos forto. Reikėjo dieną naktį sėdėti lediniame name. Nuobodžiavo visi, tiktai daktaras nuolat būdavo kuo nors užsiėmęs.

– Argi negalima susirasti kokios nors pramogos? – pasakė vieną vakarą Altamontas. – Tai ne gyvenimas, o kažkoks apsnūdimas; mes panašūs į gyvates, kurios žiemą sulenda į urvus.

Jūsų teisybė, – atsakė daktaras. – Deja, mūsų per mažai, kad būtų galima sugalvoti kokią nors pramogą.

– Tai jūs manote, – tarė Altamontas, – kad būtų lengviau kovoti su nuoboduliu, jeigu mūsų būtų daugiau?

– Be abejonės. Kai poliariniuose kraštuose žiemodavo visa įgula, sugalvodavo, kaip išblaškyti nuobodulį.

Norėčiau žinoti, tarė Altamontas, kaip tai pavykdavo! Reikia labai sumanaus proto, kad sugebėtum nors kiek pralinksminti tokioje niaurioje aplinkoje. Nejaugi jie duodavo vienas kitam spėti šaradas?

– To visai nereikėjo. Jų pramogos būdavo literatūra ir teatras.

– Kaip? Jie leisdavo laikraščius? – nustebo Altamontas.

– Ir rengdavo vaidinimus? – sušuko Belas.

– Suprantama, ir tai jiems teikdavo daug smagumo. Žiemodamas Melvilio saloje Paris pasiūlė savo įgulai šias dvi pramogų rūšis, ir jo pasiūlymas turėjo didžiausią pasisekimą.

– Prisipažinsiu, aš norėčiau būti jų vietoje, – tarė Džonsonas. – Tikriausiai buvo labai linksma.

– Linksma ir įdomu, Džonsonai. Leitenantas Bičis tapo teatro direktoriumi, o kapitonas Sabinas – vyriausiuoju redaktoriumi ir leido „Žiemos kroniką, arba Šiaurės Georgijos laikraštį“

– Vykusiai parinkti pavadinimai! – tarė Altamontas.

– Laikraštis ėjo pirmadieniais nuo tūkstantis aštuoni šimtai devynioliktų metų lapkričio pirmos dienos iki tūkstantis aštuoni šimtai dvidešimtų metų kovo dvidešimtos dienos. Jame buvo aprašomi visi įžymūs žiemojimo įvykiai, medžioklės, įvairūs nuotykiai, pateikiami meteorologiniai ir temperatūros duomenys;

laikraštyje buvo daugiau ar mažiau įdomi kronika. Žinoma, ten nereikėjo ieškoti Sterno sąmojo ar patraukiančių „Deili telegraf" straipsnių, bet žmonės darė, ką galėjo, o svarbiausia, įgulai buvo pramoga. Skaitytojai buvo nereiklūs, neišpaikinti, ir, rodos, dar nė vienas žurnalistas niekada nerašė su tokiu užsidegimu.

– Garbės žodis, – tarė Altamontas, – labai norėčiau, brangusis daktare, susipažinti su to laikraščio ištraukomis; bet turbūt straipsniai ten nuo pirmojo iki paskutinio žodžio buvo šalti kaip ledas.

– Nė kiek, – prieštaravo daktaras. – Šiaip ar taip, kas atrodytų naivoka Liverpulio filosofinei draugijai arba Londono literatūros institutui, tas visiškai patenkino po sniegu palaidotą įgulą. Gal norite tuo įsitikinti?

– Kaip? Nejaugi jūs mokate atmintinai?..

– Ne, tačiau „Porpoize" aš radau Perio kelionės aprašymą, ir man tereikia perskaityti, ką pasakoja tas garsusis jūrininkas.

– Paskaitykite! – sušuko daktaro draugai.

– Nėra nieko lengviau!

Klobonis išėmė svetainėje iš spintos knygą ir greitai surado tą vietą, apie kurią buvo kalbama.

– Štai, – tarė jis, – keletas ištraukų iš „Šiaurės Georgijos laikraščio" Tai laiškas vyriausiajam redaktoriui:

„Mes karštai sveikiname jūsų sumanymą leisti laikraštį. Esame įsitikinę, kad jūsų redaguojamas laikraštis suteiks mums tikrą malonumą ir padės iškęsti šimtą dienų viešpataujančią niūrią žiemos tamsą.

Gana susidomėjęs aš sekiau, kokį įspūdį jūsų skelbimas padarė mūsų draugijai. Vartodamas Londono spaudoje paplitusį posakį, galiu jus užtikrinti, kad tarp publikos tai sukėlė tikrą sensaciją.

Jums paskelbus apie laikraštį, jau kitą dieną laive buvo jaučiamas nepaprastas, tiesiog negirdėtas rašalo pareikalavimas. Žalia gelumbė buvo sėte nusėta plunksnų drožlėmis, o dėl to didį sielvartą patyrė mūsų dvasiškasis tarnas: nukratydamas tas drožles, jis vieną spaigliuką įsivarė į panagę.

Pagaliau iš patikimo šaltinio aš sužinojau, kad seržantas Martinas per dieną išgalando ne mažiau kaip dešimt peiliukų plunksnoms drožti.

Stalai net braška nuo rašalinių, kurios jau du mėnesius nematė šio pasaulio. Net kalbama, kad ne kartą buvo prasivėrusios triumo gelmės, išversdamos pundus popieriaus, kuris tikrai nesitikėjo, kad taip greitai bus sutrikdyta jo nedrumsčiama ramybė.

Jaučiu pareigą jums pranešti, jog kai kas ketina įmesti į jūsų dėžutę tokių straipsnių, kurie nieku būdu negali jums tikti dėl nepakankamo originalumo, nes jų negalima laikyti nepaskelbtais. Drįstu jus tikinti, jog ne seniau kaip vakar žmonės matė autorių, kuris pasilenkęs prie stalo vienoje rankoje laikė atverstą „Žiūrovo“ tomą, o kitoje – rašalinę šildydamas ant lempos rašalą. Nėra ko nė sakyti, tokios apgaulės jūs turite saugotis. „Žiemos kronikos“ skiltyse neprivalo pasirodyti straipsnių, kuriuos mūsų senoliai pusryčiaudami skaitė jau prieš šimtą metų.

– Puiku, – tarė Altamontas, kai daktaras baigė skaityti. – Iš tiesų tai labai įdomu; iš visko sprendžiant, laiško autorius buvo mitrus vyrukas.

– Tikrai mitrus, – atsakė daktaras. – O štai gana linksmas skelbimas:

„Reikalingas vidutinio amžiaus ir gero elgesio asmuo „Šiaurės Georgijos karališkojo teatro“ artistėms rengti. Bus paskirtas nemažas atlyginimas; arbata ir alus – pagal pareikalavimą.

Kreiptis į teatro komitetą. N.B. Pirmenybė bus teikiama našlei.

Vis dėlto mūsų tautiečiai buvo linksmi vyrai, tarė Džonsonas.

– O kaip, ar našlė atsirado? – paklausė Belas.

– Rodos, atsirado, – atsakė daktaras, – nes štai ir atsakymas teatro komitetui:

„Gerbiamieji ponai, aš esu našlė, dvidešimt šešerių metų amžiaus, ir galiu pateikti nenuginčijamų įrodymų, kad esu nepeiktino elgesio ir turiu didelių gabumų. Bet prieš apsiimdama tvarkyti jūsų teatro artisčių tualetą, norėčiau žinoti, ar jos vaikščios su kelnėmis ir ar gausiu į talką keletą stiprių jūrininkų, kurie padėtų užtempti ir suveržti toms damoms korsetus? Tuomet, gerbiamieji ponai, esu pasiruošusi jums patarnauti.

A.B.

P.S. Ar negalėtumėt vietoj alaus duoti degtinės?“

– Bravo! – sušuko Altamontas. – Aš, rodos, matau tas kambarines, su špiliu* veržiančias artistėms korsetus. Linksmi žmonės buvo kapitono Pario jūreiviai!

– Kaip ir visi, kurie pasiekia savo tikslą, – atsakė Hateras.

Po šios replikos kapitonas vėl nutilo. Daktaras nenorėdamas šia tema kalbėti skaitė toliau.

– O štai arktinių negandų paveikslas, – tarė jis. Jį būtų galima įvairinti iki begalybės, bet čia pasitaiko gana taiklių pastabų. Spręskite patys:

* Špilis – būgno pavidalo suktuvas inkarui pakelti.

„Išeini rytą pakvėpuoti grynu oru, išlipi iš laivo ant ledo – ir vos žengęs pirmą žingsnį įsmunki į eketę ir prieš savo norą išsimaudai šaltoje vonioje.

Išeini medžioti, prisiartini prie puikaus elnio, nutaikai, paspaudi gaiduką ir baisiai nusivili, nes pamatai, kad parakas šautuvo kaminėlyje sudrėkęs.

Iškeliauji su gabalu šviežios duonos kišenėje, įsinori valgyti ir įsitikini, kad duona sušalusi kaip akmuo, kad ji gali sutrupinti tau dantis, tačiau dantimis jokiu būdu nepavyks sutrupinti duonos.

Išgirdęs, kad netoli laivo pasirodė vilkas, skubiai atsikeli iš užstalės ir išeini į lauką, o sugrįžęs įsitikini, kad tavo pietus suvalgė kiti.

Grįžti iš pasivaikščiojimo nugrimzdęs į gilius ir naudingus apmąstymus ir staiga pasijunti lokio glėbyje."

– Mums, bičiuliai, – tarė daktaras, – yra vieni niekai įsivaizduoti ir kitas poliarinės žiemos negandas, bet kai patiri tokias nelaimes, apie jas pasakoti darosi jau smagu.

– Garbės žodis, – tarė Altamontas, – „Žiemos kronika" nepaprastai įdomus laikraštis, ir labai gaila, kad mes negalime jo užsiprenumeruoti.

– O jeigu mes patys pabandytume leisti laikraštį? – paklausė Džonsonas.

– Ar penkiese? – šūktelėjo daktaras. – Mes visi penki būtume autoriais, ir tikriausiai neatsirastų skaitytojų.

Neatsirastų ir žiūrovų, jei sumanytume rengti vaidinimus, – pasakė Altamontas.

Beje, daktare, – kreipėsi Džonsonas, – papasakokite ką nors apie kapitono Pario teatrą. Ar jame buvo vaidinamos naujausios pjesės?

– Suprantama. Iš pradžių buvo panaudoti „Heklos“ laive rasti du tomai draminių kūrinių, vaidinimai vyko pirmadieniais, kas antrą savaitę. Bet paskui, kai repertuaras išsisėmė, darbo ėmėsi visiškai nauji dramaturgai, ir pats Paris Kalėdų proga sukūrė dienos tema komediją, pavadintą „Šiaurės vakarų kelias, arba kelionės pabaiga“; ji turėjo labai didelį pasisekimą.

– Puikus pavadinimas, – tarė Altamontas, – bet jeigu man tektų imtis tokio siužeto, prisipažįstu, nežinočiau, ką daryti su atomazga.

– Jūsų teisybė, – tarė Belas, – kas žino, kuo visa tai pasibaigs.

– Bet kam galvoti apie paskutinį veiksmą, jei pirmiesiems sekasi gerai? – sušuko daktaras. – Palikime viską likimo valiai, mano bičiuliai; kuo geriausiai atlikime savo vaidmenis, bet kadangi atomazga priklauso nuo visatos Kūrėjo, tad neabejokime jo išmintimi. Jis tikrai žino, kaip mums padėti.

– Visa tai mes susapnuosime, – tarė Džonsonas. – Jau vėlu, metas į miegonis.

– Jūs per daug skubate į lovą, seni, – pasakė daktaras.

– Ką padarysi, daktare! Man lovoje taip smagu! Be to, aš visados sapnuoju malonius sapnus; jaučiuosi pakliuvęs į šiltuosius kraštus, ir, tiesą pasakius, pusė mano gyvenimo praslenka ties pusiauju, o kita pusė – ties ašigaliu.

– Po velnių, – tarė Altamontas, – kokia laiminga jūsų prigimtis!

– Taigi, – atsakė Džonsonas.

– Jeigu taip, – pridūrė daktaras, – būtų nuodėmė kankinti mieliausiąjį Džonsoną. Jo laukia atogrąžų saulė. Einam gulti.

XI

Įtartinos pėdos

BALANDŽIO DVIDEŠIMT ŠEŠTOS dienos naktį oras pasikeitė. Temperatūra gerokai nukrito. Daktaro namų gyventojai tuojau tai pajuto, nes po antklodėmis ėmė skverbtis šaltis. Prie krosnies budėjęs Altamontas nešykštėjo malkų norėdamas viduje palaikyti ne žemesnę temperatūrą kaip penkiasdešimt laipsnių (+10 °C).

Oro atšalimas buvo ženklas, kad netrukus liausis pūga, ir daktaras tuo džiaugėsi. Vadinasi, reiškė, kad prasidės įprasti darbai, medžioklė, apylinkių žvalgymas ir baigsis priverstinis dykinėjimas, kuris gali sugadinti net ir geriausią charakterį.

Kitą dieną daktaras atsikėlė anksti ir ledo pakopomis užsikorė ant uolos, kur stovėjo švyturys.

Vėjas pasisuko į šiaurę; oras buvo vaiskus. Lygumą dengė vientisa sniegynų plynė.

Netrukus ir kiti keliautojai išėjo į lauką ir pirmiausia ėmė nuo savo namo valyti sniego pusnis. Aikštelės nebebuvo galima pažinti: niekur nesimatė jokių žymių, kad čia gyventų žmonės. Pūga užpustė visus nelygumus. Žemę dengė sniego sluoksnis, turįs ne mažiau kaip penkiolika pėdų storio.

Visų pirma reikėjo nukasti sniegą aplink pastatus; paskui keliautojai grąžino namui buvusią architektūrinę formą, atkasė užpustytas sienas ir suteikė joms reikiamą statumą. Tai padaryti buvo nesunku: pirmiau nukapojo ledą kirtikliu, o paskui greitai aptašė sienas iki reikalingo storio.

Dvi valandas uoliai padirbėjus, visas ledas buvo nukapotas ir pasirodė granitinis dirvožemis; po to atkasė taką į sandėlius ir į parako rūsį.

Kadangi čia buvo toks nepastovus klimatas ir visuomet galėjai tikėtis pūgos, keliautojai iš sandėlio atnešė į virtuvę naują maisto atsargą. Visiems jau buvo atsipykusi sūdyta mėsa ir norėjosi šviežienos. Valgį būtinai reikėjo pagerinti. Tai buvo medžiotojų reikalas, ir jie ėmė ruoštis į žygį.

Balandis jau baigėsi, bet poliarinio pavasario dar nebuvo nė ženklo, dar neatėjo laikas atgyti arktinei gamtai: reikėjo laukti ne mažiau kaip šešias savaites. Silpni saulės spinduliai negalėjo įšildyti sniego lygumos ir pažadinti skurdžios šiaurės augmenijos. Maža tebuvo vilties sumedžioti paukščių ar žvėrių. Tuo tarpu kiškis, keletas baltųjų kurapkų ar net jauna šiaurės lapė būtų visiškai patenkinę nelabai reiklius Daktaro namų gyventojus. Taigi medžiotojai davė sau žodį negailestingai persekioti bet kokį gyvį, kuris tik prisiartins per šūvio atstumą.

Daktaras, Belas ir Altamontas nutarė išžvalgyti apylinkes. Amerikietis, sprendžiant iš jo manierų, buvo sumanus, drąsus medžiotojas ir taiklus šaulys, nors ir mėgo pasigirti. Prie jų prisidėjo ir Dekas, toks pat karštas medžiotojas kaip Altamontas, bet nelinkęs į pagyras.

Trys medžiotojai iškeliavo į rytus, perkopė per gretimą uolą ir nuėjo tolyn begaline sniego lyguma. Tačiau nebuvo reikalo toli eiti, nes jau už dviejų mylių nuo forto jie užtiko žvėrių pėdų, vingiuojančių Viktorijos užutėkio pakrantėmis. Atrodė, pėdos juosė fortą koncentriniais ratais.

Medžiotojus tai sudomino; kurį laiką jie ėjo pėdomis, paskui sustoję pažvelgė vienas į kitą.

– Na, taip! Dabar man viskas aišku! – sušuko daktaras.

– Aišku kaip dieną, – pritarė Belas. – Tai lokių pėdos.

– Puikūs žvėrys, – pareiškė Altamontas, – bet, man rodos, šiuokart jie mums nelabai tinka.

– Kodėl? – paklausė Klobonis.

– Jų čia labai daug, – atsakė Altamontas.

– Ką tuo norite pasakyti? – paklausė Belas.

– Čia aiškiai galima atskirti penkių lokių pėdas, – to jau per daug!

– Ar jūs tikras? – paklausė daktaras.

– Pažiūrėkite ir spręskite patys: štai šitos pėdos visai nepanašios į anas, kurių nagai daug labiau išskėsti. O štai dar vieno, mažesnio lokio pėdos. Kaip reikiant palyginkite ir nedideliame plote suseksite penkių baltųjų lokių pėdas.

– Taip ir yra, – atidžiai įsižiūrėjęs patvirtino Belas.

– Jeigu taip, – pasakė Klobonis, – neverta tuščiai dėtis dideliais drąsuoliais. Atvirkščiai, reikia būti atsargiems. Atšiaurios žiemos pabaigoje lokiai visuomet labai išbadėję. Dabar jie nepaprastai pavojingi, o kadangi mes jau žinome, kiek jų...

– Taip pat jų kėslus, – pridūrė Altamontas.

– Jūs manote, – paklausė daktaras, – kad jie aptiko, jog šioje pakrantėje mes gyvename?

– Tikriausiai. Tiesa, galbūt mes užėjome tiktai taką, kuriuo nuėjo lokiai... Bet kodėl tuomet pėdos eina ne tiesia linija, o suka ratus? Matyt, lokiai atėjo iš pietryčių, čia sustojo ir pradėjo savo ieškojimus.

– Tikra teisybė, – tarė daktaras. – Be abejonės, šiąnakt jie buvo čia.

– Turbūt ir kitas naktis, – atsakė Altamontas, – tik jų pėdas užpustė.

– Ne, – prieštaravo Klobonis, – greičiausiai žvėrys laukė, kol liausis pūga, paskui ėjo įlankos kranto link tikėdamiesi užklupti kokį nors ruonį ir tuo metu užuodė mus.

– Matyt, taip ir buvo, – sutiko Altamontas. Bet lengva sužinoti, ar šiąnakt jie vėl čia ateis.

– O kaip tai sužinoti? – paklausė Belas.

Reikia kuriame nors ruože užlyginti jų pėdas. Jei rytoj rasime naujų pėdų, vadinasi, lokiai tikrai mus seka.

– Taip ir padarysime, – tarė daktaras. – Tada bent jau žinosime, ką toliau veikti.

Medžiotojai ėmėsi darbo, ir netrukus pėdos buvo užlygintos per kokį šimtą tuazų.

– Kaip keista! – tarė Belas. – Kokiu būdu lokiai galėjo taip toli mus užuosti? Juk mes nedeginome jokių riebalų, kurių kvapas būtų galėjęs juos privilioti.

– O! Lokiai turi nepaprastai aštrias akis ir jautrią uoslę, – atsakė Klobonis. Be to, jie yra labai sumanūs žvėrys, gal net protingiausi iš visų gyvūnų; jie greit pajuto, kad čia dedasi kažkas nepaprasta.

– O kas gali garantuoti, – pridūrė Belas, – kad per pūgą jie nebuvo atėję prie pat forto?

– Bet kodėl šiąnakt jie sustojo taip toli nuo mūsų? – paklausė Altamontas.

– Sunku pasakyti, – atsiliepė daktaras, – bet galima tikėtis, kad savo ratus aplink Apvaizdos fortą jie pamažu vis siaurins.

– Pažiūrėsim, – tarė Altamontas.

– Einam toliau, – pareiškė Klobonis, – tik prašom nežiopsoti: būkite atsargūs!

Medžiotojai žingsniavo be galo apdairiai: juk lokiai galėjo būti pasislėpę kur nors už ledo kalnelio. Neretai lokiu jie palaikydavo aukštą baltą pusnį, tačiau kiekvieną kartą su džiaugsmu įsitikindavo, jog buvo apsirikę.

Grįždami jie užlipo ant gretimos kūgiškos uolos ir nuo jos viršūnės atidžiai apžvalgė visą lygumą nuo Vašingtono kyšulio iki Džonsono salos.

Jie nieko nepastebėjo. Viskas buvo sustingę, balta ir negyva: nei garso, nei čiužesio...

Medžiotojai sugrįžo į ledo namus.

Jie papasakojo Haterui ir Džonsonui, kas nutiko; buvo nutarta laikytis labai atsargiai. Atėjo naktis; niekas netrikdė iškilmingos jos ramybės, niekas nepranašavo artimo pavojaus.

Kitą dieną auštant Hateras ir jo draugai gerai apsiginklavę išėjo apžiūrėti sniegynų ir užtiko tokias pat pėdas kaip vakar, bet jau arčiau namų. Matyt, priešai ruošėsi Apvaizdos forto apgulčiai.

– Jie vėl klaidžioja aplink mus, – pasakė daktaras.

– Ir net pasistūmėjo pirmyn, – pridūrė Altamontas. – Pažiūrėkite į tas pėdas, kurios eina aikštelės link. Tai didžiulio lokio pėdos.

– Taip, pamažu lokiai artinasi prie mūsų, – tarė Džonsonas. – Aišku, jie nori mus atakuoti.

– Nėra jokios abejonės, – atsakė daktaras. – Taigi be reikalo nevaikščiosime. Mums bus sunku su jais susidoroti.

– Bet kurgi dėjosi tie prakeikti žvėrys? – sušuko Belas.

Turbūt mūsų tyko, pasislėpę už ledų kur nors rytuose. Mums negalima nutolti nuo namų.

– Na, o kaip bus su medžiokle? – paklausė Altamontas.

– Keletą dienų ją atidėsime, – atsakė daktaras. – Dabar užlyginkime artimiausias pėdas, o rytoj rytą pažiūrėsime, ar atsiras naujų. Taip galėsime sekti priešo veiksmus.

Medžiotojai paklausė daktaro patarimo. Teko vėl užsidaryti forte. Netoliese bastėsi pikti žvėrys, ir leistis į ekskursijas nebuvo galima. Iš sekimo punkto keliautojai atidžiai žvalgė Viktorijos užutėkio pakrantes. Švyturį nuėmė, nes dabar iš jo nebebuvo naudos, jis galėjo tiktai patraukti žvėrių dėmesį. Žibintą ir

elektros laidus sunešė į patalpą, paskui visi iš eilės ėmė budėti viršutinėje aikštelėje.

Teko vėl nuobodžiauti. Bet ką buvo galima daryti? Stoti į nelygią kovą nevertėjo; kiekvieno gyvybė buvo per daug brangi, kad ja rizikuotų. Nematydami žmonių lokiai gal bus suklaidinti; bet jeigu žvėrys pradėtų rodytis po vieną, būtų prasminga juos medžioti.

Šiuokart dykinėjimas nebuvo toks sunkus, nes reikėjo būti budriems, ir keliautojai su mielu noru ėjo sargybą.

Visą balandžio 28 dieną priešai nesirodė. Kitą dieną keliautojai išėjo apžiūrėti lokių pėdų, ir tai, ką jie pamatė, be galo juos nustebino.

Niekur jokio pėdsako! Iki pat akiračio plytėjo švarūs baltutėliai sniegynai.

– Kaip puiku! – šūktelėjo Altamontas. – Lokiai suklaidinti. Jiems neužteko ištvermės, trūko kantrybės, ir jie pasišalino. Laimingos kelionės balandėliai! O dabar – į medžioklę!

Na, na! Neskubėkit! – atšovė daktaras. – Sąžinei nuraminti, mano bičiuliai, reikia dar vieną kitą dienelę pasisaugoti. Matyt, priešas nesiartino šiąnakt prie mūsų... iš šitos pusės...

– Apeisime aplink aikštelę, – tarė Altamontas. – Tada ir nutarsime, ką daryti.

– Gerai, – sutiko daktaras.

Keliautojai kuo atidžiausiai išžvalgė sniegynus aplinkui per dvi mylias, bet niekur neužtiko lokių pėdų.

– Ką gi, dabar būtų galima ir pamedžioti? – pasiūlė nekantrusis Altamontas.

– Verčiau palaukime iki rytojaus, – patarė daktaras.

– Na, ką gi, atidėsime iki rytojaus, – nenoromis sutiko Altamontas.

Medžiotojai grįžo į fortą. Kaip ir vakar, kiekvienas po valandą budėjo sekimo poste.

Kai atėjo Altamonto eilė, jis užlipo į uolos viršūnę pakeisti Belo.

Vos tik jis išėjo, Hateras susišaukė draugus. Daktaras atidėjo į šalį savo užrašus, o Džonsonas paliko krosnis.

Buvo galima tikėtis, jog Hateras ims kalbėti apie gresiantį pavojų. Bet apie tai jis nė negalvojo.

– Mano bičiuliai, – tarė jis, – kol nėra amerikiečio, pasišnekėsime apie savo reikalus.

Kapitono draugai susižvalgė, nesuprasdami, kur jis kreipia kalbą.

– Aš nusprendžiau su jumis susitarti, – tęsė Hateras, – kaip mums toliau veikti.

Ir labai gerai, – atsakė daktaras. Pasišnekėsime, kol mes vieni.

– Po mėnesio, – tarė Hateras, – daugiausia po šešių savaičių, bus galima vėl leistis į tolimus žygius. Ar jūs galvojote, ką mums reikės daryti vasarą?

– O jūs, kapitone? – paklausė Džonsonas.

– Galiu drąsiai pasakyti, kad aš dieną ir naktį apie tai tegalvoju. Tikiuosi, jūs nė vienas nenorite grįžti atgal?

Visi tylėjo, sugluminti tokio klausimo.

– Aš pats ketinu pasiekti Šiaurės ašigalį, – pareiškė Hateras, – nors man tektų eiti vienam. Mes esame per kokius tris šimtus šešiasdešimt mylių nuo ašigalio. Dar niekuomet žmogus nebuvo taip arti prie to trokštamo tikslo, ir aš tokios progos nepraleisiu. Aš padarysiu viską, net tai, kas neįmanoma! O ką jūs ketinate daryti?

– Tą pat, ką ir jūs, – guviai atsakė daktaras.

– O jūs, Džonsonai?

– Tą pat, ką ir daktaras, – atsakė bocmanas.

– Na, o ką jūs pasakysite, Belai? – kreipėsi Hateras į dailidę.

Kapitone, – atsakė Belas, – tiesa, Anglijoje nė vieno iš mūsų nelaukia šeima, bet tėvynė vis dėlto lieka tėvyne!.. Argi jūs negalvojate grįžti į Angliją?

– Grįžti galima ir tuomet, kai atrasim ašigalį, – tarė kapitonas. – Tada net bus daug lengviau. Sunkumai nepadidės, nes keliaudami į šiaurę užpakaly paliksime šalčiausią žemės rutulio sritį. Maisto ir kuro mums užteks dar ilgai. Niekas negali mūsų sulaikyti, ir jeigu mes nepasieksime tikslo, tai padarysime nusikaltimą.

– Na, ką gi, – tarė Belas, – mes sutinkame, kapitone.

Puiku! Aš niekuomet jumis neabejojau, – atsakė Hateras. Mes laimėsime, bičiuliai, ir mūsų atradimo garbė priklausys Anglijai!

– Bet tarp mūsų yra amerikietis, – pasakė Džonsonas.

Hateras apmaudingai mostelėjo ranka.

– Žinau, – niūriai suburbėjo jis.

– Čia jo palikti negalime, – tarė daktaras.

– Ne, negalime, – pakartojo Hateras.

– Jis keliaus su mumis!

– Taip. Bet kas tuomet bus viršininkas?

– Žinoma, jūs, kapitone.

– Aš neabejoju, kad jūs manęs klausysite. Bet kas bus, jeigu jankis atsisakys?

– Nemanau, kad jis išdrįstų, – atsiliepė Džonsonas. – Bet sakykime, kad Altamontas nesutiks vykdyti jūsų įsakymų...

– Tada jis turės reikalą su manimi!

Kapitono draugai tylėdami pažvelgė į jį.

– O kuriuo keliu mes eisime? – prašneko daktaras.

Kiek bus įmanoma, keliausime pakrantėmis, – atsakė Hateras.

– O jeigu prieisime laisvą jūrą? Juk tai galimas daiktas!

– Ką gi, tuomet perplauksime jūrą.

– Bet kaip? Juk laivo mes neturime.

Hateras nieko neatsakė. Jis atrodė sumišęs.

– Galbūt, – pasiūlė Belas, – iš „Porpoizo" likučių pavyks pasidirbti valtį?

– Niekados! – karštai riktelėjo Hateras.

– Niekados? – paklausė Džonsonas.

Daktaras palingavo galvą: jis suprato, ko taip irzo kapitonas.

– Niekados! – pakartojo Hateras. – Valtis, padirbta iš amerikiečių laivo likučių, bus amerikietiška valtis!..

– Bet, kapitone... – buvo bepradedąs Džonsonas.

Daktaras davė bocmanui ženklą nebesispirti. Reikėjo šį klausimą atidėti iki palankesnio momento. Klobonis suprato kapitono dvasinę būklę, nors ir nepritarė jo jausmams. Vis dėlto jis tikėjosi, kad jam pavyks priversti savo draugą absurdiško sprendimo atsisakyti.

Jis ėmė kalbėti kita tema ir pareiškė, kad į tą nežinomą Žemės rutulio tašką, vadinamą Šiaurės ašigaliu, jiems galbūt pavyks nukeliauti sausuma.

Žodžiu, daktaras nuo to keblaus dalyko sumaniai išsisuko. Pokalbis buvo nutrauktas, nes parėjo Altamontas.

Amerikietis nieko naujo nepranešė.

Taip pasibaigė diena; naktis irgi praėjo ramiai. Matyt, lokiai buvo pasišalinę.

XII

Ledo kalėjimas

RYTOJAUS DIENĄ HATERAS, Altamontas ir Belas nutarė eiti į medžioklę. Lokių pėdų niekur nebuvo matyti: turbūt žvėrys atsisakė forto apgulos. Jie arba pabūgo nežinomų priešų, arba nematydami žmonių pagalvojo, kad ten, po sniego vėpūtiniais, nėra nė gyvos dvasios.

Kol namie nebus medžiotojų, daktaras norėjo apsilankyti Džonsono saloje, ištirti ledą ir padaryti kai kurias hidrografines nuotraukas. Šaltis buvo smarkus, bet žiemotojai prie speigų jau buvo pripratę ir lengvai juos pakentė.

Džonsonas turėjo likti Daktaro namuose ir juos saugoti.

Medžiotojai ėmė ruoštis į žygį. Kiekvienas buvo ginkluotas dvivamzdžiu graižtviniu šautuvu, užtaisomu kūgiškomis kulkomis. Pasiėmė truputį pemikano, jei kartais kelionėje juos užkluptų naktis, taip pat ledkirčius, kurie poliariniuose kraštuose būtinai reikalingi; apsivilkę visi buvo elnio odos striukėmis, o už diržo užsikišę po kirvuką.

Šiltai apsirengę, be jokio krovinio, su lengvais ginklais, jie galėjo toli nueiti; visi buvo puikūs šauliai, taigi reikėjo tikėtis sėkmingos medžioklės.

Aštuntą valandą ryto pabaigę ruoštis jie iškeliavo. Dekas linksmai šokinėdamas bėgo priekyje. Medžiotojai perkopė kalvą, stūksančią rytuose, aplenkė uolą, kur pirmiau stovėjo švyturys, ir sniego laukais nužygiavo pietų link, kur dunksojo Belo kalnas.

Daktaras susitarė su Džonsonu, kad kilus kokiam nors pavojui duos vienas kitam signalą; paskui jis nusileido į pakrantę ir ėmė skverbtis į ledų užgrioztą Viktorijos užutėkį.

Džonsonas liko vienas Apvaizdos forte, bet nesėdėjo sunėręs rankų. Pirmiausia jis išleido į lauką grenlandinius šunis, kurie lojo ir neramiai blaškėsi „šunų rūmuose“; iš pasiutiško džiaugsmo, jie ėmė raičiotis po sniegą. Paskui senasis jūrininkas kibo į namų ūkio darbus. Reikėjo papildyti kuro ir maisto atsargas, sutvarkyti sandėlius, pataisyti kai kuriuos rakandus, sulopyti suplyšusias antklodes, taip pat apavą, nes vasarą laukė tolimos ekskursijos. Darbo buvo iki kaklo, bet Džonsonas dirbo sparčiai ir mikliai, nes kiekvienas jūrininkas yra visų amatų meistras.

Dirbdamas jis visą laiką galvojo apie vakarykštį pokalbį, apie stebėtiną Hatero atkaklumą: kapitonas jokiu būdu nenorėjo plaukti į ašigalį drauge su amerikiečiu amerikietiška valtimi. Tiesą sakant, tai buvo pagirtinas, didvyriškas atkaklumas.

„Bet kaip perplaukti vandenyną be valties? – galvojo Džonsonas. Kai prieisime laisvą jūrą, kaip nori sukis, tačiau be laivelio nieko nepadarysi. Gali būti nors ir geriausias iš visų anglų, vis tiek trijų šimtų mylių plaukte nenuplauksi. Turbūt galima būtų patriotizmo ir atsižadėti. Tačiau pagyvensim – pamatysim. Turime dar daug laiko, be to, ir daktaras dar nepasakė paskutinio savo žodžio. Jis prityręs žmogus ir tikriausiai sugebės kapitoną įkalbėti. Galiu kirsti lažybų, kad eidamas į salą daktaras apžiūrės „Porpoizo“ nuolaužas ir nuspręs, ar galima iš jų ką nors padirbti.

Tokios mintys spietėsi Džonsono galvoje, kai išėjo medžiotojai. Bet praslinko valanda, ir staiga už dviejų ar trijų mylių pavėjui driokstelėjo sausas, skardus šūvis.

– Puiku! Tikriausiai jau užtiko žvėrių, – tarė sau Džonsonas, – be to, nelabai toli, nes šūvis gerai girdėti. Tiesa, oras labai tyras.

Trenkė antras šūvis, paskui trečias.

– Taip. Turbūt užėjo puikų laimikį, – pamanė Džonsonas.

Vėl supyškėjo trys šūviai, bet jau arčiau.

„Šeši šūviai! – pagalvojo Džonsonas. Visos kulkos išleistos... Matyt, čia nebe juokai... Nejaugi...

Bocmanas pabalo; išbėgęs iš namų jis užkopė ant uolos.

Tai, ką jis pamatė, jį tiesiog sukrėtė.

– Lokiai! – suriko jis.

Medžiotojai, paskui kuriuos sekė Dekas, bėgo kiek įkabindami, o juos vijosi penki didžiuliai lokiai. Paleidus šešis šūvius, nepavyko nudėti nė vieno žvėries. Lokiai jau baigė medžiotojus pasivyti. Hateras bėgdamas užpakaly stengėsi sulaikyti lokius per tam tikrą atstumą: jis numetė jiems pirma savo kepurę, paskui kirvuką ir pagaliau šautuvą. Lokiai savo papratimu sustodavo ir iš smalsumo apuostydavo tuos daiktus, taip atsilikdami nuo medžiotojų, nors šiaip bėgo greičiau už arklius.

Hateras, Altamontas ir Belas uždusę pribėgo prie Džonsono ir kartu su juo kūlversčia nusirito šlaitu prie namo.

Dar akimirksnis, ir lokiai būtų juos pasiviję; kapiťonui vos pavyko medžiokliniu peiliu atremti milžiniškos letenos smūgį.

Hateras ir jo draugai bematant užsidarė namo viduje. Lokiai neryžtingai sustojo plokščioje uolos viršūnėje.

Na, dabar mes dar pažiūrėsim, kas nugalės! pareiškė Altamontas. – Penki prieš penkis!

– Keturi prieš penkis! – drebančiu balsu pasakė Džonsonas.

– Kaip tai? – paklausė Hateras.

– Daktaras!.. – atsakė Džonsonas rodydamas į tuščią svetainę.

– Ką daktaras?

– Jis išėjo į salą.

– Ak, nelaimingasis! – šūktelėjo Belas.

– Argi galima jį palikti vieną! – tarė Altamontas.

– Bėkim! – sušuko Hateras.

Jis atvėrė duris, bet tučtuojau jas vėl užtrenkė, nes lokys savo letena vos nesuknežino jam kiaušo.

– Lokiai čia! – riktelėjo jis.

Visi penki? – paklausė Belas.

Visi! – atsakė Hateras.

Altamontas puolė prie lango ir ėmė grūsti į jo angą nuo sienos atskeltus ledo gabalus. Jo draugai netardami nė žodžio, ėmė kimšti kitus langus. Tylą trikdė tiktai duslus Deko urzgimas.

Visus kamavo ta pati mintis. Užmiršdami jiems patiems gresiantį pavojų jie galvojo tiktai apie daktarą. Apie jį, o ne apie save! Vargšas Klobonis! Toks geraširdis, toks atsidavęs, nedidelio jų būrelio siela! Pirmą kartą jo nebuvo su jais... Kas jį ištiks? Juk jam gresia toks baisus pavojus, gal net mirtis! Nieko neįtardamas jis ramiai grįš namo ir staiga prieš save išvys įnirtusius žvėris. Ir svarbiausia negalima jo įspėti. Bandyti veržtis iš namo būtų beprotybė.

– Aš vis dėlto tikiuosi, – tarė Džonsonas, – kad daktaras dabar jau budrus. Šūviai jį įspėjo, kad gresia pavojus, ir jis turbūt suvokė, jog atsitiko kažkas negera.

– O jeigu tuo momentu jis buvo per daug toli? Jeigu jis nesuvokė, kas atsitiko? – paklausė Altamontas. – Žodžiu, aštuoni galimumai iš dešimties, kad jis grįš namo, net nenumanydamas apie pavojų. Lokius užstoja eskarpas, ir jis jų nepamatys.

– Tada reikia atsikratyti tais žvėrimis, kol dar neparėjo daktaras, – pareiškė Hateras.

– Bet kaip? – paklausė Belas.

Atsakyti į tokį klausimą buvo nelengva. Daryti išpuolį būtų buvę beprotiška. Tiesa, jie užvertė ledo luitais koridorių, bet lokiai, žinoma, galėtų šią kliūtį įveikti ir įsibrauti į vidų. Dabar

žvėrys žinojo, kad turi reikalą tik su keturiais priešais, kurie už juos gerokai silpnesni.

Apgultieji išsiskirstė po kambarius ir ėmė laukti puolimo. Buvo girdėti, kaip žvėrys sunkiai trypinėja po sniegą, dusliai riaumoja ir nagais drasko ledines sienas.

Reikėjo veikti. Altamontas nutarė iškirsti sienoje skylę ir paleisti į apgulėjus ugnį. Jis labai greitai kiaurai prakirto ledinę sieną, bet vos tiktai iškišo pro tą skylę šautuvą, ginklas buvo plėšte išplėštas jam iš rankų. Amerikietis net nesuskubo iššauti.

– Po velnių! Na ir galybė! – sušuko Altamontas.

Ir jis skubiai užkišo angą.

Praslinko valanda; jokios išeities nebuvo matyti. Keliautojai vėl ėmė tartis, ar nebūtų galima pulti. Laimėti tebuvo labai mažai šansų, nes susidoroti su lokiais pavieniui neįmanoma. Tačiau Hateras ir jo draugai nekantravo norėdami kuo greičiau išsivaduoti iš tos bėdos; teisybę pasakius, jiems buvo gėda, kad lokiai juos įvarė į spąstus, – ir jie jau buvo besiryžtą atviram puolimui, tik staiga kapitonui į galvą atėjo naujas gynybos būdas.

Jis pagriebė geležinį žarsteklį, kuriuo Džonsonas iškasdavo anglis, ir įkišo į krosnį; paskui ėmė kirsti sienoje skylę, tačiau kiaurai neprakirto, palikdamas iš lauko pusės ploną ledo sluoksnį.

Hatero draugai tylėdami žiūrėjo į visą tą pasiruošimą. Kai žarsteklis įkaito baltai, Hateras pasakė:

– Aš atstumsiu lokius įkaitintu žarstekliu, o kai jie pasitrauks, mes pro langą imsime į juos šaudyti, ir jiems nepavyks išplėšti mums šautuvų.

– Gudriai sugalvota! – šūktelėjo Belas prieidamas prie kapitono.

Hateras ištraukė iš krosnies žarsteklį ir greitai įkišo į prakirstą skylę. Sniegas garsiai sušnypštė, nuo žarsteklio pūkštelėjo

garai. Pribėgo du lokiai, griebė įkaitintą žarsteklį ir baisiai suriaumojo. Vienas po kito driokstelėjo keturi šūviai.

– Pataikėm! – sušuko Altamontas.

– Pataikėm! – pakartojo Belas.

– Reikia pakartoti, – tarė Hateras greitai užkimšdamas šaudomąją angą.

Žarsteklį vėl įdėjo į krosnį, ir po kelių minučių jis vėl įkaito.

Altamontas ir Belas užtaisę šautuvus sustojo į vietas. Hateras iš naujo pramušė skylę ir iškišo įkaitintą žarsteklį.

Bet šį kartą jis atsirėmė į kažkokį kietą daiktą.

– Prakeikimas! – šūktelėjo amerikietis.

– Kas yra? – paklausė Džonsonas.

– Ogi tas, kad prakeiktieji žvėrys verčia ledo luitus vieną ant kito, nori mus užmūryti name ir gyvus palaidoti!

– Negali būti!

– Pažiūrėkite patys: žarsteklis toliau nebelenda. Tai pagaliau darosi juokinga!

Tačiau buvo jau nebejuokinga, – padėtis darėsi vis blogesnė. Sumanūs žvėrys nusprendė priešus numarinti badu. Jie ėmė versti prie įėjimo ledus.

– Kaip bjauru! – bambėjo įširdęs Džonsonas. – Kad nors būtų žmonės, o čia – žvėrys!

Praslinko dvi valandos. Apgultųjų padėtis darėsi baisi. Prie sienos suversti ledo luitai taip ją sustorino, jog iš lauko nebuvo girdėti jokio garso. Altamontas susijaudinęs vaikščiojo iš vieno kampo į kitą. Jį tiesiog siutino mintis, kad jam, nors ir tokiam drąsiam, tenka nusileisti lokiams.

Hateras pasibaisėdamas galvojo apie daktarą ir apie tai, koks siaubingas pavojus jam gresia grįžtant namo.

– Ak, jeigu daktaras būtų čia! – graužėsi Džonsonas.

– Na ir kas? Ką jis čia padarytų? – paklausė Altamontas.

Jeigu aš tai žinočiau, man nebūtų reikalingas ir daktaras, – atsakė Džonsonas. Vis dėlto numanau, ką jis dabar mums patartų!

– Ką būtent?

– Užkąsti. Tai nė kiek nepakenktų. Kaip jūs manote, Altamontai?

– Ką gi, aš mielai pavalgyčiau, nors mūsų tokia kvaila, tiesiog žeminanti padėtis, – atsakė Altamontas.

– Einu lažybų, – tarė Džonsonas, – kad po pietų mes sugalvosime, kaip išsisukti iš tos bėdos.

Niekas jam neatsakė. Visi susėdo prie stalo.

Kaip tikras daktaro mokinys, Džonsonas stengėsi į pavojus žiūrėti filosofiškai, bet jam tai prastai sekėsi. Pokštai jam užkliūdavo už liežuvio. Be to, apgultieji pradėjo jausti negalavimą. Atmosfera aklinai uždarytoje patalpoje darėsi vis sunkesnė, grynas oras beveik negalėjo įeiti, nes krosnyse buvo bloga trauka. Ugnis netrukus turėjo užgesti. Plaučių ir krosnies sunaudojamas deguonis pamažu keitėsi anglies dvideginiu.

Hateras pirmasis pajuto tą naują pavojų ir nenuslėpė jo nuo savo draugų.

– Vadinasi, reikia žūtbūt išeiti į lauką! – sušuko Altamontas.

– Taip, – tarė Hateras, – tačiau palauksime nakties. Lubose prakirsime skylę, ir įeis gryno oro; vienas iš mūsų palypės iki tos skylės ir šaudys į lokius.

– Daugiau nieko ir nebelieka, – atsakė Altamontas.

Taip nutarę visi ėmė laukti tinkamo momento. Praslinko keletas valandų. Altamontas keikė susidariusią padėtį.

– Kur tai girdėta, – kalbėjo jis, – kad lokiai priremtų prie sienos žmones?

XIII

Mina

ATĖJO NAKTIS. Lempa dėl deguonies trūkumo pradėjo pamažu gesti.

Aštuntą valandą pasiruošimas buvo baigtas. Apgultieji rūpestingai užtaisė šautuvus ir ėmė kirsti lubose skylę.

Dirbama jau buvo keletą minučių. Belas vikriai kapojo ledą, tik staiga Džonsonas, stovėjęs sargyboj miegamajame, skubiai priėjo prie draugų.

Jis buvo sunerimęs.

– Kas jums? – paklausė kapitonas.

Nieko, šiaip sau... neryžtingai atsakė senasis jūrininkas. – Tačiau...

– Kas atsitiko? – paklausė Altamontas.

– Tyliau! Ar jūs nieko negirdite?

– Kur?

– Štai ten... sienoje darosi kažkas negera.

Belas metė darbą ir ėmė klausytis.

Netrukus jis nugirdo duslų krebždesį. Atrodė, šoninėje sienoje kažkas gremžia skylę.

– Rausiasi, – tarė Džonsonas.

– Be abejonės, – atsakė Altamontas.

– Nejaugi lokiai? – paklausė Belas.

– O kas gi kitas? – sušuko Hateras.

– Jie pakeitė taktiką, – kalbėjo senasis jūrininkas, – matyt, nebegalvoja mūsų marinti badu.

– Jie mano, kad mes jau užtroškome, – atsakė Altamontas pradėdamas ne juokais niršti.

– Greitai jie čia įsilauš, – tarė Belas.

– Na, ką gi, – atsakė Hateras. – Teks grumtis!

– Po velnių! – sušuko Altamontas. – Man rodos, tai daug geriau! Įsipyko man tie nematomi priešai. Bent jau matysime tuos nenaudėlius.

– Taip, – pasakė Džonsonas, – bet vargu ar galėsime panaudoti šautuvus: čia per ankšta.

– Ir labai gerai! Kausimės peiliais ir kirviais!

Triukšmas ėjo vis smarkyn. Jau aiškiai buvo girdėti, kaip krebžda nagai. Lokiai rausė skylę toje vietoje, kur siena buvo prisišliejusi prie įsirėmusio į uolą sniego pylimo.

– Lokys dabar ne toliau kaip per šešias pėdas nuo mūsų, – pareiškė Džonsonas.

– Jūsų teisybė, Džonsonai, – tarė Altamontas. – Tuojau mes tą balandėlį kaip reikiant pavaišinsime!

Amerikietis viena ranka nusitvėrė kirvį, kita – peilį, atstatė į priekį dešinę koją ir atsilošė atgal pasiruošęs gintis. Hateras ir Belas pasekė jo pavyzdžiu. Džonsonas dėl viso pikto užtaisė savo šautuvą.

Dunkseno dabar jau visai arti; buvo girdėti, kaip ledas, gremžiamas geležiniais nagais, byrėjo į gabalus.

Tik plonas ledo sluoksnis beskyrė keliautojus nuo priešų. Staiga ledo pluta susprogo, kaip lanke sprogsta klouno praplėšiamas popierius, ir į tamsoką kambarį įsirito didžiulis kamuolys.

Altamontas užsimojo kirviu.

– Stokit! Dėl Dievo! – pasigirdo pažįstamas balsas.

– Daktaras! Daktaras! – sušuko Džonsonas.

Tikrai, tai buvo daktaras; netekęs pusiausvyros jis kūlversčia nuriedėjo į kambario vidurį.

Visi apstulbo, bet nustebimas tuojau pavirto neapsakomu džiaugsmu. Kiekvienas norėjo apkabinti garbingąjį Kloboni;

susijaudinęs Hateras ilgai jį laikė priglaudęs prie krūtinės, o daktaras karštai paspaudė kapitonui ranką.

– Nejaugi čia jūs, daktare? – šūktelėjo bocmanas.

– Aš pats, seni, kaip mane matote. Ir aš net labiau nerimavau dėl jūsų, negu jūs dėl manęs.

– Bet kaip jūs sužinojote, kad mus laiko apgulę lokiai? – paklausė Altamontas. – Mes juk labiausiai bijojome, kad jūs galite kuo ramiausiai grįžti į fortą net nenujausdami pavojaus.

– O! Aš puikiai viską mačiau! – atsakė daktaras. – Jūsų šūviai mane įspėjo. Tuo metu aš buvau prie „Porpoizo"; užlipau ant ledujų ir matau – jus vejasi penki lokiai. Na ir išsigandau dėl jūsų! Paskui matau, kad jūs galvotrūkčiais nusiritote nuo uolos, o lokiai abejodami sustojo jos viršūnėje. Tada šiek tiek nusiraminau, nes supratau, kad spėjote užsidaryti namuose. Ėmiau palengva slinkti į priekį, tai šliaužte šliauždamas, tai slapstydamasis už ledujų. Tokiu būdu prisiartinau prie forto. Čia pamačiau, kad lokiai darbuojasi tartum milžiniški bebrai: griebia ledo luitus ir verčia prie sienos, žodžiu – nori jus užmūryti. Laimė, jiems neatėjo į galvą risti ledų nuo uolos, nes jus būtų suploję į blyną.

– Bet juk ir jums, daktare, grėsė didelis pavojus, – tarė Belas, – lokiai galėjo kiekvienu momentu jus pulti.

– Jiems ne tas rūpėjo. Džonsono išleisti grenlandiniai šunys keletą kartų buvo prisiartinę prie forto, bet lokiai visai neketino jų persekioti; ne, jie tikėjosi pasmaguriauti gardesnės mėselės.

– Ačiū už komplimentą! – nusijuokė Altamontas.

– O, čia nėra kuo didžiuotis! Kai tik aš atspėjau lokių taktiką, tuojau pat nutariau prasiskverbti pas jus. Išmintingumas reikalavo palaukti nakties. Sutemus aš patyliukais prisėlinau prie pylimo iš tos pusės, kur yra parako rūsys. Tą vietą pasirinkau todėl, kad iš ten buvo lengviausia prakasti sieną. Ėmiausi

darbo ledą kapodamas ledkirčiu peiliu; ta proga pasakysiu, kad tai labai naudingas įnagis. Geras tris valandas aš rausiau, kirtau, kasiau, visai nusikamavau, išalkau kaip šuo, bet vis dėlto prisikasiau iki jūsų...

– Kartu su mumis laukti to paties likimo? – paklausė Altamontas.

– Mūsų visų išgelbėti. Bet pirmiausia duokite man džiūvėsėlį ir gabalą mėsos: aš mirštu iš bado.

Netrukus daktaras jau kimšo už abiejų žandų geroką gabalą sūdytos mėsos. Tai jam nekliudė atsakinėti į klausimus, kuriais jis buvo apibertas iš visų pusių.

– Mūsų išgelbėti? – pakartojo Belas.

– Na, suprantama, – atsakė daktaras energingai krutindamas žandikaulius.

– Iš tikrųjų, – tarė Belas, – mes galime pasprukti tuo pačiu keliu, kuriuo atėjo daktaras.

– Še tai tau! – sušuko Klobonis. – Užleisti priešui savo pozicijas! Juk tie kenksmingi padarai kaipmat suuostų, kur sudėtos maisto atsargos, ir viską sušveistų!

– Nėra ką daryti, teks čia pasilikti, – tarė Hateras.

– Žinoma. Bet reikia žūtbūt atsikratyti lokių.

– Vadinasi, jūs radote kokią nors priemonę? – paklausė Belas.

– Ir net labai tikrą, – atsakė daktaras.

– Na, ar aš nesakiau! – sušuko Džonsonas trindamas rankas. – Kol daktaras su mumis, negalima nukabinti nosies: jis visada ras kokį nors būdą išsisukti.

– Klausykite, daktare, – pasakė Altamontas, – ar lokiai negali čia įsibrauti jūsų iškastu urvu?

– O ne, aš tvirtai uždėjau angą. Dabar galime kuo ramiausiai vaikščioti į parako rūsį, lokiai to net nenumanys.

– Bet sakykit gi pagaliau, kaip manote mus išvaduoti nuo neprašytų svečių?

– Ogi labai paprastai; tam reikalui aš kai ką jau net paruošiau.

– Ką būtent?

– Tuoj pamatysite. Bet aš ir užmiršau, kad parėjau ne vienas.

– Kaip tai? – nustebo Džonsonas.

– Leiskite jums pristatyti savo draugą.

Taip taręs Klobonis išsitraukė iš prakirstos sienoje angos neseniai jo nušautą šiaurės lapę.

– Lapė! – šūktelėjo Belas.

– Tai mano šios dienos laimikis, – kukliai paaiškino daktaras. – Šita lapė mums labai pravers!

– Tačiau koks gi jūsų planas? – nekantriai paklausė Altamontas.

– Susprogdinti visus lokius. Tam tikslui reikės šimto svarų parako.

Visi nustebę sužiuro į daktarą.

– O kur parakas? – paklausė jie.

– Parako rūsyje.

– Na, o kaip pasiekti rūsį?

– Mano urvas eina tiesiai į jį. Ne be reikalo aš išrausiau dešimties tuazų ilgio koridorių. Būčiau galėjęs prakasti brustverą ir arčiau namo, bet žinojau, ką darau.

– O kur manote padėti miną? – paklausė amerikietis.

Vidury pylimo, kuo toliau nuo namo, parako rūsio ir sandėlių.

– Bet kaip ten privilioti visus lokius iš karto?

– Tai jau mano reikalas, – atsakė Klobonis. – Bet gana plepėti, prie darbo! Mes turime per naktį iškasti šimto pėdų ilgio

urvą: tai nelengvas darbas, bet penkiese, pasikeisdami, mes jį padarysime. Tegu pradeda Belas, o mes truputį pailsėsime.

– Po velnių! – sušuko Džonsonas. – Puikiai jūsų, daktare, sugalvota!

Daktaras ir Belas įlindo į tamsų urvą, o kur galėjo prašliaužti Klobonis, ten nebuvo ankšta ir kitiems. Netrukus minuotojai pateko į parako rūsį, kur stovėjo eilėmis išrikiuotos statinaitės su paraku. Daktaras paaiškino Belui, ką reikia daryti, ir dailidė ėmė kirsti sieną, prie kurios buvo prisišliejęs brustveras, Klobonis grįžo į ledo namą.

Belas dirbo jau visą valandą ir iškirto kokių dešimties pėdų ilgio urvą, kuriuo buvo galima šliaužte šliaužti. Belą pakeitė Altamontas ir per valandą padarė ne mažiau kaip dailidė. Sniegas buvo nešamas į virtuvę, kur daktaras ant viryklos jį tirpino, kad užimtų mažiau vietos.

Altamontą pakeitė Hateras, kapitoną – Džonsonas. Per dešimt valandų, iki aštuntos valandos ryto, urvas buvo iškastas.

Auštant Klobonis pro šaudomąją angą, jo iškirstą parako rūsio sienoje, pažiūrėjo į lokius.

Kantrūs žvėrys nesitraukė iš savo vietų. Jie slankiojo šen ir ten, uostė orą, riaumojo – žodžiu, saugojo su pavyzdingu budrumu eidami aplink ledo namą, kuris buvo pradingęs po krūva suverstų lyčių. Pagaliau jie pritrūko kantrybės, ir daktaras pastebėjo, kad lokiai pradeda ardyti savo suneštus ledo luitus.

– Tai gražiausia! – šūktelėjo jis.

– Ką jie ketina daryti? – paklausė greta stovintis kapitonas.

– Matyt, jiems nusibodo laukti: jie velka ledo luitus į šalis ir nori prieiti prie mūsų. Bet palaukit, balandėliai! Mes su jumis susidorosime. Tačiau reikia skubėti!

Klobonis nušliaužė į kamerą, iškastą pylimo viduje, kur turėjo būti padėta mina; jis liepė kamerą gerokai padidinti. Ne-

trukus jos lubose beliko tik pėdos storumo ledo sluoksnis, – reikėjo lubas paremti, kad jos neįgriūtų.

Į ledinę aslą keliautojai įkalė stulpą, įtvirtindami jį granitiniame grunte; prie stulpo pririšo negyvą lapę; apačioje prie stulpo pririšo virvę, kuri buvo nutiesta urvu iki pat rūsio.

Daktaro draugai viską darė, kaip jis nurodinėjo, nors ir nelabai suprato, kas iš to bus.

– Štai masalas, – rodydamas į lapę tarė daktaras.

Jis liepė prie stulpo atridenti statinaitę, kurioje buvo apie šimtą svarų parako.

– O štai ir mina, – pridūrė Klobonis.

– O mes patys, ar neišlėksime į orą drauge su lokiais? – paklausė Hateras.

– Ne! Mes būsime gana toli nuo sprogimo vietos; be to, namas yra tvirtai pastatytas. O jeigu jis ir supleišėtų, nesunku bus tuos plyšius užtaisyti.

– Gerai, – tarė Altamontas. – Bet kaipgi jūs veiksite?

– Ogi štai kaip. Patraukę virvę, mes nuversime stulpą, kuris laiko parėmęs viršum minos ledines lubas. Negyva lapė tuojau pasidarys matoma, ir alkani lokiai bematant supuls prie to netikėto grobio.

– Aiškus daiktas.

– Tada aš susprogdinu miną, ir visa kompanija išlekia į orą.

Hateras visiškai pasitikėdamas savo draugu nereikalavo jokių paaiškinimų. Jis laukė. Tačiau Altamontas norėjo viską žinoti iki mažiausių smulkmenų.

– Ar jūs galite, daktare, taip apskaičiuoti degiklio ilgį, kad sprogimas įvyktų reikiamu momentu?

– Tai labai paprasta, ir man nereikės net skaičiuoti.

– Vadinasi, jūs turite šimto pėdų degiklį?

– Jokio degiklio aš neturiu!

– Tad norite padaryti parako takelį?

– O ne! Tai nepatikima priemonė!

Vadinasi, tuomet vienas kuris turime pasiaukoti ir susprogdinti miną?

– Ką gi, aš galiu! – pasisiūlė Džonsonas.

– Nėra reikalo, brangus bičiuli, – atsakė daktaras spausdamas bocmanui ranką. – Kiekvieno mūsų gyvybė yra brangi, ir, jei duos Dievas, visi liksime gyvi.

– Na, tada aš jau nebežinau, – pasakė Altamontas.

– Menkas aš būčiau fizikas, – šyptelėjo Klobonis, – jei tokiomis aplinkybėmis nemokėčiau išsisukti iš bėdos!

– Ak, štai kaip, pasitelkiama fizika! – sušuko Džonsonas ir plačiai nusišypsojo.

– Žinoma! Argi mes neturime galvaninės baterijos ir reikiamo ilgio laidų, kuriuos naudojome švyturiui?

– Na ir ką?

– Taigi mes galime susprogdinti miną bet kuriuo momentu ir be jokios rizikos.

– Valio! – riktelėjo Džonsonas.

Valio! – pritarė jo draugai nesibaimindami, kad juos gali išgirsti lokiai.

Laidai buvo nutiesti nuo namo iki parako rūsio. Vienas jų galas buvo prijungtas prie galvaninio elemento, kitas įleistas į parako statinaitę; laidai ėjo arti vienas kito.

Iki devintos valandos ryto viskas buvo paruošta. Delsti nebuvo galima, nes lokiai ėmė įnirtingai ardyti namą.

Atėjo lemiamas momentas. Parako rūsyje buvęs Džonsonas turėjo patraukti prie stulpo pririštą virvę. Jis užėmė savo postą.

– Būkite pasiruošę, – pasakė daktaras draugams, – jei kartais lokiai nebūtų iš karto užmušti. Stokite šalia Džonsono ir po sprogimo tučtuojau bėkite į lauką.

Hateras, Altamontas ir Belas nušliaužė į parako rūsį, daktaras liko prie elektros aparato.

Netrukus pasigirdo prislopintas Džonsono balsas:

– Ar jau?

– Viskas gerai! – atsakė Klobonis.

Džonsonas smarkiai patraukė virvę, stulpas susvyravo. Bocmanas prišoko prie šaudomosios angos ir susijaudinęs ėmė žiūrėti. Ledo skliautas įgriuvo, iš po skeveldrų pasirodė lapės lavonas. Iš pradžių lokiai sumišo, bet paskui godžiai puolė grobį.

– Ugnis! – sukomandavo Džonsonas.

Daktaras sujungė laidus; trenkė griausmingas sprogimas; namas susiūbavo tartum nuo požeminio smūgio, sienose atsivėrė plyšiai. Hateras, Altamontas ir Belas iššoko iš parako rūsio su atstatytais šautuvais.

Bet šauti nebuvo į ką. Keturi lokiai buvo nudėti vietoje, ir sužaloti, apanglėję jų lavonai drybsojo ant sniego, o penktasis lokys apsvilintu kailiu spruko kiek galėdamas.

– Valio! Valio! Valio! – ėmė šaukti daktaro draugai.

Nušvitusį Klobonį visi puolė glėbesčiuoti.

XIV

Poliarinis pavasaris

BELAISVIAI IŠSIVADAVO. Visi džiūgavo ir karštai dėkojo daktarui. Tiesa, senasis bocmanas gailėjo lokių kailių, kurie buvo apdeginti ir niekam nebetiko, bet tai nelabai aptemdė jo džiaugsmą.

Visą dieną keliautojai taisė ledinį namą, kuris nuo sprogimo buvo smarkiai nukentėjęs. Jie nurinko lokių suverstus ledo lui-

tus ir sutvirtino suskeldėjusias sienas. Bocmanas traukė linksmas daineles, dirbti buvo lengva.

Kitą dieną staiga pasikeitė vėjas ir kur kas atšilo oras, termometras pakilo iki +15° (–9 °C). Ši permaina greitai paveikė ir žmones, ir gamtą; viskas aplinkui įgijo linksmesnį vaizdą. Papūtus pietų vėjui pasirodė ir pirmieji poliarinio pavasario požymiai.

Toks palyginti šiltas oras išsilaikė keletą dienų; termometras nuo vėjo apsaugotoje vietoje rodė +31° (–1 °C); ledas pradėjo po truputį tirpti.

Ledo laukus išvagojo plyšiai; šen ir ten iš po ledo tryško sūrus vanduo primindamas anglų parkų fontanus; po kelių dienų prapliupo smarkus lietus.

Viršum sniego lygumų driekėsi tirštas rūkas, tai buvo geras ženklas, pranašaująs, kad sniegynai pradės greitai tirpti. Blyškus saulės rutulys pamažu darėsi vis ryškesnis ir danguje skriejo vis didesnį ratą. Naktys buvo trumpos, truko vos trejetą valandų.

Kitas, ne mažiau reikšmingas požymis buvo tas, kad pasirodė ištisi pulkai baltųjų kurapkų, poliarinių žąsų, sėjikų ir jerubių. Aplinkui skambėjo skardus jų čirikavimas, jūrininkų atmenamas dar nuo praėjusio pavasario. Užutėkio pakrantėse atsirado kiškių, kuriuos keliautojai sėkmingai medžiojo, taip pat arktinių pelių lemingų, kurių urveliai lygiomis eilėmis buvo išgraižę visą krantą.

Daktaras atkreipė savo draugų dėmesį, kad beveik visi žvėrys ir paukščiai metė baltus žieminius drabužius ir ėmė rengtis vasariškai. Jie skubiai ruošėsi pavasariui, o gamta savo ruožtu rengė jiems maistą – samanas, aguonas, uolaskėles ir žemastiebes žoles. Po tirpstančiais sniegynais jau kėlėsi nauja gyvybė.

Bet kartu su tais nekenksmingais gyvulėliais sugrįžo ir išbadėję jų priešai – šiaurės lapės ir vilkai. Trumpomis naktimis aidėdavo gūdus jų kauksmas.

Poliarinių kraštų vilkai yra labai artimi šunų giminaičiai; jie net loja. Atskirti juos iš lojimo nuo šunų labai sunku, todėl jie gali apgauti net šunį. Kalbama, kad vilkai naudoja šitokią gudrybę norėdami privilioti šunis ir pasmaguriauti jų mėsa. Šis faktas, pastebėtas palei Hadsono įlanką, daktaro buvo patikrintas Naujojoje Amerikoje. Džonsonas neleido į lauką važiuojamųjų šunų bijodamas, kad jų neprisiviliotų vilkai.

O Dekas, tas visko matęs šuo, buvo per daug atsargus, kad galėtų pakliūti vilkams į nasrus.

Ištisas dvi savaites keliautojai smarkiai medžiojo; šviežienos buvo užtenkamai. Šaudė kurapkas ir startas – labai skanius paukščius. Tačiau medžiotojai toli nuo Apvaizdos forto nenueidavo. Smulkūs skrajūnai, taip sakant, patys prašyte prašėsi šaudomi. Paukščių pulkai gyvino nykų krantą, ir Viktorijos užutėkis įgijo neįprastą, malonią išvaizdą.

Taip praslinko pusė mėnesio nuo to laiko, kai buvo nugalėti lokiai. Pavasaris jau žengė tvirtais žingsniais. Termometras pakilo iki +32° (0 °C); daubose šniokštė upeliai, kalvų šlaitais garmėjo kaskadomis nesuskaitomi srautai.

Daktaras nuvalė vieną akrą žemės ir apsėjo pipirnėmis, rūgštynėmis ir krienažolėmis – priešskorbutiniais augalais. Iš žemės jau buvo išsikalę mažyčiai želmenėliai, bet staiga vėl spustelėjo šaltis.

Per naktį, pučiant žvarbiam šiaurės vėjui, termometras nukrito beveik keturiasdešimt laipsnių ir rodė –8° (–22 °C). Viskas užšalo; paukščiai, keturkojai, amfibijos dingo, tartum stebuklinga lazdele kam pamojus; ruonių eketės apsitraukė ledu,

plyšiai ledo laukuose susiglaudė; ledas vėl sukietėjo kaip granitas, o šalčių sukaustytos kaskadų srovės sustingo skaidriais krištoliniais kaspinais.

Taip staigiai oras pasikeitė naktį iš gegužės vienuoliktosios į dvyliktąją. Išėjęs į smarkų šaltį Belas vos nenušalo nosies.

– Ak, poliarinė gamta! – šūktelėjo kiek suglumęs Klobonis. – Kokius pokštus ji krečia! Ką darysi, reikės man iš naujo rūpintis pasėliais.

Hateras tą permainą traktavo ne taip filosofiškai kaip daktaras, jis negalėjo nusėdėti vietoje. Bet noromis nenoromis teko laukti.

– Ar ilgai šalčiai spigins? – paklausė Džonsonas.

– Ne, mano mielas, – atsakė Klobonis. – Tai paskutinis žiemos spustelėjimas. Šaltis čia yra visagalis šeimininkas ir be pasipriešinimo nepasitrauks.

– Tačiau smarkiai jis ginasi, – pasakė Belas trindamasis nosį.

Taip! Bet aš turėjau tai numatyti, – tarė daktaras, – ir veltui neeikvoti sėklų, kaip koks nemokša, juo labiau kad buvo galima jas sudaiginti virtuvėje prie židinio.

– Kaip, – paklausė Altamontas, – jūs galėjote numatyti, kad atšals oras?

– Žinoma, nors aš ir nesu pranašas. Reikėjo man savo pasėlius pavesti švento Mamerto, Pankrato ir Gervazo globai, – tų šventųjų atminimas švenčiamas šio mėnesio vienuoliktą, dvyliktą ir tryliktą dieną.

– Sakykite, meldžiamasis, – sušuko Altamontas, – kokią įtaką gali padaryti orui tie trys šventieji?

– Netgi labai didelę, jei tikėsime sodininkais, kurie juos vadina „trimis šalčių šventaisiais“

– Leiskite paklausti, dėl kurios priežasties?

– Kadangi gegužės mėnesį periodiškai užeina šalčiai. Ir įsidėmėkite – labiausiai temperatūra nukrinta paprastai tarp vienuoliktos ir tryliktos dienos.

– Faktas tikrai įdomus, bet kaip jis aiškinamas? – paklausė Altamontas.

– Aiškinama dvejopai: arba dėl to, kad tuo metų laiku tarp Žemės ir Saulės praskrieja didelis skaičius asteroidų, arba tiesiog dėl to, kad tirpsta sniegynai sugerdami be galo daug šilumos. Ir vienas, ir kitas aiškinimas yra įtikimas. Bet ar galima juos pripažinti besąlygiškai? Į tai atsakyti aš neapsiimu. Šiaip ar taip, negaliu abejoti pačiu faktu. Visa tai išleidau iš akių ir... pražudžiau pasėlius.

Klobonis sakė tiesą. Dėl įvairių priežasčių iki gegužės pabaigos spigino smarkūs šalčiai. Teko atsisakyti medžioklės ne tiek dėl šalčių, kiek dėl to, kad pradingo paukščiai. Laimė, kad šviežienos atsargos buvo toli gražu dar neišsibaigusios.

Ledinio namo gyventojai vėl buvo priversti sėdėti be jokio darbo. Per dvi savaites, nuo gegužės 11 iki 25 dienos, monotonišką jų gyvenimą sudrumstė tiktai vienas įvykis: dailidė netikėtai susirgo sunkia, piktybine angina.

Daktaras iš karto nustatė šią baisią ligą, nes smarkiai padidėjo ligonio glandos ir jas padengė apnašos.

Bet čia jau buvo Klobonio amatas, ir liga, dėl sumanios jo taktikos staiga užklupta, turėjo greitai pasitraukti. Gydymas buvo labai paprastas, vaistinė – čia pat pašonėje. Daktaras dėjo pacientui į burną nedidelius ledo gabaliukus; po keleto valandų patinimas pradėjo mažėti, apnašos išnyko. Rytojaus dieną Belas jau buvo ant kojų.

Visus nustebino toks paprastas gydymo būdas.

– Čia yra anginų kraštas, – mokė Klobonis, – todėl reikia, kad būtų ir vaistų prieš tą ligą.

Vaistų tai vaistų, bet svarbiausia, kad būtų gydytojas! – pridūrė Džonsonas, kurio akyse daktaras iškilo į nepasiekiamas aukštumas.

Klobonis nutarė laisvalaikiu rimtai pasišnekėti su Hateru. Reikėjo atkalbėti kapitoną, kad jis nebeketintų keliauti į šiaurę, nepasiėmęs nei valties, nei jokio laivelio, nei rąstgalio, kuriuo būtų galima persikelti per įlanką ar sąsiaurį. Kaip visada ištikimas savo principams, kapitonas jokiu būdu nesutiko plaukti valtimi, padaryta iš amerikiečių laivo likučių.

Daktaras nežinojo, kaip tvarkyti šį reikalą, tuo tarpu reikėjo greitai ką nors nuspręsti: birželio mėnesį buvo jau metas leistis į kelionę. Ilgai apie tai galvojęs pagaliau jis pasivedėjo Haterą į šalį ir meiliai paklausė:

– Sakykite, Haterai, ar jūs laikote mane savo draugu?

– Žinoma, – karštai atsakė kapitonas, – geriausiu, galima sakyti, vieninteliu draugu!

– Jeigu aš jums duosiu vieną neprašytą patarimą, – tęsė Klobonis, – ar patikėsite, kad patariu atvira širdimi?

– Taip, kadangi jūs niekuomet nesivadovaujate egoistiniais sumetimais. Bet kas gi yra?

– Palaukite, Haterai, aš noriu jums pateikti dar vieną klausimą. Ar jūs mane laikote geru anglu, kuriam, kaip ir jums, brangi tėvynės garbė?

Hateras stebėdamasis pažvelgė į daktarą.

– Taip, – atsakė jis, – bet kodėl mane to klausiate?

Jūs veržiatės į Šiaurės ašigalį, – kalbėjo Klobonis. – Aš suprantu jūsų ambiciją ir jums pritariu; tačiau, norint pasiekti tikslą, reikia padaryti viską, kas nuo jūsų priklauso.

– Kaip, argi iki šiol aš neaukojau visko, kad tik sėkmingai baigtųsi mano žygis?

– Ne, Haterai, jūs nepaaukojote savo nusistatymų ir dabar atmetate tokią priemonę, kuri būtinai reikalinga tolesnei kelionei.

– Aha! – sušuko kapitonas. – Jūs kalbate apie valtį ir apie tą žmogų?

Klausykit, Haterai, pasikalbėkime ramiai. Pasvarstykime klausimą įvairiapusiškai. Labai galimas daiktas, kad toji žemė, kur mes praleidome šią žiemą, nesiekia ašigalio, iki kurio yra dar šešetas laipsnių. Jeigu žinios, kuriomis jūs iki šiol taip tikėjote, bus teisingos, vasarą turime prieiti laisvą nuo ledų jūrą. Dabar aš jūsų klausiu: ką darysime, išvydę prieš akis laisvą, plaukiojimui palankų Šiaurės vandenyną, jei neturėsime kuo jį perplaukti?

Hateras tylėjo.

– Argi jūs sustosite per keletą mylių nuo ašigalio vien dėl to, kad nebus, kaip jį pasiekti?

Hateras nuleido galvą ant rankų.

– O dabar, – kalbėjo daktaras, – pasvarstykime klausimą moralės požiūriu. Aš suprantu, kad kiekvienas anglas yra pasiryžęs paaukoti gyvybę ir turtą savo tėvynei išgarsinti. Bet jeigu valtis, sukalta iš lentų, kurios bus paimtos iš sudužusio ir bet kokios vertės netekusio amerikiečių laivo, jeigu tokia valtis, sakau, prisiirs prie nežinomo kranto arba perplauks neištirtą vandenyną, argi tai sumažins jūsų atradimo šlovę? Jeigu šioje pakrantėje rastumėte įgulos paliktą laivą, argi nesiryžtumėte juo pasinaudoti? Argi ne ekspedicijos vadui priklauso visa atradimo garbė? Dabar aš jus klausiu: ar tokia valtis, padirbta keturių anglų ir valdoma keturių anglų įgulos, ar nebus tokia valtis angliška nuo kilio iki pat stiebo galiuko?

Hateras tylėjo.

– Ne! – tęsė Klobonis. – Kalbėsime atvirai: jums kelia nerimą ne valtis, bet Altamontas.

Taip, daktare, atsakė kapitonas. – Aš neapkenčiu to amerikiečio, kaip tik gali neapkęsti anglas! Likimas jį pastatė man skersai kelio, kad...

– Kad jus išgelbėtų!

– Kad pražudytų mane! Man rodosi, kad jis tyčiojasi iš manęs, tvarkosi čia kaip šeimininkas, tariasi atspėjęs mano planus ir vaizduojasi, kad mano likimas yra jo rankose. Argi jis neišsidavė, koks yra, kai reikėjo duoti pavadinimus naujai atrastoms žemėms? Ar jis sakėsi nors kartą, kas jį atvedė į šias platumas? Jūs neįstengsite man iš galvos išvaryti minties, kuri mane tiesiog gniuždo: šis žmogus yra ekspedicijos vadas, o tą ekspediciją surengė Jungtinių Valstijų vyriausybė...

– Tegu ir taip, Haterai. Bet kodėl esate įsitikinęs, kad toji ekspedicija keliavo į ašigalį? Argi Amerika, lygiai kaip Anglija, neturi teisės pabandyti atrasti Šiaurės vakarų kelio? Šiaip ar taip, Altamontas nežino, kokie jūsų planai, nes nė vienas iš mūsų – nei Džonsonas, nei Belas, nei aš, nei jūs – nė karto jam girdint apie tai nekalbėjo.

– Todėl tegu jis niekuomet nesužino mano planų!

– Galų gale jis vis tiek juos sužinos; juk mes negalime jo čia vieno palikti!

– O kodėl ne? – kiek suirzęs paklausė kapitonas. – Argi jis negali pasilikti Apvaizdos forte?

– Jis su tuo nesutiks, Haterai. Be to, mes pasielgtume nežmoniškai, jei paliktume Altamontą vieną! Juk be mūsų jis lengvai čia gali žūti! Ne, Altamontas turi keliauti su mumis! Bet dabar dar per anksti jam sakyti, koks mūsų tikslas, – juk jis galbūt nieko nenuvokia. Todėl mes jam pasakysime, kad norime pasidirbti valtį ir su ja ištirti naujai atrastos žemės krantus.

Hateras ilgai nesileido įtikinamas savo draugo argumentų. Daktaras niekaip negalėjo sulaukti atsakymo.

– O jeigu jis nesutiks paaukoti savo laivo? – pagaliau paklausė kapitonas.

– Tada pasinaudosime stipresniojo teise. Jūs padirbsite valtį be jo sutikimo, ir jis nebegalės reikšti jokių pretenzijų!

– Duok Dieve, kad jis nesutiktų! – šūktelėjo Hateras.

– Galbūt, jis ir neatsisakys, – tarė daktaras. – Reikia jo paklausti. Aš apsiimu tai padaryti.

Tą patį vakarą, kai susėdo vakarieniauti, Klobonis pradėjo kalbą apie numatomas vasaros ekskursijas ir apie hidrografines krantų nuotraukas.

– Aš manau, Altamontai, – tarė jis, – kad keliausite su mumis?

– Žinoma, – atsakė Altamontas. – Reikia juk sužinoti, ar toli tęsiasi Naujoji Amerika.

Hateras įdėmiai pažvelgė į savo varžovą.

O tam, kalbėjo Altamontas, – reikia gerai išnaudoti „Porpoizo“ nuolaužas. Iš jų bus galima padirbti tvirtą valtį, kuria galėsime toli nuplaukti.

– Girdite, Belai! – džiaugsmingai tarė daktaras. – Rytoj pat imkitės darbo!

XV

Šiaurės vakarų kelias

KITĄ DIENĄ BELAS, Altamontas ir daktaras nuėjo prie sudužusio „Porpoizo“ Medžio buvo užtenkamai; ypač pravertė sena valtis išmuštu dugnu: jos griaučius buvo nutarta panaudoti naujai valčiai. Dailidė tuojau ėmėsi darbo. Reikėjo padirbti

tvirtą valtį, visiškai tinkamą plaukti jūra ir kartu gana lengvą, kad būtų galima ją vežti ant rogių.

Paskutinėmis gegužės dienomis temperatūra pakilo; termometras laikėsi užšalimo taške; pavasaris šį kartą jau galutinai sugrįžo, ir keliautojams reikėjo nusimesti žieminius drabužius. Dažnai praūždavo lietus; polaidžio vandenys kaskadomis šniokštė per akmenis ir kupstus.

Hateras iš visos širdies džiaugėsi, kad prasidėjo atlydys. Laisva jūra jam nešė laisvę.

Jis tikėjosi netrukus patikrinti savo pirmtakų parodymus apie poliarinį baseiną. Nuo to priklausė kelionės sėkmė.

Vieną vakarą po gana šiltos dienos, kai ledai buvo jau pradėję gerokai tirpti, Hateras užmezgė kalbą jaudinančia jį tema apie laisvą jūrą.

Jis pateikė įprastinius savo argumentus ir kaip visada susirado karštą savo teorijos šalininką – daktarą. Tiesą sakant, Hatero išvados buvo gana įtikinamos.

– Nėra abejonės, – kalbėjo jis, – jeigu vandenynas išvarys ledus palei Viktorijos užutėkį, liks laisva ir pietinė jo dalis iki pat Kornvalio salos ir Karalienės sąsiaurio. Penis ir Belčeris ten matė laisvą jūrą, ir, žinoma, jie negalėjo suklysti.

– Ir aš taip manau, Haterai, – atsakė Klobonis, – juo labiau kad nėra pagrindo abejoti tų šaunių jūrininkų teisingumu. Tiesa, kai kas tvirtina, kad juos suklaidinęs miražas, bet toks spėjimas abejotinas. Jie taip įsitikinę kalba apie laisvą jūrą, jog negalima tuo abejoti.

– Aš visą laiką buvau tokios pat nuomonės, – prašneko ligi tol tylėjęs Altamontas. – Poliarinis baseinas tęsiasi ne tiktai į vakarus, bet ir į rytus.

– Tuo visiškai galima tikėti, – įsiterpė Hateras.

– Būtinai reikia tuo tikėti, – atsakė Altamontas, – nes laisvą jūrą, kurią kapitonas Penis ir Belčeris matė Grinelio Žemės pakrantėse, matė ir leitenantas Mortonas, Keino bendražygis, sąsiauryje, vadinamame šio drąsaus mokslininko vardu.

– Bet, deja, mes dabar esame ne Keino sąsiauryje, – šaltai tarė Hateras, – ir negalime to fakto patikrinti.

– Tačiau galima sutikti, kad taip yra, – pasakė Altamontas.

– Žinoma, – pritarė daktaras norėdamas nutraukti nereikalingą ginčą. – Altamontas sako tiesą, ir jeigu tik aplinkinės žemės nesiskiria kokiomis nors ypatybėmis, tai vienodose platumose visada galima tikėtis vienodų reiškinių. Todėl manau, kad laisva jūra tęsiasi ir į vakarus, ir į rytus.

– Šiaip ar taip, mums tai neturi ypatingos reikšmės, – pasakė Hateras.

– Aš su jumis nesutinku, Haterai, – prieštaravo amerikietis, kurį jau pradėjo pykinti apsimetamas kapitono abejingumas. Labai galimas daiktas, kad po kurio laiko šis dalykas mums turės reikšmės.

– Kada gi, leiskite paklausti?

– Kai sumanysime grįžti.

– Grįžti! – sušuko Hateras. – O kas apie tai galvoja?

– Niekas, – atsakė Altamontas, – bet aš manau, jog kur nors vis dėlto turėsime sustoti.

– Kur būtent? – paklausė Hateras.

Klausimas buvo tiesus. Daktaras būtų davęs ranką sau nukirsti, kad tik būtų galėjęs nutraukti tą pokalbį.

Altamontas nieko neatsakė; kapitonas pakartojo savo klausimą.

– Kur būtent? – kvotė jis.

– Ten, kur mes keliaujame, – ramiai atsakė Altamontas.

– Kas gali tai pasakyti? – tarė Klobonis bandydamas nuraminti varžovus.

– Taigi aš manau, – kalbėjo Altamontas, – jeigu mes norėsime grįžti poliariniu baseinu, galima bandyti prasiskverbti į Keino sąsiaurį, kuriuo nukeliausime tiesiog į Bafino įlanką.

– Jūs taip manote? – pašaipiai paklausė Hateras.

– Taigi, manau. Taip pat manau, jeigu poliarinės jūros kada nors pasidarys prieinamos, į jas bus vykstama kaip tik tuo keliu, nes jis trumpiausias. Daktaro Keino atradimas – didis atradimas!

– Iš tikrųjų? – pasakė Hateras, iki kraujo prikandęs lūpas.

– Argi galima tai ginčyti? – paklausė daktaras. – Reikia kiekvieną pagerbti, kaip pridera.

– Ką jau kalbėti apie tai, – atkakliai tęsė amerikietis, – kad prieš tą garsųjį jūrininką dar niekas nebuvo nukeliavęs taip toli į šiaurę.

– Man džiugu pagalvojus, – atkirto kapitonas, – kad šiuo metu anglai nukeliavo toliau negu jis.

– O amerikiečiai? – sušuko Altamontas.

– Kuo čia dėti amerikiečiai? – tarstelėjo Hateras.

– O aš argi ne amerikietis? – išdidžiai pakėlė galvą Altamontas.

Jūs esate keistas žmogus, – vos susitvardydamas pasakė Hateras. – Argi galima statyti lygia greta laimingą atsitiktinumą ir mokslą? Tiesa, tas jūsų amerikietis kapitonas pasistūmėjo toli į šiaurę, bet tik atsitiktinai...

– Atsitiktinumas! – nutraukė jį Altamontas. – Ir jūs drįstate sakyti, kad Keinas dėl to didžio atradimo turi būti dėkingas ne savo energijai, ne savo išsimokslinimui?

– Aš sakau, – atsiliepė Hateras, – kad to Keino vardą netiktų net minėti tokiame krašte, kurį savo atradimais išgarsino

anglai Paris, Franklinas, Rosas, Belčeris, Penis ir pagaliau Makliuras, perplaukęs Šiaurės vakarų kelią...

– Makliuras! – piktai sušuko Altamontas. – Jūs prisimenate šį žmogų ir neigiate atsitiktinumų vaidmenį? Argi Makliurui ne atsitiktinai pasisekė?

– Ne! – atkirto Hateras vis labiau karščiuodamasis. – Ne! Ne atsitiktinai, bet dėl jo sumanumo ir atkaklumo, kurio dėka jis keturias žiemas praleido tarp ledų...

– Kur jau ne! – prieštaravo Altamontas. – Jį suspaudė ledai, plaukti atgal buvo neįmanoma, todėl Makliuras pagaliau paliko savo laivą „Investigeitorių“ ir grįžo į Angliją.

– Mano bičiuliai... – buvo bepradedąs daktaras.

– Tačiau paliksime nuošalyje žmones, – nutraukė jį Altamontas, – ir pažvelgsime tik į pasiektus rezultatus. Jūs kalbate apie Šiaurės vakarų kelią, bet juk tą kelią reikia dar atrasti.

Hateras net pašoko: tautinė jo ambicija buvo opiai užgauta.

Daktaras vėl mėgino įsikišti į pokalbį.

– Jūs neteisus, Altamontai, – tarė jis.

– Aš tebesilaikau savo nuomonės, – tęsė užsispyręs amerikietis. – Šiaurės vakarų kelias dar neatrastas, arba, jei norite, dar reikia jį nuplaukti. Makliuras jo nenuplaukė, ir dar nė vienas laivas, išplaukęs iš Beringo sąsiaurio, nepasiekė Bafino įlankos.

Tai buvo neginčijamas faktas. Kas galėjo tam prieštarauti?

Bet Hateras pašokęs iš vietos pareiškė:

– Aš nepakęsiu, kad mano akivaizdoje būtų ginčijama anglų kapitono garbė!

– Jūs nepakęsite? – pašoko ir Altamontas. – Bet faktai aiškūs, pabandykite juos nuneigti!

– O Viešpatie! – šūktelėjo Hateras pabalęs iš pykčio.

Mano bičiuliai, tarė daktaras, nusiraminkite! Mes svarstome mokslinį faktą.

Geraširdis Klobonis norėjo įžvelgti vien mokslinį ginčą ten, kur viską lėmė tautinė nesantaika.

– Aš galiu jums pateikti faktus, – grasinamu balsu pareiškė Hateras.

– Ir aš taip pat! – sušuko Altamontas.

Džonsonas ir Belas nežinojo, kaip nuraminti įsismarkavusius kapitonus.

– Ponai, – oriai pasakė Klobonis, – aš prašau žodžio! Aš reikalauju žodžio! Visus tuos faktus žinau ne blogiau už jus, gal net geriau, ir tikiuosi, kad neabejojate, jog kalbėsiu visai nešališkai.

– Taip, taip! – sušuko Belas ir Džonsonas; pokalbis darėsi vis aštresnis, ir jie skubėjo pritarti daktarui.

– Papasakokite mums, daktare, – pasakė Džonsonas. – Abu kapitonai jus išklausys, be to, ir visiems bus naudinga sužinoti tuos faktus.

– Ką gi, kalbėkite, – nenoromis pratarė amerikietis.

Galvos linktelėjimu parodęs, kad sutinka, Hateras atsisėdo ant kėdės ir susinėrė rankas ant krūtinės.

– Aš jums išdėstysiu faktus visiškai objektyviai, – pareiškė daktaras. – Jūs galite mane sustabdyti, jei pastebėsite, kad aš ką nors praleidžiu arba iškraipau.

– Mes juk pažįstame jus, daktare, – pasakė Belas. – Dėstykite viską, kaip yra.

Daktaras išsiėmė iš spintos su tuo dalyku susijusius dokumentus.

– Štai poliarinių jūrų žemėlapis, – tarė jis. – Pagal jį bus lengva atsekti, kaip keliavo Makliuras, ir jūs patys galėsite viską spręsti.

Klobonis ant stalo ištiesė admiraliteto įsakymu išleistą puikų žemėlapį, kuriame buvo pažymėti visi pastarųjų laikų atradimai poliarinėse jūrose. Paskui prašneko:

Jūs žinote, kad tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt aštuntais metais du laivai – „Heraldas“, vadovaujamas kapitono Keleto, ir „Ploveris“ vadovaujamas kapitono Muro – buvo išsiųsti į Beringo sąsiaurį ieškoti Franklino ekspedicijos. Jų ieškojimai buvo nesėkmingi. Tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimtais metais prie jų prisidėjo Makliuras. Jis vadovavo „Investigeitoriui“ kuriuo jis tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt devintais metais plaukiojo Džeimso Roso vadovaujamas. Paskui Makliurą „Enterpraizo“ laivu plaukė jo viršininkas, kapitonas Kolinsonas. Bet Makliuras Kolinsoną pralenkė ir atvykęs į Beringo sąsiaurį pareiškė, kad jo nelauks ir keliaus toliau; jis dar pasakė, kad prisiima atsakomybę už tolesnius įvykius ir ketina suieškoti Frankliną arba atrasti Šiaurės vakarų kelią, – ar jūs girdite, Altamontai?

Altamontas tylėjo, nei pritardamas, nei paneigdamas.

– Tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimtais metais rugpjūčio penktą dieną, – pasakojo daktaras, – atsisveikinęs su „Ploveriu“ Makliuras išplaukė į rytinius vandenis beveik neištirtais keliais. Pažiūrėkite: žemėlapyje vos pažymėti žemyno krantai. Rugpjūčio trisdešimtą dieną jaunasis karininkas išvydo Batersto kyšulį, o rugsėjo šeštą dieną atrado Beringo Žemę, kuri, kaip vėliau įsitikino, sudarė dalį Benkso Žemės, ir pagaliau – Princo Alberto Žemę. Paskui Makliuras drąsiai leidosi į ilgą sąsiaurį, skiriantį tas dvi dideles salas, ir jį pavadino Velso Princo sąsiauriu. Mintyse ir mes pasukime į sąsiaurį kartu su tuo drąsiuoju jūrininku. Makliuras tikėjosi – ir ne be pagrindo – prasiskverbti į mūsų perplauktą Melvilio baseiną, tačiau sąsiaurio gale jam kelią užkirto neįveikiama ledų užtvara. Makliuras buvo priverstas ten praleisti tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimtų–tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt pirmų metų žiemą;

tą žiemą jis atliko kelionę ledais norėdamas išsiaiškinti, ar tas sąsiauris jungiasi su Melvilio baseinu.

– Tai tiesa, – tarė Altamontas, – bet sąsiaurio jis neperplaukė.

– Palaukite, – sustabdė jį daktaras. To žiemojimo metu Makliuro karininkai ištyrė aplinkinius krantus: Kresvelis – Beringo Žemę, Hasveltas – Princo Alberto Žemę, Vinetas – Volkerio kyšulį šiaurėje. Liepos mėnesį, prasidėjus pirmiems atlydžiams, Makliuras vėl bandė prasiskverbti į Melvilio baseiną, prisiartino prie jo per dvidešimt mylių vos per dvidešimt mylių! – bet vėliau jį nubloškė į pietus, ir jam nepavyko įveikti visų tų kliūčių. Tuomet Makliuras nutarė nusileisti Velso Princo sąsiauriu ir apiplaukti Benkso Žemę, žodžiu, neradęs kelio rytuose, bandė jį rasti vakaruose. Jis pasuko kitu halsu. Liepos aštuonioliktą dieną jis buvo prie Keleto kyšulio, devynioliktą – netoli Princo Alberto kyšulio, dviem laipsniais aukščiau, paskui po baisių grumtynių su ledkalniais sustojo Benkso protakoje, kur prasideda visa virtinė sąsiaurių, einančių į Bafino įlanką.

– Tačiau jis negalėjo jų perplaukti, – vėl įsiterpė amerikietis.

Palaukite, Altamontai, būkite kantrus, imkite pavyzdį iš Makliuro. Rugsėjo dvidešimt šeštą dieną kapitonas sustojo žiemoti Gailestingumo užutėkyje, Benkso Žemės šiaurėje, kur išbuvo iki tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt antrų metų. Atėjo balandžio mėnuo; maisto atsargų Makliurui bebuvo likę vos pusantrų metų laikotarpiui. Nenorėdamas grįžti atgal jis rogėmis pervažiavo Benkso sąsiaurį ir pasiekė Melvilio salą. Mintyse ir mes sekime paskui jį. Tose pakrantėse Makliuras tikėjosi užtikti laivus, kuriuos kapitonas Ostinas buvo pasiuntęs jo pasitikti per Bafino įlanką ir Lankasterio sąsiaurį. Balandžio dvidešimt aštuntą dieną Makliuras atkeliavo į Žiemos uostą, kur prieš trisdešimt trejus metus buvo žiemojęs Paris. Jokių

laivų ten nebuvo. Bet vienoje akmenų piramidėje kapitonas rado dokumentą, iš kurio sužinojo, kad prieš metus čia praplaukė leitenantas Maklintokas, Ostino palydovas. Kitas dėl to būtų visai netekęs vilties, bet Makliuras nenusiminė. Dėl viso ko toje pat piramidėje jis paliko naują dokumentą, pažymėdamas, jog ketina grįžti į Angliją savo atrastu Šiaurės vakarų keliu per Lankasterio sąsiaurį ir Bafino įlanką. Jeigu nuo jo nebūsią žinių, vadinasi, jį bus nunešę į šiaurę arba į vakarus nuo Melvilio salos. Paskui Makliuras neprarasdamas drąsos grįžo į Gailestingumo užutėkį, kur praleido tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt antrų–penkiasdešimt trečių metų žiemą, žiemojo jau trečią kartą.

– Aš niekuomet neabejojau Makliuro drąsa, – pareiškė Altamontas, – bet abejojau, ar sėkminga buvo jo kelionė.

– Žiūrėkime toliau, – tarė daktaras. – Tą žiemą dėl smarkių šalčių mažai tebuvo ką medžioti, ir jau kovo mėnesį reikėjo trečdaliu sumažinti maisto davinį. Makliuras nutarė pusę savo įgulos parsiųsti į Angliją arba per Bafino įlanką, arba Makenzio upe ir Hadsono įlanka. Antroji pusė įgulos turėjo parvesti į Europą „Investigeitorių“ Makliuras išrinko silpniausius jūreivius, kuriems ketvirtoji žiema galėjo būti pražūtinga. Iškeliauti buvo numatyta balandžio penkioliktą dieną, viskas buvo jau paruošta. Tačiau balandžio šeštą dieną vaikščiodamas po ledą su savo leitenantu Kresvelu Makliuras staiga išvydo ledu atbėgantį žmogų, kuris smarkiai mojavo rankomis. Tai buvo Pimas, „Heraldo“ kapitono Keleto leitenantas, to paties Keleto, kurį Makliuras, kaip jau sakiau, prieš dvejus metus buvo palikęs Beringo sąsiauryje. Atvykęs į žiemos uostą Keletas rado Makliuro ten paliktą dokumentą. Tokiu būdu sužinojęs, kad drąsuolis jaunasis jūrininkas stovi Gailestingumo užutė-

kyje, kapitonas Keletas pas jį nusiuntė savo leitenantą Pimą. Leitenantą lydėjo būrys „Heraldo“ jūreivių; tame būryje buvo prancūzų leitenantas de Brė, savanoriu tarnavęs kapitono Keleto štabe. Tikiuosi, jūs neabejojate, kad mūsų tautiečiai tikrai buvo susitikę?

– Nė kiek, – atsakė Altamontas.

– Na, tai eisime toliau ir pažiūrėsime, ar buvo nuplaukta Šiaurės vakarų keliu. Atkreipkite dėmesį: jei sujungsime Pario atradimus su Makliuro atradimais, išeis, kad tie keliautojai apiplaukė šiaurinius Amerikos krantus.

– Taip, bet ne tuo pačiu laivu, – atkirto Altamontas.

– Užtat apkeliavo vienas žmogus. Bet toliau. Makliuras išvyko pas kapitoną Keletą į Melvilio salą ir per dvylika dienų nukeliavo šimtą septyniasdešimt mylių nuo Gailestingumo užutėkio iki Žiemos uosto. Susitaręs su „Heraldo“ kapitonu, kad atsiųs pas jį ligonius, Makliuras grįžo į savo laivą. Kas nors kitas būtų nusprendęs, kad jau pakankamai nuveikta, bet drąsusis jaunuolis sumanė dar kartą išbandyti laimę. Prašom įsidėmėti: jo leitenantas Kresvelis, lydėjęs sergančius „Investigeitoriaus“ jūreivius, išvyko iš Gailestingumo užutėkio, priėjo Žiemos uostą ir nukeliavęs ledais šimtą septyniasdešimt mylių birželio antrą dieną pasiekė Bičio salą ir po kelių dienų su dvylika jūreivių jau buvo „Fenikso“ laive.

– Aš tuomet tarnavau „Fenikse“, – tarė Džonsonas. – Jam vadovavo kapitonas Inglfildas, su kuriuo grįžome į Europą.

– Tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt trečių metų spalio septintą dieną, – tęsė daktaras, – Kresvelis atvyko į Londoną perėjęs visą kelią nuo Beringo sąsiaurio iki Farvelo kyšulio.

– Na, tai kaip, – tarė Hateras, – įeiti iš vienos pusės ir išeiti iš kitos – argi tai nereiškia pereiti?

Tai tiesa, – atsakė Altamontas, – bet juk keturis šimtus septyniasdešimt mylių jis nukeliavo ledais.

– Na ir kas?

– Čia visa esmė! – sušuko amerikietis. – Aš jus klausiu: ar Makliuro laivas nuplaukė tą kelią, ar ne?

– Ne, – atsakė daktaras, – nes po ketvirto žiemojimo Makliuras buvo priverstas palikti savo laivą tarp ledų.

Jūros keliu turi keliauti ne žmogus, bet laivas. Jei kada nors Šiaurės vakarų kelias taps prieinamas, juo plaukios laivai, o ne rogėmis važinės žmonės. Todėl būtina, kad jį perplauktų laivas arba bent jau valtis.

– Valtis? – šūktelėjo Hateras amerikiečio žodžiuose įžiūrėjęs tam tikrą užuominą.

– Altamontai, – skubiai įsikišo daktaras, – jūs kabinatės prie žodžių, ir kiekvienam aišku, kad ne jūsų teisybė.

– Jums lengva sakyti, ponai, kad ne mano teisybė, – atkirto Altamontas, – jūs keturiese, o aš vienas. Bet vis dėlto aš nepakeičiu savo nuomonės.

– Ir nekeiskite! – suriko Hateras. – Bet tiktai laikykite liežuvį už dantų.

– Kokią teisę turite su manimi taip kalbėti? – užsidegė Altamontas.

– Kapitono teisę! – išdidžiai pareiškė Hateras.

– Argi aš jūsų pavaldinys? – atrėžė Altamontas.

– Be jokios abejonės. Ir saugokitės! Jei...

Tuo metu daktaras, Džonsonas ir Belas juodu išskyrė. Varžovai svaidė vienas į kitą grasinamus žvilgsnius. Daktaras buvo smarkiai susikrimtęs.

Tačiau po dviejų ar trijų taikių žodžių Altamontas švilpaudamas tautinę dainelę „Jankis Dudlis“ išsitiesė lovoje. Nežinia, ar jis miegojo, ar ne, bet daugiau nepratarė nė žodžio.

Hateras išėjo į lauką ir ėmė dideliais žingsniais vaikščioti po atviru dangumi. Po valandos jis sugrįžo ir atsigulė taip pat neprataręs nė žodžio.

XVI

Poliarinė arkadija

GEGUŽĖS DVIDEŠIMT DEVINTĄ dieną saulė pirmą kartą visiškai nenusileido: ji tik truputėlį palietė horizontą ir tuojau vėl pakilo į padangę. Prasidėjo ilgos dienos, trunkančios ištisą parą. Rytojaus dieną spinduliuojantis šviesulys pasirodė apsuptas didingo žiedo, žėrinčio visomis vaivorykštės spalvomis. Tokie reiškiniai pasikartodavo dažnai ir visuomet domindavo daktarą, – jis žymėdavo, kurią dieną ir valandą pasirodė žiedai, koks jų dydis ir pavidalas. Bet eliptinis žiedas, jo matytas tą dieną, buvo gana retas reiškinys.

Netrukus pasirodė pulkai rėksmingų paukščių; iš tolimosios Floridos ir Arkanzaso atskridę einiai ir kanadietiškosios žąsys stebėtinai sparčiai lėkė tolyn į šiaurę.

Atrodė, jie ant savo sparnų parnešė pavasarį. Daktarui pavyko nušauti keletą tų paukščių, taip pat tris ar keturias gerves ir net gandrą.

Saulė greitai leido sniegą, kurį tirpdyti padėjo ir jūros vanduo išsiliedamas ant ledo laukų pro plyšius ir ruonių pragraužtas eketes. Sumišęs su jūros vandeniu sniegas pavirto nešvaria pliurza, kurią arktiniai keliautojai vadina „koše"

Daktaras vėl ėmė rūpintis pasėliais; sėklų jam nestigo. Jis labai nustebo, kai tarp pradžiūvusių akmenų užtiko tam tikros

atmainos rūgštynių daigų. Klobonis negalėjo atsistebėti kūrybinėmis gamtos galiomis, pasireiškiančiomis net ledų ir šalčio viešpatijoje. Jo pasėtos pipirnės po trijų savaičių išleido kokių dešimties linijų ilgio jaunus daigus.

Viržių krūmeliuose nedrąsiai ėmė skleistis mažyčiai, šviesiai rusvi, beveik bespalviai žiedeliai; atrodė, tartum nenusimananti ranka būtų pripylusi į jų dažus per daug vandens. Apskritai Naujosios Amerikos augmenija vešlumu nepasižymėjo. Bet vis dėlto buvo džiugu žiūrėti į tuos skurdžius, nedrąsiai besikalančius želmenis: tai buvo visa, ką galėjo pažadinti gyvenimui silpni saulės spinduliai; rodės, apvaizda dar ne visai buvo užmiršusi tuos tolimus kraštus.

Pagaliau nusistovėjo šiltas oras: birželio 15 dieną termometras rodė +57° (+14 °C). Daktaras vos galėjo patikėti savo akimis. Aplinka pasikeitė; saulės įšildytų kalvų šlaitais garmėjo nesuskaitomi srautai; ledas suskeldėjo, ir netrukus turėjo paaiškėti svarbus klausimas – ar jūra liks laisva. Aplinkui be atvangos dundėjo sniego griūtys: nuo kalvų sniegas slinko į daubas. Ledo laukų poškėjimas virto nepaliaujamu skardžiu gaudesiu.

Keliautojai surengė ekskursiją į Džonsono salą. Tai buvo menkutė salelė, dyka ir bevaisė; tačiau senasis bocmanas džiūgavo, kad jo vardu pavadinta toji vieniša uola vandenyno platybėse. Jis būtinai norėjo aukštame skardyje įrėžti savo vardą ir kopdamas vos nenusisuko sprando.

Hateras per savo iškylas kruopščiai ištyrė visas apylinkes iki Vašingtono kyšulio. Nutirpus sniegui vietovės pobūdis smarkiai pasikeitė: ten, kur dar neseniai plytėjo lygi, vienoda sniegynų danga, dabar iškilo aikštėn kalneliai ir duburiai.

Namas ir sandėliai pradėjo irti, reikėjo nuolatos juos taisyti; tačiau poliariniuose kraštuose labai retai tebūna penkiasdešimt

septyni laipsniai šilumos, ir vidutinė temperatūra vasarą pakyla tik truputį aukščiau nulio.

Iki birželio 15 dienos valties statyba jau gerokai pasistūmėjo. Prie jos dirbo Belas ir Džonsonas, o jų draugai eidavo medžioti, ir jiems neblogai sekėsi. Nušovė net keletą elnių. Prie šių gyvulių labai sunku prieiti, bet Altamontas stvėrėsi gudrybės, kuri paplitusi Šiaurės Amerikoje tarp indėnų: šautuvo vamzdžiu ir pirštais jis vaizduodavo nelyginant kokius ragus, taip apgaudamas baikščius gyvulius. Prisiartinęs, kiek reikia, jis šaudavo ir tikrai pataikydavo.

Bet itin vertingi žvėrys, muskusiniai jaučiai, kurių gausias bandas Paris buvo sutikęs Melvilio saloje, čia, Viktorijos užutėkio pakrantėse, nesirodė. Todėl buvo nutarta leistis į tolimą ekskursiją tų puikių žvėrių pamedžioti, taip pat ištirti rytinės žemyno dalies. Keliaudamas į ašigalį Hateras neketino eiti tomis vietomis, o daktaras norėjo su jomis susipažinti. Taigi buvo nuspręsta eiti pasižvalgyti į rytus nuo Apvaizdos forto. Altamontas tikėjosi pamedžioti. Suprantama, ekspedicijoje turėjo dalyvauti ir Dekas.

Pirmadienį, birželio 17-ąją, pasitaikė graži diena, termometras rodė +41° (+5 °C), oras buvo tyras ir vaiskus. Medžiotojai apsiginklavę dvivamzdžiais šautuvais, pasiėmę kirtiklius ir peilius ledui kapoti šeštą valandą ryto kartu su Deku išėjo iš Daktaro namų. Žygis turėjo užtrukti dvi ar tris dienas, todėl jie pasiėmė reikiamą kiekį maisto.

Iki aštuntos valandos Hateras ir du jo draugai nužygiavo jau apie septynias mylias. Kaip tyčia, jiems nepasitaikė užtikti jokio gyvūno, ir jie beveik jau nebesitikėjo ką nors nušauti.

Prieš jų akis toli toli tęsėsi plati lyguma, išraižyta daugybės naujai atsiradusių upelių; nužerti įstrižų saulės spindulių, švytėjo didžiuliai balokšniai, panašūs į kūdras.

Tarpais ledas buvo nutirpęs, ir reikėjo eiti plika žeme; gruntą čia sudarė pagrindinės nuosėdinės uolienos, taip paplitusios visame Žemės rutulyje.

Kartais pasitaikydavo riedulių, tačiau buvo sunku paaiškinti, iš kur čia jie atsiradę, – taip jie skyrėsi nuo tos vietos uolienų. Kiekviename žingsnyje buvo pilna molio skalūnų ir įvairiausių klinčių; daktaro dėmesį patraukė visiškai skaidrūs, bespalviai kristalai, kai kuriomis savo ypatybėmis panašūs į islandišką špatą.

Nors daktarui neteko šaudyti, bet geologiniams užsiėmimams jam neužteko laiko, nes jo draugai per daug sparčiai žingsniavo. Vis dėlto kiek galėdamas jis tyrinėjo dirvožemį. Geraširdis Klobonis stengėsi kuo daugiau kalbėti, antraip mažasis būrelis būtų ėjęs visiškai tylėdamas. Altamontas neturėjo jokio noro šnekėtis su kapitonu, o šis nebūtų jam nė atsakinėjęs.

Iki dešimtos valandos ryto medžiotojai nužygiavo apie dvylika mylių į rytus; jūra dingo už horizonto. Daktaras pasiūlė sustoti ir papusryčiauti. Paskubomis užkandę po pusvalandžio medžiotojai iškeliavo toliau.

Vietovė nuožulniais šlaitais ėjo vis žemyn. Daubose ir uolų pakriūtėse sniegas buvo dar neištirpęs ir gulėjo bangomis, dėl to lyguma atrodė panaši į siautėjančią jūrą.

Aplinkui niekur nesimatė jokios augmenijos, ir rodėsi, kad tose vietose negalima užtikti nė vieno gyvūno.

– Sėkminga medžioklė, nėra ko sakyti, – bambėjo Altamontas. – Tiesa, šis kraštas ne iš derlingųjų, bet man atrodo, kad poliariniai gyvūnai neturi teisės būti tokie užgaidūs ir galėtų elgtis mandagiau.

– O vis dėlto nusiminti dar per anksti, – tarė daktaras. Vasara ką tik prasidėjo, ir jeigu Paris sutiko tiek daug įvairių gyvūnų Melvilio saloje, tai kodėl mes negalime čia jų sutikti?

– Bet juk mes nukeliavome į šiaurę toliau negu Paris, – pasakė Altamontas.

– Žinoma, bet šiuo atveju tai neturi reikšmės. Juk šalčiausia yra aplink šalčio polių, kaip tik tuose ledo laukuose, kur mes žiemojome „Forvarde“ Tačiau artėdami į ašigalį mes tolstame nuo šalčiausios Žemės rutulio srities. Todėl visa, ką Paris ir Rosas užtiko vienapus šalčio poliaus, mes turime rasti ir kitapus.

– Šiaip ar taip, – atsidusęs tarė Altamontas, – iki šiol mes buvome labiau keliautojai, nekaip medžiotojai.

Kantrybės! – atsakė daktaras. Vietovė pamažu pradeda keistis, ir būtų labai stebėtina, jei neužtiktume medžioklės laimikio daubose, kur tikriausiai yra prisiglaudusi šiokia tokia augmenija.

– Matyt, šis kraštas visiškai negyvenamas, – pareiškė Altamontas, – be to, vargu ar kas galėtų čia gyventi.

– Negyvenamas! – sušuko daktaras. – Tokių kraštų, mano manymu, nėra. Atkakliu darbu, per didelius vargus, daugelio kartų pastangomis, pritaikydamas visus žemdirbystės mokslo laimėjimus, žmogus gali bet kokį kraštą galų gale padaryti derlingą.

– Jūs taip manote? – suabejojo Altamontas.

– Žinoma. Jeigu aplankytumėte žiloje senovėje pagarsėjusius kraštus, kur buvo Tėbai, Ninevija ir Babilonas, tuos turtingus slėnius, kurie kadaise klestėjo ir kur buvo įsikūrę mūsų protėviai, jūs turbūt pagalvotumėt, kad jie niekuomet nebuvo gyvenami. Netgi tų kraštų klimatas pablogėjo, kai ten nustojo gyventi žmonės. Pagal visuotinį gamtos dėsnį, visi negyvenamieji kraštai pasižymi nederlingumu ir nesveiku klimatu. Tad žinokite, kad žmogus pats sudaro sau reikiamas gyvenimo sąlygas: aplinką labai veikia jo gyvenimo būdas, jo buvimas, net jo

kvėpavimas. Pamažu ne tik keičiasi krašto atmosferinės sąlygos ir dirvožemio išskiriami garai, bet žmogus gyvendamas pats savaime daro tas sąlygas sveikesnes. Aš sutinku, kad yra negyvenamų kraštų, bet niekados nepatikėsiu, kad būtų tokių kraštų, kur žmogus negalėtų gyventi.

Taip šnekučiuodami medžiotojai, pavirtę gamtininkais, keliavo tolyn ir pagaliau įžengė į platų slėnį, kuriame rangėsi beveik išsivadavęs nuo ledų upelis. Slėnis tęsėsi į pietus, ir jo atšlaites dengė skurdi augmenija. Atrodė, dirvožemį būtų lengva padaryti derlingą: reikėjo tik užberti keletą colių juodžemio, ir slėnis būtų galėjęs duoti neblogą derlių. Daktaras į tai atkreipė draugų dėmesį.

– Pažiūrėkite, – tarė jis, – argi verslūs kolonistai negalėtų apsigyventi šiame slėnyje? Jei kas sumaniai imtųsi darbo ir kaip reikiant paplušėtų, po kurio laiko šios vietos nebūtų galima pažinti. Aš nenoriu pasakyti, kad čia atsirastų tokie pat laukai, kaip vidutinėje klimato juostoje, bet, šiaip ar taip, slėnis įgytų labai malonią išvaizdą. O štai ir keturkojai jo gyventojai. Tie gudruoliai žino, kur reikia apsigyventi.

– Juk tai poliariniai kiškiai! – sušuko Altamontas taikydamas šauti.

– Palaukit, – riktelėjo daktaras, – palaukit, pašėlęs medžiotojau! Vargšai žvėreliai nė negalvoja nuo mūsų bėgti. Nelieskite jų, – jie patys eina pas mus.

Trys ar keturi kiškiukai liuoksėjo tarp nuskurdusių viržių ir jaunų samanų; jie artinosi prie medžiotojų, visai jų nepastebėdami. Tačiau nekalta kiškiukų išvaizda Altamonto nesugraudino.

Netrukus jie atsidūrė prie pat daktaro kojų; jis ėmė juos glostyti kalbėdamas:

– Argi galima pasitikti šūviais tą, kuris prašosi glamonėjamas? Kokia mums nauda šaudyti šituos žvėrelius!

– Jūsų teisybė, daktare, – pasakė Hateras. – Tegu sau gyvena.

– Kaip! Mes paleisime ir baltąsias kurapkas, kurios pačios skrenda pas mus, – sušuko Altamontas, – ir gerves, taip išdidžiai žingsniuojančias ilgomis kojomis!

Paukščiai pulkeliais skrido prie medžiotojų nenumanydami, kokio pavojaus išvengė daktaro dėka. Net Dekas buvo neįprastai santūrus ir atrodė nustebintas.

Smalsu ir graudu buvo žiūrėti į tuos gražučius žvėrelius; jie lakstė, šokinėjo, gulė prie daktaro kojų, meilinosi; paukščiai nerūpestingai skrajojo ir tūpė geraširdžiui Kloboniui ant pečių. Atrodė, slėnio gyventojai stengėsi kuo geriausiai priimti savo svečius. Linksmai krykaudami artyn skrido vis nauji paukščių būreliai. Daktaras buvo panašus į tikrą burtininką. Pulko paukščių ir žvėrelių lydimi medžiotojai žingsniavo drėgna upelio pakrante prieš srovę.

Staiga už posūkio jie išvydo aštuonetą ar dešimt elnių, kurie ramiausiai ganėsi rupšnodami iš po sniego samanas. Tai buvo žavingi, grakštūs ir romūs gyvuliai šakotais ragais, kuriuos patelė nešioja taip pat išdidžiai kaip ir patinas. Švelniaplaukis jų kailis jau metė baltą žiemos spalvą ir dengėsi tamsiai pilku vasaros atspalviu. Žmonių jie nesibaimino ir buvo tokie pat meilūs kaip to taikingo krašto kiškiai ir paukščiai.

Galima manyti, kad tokie buvo pirmojo žmogaus santykiai su pirmaisiais gyvūnais tuo laiku, kai pasaulis buvo dar jaunas.

Medžiotojai įėjo į bandos vidurį, tačiau elniai nė negalvojo bėgti. Šį kartą Kloboniui buvo gana sunku nuramdyti kraugeriškus Altamonto instinktus. Amerikietis negalėjo abejingai žiūrėti į tuos puikius žvėris, jį apėmė kraujo troškimas. Sugrau-

dintas Hateras stebėjo, kaip tie romūs gyvuliai trynė snukius į daktaro petį, jausdami, kad jis yra visų gyvų būtybių draugas.

– Na, kas gi čia dabar pagaliau, – niurnėjo Altamontas. Argi mes čionai atėjome ne medžioti?

– Medžioti, bet tiktai muskusinių jaučių, – atsakė daktaras. – Kam mums reikalingi šitie žvėreliai? Maisto juk turime pakankamai. Verčiau pasigrožėkime šiuo jaudinančiu reginiu: kaip pasitikėdami glaustosi prie mūsų tie romūs gyvulėliai!

– Tai rodo, kad jie niekados dar nėra matę žmogaus, – tarė Hateras.

– Suprantama, – atsakė Klobonis, – ir iš to galima padaryti išvadą, kad tie gyvuliai kilę ne iš Amerikos.

– Kodėl? – paklausė Altamontas.

– Jeigu jie būtų gimę Amerikos šiaurėje, turbūt žinotų, kas toks yra dvikojis ir dvirankis žinduolis, vadinamas žmogumi, ir, mums pasirodžius, tučtuojau būtų pasislėpę. Ne, tikriausiai jie atėję iš šiaurės; jie yra kilę iš tų neištirtų Azijos sričių, kur dar nėra buvęs žmogus, ir čia atkeliavo palei ašigalį esančiomis žemėmis. Vadinasi, Altamontai, jūs neturite teisės jų laikyti savo tėvynainiais.

– O! – sušuko Altamontas. – Medžiotojui tokios smulkmenos visai nerūpi, ir laimikis visada priklauso tam, kas jį nušauna.

– Nusiraminkit, brangusis Nimrodai*! Aš pats greičiau sutikčiau niekuomet gyvenime nebešaudyti, negu sudrumsti šių simpatingų padarų ramybę. Pažiūrėkit, net Dekas broliuojasi su tais gražiais gyvūnėliais. Gerumas – didi jėga!

– Na, gerai gerai, – sumurmėjo Altamontas, kuriam toks sentimentalumas buvo nesuprantamas. – Norėčiau pamatyti,

---

* Nimrodas – legendinis Babilonijos įkūrėjas, pagarsėjęs medžiokliniais žygiais.

kaip jūs apsiginklavęs vien tik gerumu vaikščiotumėt tarp lokių ir vilkų.

– Aš neketinu žavėti plėšriųjų žvėrių, – atsakė Klobonis, – ir nelabai tikiu Orfėjo* apžavais. Tiesą sakant, lokiai ir vilkai neitų prie mūsų kaip šitie kiškiai, kurapkos ir elniai.

– Jeigu jie niekuomet nematę žmonių, tai kodėl negalėtų ateiti? – paklausė Altamontas.

– Todėl, kad jie iš prigimties yra žiaurūs, o kas piktas, tas ir įtarus. Tai patikrinta ir su žmonėmis, ir su žvėrimis. Sakyti: „Jis piktas" yra tolygu sakyti: „Jis įtarus" Baimės jausmas būdingas tam, kas pats gali sukelti baimę.

Šia trumpa filosofijos paskaita baigėsi visas pašnekesys.

Visą dieną medžiotojai išbuvo slėnyje, kurį daktaras draugų pritariamas pavadino Poliarine Arkadija** Po vakarienės, kuri nepareikalavo nė vienos to krašto gyvybės, medžiotojai sumigo oloje, tartum tyčia sukurtoje, kad jie turėtų ramų prieglobstį.

XVII

Altamontas atsilygina

DAKTARAS IR JO DRAUGAI pabudo anksti ramiai praleidę visą naktį. Tiesa, paryčiui veidą pradėjo gnaibyti šaltukas, bet jie buvo šiltai apsikamšę ir ramių gyvulių apsaugoje puikiausiai išsimiegojo.

---

* Orfėjas – mitologinis graikų dainininkas, kuris savo dainomis išjudindavęs uolas ir sutramdydavęs laukinius žvėris.

** Arkadija – idiliškos laimės kraštas.

Oras buvo labai gražus, ir medžiotojai nutarė tą dieną tyrinėti vietovę ir ieškoti muskusinių jaučių. Altamontui iš anksto buvo suteikta teisė šauti į juos, net ir tuomet, jeigu jie būtų naiviausi gyvūnai pasaulyje. Jų mėsa, kad ir smarkiai atsiduodanti muskusu, yra skani, ir medžiotojai svajojo parsinešti į Apvaizdos fortą keletą išmėsinėtų jaučių ir aprūpinti draugus šviežiu sveiku maistu.

Iš pradžių medžiotojai keliaudami neužtiko nieko įdomaus. Šiaurės rytuose gamtovaizdis pradėjo gerokai keistis. Pasirodė kalvos ir aukštumos – pirmieji kalnuotos vietovės ženklai. Jei Naujoji Amerika ir nebuvo žemynas, tai, šiaip ar taip, buvo didelė sala. Tačiau keliautojai visai nesirengė tos geografinės problemos aiškintis.

Dekas bėgo priekyje. Staiga jis išsitempęs sustojo, nes užtiko ištisos muskusinių jaučių bandos pėdas. Paskui šuo pasileido pirmyn ir greitai dingo medžiotojams iš akių. Jie nuskubėjo paskui jį. Skardus, įnirtingas lojimas rodė, kad ištikimasis šuo pagaliau rado, ko jie troško.

Po pusantros valandos medžiotojai išvydo du gana didelius, pažiūrėti labai piktus jaučius. Deko užpuolimas tuos keistus žvėris, rodos, šiek tiek nustebino, bet nė kiek jų neišgąsdino: jie ramiai pešiojo žemėje besidriekiančias rausvas samanas. Daktaras tuojau pažino muskusinius jaučius iš nedidelio ūgio, plačiai išskėstų, pašaknėje suartėjusių ragų, iš buko snukio, panašaus į avies snukį, ir labai trumpos uodegos. Gamtininkai muskusinius jaučius pavadino avijaučiais, nes kūno sudėjimu jie panašūs ir į avį, ir į jautį. Jų plaukai rudos spalvos, tankūs, ilgi ir švelnūs kaip šilkas.

Pamatę medžiotojus jaučiai leidosi bėgti; keliautojai kiek įkabindami šoko juos vytis.

Tačiau pavyti jaučius buvo neįmanoma; ilgai persekioję medžiotojai visai nusikamavo. Hateras ir jo draugai sustojo.

– Kas per velniava! – sušuko Altamontas.

Tikrai velniava, – atsakė daktaras vos atgaudamas kvapą. – Tie atrajotojai turbūt „amerikiečiai“, bet jie, matyt, nelabai geros nuomonės apie jūsų tėvynainius.

– Tai rodo, kad amerikiečiai yra geri medžiotojai, – išdidžiai atsakė Altamontas.

Pastebėję, kad jų niekas nebepersekioja, jaučiai sustojo ir nustebę žiūrėjo į žmones. Buvo aišku, kad jų nepavysi, todėl reikėjo juos apsupti. Jaučiai stovėjo ant kalnelio, dėl to buvo lengviau atlikti sumanytą manevrą. Dekas lodamas atitraukė jaučių dėmesį, tuo tarpu medžiotojai nusileido į artimiausią daubą ketindami apeiti kalnelį. Altamontas ir daktaras pasislėpė už uolos iškyšulio vienoje kalnelio pusėje, o Hateras, staiga pasirodęs iš kitos pusės, turėjo atvaryti gyvulius link medžiotojų.

Po pusvalandžio visi buvo savo vietose.

– Kodėl gi jūs sutinkate šauti į tuos keturkojus? – kandžiai paklausė Altamontas.

– Tai bus garbingas karas, – atsakė daktaras, nors ir labai geros širdies žmogus, tačiau aistringas medžiotojas.

Jiems besikalbant į juos staiga pasuko Deko persekiojami jaučiai; už jų pasirodė Hateras, kuris garsiais šauksmais vijo gyvulius tiesiog į daktarą ir Altamontą; šie iššoko iš savo užuolandos ir puolė priešais jaučius.

Jaučiai staiga sustojo ir supratę, kad vienas medžiotojas mažiau pavojingas negu du, apsisukę ėmė bėgti į Haterą; kapitonas be baimės jų laukė; nutaikęs į artimiausią jautį jis iššovė. Bet kulka pataikiusi jaučiui tiesiai į kaktą jo nesustabdė.

Antrasis Hatero šūvis jaučius tiktai įpykino, jie puolė medžiotoją ir akies mirksniu jį parbloškė.

– Jis žuvęs! – beviltišku balsu šūktelėjo Klobonis.

Altamontas žengė į priekį ir buvo jau bepuoląs Haterui į pagalbą, bet staiga sustojo, matyt, kovodamas pats su savimi.

– Ne! – sušuko jis. – Tai būtų niekšiška!..

Ir kartu su daktaru puolė į mūšio lauką.

Jo svyravimas netruko nė sekundės. Bet jeigu daktaras pats matė, kokia kova vyko amerikiečio širdyje, tai Hateras suvokė, ir jis greičiau būtų leidęsis sudraskomas, negu prašęs savo varžovo pagalbos. Tačiau jam nebuvo kada samprotauti – Altamontas jau pribėgo prie kapitono.

Ant žemės parmestas Hateras stengėsi peiliu atsiginti nuo jaučių, kurie jį badė ragais ir trypė kojomis, tačiau tokios grumtynės negalėjo ilgai tęstis.

Jaučiai Haterą tikrai būtų sutrypę, bet staiga trinktelėjo du šūviai, ir virš kapitono galvos prazvimbė kulkos.

– Laikykitės! – sušuko Altamontas ir metęs tuščią šautuvą puolė įnirtusius jaučius.

Vienas jautis, kuriam kulka pataikė į širdį, krito lyg žaibo trenktas, o antrasis įtūžęs jau būtų perplėšęs nelaimingajam Haterui pilvą, bet tuo akimirksniu Altamontas viena ranka suvarė į pražiotus jaučio nasrus ledkirtį peilį, o kita – baisiu kirvio smūgiu suskaldė jam kiaušą.

Jautis susvyravo ir nudribo žemėn.

– Valio! Valio! – šūktelėjo Klobonis.

Hateras buvo išgelbėtas.

Už savo gyvybę jis turėjo būti dėkingas žmogui, kurio labiausiai neapkentė. Kas dėjosi tą akimirką jo širdyje? Ką jis jautė?

Tai visam laikui liks slaptuose jo širdies kampeliuose.

Šiaip ar taip, Hateras nesvyruodamas priėjo prie savo varžovo ir iškilmingai tarė:

– Jūs išgelbėjote man gyvybę, Altamontai.

– O jūs – man, – atsakė amerikietis.

Po trumpos pauzės Altamontas pridūrė:

– Dabar mes esame atsiteisę, Haterai!

– Ne, Altamontai, – atsakė kapitonas. – Kai daktaras jus ištraukė iš ledų kapo, aš nežinojau, kas jūs esate, o jūs mane išgelbėjote rizikuodamas gyvybe ir puikiai žinodamas, kas aš toks.

– Jūs mano artimas, – atsakė Altamontas, – ir amerikietis negali būti niekšas.

– Na, žinoma, – sušuko daktaras, – juk jis toks pat žmogus, kaip ir jūs, Haterai!

– Ir amerikietis kartu su mumis susilauks tos pačios garbės.

– Atras Šiaurės ašigalį? – paklausė Altamontas.

– Taip! – iškilmingai atsakė kapitonas.

Vadinasi, aš įspėjau! – sušuko Altamontas. – Jūs išdrįsote leistis į tokią kelionę? Jūs ryžotės pasiekti tą neprieinamą Žemės rutulio tašką? O, tai puiki mintis! Dievaži, tai didis žygis!

Bet argi jūs keliavote ne į ašigalį? – skubiai paklausė Hateras.

Altamontas, rodės, svyravo, ką atsakyti.

– Na, ką? – tarė Klobonis.

– Ne, – atsakė Altamontas. – Ne! Teisybė turi būti aukščiau ambicijos. Ne, aš neturėjau to didžio tikslo, kuris jus čia atvedė. Aš tik norėjau perplaukti Šiaurės vakarų keliu, ir viskas!

– Altamontai, – tarė kapitonas duodamas amerikiečiui ranką, – būkite mūsų garbės dalininkas, ir drauge keliausime atrasti Šiaurės ašigalio!

Ir buvusieji priešai karštai, iš visos širdies paspaudė vienas kitam ranką.

Atsigręžę į daktarą jie pamatė jį verkiantį.

– Ak, mano bičiuliai, murmėjo jis šluostydamasis ašaras, – rodos, širdis man plyš iš džiaugsmo. O, brangūs mano draugai, bendros sėkmės labui jūs atmetėte tautinius prietarus! Jūs patys sau pasakėte, kad Anglija ir Amerika čia neturi nieko bendro ir kad artimos draugystės ryšiai turi jus susieti didžiam tikslui pasiekti. Kad tik Šiaurės ašigalis būtų atrastas, o kas jį atras – ne taip jau svarbu! Kam save žeminti, puikuotis anglų arba amerikiečių kilme, kada galima su pasididžiavimu sau pasakyti: aš esu žmogus!

Susigraudinęs daktaras spaudė savo glėbyje susitaikiusius priešus negalėdamas numaldyti jį apėmusio džiaugsmo.

Naujieji draugai suprato, kad šio garbingo žmogaus meilė dar glaudžiau juos tarpusavy susieja. Klobonis be atvangos kalbėjo, kokia beprotybė yra bet koks konkuravimas ir kaip reikalinga santarvė tokiems žmonėms, kurie nublokšti taip toli nuo tėvynės. Jo žodžiai, ašaros ir glamonės liejosi iš širdies gilumos.

Pagaliau bent dvidešimt kartų apkabinęs Haterą ir Altamontą jis nusiramino.

– O dabar – prie darbo! Prie darbo! – tarė jis. – Aš buvau niekam tikęs medžiotojas, tad išnaudokite bent jau kitus mano gabumus.

Ir Klobonis ėmė kapoti į dalis jautį, kurį pavadino „santaikos jaučiu“ Jis tai darė stebėtinai mikliai, tarytum prityręs anatomas per skrodimą.

Draugai šypsodamiesi žiūrėjo į jį. Per keliolika minučių jis sumaniai išdarinėjo apie šimtą svarų geriausios mėsos ir padalijo ją į tris dalis; kiekvienas medžiotojas paėmė savo dalį, ir būrelis pasuko atgal į Apvaizdos fortą.

Dešimtą valandą vakaro, saulei metant į žemę įstrižus spindulius, medžiotojai priėjo Daktaro namus, kur Džonsonas ir Belas jau buvo jiems pagaminę gerą vakarienę.

Bet daktaras dar neatsisėdęs prie stalo iškilmingai pasakė Džonsonui rodydamas į savo medžioklės draugus:

– Klausykit, seni, aš išsivedžiau anglą ir amerikietį, ar ne taip?

– Taip, daktare, – atsakė bocmanas.

– O parvedžiau du brolius!

Jūrininkai nuoširdžiai ištiesė Altamontui rankas; Klobonis papasakojo, ką amerikietis kapitonas padarė kapitonui anglui, ir tą naktį ledinis namas buvo penkių visiškai laimingų žmonių prieglauda.

XVIII

Paskutiniai pasiruošimai

KITĄ DIENĄ ORAS PASIKEITĖ, vėl spustelėjo šaltis; keletą dienų pamainomis tai lijo, tai snigo, tai siautė pūgos.

Belas pabaigė dirbti valtį, kuri visiškai tiko numatytai kelionei. Iki pusės ją dengė denis, ji buvo su aukštais bortais; iškėlus foką ir kliverį, ji galėjo atsilaikyti prieš audrą atviroje jūroje. Be to, ji buvo lengva, todėl šunys galėjo nelabai sunkiai ją vežti ant rogių.

Pagaliau poliarinėje jūroje įvyko, ko buvo ilgai laukta: ledas įlankoje pajudėjo. Vandens graužiamos didžiulės lytys pirmai audrai kilus turėjo atitrūkti nuo kranto ir virsti plaukiojančiais ledkalniais. Tačiau Hateras norėjo iškeliauti dar neišėjus ledo laukams. Dalį kelio buvo manoma nueiti sausuma, todėl tuo

metu neturėjo reikšmės, ar jūra laisva nuo ledų. Taigi išvykti jis numatė birželio 25 dieną; iki to laiko reikėjo baigti visus pasiruošimus. Džonsonas ir Belas sutaisė roges, sustiprino jų viršų ir uždėjo naujas pavažas. Keliautojai nutarė išnaudoti tas kelias savaites, kada tolimosios šiaurės kraštuose esti gražus oras. Taip jie galėjo išvengti nereikalingo vargo ir lengviau įveikti kliūtis.

Kelios dienos prieš išvykstant, birželio 20-ąją, tarp ledų atsirado laisvų protakų. Keliautojai tuo pasinaudojo ir išplaukė į Vašingtono kyšulį norėdami išmėginti valtį. Tiesa, jūra toli gražu dar nebuvo išsivadavusi nuo ledo, bet jis nebebuvo vientisas ir tvirtas, todėl leistis į tokią kelionę pėstiems per suirusį ledą atrodė nebeįmanoma.

Toje išvykoje keliautojai galėjo įvertinti jūrines valties savybes.

Grįždami jie matė įdomų reginį, kaip didžiulis lokys medžiojo ruonį. Laimė, lokys buvo labai užsiėmęs savo darbu ir nepastebėjo valties, nes tikrai būtų ją vijęsis. Jis kiūtojo prie eketės, į kurią, matyt, buvo pasinėręs ruonis. Lokys laukė, kada pasirodys gyvūnas, ir laukė su tokia kantrybe kaip tikras medžiotojas arba, tiksliau, žvejys, nes iš teisybės jis žvejojo. Jis tykojo grobio tartum sustingęs, neišsiduodamas jokiu garsu nei judesiu.

Staiga vandens paviršius subangavo: amfibija kilo pakvėpuoti oru. Lokys išsitiesė ant ledo ir letenomis apglėbė eketę.

Dar po akimirkos ruonis iškišo iš vandens galvą, bet pasinerti nebespėjo: lokio letenos susispaudė kaip replės, su baisia jėga sugniaužė ruonį ir ištraukė jį iš gimtosios stichijos.

Grumtynės truko neilgai; keletą akimirkų ruonis dar spurdėjo, bet veikiai milžino priešo glėbyje buvo pasmaugtas; lokys be jokio vargo tempė didžiulį gyvūną ir lengvai šokinėdamas nuo vienos lyties ant kitos pradingo su savo grobiu.

– Laimingos kelionės! – šūktelėjo Džonsonas. – Na, ir baisios to vikruolio letenos!

Netrukus valtis įplaukė į mažą užtakėlį, Belo aptiktą tarp ledų.

Iki kelionės beliko keturios dienos. Hateras skubino draugus; jis norėjo kuo greičiau palikti Naująją Ameriką, nes čia buvo ne jo žemė, ne jis davė jai pavadinimą, ir čia jis nesijautė kaip namie.

Birželio 22 dieną į roges pradėti krauti stovyklos reikmenys, palapinė ir maistas. Keliautojai ėmė šimtą svarų sūdytos mėsos, tris dėžes daržovių ir mėsos konservų, penkiasdešimt svarų sūrymo ir citrinų sulčių, penkis kvarterius* miltų, keletą maišelių pipirnių bei krienažolių iš daktaro „plantacijų"; visa tai, įskaitant du šimtus svarų parako, prietaisus, ginklus, įvairius smulkius daiktus, pripučiamą laivelį ir valtį, svėrė pusantro tūkstančio svarų, – keturiems šunims tai buvo nemažas krovinys. Eskimai savo šunis verčia dirbti tiktai keturias dienas iš eilės, bet mūsų keliautojai neturėjo šunų pamainos, tad vargšams gyvuliams reikėjo tempti roges be poilsio. Keliautojai nutarė prireikus šunims padėti ir kasdien daryti tik nedidelius žygius. Nuo Viktorijos užutėkio iki ašigalio buvo trys šimtai penkiasdešimt mylių; šitiek kelio buvo galima nužygiuoti per vieną mėnesį einant kasdien po dvylika mylių. O jeigu jie prieis žemyno kraštą, kelionę bus galima baigti valtimi jau be jokių rūpesčių ir nevarginant šunų. Be to, ir žmonės, ir gyvuliai buvo sveiki; žiema, nors ir atšiauri, baigėsi palankiai. Daktarui patariant pavyko išvengti poliariniam klimatui būdingų ligų. Visi truputį sulyso, ir garbingasis daktaras dėl to džiūgavo. Atšiauriomis są-

* Kvarteris – svorio matas, lygus 12,7 kg.

lygomis jie užsigrūdino dvasia ir kūnu, puikiai aklimatizavosi, ir dabar jiems buvo lengviau pakelti nuovargį bei šaltį.

Be to, jie keliaus tiesiai į tikslą, į nepasiekiamą ašigalį. Visus penkis ekspedicijos dalyvius glaudžiai siejo draugystė, kuri turėjo padėti jiems nugalėti visus kelyje pasitaikančius sunkumus, ir nė vienas neabejojo žygio sėkme.

Kelionė turėjo ilgai užtrukti, ir Klobonis patarė draugams iš anksto jai pasiruošti ir kaip reikiant pasitreniruoti.

– Mano bičiuliai, kalbėjo jis, – aš jums nepatariu sekti anglų bėgikais, kurie po dviejų dienų treniruotės numeta aštuoniolika svarų, o po penkių dienų – dvidešimt penkis svarus. Bet, šiaip ar taip, būtinai reikia pasiruošti ilgai kelionei. Treniravimosi tikslas – pašalinti iš organizmo riebalų perteklių, o tai pasiekiama vidurių paleidžiamaisiais bei prakaitą varomaisiais vaistais ir smarkiu judėjimu. Lenktynių jojikai ir bėgikai tiksliai žino, kiek svorio jie neteks nuo tam tikrų vaistų, todėl kartais pasiekia stebėtinų rezultatų. Kai kas prieš treniruotę negali nubėgti neuždusęs nė vienos mylios, o pasitreniravęs lengvai sukaria dvidešimt penkias mylias. Kalbama, kad garsusis bėgikas Taunsedas nesustodamas nubėgdavęs per dvylika valandų šimtą mylių.

– Čia tai puiku! – tarė Džonsonas. Tiesa, mes nelabai stori, bet, jei reikia...

To visai nereikia, Džonsonai. Bet negalime neigti, kad treniravimasis turi gerųjų pusių: jis stiprina kaulus, suteikia raumenims elastingumo, lavina klausą ir regėjimą. Tai reikia atsiminti.

Birželio 23 dieną, šiek tiek pasitreniravę, keliautojai buvo jau pasiruošę išvykti. Buvo sekmadienis, ir tą dieną visi ilsėjosi.

Apvaizdos forto gyventojai gana susijaudinę laukė tos valandos, kada iškeliaus. Jiems buvo sunku skirtis su ledo namais,

kurie teikė saugią prieglaudą, su Viktorijos užutėkiu, su svetinga pakrante, kur jie praleido paskutinius žiemos mėnesius. Ar sugrįžę jie beras savo pastatus? Ar nepatvarios jų sienos neištirps nuo saulės spindulių?

Daktaro namuose buvo išgyventa nemaža džiaugsmingų valandų! Per vakarienę Klobonis tai priminė draugams dėkodamas dangui už visas jiems suteiktas gėrybes.

Tą dieną visi sugulė anksčiau norėdami atsikelti su aušra. Taip praslinko paskutinė naktis Apvaizdos forte.

XIX

Žygis į šiaurę

RYTOJAUS DIENĄ, vos prašvitus, Hateras davė ženklą keliauti. Šunis pąkinkė į roges. Gerai atpenėti ir palankiomis sąlygomis per žiemą pailsėję, vasarą šunys galėjo daug pasitarnauti. Jie mielai leidosi pakinkomi.

Grenlandiniai šunys – labai simpatiški gyvūnai. Pamažu ėjo švelnyn įgimtas laukinis jų būdas, nyko vilkiški įpročiai, ir jie vis labiau panėšėjo į Deką, tą tobuliausią šunų veislės atstovą; žodžiu, šunys tapo civilizuoti.

Labai daug už ką jie turėjo būti dėkingi Dekui, kuris jiems rodė gero išauklėjimo pavyzdį ir mokė juos manierų, įprastų padorioje draugijoje. Kaip tikras anglas, jis buvo labai skrupulingas etiketo atžvilgiu ir ilgai nesileido į bičiuliškus santykius su šunimis, „kurie su juo nebuvo supažindinti“, iš principo su jais nesišnekėjo. Bet kadangi jie visi kartu išgyveno pavojus ir vargus, visas likimo negandas, tai pamažu užsimezgė drau-

gystė. Dekas būdamas nepaprastai geros širdies žengė pirmą žingsnį, ir netrukus visi keturkojės draugijos nariai jau sudarė vieną šeimą.

Daktaras glostė grenlandinius šunis, ir Dekas be pavydo žiūrėjo į tuos mylavimus, dosniai teikiamus jo giminaičiams.

Žmonės jautėsi taip pat gerai kaip ir šunys; šunys buvo pasiryžę gerai vežti, o keliautojai – spėriai žygiuoti.

Būrelis iškeliavo šeštą valandą ryto. Oras buvo labai gražus. Aplenkęs Viktorijos užutėkio krantus ir praėjęs pro Vašingtono kyšulį Hateras pasuko į šiaurę; septintą valandą keliautojams iš akių jau dingo uola, ant kurios stovėjo švyturys ir Apvaizdos fortas.

Kelionė prasidėjo gerai, daug geriau negu toji ekspedicija vidužiemį vykstant ieškoti anglies. Tuomet Hateras savo laive paliko maištingą ir nusiminusią įgulą ir leidosi į kelionę abejodamas. Jis paliko pusgyvius, šalčio nukamuotus žmones ir žygiavo su draugais, nusilpusiais per sunkų žiemojimą; visa širdimi veržbeing į šiaurę jis buvo priverstas eiti į pietus. O dabar, atvirkščiai, kartu su tvirtais, sveikais draugais, kurie jį rėmė, drąsino ir įkvėpė, jis keliavo į ašigalį, į savo gyvenimo tikslą.

Atrodė, jis buvo taip arti to didžio atradimo, kuris turėjo suteikti garbės ir jam, ir jo tėvynei.

Ar ateidavo jam į galvą tokia mintis? Sprendžiant iš pakilios jo nuotaikos buvo galima taip spėti, o daktaras net buvo tuo įsitikinęs. Geraširdis Klobonis džiaugėsi kartu su savo draugu, o po to, kai susitaikė abu kapitonai, abu jo draugai, jis jautėsi laimingiausias iš visų mirtingųjų. Tam tauriam žmogui buvo be galo svetima neapykanta, pavydas ar rungtyniavimas. Kas bus toliau? Kuo baigsis ta kelionė? Sunku tai žinoti, bet jos pradžia buvo gera. O tai jau daug ką reiškia.

Už Vašingtono kyšulio vakarinis Naujosios Amerikos pakraštys buvo išraižytas daugybės įlankų. Kad nereikėtų aplink jas eiti, keliautojai perkopę pirmąsias Belo kalno atšakas pasuko į šiaurę aukštu plokštikalniu. Taip jie kur kas sutrumpino kelią. Hateras ketino, jei tik nepasitaikys kokių nenumatytų kliūčių – sąsiaurių arba kalnų, – tiesia linija nukeliauti tris šimtus penkiasdešimt mylių nuo Apvaizdos forto iki ašigalio.

Kol kas jokių sunkumų nebuvo. Plokštikalnis plytėjo lyg begalinis baltas kilimas, rogės siera ištrintomis pavažomis čiuožė lengvai, o keliautojai su slidėmis žygiavo sparčiai ir guviai.

Termometras rodė +37° (+3 °C). Oras dar ne visai buvo nusistovėjęs, čia užeidavo rūkas, čia vėl išsigiedrydavo; bet nei šalčiai, nei pūgos nebūtų sustabdę į priekį besiveržiančių keliautojų.

Kryptį buvo lengva nustatyti pagal kompasą, kurio rodyklė tolstant nuo magnetinio poliaus darėsi vis pastovesnė. Ji nebesiblaškė, tiktai pasisuko galu į priešingą pusę (į magnetinį polių) ir vietoj šiaurės ėmė rodyti pietus. Tačiau priešinga jos kryptis nekliudė teisingai apskaičiuoti.

Be to, daktaras sugalvojo labai paprastą krypties nustatymo būdą, ir nebereikėjo nuolat žiūrėti į kompasą. Nustatę savo buvimo vietą keliautojai giedru oru įsidėmėdavo šiaurėje už dviejų trijų mylių kokį nors daiktą, žygiuodavo tiesiai į jį, o priėję pasirinkdavo ta pačia kryptimi kitą tašką, ir taip toliau. Jie beveik nenukrypdavo nuo tiesaus kelio.

Pirmąsias dvi dienas būrelis žygiavo po dvidešimt mylių per dvylika valandų; likusį laiką keliautojai ilsėjosi ir valgė; miegant palapinė juos saugojo nuo šalčio.

Temperatūra vis kilo. Vietomis ant kalnelių ir kauburių sniegas buvo jau visiškai nutirpęs, o kartais dar tebespindėjo skaisčiu baltumu. Vienur kitur telkšojo vandens klanai, kartais

ir nemaži tvenkiniai; turint šiek tiek vaizduotės, juos buvo galima palaikyti ežerėliais. Keliautojai brido per juos iki kelių ir iš visos širdies juokėsi. Klobonis tiesiog džiūgavo, kad teko taip netikėtai išsimaudyti.

Vandeniui šiame krašte nepridera mus šlapinti, – kalbėjo jis. – Čia jis turi teisę būti vien tiktai kieto arba dujinio būvio, o jeigu yra ir skystas, tai tikras įžūlumas. Mes pripažįstame ledą ir garus, bet – jokio skysčio!

Keliaudami jie neužmiršo ir medžioklės, nes reikėjo pasirūpinti šviežienos. Altamontas ir Belas per daug nenuklysdami į šalį slankiojo po artimiausias daubas ir šaudė kurapkas, narūnėlius, žąsis ir pilkuosius kiškius. Tie paukščiai ir žvėreliai pasidarė nepaprastai baikštūs ir atsargūs, prie jų prisiartinti buvo nelengva, ir be Deko pagalbos medžiotojai būtų tiktai veltui eikvoję paraką.

Hateras jiems patarė nenueiti į šalį daugiau kaip mylią. Laiko gaišti nevertėjo, nes buvo galima tikėtis, kad gražus oras laikysis tik trejetą mėnesių.

Be to, keliautojams reikėjo būti savo poste prie rogių sunkiai pereinamose vietose, siauruose tarpekliuose arba stačiose nuokalnėse. Tada jie įsikinkydavo į roges, jas paremdavo, stumdavo arba prilaikydavo. Ne kartą teko roges iškrauti, bet tai negelbėjo nuo smarkių sutrenkimų, pasitaikydavo avarijų, ir Belas kaip mokėdamas taisydavo gedimus.

Trečią kelionės dieną, trečiadienį, birželio 26-ąją, būrelis priėjo ežerą, apimantį kelis akrus ploto; jis dar tebebuvo užšalęs, nes aukšti kalnai jį saugojo nuo saulės spindulių. Ledas buvo toks tvirtas, jog puikiausiai galėjo išlaikyti keliautojus ir jų roges. Atrodė, jis buvo susidaręs per keletą žiemų, kad ežeras niekuomet neišsivaduodavo nuo to ledo: arktinė vasara lygiam

kaip veidrodis jo paviršiui nepadarydavo jokio poveikio. Šį spėjimą, be kita ko, patvirtino dar ir tai, kad ežero krantus dengė sausas sniegas, kurio apatiniai sluoksniai, be abejo, buvo susiklojęs prieš kelis metus.

Daktaras suprato, kad toji žemė negali tęstis toli į šiaurę. Tikriausiai Naujoji Amerika buvo sala, nesiekianti ašigalio. Kraštas pamažu darėsi vis lygesnis; vakaruose neaiškiai dunksojo melsvu šydu apsitraukusios kalvos.

Iki tol keliautojai su dideliais sunkumais nesusidūrė, ir juos kamavo tiktai akinamas sniegynų blizgesys, sukeliamas atsimušančių saulės spindulių; nuo to blizgesio jie galėjo susirgti akių uždegimu, bet apsisaugoti buvo neįmanoma. Kitu metų laiku jie būtų galėję žygiuoti nakčia ir to pavojaus išvengti. Bet dabar naktų nebuvo. Laimė, sniegas jau tirpo ir pradėjo nebe taip blizgėti.

Birželio 28 dieną temperatūra pakilo iki +45 ° (+7 °C). Atšilus orui, prapliupo smarkus lietus, kurį keliautojai ištvermingai atlaikė ir net jautė šiokį tokį malonumą. Nuo lietaus pradėjo greičiau tirpti sniegas, todėl teko vėl apsiauti elnio odos mokasinais ir kitaip perstatyti rogių pavažas. Suprantama, kelionė dėl to susitrukdė. Bet kadangi jokių kliūčių nebuvo, būrelis vis dėlto stūmėsi į priekį.

Kartais daktaras paimdavo nuo kelio apskritus arba plokščius akmenis, kurie buvo panašūs į jūros bangų nugludintus riedulius. Tai davė jam pagrindo manyti, kad būrelis artėja prie poliarinio baseino. Tačiau lyguma tęsėsi tolyn, kiek tik akys aprėpia.

Niekur nebuvo matyti nė menkiausių gyvenamosios vietos ženklų, jokių piramidžių nei eskimų slaptaviečių. Turbūt prieš mūsų keliautojus žmogaus koja dar nebuvo žengusi per tą žemę. Grenlandijos eskimai, klajojantieji po arktinius kraš-

tus, taip toli neatklysta, tuo tarpu medžioklė tose vietose tiems nelaimingiems, amžinai alkaniems žmonėms būtų labai naudinga. Retkarčiais pasirodydavo lokių, kurie pavėjui sekdavo paskui būrelį, matyt, visai neketindami žmonių pulti.

Paskui tolumoje pasirodė didelės muskusinių jaučių ir elnių bandos. Daktaras labai norėjo sugauti keletą elnių ir įkinkyti į roges, bet jie buvo nepaprastai atsargūs ir nesileido pagaunami.

Birželio 29 dieną Belas sumedžiojo šiaurės lapę, Altamontui pavyko nušauti gana stambų muskusinį jautį, ir draugai dar kartą įsitikino, koks jis drąsus ir apsukrus. Iš tiesų Altamontas buvo puikus medžiotojas, ir Klobonis, gerai tą dalyką išmanąs, žavėjosi jo sumanumu. Jautį keliautojai sukapojo į dalis ir taip apsirūpino šviežiu maistu.

Kiekvieną kartą keleiviai džiaugdavosi, jeigu jiems pasitaikydavo skaniai papietauti; net patys saikingieji su tam tikru malonumu žiūrėdavo į šviežią mėsą. Ir pats daktaras kartais juokdavosi iš savęs susizgribęs, kad per daug jau džiūgauja dėl gardaus kąsnelio.

– Nėra čia ko varžytis, valgykit savo malonumui, – sakydavo jis, – poliarinėse ekspedicijose gerus pietus reikia vertinti.

Ypač kai jie priklauso nuo daugiau ar mažiau sėkmingo šūvio, – pritarė Džonsonas.

Jūsų teisybė, seni. Žinodamas, kad virtuvėje reguliariai gaminama sriuba, žmogus apie valgį negalvoja.

Birželio 30 dieną visai netikėtai vietovės pobūdis smarkiai pasikeitė; atrodė, žemės paviršius sudarkytas vulkaninių jėgų. Kiek tik akys užmato, aplinkui dunksojo uolos ir gana aukštos viršukalnės.

Pakilo stiprus pietryčių vėjas, netrukus virtęs tikru uraganu. Jis staugdamas skriejo tarp uolų, apvainikuotų sniego kepurė-

mis, ir tarp ledkalnių, nors ir stovinčių ant žemės, bet panašių į ledujus ir ledkalnius. Net daktarui, mokančiam viską išaiškinti, buvo nesuprantama, kaip tos uolos galėjo atsirasti ant aukšto plokštikalnio.

Po audros oras atšilo ir atidrėko. Prasidėjo tikras atlydys; iš visų pusių aidėjo ledų poškėjimas, kartu grėsmingai dundėjo sniego griūtys.

Keliautojai stengėsi nesiartinti prie kalnų ir šnekėjosi pusbalsiu, nes skardus balsas sudrebinęs orą galėjo sukelti katastrofą. Dažnai jiems tekdavo matyti baisias griūtis, kurių iš anksto nebuvo galima nuspėti. Poliarinės griūtys skiriasi nuo Norvegijos ir Šveicarijos griūčių staigumu. Europos kalnuose pradžią lavinai duoda nedidelis sniego gurvolis; risdamasis šlaitu jis užgriebia vis daugiau sniego, tolydžio didėja ir lekia vis greičiau laužydamas medžius ir nušluodamas ištisus kaimus. Bet, šiaip ar taip, kol lavina nukrinta, praeina tam tikras laiko tarpas, ir nuo jos galima išsigelbėti. Visai kitaip yra arktiniuose kraštuose. Ledo luistai ten nugriūva akimirksniu, žaibo greitumu, ir žmogus pastebėjęs, kad ledo luistas susiūbavo į jo pusę, neišvengiamai žūva po skeveldrų krūva. Savo greičiu lavina prilygsta patrankos sviediniui, o griaunamuoju veikimu – žaibui. Atitrūkęs nuo viršukalnės ledo luistas skrieja žemyn ir viską naikina. Lavina griūva perkūniškai dundėdama, per kalnus ir slėnius toli nuaidi gūdus griaudėjimas.

Kartais prieš suglumusių keliautojų akis įvykdavo nuostabūs pakitimai; po staigaus atlydžio vietoj kalnų atsiverdavo lygumos; lietaus vanduo subėgdavo į ledų plyšius, per naktį užšaldavo ir plėsdamasis suskaldydavo lytis į gabalus; irimas vyko stebėtinai greit.

Keliautojai buvo visą laiką budrūs ir laimingai perėjo pavojingas vietas. Bet štai gamtovaizdis vėl pasikeitė, už jų pasiliko

statūs kalnagūbriai, šlaitai, viršukalnės ir ledo kalvos. Liepos 3 dieną keliautojai atsidūrė lygumoje, kur žygiuoti pasidarė daug lengviau. Čia juos nustebino naujas netikėtas fenomenas, ilgą laiką tyrinėtas Naujojo ir Senojo pasaulio mokslininkų. Būrelis ėjo išilgai kalvų virtinės, turinčios ne daugiau kaip penkiasdešimt pėdų aukščio. Matyt, tas kalvynas tęsėsi keletą mylių, rytinį jo šlaitą dengė ryškiai raudonas sniegas.

Iš nustebimo keliautojai net šūktelėjo; pirmąją akimirką tas raudonas sniegas jiems padarė klaikų įspūdį. Daktaras paskubėjo savo draugus nuraminti. Jam buvo žinomos raudono sniego savybės iš de Kandolio, Volestono ir Bauerio veikalų. Jis papasakojo, kad raudono sniego užtinkama ne tik arktiniuose kraštuose, bet ir Šveicarijoję, Alpėse. Gana daug tokio sniego Sosiūras surinko 1760 metais, o vėliau kapitonas Rosas, Sabinas ir kiti jūrininkai atgabeno raudono sniego iš poliarinių ekspedicijų.

Altamontas ėmė klausinėti daktarą apie tą nepaprastą medžiagą, ir Klobonis jam pasakė, kad raudoną spalvą sniegui suteikia jame esantieji mikroorganizmai. Chemikai ilgą laiką sprendė klausimą, kokios kilmės yra tie organizmai, augalinės ar gyvulinės, ir pagaliau įsitikino, kad jie priklauso mikroskopinių grybelių šeimai iš *Uredo* rūšies, todėl Baueris ir pasiūlė juos vadinti *Uredo nivalis*.

Kasinėdamas sniegą geležimi apkaustyta lazda daktaras parodė draugams, kad raudonas sluoksnis turi devynias pėdas storio, o paskui jiems pasiūlė suskaičiuoti, kiek grybelių yra kvadratinėje mylioje, jeigu viename kvadratiniame centimetre, mokslininkų paskaičiavimu, jų esti apie keturiasdešimt tris tūkstančius.

Raudonas sniegas sprendžiant iš jo sluoksnių padėties kalvos šlaite buvo susidaręs prieš daugelį metų; sniegui tirpstant grybelis nežūva, sniegynų spalva nesikeičia.

Šis fenomenas, nors ir išaiškinamas, vis dėlto atrodė labai keistas. Raudona spalva gamtoje mažai paplitusi. Nuo raudono sniego atsimušę saulės spinduliai sudarydavo keisčiausius šviesos efektus, o aplinkiniai daiktai, uolos, gyvuliai ir žmonės įgydavo ugninį atspalvį, tartum būtų apšviesti ryškios liepsnos. Tam sniegui tirpstant atrodydavo, kad keliautojams prie kojų sruvena kraujo upeliai.

Daktaras tokį sniegą pirmą kartą matė ant Raudonųjų uolų Bafino įlankoje, bet tąsyk jis negalėjo prie jo prieiti, o dabar prisisėmė keletą butelių raudono sniego.

Per tris valandas keliautojai perėjo tą „kraujo lauką", kaip jį pavadino daktaras, o toliau vietovė vėl įgijo įprastinį vaizdą.

XX

Pėdsakai sniege

LIEPOS 4-ĄJĄ VISĄ DIENĄ buvo tirštas rūkas. Būrelis šiaip taip laikėsi tiesios krypties į šiaurę, bet kelią nuolat reikėjo tikrinti pagal kompasą. Gerai dar, kad per tokį rūką neatsitiko jokios nelaimės, tiktai Belas sulaužė į uolos iškyšulį savo slides.

– Dievaži, – tarė Džonsonas, – maniau, niekur kitur pasaulyje nebūna tokio rūko, kaip pas mus prie Temzės ar Mersio. Dabar, matau, būsiu apsirikęs.

– Ką gi, uždekime deglus, kaip tai daroma Londone arba Liverpulyje, – pasiūlė Belas.

– O kodėl ne? – sušuko daktaras. – Puiki mintis! Tiesa, deglai nelabai apšvies mums kelią, bet užtat galėsime matyti tą, kuris eina priešaky, ir bus lengviau laikytis tiesios krypties.

– O kur gausime deglus? – paklausė Belas.

– Suvilgykite spiritu pakulas, užvyniokite ant lazdos – štai jums ir deglas.

– Puiku! – sušuko Džonsonas. – Mes juos tučtuojau pasidarysime.

Po ketvirčio valandos būrelis deglų šviesoje drąsiai žygiavo per drėgną miglą.

Vis dėlto keliautojai, nors ir galėdami laikytis tiesios krypties, ir toliau ėjo taip pat lėtai. Rūkas išsisklaidė tik liepos 6 dieną. Žemė atvėso, ir staiga papūtęs smarkus šiaurys rūką išblaškė tartum suplėšyto audeklo skutus.

Klobonis tuojau nustatė, kurioje vietoje buvo atsidūręs būrelis; paaiškėjo, kad keliautojai žygiavo vidutiniškai po aštuonias mylias per dieną.

Liepos 6-ąją norėdami atsigriebti už sugaištą laiką keliautojai išvyko labai anksti. Altamontas ir Belas ėjo priešakyje rūpestingai apžiūrinėdami kelią ir neretai išbaidydami paukščius. Dekas bėgo priešais. Oras, kaip visad nepastovus, greitai pasikeitė, liko giedras ir sausas. Nors priekyje einantieji buvo per dvi mylias nuo rogių, bet pro daktaro akis nepraslysdavo nė vienas jų judesys.

Staiga jis nustebęs pamatė, kad Altamontas ir Belas sustojo. Jie atrodė suglumę ir įdėmiai žiūrėjo į tolį.

Antai jie pasilenkė prie žemės, ėmė kažką atsidėję tyrinėti, paskui vėl atsitiesė. Belas, rodos, norėjo eiti toliau, bet Altamontas jį sulaikė už rankos.

– Ką jie ten veikia? – paklausė daktaras Džonsono.

– Aš net akis pražiūrėjau, daktare, – atsakė senasis jūrininkas, – bet niekaip negaliu suprasti, kas ten jiems atsitiko.

– Turbūt užtiko žvėrių pėdas, – spėjo Hateras.

– Negali būti! – pareiškė Klobonis.

– Kodėl?

– Tuomet Dekas tikrai būtų pradėjęs loti.

– Bet vis dėlto jie žiūrinėja kažkokias pėdas.

– Einam greičiau pas juos ir įsitikinsim, kas ten yra, – pasakė Hateras.

Džonsonas paragino šunis, ir jie ėmė sparčiau bėgti.

Per dvidešimt minučių Hateras, daktaras ir Džonsonas pasivijo Belą ir Altamontą ir patys labai nustebo.

Sniege aiškiai buvo matyti žmonių pėdos, visiškai dar neseniai pramintos, tarytum žmonės čia būtų praėję tiktai vakar.

– Tai eskimai, – tarė Hateras.

– Taip, – atsakė Klobonis, – antai ir jų slidžių vėžės.

– Jūs taip manote? – paklausė Altamontas.

– Žinoma.

– Na, o kas čia? – Ir amerikietis parodė visiškai kitokias pėdas.

– Ar štai šitos pėdos?

– Na taip, gal jūs manote, kad ir čia eskimo pėdos?

Daktaras ėmė atsidėjęs žiūrėti ir tiesiog netikėjo savo akimis. Sniege aiškiai buvo atsispaudęs europietiškas batas – ir vinys, ir padas, ir kulnis.

– Europiečiai – čionai! – nejučiomis šūktelėjo Hateras.

– Aišku kaip dieną, – tarė Džonsonas.

– Neįtikima, – pareiškė Klobonis, – jog neverta iš anksto ką nors spėlioti, pirmiau reikia gerai ištirti šias pėdas.

Daktaras dar kartą įdėmiai žiūrinėjo į pėdas ir turėjo pripažinti, kad jos atsiradusios labai keistai.

Danieliaus Defo herojus tikriausiai buvo taip pat sukrėstas, kai pamatė žmogaus pėdą smėlėtoje savo salos pakrantėje. Ro-

binzonas dėl to išsigando, o Hateras pajuto didelį apmaudą. Iš tikrųjų: europietis taip netoli ašigalio!

Būrelis patraukė tolyn apžiūrinėdamas pėdas; jos ėjo ketvirtį mylios susipindamos su slidžių vėžėmis ir mokasinų pėdsakais, paskui suko į vakarus.

Priėję tą vietą keliautojai sustojo svarstydami, ar verta toliau eiti pėdomis.

– Ne, – pasakė Hateras. – Eisime...

Jį nutraukė daktaro šūktelėjimas: Klobonis rado ant sniego tokį daiktą, kuris daug ką sakė. Tai buvo kišeninio žiūrono objektyvas.

– Dabar, – tarė Klobonis, – negalima abejoti, kad čia bus nuėję keliautojai.

– Pirmyn! – sušuko Hateras.

Jis tai pasakė su tokiu įkarščiu, jog visi tučtuojau leidosi paskui jį. Sustojusios rogės vėl ėmė šliuožti.

Kiekvienas atidžiai žvalgė horizontą, tiktai Hateras duso iš pykčio ir nieko prieš save nematė. Reikėjo imtis šiokių tokių atsargumo priemonių, jei pasitaikytų sutikti nežinomų keliautojų būrį. Ir kaip baisiai nesiseka: kažkas juos aplenkė dar neištirtame kelyje! Tiesa, daktaras nepasidavė pykčiui, kaip Hateras, bet vis dėlto, nepaisant visos jo filosofijos, jis jautė šiokį tokį apmaudą; Altamontas taip pat buvo smarkiai įširdęs, o Belas ir Džonsonas kažką niauriai bambėjo panosėje.

– Ką darysi! Reikia nusilenkti likimui, – pagaliau pratarė Klobonis.

– Prisipažinsiu, – sumurmėjo Džonsonas taip tyliai, kad jo nenugirstų Altamontas, – pasivaikščioti iki ašigalio ir rasti vietą jau užimtą...

– Taip, – atsakė Belas, – dabar jau nebegalima tuo abejoti.

– Deja, tai tiesa, – tarė daktaras. – Kad ir kaip aš suku galvą, kad ir kaip stengiuosi save įtikinti, jog tai negalima, neįmanoma, bet galų gale tenka pripažinti faktą. Juk pats batas sniege neatsispaudė. Jis buvo ant kojos, o koja pritvirtinta prie žmogaus liemens. Eskimai būtų dar nieko, bet europiečiai...

– Iš tikrųjų, – atsakė Džonsonas, – jeigu pasaulio pakrašty visos lovos viešbutyje bus užimtos, kaip tada bus pikta!

– Baisiai pikta, – sutiko Altamontas.

– Tačiau mes dar pažiūrėsime, – pridūrė Klobonis.

Ir būrelis žygiavo toliau.

Tą dieną jie nebeužtiko jokių pėdsakų, kurie rodytų, kad toje Naujosios Amerikos dalyje lankėsi kiti keliautojai. Vakarop būrelis sustojo poilsio.

Pakilo smarkus šiaurės vėjas, ir saugios vietos palapinei reikėjo ieškoti giliai dauboje. Artėjo audra. Ilgos debesų virtinės svaiginamu greičiu skriejo pačia pažeme; akys vargiai galėjo sekti pasiutišką jų lėkimą. Kartais debesų skiautės užkliūdavo už uolų; palapinė vos atlaikė uragano siautulį.

Naktis, matyt, bus bjauri, pasakė po vakarienės Džonsonas.

– Tiesa, ne šalta, bet užtat audringa, – pridūrė daktaras. Reikia gerai sustiprinti akmenimis palapinę.

– Teisingai, daktare. Jeigu ją nuneš uraganas, mes, ko gero, tos pabėgėlės nebesugausime.

Palapinė buvo kuo tvirčiausiai sustiprinta, o po to nuvargę keliautojai sugulė.

Tačiau užmigti jiems nepavyko. Įsismarkavo audra; su pašėlusiu įnirtimu ji skriejo iš pietų į šiaurę. Debesys lėkė viršum lygumos kaip garo kamuoliai iš sprogusio katilo. Uragano išjudintos lavinos ritosi į daubas, ir jų dundesys aidėjo lyg duslus

griaustinis. Atrodė, įnirtingai kaunasi oras ir vanduo – tie įpykę rūstūs gaivalai; trūko tiktai ugnies.

Garsų chaose įtempta klausa nugirsdavo ypatingą triukšmą; tai buvo ne krintančių sunkių masių bildesys, bet tarytum lūžtančių kūnų trenksmas. Tarp viso to dundesio stūgaujant vėtrai buvo galima aiškiai atskirti ryškų, skambų poškėjimą, panašų į dūžtančio plieno trenksmą.

Dundesį lengvai galėjai paaiškinti tuo, kad krinta lavinos, bet daktaras visiškai nežinojo, iš kur tas keistas trenksmas.

Trumpomis akimirkomis, kai įsivyraudavo gūdi tyla, kai uraganas, rodos, atsikvėpdavo prieš naują, dar smarkesnį siautulį, keliautojai pasakydavo vieni kitiems savo spėliojimus.

Taip paprastai trankosi ledkalniai, susidurdami su ledo laukais, – kalbėjo daktaras.

Teisybė, – atsakė Altamontas. – Galima pagalvoti, kad plyšta Žemės pluta. Girdite?

– Jeigu būtume netoli jūros, – tarė Klobonis, – pagalvočiau, kad pajudėjo ledas.

– Iš tikrųjų, – atsakė Džonsonas, – kitaip to trenksmo ir nepaaiškinsi.

– Argi mes būtume priėję jūrą? – sušuko Hateras.

– Visiškai galimas daiktas, – atsakė daktaras. – Klausykit, – pridūrė jis pasigirdus skardžiam trenksmui, – argi tai nepanašu į susiduriančių ledų dundesį? Labai gali būti, kad mes esame visai netoli vandenyno.

Jeigu taip, – pareiškė Hateras, – galiu nors ir dabar eiti ledo laukais pasižvalgyti.

– Ką jūs! – šūktelėjo daktaras. – Juk audra juos tikriausiai sulaužys. Pažiūrėsim, kas bus rytoj. Šiaip ar taip, man nuoširdžiai gaila tų, kurie keliauja tokią naktį.

Uraganas šėlo dešimt valandų be atvangos, ir palapinėje prisiglaudę keliautojai smarkaus nerimo kamuojami negalėjo nė valandėlei užmigti.

Iš tikrųjų bet koks įvykis, audra ar griūtis, jiems trukdė keliauti, o tai galėjo turėti rimtų pasekmių. Daktarui labai rūpėjo pažiūrėti, kas dedasi lauke, bet kaip išeiti per tokį šėlsmą?

Laimė, švintant audra nurimo. Pagaliau buvo galima išeiti iš palapinės, kuri puikiai atsilaikė prieš uraganą. Netoliese stūksojo kalva, turinti apie tris šimtus pėdų aukščio, daktaras, Hateras ir Džonsonas nesunkiai įkopė į jos viršūnę.

Vietovė buvo neatpažįstamai pasikeitusi: aplinkui riogsojo stačios uolos, smailūs kalnagūbriai, į padangę stiepėsi viršukalnės. Audra išblaškė žiemą, ir staiga prasidėjo vasara. Sniegas nuo žemės paviršiaus buvo nuskustas tartum aštriu peiliu, ir žemė pasirodė visu pirmykščiu savo nuogumu.

Hateras akylai žvelgė į šiaurę. Horizontą gaubė tamsių garų uždanga.

– Labai galimas daiktas, kad tie garai kyla iš vandenyno, – tarė daktaras.

– Jūsų teisybė, – atsakė Hateras, – ten tikrai turi būti jūra.

– Tokie debesys būna kaip tik viršum laisvos jūros: tą spalvą mes vadiname jūros atošvaiste, – pasakė Džonsonas.

– Taigi, – patvirtino Klobonis.

– Einam prie rogių! – sušuko Hateras. Reikia greičiau pasiekti tą nežinomą vandenyną.

– Matau, jūs laimingas, Haterai! – pasakė daktaras.

– Žinoma, – džiugiai atsakė kapitonas, – greit būsime ašigalyje! O jūs, daktare, argi nesate patenkintas?

– Aš visada patenkintas, ypač matydamas, kad kiti laimingi.

Trys anglai sugrįžo į daubą, sutvarkė roges ir nuėmė palapinę. Būrelis iškeliavo toliau. Visi baimingai ieškojo vakarykščių pėdsakų, bet niekur nebeužtiko nei svetimšalių, nei čiabuvių pėdų.

Po trijų valandų keliautojai priėjo jūros krantą.

– Jūra! Jūra! – sušuko visi vienu balsu.

– Ir dargi laisva jūra! – pridūrė kapitonas.

Buvo dešimta valanda ryto.

Uraganas išvalė poliarinį baseiną; sudaužytos, išblaškytos ledo lytys plaukė į visas puses; dideli ledkalniai buvo ką tik „pakėlę inkarą", kaip sako jūrininkai, ir slinko į atvirą jūrą. Naktį ledo laukus įnirtingai ardė vėtra. Aplinkines uolas dengė ledų nuolaužos, putos ir lediniai purslai. Pakrantėje kur ne kur dar buvo likę priešalo. Ant uolų, skalaujamų putojančios bangų mūšos, plačiais ruožais driekėsi jūros dumbliai ir šiurpsojo bespalvių samanų kuokštai.

Prieš akis tyvuliavo neapžvelgiamos vandenyno platybės; horizonte nebuvo matyti nei salų, nei žemyno krantų.

Rytuose ir vakaruose į vandenyną nuožulniais šlaitais leidosi du kyšuliai; į uolas triukšmingai plakėsi bangos, ir lengvi baltų putų dribsniai skrido pavėjui. Taigi Naujosios Amerikos žemynas baigėsi lėkštais, ramiais šlaitais sudarydamas plačią įlanką – atvirą reidą, supamą dviejų kyšulių. Vidury įlankos, už išsikišusios uolos, buvo nedidelis, iš trijų pusių apsaugotas natūralus užutėkis, kurį sudarė gana plataus upokšnio žiotys; tirpstant ledams tas upokšnis nešė į jūrą polaidžio vandenis ir dabar buvo virtęs audringu srautu.

Atidžiai apžiūrėjęs krantus Hateras nusprendė tą pačią dieną pradėti ruoštis į kelionę, nuleisti į vandenį valtį ir išardyti roges, kurių galėjo prireikti būsimiems žygiams.

Tuo besirūpinant praėjo visa ta diena. Keliautojai pasistatė palapinę ir sočiai papietavę kibo į darbą. Tuo tarpu daktaras pasiėmęs prietaisus išėjo pažymėti žemėlapyje, kur yra jų būrelis, ir daryti hidrografinių užutėkio nuotraukų.

Hateras ragino draugus skubėti; jis norėjo greičiau palikti sausumą ir išplaukti pirma tų nežinomų keliautojų, kurie irgi galėjo atvykti į pajūrį.

Penktą valandą vakaro Džonsonas ir Belas darbą baigė. Mažyčiame uoste grakščiai suposi valtis su nuleistu kliveriu ir sutrauktu foku. Į ją sudėjo roges ir maistą; rytojaus dieną beliko pernešti palapinę ir stovyklos reikmenis.

Kol sugrįžo daktaras, visi pasiruošimai buvo jau baigti. Kai jis pamatė nuo vėjo apsaugotą valtį, jam dingtelėjo mintis duoti mažajam užutėkiui vardą, ir jis pasiūlė jį pavadinti Altamonto vardu.

Dėl to niekas neprieštaravo.

Taigi užutėkis buvo iškilmingai pavadintas Altamonto uostu.

Daktaro paskaičiavimu, uostas buvo 87° 5' platumos ir 118° 35' ilgumos pagal Grinvičo dienovidinį, taigi mažiau kaip trys laipsniai nuo ašigalio. Nuo Viktorijos užutėkio iki Altamonto uosto keliautojai buvo nužingsniavę du šimtus mylių.

XXI

Laisva jūra

KITĄ DIENĄ NUO PAT ANKSTYVO RYTO Džonsonas ir Belas ėmė krauti į valtį stovyklos reikmenis. Iki aštuntos valandos viskas buvo paruošta išplaukti. Bet daktaras prisiminė keliautojus, ir ši aplinkybė vis nedavė jam ramybės.

Ar tik neketino tie žmonės pasiekti ašigalio? Ar jie turi laivą, kuriuo galėtų išplaukti į poliarinę jūrą? Ar neteks dar kartą jų sutikti savo kelyje?

Jau trys dienos nebepasitaikė jų pėdų. Šiaip ar taip, nepažįstamiesiems vargu ar pavyko pasiekti Altamonto uostą. Matyt, tose pakrantėse dar nebuvo žengusi žmogaus koja.

Tokios mintys nėjo jam iš galvos, ir Klobonis nutarė paskutinį kartą apsižvalgyti, dėl to įkopė į kalvą, turinčią apie šimtą pėdų aukščio. Iš ten jis galėjo apžvelgti visą pietinę horizonto dalį.

Pasiekęs kalvos viršūnę daktaras prisidėjo prie akių žiūroną. Ir kaip jis nustebo, kada ničnieko nepamatė ne tik toli lygumoje, bet ir už keleto žingsnių. Tai jį suglumino: jis vėl pažvelgė pro žiūroną, o paskui apžiūrėjo prietaisą... Žiūrone nebebuvo objektyvo.

– Objektyvas! – sušuko daktaras.

Lengva atspėti, kokia mintis šovė Kloboniui į galvą. Jis garsiai riktelėjo, kad jį išgirstų draugai, kurie ne juokais nusigando, pamatę galvotrūkčiais nuo kalvos lekiantį mokslininką.

– Kas ten atsitiko? – paklausė Džonsonas.

Uždusęs daktaras ilgai negalėjo nė žodžio ištarti, pagaliau prabilo:

– Pėdos... ten... Būrys!..

– Kas yra? – susijaudinęs paklausė Hateras. – Ar matėt keliautojus?

– Ne, ne!.. – Atsakė daktaras. – Objektyvas... objektyvas... mano objektyvas.

Ir jis parodė savo žiūroną.

– Vadinasi, jūs jį pametėte! – šūktelėjo Altamontas.

– Taip.

– Tuomet tos pėdos...

– Mūsų pačių, mano mieli! – sušuko Klobonis. – Migloje mes buvome paklydę. Mes sukiojomės į visas puses ir pagaliau užėjome savo pačių pėdas.

– Na, o batų pėdsakai? – paklausė Hateras.

– Tai Belo pėdos, nes jis sulaužė slides ir visą dieną ėjo per sniegą su batais.

– Tikra teisybė, – atsiliepė Belas.

Apsirikimas buvo toks aiškus, jog visi prapliupo garsiai kvatotis, tiktai Hateras nesijuokė, nors ir jis ne mažiau už kitus buvo patenkintas tuo atradimu.

– Tai graži istorija! – pasakė daktaras nutilus linksmam juokui. – Kiek mes visaip spėliojome! Žmonės šioje pakrantėje! To dar betrūko! Reikia pirmiau galvoti, ką sakai! Bet mums nebėra ko būgštauti, belieka tiktai kuo greičiau išplaukti.

– Keliaujam! – tarė Hateras.

Po ketvirčio valandos kiekvienas užėmė valtyje savo vietą; iškėlė foką ir kliverį, ir valtis greitai išplaukė iš Altamonto uosto.

Jūros kelionė prasidėjo trečiadienį, liepos 10-ąją. Jūrininkai buvo visai netoli ašigalio, vos už kokio šimto septyniasdešimt penkių mylių. Ir jeigu toje Žemės rutulio dalyje būtų žemynas, plaukti reikėtų visiškai neilgai.

Pūtė silpnas, bet palankus vėjas. Termometras rodė +50° (+10 °C). Stojo šilti orai.

Valtis, atvežta ant rogių, buvo nė kiek nenukentėjusi; ji atrodė visiškai tvarkinga, ją vairuoti buvo nesunku. Džonsonas atsisėdo prie vairo, daktaras Belas ir Altamontas patogiau įsitaisė tarp daiktų, kurių dalis buvo sukrauta ant denio, kita dalis – po deniu.

Hateras stovėjo valties priekyje įsmeigęs akis į vieną tašką, kur jį traukė nenugalima jėga, kaip magnetinis polius traukia kompaso rodyklę. Jei pasirodys koks nors žemynas, Hateras norėjo pirmas jį pamatyti. Ši garbė jam teisėtai priklausė.

Jis pastebėjo, kad poliarinio vandenyno paviršiuje ritasi trumpos bangos, kaip vidinėse jūrose. Jo nuomone, tai buvo ženklas, kad netoli krantai; daktaras pritarė Hatero nuomonei.

Nesunku įspėti, kodėl Hateras taip karštai troško rasti Šiaurės ašigalyje sausumą. Kaip baisiai nusiviltų kapitonas, jeigu ten, kur jis svajojo išvysti nors sklypelį žemės, plytėtų beribės vandenyno platybės! Iš tikrųjų, argi galima kokiu nors vardu pavadinti tašką tarp amžinai raibuliuojančių vandenų? Argi galima iškelti tautinę vėliavą jūros bangose? Ir argi galima jos didenybės karalienės vardu paimti į savo valdžią dalį vandenyno?

Įsmeigęs žvilgsnį į tolumą, su kompasu rankoje, Hateras stengėsi įsismelkti akimis į šiaurę.

Bekraštis poliarinis baseinas tyvuliavo iki pat horizonto nepastebimai susiliedamas su giedru dangumi. Jūra plaukė ledkalniai, rodos, užleisdami kelią drąsiems jūrininkams.

Ši vandenyno dalis buvo labai savotiška. Bet galbūt tokį įspūdį ji darė tiktai be galo susijaudinusiems ir sudirgusiems keliautojams? Sunku ką nors tvirtinti. Tačiau daktaras savo dienoraštyje pažymėjo neįprastą vandenyno išvaizdą, patvirtindamas tą patį, ką kitados kalbėjo Penis, pasak kurio, tie vandenys „atrodo tikrai nuostabiai, nes jūroje knibždėte knibžda milijonai gyvūnų“

Šviesiai žydro atspalvio vanduo buvo nepaprastai skaidrus, ir žvilgsnis galėjo prasiskverbti iki pat dugno. Susidarė įspūdis, tarytum poliarinis baseinas būtų apšviečiamas iš apačios lyg koks milžiniškas akvariumas; tikriausiai čia turėjo įtakos kažko-

kie elektros procesai, vykstantieji jūros gilumoje. Valtis, rodės, buvo pakibusi viršum bedugnės prarajos.

Viršum tų nuostabių vandenų, nelyginant tamsūs audros debesys, skraidė nesuskaitomi pulkai paukščių. Čia buvo keliaujantieji krantiniai ir vandeniniai paukščiai, atstovai didelės vandens paukščių šeimos, pradedant albatrosais, pietinių kraštų gyventojais, ir baigiant arktinių jūrų pingvinais, – tačiau jie visi buvo milžiniško dydžio. Viršum jūros be atvangos aidėjo skardus klegesys. Žiūrėdamas į paukščius, daktaras turėjo prisipažinti, kad ornitologijos jis neišmanė; jis nežinojo, kaip vadinasi daugelis tų keistų paukščių, ir jam nuolat reikėdavo palenkti galvą, kai jie, su švilpesiu skrosdami sparnais orą, greit praskriedavo viršum jo.

Kai kurie iš tų paukščių buvo tikri oro milžinai: išskėsti jų sparnai siekė dvidešimt pėdų ilgio; praskrisdami viršum valties, paukščiai ją visiškai uždengdavo. Čia buvo ištisi legionai įvairių sparnuočių, kurių vardai dar nebuvo įtraukti į Londono ornitologinį indeksą.

Apstulbęs, suglumęs daktaras, kad ir koks mokytas, pasijuto visai išmuštas iš vėžių.

Kai jo žvilgsnis atitrūkęs nuo oro stebuklų nuslysdavo ramiu vandenyno paviršiumi, tai išvysdavo jūrų pasaulio stebuklus, beje, kone trisdešimties pėdų pločio medūzas. Jos buvo pagrindinis oro gyventojų maistas ir plaukiojo lyg tikros salelės tarp milžiniškų dumblių. Tai buvo nuostabu! Koks skirtumas tarp šių medūzų ir tų, mikroskopinių, kurias stebėjo Skorsbis Grenlandijos jūrose! To jūrininko paskaičiavimu, dviejose kvadratinėse myliose jūros paviršiuje tokių medūzų yra apie dvidešimt tris trilijonus aštuonis šimtus aštuoniasdešimt aštuonis bilijonus milijardų.

O kai žvilgsnis įsiskverbdavo gilyn į vandenį, atsiverdavo ne mažiau nuostabus vaizdas: aplink valtį knibždėjo begalės visokių žuvų. Jos čia greitai grimzdavo gilyn, palengva mažėdamos, ir pagaliau visiškai išnykdavo tartum užburti šešėliai, čia palikdavo vandenyno gelmes ir pamažu didėdamos kildavo į paviršių. Jūros pabaisos, matyt, valties nė kiek nebijojo ir ne kartą praplaukdamos užkliudė ją didžiuliais pelekais. Profesionalai banginių medžiotojai gana pagrįstai būtų dėl to pasibaisėję, bet mūsų keliautojai net nenumanė, koks pavojus jiems gresia, nors kai kurie jūros gyvūnai buvo tikri milžinai.

Žaisdamos bangose, ramiai sau nardė jaunos jūros karvės; į pasakišką vienaragį panašus narvalas, ginkluotas ilga smailia iltimi, kuria jis pralaužia ledą, persekiojo smulkiuosius banginius; begalinė daugybė banginių su būdingu švilpesiu leido vandens ir gleivių fontanus; grenlandinis banginis smarkiai išlavėjusia uodega ir plačiais uodegos pelekais rijo ne mažiau vikrias kaip jis menkes ir skumbres, o tingus baltasis delfinas ramiai mėgavosi tokiais pat nepaslankiais ir nerūpestingais minkštakūniais.

Dar giliau smailiasnukiai finvalai, ilgi juodi grenlandiniai anarnakai, visose jūrose paplitę milžiniški kašalotai plaukiojo tarp pilkos ambros telkinių. Gelmėje kartais kildavo baisingos kautynės, nuo kurių vandenynas nusidažydavo krauju per keletą mylių. Cilindrinės „galeros“, didžiuliai Labradoro teguzikai, delfinai su nugaros pelekais, panašiais į kardą, visa šeima jūros vėplių ir ruonių, jūros šunys, jūros arkliukai, jūros lokiai, liūtai ir drambliai, rodos, ganėsi drėgnose vandenyno ganyklose, ir nustebęs daktaras taip lengvai galėjo stebėti tas nesuskaitomas jūros gyvūnų bangas, tarytum būtų žiūrėjęs į vėžiagyvius ir žuvis pro skaidrius baseino stiklus zoologijos sode.

Koks gamtos grožis, koks įvairumas, kokia neišsenkama galia! Kaip nuostabu buvo visa tat matyti taip netoli ašigalio!

Atmosfera darėsi nenatūraliai vaiski ir, rodos, buvo persotinta deguonimi. Jūrininkai mėgaudamiesi kvėpavo tuo gaivinančiu oru.

Jų organizme vyko intensyvus degimas, kurį sunku net įsivaizduoti. Visi procesai, pradedant psichiniais ir baigiant virškinimu bei kvėpavimu, vyko greitai ir intensyviai. Smegenyse kilusios idėjos įgydavo milžinišką mastą; per vieną valandą jūrininkai išgyvendavo tai, ko įprastai negalėtų patirti per visą dieną.

Tarp visų tų stebuklų valtis ramiai plaukė varoma vidutiniško vėjo, kurį didžiuliai albatrosai protarpiais sustiprindavo sparnų mostais.

Vakarop iš akių dingo Naujosios Amerikos krantai. Vidutinėje ir ekvatorinėje juostoje buvo jau naktis, o čia saulė, vis platesniais ratais skriedama aplink, suko padangėje ratą, lygiagretį vandenyno horizontui. Įstrižų spindulių nušviesta valtis visą laiką buvo šviesos juostoje, slenkančioje kartu su ja.

Bet tolimosios šiaurės gyvūnai pajuto artėjantį vakarą, tarytum dienos šviesulys būtų jau nusileidęs už horizonto.

Paukščiai, žuvys ir banginiai pranyko. Kur jie pasislėpė? Kokiose padangių aukštybėse ir vandenyno gelmėse? Kas būtų galėjęs tai pasakyti? Nuščiuvo klegesys ir švilpavimas, bangų neberaižė jūros pabaisos, viskas nutilo ir tarsi sustingo; bangos nurimo, vos pastebimai raibuliavo, ir nors saulė skaisčiai žėrė savo spindulius, gamtą užvaldė naktis.

Nuo Altamonto uosto valtis buvo jau nuplaukusi į šiaurę vieną laipsnį. Tačiau ir kitą dieną horizonte niekas nepasirodė, nebuvo matyti nei aukštų kalnų, nei tų būdingų ženklų, iš kurių jūrininkai atspėja, kad netoli yra salos arba žemynas.

Vėjas buvo palankus, nors ir nestiprus; jūra palengva bangavo; vėl sugrįžo vakarykštė nesuskaitoma paukščių ir žuvų palyda. Pasilenkęs prie vandens daktaras stebėjo, kaip banginiai plaukė iš gilių savo užuolandų ir pamažu kilo į jūros paviršių. Tiktai vienas kitas ledkalnis ir šen bei ten išmėtytos ledo lytys gyvino slegiantį monotonišką vandenyno vaizdą.

Bet apskritai ledų čia pasitaikydavo retai, ir jie negalėjo kliudyti laivams plaukioti. Reikia pažymėti, kad valtis tuo metu buvo dešimt laipsnių į šiaurę nuo šalčio poliaus, o tai lygiai tas pat, jeigu ji būtų buvusi dešimt laipsnių į pietus nuo to poliaus, – izoterminė zona buvo ta pati. Taigi nenuostabu, kad tuo metų laiku jūra čia buvo taip pat laisva nuo ledų kaip ir palei Disko įlanką Bafino įlankoje. Vadinasi, čia visą vasarą laivai gali plaukioti be jokių kliūčių.

Ši aplinkybė turi svarbią praktinę reikšmę. Iš tiesų, jeigu būtų įmanoma Šiaurės Azijos arba Amerikos jūromis prasiskverbti į poliarinį baseiną, banginių medžiotojai galėtų savo laivų triumus greitai prisikrauti laimikio, nes ši vandenyno dalis, matyt, yra pasaulinis žuvų telkinys, svarbiausias banginių, ruonių ir visokių jūros gyvūnų rezervuaras.

Vidudienį jūra vis dar tebebuvo susiliejusi su horizontu, ir daktaras jau pradėjo abejoti, ar toje platumoje yra kokia nors žemė.

Bet šiek tiek pasvarstęs Klobonis priėjo išvadą, kad tose vietose sausuma būtinai turi būti. Iš tikrųjų pasaulio aušroje, atvėsus Žemės plutai, atmosferos garams kondensuojantis atsiradę vandenys dėl išcentrinės jėgos turėjo palikti nejudamus Žemės rutulio taškus ir suplūsti į pusiaujo sritį. Vadinasi, aplink ašigalius turėjo atsirasti žemynai. Toks samprotavimas daktarui atrodė labai įtikimas.

Taip galvojo ir Hateras.

Kapitonas stengėsi žvilgsniu prasiskverbti pro miglos šydą, kuris buvo aptraukęs horizontą. Jis nenuleido akių nuo žiūrono. Stebėdamas vandens spalvą, bangų formą ir vėjo kryptį, jis ieškojo ženklų, kurie patvirtintų, kad arti yra žemė. Jis stovėjo ištempęs kaklą, ir visa jo išvaizda rodė tokią energiją, tokį tvirtą veržimąsi į priekį, kad net Hatero planų nežinąs žmogus nejučiomis būtų pradėjęs juo gėrėtis.

XXII

Artėjant prie ašigalio

SLINKO VALANDA PO VALANDOS, bet nieko naujo neatsitiko. Aplinkui vis tokia pat vandens plynė. Nieko daugiau nematyti, vien tik jūra ir dangus. Jūros paviršiuje neplaukiojo pakrantės žolės, kurias pamačius Kristupui Kolumbui suvirpėjo širdis, nes jis artėjo prie nežinomo žemyno.

Hateras vis žiūrėjo į tolį.

Pagaliau šeštą valandą vakaro viršum jūros pasirodė neaiškaus pavidalo garai, panašūs į dūmų kamuolius. Dangus buvo visiškai giedras, taigi tat negalėjo būti debesys; garai čia išsisklaidydavo, čia vėl pasirodydavo, ir visą laiką judėjo.

Hateras pirmas pastebėjo tą keistą reiškinį, tuos neišaiškinamus dūmus, užtikęs juos žiūrėdamas pro žiūroną. Gerą valandą jis atsidėjęs žiūrėjo.

Staiga kapitonas, matyt, kažką pastebėjęs, ištiesė ranką į horizontą ir garsiai sušuko:

– Žemė! Žemė!

Išgirdę tuos žodžius visi pašoko iš vietų, tarytum elektros srovės nukrėsti.

Viršum vandenyno aiškiai buvo matyti dūmų kamuoliai.

– Matau! Matau! – šūktelėjo daktaras.

– Taip, taip! – patvirtino Džonsonas.

– Ten debesis, – skeptiškai pasakė Altamontas.

– Žemė! Žemė! – tvirtai tuo įsitikinęs kartojo Hateras.

Keliautojai ėmė žiūrėti su dvigubai didesniu dėmesiu. Bet, kaip dažnai atsitinka, kada stebi kokį nors tolimą, neaiškiai matomą daiktą, dūmai netikėtai pranyko. Paskui jie vėl pasirodė, ir už dvidešimt ar dvidešimt penkių mylių į šiaurę Klobonis pastebėjo lyg trumpą ugnies atošvaistę.

– Tai ugnikalnis! – sušuko jis.

– Ugnikalnis? – nustebo Altamontas.

– Nėra jokios abejonės!

– Tokioje atšiaurioje platumoje?

– O kodėl ne? – atšovė daktaras. – Argi Islandija – ne vulkaninės kilmės? Ji visa, galima sakyti, susideda vien iš ugnikalnių.

– Na, tegu Islandija... Bet taip arti ašigalio!.. – pasakė Altamontas.

– Argi garsusis mūsų tėvynainis kapitonas Džeimsas Rosas neatrado Antarkties žemyne, šimtas septyniasdešimt laipsnių ilgumos ir septyniasdešimt aštuoni laipsniai pietų platumos, dviejų veikiančių ugnikalnių Erebuso ir Teroro? Klausimas, kodėl tokių ugnikalnių negali būti ir Šiaurės ašigalyje?

– Ką gi, labai gali būti, – sutiko Altamontas.

– Aš visai aiškiai jį matau! šūktelėjo Klobonis. Tai ugnikalnis!

– Tad pasuksime tiesiai į jį! – pareiškė Hateras.

– Kaip pikta, kad vėjas eina silpnyn! – tarė Džonsonas.

– Ištempkite foko škotą! Burę laikykite labiau prieš vėją.

Tačiau po to manevro valtis ėmė tolti nuo stebimojo taško, kuris netrukus visai dingo iš akių.

Vis dėlto nebuvo galima abejoti, kad netoli yra žemė. Nors kelionės tikslas ir nebuvo dar pasiektas, bet, šiaip ar taip, keliautojai jį pamatė, ir nepraėjus nė dvidešimt keturioms valandoms, žmogaus koja įžengs į nežinomą žemę. Apvaizda leido drąsiesiems jūrininkams prisiartinti prie naujos žemės, taigi nesukliudys jiems ir išsikelti į jos krantą.

Tačiau, kad ir kaip keista, niekas dėl to puikaus atradimo nereiškė didelio džiaugsmo. Visi paskendo savo mintyse, kiekvienas galvojo, kokia galėtų būti naujai atrastos poliarinės žemės gamta. Atrodė, visi gyviai jos vengė. Vakare paukščiai, užuot ieškoję prieglobsčio toje žemėje, paskubomis skrido į pietus. Nejaugi tas kraštas toks nesvetingas, kad net kirai ir baltosios kurapkos negali jame prisiglausti? Net žuvys ir didžiuliai banginiai skubiai tolinosi nuo jo krantų. Kaip paaiškinti baimę, kurią jautė visos gyvos būtybės toje Žemės rutulio dalyje?

Nejučiomis ir patys jūrininkai pradėjo jausti tą baimę; bet pamažu jie nusiramino, ir jiems ėmė merktis akys.

Atėjo eilė budėti Hateriui. Jis atsisėdo prie vairo. Altamontas, daktaras, Džonsonas ir Belas atsigulę ant suolelių greit užmigo ir nuskrido į sapnų viešpatiją.

Hateras stengėsi nugalėti miegą nenorėdamas gaišti brangaus laiko; bet vienodas valties supimas ir jį užliūliavo, nejučiomis jis užsnūdo.

Valtis vos judėjo. Burė bejėgiškai nukaro išilgai stiebo. Toli vakaruose atmušdamos saulės spindulius vandenyno paviršiuje žėrėjo keletas nejudančių ledo lyčių.

Hateras miegojo neramiai. Jam prieš akis prabėgo visas gyvenimas. Kaip kad esti sapnuojant, jo mintys skriejo tokiu

greičiu, kurio dar nepavyko išmatuoti nė vienam mokslininkui. Neseniai patirti išgyvenimai iškilo prieš jo akis visai realiai: jis matė, kas buvo atsitikę žiemojant, matė Viktorijos užutėkį, Daktaro namus, Apvaizdos fortą ir po sniegu rastą Altamontą.

Prieš jį iškilo tolesnė praeitis, ir jam ėmė vaidentis jo laivas, sudegintas „Forvardas“, ir išdavikiškai jį palikę draugai. Kas juos ištiko? Hateras prisiminė Šandoną, Volą, storžievį Peną. Kur jie? Ar nuėjo ledais iki Bafino įlankos?

Jo vaizduotėje praslinko ir dar senesni įvykiai: jis sapnavo savo išvykimą iš Anglijos, ankstesnes savo keliones, nesėkmingus bandymus, patirtas nelaimes. Ir jis užmiršo dabartinę savo padėtį, jo laukiantį artimą triumfą ir savo viltis, kurios jau pradėjo pildytis. Taip iš dabarties džiaugsmų vaizduotė Haterą nunešė į neramius praeities išgyvenimus.

Tas slogutis truko dvi valandas; paskui Hatero mintys pakrypo kita linkme, ir jis išvydo save ašigalyje: jis tarsi stovėjo naujai atrastoję žemėje iškilmingai skleisdamas Jungtinės Karalystės vėliavą.

Hateras snaudė, tuo tarpu į padangę apniaukdamas visą jūrą kilo didžiulis tamsiai alyvinės spalvos debesis.

Sunku įsivaizduoti, kaip žaibiškai arktiniuose kraštuose atūžia uraganai. Pusiaujo šalyse susidarę garai kondensuodamiesi viršum milžiniškų Šiaurės ledynų traukia su savimi oro mases, kurios baisiu greičiu veržiasi į praretėjusią atmosferą. Dėl to poliarinės audros taip įnirtingai ir siautėja.

Praūžus pirmam vėjo gūsiui kapitonas ir jo draugai pabudo ir ėmė ruoštis kovai su audra.

Jūroje kilo aukštos stačios bangos; valtis tai nėrė į gilią prarają, tai iškilusi suposi ant smailios keteros, pasvirusi daugiau kaip keturiasdešimt penkių laipsnių kampu.

Hateras tvirta ranka laikė vairo svertą, kurį reikėjo nuolat sukioti. Džonsonas ir Belas be atvangos pylė iš valties vandenį, kurio prisisemdavo nardant valčiai po bangas.

– Tiesą sakant, nesitikėjau tokios audros, – tarė Altamontas rankomis įsitvėręs suolelio.

– Čia visko galima tikėtis, – atsakė daktaras.

Jo žodžius nustelbė vėjo kauksmas ir jūros šniokštimas; uraganas draskė bangas ir siautė į šalis vandens purslus. Žmonės beveik negalėjo girdėti vienas kito.

Sunku buvo laikytis kurso į šiaurę; pro tirštą rūką niekaip negalėjai įžiūrėti už keleto tuazų; nesimatė nė vieno taško, pagal kurį būtų buvę galima orientuotis.

Toji audra, staiga užėjusi tuo momentu, kai taip arti jau buvo tikslas, atrodė tarsi lemtingas ženklas; sujaudrinta keliautojų vaizduotė čia įžiūrėjo lyg draudimą toliau plaukti. Gal pati gamta kliudo prieiti prie ašigalio? Nejaugi tą Žemės rutulio tašką supa uraganų ir audrų zona, neleidžianti prie jo prisiartinti?

Bet vos tik pažvelgęs į energingus jūrininkų veidus, būtum įsitikinęs, kad tie žmonės nepabūgs nei vėtros, nei bangų ir pasieks savo kelionės tikslą.

Visą dieną jie grūmėsi su audra, nuolat žvelgdami mirčiai į akis; jie neplaukė tolyn į šiaurę, bet ir nesitraukė atgal. Juos merkė šiltas lietus, taškė bangos, audra tėškė jiems į veidą purslus ir putas. Vėjo stūgavimui kartais pritardavo šiurpūs paukščių riksmai.

Bet per patį audros įniršį, šeštą valandą vakaro, staiga įsivyravo tyla. Vėjas lyg per stebuklą nuščiuvo. Jūros paviršius pasidarė ramus ir lygus, tarytum nebūtų bangavęs ištisas dvylika valandų. Rodės, audra tą poliarinio vandenyno dalį buvo aplenkusi.

Kas gi atsitiko? Tai buvo nepaprastas, nuostabus fenomenas, kurį matė ir kapitonas Sabinas plaukiodamas Grenlandijos jūrose.

Rūkas neišsisklaidė, bet ėmė keistai švytėti.

Valtis slinko elektros šviesos ruožu, gaubiama akinamai ryškių, bet šaltų švento Elmo ugnių aureolės. Juodi stiebo, burių ir takelažo siluetai aiškiai skyrėsi spinduliuojančio dangaus fone. Keliautojai pasinėrė į skaisčių spindulių bangas, jų veidus nutvieskė ugniniai atšvaitai.

Tokią staigią tylą toje vandenyno dalyje, be abejo, sukėlė greitas oro masių slinkimas: oro stulpai kilo aukštyn, o į jų vietą veržėsi naujos srovės, ciklonas greitai sukosi aplink nejudantį centrą.

Švytinti atmosfera Haterui davė vieną mintį.

– Tai ugnikalnis! – sušuko jis.

– Na, ką jūs, argi gali būti? – paklausė Belas.

– Ne, ne! – atsakė daktaras. – Jeigu jo liepsna būtų mus pasiekusi, tikriausiai būtume žuvę.

– Gal tai ugnikalnio atšvaitas migloje, – spėjo Altamontas.

– Irgi ne! Jei būtume prisiartinę prie kranto, žinoma, girdėtume, kaip dunda išsiveržęs ugnikalnis.

– Na tai kas čia pagaliau?.. – paklausė kapitonas.

– Tai kosminis reiškinys, iki šiol mažai dar teištirtas fenomenas, – atsakė Klobonis. – Jei plauksime toliau, netrukus šviesos zona pasibaigs, ir vėl pateksime į audrą ir tamsą.

– Kas bus, tas bus – pirmyn! – šūktelėjo Hateras.

– Pirmyn! – pritarė jo draugai, kuriems nė į galvą neatėjo ilsėtis ramiame baseine.

Burė nukabo išilgai spindinčio stiebo, jos klostės tviskėjo ugnimi. Irklai sklandžiai pasinerdavo į liepsnojančias bangas ir vėl iškildavo taškydami žaižaruojančių purslų fontanus.

Hateras pažvelgęs į kompasą vėl pasuko valtį šiaurėn. Rūkas pamažu tarytum nublanko ir liko nebe toks vaiskus. Kažkur netoliese, už keleto tuazų nuo valties, pasigirdo vėjo staugimas; smarkaus viesulo pagauta, valtis staigiai pasviro ir įlėkė į audros zoną.

Laimė, uraganas šiek tiek nukrypęs į pietus, ir palankus vėjas ėmė nešti valtį tiesiai į ašigalį; nuolat rizikuodama apvirsti ji skriejo svaiginamu greičiu. Užlėkusi ant povandeninio akmens, uolos ar ledo lyties, valtis būtų sudužusi į šipulius.

Tačiau toks pašėlęs lėkimas nieko negąsdino, nė vienas apie pavojų net negalvojo. Visus apėmė tikra beprotybė, nežinomybės troškimas. Tartum apakę jie veržėsi į priekį, ir jų nekantrumas buvo toks didelis, jog jiems norėjosi dar sparčiau pavaryti valtį. Hateras tvirtai laikė vairą viena kryptimi, ir valtis drąsiai skrodė putojančias ir nuo vėjo kunkuliuojančias bangas.

Bet jau buvo jaučiamas krantų artumas, padvelkė kažkas neįprasta. Staiga rūkas prasiskyrė tarsi vėjo perplėšta uždanga, ir horizonte trumpą akimirką pasirodė į padangę iškilęs milžiniškas ugnies stulpas.

– Ugnikalnis! Ugnikalnis!..

Šis žodis išsiveržė visiems kartu. Bet fantastinis reginys išnyko, ir vėjas, pasisukęs į pietryčius, vėl ėmė varyti valtį tolyn nuo nesvetingo kranto.

Prakeikimas! – sušuko Hateras. – Mes buvome vos už trijų mylių nuo kranto!

Neįstengdamas atsispirti uraganui Hateras laviravo prieš vėją, siautėjantį įnirtingais viesulais. Kartais valtis smarkiai pakrypdavo į šoną vos neapvirsdama. Bet kiekvieną sykį klausydama vairo ji vėl atsitiesdavo, nelyginant nuvarytas žirgas, kuris pradeda klupinėti, tačiau raitelis įtempęs kamanas ir spustelėjęs pentinais jį padrąsina.

Hateras stovėjo valties užpakalyje, jo plaukai plaikstėsi pavėjui, tvirta ranka jis laikė suspaudęs vairo svertą; atrodė, jis buvo to laivelio siela, sutapęs su juo į vieną kūną, kaip arklys ir žmogus kentaurų laikais.

Staiga jis išvydo baisų reginį.

Ne toliau kaip už dešimties tuazų ant putotos bangos keteros suposi didžiulė ledo lytis; ji leidosi ir kilo kartu su valtimi ir galėjo kas akimirką ant jos užgriūti; jeigu lytis būtų užkliudžiusi valtį, ši tuojau būtų paskendusi.

Prie šio pavojaus prisidėjo dar kitas, ne mažiau grėsmingas: ant tos bangos blaškomos lyties buvo prisiglaudę baltieji lokiai; paklaikę iš baimės, jie spaudėsi vienas prie kito.

– Lokiai, lokiai! – dusliu balsu šūktelėjo Belas.

Tada ir visi kiti pastebėjo žvėris.

Ledo lytis grėsmingai siūbavo ir kartais taip smarkiai pasvirdavo, jog lokiai griūdavo vienas ant kito. Per audros gaudesį girdėjosi jų riaumojimas; nuo to pragariško koncerto net šiurpas krėtė. Jei tik tas ledinis laivas būtų apvirtęs, lokiai tučtuojau būtų puolę prie valties ieškodami joje išsigelbėjimo.

Visą ketvirtį valandos, pavirtusį amžinybe, valtis ir plaukiojantis žvėrynas slinko kartu, tai nutoldami vienas nuo kito kokius dvidešimt tuazų, tai kone susidurdami.

Kartais lytis tarsi pakibdavo viršum valties, ir lokiai lengvai būtų galėję į ją nušokti. Grenlandiniai šunys drebėjo iš baimės; Dekas tūnojo sustingęs vietoje.

Hateras ir jo draugai tylėjo; jiems nė į galvą neatėjo pasukti į šalį nuo tų pavojingų kaimynų, ir jie atkakliai plaukė ta pačia kryptimi.

Juos apėmė neaiškus jausmas, greičiau nustebimas negu baimė. Jie nejučiomis ėmė žavėtis: šiurpus reginys tarytum papildė didingą stichijų kovos vaizdą.

Pagaliau lytis pamažu ėmė tolti varoma vėjo, prieš kurį valtis su savo burėmis galėjo laikytis; netrukus ji dingo migloje, tik retkarčiais pasigirsdavo, kaip tolumoje riaumoja baisingas jos ekipažas.

Tuo tarpu uraganas ėmė siautėti su dvigubu įniršiu. Aplinkui viskas susimaišė į neapsakomą staugiantį chaosą. Iš vandens išplėšta valtis staiga ėmė suktis svaiginamu greičiu. Burę vėtra nuplėšė, ir ji nuskrido į miglą tarsi didžiulis baltas paukštis. Tarp bangų atsirado milžiniškas sūkurys – savotiškas Malstrimas; verpeto pagauta valtis skriejo tokiu greičiu, jog atrodė, kad vandens sluoksniai aplink nejuda, nors jie pašėlusiai sukosi. Pamažu valtis grimzdo į sūkurį. Rodės, gelmė godžiais nasrais siurbė į save jūrininkus stengdamasi juos gyvus praryti.

Visi penki pašoko ant kojų ir paklaikusiomis akimis žvalgėsi į šalis. Galva svaigo. Gelmė nesulaikomai juos traukė...

Staiga valtis atsistojo piestu, tartum iššokusi iš baisaus verpeto. Išcentrinė jėga išplėšė ją iš pašėlusio sūkurio, ir ji nuskrido liestine linija kaip iš patrankos iššautas sviedinys.

Altamontas, daktaras, Džonsonas ir Belas nuvirto nuo suolelių. Atsikėlę jie pamatė, kad valtyje nebėra Hatero.

Buvo antra valanda nakties.

XXIII

Anglijos vėliava

KAI JŪRININKAI ATSIKVOŠĖJO, jiems iš krūtinės išsiveržė riksmas.

– Hateras! – šūktelėjo daktaras.

– Dingo! – vienu balsu sušuko Džonsonas ir Belas.

– Žuvo!

Jie apsidairė. Audringos jūros paviršiuje nieko nebuvo matyti. Dekas kaip pasiutęs lojo norėdamas šokti į jūrą, ir Belui vos pavyko jį sulaikyti.

– Sėskit prie vairo, Altamontai, – tarė daktaras, – ir stengsimės išgelbėti mūsų nelaimingąjį kapitoną.

Džonsonas ir Belas susėdo savo vietose ant suolelių, Altamontas nusitvėrė vairo svertą, ir valtis vėl pasisuko prieš vėją.

Džonsonas ir Belas iš visų jėgų užgulė irklus, valtis ištisą valandą nepaliko katastrofos vietos. Bet visi ieškojimai buvo tušti. Nelaimingasis Hateras žuvo, jį nunešė uraganas.

Žuvo! Ir taip arti prie tikslo! Taip arti prie ašigalio, į kurį jam pavyko tik trumpai žvilgtelėti!

Klobonis šūkavo, ūksėjo, šaudė; jo šauksmui pritarė graudus Deko lojimas, bet niekas neatsiliepė. Didis sielvartas apėmė daktarą, jis nuleido galvą ant rankų, ir draugai išgirdo jį raudant.

Krantas buvo toli, ir Hateras neturėdamas po ranka nei irklo, nei jokio medgalio, negalėjo gyvas pasiekti sausumos, ir tik išbrinkęs, sužalotas jo lavonas išplauks į trokštamą žemę.

Įsitikinę, kad ieškojimas yra bergždžias, jūrininkai nutarė plaukti tolyn į šiaurę grumdamiesi su paskutiniais audros protrūkiais.

Liepos 11 dieną, penktą valandą ryto, vėjas nuščiuvo; bangavimas pamažu nurimo, dangus vėl pasidarė vaiskus, kaip paprastai esti poliariniuose kraštuose, ir už kokių trijų mylių visu didingumu iškilo krantas.

Tai buvo sala, arba, tikriau, ugnikalnis, tarytum švyturys iškilęs Šiaurės ašigalyje.

Iš ugnikalnio fontanu veržėsi akmenys ir baltai įkaitusios uolų nuolaužos; atrodė, jis ritmingai drebėjo, ir tai buvo pana-

šu į milžino alsavimą. Išmestos šlako masės lėkė aukštai į orą, sudarydamos ryškų ugnies stulpą; kalno šlaitais tekėjo lavos srautai. Ugninės gyvatės rangėsi tarp rūkstančių uolų, tamsiai raudonoje migloje krito degantys kriokliai; šimtai ugninių srautų liejosi į liepsnojančią upę, kuri šnypšdama tekėjo į verdančią jūros gelmę.

Ugnikalnis, rodos, turėjo tik vieną kraterį, iš kurio veržėsi ugnies stulpas, varstomas žaibų zigzagų. Matyt, vykstant šiam didingam reiškiniui, nemažą vaidmenį vaidino elektra.

Viršum banguojančios liepsnos siūbavo milžiniškas dūmų stulpas, tamsiai raudonas apačioje ir juodas viršuje; jis didingai kilo į padangę, ir juodi kamuoliai vilnijo toli į šalis.

Dangus ties ugnikalniu buvo pelenų spalvos; dabar paaiškėjo, kodėl audros metu viešpatavo tokia tamsa, kurios daktaras pirma nemokėjo išaiškinti: saulę nepermatomu šydu buvo uždengę pelenų kamuoliai. Šis reiškinys Kloboniui priminė analogišką fenomeną, įvykusį 1812 metais Barbadoso saloje, kurią vidury dienos apgaubė juodžiausia tamsa, – tiek pelenų išmetė Švento Vincento saloje.

Didžiulis ugnikalnis, iškilęs prieš keliautojus vidury vandenyno, turėjo tūkstantį tuazų aukščio, taigi buvo ne žemesnis už Heklą.

Nuo kalno viršūnės iki papėdės išvesta linija su horizontu sudarė kokių vienuolikos laipsnių kampą.

Artėjant prie kranto kalnas tarsi kilo iš bangų. Jame nebuvo matyti jokių augmenijos žymių. Rodės, net ir pakrantės nebuvo: skardingi šlaitai leidosi stačiai į jūrą.

– Ar pavyks mums priplaukti? – paklausė daktaras.

– Vėjas mus neša tiesiai į salą, – atsakė Altamontas.

– Bet krantas toks status, jog visiškai nėra kur išsikelti!

– Taip tik iš tolo atrodo, – pasakė Džonsonas. – Šiaip ar taip, vietos valčiai atsiras. O tai viskas, ko mums reikia.

– Pamėginsim, – liūdnai tarė daktaras.

Klobonis nenorėjo net žiūrėti į tą keistą salą. Ašigalis buvo kaip tik čia, bet žmogaus, atradusio šią žemę, jau nebebuvo tarp gyvųjų.

Per penkis šimtus žingsnių nuo pakrantės uolų jūra tarsi virė nuo požeminės ugnies. Aplink bangų skalaujamą salą buvo ne daugiau kaip devynios ar dešimt mylių; jeigu Žemės ašis per ją ir nėjo, vis dėlto sala turėjo būti prie pat ašigalio.

Artėdami prie kranto jūrininkai pastebėjo mažytę įlankėlę, kur valtis lengvai galėjo prisiglausti. Jie tučtuojau pasuko ten, nors ir būgštaudami, kad gali rasti kapitono kūną, audros išmestą ant uolų.

Tačiau nelabai buvo galima tikėtis, kad lavonas bus išmestas į krantą. Juk saloje beveik nebuvo pakrantės, ir jūros bangos dužo į stačias uolas. Storas pelenų sluoksnis, per kurį nuo amžių nebuvo žengusi žmogaus koja, dengė uolas aukščiau bangų mūšos lygio.

Pagaliau valtis įsmuko į siaurą praėjimą tarp dviejų rifų, vos išsikišusių iš vandens, ir įplaukė į užutėkį; čia ji buvo gerai apsaugota nuo bangų.

Graudus Deko staugimas sustiprėjo; nelaimingasis šuo tarytum šaukė kapitoną, reikalavo jo iš negailestingos jūros, iš nebylių uolų. Daktaras jį glostė, bandė nuraminti, bet staiga ištikimasis šuo, lyg norėdamas pavaduoti savo šeimininką, smarkiai liuoktelėjo ir pirmasis atsidūrė ant uolos; aplink jį pakilo ištisas debesis pelenų.

– Dekai! Dekai, šen! – šaukė Klobonis.

Bet Dekas jo šauksmo negirdėjo ir greitai dingo iš akių. Jūrininkai ėmė keltis į krantą; atsidūrę žemėje jie tvirtai pririšo valtį.

Altamontas norėjo užlipti ant didžiulės akmenų krūvos, tik staiga netoliese pasigirdo nepaprastai energingas Deko lojimas reiškęs greičiau liūdesį negu pyktį.

– Klausykit! – tarė daktaras.

– Turbūt užtiko kokio nors žvėries pėdas, – pasakė bocmanas.

– O ne! – krūptelėjęs atsakė Klobonis. – Tai graudus kauksmas, jame girdėti ašaros. Šuo bus radęs Hatero kūną...

Po šių žodžių visi keturi leidosi bėgti Deko pėdomis, per akinančių pelenų sūkurį; jie nusileido prie nedidelio užtakėlio, kur ant žemo kranto, turinčio kokius dešimt pėdų pločio, palengva rimo bangų mūša.

Dekas lojo stovėdamas prie lavono, įsisupusio į Anglijos vėliavą.

– Hateras! Hateras! – sušuko daktaras puldamas prie savo draugo kūno.

Staiga Klobonis garsiai suriko.

Po jo ranka suvirpėjo kruvinas, matyt, be sąmonės kūnas.

– Jis gyvas, gyvas! – riktelėjo daktaras.

– Taip, – atsiliepė silpnas balsas. – Aš gyvas ir esu prie ašigalio, kur mane išmetė audra! Aš esu Karalienės saloje!

– Valio! Tegyvuoja Anglija! – sušuko visi penki vienu balsu.

– Tegyvuoja Amerika! – pridūrė daktaras paduodamas vieną ranką Haterui, o antrą Altamontui.

Dekas taip pat šaukė „valio“, tiesa, saviškai, bet nė kiek ne blogiau už kitus. Iš pradžių tie šaunūs žmonės nesitvėrė džiugesiu suradę gyvą savo draugą, kurį jau buvo apraudoję; džiaugsmo ašaros užplūdo jiems akis.

Daktaras apžiūrėjo Haterą. Laimė, kapitonas nebuvo gavęs smarkių sutrenkimų. Vėjas jį nunešė prie salos, tačiau pasiekti krantą buvo labai sunku; keletą kartų bangos drąsųjį jūrininką

nešė tolyn į jūrą, bet pagaliau jam pavyko sukaupus likusias jėgas išsikapstyti į sausumą.

Įsisupęs į tautinę vėliavą jis neteko sąmonės ir atsipeikėjo tik nuo Deko mylavimų ir lojimo.

Kai jam buvo suteikta pirmoji pagalba, Hateras jau galėjo atsistoti; atsirėmęs į daktaro ranką jis nužingsniavo prie valties.

– Ašigalis! Šiaurės ašigalis! – kartojo jis eidamas.

– Koks jūs laimingas, Haterai! – pasakė Klobonis.

Taip, laimingas! O jūs, mano drauge, ar ne laimingas? Argi nesidžiaugiate, kad mes čia esame? Juk žemė, ant kurios mes stovime, yra ašigalio žemė! Jūra, kurią mes perplaukėme, yra ašigalio jūra! Oras, kuriuo kvėpuojame, yra ašigalio oras! O, Šiaurės ašigalis, Šiaurės ašigalis!

Hateras kalbėjo dusdamas iš susijaudinimo; jis buvo tarsi karštligės apimtas, ir daktaras veltui stengėsi jį nuraminti. Kapitono akys keistai žibėjo, mintys virte virė jo galvoje. Daktaro manymu, Hateras taip smarkiai buvo susijaudinęs dėl to, kad jam teko patirti daug baisių pavojų.

Kapitonui aiškiai reikėjo pailsėti, todėl jo draugai ėmė ieškoti patogios vietos apsistoti.

Altamontas tarp chaotiškai suvirtusių luitų netrukus rado nedidelę įdubą, lyg savotišką olą. Džonsonas ir Belas sunešė į ją produktus ir išleido į krantą grenlandinius šunis.

Iki vienuoliktos valandos viskas buvo paruošta. Ant žemės patiesta palapinė atstojo staltiesę; pusryčiams jau buvo paduota pemikano, sūdytos mėsos, kavos ir arbatos, reikėjo tiktai sėsti ir valgyti.

Bet pirmiausia Hateras norėjo nustatyti geografinę padėtį.

Daktaras ir Altamontas pasiėmė prietaisus ir atlikę stebėjimus nustatė, kad ola yra 89° 59' 15" šiaurės platumos. Ilguma tokio-

je platumoje nebeturėjo reikšmės, nes visi dienovidiniai kirtosi viename taške, kuris buvo aukščiau už keleto šimtų pėdų.

Taigi sala iš tikrųjų buvo Šiaurės ašigalyje, ir devyniasdešimtasis laipsnis šiaurės platumos, nutolęs nuo jų olos tiktai keturiasdešimt penkias sekundes, arba tris ketvirčius mylios, ėjo per ugnikalnio viršūnę.

Sužinojęs stebėjimo rezultatus Hateras liepė juos įtraukti į protokolą, kuris turėjo būti surašytas dviem egzemplioriais ir vienas iš jų paliktas ant kranto pastatytoje piramidėje.

Daktaras pasiėmė plunksną ir surašė tokį dokumentą, kurio vienas egzempliorius šiuo metu saugomas Karališkosios geografinės draugijos archyve Londone.

„1861 metų liepos 11 dieną „Forvardo“ kapitonas Hateras iš Liverpulio atrado Karalienės salą, esančią Šiaurės ašigalyje, 89° 59’ 15” šiaurės platumos. Šį dokumentą pasirašė kapitonas Hateras ir jo draugai.

Kas atras šį dokumentą, prašomas jį pristatyti į admiralitetą.

Pasirašė: Džonas Hateras – „Forvardo“ kapitonas, daktaras Klobonis, Altamontas „Porpoizo“ kapitonas, Džonsonas – bocmanas, Belas – dailidė.

– O dabar, mano bičiuliai, prašom prie stalo! – linksmai pakvietė daktaras.

XXIV

Poliarinės kosmografijos kursas

NĖRA KO NĖ SAKYTI, kad, sėdant prie stalo, reikėjo atsisėsti ant žemės.

Kas neatiduotų visų pietų ir visų pasaulio valgyklų, tarė daktaras, – už pietus čia, aštuoniasdešimt devyni laipsniai penkiasdešimt devynios minutės penkiolika sekundžių šiaurės platumos!

Keliautojai nieko daugiau negalvojo, tik apie savo esamą padėtį; jiems iš galvos nėjo Šiaurės ašigalis. Pavojai, patirti keliaujant į jį, ir negandos, su kuriomis reikės grumtis grįžtant atgal, – viskas buvo užmiršta, apsvaigus nuo negirdėto pasisekimo. Buvo nuveikta, ko negalėjo nuveikti nei senosios, nei naujosios tautos, nei europiečiai, nei amerikiečiai, nei azijiečiai.

Todėl daktaro draugai atidžiai jo klausėsi, kai jis ėmė jiems pasakoti visa, ką pats žinojo apie Šiaurės ašigalį.

Klobonis su nuoširdžiu džiaugsmu pirmąjį tostą pasiūlė kapitono garbei.

– Už Džoną Haterą! – sušuko jis.

– Už Džoną Haterą! – vienu balsu pakartojo draugai.

– Už Šiaurės ašigalį! – atsakė kapitonas smarkiai susijaudinęs, ir tai labai nesiderino su įprastu jo šaltumu ir santūrumu.

Visi susidaužė taurelėmis ir išgėrę karštai paspaudė vieni kitiems rankas.

– Tai žymiausias mūsų epochos atradimas! – pareiškė daktaras. – Kas būtų galėjęs pagalvoti, kad Šiaurės ašigalis bus ištirtas pirmiau negu kai kurios Centrinės Afrikos arba Australijos sritys? Haterai, jūs iškilote aukščiau už Stenlį, Livingstoną, Bertoną ir Bartą! Garbė jums!

Jūsų teisybė, daktare, pasakė Altamontas. Turint galvoje, koks sunkus yra toks žygis, buvo galima manyti, kad Šiaurės ašigalis bus atrastas paskiausiai. Jei kuri nors vyriausybė panorėtų žūtbūt ištirti Centrinę Afriką, tai neabejotinai pavyktų, tik reikėtų šiek tiek pinigų ir žmonių aukų. O kai keliauji į

Šiaurės ašigalį, argi gali būti tikras, kad pasiseks? Juk visuomet galima tikėtis neįveikiamų kliūčių.

Jokių neįveikiamų kliūčių! karštai sušuko Hateras. Neįveikiamų kliūčių nėra. Žmogaus valia viską nugali!

– Šiaip ar taip, bet mes esame ašigalyje, o tai svarbiausia, – tarė Džonsonas. – Ar jūs pagaliau pasakysite, daktare, kuo gi ypatingas tas Šiaurės ašigalis?

– Pirmiausia tuo, brangusis Džonsonai, kad tiktai šis Žemės rutulio taškas nejuda, tuo tarpu visi kiti sukasi didesniu arba mažesniu greičiu.

– Tačiau aš nepastebiu, – atsakė Džonsonas, – kad mes mažiau judėtume kaip Liverpulyje.

– Ne tik Liverpulyje, bet ir čia Žemės judėjimo jūs nepastebite, nes judate arba esate rimties būvyje kartu su ja. Bet vis dėlto tai faktas. Žemė per dvidešimt keturias valandas apsisuka aplink savo ašį, kurios galai eina per Šiaurės ir Pietų ašigalius. Taip mes esame viename tos nejudančios ašies gale.

– Vadinasi, mūsų tautiečiai greitai sukasi, o mes ramiai stovime vietoje? – paklausė Belas.

– Beveik vietoje, kadangi dabar nesame pačiame ašigalyje.

Jūsų teisybė, daktare, palingavęs galvą rimtai pasakė Hateras. – Iki ašigalio yra keturiasdešimt penkios sekundės.

– Tai toks mažas atstumas, – tarė Altamontas, – jog galima sakyti, kad esame rimties būvyje.

– Taip, – atsakė Klobonis, – o pusiaujo gyventojai lekia po tris šimtus devyniasdešimt šešias ljė* per valandą.

– Ir nė kiek nepavargsta! – nustebęs sušuko Belas.

– Visiškai teisingai, – atsakė daktaras.

---

* Ljė – senovinis prancūzų ilgio matas, apie 4 km.

– Tačiau Žemė sukasi ne tik aplink savo ašį, – tarė Džonsonas, – bet ir aplink Saulę?

– Taip, per metus Žemė apskrieja aplink Saulę.

Ir šis Žemės judėjimas greitesnis kaip sukimasis aplink savo ašį? – paklausė Belas.

– Nepalyginti greitesnis! Nors ir būdami ašigalyje, dėl to pirmyneigio judėjimo mes lekiame kaip ir visi kiti Žemės gyventojai. Tariamoji mūsų rimtis tėra tiktai chimera. Mes nejudame kitų Žemės rutulio taškų atžvilgiu, bet tiktai ne Saulės atžvilgiu.

– O aš jau maniau, kad visiškai nejudu! – su komišku apmaudu šūktelėjo Belas. – Tai būtų tiktai iliuzijos! Iš tiesų šiame pasaulyje niekur negali rasti nė valandėlės ramybės.

– Tavo teisybė, Belai, – tarė Džonsonas. – Gal pasakysite, daktare, koks to pirmyneigio judėjimo greitis?

– Labai didelis, – atsakė daktaras. – Žemė skrieja aplink Saulę septyniasdešimt šešis kartus greičiau už dvidešimt keturių svarų sviedinį, kuris lekia šimtą devyniasdešimt penkis tuazus per sekundę. Vadinasi, Žemės greitis – septynios ir šešios dešimtosios ljė per sekundę. Kaip matote, ji skrieja daug greičiau, nekaip sukasi bet kuris pusiaujo taškas.

– Po velnių! – sušuko Belas. – Tiesiog nesinori tikėti, daktare! Daugiau kaip septynias ljė per sekundę! Argi Viešpats Dievas negalėjo padaryti taip, kad mes nejudėtume!

– Gana jums, Belai! – tarė Altamontas. – Pats nežinote, ką kalbate. Juk tuomet nebūtų nei dienos, nei nakties, nei vasaros, nei pavasario, nei rudens, nei žiemos.

Ką jau kalbėti apie dar baisesnes pasekmes, – pridūrė Klobonis.

– Kokias? – paklausė Džonsonas.

– Juk mes nukristume į Saulę.

– Į Saulę? – pakartojo nustebęs Belas.

Be abejonės. Jei Žemė staiga sustotų, nukristų į Saulę, tiesa, tik per šešiasdešimt keturias su puse dienos.

– Tai bent kritimas! – šūktelėjo Džonsonas. – Šešiasdešimt keturias dienas!

– Nei daugiau, nei mažiau, – atsakė daktaras. – Žemei reikėtų nulėkti trisdešimt aštuonis milijonus ljė.

– O kiek Žemė sveria? – paklausė Altamontas.

– Penkis tūkstančius aštuonis šimtus aštuoniasdešimt vieną trilijoną tonų.

– Na, tokie skaičiai man nieko nepasako. Jie visai nesuvokiami, – tarė Džonsonas.

– Todėl, brangusis Džonsonai, aš pateiksiu du pavyzdžius, kurie greičiau įstrigs jums į atmintį. Tad įsidėmėkite: Žemei atsverti reikėtų septyniasdešimt penkių Mėnulių, o Saulę atsvertų trys šimtai penkiasdešimt tūkstančių žemės rutulių.

– Pritrenkiantys skaičiai! – sušuko Altamontas.

– Tikrai pritrenkiantys, – sutiko Klobonis. – Tačiau grįžkime prie ašigalio; man rodos, paskaita šia tema labiausiai tinka šitame Žemės rutulio taške. Bet gal aš jums nusibodau?

– Pasakokit, daktare, pasakokit, – tarė Altamontas.

– Aš jums sakiau, – pradėjo daktaras, kuris taip pat mielai mokydavo kitus, kaip kiti jo klausydavo, – aš jums sakiau, kad ašigalis nejuda kitų Žemės rutulio taškų atžvilgiu. Bet iš tikrųjų ne visai taip.

– Kaip! – šūktelėjo Belas. – Jūs atsižadate savo žodžių?

– Matot, Belai, ašigalis ne visuomet buvo toje vietoje, kur dabar yra, ir Šiaurės žvaigždė kadaise buvo toliau nuo dangaus poliaus negu dabar. Vadinasi, mūsų ašigalis šiek tiek juda ir

apsuka ratą maždaug per dvidešimt šešis tūkstančius metų. Tai sąlygoja vadinamoji ekvinokcijų precesija, ir apie tai aš jums tuojau papasakosiu.

– Bet argi negali taip atsitikti, – paklausė Altamontas, – kad ašigalis kada nors persikels labai toli?

Brangusis Altamontai, – atsakė daktaras, jūs iškėlėte svarbų klausimą, kurį mokslininkai ilgai svarstė dėl vieno keisto radinio.

– Kokio radinio?

– Ogi štai kas. Tūkstantis septyni šimtai septyniasdešimt pirmais metais Arkties vandenyno pakrantėje buvo rasta raganosio gaišena, tūkstantis septyni šimtai devyniasdešimt devintais metais Sibiro pakrašty – dramblio lavonas. Kaip šiltųjų kraštų žvėrys pateko į tokią geografinę platumą? Tai sukėlė baisų geologų sąmyšį, bet jie nebuvo tokie įžvalgūs kaip prancūzas Eli de Bomonas, vėliau įrodęs, kad tų žvėrių kadaise gyventa gana atšiauriose platumose ir kad jų kūnai srautų arba upių nunešti į tas vietas, kur jie buvo rasti. Bet kol dar nebuvo šios hipotezės, ar žinote, ką sugalvojo mokslininkai?

– Mokslininkai viską gali sugalvoti, – nusijuokė Altamontas.

Taip, jie nieko nesivaržo, kad tik galėtų išaiškinti kokį faktą. Taigi, jų manymu, ašigalis kadaise buvęs ties pusiauju, o pusiaujas – ašigalyje.

– Na, ką jūs?

– Patikėkit, aš visai nemanau juokauti. Bet kadangi Žemė prie ašigalio suplota, tartum įspausta daugiau kaip penkias ljė, tai jūros, persikėlus ašigaliui, išcentrinės jėgos nubloškstos į naują pusiaują, apsemtų net aukščiausias Himalajų viršūnes, o visi kraštai palei speigratį – Švedija, Norvegija, Rusija, Sibiras, Grenlandija ir Naujoji Britanija – nugrimztų į vandenį penkių

ljė gilumon; tuo pat metu pusiaujo sritys, persikėlusios prie ašigalio, sudarytų penkių ljė aukščio plokščiakalnius.

– Tai bent permaina! – sušuko Džonsonas.

– O, mokslininkų tai nė kiek nesuglumino.

– Bet kaipgi jie aiškino tą perversmą? – paklausė Altamontas.

– Kad Žemė susidūrusi su kometa. Kometa yra mokslininkų „Deus ex machina“* Kiekvieną kartą, kai ponams mokslininkams sunku atsakyti į kokį nors kosmografinį klausimą, jie šaukiasi į pagalbą kometą. Kiek žinau, kometos yra užvis paslaugiausi šviesuliai: vos tik mokslininko pašaukti, jie tuoj pasirodo ir viską išsprendžia.

Tad jūs, daktare, manote, kad toks perversmas negalimas? – paklausė Džonsonas.

– Negalimas.

– O jeigu jis įvyktų?

Tuomet pusiaujo sritys per dvidešimt keturias valandas pasidengtų ledais.

– Neduok Dieve, jeigu dabar įvyktų toks perversmas, – tarė Belas, – turbūt sakytų, kad mes nebuvome ašigalyje.

– Nesirūpinkit, Belai. Grįždami prie to fakto, kad Žemės ašis nejuda, mes prieiname tokias išvadas: jei būtume čia žiemą, tai pamatytume, kad žvaigždės suka aplink mus visiškai taisyklingus ratus. O Saulė pavasario ekvinokcijos dieną, kovo dvidešimt pirmąją (į refrakciją aš neatsižvelgiu), mums atrodytų horizonto linijos perkirsta pusiau, paskui imtų pamažu kilti į padangę, brėždama labai pailgėjusius lankus. Įdomiausia, kad čia Saulė, pasirodžiusi danguje, nebenusileidžia ir esti matoma

* „Deus ex machina“ *(lot.)* – „Dievas iš mašinos“, atomazga iškilus nenumatytai aplinkybei.

ištisus šešis mėnesius. Paskui rudens ekvinokcijos dieną, rugsėjo dvidešimt trečiąją, ji vėl paliečia horizonto liniją, o po to nusileidžia ir visą žiemą nebepasirodo danguje.

– Jūs ką tik sakėte, kad Žemė palei ašigalius suplota, – tarė Džonsonas. – Būkite toks malonus, daktare, paaiškinkite, kodėl taip yra.

– Nagi klausykit, Džonsonai. Kadaise Žemė buvo skysta, ir dalis skystos masės, jai sukantis, buvo nublokšta į pusiaują, kur yra stipriausia išcentrinė jėga, – tikiuosi, jums tai suprantama? Jei Žemė nejudėtų, ji būtų taisyklingo rutulio pavidalo, tačiau sukdamasi įgijo elipsoidės pavidalą, ir ašigalio taškai yra maždaug penkiais ir trečdaliu ljė arčiau Žemės centro kaip pusiaujo taškai.

Taigi, – tarė Džonsonas, – jei mūsų kapitonas sumanytų keliauti į Žemės centrą, mums iš čia būtų penkiomis ljė arčiau kaip iš kitų Žemės rutulio taškų.

– Tikrai taip, mano mielas.

Ką gi, kapitone, tai neabejotinas pliusas. Tokios progos negalima praleisti!

Hateras tylėjo. Matyt, jis nesekė pokalbio arba klausėsi mašinaliai, nieko nesuvokdamas.

– O žinote, – tarė Klobonis, – kai kurių mokslininkų nuomone, tokia kelionė galima.

– Nejaugi?! – sušuko Džonsonas.

– Leiskite man baigti, – tęsė daktaras. – Apie tai papasakosiu paskui. Dabar noriu jums paaiškinti, kodėl Žemės priplotumas ašigaliuose sąlygoja ekvinokcijų precesiją, kitaip sakant, kodėl pavasario ekvinokcija kasmet ateina anksčiau, negu ji ateitų, jei Žemė būtų taisyklingas rutulys. Taip atsitinka todėl, kad Saulės trauka pusiaujo zoną, labiausiai iškilusią Žemės rutulio dalį, vei-

kia kitaip negu kitus taškus; toje dalyje pasireiškia atgalinis judėjimas, o dėl to ašigalis, kaip jau sakiau, šiek tiek keičia savo vietą. Bet nepriklausomai nuo to Žemės priplotumas ašigaliuose sukelia dar vieną įdomų reiškinį, tiesiogiai liečiantį mus, ir mes jį pastebėtume, jei tik sugebėtume matematiniu tikslumu jausti svorį.

– Ką jūs norite pasakyti? – paklausė Belas.

– Tai, kad čia mes sunkesni kaip Liverpulyje.

– Kaip sunkesni?

– Nagi taip. Ir ne tik mes, bet ir mūsų šunys, prietaisai ir šautuvai.

– Ar tai galimas daiktas?

– Netgi labai galimas, ir dėl dviejų priežasčių: pirma, mes esame arčiau Žemės centro, vadinasi, ir trauka čia veikia su didesne jėga, o juk svoris ne kas kita kaip traukos jėga; antra, ašigalyje nėra išcentrinės jėgos, kuri dėl Žemės sukimosi labai žymi ties pusiauju, taigi ten visi daiktai stengiasi nutolti nuo Žemės ir todėl darosi lengvesni.

– Kaip! – šūktelėjo Džonsonas. – Argi iš tiesų įvairiose vietose mes sveriame nevienodai?

– Žinoma, Džonsonai. Pagal Niutono dėsnį kūnų traukos jėga yra tiesiogiai proporcinga masei ir atvirkščiai proporcinga nuotolio kvadratui. Čia aš daugiau sveriu, nes esu arčiau traukos centro, o kitoje planetoje būčiau lengvesnis arba sunkesnis priklausomai nuo planetos masės.

– Štai kaip! – tarė Belas. – Vadinasi, Mėnulyje...

– Mano svoris, Liverpulyje siekiąs du šimtus svarų, Mėnulyje būtų tiktai trisdešimt du svarai.

– O Saulėje?

– O, Saulėje aš svērčiau daugiau kaip penkis tūkstančius svarų!

– Dieve mano! – sušuko Belas. – Tuomet jūsų kojas reikėtų kelti domkratu.

– Galimas daiktas, – atsakė daktaras šypsodamasis, kad Belas taip nustebo. – Bet ašigalyje mes skirtumo nė nepajustume, ir, Belai, tiek pat įtempęs raumenis čia, galite iššokti į tokį pat aukštį, kaip ir Liverpulio krantinėje.

– Tegu bus taip. Na, o Saulėje? – atkakliai klausinėjo suglumintas Belas.

– Mano bičiuli, – atsakė daktaras, – iš viso, kas buvo pasakyta, galima padaryti išvadą, kad mums ir čia gerai, todėl nėra ko toliau eiti.

– Jūs ką tik sakėte, – priminė Altamontas, – jog negalima neigti, kad įmanoma pasiekti Žemės centrą! Argi kas nors galvojo apie tokią kelionę?

– Tuojau sužinosite, ir tai bus viskas, ką norėjau jums papasakoti apie ašigalį. Nė viena Žemės rutulio vieta nekėlė tiek daug hipotezių ir chimerų. Senovėje žmonės, menkai tenusimanydami apie kosmografiją, galvojo, kad palei ašigalį yra Hesperidžių sodai* Viduramžiais buvo manoma, kad Žemė sukasi aplink milžinišką ašį, kurios galai išlindę ašigaliuose. Bet kai pasirodė, kad kometos laisvai pralekia viršum ašigalių, teko nuo tokio Žemės ramsčio atsisakyti. Vėliau prancūzų astronomas Belji tvirtino, kad palei ašigalį gyveną Atlantai – išnykusi kultūringa tauta, kurią mini Platonas. Pagaliau, jau mūsų laikais, buvo spėjama, kad ašigaliuose esanti didžiulė skylė, iš kurios spinduliuojanti šiaurės pašvaistė ir pro kurią galima patekti į Žemės rutulio

* Hesperidžių sodai – senovės graikų mitologijoje – dievų karalienės Heros sodai, kuriuose titano Atlanto dukterys Hesperidės saugojusios auksinius obuolius, teikiančius amžiną jaunystę.

vidų. Be to, buvo manoma, kad tuščiavidurėje Žemės sferoje esančios dvi planetos, Plutonas ir Prozerpina, ir kad toji sfera pilna oro, švytinčio dėl smarkaus slėgimo po žeme.

– Ir apie tokius dalykus buvo kalbama rimtai? – paklausė Altamontas.

– Ne tik kalbama, bet ir rašomi moksliniai straipsniai. Mūsų tėvynainis kapitonas Sinesas siūlė Hemfriui Deiviui, Humboldtui ir Arago keliauti į Žemės centrą. Tačiau mokslininkai atsisakė.

– Ir gerai padarė!

– Aš irgi taip manau. Dabar matote, mano bičiuliai, kaip žmonės fantazuodavo kiekvieną kartą, kai tik imdavo kalbėti apie ašigalį. Tačiau metas grįžti į tikrovę, pažvelgti į faktus.

– Na gerai, netrukus patys pamatysime, kas ten yra, – tarė Džonsonas, kuriam galvoje buvo įstrigusi kažkokia mintis.

– Atidėkime ekskursiją iki rytojaus, – šypsodamasis pasakė daktaras, nes jam buvo smagu, kad senasis jūrininkas taip nepasitiki, – ir jeigu ašigalyje rasime skylę, einančią į Žemės centrą, visi drauge leisimės į kelionę.

XXV

Hatero kalnas

PO ŠIO ĮDOMAUS POKALBIO visi patogiau sugulė po akmeniniu skliautu ir netrukus užmigo.

Visi, išskyrus Haterą. Bet kodėl gi tas nepaprastas žmogus nemiegojo?

Argi jis nepasiekė savo gyvenimo tikslo? Ar neįvykdė savo taip puoselėtų drąsių planų? Kodėl nenurimo karšta jo širdis?

Galbūt po išgyvento pakilimo užėjo reakcija ir nusilpusiems jo nervams reikėjo poilsio? Visai nenuostabu, jei Hateras būtų jautęs neaiškų nusivylimą, kuris neretai apima patenkinus karštą troškimą.

Bet ne. Hateras atrodė labiau negu kada nors sudirgęs. Tačiau jį jaudino ne mintis apie tai, kad reikės grįžti į tėvynę. Galbūt jis norėjo keliauti dar toliau? Nejaugi jo ambicija neturėjo ribų? Ar tik pasaulis jam neatrodė per ankštas, kai jis, Hateras, apkeliavo aplink Žemės rutulį?

Šiaip ar taip, tačiau jis negalėjo užmigti, nors pirmoji naktis prie ašigalio buvo giedra ir rami.

Sala buvo visiškai negyvenama. Nė vieno paukščio įkaitusiame ore, nė vieno žvėrelio pelenais apsidengusioje žemėje, nė vienos žuvies verdančiose bangose. Tik tolumoje girdėti, kaip dusliai grumena ugnikalnis, kurio viršūnę gaubia tamsiai raudonų dūmų kamuoliai.

Kai Altamontas, Belas, Džonsonas ir daktaras pabudo, Hatero šalia jų nebebuvo. Susirūpinę jie išėjo iš urvo ir pamatė kapitoną stovint ant uolos. Jo žvilgsnis buvo įsmeigtas į ugnikalnio viršūnę. Rankoje Hateras laikė prietaisus: matyt, jis ką tik buvo baigęs daryti kalno nuotraukas.

Daktaras nuėjo pas jį. Kapitonas buvo taip giliai paskendęs savo mintyse, jog reikėjo keletą kartų jį šūktelėti, kol jis pagaliau atsiliepė.

Keliausim! – tarė Klobonis įdėmiai žiūrėdamas į Haterą. – Apeisim aplink salą. Tai bus paskutinė mūsų ekskursija.

– Jūsų tiesa, paskutinė, – keistu balsu atsakė Hateras tarytum kliedėdamas. – Bet užtat visų puikiausia! – karštai pridūrė jis.

Taip taręs jis perbraukė ranka sau per kaktą, lyg stengdamasis nuraminti vidinę audrą.

Tuo metu prie kapitono priėjo Altamontas, Belas ir Džonsonas. Hateras, rodės, nubudo iš klejonių.

Mano bičiuliai, susijaudinęs prašneko jis, dėkoju jums, kad buvote tokie drąsūs ir tvirti, dėkoju už tas antžmogiškas pastangas, kurios padėjo mums pasiekti šią žemę!

Kapitone, atsakė Džonsonas, mes tiktai klausėme jūsų; šio žygio garbė priklauso jum vienam.

Ne! Ne! karštai atkirto Hateras. – Mums visiems: ir man, ir Altamontui, ir daktarui, žodžiu – visiems! O, leiskite man viską išsakyti! Rodos, širdis man tuoj plyš nuo susikaupusių jausmų – toks didelis mano džiaugsmas ir dėkingumas!

Hateras su įkarščiu spaudė šauniesiems draugams rankas. Jis blaškėsi į visas puses, matyt, negalėdamas susitvardyti.

– Mes tiktai atlikome savo pareigą kaip tikri anglai, – tarė Belas.

– Ir kaip ištikimi draugai, – pridūrė daktaras.

Taip, – atsakė Hateras, – bet ne visi ją atliko. Kai kurie neištvėrė. Tačiau reikia atleisti ir išdavikams, ir tiems, kurie buvo sukurstyti prisidėti prie išdavystės. Nelaimingieji! Aš jiems atleidžiu! Girdite, daktare!

– Taip, – atsakė Klobonis pradėdamas rimtai nuogąstauti, kad Hateras taip sudirgęs.

– Aš nenoriu, kad jie netektų to nedidelio turto, dėl kurio leidosi į tokią tolybę. Ne! Aš nepakeisiu savo ankstesnių patvarkymų. Jie bus turtingi... jeigu tik sugrįš į Angliją.

Šiuos žodžius kapitonas pasakė taip jausmingai, jog visi buvo sugraudinti.

– Galima pamanyti, kapitone, – prisiversdamas pajuokavo Džonsonas, – kad ruošiate savo testamentą.

– Galbūt ir taip, – rimtai atsakė Hateras.

– Tačiau jums prieš akis puikus ir šlovingas gyvenimas, – tarė senasis jūrininkas.

– Ką gali žinoti, – sumurmėjo Hateras.

Visi gana ilgai tylėjo. Daktaras nežinojo, kaip suprasti paskutinius kapitono žodžius.

Bet Hateras netrukus pasisakė.

Išklausykit manęs, mano bičiuliai, prašneko jis, neįstengdamas sutvardyti savo jausmų. – Tiesa, mes pasiekėm žymių rezultatų, bet dar daug ką mums reikia nuveikti.

Kapitono draugai nustebę susižvalgė.

– Taip, mes esame arti ašigalio, bet dar ne pačiame ašigalyje.

– Kaip tai? – paklausė Altamontas.

– Gana jums! – sušuko daktaras su pasibaisėjimu pradėjęs suvokti, kur kreipia kalbą Hateras.

– Taip, – karštai tęsė kapitonas, – aš sakiau, kad anglo koja stovės ašigalyje. Aš taip sakiau, ir anglas taip padarys!

– Ką būtent? – paklausė daktaras.

– Mes esame per keturiasdešimt penkias sekundes nuo nežinomo taško, – vis su didesniu pakilimu kalbėjo Hateras, – ir aš jį pasieksiu!

– Tačiau jis yra ugnikalnio viršūnėje, – atšovė daktaras.

– Aš įlipsiu!

– Tai neprieinamas kalnas.

– Aš įlipsiu!

– Atviras kriokiantis krateris.

– Aš įlipsiu!

Sunku apsakyti, kaip atkakliai Hateras ištarė paskutiniuosius žodžius. Jo draugai buvo sukrėsti. Nejučiomis pasibaisėję žiūrėjo jie į ugnikalnį, viršum kurio siūbavo ugninis stulpas.

Daktaras ėmė priekaištauti; jis įkalbinėjo, reikalavo, kad Hateras atsisakytų savo sumanymo; jis išsakė visa, ką jam pa-

diktavo mylinti širdis; jis pradėjo nedrąsiu prašymu ir baigė draugiškais grasinimais, bet viskas buvo veltui: Haterą apėmė beprotybė, kurią būtų galima pavadinti „ašigalio manija“

Draugai tiktai jėga būtų galėję sustabdyti pamišėlį, besiveržiantį į pražūtį. Tačiau daktaras, žinodamas, kad prievarta gali dar labiau sudirginti kapitoną, nutarė jos griebtis tiktai blogiausiu atveju.

Be to, jis dar tikėjosi, kad toks žygis bus fiziškai neįmanomas ir kad neįveikiamos kliūtys sulaikys Haterą ir sutrukdys jam įvykdyti savo sumanymą.

– Jeigu taip, – tarė jis, – ir mes kartu eisime.

– Gerai, – atsakė kapitonas, – bet tiktai iki pusės kalno, ne toliau. Jūs turite nugabenti į Angliją protokolo nuorašą apie mūsų atradimą, jei kartais...

– Tačiau...

– Nutarta! – atkirto Hateras. – Aš jūsų prašiau kaip draugas, bet manęs nepaklausėte, o dabar įsakau jums kaip kapitonas.

Daktaras nebesispyrė, ir po keleto minučių nedidelis būrelis pasiruošęs sunkiam kopimui į kalną kartu su Deku leidosi į kelionę.

Dangus spinduliuote spinduliavo. Termometras rodė +52° (+11°C). Atmosfera skaisčiai švytėjo, kaip dažnai esti atšiauriose platumose. Buvo aštunta valanda ryto.

Hateras žingsniavo priešaky su savo ištikimuoju šunim; Belas, Altamontas, daktaras ir Džonsonas sekė iš paskos, šiek tiek atsilikę.

– Aš pradedu būgštauti, – tarė Džonsonas.

– Bijoti nėra ko, – atsakė daktaras. – Juk mes esame šalia jo.

Ir kokia nuostabi ta sala! Sunku apsakyti, kokia ji savotiška: kiekviename žingsnyje buvo kas nors netikėta, neįprasta, nematy-

ta. Atrodė, tas ugnikalnis atsiradęs dar nelabai seniai, ir geologai būtų galėję gana tiksliai nustatyti, kuriuo laikotarpiu jis iškilęs.

Netvarkingai viena ant kitos suvirtusios uolos laikėsi kažkokiu stebuklu. Iš tikrųjų tas kalnas buvo tik milžiniška akmenų krūva. Nei sklypelio žemės, nei samanų driekanos, nei žolelės, nei kerpės, nei menkiausių augmenijos žymių. Kraterio išmestas anglies dvideginis dar nebuvo spėjęs susijungti nei su vandens vandeniliu, nei su debesų amoniaku, kad galėtų saulės spindulių veikiamas sudaryti organinę medžiagą.

Toji sala vidur vandenyno buvo atsiradusi susikaupus ugnikalnio išmestiems akmenims ir lavai. Taip iškilo daugelis ugnikalnių Žemės rutulyje. Iš kraterio išsiveržusių medžiagų užtenka jiems susidaryti. Tokia yra Etna, išmetusi daugiau lavos negu pats to kalno tūris; toks yra Monte Nuovo netoli Neapolio, susidaręs iš šlakų per kokias keturiasdešimt aštuonias valandas.

Tikriausiai uolos, iš kurių susidėjo Karalienės sala, buvo išsiveržusios iš žemės gelmių, nes sala, be abejo, buvo vulkaninės kilmės. Toje vietoje, kur ji dabar stūksojo, kadaise tyvuliavo bekraštė jūra, atsiradusi žiloje senovėje, kada vėstant Žemės rutuliui ėmė kondensuotis vandens garai. Bet kai vieni arba kiti Naujojo ir Senojo pasaulio ugnikalniai užgesdavo, arba, tiksliau, užsikimšdavo, vietoj jų iškildavo nauji.

Ir tikrai Žemę galima prilyginti milžiniškam sferiniam katilui, kuriame dėl centrinės ugnies susidaro didžiulės garų masės, o jų slėgimas lygus daugeliui tūkstančių atmosferų; tie garai seniai būtų susprogdinę Žemę, jeigu jos paviršiuje nebūtų apsauginių vožtuvų.

Ugnikalniai kaip tik ir yra tokie vožtuvai. Kai užsidaro vienas vožtuvas, tučtuojau atsidaro kitas. Nenuostabu, kad prie ašigalio atsiranda ugnikalnių: juk dėl Žemės priplotumo jos pluta ten yra plonesnė kaip kitur.

Daktaras eidamas paskui Haterą stebėjo tas salos ypatybes. Jis žengė per vulkaninį tufą, per susitelkusius klodus pemzos, šlakų, pelenų ir išsiveržusių uolienų, panašių į sienitą ir islandišką granitą.

Klobonis spėjo, kad salelė atsiradusi palyginti neseniai, nes joje dar nebuvo spėjusios susidaryti nuosėdinės nuogulos.

Vandens saloje taip pat nebuvo. Jeigu Karalienės sala būtų egzistavusi jau keletą šimtmečių, iš jos gelmių tikriausiai būtų tryškę karšti šaltiniai, kaip paprastai būna ugnikalnių apylinkėse. Tuo tarpu salelėje ne tiktai nebuvo nė lašo vandens, bet ir garai, kylantieji viršum lavos srautų, atrodė visiškai bevandeniai.

Taigi sala, be abejo, buvo naujausios formacijos, ir kaip netikėtai iš vandenų ji iškilo, taip galėjo bet kuriuo momentu ir išnykti, vėl nugrimzdama į vandenyno gelmes.

Kopti į kalną darėsi vis sunkiau ir pavojingiau, šlaitai ėjo vis statyn. Kiekviename žingsnyje reikėjo saugotis griūčių. Kartais pelenų debesis vos neužtroškindavo drąsuolių; neretai jiems kelią užkirsdavo lavos srautai. Kai kur horizontaliose aikštelėse lava buvo jau sustingusi ir apsitraukusi kieta pluta, po kuria tekėjo ištirpusi masė. Reikėjo nuolat zonduoti žemę, kad neįsmuktum į ugninį srautą.

Protarpiais krateris išmesdavo raudonai įkaitusias uolų nuolaužas; kai kurios sprogdavo ore lyg bombos, ir jų skeveldros lėkdavo į visas puses.

Aišku, su kokiais pavojais buvo susijęs kopimas į ugnikalnį. Tiktai beprotis galėjo išdrįsti leistis į tokį žygį.

Tačiau Hateras kopė stebėtinai vikriai ir drąsiai, net be apkaustytos geležimi lazdos lipo beveik ant stačių kalno pakopų.

Netrukus jis pasiekė apskritos uolos viršūnę, kur buvo nelyginant kokia aikštelė, turinti apie dešimt pėdų pločio. Uolą

juosė ugnies upė, iškyšulio perskirta į dvi šakas; tad tebuvo tik siauras praėjimas, kuriuo Hateras drąsiai prasmuko.

Čia jis sustojo, prie jo prisiartino draugai. Rodės, jis matavo žvilgsniu, ar dar toli reikia eiti. Horizontaliai keliautojai buvo tik per šimtą tuazų nuo kraterio, tai yra nuo ašigalio matematinio taško; bet vertikaliai iki ašigalio dar buvo likę daugiau kaip tūkstantis penki šimtai pėdų.

Jau buvo kopiama geras tris valandas; Hateras, matyt, nė kiek nepavargo, bet jo palydovai visai nusikamavo.

Ugnikalnio viršūnė atrodė neprieinama. Daktaras nusprendė žūtbūt sulaikyti Haterą. Jis bandė kapitoną paveikti protingais argumentais, bet Hatero sudirgimas jau buvo virtęs tikra beprotybe. Lipant į kalną pasirodė pirmieji pamišimo ženklai, ir žmonėms, gerai pažinusiems ir stebėjusiems kapitoną įvairiais jo gyvenimo laikotarpiais, tai labai krito į akis. Kai Hateras kopė vis aukščiau jūros lygio, jo sudirgimas kaskart didėjo; jis jau nebegyveno šiame pasaulyje, jam rodės, kad jis auga ir greitai pats iškils sulig kalnu.

– Gana, Haterai! – sušuko daktaras. – Mes nebeturime jėgų.

– Pasilikite čia, – kažkokiu keistu balsu atsakė Hateras, – o aš eisiu toliau.

– Ko? Juk ir taip esate prie pat ašigalio.

– Ne, ne! Ašigalis aukščiau!

– Mano bičiuli, tai aš jums sakau, aš – daktaras Klobonis. Argi manęs nebepažįstate?

– Aukščiau, aukščiau! – kartojo pamišėlis.

– Nagi ne! Mes neleisime...

Daktarui nespėjus baigti sakinio, Hateras nežmoniškai įtempęs jėgas peršoko per verdančios lavos srautą ir dingo draugams iš akių.

Visi suriko manydami, kad Hateras įkrito į ugninę upę; bet štai kapitonas pasirodė kitame krante, lydimas Deko, kuris nesiskyrė su šeimininku.

Hateras dingo už dūmų šydo, buvo girdėti tolumoj aidintis jo balsas.

– Į šiaurę, į šiaurę! – šaukė jis. – Į Hatero kalno viršūnę! Atminkite Hatero kalną!

Prieiti prie pamišėlio nebuvo ko nė galvoti, buvo dvidešimt šansų prieš vieną, kad ten, kur su nežmonišku bepročio vikrumu pavyko prasiskverbti kapitonui, kitų laukia pražūtis. Nebuvo galima nei pereiti ugninio srauto, nei apeiti aplink. Veltui Altamontas stengėsi persigauti į kitą pusę; jis vos nežuvo kunkuliuojančioje lavoje, ir draugai vargiai jį sulaikė.

– Haterai! Haterai! – šaukė daktaras.

Bet kapitonas kopė vis aukštyn, ir į šauksmą atsiliepdavo tiktai vos girdimas Deko lojimas.

Protarpiais kapitonas pasirodydavo dūmų kamuoliuose, gaubiamas pelenų lietaus. Išnirdavo tai jo galva, tai rankos, paskui jis vėl pranykdavo ir pasirodydavo jau aukščiau, ant uolos pakopos. Jis greit ėjo mažyn kaip lekiantis į viršų daiktas. Per pusvalandį jo figūra sumažėjo du kartus.

Aplinkui sklido duslus gaudesys; kalnas griaudėjo ir šniokštė kaip verdančio vandens katilas; jo šonai drebėjo. Hateras kopė vis aukštyn ir aukštyn. Paskui jį sekė Dekas.

Kartais kažkur visai arti atitrūkdavo uolienos; didžiulis luitas lėkdavo žemyn vis didėjančiu greičiu šokinėdamas per uolų keteras ir krisdavo į poliarinio vandenyno gelmę.

Hateras net nesidairė. Prie savo lazdos, kaip prie koto, jis prisirišo Anglijos vėliavą. Sukrėsti draugai sekė kiekvieną kapitono judesį. Hateras dabar atrodė visai mažytis, o Dekas ne didesnis už žiurkę.

Vieną akimirką vėjas pasiautė į jų pusę liepsną, kuri juos uždengė tamsiai raudonu šydu. Daktaras iš siaubo suriko, bet Hateras vėl pasirodė mosuodamas vėliava.

Daugiau kaip valandą truko tas baisus kopimas į kalną. Rodės, pamišėlis atlieka neįmanomą žygį grumdamasis su siūbuojančiomis uolomis, šokinėdamas per užpiltas pelenais duobes, kur kartais įsmukdavo iki juosmens. Jis tai kildavo aukštyn, keliais ir nugara atsirėmęs į uolos iškyšulius, tai įsikibdavo rankomis į smailią keterą, vėjo supamas kaip sausų žolių kuokštas.

Pagaliau jis užlipo iki ugnikalnio viršūnės, iki pat kraterio. Klobonis tikėjosi, kad nelaimingasis pasiekęs savo tikslą pasuks atgal ir jam teks patirti pavojus leidžiantis žemyn.

– Haterai, Haterai! – riktelėjo jis paskutinį kartą.

Daktaro šauksmas iki širdies gilumos sujaudino Altamontą.

– Aš išgelbėsiu kapitoną! – sušuko jis.

Amerikietis vienu šuoliu peršoko per ugninį srautą rizikuodamas į jį įkristi ir dingo tarp uolų.

Daktaras nespėjo Altamonto sulaikyti.

Įkopęs į ugnikalnio viršūnę Hateras nuėjo išilgai uolos, stūksančios ties praraja. Aplink kapitoną biro ištisas akmenų lietus. Dekas sekė iš paskos. Vargšą gyvulį, rodos, traukė bedugnė. Hateras mosavo vėliava, nutvieksta ugninių atšvaitų, ir raudonas audeklas plačiomis klostėmis pleveno viršum kraterio žiočių.

Viena ranka Hateras mosikavo vėliava, kita rodė į zenitą, į dangaus sferos polių. Matyt, jis abejojo. Akimis jis ieškojo to matematinio taško, kuriame susikerta visi Žemės dienovidiniai ir kur jis su nesuprantamu užsispyrimu norėjo pastatyti koją.

Staiga po juo nugriuvo uola. Hateras dingo. Baisus jo draugų riksmas nuskardėjo iki pat kalno viršūnės. Praėjo sekundė –

ištisas šimtmetis! Daktaras jau buvo nusprendęs, kad jo draugas žuvo, amžinai pradingo ugnikalnio krateryje.

Bet tuo akimirksniu, kai Hateras jau krito į bedugnę, prie jo spėjo pribėgti Altamontas ir jį sugriebė. Po pusvalandžio sielvarto prislėgti draugai jau nešė sąmonės netekusį „Forvardo" kapitoną ant rankų.

Kai jis atsipeikėjo, daktaras ėmė su nerimu žiūrėti jam į akis. Bet Hateras žvelgė į jį nieko nematydamas, tartum aklas.

– O didis Dieve! – sušuko Džonsonas. – Juk jis apakęs!

– Ne! – atsakė daktaras. – Mano bičiuliai, mes išgelbėjome tik Hatero kūną. Jo siela pasiliko ugnikalnio viršūnėje. Protas jam aptemo.

– Jis pamišo! – pasibaisėję suriko Džonsonas ir Altamontas.

– Taip, – atsakė Klobonis.

Ir stambios ašaros ėmė riedėti jam iš akių.

XXVI

Atgal į pietus

Tokia liūdna buvo kapitono Hatero nuotykių atomazga.

Po trijų valandų daktaras, Altamontas ir du jūrininkai sėdėjo oloje ties ugnikalnio papėde.

Reikėjo nuspręsti, ką toliau daryti. Draugai pasiklausė daktaro nuomonės.

– Mano bičiuliai, – pasakė jis, – neverta gaišti laiko Karalienės saloje. Prieš mus tyvuliuoja laisva jūra, maisto turime užtenkamai. Reikia kuo greičiau keliauti į Apvaizdos fortą, o ten palauksime pavasario.

– Ir aš taip manau, – pritarė Altamontas. – Vėjas palankus, ir rytoj pat išplauksime.

Liūdnai baigėsi toji diena. Kapitono pamišimas jo draugus labai prislėgė; visiems keturiems darėsi šiurpu pagalvojus, kad reikės dar grįžti atgal, ir jie jautėsi tokie vieniši toli poliarinėje dykynėje. Jie nebuvo tokios tvirtos dvasios žmonės kaip Hateras.

Bet netrukus jie atgavo drąsą, pasiryžę nepasiduoti ir iki galo grumtis su stichijomis, o jei reikės, tai ir su savo silpnybe.

Kitą dieną, liepos 13-ąją, šeštadienį, į valtį buvo sukrauti stovyklos reikmenys. Artėjo laikas išplaukti.

Daktaras prieš amžinai palikdamas tą uolą įvykdė Hatero norą ir pastatė piramidę toje vietoje, kur kapitonas išlipo į krantą. Piramidė buvo sukrauta iš didelių akmens luitų ir galėjo būti lengvai pastebimas ženklas, jei tiktai jos pasigailės išsiveržęs ugnikalnis.

Viename šoniniame akmenyje Belas kaltu iškirto trumpą užrašą:

DŽONAS HATERAS
1861

Dokumento nuorašas apie didį Hatero atradimą buvo įdėtas į hermetiškai uždarytą metalinį cilindrą ir paliktas piramidės viduje ant plikos uolos.

Po to keturi keliautojai, o su jais ir kapitonas – pasigailėjimo vertas kūnas, iš kurio, rodės, buvo išlėkusi siela, ir ištikimasis jo Dekas, liūdnas ir paniuręs, leidosi į kelionę. Buvo dešimta valanda ryto. Jūrininkai iškėlė naują burę pasidarę ją iš palapinės. Valtis išplaukė iš Karalienės salos pučiant palankiam

vėjui; vakare daktaras atsistojo ant suolelio ir paskutinį kartą atsisveikino su tolumoje žioruojančiu Hatero kalnu.

Valtis skriejo labai sparčiai, plaukti laisva nuo ledų jūra buvo nesunku. Atrodė, keliauti tolyn nuo ašigalio daug lengviau, negu prie jo artintis.

Bet Hateras nieko nesuvokė, kas aplinkui dedasi; jis gulėjo valtyje bežadis, užgesusiomis akimis, susinėręs ant krūtinės rankas; Dekas susirietęs tūnojo prie jo kojų. Veltui daktaras kalbino kapitoną: Hateras jo net negirdėjo.

Keturiasdešimt aštuonias valandas pūtė palankus vėjas, jūra palengva raibuliavo. Daktaras ir jo draugai leidosi nešami šiaurės vėjo.

Liepos 15 dieną pietuose jie išvydo Altamonto uostą. Kadangi poliarinis vandenynas visur buvo išvaręs ledus, keliautojai, užuot važiavę per Naująją Ameriką, rogėmis nutarė jos pakrante plaukti aplinkui iki pat Viktorijos užutėkio.

Plaukė jie greitai ir sėkmingai. Važiuodami rogėmis toje kelionėje jie sugaišo penkiolika dienų, o dabar užtruko tik aštuonias paras, nors jiems reikėjo aplenkti smarkiai išraižytus krantus, kurių kontūrus rūpestingai pažymėjo žemėlapyje. Pirmadienį, liepos 23-ąją, jie atvyko į Viktorijos užutėkį.

Valtį paliko pakrantėje ant inkaro ir nuskubėjo į Apvaizdos fortą. Bet ką jie čia išvydo! Daktaro namai, sandėliai, parako rūsys, įtvirtinimai – viskas buvo ištirpę nuo vasaros saulės spindulių, o produktus buvo išgrobstę laukiniai žvėrys.

Liūdnas, slegiantis vaizdas!

Maistas keliautojams jau baigėsi, ir jie tikėjosi jį papildyti Apvaizdos forte. Buvo aišku, kad čia žiemoti nebegalima. Todėl keliautojai ilgai negalvoję nutarė trumpiausiu keliu plaukti į Bafino įlanką.

– Nieko kito mums nebelieka, – pasakė daktaras. – Iš čia iki Bafino įlankos mažiau kaip šeši šimtai mylių. Mes plauksime tol, kol po valtimi bus vandens, įsuksime į Džonso sąsiaurį, o iš ten pasieksime danų gyvenvietes.

Taip, – atsakė Altamontas. – Susirinksim maisto likučius – ir į kelionę.

Rūpestingai visur išieškoję, keliautojai rado keletą atsitiktinai išlikusių dėžių pemikano ir dvi statinaites mėsos konservų. Dabar jie turėjo šešioms savaitėms produktų ir užtektinai parako. Visas atsargas sudėjo į vieną vietą, paskui visą dieną kamšė ir tvarkė valtį. Rytojaus dieną, liepos 24-ąją, vėl išplaukė į jūrą.

Apie aštuoniasdešimt trečią laipsnį platumos krantas suko į rytus. Galimas daiktas, kad tas žemynas jungėsi su Grinelio, Elsmiro ir Šiaurės Linkolno žemėmis, prieinančiomis prie Bafino įlankos. Buvo galima spėti, kad Džonso sąsiauris, panašiai kaip Lankasterio sąsiauris, eina į vidines jūras.

Valtis sparčiai lėkė į priekį, lengvai išvengdama plaukiojančių ledų. Numatydamas, kad kelionėje gali pasitaikyti kliūčių, Klobonis nutarė pusiau sumažinti maisto davinį. Keliautojai nelabai pavargdavo, ir visi buvo sveiki.

Kartkartėmis jie šaudė antis, žąsis ir narūnėlius apsirūpindami šviežiu, sveiku maistu. Vandens atsargą lengvai papildydavo iš pasitaikančių gėlavandenių lyčių, atskeldami nuo jų ledo gabalus. Keliautojai nesitolino nuo kranto, nes atvira jūra valtis negalėjo plaukti.

Jau pradėjo šalventi. Oras visai suniuro, lietūs liovėsi, bet dažnai jau drėbė sniegas; saulė pradėjo liesti horizonto liniją ir kasdien vis giliau grimzdo į jūrą. Liepos 30 dieną saulė pirmą kartą dingo iš akių, ir keletą minučių užėjo naktis.

Tačiau valtis skriejo greitai, per parą dažnai nuplaukdama nuo šešiasdešimt iki šešiasdešimt penkių mylių. Jūrininkai nė valandėlei nesustodavo, žinodami, kokie sunkumai ir kokios kliūtys jų laukia sausumoje. O juk sąsiauriai netrukus turėjo užšalti; tai vienur, tai kitur jau užsidėdavo plonas ledas. Žiema poliariniuose kraštuose ateina tuoj pat po vasaros, ten nebūna nei pavasario, nei rudens. Todėl reikėjo skubėti.

Liepos 31 dieną dangus saulėlydžio metu buvo giedras, ir zenite sužibo pirmosios žvaigždės. Nuo tos dienos jūrą nuolat gaubė rūkas, kuris gerokai trukdė plaukti.

Daktarui kėlė nerimą artėjanti žiema. Jis žinojo, su kokiais sunkumais kovojo Džonas Rosas, kada palikęs savo laivą stengėsi pasiekti Bafino įlanką. Jau po pirmojo bandymo kiek toliau nužygiuoti tas drąsusis jūrininkas buvo priverstas grįžti į savo laivą ir žiemoti ketvirtą kartą. Bet atšiauriu metų laiku jis turėjo bent kur prisiglausti, turėjo maisto ir kuro.

Jei tokia pat nelaimė būtų ištikusi mūsų keliautojus, jeigu jiems būtų tekę sustoti arba grįžti atgal, jie, žinoma, būtų žuvę. Daktaras savo būgštavimų draugams nesakė, tačiau juos skubino; reikėjo pasistūmėti kuo toliau į rytus.

Pagaliau, rugpjūčio 15-ąją, trisdešimt dienų gana sėkmingai plaukę ir dvi dienas praleidę grumtynėse su besitelkiančiais protakose ledais, kur vos nepražudė savo valties, jūrininkai galutinai sustojo: toliau plaukti buvo nebeįmanoma. Jūra visur užšalo, ir termometras pastarosiomis dienomis nebuvo pakilęs aukščiau kaip +15° (–9 °C).

Bet čia nuolat pasitaikydavo bangų mūšos nuzulintų plokščių, suapvalėjusių akmenų, ir tai buvo ženklas, kad šiaurėje ir rytuose netoli yra krantas. Neretai maišėsi ir gėlųjų vandenų ledo.

Altamontas labai tiksliai atliko stebėjimus ir nustatė geografinę padėtį: 77° 15’ šiaurės platumos ir 85° 2’ vakarų ilgumos.

Vadinasi, štai kur mes patekome, – pasakė daktaras. Mes pasiekėme Šiaurės Linkolną, kaip tik prie Edeno kyšulio, kur prasideda Džonso sąsiauris. Jei būtume čia atvykę keliomis dienomis anksčiau, sąsiauris tikriausiai būtų buvęs laisvas nuo ledų iki pat Bafino įlankos. Bet mums gėda skųstis likimu. Jeigu mano vargšas Hateras anksčiau būtų radęs taip lengvai pereinamą jūrą, greitai būtų nukeliavęs į ašigalį, draugai nebūtų jo palikę, ir jis nuo sunkių išgyvenimų nebūtų pamišęs.

– Jeigu taip, – tarė Altamontas, – mums belieka tik palikti valtį ir rogėmis keliauti į rytinį Linkolno Žemės krantą.

– Taip, reikia palikti valtį ir važiuoti rogėmis, – atsakė Klobonis, – tačiau aš siūlau, užuot keliavus per Linkolno Žemę, ledu persikelti per Džonso sąsiaurį ir išeiti į Šiaurės Devono krantus.

– Kodėl? – paklausė Altamontas.

– Juo arčiau mes būsime prie Lankasterio sąsiaurio, juo labiau galime tikėtis sutikti banginių medžiotojų.

Jūsų teisybė, daktare, nors aš bijau, kad ledo lytys dar nelabai stipriai sušalusios ir jomis nebus galima eiti.

– Ką gi, pamėginsim, – atsakė daktaras.

Valtis buvo iškrauta; Belas ir Džonsonas vėl sutvarkė roges, kurių visos dalys tebebuvo geros. Kitą dieną buvo pakinkyti šunys, ir būrelis išžygiavo pakrante tikėdamasis prieiti ledo lauką.

Vėl prasidėjo kelionė, jau ne kartą mūsų aprašyta, varginanti ir lėta. Altamonto būgštauta ne be reikalo: ledu dar nebuvo galima eiti. Per Džonso sąsiaurį nepavyko persikelti, ir teko keliauti Linkolno Žemės pakrante.

Rugpjūčio 21 dieną keliautojai įstriža linija sutrumpinę kelią priėjo Ledyno sąsiaurį, nusileido į ledo lauką, kitą dieną pasiekė Koburgo salą ir mažiau kaip per dvi dienas ją perėjo, nors siautė baisi pūga.

Paskui jie vėl žygiavo patogesniu ledo keliu ir rugpjūčio 24 dieną pasiekė Šiaurės Devoną.

– Dabar, – pasakė daktaras, – mums belieka tik pereiti šitą kraštą ir nukeliauti iki Vorenderio kyšulio, kur prasideda Lankasterio sąsiauris.

Bet oras visiškai sugedo; šalčiai vis stiprėjo, pūgos šėlo kaip per patį vidužiemį. Keliautojams seko jėgos. Maistas baigėsi. Ir jo davinį reikėjo sumažinti iki trečdalio; žmonės savo dalį atiduodavo šunims, nes jie, kaip reikiant nepašerti, būtų nebeįstengę pavežti rogių.

Vietovė buvo nepaprastai raižyta, ir tai labai sunkino kelionę. Šiaurės Devonas – kalnuotas kraštas. Teko skverbtis nepereinamais Trauterio kalnų tarpekliais kovojant su įniršusiomis stichijomis. Žmonės, šunys ir rogės vos nepasiliko ten amžinai, ir poliariniuose žygiuose užsigrūdinusius drąsuolius jau ne kartą buvo apėmusi neviltis. Keliautojai buvo išvargę moraliai ir fiziškai. Bet argi galėjo be pasekmių praeiti tie pusantrų metų nepaliaujamo įtempimo ir jaudinimosi, ta nepastovi laimė ir nuolatinis vilčių dužimas? Be to, žygiuoti į priekį visuomet lengviau – padeda dvasinis pakilimas ir veržimasis prie tikslo, o grįžtant to jau nebėra. Nelaimingieji keliautojai vos bepavilko kojas; jie ėjo iš inercijos eikvodami paskutinius jėgų likučius.

Tik rugpjūčio 30 dieną jie išsikrapštė iš chaotiškų kalnų, apie kuriuos negali duoti jokio supratimo vidutinės juostos orografija, – išsikrapštė nusikamavę ir pusiau sušalę. Daktaras jau nebegalėjo teikti pagalbos kitiems, nes pats nebeturėjo jėgų.

Šiaip taip išsikapstę iš Trauterio kalnų jie atsidūrė banguotoje lygumoje; žemės paviršius buvo sudarkytas tais senaisiais laikais, kai pirmąkart susidarė kalnai.

Reikėjo keletą dienų pailsėti; žmonės vos begalėjo paeiti; du šunys išsekę nugaišo.

Būrelis prisiglaudė prie ledo lyties. Termometras rodė –2° (–19 °C). Keliautojams neužteko jėgų net palapinei pasistatyti.

Maisto bebuvo likę visai mažai ir, kad ir kaip taupiai valgant, galėjo užtekti vos aštuonioms dienoms. Paukščių ir žvėrelių pasitaikydavo retai, nes prieš žiemą visi gyviai buvo išsikėlę į šiltesnio klimato juostą. Prieš nuvargusius keliautojus iškilo bado mirties šmėkla.

Altamontas visuomet pasiruošęs dėl draugų pasiaukoti sukaupė paskutines jėgas ir ryžosi eiti į medžioklę tikėdamasis ką nors nušauti.

Jis pasiėmė šautuvą, šūktelėjo Deką ir nužingsniavo lyguma į šiaurę. Daktaras, Belas ir Džonsonas abejingai žiūrėjo, kaip jis tolsta. Visą valandą jie neišgirdo nė vieno šūvio. Bet staiga jie pamatė, kad Altamontas bėga atgal, matyt, kažko išsigandęs.

– Kas atsitiko? – paklausė daktaras.

– Ten!.. po sniegu!.. – siaubo apimtas pratarė Altamontas rodydamas kažkur į šalį.

– Kas ten?

– Ištisas būrys žmonių!..

– Gyvų?

– Mirusių... jie sušalę ir net...

Altamontas nebaigė sakyti, bet jo veidas rodė begalinį išgąstį.

Daktaras, Belas ir Džonsonas pakilo ant kojų, nervinis sudirgimas jiem grąžino jėgas, ir jie nukiūtino paskui Altamontą per sniego lygumą į tą pusę, kur jis rodė ranka.

Netrukus jie priėjo gilią daubą, suspaustą tarp kalvų, ir ten išvydo klaikų vaizdą.

Iš pusnyno kyšojo sustingę lavonai, pusiau palaidoti po balta sniego danga; vienur matyti ranka mėšlungiškai sugniaužtais pirštais, kitur koja, toliau – viena galva, kita, trečia... Veiduose sustingusi bejėgiško įniršio ir nevilties išraiška.

Priėjęs daktaras staiga pasitraukė atatupstas, visas perbalęs, pasikeitusiu veidu. Dekas kraupiai ir nerimastingai lojo.

– Koks siaubas! – šūktelėjo Klobonis.

– Kas čia? – paklausė Džonsonas.

– Argi jų nepažinote? – drebančiu balsu paklausė daktaras.

– Ką norite pasakyti?

– Žiūrėkit!

Ši dauba dar nelabai seniai buvo kovos arena, kur vyko paskutinės žmonių grumtynės su šalčiu, neviltimi ir badu: kai kurie šiurpūs likučiai rodė, kad tie vargšai maitinosi žmonių lavonais, galbūt dar tebevirpančia mėsa. Daktaras pažino Šandoną, Peną... nelaimingąją „Forvardo“ įgulą. Tuos vargšus apleido jėgos, maisto atsargos išsibaigė, jų valtis galbūt pakliuvo po lavina ir buvo sudaužyta arba nukrito į prarają, ir jie nebegalėjo pasinaudoti laisva nuo ledų jūra. Taip pat galimas daiktas, kad nepažįstamoje žemėje jie paklydo. Be to, tarp žmonių, kurie iškeliavo pakėlę maištą, negalėjo būti moralinės vienybės, leidžiančios atlikti didelius žygius. Maištininkų vadas visados turi tik netvirtą valdžią, ir Šandonas, be abejo, netrukus prarado autoritetą.

Šiaip ar taip, „Forvardo“ įgula, kol priėjo prie tokios katastrofos, turėjo iškentėti nepaprastas kančias, bet jos nelaimių paslaptis kartu su žmonėmis buvo amžinai palaidota poliariniuose sniegynuose.

– Bėkim! Bėkim! – suriko daktaras.

Ir jis nutempė savo draugus tolyn nuo katastrofos vietos. Baimė trumpam suteikė jiems energijos, ir jie nudūlino toliau.

XXVII

Pabaiga

Plačiai nebeaprašinėsime tų vargų, kuriuos patyrė gyvi išlikę ekspedicijos dalyviai. Jie ir patys vėliau negalėjo smulkiai prisiminti viso to, kas su jais dėjosi tą savaitę po klaikaus atradimo. Bet rugsėjo 9 dieną, parodę nuostabią energiją, keliautojai pasiekė Šiaurės Devone Horsburgo kyšulį.

Jie vos nemirė iš bado. Jau keturiasdešimt aštuonias valandas jie nė trupinėlio neturėjo burnoje: paskutiniai jų pietūs buvo gabalėlis paskutinio grenlandinio šuns mėsos. Belas nebepajėgė toliau eiti, o senasis bocmanas jautė, kad jėgos jį apleidžia.

Jie buvo Bafino įlankos pakrantėje, iš kur ėjo kelias į Europą. Įlankos pakraštys buvo užšalęs, ir už trijų mylių bangos triukšmingai dužo į aštrias ledo laukų briaunas.

Reikėjo kantriai laukti, kol pasirodys koks nors banginių medžiotojų laivas.

Bet ar jis pasirodys? Ir kiek laiko teks jo laukti?..

Tačiau dangus pasigailėjo nelaimingųjų, nes kitą dieną Altamontas horizonte aiškiai pamatė burę.

Aišku, kaip jaudina ir kiek vilčių sužadina horizonte pasirodęs laivas, kaip baisu tų vilčių netekti! Atrodo, laivas tai tolsta, tai artėja. O kokia kančia, jeigu viltys virsta nusiminimu! Ir neretai atsitinka, kad tuo akimirksniu, kai avarijos ištikti jūrininkai jau tariasi būsią išgelbėti, burė ima tolti ir netrukus dingsta už horizonto.

Daktaras ir jo draugai patyrė visas tas kančias. Galutinai nusikamavę, prilaikydami vienas kitą, pagaliau jie pasiekė vakarinį ledo lauko pakraštį ir pasibaisėję išvydo, kad laivas pamažu tolsta. Veltui jie signalizavo šaukdamiesi pagalbos, – jų nepastebėjo.

Bet staiga daktarui atėjo įkvėpimas, jo sumanus protas ir šį kartą jam pasitarnavo.

Netikėtai į ledo lauką atsitrenkė pasroviui plaukianti lytis.

– Lytis! – pasakė jis rodydamas į ją ranka.

Niekas jo nesuprato.

– Persikelkim ant lyties! – sušuko daktaras.

Tada jo draugus lyg žaibas nutvieskė.

– Ak, daktare, daktare! – kartojo Džonsonas bučiuodamas Kloboniui rankas.

Belas Altamonto prilaikomas nuėjo prie rogių, atsinešė spyrį, pastatė jį ant lyties kaip stiebą ir pritvirtino virvėmis. Palapinės audeklą keliautojai suplėšė ir šiaip taip padarė iš jo burę. Vėjas buvo palankus; visi penki sušoko ant to menko plausto ir nuplaukė tolyn nuo ledo lauko.

Praslinkus dviem valandoms, po neapsakomų vargų ir pastangų, paskutiniai „Forvardo“ įgulos atstovai jau buvo danų banginių medžiojimo laive „Hansas Kristianas“, kuris grįžo į Deivio sąsiaurį.

Nelaimingieji buvo nebepanašūs į žmones ir atrodė kaip gyvi lavonai. Kapitonas buvo taurus žmogus, iš pirmo žvilgsnio suprato, kas atsitiko, su didžiausiu atidumu ėmė išgelbėtaisiais rūpintis ir grąžino juos į gyvenimą.

Po dešimties dienų Klobonis, Džonsonas, Belas, Altamontas ir kapitonas Hateras išlipo Korsere, Danijoje. Iš ten jie garlaiviu nuplaukė į Kylį, o paskui per Altoną ir Hamburgą iškeliavo į Londoną, kur atvyko rugsėjo 13 dieną vos atsigavę po ilgų, sunkių išbandymų.

Daktaras pirmiausia paprašė Karališkąją geografinę draugiją, kad leistų jam padaryti svarbų pranešimą. Posėdis buvo paskirtas spalio 15 dieną.

Galima įsivaizduoti, koks buvo mokslininkų korporacijos nustebimas ir su kokiu entuziazmu šaukė visi posėdžio dalyviai, kai buvo paskelbtas Hatero dokumentas!

Ta vienintelė tokio pobūdžio kelionė, neturinti panašių mokslo metraščiuose, reziumavo visus ankstesnius atradimus poliariniuose kraštuose, siejo tarpusavy Pario, Roso, Franklino, Makliuro ir kitas ekspedicijas, užpildė spragas arktinių kraštų žemėlapiuose tarp šimtojo ir šimto penkioliktojo dienovidinio ir baigėsi tuo, kad pagaliau buvo pasiektas iki tol neprieinamas punktas – Šiaurės ašigalis.

Dar niekuomet, tikrai niekuomet anglų nejaudino tokia pritrenkianti naujiena!

Kaip žinoma, anglai karštai domisi geografiniais atradimais. Ir lordas, ir paskutinis gatvės berniūkštis, ir laivų savininkas, ir dokeris – visi žavėjosi ir jautė tautinį pasididžiavimą.

Žinia apie didįjį atradimą žaibo greitumu pasklido visomis telegrafo linijomis po visą Jungtinę Karalystę. Laikraščiai straipsnių antraštėse minėjo Haterą kaip mokslo kankinį, ir visa Anglija virpėjo iš pasididžiavimo.

Daktaras ir jo draugai buvo tiesiog garbinami, ir lordas kancleris juos iškilmingai pristatė karalienei.

Vyriausybė patvirtino, kad uolynas Šiaurės ašigalyje būtų vadinamas Karalienės sala, ugnikalnis – Hatero kalnu, Naujosios Amerikos įlanka – Altamonto uostu.

Altamontas neišsiskyrė su nelaimės ir šlovės draugais, kurie tapo geriausiais jo bičiuliais. Jis išvyko su daktaru, Belu ir Džonsonu į Liverpulį, ir miestas iškilmingai sveikino tuos žmones, kuriuos jau seniai laikė žuvusiais ir palaidotais amžinuose ledynuose.

Bet Klobonis jų atlikto žygio garbę visuomet priskirdavo tam, kuris buvo to žygio siela. Savo pranešime apie kelionę,

pavadintame „Anglai Šiaurės ašigalyje“ ir po metų išleistame Karališkosios geografinės draugijos, Džoną Haterą jis prilygino prie didžiausių pasaulio keliautojų, prie tų didvyrių, kurie aukojasi mokslo labui.

Tuo tarpu nelaimingasis Hateras, tapęs taurios aistros auka, leido savo dienas netoli Liverpulio, Sen Kotedžo ligoninėje, kur jį nuvežė pats daktaras. Kapitono pamišimas buvo ramus, jis nieko nekalbėjo ir nieko nesuprato: rodės, kartu su protu jis buvo netekęs ir žado. Tik vienas jausmas jį siejo su išoriniu pasauliu – prisirišimas prie Deko, ir nebuvo ryžtasi Hatero su juo išskirti.

Toji liga, tas „poliarinis pamišimas“ vystėsi ramiai, be ypatingų pakitimų. Bet kartą daktaras nuolat lankęs nelaimingąjį savo draugą susidomėjo keistais jo įpročiais. Jau kuris laikas kapitonas Hateras, lydimas ištikimojo šuns, liūdnai ir meiliai žiūrinčio į savo šeimininką, kasdien ilgai vaikščiodavo eidamas vis į tą pačią pusę, viena Sten Kotedžo alėja. Priėjęs alėjos galą kapitonas grįždavo atbulas. Jeigu jį kas sustabdydavo, jis pirštu rodydavo danguje kažkokį tašką. Jeigu jį kas priversdavo apsisukti, jis pykdavo, o Dekas, širsdamas kaip ir Hateras, imdavo pasiutusiai loti.

Daktaras, atidžiai stebėdamas savo draugą, netrukus įspėjo, kodėl Hateras taip keistai užsispyręs, ir suprato, kodėl jis vaikšto vis ta pačia kryptimi, lyg traukiamas nematomo magneto.

Kapitoną Džoną Haterą visą laiką traukė į šiaurę.

1866 m.

TURINYS

Pirmoji dalis
ANGLAI ŠIAURĖS AŠIGALYJE

Antroji dalis
LEDO DYKUMA

Verne, Jules

Ve-177 Kapitono Hatero nuotykiai [romanas] / Jules Verne iš prancūzų kalbos vertė Jonas Stukas ; iliustravo N. Kočerginas. Vilnius : Alma littera, 2008. – 496 p. iliustr.

ISBN 978-9955-38-088-7

Garsaus prancūzų rašytojo, vieno iš mokslinės fantastikos pradininkų romanas. Jame vaizduojama drąsaus jūrininko kapitono Hatero kelionė Šiaurės ašigalį. Valia, ištvermė ir žinios padeda herojui ir jo draugams įveikti daugelį kliūčių. Ar pavyks kapitonui Haterui įgyvendinti savo troškimą, sužinosite, perskaitę šį nuotykių romaną.

UDK 840-93

Jules Verne
KAPITONO HATERO NUOTYKIAI

Iš prancūzų kalbos vertė *Jonas Stukas*

Redaktorė *Simona Kaziukonytė*
Korektorės *Rasa Praninskienė* ir *Indrė Petrėtytė*
Viršelio dailininkė *Irma Sujetovaitė*
Iliustravo *N. Kočerginas*
Viršelyje panaudotas *Lars Sundström* fotografijos fragmentas
Maketavo *Jurga Morkūnienė*

Tiražas 1500 egz.
Išleido leidykla „Alma littera“, A. Juozapavičiaus g. 6/2, LT-09310 Vilnius
Interneto svetainė: www.almalittera.lt
Spaudė Standartų spaustuvė, S. Dariaus ir S. Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius

Kapitono Hatero nuotykiai

1860 metų balandžio 5 dieną iš Liverpulio uosto išplaukia brigas „Forvardas“. Net ir patyrusius jūros vilkus stebina neįprasta laivo įranga bei tai, kad laivas plaukia nežinoma kryptimi ir neturi kapitono. Paslaptingojo kapitono nurodymus perduoda didžiulis šuo, o pats kapitonas pasirodo tik tada, kai „Forvardui“ iškyla pavojus būti sutraiškytam ledkalnių. Paaiškėja, kad tas žmogus – garsus ir patyręs jūrininkas Hateras, siekiantis įgyvendinti didžiausią savo troškimą – iškelti Šiaurės ašigalyje Anglijos vėliavą. Susidūrus su didžiuliais sunkumais, kapitoną išduoda dalis įgulos. Ar pavyks Haterui ir jo ištikimiems draugams įveikti nepaprastus pavojus ir pasiekti tikslą?

